Harrison D. Horblit

la segnatura. G e dopo b

für NC

Macrobii de Somno Scipiōis:nec
non de Saturnalibus libri:sum-
ma diligentia suo nitori resti-
tuti sunt:In quo plusq̃ ter
mille errores corrigun
tur: græcumq; qđ
in olim impressis
deerat fere oī
bus locis re
ponitur.

Digitized by the Internet Archive
in 2017 with funding from
Getty Research Institute

https://archive.org/details/macrobiidesomnos00macr

SOMNIVM SCIPIONIS EX CICERONIS LIBRO DE REPVBLICA EXCERPTVM.

c VM in aphricam ueniſſem a Manlio conſule ad quartam legionem tribunus(ut ſcitis)militum:nihil mihi fuit potius:q̃ ut Maſiniſſam conuenirem regem familiæ noſtræ iuſtis de cauſis amiciſſimum:ad quem ut ueni complexus me ſenex collachrymauit aliquanto:poſt ſuſpexit ad cælum:& grates inquit tibi ſumme Sol ago:uobiſq; reliquis cælites:q̄ anteq̃ ex hac uita migro :cōſpicio in meo regno:& in his tectis Pub.Cornelium Scipionem cuius ego nomine ipſe recreor:ita nunq̃ ex animo meo diſceſſit illius optimi atq; inuictiſſimi uiri memoria.Deinde ego illum de regno ſuo: ille me de noſtra repub.percunctatus eſt:multiſq; uerbis ultro citroq; habitis : ille nobis conſumptus eſt dies. Poſt autem regio apparatu accepti ſermonem in multam noctem produximus:cum ſenex nihil niſi de Aphricano loqueretur:omniaq; non ſolum eius facta:ſed etiam dicta meminiſſet : deinde ut cubitum diſceſſimus:me & de uia : & quia ad multam noctem uigilaſſem arctior q̃ ſolebat ſomnus complexus eſt.Hic ergo mihi(credo equidem ex hoc quod eramus locuti : fit enim ſæpe fere ut cogitationes ſermoneſq; noſtri pariant aliquid in ſomno tale:quale de Homero ſcribit Ennius:de quo uidelicet ſæpiſſime uigilans ſolebat cogitare & loqui) Aphricanus ſe oſtendit ea forma quæ mihi ex imagine eius q̃ ex ipſo notior erat : quem ut agnoui equidem corrui. Sed ille ades inquit animo & omitte timorem Scipio:& quæ dicam memoriæ trade. Vides ne illam urbem quæ parere reipu.coacta per me renouat priſtina bella: nec poteſt quieſcere?(Oſtēdebat autem Carthaginem de excelſo & pleno ſtellarum illuſtri & claro quodam loco)ad quam tu oppugnandam nunc uenis pene miles.Hanc hoc biennio conſul euertes : eritq; tibi id cognomen per te partum:quod habes adhuc hæreditarium a nobis.Cū autem Carthaginem deleueris:triumphū egeris:cenſorq; fueris:& obieris legatus Aegyptum:Syriam:Aſiam:Græciamq;:delegere iterum cōſul abſens:& bellum maximum conficies:Numantiam excides.Sed cū eris curru in capitolium inuectus:offendes rempu.perturbatam conſiliis nepotis mei. Hic tu Aphricane oſtendas oportebit patriæ : lumen animi ingenii conſiliiq; tui.Sed eius temporis ancipitem uideo quaſi fatorum uiam. Nam cum ætas tua ſeptenos octies Solis anfractus rediſuſq; conuerterit : duoq; hi numeri quorum uterq; plenus : alter altera de cauſa habetur circuitu naturali:ſummam tibi fatalem confecerint: in

Vltro citroq;

Anfractus

Iste liber est Mon... [illegible]
N. v. ... M.

te unum atq; in tuum nomen se tota cōuertet ciuitas: Te senatus: te omnes boni: te socii: te latini intuebuntur. Tu eris unus: in quo nitatur ciuitatis salus. Ac ne multa dictator rempu. constituas oportet: si impias ꝓpinquorū manus effugeris: Hic cum exclamauisset Lælius: ingemuissentq; cæteri uehementius: leniter arridens Scipio: quæso inquit: ne me a somno excitetis: & pax sit rebus. Audite cætera. Sed quo sis Aphricane alacrior ad tutandam rempu. sic habeto: Omnibus qui patriam conseruauerint: adiuuerint: auxerint: certum esse in cælo diffinitum locum: ubi beati sempiterno æuo fruantur. Nihil est ergo illi principi deo: qui omnem mundum regit: quod quidem in terris fiat acceptius: q̄ concilia cœtusq; hominum iure sociati: quæ ciuitates appellantur. Harum rectores: & conseruatores hinc profecti huc reuertuntur. Hic ego (& si eram perterritus non tam mortis metu q̄ insidiarum a meis) quæsiui tamen uiueret ne ipse & pater Paulus: & alii quos nos extinctos arbitrabamur: immo uero inquit hi uiuūt: qui e corporum uinculis tanq̄ e carcere euolauerunt. Vestra uero quæ dicitur uita: mors est. Quin tu aspicias ad te uenientem patrem Paulum. Quem ut uidi: equidem uim lachrymarū profudi. Ille autem me complexus atq; osculans flere prohibebat. Atq; ego ut primum fletu represso loqui posse cœpi: quæso inq̄ pater sanctissime atq; optime: quoniam hæc est uita: ut audio Aphricanum dicere: quid moror in terris? quin huc ad uos propero uenire? Non est ita inquit ille. Nisi enim cum deus is: cuius hoc templum est omne quod cōspicis: istis te corporis custodiis liberauerit: huc tibi aditus patere nō potest. Homines enim sunt hac lege generati: qui tuerentur illum globum: quem in hoc templo medium uides: quæ terra dicitur: hisq; animus datus est ex illis sempiternis ignibus: quæ sydera & stellas uocatis: quæ rotundæ & globosæ diuinis animatæ mentibus circulos suos orbesq; conficiunt celeritate mirabili. Quare & tibi Publi & piis omnibus retinendus animus est in custodia corporis: nec iniussu eius: a quo ille est nobis datus ex hominum uita migrandum est: ne munus humanum assignatū a deo defugisse uideamini: Sed sic Scipio: ut auus hic tuus & ut ego qui te genui: iusticiam cole & pietatem: quæ cum magna in parentibus & propinquis: tum in patria maxima est. Ea uita uia est in cælum & in hunc cœtum eorum qui iam uixerunt: & corpore laxati illum incolunt locum: quem uides (Erat autē is splendidissimo candore inter flammas elucens circulus: quem uos (ut a Graiis accepistis) orbem lacteū nuncupatis: ex quo omnia mihi cōtemplanti præclara cætera & mirabilia uidebantur: Erant autem hæ stellæ quas nunq̄ ex hoc loco uidimus: & hæ magnitudines omnium quas esse nunq̄ suspicati sumus. Ex quibus erat ea minima: quæ ultima a cælo citima terris luce lucebat aliena. Stellarū autem globi: terræ magnitudinem facile uincebant. Iam uero ipsa terra

Orbis lacteus

Citimus Luna

ita mihi parua uisa est: ut me imperii nostri quo quasi punctũ eius attin gimus:pœniteret.Q uã cum magis intuerer: quæso inquit Aphricanus: quousq; humi defixa erit tua mens? Non ne aspicis quæ in templa ue-neris? Nouem tibi orbibus uel potius globis connexa sunt omnia:quo-rum unus est cælestis extimus:qui reliquos cõplectitur omnis.summus ipse deus arcens & continens cæteros:in quo sunt infixi illi qui uoluun tur stellarum cursus sempiterni.Cui subiecti septem: qui uersantur retro contrario motu atq; cælum:E quibus unum globum possidet illa:quam in terris saturniam nominant.Deinde hominũ generi prosperus & salu-taris ille fulgor: qui dicitur iouis: tum rutilus & horribilis terris : quem Martem dicitis. Deinde subter mediã fere regionem sol obtinet : dux & princeps & moderator luminum reliquorum: mens mundi & tempera-tio tanta magnitudine:ut cuncta sua luce compleat & lustret: Hunc ut comites consequuntur Veneris alter:alter Mercurii cursus. In infimoq; orbe Luna radiis solis succensa conuertitur.Infra autem iam nihil est:ni si mortale & caducum:præter animos munere deorum hominum gene-ri datos:supra Lunam sunt æterna omnia.Nam ea quæ est media & no-na tellus neq; mouetur:& infima est:& in eam feruntur omnia nutu suo pondera.Q uæ cum intuerer stupens:ut me recepi:quid inq̃ est qui com plet aures meas tantus & tam dulcis sonus? Hic est inquit ille: qui inter-uallis coniunctus imparibus:sed tamen pro rata parte ratione distinctis: impulsu & motu ipsorum orbium cõficitur:& acuta cum grauibus tem perans uarios æquabiliter concentus efficit. Nec silentio tanti motus in citari possunt:& natura fert ut extrema ex altera parte grauetur:ex altera autem acute sonetur. Q uã ob causam summus ille stellifer cæli cuius conuersio concitatior est:acuto & excitato mouetur sono:grauissimo au tem hic lunaris atq; infimus.Nam terra nona imobilis manens: ima sede semp hæret complexa mediũ locum mũdi.Illi autem octo cursus:i qui-bus eadem uis est modorũ:septem efficiunt distinctos interuallis sonos: qui numerus rerũ omniũ fere nodus est:quod docti homines neruis imi tati atq; cantibus aperuerunt sibi reditum in hunc locum : sicut alii qui præstantibus ingeniis in uita humana diuina studia coluerunt.Hoc so-nitu completæ aures hominum obsurduerunt.Nec ẽ ullus hebetior sen sus in uobis:sicut ubi Nilus ad illa quæ catadupa nominantur: præcipi tatur ex altissimis montibus: ea gens quæ illum locum accolit: propter magnitudinem sonitus sensu audiendi caret. Hic uero tantus est totius mundi sonitus in citatissima conuersione:ut eum aures hominum cape re non possint: sicut intueri solem aduersum nequitis : eius radiis acies uestra:sensusq; uincitur.Hæc ego admirans referebam tamen oculos ad terram identidem.Tunc Aphricanus sentio inquit te sedem etiam nunc hominum ac domum contemplari:quæ tibi parua(ut est)ita uidetur.

Nouẽ circuli
Circulus pri-mus
Secundus
Saturniæ cir culus
Iouis
Martis
Solis
Veneris
Mercurii
Luna
Cæli harmo-nia.
Soni.vii.
Catadupa

Hæc cælestia semp spectato:illa humana contemnito. Tu enim quā celebritatem sermonis hominū:aut quā expetendam consequi gloriam potes? Vides habitari raris & angustis in locis: & i ipsis quasi maculis: ubi habitatur:uastas solitudines interiectas hosq; qui incolūt terram nō modo interruptos ita esse:ut nihil inter ipsos ab aliis ad aliosmanare possit: sed partim obliquos:partim trāsuersos:partim omnes aduersos stare uobis. a quibus spectare gloriam certe nullam potestis. Cernis autem eandem terram quasi redimitam & circūdatam cingulis. E quibus duos maxime inter se diuersos & ipsis uerticibus cæli ex utraq; parte subnixos obriguisse pruina uides. Mediū autē illum & maximū solis ardore torreri. Duo sunt habitabiles:quorū australis ille in quo qui insistunt aduersa uobis urgent uestigia. Nihil ad uestrum genus. Hic aūt alter subiectus aquiloni cerne q̄ tenui uos pte contingat. Oīs autem terra q̄ colitur uobis:angustata uerticibus:lateribus latior:parua quædam insula est:circūfusa illo mari quod atlanticum:quod magnū:quod oceanū appellatis in terris:qui tamen tanto noīe q̄ sit paruus uides. Ex his ipsis cultis notisq; terris:nū aut tuū aut cuiusq̄ nostrū nomen uel Caucasum hunc quē cernis transcendere potuit? uel illum Gāgem tranatare? uel quis in reliquis orientis aut abeuntis solis ultimis aut aquilonis austriue partibus tuum nomen audiet? Quibus amputatis cernis profecto quantis in angustiis nostra se gloria dilatari uelit. Ipsi autem qui de nobis loquuntur:q̄ loquētur diu? Quin si cupiat proles illa futurorū hominum deinceps laudes uniuscuiusq; nostrū a patribus acceptas posteris prodere:tamen propter eluuiones exustionesq; terrarum:quas accidere tēpore certo necesse est: nō modo nō æternā sed ne diuturnā quidē gloriā assequi possumus. Quid enim interest ab his qui postea nascentur sermonem fore de te:cū ab his nullus fuerit qui ante nati sunt: qui nec pauciores & certe meliores fuerunt uiri: præsertim cum apud eos ipsos a quibus audiri nomen nostrū potest:nemo unius anni memoriā consequi possit. Hoies aūt annum tm̄ solis idest unius astri reditum metiūtur: re ipsa aūt cum ad idē: unde semel profecta sunt:cuncta astra redierint: eāndēq; totius cæli descriptionem longis interuallis retulerint: tunc ille uere uertens annus appellari pōt:in quo uix dicere audeo q̄ multa hominū sæcula teneātur. Nāq; ut olim sol deficere hominibus extinguiq; uisus est: cū Romuli aīus hæc ipsa in templa penetrauit:quandoq; ab eadem parte sol eodemq; tēpore iterum defecerit tum signis omnibus stellisq; ad principium reuocatis: expletum annū habeto. Cuius qdem anni nūdum uicesimam partem scito esse conuersam. Quo si reditum in hunc locum desperaueris:in quo oīa sunt magnis & præstantibus uiris:quāti tandē est gloria hominum:quæ ptinere uix ad unius anni partem exiguā pōt? Igit alte spectare si uoles atq; hanc sedē & æternam domū contueri:neq; te sermonibus uulgi de-

Zonæ cæli

Annus uertens

deris:nec in præmiis humanis spem posueris rerum tuarum: suis te illecebris oportet ipsa uirtus trahat ad uerũ decus. Quod de te alii loquant̃ ipsi uideant: sed loquẽtur tamẽ. Sermo enim ille omnis & angustiis cingit̃ his regionũ quas uides. Nec unq̃ de ullo perennis fuit: obruitur hominum interitu: obliuione posteritatis extinguitur: Quæ cũ dixisset: ego uero inq̃ Aphricane equidem benemeritis de patria quasi limes ad cæli aditũ patet: q̃q̃ a pueritia uestigiis ingressus patris & tuis decori uestro nõ defui: nunc tamẽ præmio tãto proposito enitar multo uigilantius. Et ille:tu uero enitere:& te habeto non esse mortalem:sed corpus hoc. Nec enim tu is es quẽ forma ista declarat: sed mens cuiusq; is est quisq;: non ea figura quæ digito demõstrari potest. Deũ te igitur scito esse:siquidem est deus qui uiget:qui sentit:qui meminit:qui prouidet:qui tã regit & moderatur & mouet id corpus cui præpositus ẽ: q̃ hunc mundum ille princeps deus:& ut ipse mundũ ex quadã parte mortalẽ ipse deus æternus: sic fragile corpus aius sempiternus mouet:nã quod semp mouetur:æternum ẽ:quod aũt motũ affert alicui quodq; ipsum agitatur aliũde quando finẽ habet motus:uiuẽdi finẽ habeat necesse ẽ. Solum igitur quod se mouet quia nunq̃ deserit̃ a se:nunq̃ ne quidẽ moueri desinit:quin etiam cæteris quæ mouent̃: hic fons hoc principiũ ẽ mouendi: principio autẽ nulla ẽ origo:nã ex principio oriũtur omnia: ip̃m aũt nulla ex re alia nasci põt:nec enim id esset principiũ quod gigneret̃ aliũde. Quod si nũq̃ oritur:nec occidit q̃dem unq̃. Nam principiũ extinctum nec ip̃m ab alio renascetur:nec ex se aliud creabit. Si quidem necesse est a principio oriri omnia:ita fit ut motus principiũ ex eo sit:qd̃ a seipsum mouetur. Id autẽ nec nasci põt nec mori. Vel cõcidat omne cælũ: omnisq; natura cõsistat necesse est. Nec uim ullam nanciscatur: q̃ a primo ip̃ulsu moueatur. Cũ pateat igitur id æternũ esse:quod a seipso moueat̃: quis est qui hãc naturam animis esse tributã neget? Inanimatũ uel inanimũ aũt est omne: quod pulsu agitatur externo. Quod enim est anima:id motu cietur interiore & suo. Nam hæc est propria natura animæ atq; uis. Quæ si ẽ una ex omnibus quæ sese moueat:neq; nata certe est: & æterna est. Hanc tu exerce optimis ĩ rebus. Sunt aũt hæ optimæ curæ de salute patriæ: quibus agitatus & exercitatus animus uelocius in hãc sedem & domũ suã peruolabit:Idq; ocyus faciet:si iam tum cũ inclusus erit in corpore:eminebit foras:& ea quæ extra erunt cõtemplans:q̃maxime se a corpore extrahet. Nãq; eorum animi:qui se uoluptatibus corporis dediderunt:earumq; se quasi ministros præbuerunt: impulsuq; libidinũ uoluptatibus obedientium deorum & hominum iura uiolauerunt:corporibus elapsi circum terram ipsam uolutantur. Nec hunc in locum nisi multis exagitati sæclis reuertuntur. Ille discessit:ego somno solutus sum.

Virtus trahit ad uerum decus

Homo põt dici deus

Principium

Animæ natura & uis

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS IN SOMNIVM SCIPIONIS EXPOSITIONIS QVAM ELEGANTISSIMAE.

LIBER PRIMVS

i NTER Platonis Ciceronisq; libros quos de repu. utrunq; constituisse constat: Eustathi fili uitæ mihi dulcedo pariter & gloria: hoc iteresse prima fronte prospeximus:ꝙ ille rempub. ordinauit: hic retulit. alter qualis esse deberet: alter qualis esset a maioribus istituta disseruit. In hoc tamen uel maxime operis similitudinem seruauit imitatio:ꝙ cum Plato in uoluminis conclusione a quodam uitæ redito:quam reliquisse uidebatur idicari faciat:qui sit exutarum corporibus status animarum: adiecta his quadam Spærarum uel siderum non ociosa descriptione rerum facies non dissimilia significans a tulliano Scipione per quietem sibi ingesta narratur. Sed qđ uel illi cōmento tali uel huic tali somnio in his potissimū libris opus fuerit: in quibus de rerumpu. statu loquebatur: quoue attinuerit inter gubernandarum urbium constituta circulos orbes globosq; describere: de stellarum modo: de cæli cōuersione tractare:quæsitu dignum & mihi uisum est & aliis fortasse uideatur: ne uiros sapientia præcellentes: nihilq; inuestigatione ueri nisi diuinum sentire solitos: aliquid castigato operi adiiecisse superfluū suspicemur. De hoc prius ergo pauca dicenda sunt: ut liquido mens operis de quo loquimur innotescat. Rerum omniū Plato & actuum naturam penitus inspiciens aduertit in omni sermone suo de reipu. institutione proposito infundendum animis iusticiæ amorem: sine qua non solum respu. sed ne exiguus hominum cœtus nec domus quidem parua cōstabit. Ad hunc porro iusticiæ affectum pectoribus inculcandum:nihil æque patrocinaturum uidit: q̄ si fructus eius non uideretur cum uita hominis terminari. Hūc uero superstitem durare post hominem:qui poterat ostendi:nisi prius de animæ immortalitate cōstaret? Fide autem facta perpetuitatis animarum cōsequens esse animaduertit: ut certa illis loca nexibus corporis absolutis: pro contemplatu probi:im probiue meriti deputata sint: Sic in Phedone inexpugnabilium luce rationum anima in ueram dignitatem propriæ immortalitatis assertæ sequtur distinctio locorum: quæ hanc uitam relinquentibus ea lege debentur:quam sibi quisq; uiuendo sanxerit. Sic in Gorgia post perractam pro iusticia disputationem de habitu post corpus animarum morali grauitate socraticæ dulcedinis ammonemur. Igitur idem obseruanter secutus ē in illis præcipue uoluminibus: quibus statum reipu. formandum rece

Iusticiæ amor

pit: Nam postq̃ principatum iusticiæ dedit & docuit animam post ani- mal non perire. Per illam demum fabulam(sic enim quidã uocant)quo anima post corpus euadat:uel unde ad corpus ueniat in fine operis asser uit:ut iusticiæ uel cultæ præmium uel spretæ pœnam animis quippe im mortalibus subiturisq; iudicium seruari doceret: hunc ordinem Tullius non minore iudicio reseruans: q̃ ingenio repertus est. postq̃ in omni rei- publi.ocio ac negocio palmam iusticiæ disputando dedit:sacras immor- talium animarum sedes & cælestium archana regionũ in ipso consum- mati operis fastigio collocauit:indicans quo his perueniendum uel po- tius reuertendum sit:qui rempu.cum prudentia:iusticia:fortitudine: atq; moderatiõe tractauerint. Sed ille Platonicus secretorum relator Er qui- dam nomine fuit natione Pamphilius miles officio:qui cum uulneribus in prælio acceptis uitam effudisse uisus:duodecimo demum die inter cæ teros una peremptos ultimo esset honorãdus igne:subito seu recepta ani ma:seu retenta:quicquid emensis inter utrãq; uitam diebus egerat:uide- ratue: tanq̃ publicum professus indicium : humano generi nunciauit.

Er qui mortuus reuixit

Hanc fabulam Cicero licet ab indoctis quasi ipse ueri conscius doleat ir risam:exemplum tamen stolidæ reprehensionis uitans excitari narratu- rum q̃ reuiuiscere maluit. Ac prius q̃ somnii uerba consulamus enodan- dum nobis est:a quo genere hominum Tullius memoret uel irrisam Pla tonis fabulam:uel ne idem sibi eueniat non uereri. Nec enim his uerbis uult imperitum uulgus intelligi: sed genus hominum ueri ignarum sub peritiæ ostentatione: quippe quos & legisse talia & ad repræhẽdendum animatos constaret. Dicemus igitur & quos in tantum phylosophum re ferat quandam censuræ exercuisse leuitatem: quisue eorum etiam scri- ptam reliquerit accusationem : & postremo quid pro ea duntaxat parte quæ huic operi necessaria est responderi conueniat obiectis. Quibus (quod factu facile est)eneruatis iam quicquid uel contra Ciceronis opi nionem etiam in Scipionis somnium: seu iaculatus est unquã morsus li uoris:seu forte iaculabitur dissolutum erit. Epicureorũ tota factio æquo semper errore a uero deuia & illa extimans ridenda quæ nesciat: sacrum uolumen & Augustissima irrisit naturæ seria. Colores uero inter Epicu- ri auditores loquacitate notabilior etiam in librum rettulit : quæ de hoc amarius cauillatus ẽ. Sed cætera quæ iniuria notauit: siquidem ad som- nium de quo hic ꝓcedit sermo non attinent: hoc loco nobis omitttenda sunt. Illam calumniã prosequamur quæ nisi supplodetur:manebit Cice- roni cum Platone cõmunis. Ait enim a phylosopho fabulam non opor tuisse confingi: quoniã nullum figmenti genus ueri professoribus con- ueniret. Cur enim inquit:si rerum cælestiũ notionẽ: si habitum animarũ demõstrare uoluisti:non simplici & absoluta hoc insinuatione caratũ ẽ? Sed quæsita ꝑsona casusq; excogitata nouitas & cõposita aduocati scæ-

Colores epicurus

na figmenti ipsam quærendi ueri ianuam mendacio pollueret:hæc quoniam dum de platonico Ero iactantur:etiam quietẽ Aphricani nostri somniantis incusant(Vtraq; enim sub apposito argumẽto electa persona ẽ: quæ accõmoda enũciandis haberetur)Resistamus urgenti:& frustra arguens refellatur calũnia: ut una dissoluta utriusq; factum incolumẽ(ut fas est)retineat dignitatẽ.Nec omnibus fabulis repugnat phylosophia: nec omnibus acquiescit:& ut facile secerni possit:quæ ex his ab se abdicet:ac uelut profana ab ipso uestibulo sacræ disputatiõis excludat:quæue etiam sæpe ac libenter admittat diuisionum gradibus explicandũ.Fabulæ quarum nomen indicat falsi ꝓfessionem:aut tantũ conciliandæ auribus uoluptatis:aut adhortatiõis quoq; in bonã frugem gratia repertæ sunt:auditum mulcent uelut comœdiæ:quales Menander eiusue imitatores agendas dederunt: uel argumenta fictis casibus amatorum referta: quibus uel multum se arbiter exercuit : uel Apuleium nonnunq̃ lusisse miramur.Hoc totum fabularum genus: quod solas aurium delitias ꝓfitetur:e sacrario suo in nutricum cunas sapientiæ tractatus eliminat. Ex his autem quæ ad quandam uirtutũ speciem intellectũ legentis hortantur fit secunda discretio.In quibusdam enim & argumentum ex ficto locatur:& per mendacia ipse relationis ordo contexitur: ut sunt illæ Esopi fabulæ elegantia fictionis illustres. At in aliis argumentum quidem fundatur ueri soliditate:sed hæc ipsa ueritas per quædam composita & ficta profertur. & hæc iã uocatur narratio fabulosa non fabula: ut sunt cerimoniarum sacra Hesiodi & Orphei quæ de deorũ progenie actuue narrantur:ut mystica pythagoreorum sensa referunt. Ergo ex hac secunda diuisione: quã diximus a phylosophiæ libris: prior species quæ concepta de falso per falsum narratur aliena ẽ. Sequens in aliam rursus discretionem scissa diuiditur. Nam cum ueritas argumento subest : solaq; fit narratio fabulosa non unus reperitur modus per figmentum uera referendi: aut enim cõtextio narrationis per turpia & indigna numinibus ac mõstro similia componitur:ut dei adulteri:Saturnus pudenda Cælii patris abscidens: & ipse rursus a filio regno potito in undas coniectus: qđ genus totum phylosophi nescire malunt: aut sacrarum rerum notio sub pio figmentorũ uelamine honestis & tecta rebus & uestita nominibus enunciatur.Et hoc est solũ figmẽti genus: quod cantio de diuinis rebus phylosophantis admittit. Cũ igitur nullam disputationi pariat iniuriam uel Er index: uel somnians Aphricanus: sed rerum sacrarum enunciatio integra sui dignitate his fit tecta nominibus: accusator tandem edoctus a fabulis fabulosa secernere cõquiescat. Sciẽdum est tamen nõ in omnẽ disputationem phylosophos admittere fabulosa uel licita:sed his uti solẽt cum uel de anima uel de aereis uel de æthereis potestatibus : uel de cæteris diis loquuntur.Cæterum cum ad summũ & principẽ oium deũ:

Quare repertæ fabulæ

Fabularũ genera

cantio

vide valeriũ max. miraculis cap.

qui apud græcos ταγαθὸν πρωτοπαντὸν nuncupatur: tractatus se audet attollere:uel ad mentē quam græci NOUN appellant:originales re-rū spēs quæ ΕΙΔΗ dictæ sunt cōtinentes ex summo natam & perfectam deo.Cum de his inq̄ loquuntur deo & mente:nil fabulosum penitus at-tingunt.Sed si quid de his assignare conantur:quæ non sermonem tan-tūmodo:sed cogitationem humanā superant: ad similitudines & exēpla confugiunt.Sic Plato cum de περὶ ταγαθοῦ loqui esset animatus:di-cere quid sit:nō est ausus:hoc solum de eo sciens q̄ sciri quale sit ab ho-mine non possit.Solum uero ei simillimū de uisibilibus solē repperit:& per eius similitudinē uiā sermoni suo attollendi se ad non cōprehensibi-lia patefecit:ideo ut nullū ei simulacrū cū diis aliis constitueretur finxit antiquitas quia summus deus nataq; ex eo mens:sicut ultra animā ita su pra naturā sunt:quo nihil fas ē de fabulis peruenire:De diis autē(ut di-xi)cæteris & de aīa non frustra se: nec ut oblectent ad fabulosa conuer-tunt:sed quia sciunt inimicam esse naturæ apertā nudāq; expositionem sui:quæ sicut uulgaribus hominū sensibus intellectū sui uario rerū regi mine operimentoq; subtraxit: ita a prudentibus arcana sua uoluit per fa bulosa tractari.Sic ipsa mysteria figurarum cuniculis operiuntur: ne uel hæc adeptis nudā rerū taliū se natura præbeat : sed sūmatibus tm̄ uiris sapientia interp̄te ueri archani cōsciis cōtenti sint reliqui:ad uenerationē figuris defendentibus a uilitate secretū.Numenio deniq; inter phyloso-phos occultoꝝ curiosiori:offensam numinū: q̄ Eleusina sacra interp̄tan do uulgauerit:somnia prodiderunt: uiso sibi ipsas eleusinas deas habitu meretricio ante apertū lupanar uidere prostātes: admirātiq; & cās non cōuenientis numinibus turpitudinis cōsulenti respondisse iratas: ab ip̄o se adiito pudicitiæ suæ ui abstractas & passim adeuntibus prostitutas.

Deus quid sit non pōt ex-plicari

Numenius

Eleusina sa-cra

Adeo eni ita se & sciri & coli numina uoluerūt: qualiter i uulgus antiq-tas ipsa fabulata ē: quæ & imagines & simulacra formarū taliū prorsus alienis:& ætates tā incrementi q̄ dimminutionis ignaris & amictus orna tusq; uarios corpus nō habētibus assignauit. Secūdum hæc Pythago-ras ipse atq; Empedocles Parmenides quoq; & Eraclitus de diis fabula ti sunt:nec secus Timæus qui ꝑgenies eoꝝ sicut traditū fuerat executus ē.His p̄libatis anteq̄ ipsa sōnii uerba tractemus:prius quot sōniādi mo-dos obseruatio dep̄hēderit cū licētiā figuraꝝ q̄ passim qescētibus inge-rūtur:sub diffinitionē & regulā uetustas mitteret:edisseramus: ut cui eo rū generi sōniū quo de agimus applicandū sit:inotescat.Oium q̄ uidere sibi dormiētes uidēt̄ qnq; sūt pricipales diuersitates & noia. Aut eni est ονειρος scd̄m græcos qd̄ latini sōniū uocant:aut οραμα:qd̄ uisio recte appellat̄:aut χρηματισμος qd̄ oraculū nūcupat̄:aut ē ενυπνιον qd̄ isōniū dicit̄.φαντασμα qd̄ Cicero:quotiēs op⁹ hoc noie fuit:uisū uoca uit.Vltia ex his duo cū uideāt̄ cura iterp̄tatiōis idigna q̄ nihil diuiatiōis

Spēs somnii

apportant ενύπνιον dico: & φάντασμα. Est enim ἐνύπνιον quotiens circa oppressi animi uel corporis siue fortunæ qualis uigilantem fatigauerit talem se ingerit dormiẽti. Animi ut si amator delitiis suis: aut fruentem se uideat: aut carentem: si metuens quis iminentẽ sibi insidiis uel potestate personam: aut incurrisse hanc ex imagine cogitationũ suarũ: aut effugisse uideatur. Corporis si temeto ingurgitatus: aut distentus cibo: uel abundantia præfocari se extimet: uel grauantibus exonerari: aut contra si esuriẽs cibũ: aut potum sitiens desiderate quærere: uel etiam inuenisse uideatur: fortunæ cum se quis existimat uel potentia uel magistratu: aut augeri pro desiderio: aut exui pro timore: Hæc & his similia quoniam ex habitu mentis quietẽ sicut puenerant: ita & turbauerant dormientis: una cum somno aduolant & pariter euanescunt. Hinc & insomnio nomen: nõ quia per somnũ uidetur (hoc eni est huic generi cõmune cũ cæteris) sed quia in ipso somnio tantũmodo esse creditur dũ uidetur: post somniũ nullam sui utilitatem uel significationem relinquit: falsa esse insomnia: nec Maro tacuit. Sed falsa ad cælũ mittũt insomnia manes: cæ-
Cælum
lum hic uiuorũ regionẽ uocans: quia sicut dii nobis: ita nos defunctis superi habemur: amorẽ quoq; describẽs: cuius curam semp sequũtur isomnia: ait. Hærent infixi pectore uultus Verbaq;: nec placidã mẽbris dat cura quietẽ. Et post hæc. Anna soror quæ me suspensã insõnia terrent:
Phantasma
φάντασμα uero hoc est uisum: cum inter uigiliã & adultam quietem: in quadã (ut aiunt) patria somnii nebula adhuc uigilare se existimans q dormire uix cœpit: aspicere uidetur irruentes in se uel passim uagantes formas a natura seu magnitudine: seu specie discrepantes uariasq; tẽpestates rerum uel lætas uel turbulentas. In hoc genere ẽ ἐπιάλτης quẽ publica persuasio quiescẽtes opinatur inuadere & pondere suo pressos ac sentientes grauare. His duobus modis ad nullam noscẽdi futuri opẽ
Oraculum
receptis tribus cæteris in ingeniũ diuinationis instruimur. Et est oraculum quidem cũ in somnis parens uel alia scã grauisq; persona seu sacerdos: uel etiam deus aperte euenturũ quid: aut nõ euenturũ: faciendum:
Visio
uitandũue denunciat. Visio est autem cum id quis uidet quod eodẽ modo quo apparuerat eueniet: amicũ peregre cõmoratẽ quẽ nõ cogitabat: uisus est sibi reuersum uidere: & procedenti obuius quẽ uiderat uenit in amplexus. Depositum inquiete suscepit: & matutinus ei præcator occur-
Somnium
rit mãdans pecuniã tutelæ & fidei custodiæ cælandã cõmittens. Sõniũ ꝓprie uocatur qd tegit figuris & uelat ambagibus nõ nisi interptatiõe intelligendã significationẽ rei: quæ demõstratur: quod quale sit: nõ a nobis exponendũ est: cum hoc unusquisq; ex usu quid sit agnoscat: huius quinq; sunt spẽs: aut eni ꝓpriũ: aut alienũ: aut cõmune: aut publicum: aut generale ẽ. Propriũ est cũ se qs facientẽ patientẽue aliquid sõniat: alienũ cum aliũ: cõmune cum se una cum alio: publicum est cum ciuitati foro

ue uel theatro:seu quibuslibet publicis mœnibus actibus ue triste: uel lætũ quid existimat accidisse:generale ẽ cum quis circa solis orbem lunaremue globum:seu alia sydera uel cælum omnesq; terras aliquid somniat innouatum. Hoc autem quod Scipio uidisse se retulit: & tria illa q̃ sola probabilia sunt genera principalitatis amplectitur:& omnes ipsius somnii species attingit. Est enim oraculum:quia Paulus & Aphricanus uterq; parens sancti grauesq; ambo nec alieni a sacerdotio quid illi euenturum esset enunciarunt. Est uisio:quia loca ipsa in quibus post corpus uel qualis futurus esset aspexit:Est somnium:quia rerum quæ illi narratæ sunt:altitudo tecta profunditate prudentiæ non potest nobis nisi scientia interpretationis aperiri. Ad ipsius quoq; somnii species omnes refert. Est proprium:quia ad supera ipse perductus est:& de se futura cognouit. Est alienum:ꝙ quem statum aliorum animæ sortitæ sunt deprehendit. Est commune: ꝙ eadem loca tam sibi q̃ cæteris eiusdem meriti didicit præparari. Est publicum:ꝙ uictoriam patriæ & Carthaginis interitum & capitolinũ triumphum: & sollicitudinem futuræ seditionis agnouit. Est generale:ꝙ cælum cæliq; circulos conuersionisq; concentũ uiuo adhuc homini noua & incognita stellarum etiam ac luminum motus terræq; omnis situm suspiciendo uel despiciendo cõcæpit. Nec dici potest non aptum fuisse Scipionis personæ somniũ: quod generale eẽt & publicum:quia necdum illi contigisset amplissimus magistratus:immo cum adhuc ut ipse dicit pene miles haberetur. Aiunt enim non habenda pro ueris de statu ciuitatis somnia:nisi quæ rector eius magistratusue uidisset:aut quæ de plebe nõ unus sed multi similia somniassent: ideo apud Homerum cum in cõcilio græcorum Agamẽnon somnium quod de instruendo prælio uiderat:publicaret:Nestor qui nõ minus ipse prudentia q̃ omnis iuuenta uiribus iuuit:exercitum concilians:fidem relatis de statu inquit publico credendum regio somnio:quod si alter uidisset:repudiaremus ut futile. Sed non ab re erat ut Scipio etsi necdum adeptus tunc erat consulatum:nec erat rector exercitus:Carthaginis sõniaret interitum:cuius erat auctor futurus:audiretq; uictoriam beneficio suo publicandam:uideret etiam secreta naturæ uir non minus philosophia q̃ uirtute præcellens:His assertis quia superius falsitatis insomniorum Virgilium testem citantes eius uersus fecimus mentionem erudite geminarum somnii descriptione portarum: si quis forte quærere uelit: cur porta ex ebore falsis:e cornu ueris sit deputata: instruetur auctore Porphyrio:qui in commentariis suis hæc in eũdem locum dicit ab Homero sub eadem diuisione descriptum. Latet inquit omne uerum:hoc tamen anima cum ab officiis corporis somno eius paululum libera est:interdum aspicit:nonnunq̃ tendit aciem:nec tamen peruenit:& cum aspicit tamen non libero & directo lumine uidet:sed interiecto uelamine:qđ

Nestor

Somnii portæ.

nexus naturæ calligantis obducit:& hoc in natura esse idem Virgilius asserit dicens:Aspice namq; omnem:quæ nunc obducta tuenti Mortales hebetat uisus tibi:& humida circum Calligat nubem eripiam. Hoc uelamen cum in quiete ad uerum usq; aciem introspicientis admittit:de cornu creditur:cuius ista natura est:ut tenuatum uisui peruium sit. Cũ autem a uero hebetat ac repellit obtutum: ebur putatur:cuius corpus ita natura densatum est: ut ad quãuis extremitatem tenuitatis crassum nullo uisu ad ulteriora tendente penetretur. Tractatis generibus & modis ad quos somnium Scipionis refertur: nunc ipsam eiusdem somnii mentem ipsumq; propositum:quod græci σκοπον uocant:anteq̃ uerba inspiciantur tentemus aperire:& eo pertinere propositum præsentis operis asseramus:sicut iam in principio huius sermonis adstruximus:ut animas bene de repub.meritorum post corpora cælo reddi:& illic frui beatitudinis perpetuitate nos doceat. Nam Scipionem ipsum hæc occasio ad narrandum somnium prouocauit:q longo tempore se testatus est silentio condidisse. Cum enim Lælius quæreretur nullas Nasicæ statuas in publico in interfecti tyranni remuneratione locatas:respondit Scipio post alia in hæc uerba:Sed q̃q̃ sapientibus conscientia ipsa factorũ egregiorum amplissimum uirtutis est præmium:tamen illa diuina uirtus nõ statuas plumbo inhærentes:nec triumphos arescentibus laureis: sed stabiliora quædã:& uiridiora præmiorum genera desiderat:quæ tamen ista sunt inquit Lælius? Tum Scipio patimini me inquit (quoniam tertium diem iam feriati sumus) & cætera quibus ad narrationem somnii uenit: docens illa esse stabiliora & uiridiora præmiorum genera: quæ ipse uidisset in cælo bonis rerumpub. seruata rectoribus: sicut his uerbis eius ostenditur. Sed quo sis Aphricane alacrior ad tutandam rempu. sic habeto. Omnibus qui patriam conseruauerint: adiuuerint:auxerint: certũ esse in cælo & diffinitum locum:ubi beati sempiterno æuo fruantur: & paulo post hunc certum locum qui sit designans ait: Sed sic Scipio ut auus hic tuus ut ego qui te genui: iusticiam cole & pietatem:quæ cum magna in parẽtibus & propinquis:tum in patria maxima est:ea uita uia est in cælum & in hũc cœtum eorum qui iam uixerint & corpore laxati incolunt locum:quem uides significans galaxian. Sciendum est enim q locus in quo sibi uidetur esse Scipio per quietem:lacteus circulus ẽ: qui galaxias uocatur. Siquidem his uerbis in principio utitur:ostendebat autem Carthaginem de excelso & pleno stellarum illustri & claro quodam loco. Et paulopost apertius dicit:Erat autem is splendidissimo candore inter flammas circulus elucens:quem uos (ut a Graiis accepistis) orbem lacteum nuncupatis:ex quo mihi omnia contemplanti præclara & mirabilia uidebantur. Et de hoc quidem galaxia cum de circulis loquemur plenius differemus. sed iam quoniam inter libros: quos de

Conscientia benefactorũ uirtutis præmium

Galaxias

repu.Cicero:quosue prius Plato scripserat:quæ differentia quæ similitudo habeatur:expressimus. & cur operi suo uel Plato æris iudicium uel Cicero somnium Scipionis asciuerit: quidue sit ab epicureis obiectum Platoni:uel quemadmodum debilis calumnia refellatur :& quibus tractatibus philosophi admisceant:uel a quibus penitus excludant fabulosa retulimus:adiiciemusq; post hæc necessario genera omnium imaginū quæ falso:quæq; uero uidentur in somniis : ipsasq; distinximus species somniorum : ad quas Aphricani somnium constaret referri: & Scipioni conuenerit talia somniare:& de geminis somnii portis:quæ fuerit a ueteribus expressa sententia super his omnibus ipsius somnii:de quo loquimur mentem propositumq; signauimus:& partem cæli euidenter expressimus:in qua sibi Scipio per quietem hæc uel uidisse uisus est:uel audisse q̄ retulit.Nunc iā discutienda nobis sunt ipsius somnii uerba nō omnia:sed quæq; uidebuntur digna quæsitu: Ac prima nobis tractāda se ingerit pars illa de numeris:in qua sic ait:Nā cum ætas tua septēos octies solis anfractus reditusq; conuertit: duoq; hi numeri:quorum uterq; plenus:alter altera de causa habet᷑ : circuitu naturali summam tibi fatalem confecerint:in te unum atq; tuum nomen se tota conuertet ciuitas . Te senatus:te omnes boni:te socii:te latini intuebuntur:tu eris in quo nitatur ciuitatis salus:ac ne multa dictator rēpub.constituas oportet:si impias propinquorum manus effugeris:plenitudinem hic non frustra numeris assignat:plenitudo.n.proprie nisi diuinis rebus supernisq; non conuenit : neq;.n.corpus proprie plenum dixeris:quod cum sui sit impatiēs effluendo:alieni appetens est hauriendo:quæ si metallicis corporibus nō usu eueniunt:non tamen plena illa sed uasta dicenda sunt.Hæc est igit᷑ communis numerorum omnium plenitudo:ꝙ cogitationi a nobis ad superos meanti occurrit prima perfectio incorporalitatis in numeris. Inter ipsos tamen proprie pleni uocantur secundum hos modos:qui præsenti tractatui necessarii sunt:qui aut uim obtinent uinculorum :aut corpora rursus efficiuntur:aut corpus efficiunt . Sed corpus quod intelligendo non sentiendo cōcipias:totum hoc ut obscuritatis deprecetur:offensam paulo altius repetita rerum luce pandendum est. Omnia corpora superficie finiuntur:& in ipsam eorum pars ultima terminatur.Hi autem termini cum sint semper circa corpora:quorum termini sunt:incorporei tamen intelliguntur:nam quousq; corpus esse dicetur necdum terminus intelligitur:cogitatio quæ concæperit terminum:corpus reliquit . Ergo primus a corpibus ad icorpea trāsitus offēdit i corpoꝝ termios:& hæc ē corpea prima natura post corpa:sed nō pure nec ad itegrū carēs corpe . Nā licet extra corpus natura eius sit:tn̄ nō nisi circa corpus apparet.Cū totum deniq; corpus nominas:etiam superficies hoc uocabulo continetur.de corporibus eam tametsi nō res:tamen intellectus sequestrat:Hæc

Plenitudo numeroꝝ

superficies sicut est corporum terminus:ita lineis terminatur: quas suo nomine grammas græcia nominauit. Punctis lineæ finiũtur:& hæc sunt corpora quæ mathematica uocantur:de quibus solerti industria geometriæ disputatur. Ergo hæc superficies cum ex alia parte corporis cogitatur:pro forma subiecti corporis accipit numerum linearum. Nam seu trium ut trigonum seu quattuor ut quadratum seu plurium sit angulorũ: totidem lineis sese ad extrema tangentibus plãities eius includitur. Hoc loco admonendi sumus:q̃ omne corpus lõgitudinis:latitudinis:& altitudinis dimensionibus constat:ex his tribus in lineæ ductu una dimensio est longitudo:est enim sine latitudine. Planities uero quam epiphaniam uocant longo latoq; distenditur:alto caret: & hæc planities quantis lineis contineatur:expressimus:Soliditas autem corporum constat cum his duabus additur altitudo:fit enim tribus dimensionibus impletis corpus solidum:quod streon uocant:qualis est tessera:quæ cubus uocatur. Si uero non unius partis:sed totius:uelis corporis superficiem cogitare: quod proponamus esse quadratum: ut de uno quod exemplo sufficiet disputemus: iam non quatuor sed octo anguli colliguntur. quod tum animaduertis si per unum quadratum quale prius diximus alterum tale altius impositum mẽte conspicias:ut altitudo quæ illi plano deerat:adiiciatur:fiatq; tribus dimẽsionibus impletis corpus solidum quod streon uocant:ad imitatõem tesseræ:quæ cubus uocatur: Ex his apparet octonariũ nũerũ solidũ corpus & esse & haberi:siquidẽ unum apud geometras puncti locum obtinet. Duo lineæ ductum faciũt quæ duobus punctis (ut supra diximus) coercetur. Quatuor uero puncta aduersum se in duobus ordinibus bina per ordinem posita exprimunt quadri speciẽ a singulis punctis in aduersum punctum eiecta linea: Hæc quatuor ut diximus duplicata:& octo facta:duo quadra similia describunt:quæ sibi superposita additaq; altitudine formam cubi:quod est solidum corpus: efficiunt. Ex his apparet antiquiorem esse numerum superficie & lineis: ex quibus illam constare memorauimus formisq; omnibus. A lineis enĩ ascenditur ad numerum:tanq̃ ad priorẽ:ut intelligatur ex diuersis numeris linearum quæ formæ geometricæ describãtur: Ipsam uero superficiẽ cum lineis suis primam post corpora diximus incorpoream esse naturã: nec tamen sequestrandam propter perpetuam cum corporibus societatem. Ergo quod ab hac sursum recedit:iam pure incorporeum est. Numeros autem hac superiores præcedens sermo patefecit: Prima est igitur perfectio incorporalitatis in numeris: & hæc est (ut diximus) numerorum omnium plenitudo:seorsum autem illa (ut supradiximus) plenitudo est eorum quæ ad corpus efficiunt:aut efficiuntur:aut uim obtinent uinculorum: licet alias quoq; causas quibus pleni numeri efficiantur: esse non ambigam: Qualiter autem octonarius numerus solidum cor-

Grammæ Lineæ

Corporis diuisio

Planities

Streon

Thessera Cubus

Ductus

Octonarius numerus

pus efficiat:ante satis probatum est. Ergo singulariter quoq; plenus iu re dicetur propter torporeæ soliditatis effectũ: Sed & ad ipsam cæli har moniã idest continentiã hunc numerum magis aptum esse nõ dubium est:cum speræ ipsæ octo sint quæ mouentur:de quibus secuturus sermo procedet:omnes quoq; partes de quibus cõstat hic numerus:tales sunt: ut ex earum compage plenitudo nascatur. Est enim aut de his quæ neq; generantur neq; generant de monade & septem: quæ qualia sint suo lo co plenius explicabitur:aut de duplicato eo qui & generatur & generat: idest quattuor:Nã hic numerus quattuor: & nascit̃ de duobus: & octo generat:aut componitur de tribus:& quinq;:quorũ alter:primus omniũ numeroꝶ impar apparuit:quinarii autem potentiam sequẽs tractatus at tinget. Pythagorici uero hunc numeꝶ iusticiam uocauerũt:quia primus omniũ ita soluitur in numeros pariter pares:hoc ẽ in bis quaterna:ut ni hilominus in numeros æque pariter pares diuisio quoq; ipsa soluatur in bis bina. Eadem quoq; qualitate cõtexitur: idest bis bina bis. Cũ ergo & contextio ipsius pari æqualitate procedat: & resolutio æqualiter redeat usq; ad monadem:quæ diuisionem arithmetica rõne non recipit: merito: propter æqualem diuisionem iusticiæ nomen accepit. & quia ex supradi ctis omnibus apparet quanta & partium suarũ & seorsum sua plenitudi ne nitatur:iure plenus uocatur. Superest ut septenarium quoq; numerũ plenũ iure uocitandũ ratio in medio constituta ꝑsuadeat. Ac primũ hoc transire sine admiratione nõ possumus: ꝙ duo numeri qui in se multipli cati uitale spatiũ uiri fortis includerent: ex pari & impari constituerunt. Hoc enim uere perfectum est:ꝙ ex hoꝶ numeroꝶ permixtione genera tur. Nam impar numerus mas:& par fœmina uocatur. Itẽ arithmetici im parem patris:& parem matris appellatione uenerãtur. Hinc & Timæus Platonis fabricatorem mundanæ animæ deum partes eius ex pari & im pari:idest duplari & triplari numero intertexuisse memorauit: ita ut a du plari usq; ad octo a triplari usq; ad uigintiseptẽ staret alternatio mutuan di. Hi enim primi cubi utrinq; nascuntur siquidem a paribus bis bini: q̃ sunt quatuor superficiem faciunt bis binis bis:qui sunt octo:corpus soli dum fingunt. A dispari uero ter terna quæ sunt nouem superficiem red dunt:& ter terna ter:idest ter nouena:quæ sũt uigintiseptẽ primũ æque cubum alterius partis efficiũt. Vnde intelligi datur hos duos numeros: octo dico & septem:qui ad multiplicationem annorum perfecti in repu. uiri conuenerunt:solos idoneos ad efficiendam mundi animã iudicatos: quia nihil post auctorem potest esse perfectius: Hoc quoq; notandũ ẽ: ꝙ superius asserentes cõmunem numeroꝶ omniũ dignitatem antiquio res eos superficie & lineis eius omnibus:quæ corporibus ostẽdimus: ꝓ cedens aũt tractatus inuenit numeros & ante animã mundi fuisse: q̃bus illam contextam augustissima Timæi ratio naturæ ipsius conscia testis

probatũ est

Septenarius numerus plenus

Impar numerus

Par numerus

expressit. Hinc est q̄ pnuntiare nō dubitauerunt sapiētes animā esse nu meꝵ se mouentē. Nūc uideamus cur septenarius numerus suo seorsum merito plenus habeatur: cuius ut pressius plenitudo noscat̃: primū merita partiū de q̄bus constat: tū demū quid ipse possit inuestigemus: Constat septenarius numerus uel ex uno & sex: uel ex duobus & quinq;: uel ex tribus & quattuor: singulaꝵ cōpagum mēbra tractemus: ex q̄bus fatebimur nullū aliū numeꝵ tam uaria esse maiestate fœcundū. ex uno & sex cōpago prima cōponit̃: Vnū aūt: quod monas idest unitas dicit̃: & mas idē & fœmina ē: par idē atq; impar ipse nō numerus sed fons & origo numeroꝵ: Hæc monas initiū finisq; oium: neq; ipsa principii aut finis sciens ad summū refert̃ deū: eiusq; intellectū a sequētiū numero rerū & potestatū sequestrat: nec in inferiore post deū gradu frustra eam desideraueris. Hæc illa est mens e sūmo enata deo q̄ uices temporꝵ nesciens in uno semp̄ quod adest consistit æuo: cūq;: utpote una: non sit numerabilis: inumeras tamen generꝵ spēs & de se creat: & intra se continet. Inde quoq; aciem paululū cogitationis inclinans: hanc monadē reperies ad animā referri. Aīa enim aliena a siluestris contagione materiæ: tm̄ se auctori suo ac sibi debens simplicem sortita naturā cū se aīandæ imensitati uniuersitatis infundat: nullum init tamen cū sua unitate diuortium. Vides ut hæc monas orta prima reꝵ causa adusq; aiam ubiq; integra & semper indiuidua continuationem potestatis obtineat. Hæc de monade castigatius q̄ se copia suggerebat: nec te remordeat q̄ cum omni numero præesse uideatur: in coniunctione præcipue septenarii prædicetur: Nulli enim aptius iungitur monas icorrupta: q̄ uirgini. Huic aūt numero idest septenario: adeo opinio uirginitatis inoleuit: ut Pallas quoq; uocitetur. Nam uirgo creditur quia nullū ex se parit numeꝵ duplicatus: qui intra denariū coarctet̃ quē primū limitē constat esse numeroꝵ. Pallas ideo: quia ex solius monadis fœtu & multiplicatione processit: sicut Minerua solo ex uno parēte nata p̄hibet̃: Senarius uero qui cū uno cōiunctus septenariū facit: uariæ ac multiplicis religionis & potētiæ est: Primū q̄ solum ex oibus numeris qui infra decē sunt de suis p̄tibus constat: habet enim medietatē & tertiā p̄tē & sextā p̄tem: & est medietas tria: tertia pars duo: sexta pars unū: quæ oia simul sex faciūt. habet & alia suæ ueneratio nis indicia: sed ne longior faciat sermo fastidium: unum ex oibus eius officium p̄sequemur: quod ideo prætulimus: quia hoc cōmemorato non senarii tantū: sed & septenarii pariter dignitas astruetur. Humano partui frequentiorem usum nouem mēsium certo numeroꝵ modulamine natura constituit: sed ratio sub asciti senarii numeri multiplicationē procedēs etiam septem menses compulit usurpari. Quambreuiter absoluteq; duos esse primos omnium numerorum cubos: idest a pari octo ab impari uigintiseptem: & esse imparē marem: parem fœminam superius expressi-

Septenarius nūerus ex quibus constet.

Monas idest unitas.

Pallas

Senarius numerus

mus.Hoꝝ uterq; ſi per ſenarium numerum multiplicetur:efficiunt die-rum numeꝝ:qui ſeptem menſibus explicātur.Coeant enim numeri mas ille qui memoratur:& fœmina:octo ſcilicet & uigintiſeptē:pariunt ex ſe quinq; & triginta.Hæc ſexies multiplicata creant decem & ducentos:q numerus dieꝝ mēſem ſeptimū claudit.Ita eſt ergo natura fœcūdus hic numerus:ut primā humani partus pfectionē quaſi arbiter quidā maturitatis abſoluat.Diſcretio uero partus futuri(ſicut Hipocrates refert)ſic ī utero dignoſcitur.aut enī ſeptuageſimo:aut nonageſimo die conceptus mouet̄:dies ergo motus quicūq; fuerit:de duobus ter multiplicatus aut ſeptimū aut nonū explicat mēſem.Hæc de prima ſeptenarii copulatiōe libata ſint.Secūda de duobus & quinq; eſt:ex his Dyas:quia poſt mo-nadem prima eſt:primus ē numerus.Hæc ab illa oīpotētia ſolitaria īcorporis intelligibilis linea prima defluxit.Ideo & ad uagas ſtellarū & luminum ſpæras refert̄:quia hæ quoq; ab illa quæ Aplanes dicit̄:in numerū ſciſſæ & in uarii motus cōtrarietatē retortæ ſunt. Hic ergo numerus cū quinario aptiſſime iūgitur:dū hic ad errātes(ut diximus)ad cæli zonas ille referat̄:Sed ille ratione ſciſſionis:hic numero.Illa uero qnario nūero ꝓprietas excepta potētiæ ultra cæteras eminētis euenit. ꝙ ſolus omnia quæq; ſunt:quæq; uident̄ eſſe:cōplexus eſt.Eſſe aūt dicimus ītelligibi-lia:uideri eē corporalia oia ſeu diuinū corpus habeāt:ſeu caducum.Hic ergo numerus ſimul oia & ſupra & ſubiecta deſignat. Aut enim deus ſūmus eſt:aut mens ex eo nata in qua ſpēs reꝝ continet̄:aut mundi anima quæ animaꝝ oium fons eſt:aut cæleſtia ſunt uſq; ad nos:aut terrena na-tura eſt.& ſic quinarius reꝝ omnium nnmerus impletur. De ſecunda ſeptenarii numeri coniunctione dicta hæc pro affectione breuitatis neceſſitate ſufficiant.Tertia eſt de tribus & quattuor:quæ quantum ualeat:re-uoluamus:Geometrici corporis ab impari prima planities ī tribus lineis conſtat.his enim trigonalis forma concluditur.A pari uero prima ī quattuor inuenitur.Item ſcimus ſecundū Platonem ideſt ſecundū ipſius ueritatis arcanū:illa forti inter ſe uinculo colligari:quibus interiecta medietas præſtat uinculi firmitatē.Cum uero medietas ipſa geminatur:ea quæ extima ſunt:non tenaciter tm̄:ſed etiā inſolubiliter uincuntur.Primo er-go ternario numero contigit:ut inter duo ſūma medium quo uinciretur: acciperet.Quaternarius uero duas medietates primus omnium nactus eſt:quas ab hoc numero deus mundanæ molis artifex cōditorq; mutuatus inſolubili inter ſe uinculo elementa deuinxit:ſicut in Timæo Plato-nis aſſertū eſt.Nec aliter tā controuerſa ſibi ac repugnātia & natura cō-munionē abnuentia promiſceri:terrā dico & ignē potuiſſe per tā iugabilem cōpetentiā fœderari:niſi duobus mediis aeris & aquæ nexibus uin-cirentur.Ita enim elementa inter ſe diuerſiſſima opifex tamen deus ordinis opportunitate cōnexuit:ut facile iūgerent̄.Nam cū binæ in ſingulas

Dyas

Aplanes

Quaternarius nūerus

Elemētoꝝ cōnexio

qualitates essent talem unicuiq; de duabus alterã dedit:ut in eo cui ad-
hæreret cognatã sibi & similem reperiret. Terra est sicca & frigida: Aqua
uero frigida & humida est: hæc duo elementa licet sibi per siccũ hume-
ctũq; cõtraria sint: p frigidũ tamen cõmune iungunt. Aer humectus &
calidus est: & cũ aquæ frigidæ cõtrarius sit calore: cõciliatione tamen so
tii copulat humoris. Sup hunc ignis cũ sit calidus & siccus: humorem
qdem aeris respuit siccitate: sed cõnectit societate caloris. Et ita fit: ut sin
gula quæq; elemẽtorũ duo sibi hincinde uicina singulis qualitatibus ue
lut quibusdã amplectant ulnis. Aqua terrã frigore: aerem sibi nectit hu-
more. Aer aquæ: humecto simili: & igni calore sociat: Ignis aeri miscet:
ut calido: terræ iungit siccitate: Terra ignẽ sicco patitur: aquã frigore nõ
respuit. Hæc tamẽ uarietas uinculorũ si elementa duo forent: nihil inter
ipsa firmitatis habuisset: si tria: minus quidẽ ualido: aliquo tamen nexu
uincienda nodaret. Inter quattuor uero insolubilis colligatio est: cũ duæ
sũmitates duabus interiectiõibus uinciũtur. Quod erit manifestius: si ĩ
medio posueris ipsam cõtinentiã sensus de Timæo Platonis exceptam:
Diuini decoris inqt ratio postulabat talẽ fieri mundũ: qui & uisum pate
retur & tactũ. Cõstabat aũt neq; uideri aliquid posse sine ignis beneficio
neq; tangi sine solido: & solidũ nihil esse sine terra. Vnde mundi omne
corpus de igni & terra instruere fabricator incipiẽs: uidit duo cõuenire si
ne medio colligãte nõ posse. & hoc esse optimũ uinculũ: quod & se pari
ter & a se alligãda deuinciat. Vnã uero interiectionem tunc solum posse
sufficere: cũ supficies sine altitudine uincienda ẽst: At ubi arctãda uincu
lis est alta dimensio: nodum nisi gemina interiectione nõ necti: Inde aerẽ
& aquã inter ignem terrãq; contexuit: & ita per oĩa una & sibi cõueniẽs
iugabilis cõpetentia cucurrit: elementorũ diuersitatẽ ipsa differentiarum
æqualitate consotiãs. Nã quantũ interest inter aquã & aerem & causam
densitatis & põderis: tantũdem inter aerem & ignẽ est: Et rursus quod ĩ-
terest inter aerem & aquam causa leuitatis & raritatis: hoc interest in-
ter terram & aquam. Item quod ĩterest inter terram & aquã causa densi
tatis & põderis: hoc interest inter aquã & aerẽ. Et quod ĩter aquã & aerẽ
hoc inter aerẽ & ignẽ. Et cõtra quod ĩterest inter ignẽ & aerẽ tenuitatis
leuitatisq; causa: hoc inter aerẽ & aquã est: & quod est ĩter aerẽ & aquã:
hoc inter aquã intelligitur & terrã. Nec solũ sibi uicina & cohærentia cõ
parãtur: sed eadem alternis saltibus custodit æqualitas. Nã quod est ter
ra ad aerẽ: hoc est aqua ad ignẽ: & quotiens uerteris: eandẽ reperies iuga
bilem cõpetentiã: ita ex ipso quo inter se sunt æqualiter diuersa sociant.
Hæc eo dicta sunt: ut aperta rõne cõstaret neq; planitiẽ sine tribus: neq;
societatẽ sine quattuor posse uinciri. Ergo septenarius numerus geminã
uim obtinet uinciendi: quia ambæ partes eius uincula prima sortitæ sũt:
ternarius cũ una medietate: quaternarius cũ duabus. Hinc in alio loco

eiusdem somnii Cicero de septenario dicit: qui numerus rerum omnium fere nodus est. Item omnia corpora aut mathematica sunt alumna geometriae: aut talia quae uisum tactumue patiantur: horum priora tribus incrementorum gradibus constant: aut enim linea eiicitur ex puncto: aut ex linea superficies: aut ex planitie soliditas. Altera uero corpora quattuor elementorum collato foedere in robur substantiae corpulentae concordi concretione coalescunt. Nec non omnium corporum tres sunt dimensiones: longitudo: latitudo: profunditas: Termini adnumerato effectu ultimo quattuor: punctum: linea: superficies: & ipsa soliditas Item cum quattuor sint elementa: ex quibus constant corpora: terra: aqua: aer & ignis: tribus sine dubio interstitiis separantur: quorum unum est a terra usque ad aquam: ab aqua usque ad aerem sequens: tertium ab aere usque ad ignem. Et a terra quidem usque ad aquam spatium necessitas a physicis dicitur: quia uincire & solidare creditur quod est in corporibus lutulentum. Unde Homericus censor cum graecis imprecaretur: Vos omnes inquit in terram & aquam resoluamini: in id dicens quod est in natura humana turbidum: quo facta est homini prima concretio. Illud uero quod est inter aquam & aerem harmonia dicitur: idest apta & consonans conuenientia: quia hoc spatium est quod superioribus inferiora conciliat: & facit dissona conuenire. Inter aerem uero & ignem obedientia dicitur: quia sicut lutulenta & grauia superioribus necessitate iunguntur: ita superiora lutulentis obedientia copulantur harmonia media coniunctione utriusque praestante: Ex quatuor igitur elementis & tribus eorum interstitiis absolutionem corporum constare manifestum est. Ergo hi duo numeri: tria dico & quattuor: tam multiplici inter se cognationis necessitate sociati efficiendis utrisque corporibus consensu ministri foederis obsequuntur: Nec solum explicandis corporibus hi duo numeri collatiuum praestant fauorem: sed quaternarium quidem pythagorici quem τετρακτυν uocant: adeo quasi ad perfectionem animae pertinentem inter arcana uenerantur: ut ex eo & iusiurandi religionem sibi fecerint ου μα τον αμετερα ψυχα παραδοντα τετρακτυν per quae nostrae animae numerum dedit ipse quaternum. Ternarius uero assignat animam tribus suis partibus absolutam: quarum prima est ratio quam λογιστικον appellant. Secunda animositas quam θυμικον uocant: Tertia cupiditas quae επιθυμητικον nuncupatur. Item nullus sapientum animam ex symphoniis quoque musicis constitisse dubitauit. Inter has non paruae potentiae est quae dicitur diapason. Haec constat ex duabus idest diatesseron & diapente. Fit autem diapente ex hemiolio: & fit diatesseron ex epitrito. Et est primus hemiolius tria: & primus epitritus quattuor. quod quale sit: suo loco plenius exequemur. Ergo ex his duobus numeris constat diatesseron & diapente: ex quibus diapason symphonia generatur. Unde Virgilius: nullius disciplinae expers plene & per omnia beatos exprimere uolens ait. O terque quaterque beati. Haec de partibus septenarii numeri sectantes compendia dixi

Interstitia trium elementorum

Necessitas

Harmonia

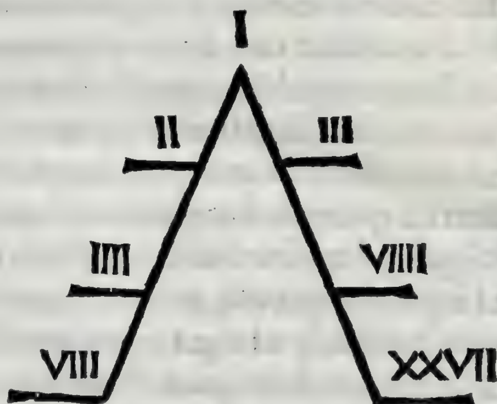
Obedientia

Ternarius numerus

Diapason
Diapente
Diatesseron

Heptas

mus: de ipſo quoq; pauca dicemus. Hic numerus heptas nunc uocatur antiquato uſu primæ litteræ: Apud ueteres enim ſeptas uocitabat̃ quod græco noie teſtabat̃ uenerationẽ debitã numero. Nã primo oium hoc numero aia mũdana generata eſt: ſicut Timæus Platonis edocuit. Monade enim in uertice locata: terni numeri ab eadẽ ex utraq; parte fluxerunt. Ab hac pares: ab illa impares ideſt poſt monadẽ a parte altera duo: inde quattuor: deinde octo: ab altera uero parte tria: deinde nouẽ: & inde uigintiſeptẽ Ex his numeris facta contextio generationẽ animæ imperio creatoris efficit.

Nõ parua ergo hinc potentia numeri huius oſtendit̃: quia mũdanæ animæ origo ſeptẽ finibus cõtinet̃: ſeptẽ quoq; uagantiũ ſpærarũ ordinem illi ſtelliferæ & oẽs continenti ſubiecit artifex fabricatoris prouidentia: quæ & ſuperioris rapidis motibus obuiarent: & inferiora oia gubernarẽt: Lunã quoq; quaſi ex illis ſeptimã numerus ſeptenarius mouet curſumq; eius ipſe diſpenſat: qđ cũ multis modis probet̃: ab hoc incipiat oſtendi.

Curſus lunæ per zodiacum

Luna octo & uiginti prope diebus totius zodiaci ambitũ conficit: Nã & ſi per triginta dies ad ſolẽ a quo profecta eſt remeat: ſolos tamen fere uigintiocto in tota zodiaci circuitione conſumit: reliquis ſolem qui de loco in quo eũ reliquit abſceſſetat: cõprehendit. Sol enim unum de duodecim ſignis integro mẽſe metit̃. Ponamus ergo ſole i prima pte arietis cõſtituto ab ipſius (ut ita dicã) orbe emerſiſſe lunã: quod ea naſci uocamus. Hæc poſt uigintiocto dies & horas fere ſeptẽ ad primã ptem arietis redit: ſed illic nõ inuenit ſolẽ. Interea enim & ipſe progreſſiõis ſuæ lege ulterius abſceſſit: & ideo ipſa necdũ putat̃ eo: unde profecta fuerat reuertiſſe: quia oculi noſtri tunc non a prima parte arietis: ſed a ſole eam ſenſerant proceſiſſe. Hunc ergo diebus reliquis. i. duobus plus minuſue conſequit̃: & tunc orbi eius denuo ſuccedens ac denuo inde procedens rurſus dicit̃ naſci. Inde fere nunq̃ in eodẽ ſigno bis continuo naſcit̃. niſi in Geminis: ubi hoc nõnunq̃ euenit: quia dies in eo ſol duos ſupra triginta altitudinem ſigni morãtes conſumit: rariſſimo in aliis ſi circa primã ſigni partem a ſole procedat. Huius ergo uigintiocto dierũ numeri ſeptenarius origo eſt. Nam ſi ab uno uſq; ad ſeptem quantum ſinguli numeri exprimunt: tantum antecedentibus addendo procedas: inuenies uiginti octo nata de ſeptem. Hunc etiam numerũ qui in quater ſeptenos æqua ſorte digeritur: ad totã zodiaci latitudinẽ emetiendã remetiendãq; cõſumit: nam ſeptem diebus ab extremitate ſeptẽtrionalis oræ obliquæ mean

do per latum ad medietatem latitudinis peruenit: qui locus appellatᵉ ecli pticus. Septem sequētibus a medio ad imū australe delabitᵉ: septem aliis rursus ad mediū obliquata cōscendit: ultimus septem septentrionali red ditur summitati. Ita iisdem quater septies diebus omnem zodiaci & lon gitudinem & latitudinem circum perq; discurrit: Similibus quoq; dispē sationibus hebdomadū luminis sui uices sempiterna lege uariādo dispo nit. Primus enim septem usq; ad medietatem uelut diuisi orbis excrescit & διχοτομοσ tunc uocatᵉ. Secūdis orbem totū renascens ignes col ligendo iā complet: & plena tunc dicitur. Tertiis dichotomos rursus effi citur: cū ad medietatem decrescendo contrahitur. Quartis ultima lumi nis sui diminutione tenuatur. Septem quoq; permutatiōibus quas fasis uocant græci: toto mense distinguitur: cū nascitur: cū fit dichotomos & cum fit αμφικυρτοσ: cū plena & rursus amphicyrtos: ac denuo dicho tomos & cum ad nos luminis uniuersitate priuatᵉ: amphicyrtos est aūt cū supra diametrū dichotomi est ante q̄ orbis cōclusiōe cingatur: uel de orbe iā minuens inter medietatem ac plenitudinem insup mediā lumis curuat eminentiā. Sol quoq; ipse de quo uitā oia mutuantᵉ: septimo si gno uices suas uariat. nā a solstitio hiemali ad solstitiū æstiuū septīo pue nit signo: & a tropico uerno usq; ad autūnale tropicū septimi signi pera gratione ꝑducitᵉ. Tres quoq; cōuersiōes lucis æthereæ p hunc numerū cōstant. Est aūt prima maxīa: secūda media: minima est tertia. & maxīa ē anni secūdū solē: media mēsis secundū lunā: minima diei secundū ortū & occasum Est uero una quæq; cōuersio quadripartita: & ita constat se ptenus numerus. i. ex tribus generibus cōuersionum: & ex quattuor mo dis qbus unaquæq; cōuertitᵉ. Hi sunt ante quatuor modi. Fit enim pria humida: deinde calida: inde sicca: & ad ultimū frigida: Et maxima cōuer sio idest anni: humida ē uerno tpe: calida æstiuo: sicca autūno: frigida per hyemē. Media aūt cōuersio mensis p lunā ita fit: ut prima sit hebdomas humida: quia nascens luna humorem assolet concitare: Secunda calida adolescēte in ea iā luce de solis aspectu: Tertia sicca quasi plus ab ortu remota. Quarta frigida deficiēte iam lumine. Tertia uero cōuersio q̄ est diei secūdū ortū & ocasum ita disponitᵉ: qꝫ humida sit usq; ad primā de quatuor ptibus partē diei: calida usq; ad secūdā: sicca usq; ad tertiā: quar ta iā frigida. Oceanus quoq; in incremento suo hūc numerū tenet. Nam primo nascentis lunæ die fit copiosior solito: minuitur paulisper secūdo: minoremq; uidet eum tertius q̄ secundus: & ita decrescendo ad diem se ptimum peruenit. Rursus octauus dies manet septimo par. & nonus fit similis sexto: decimus quinto: & undecimus fit quarto par: tertio quoq; duodecimus: & tertiusdecimus fit similis secundo: quartusdecimus pri mo. Tertia uero hebdomas eadem facit quæ prima: quarta eadem quæ secunda. Hic deniq; est numerus qui hominem concipi formari: edi: ui

Eclipticus

Dichotomos lunæ

Amphicyrtos lunæ

Lucis conuersiones

Diei conuersio minima

Oceani incrementū

uere:ali:ac per omnes ætatũ gradus tradi senectæ atq; omnino constare facit. Nam ut illud taceamus q uterꝶ nulla ui seminis occupatum hoc dierꝶ numero natura cõstituit:uelut decreto exonerãdæ mulieris uecti-gali mense redeunte purgari:Hoc tamen prætereundũ nõ est:quia semẽ quod post iactũ sui intra horas septem nõ fuerit in effusionẽ relapsum: hæsisse in uitã pronunciatur. Verum semine semel intra formandi ho-minis monetam locato:hoc primum artifex natura molitur:ut die septio folliculũ genitiuum circundet humori ex mẽbrana tam tenui qualis in ouo ab exteriore testa clauditur:& intra se claudit liquorem. Hoc cum a physicis deprehensum sit:Hippocrates quoq; ipse qui tam fallere q̃ falli nescit experimenti certus asseruit:referens in libro qui de natura pueri i scribitur:tale seminis receptaculũ de utero eius eiectum quale septimo post conceptum die intellexerat Mulierem enim semine non effuso ne grauida maneret orantem imperauerat saltibus cõcitari:atq; septimo die saltu eiectum cũ tali folliculo qualem supra retulimus suffecisse conce-ptui. Hoc Hippocrates:Stratõ uero peripateticus & Diocles Carystius per septenos dies concepti corporis fabricam hac obseruatõe dispẽsant: ut hebdomade secunda credant guttas sanguinis in supficie folliculi:de quo diximus apparere:tertia demergi eas introrsum idipsum conceptio nis humorẽ:quarta humorem ipsum coagulari:ut quidã uelut inter car nem & sanguinẽ liquida adhuc soliditate cõueniat:quinta uero interdũ fingi in ipsa substãtia humoris humanã figurã magnitudine quidẽ apis: sed ut in illa breuitate mẽbra oia & designata totius corporis liniamenta consistant. Ideo aũt adiecimus interdũ:quia cõstat quotiẽs q̃nta hebdo made fingit̃ designatio ista mẽbrorꝶ:mense septimo maturari partũ. Cũ aũt nono mense absolutio futura est:siquidẽ fœmina fabricat̃:sexta heb domade iam membra diuidi:si masculus septima. Post partũ uero utrũ uictuꝶ sit quod effusum est:an i utero sit præmortuũ:ut tantũmodo spi rans nascat̃:septima hora discernit. Vltra hũc enim horarꝶ numerũ quæ præmortua nascunt̃:aeris alitũ ferre nõ possunt quẽ quisq; ultra septem horas sustinuerit:intelligit̃ ad uitam creatus:nisi alter forte qualis perfe ctũ põt casus eripiat. Itẽ post dies septẽ iactat reliquias umbilici:& post bis septem incipit ad lumen uisus eius moueri:& post septies septem li-bere iam & pupillas & totã faciẽ uertit ad motus singulos uidendorum post septem uero mẽses dentes incipiũt mãdibulis emergere:& post bis septẽ sedet sine casus timore:post ter septẽ sonus eius in uerba ꝓrũpit & post quater septem nõ solũ stat firmiter:sed & incedit. Post quinquies septem incipit lac nutricis horrescere:nisi forte ad patientiam longioris usus continuata consuetudine protrahat̃:post annos septem dentes qui primi emerserant aliis aptioribus ad cibum solidum nascentibus cedũt: eodemq; anno.i.septimo:plene absoluitur integritas loquendi:unde &

Moneta

Hominis formatio in utero

Folliculus

Corporis formatio

Partus

Vmbilicus.

Dentes quã-do oriuntur in pueris

Mandibula.

ſeptem uocales littere a natura dicuntur inuentæ:licet latinitas eaſdē mo do longas:modo breues pronunciando quinq; pro ſeptem tenere malue rit. Apud quos tamē ſi ſonos uocalium nō apices numeraueris : ſimiliter ſeptem ſunt:poſt aūt bis ſeptē ipſa ætatis neceſſitate pubeſcit. Tunc eni moueri incipit uis generationis i maſculis & purgatio fœminaꝝ: Ideo & tutela pueris quaſi uirile iam robur abſoluit:de qua tamē fœminæ ꝓpter uotoꝝ feſtinationē maturius biennio legibus liberant: poſt ter ſeptenos annos genas flore ueſtit iuuenta: idēq; annus finem in longū creſcendi facit:& quarta annoꝝ hebdomas ipleta in latū quoq; creſcere ultra iā ꝓhibet:qnta oē uirium:quantæ ineſſe unicuiq; poſſunt: complet augmen tum:nulloq; mō pōt qſq̄ ſe fortior fieri inter pugiles deniq; hæc conſuetudo ſeruat:ut quos iā coronauere uictoriæ: nihil de ſe amplius in incre mento uiriū ſperent. qui uero exptes gloriæ huius uſq; illo manſerunt a ꝓceſſione diſcedāt. Sexies uero ſepteni anni:ſeruāt uires ante collectas: nec diminutionem niſi ex accidenti euenire patiuntur. ſed a ſexta uſq; ad ſeptimā ſeptimanā fit quidem diminutio: ſed occulta & q̄ detrimentum ſuum apta defectiōe non ꝓdat:ideo nōnullaꝝ reꝝpu. is mos eſt: ut poſt ſextā ad militiā nemo cogat.in pluribus dat remiſſio iuſta poſt ſeptimā. Notādum uero ꝙ cū numerus ſeptem ſe multiplicat: facit ætatem quæ ꝓprie pfecta & habet & dicit:adeo ut illius ætatis homo:utpote qui pfectionē & attigerit iā & necdū ꝑterierit:& cōſilio aptus ſit: nec ab exercitio uiriū alienus habeat. Cū uero decas qui & ipſe pfectiſſimus numerus pfecto numero.i.hepta diiungit:ut aut decies ſeptē: aut ſepties deni cōputent anni:hæc a phyſicis credit meta uiuendi:& hoc uitæ humanæ pfectū ſpatiū terminat:qđ quiſqs exceſſerit ab oi officio uacuus:ſoli exercitio ſapientiæ uacat:& oēm uſum ſui in ſuadēdo habet: alioꝝ muneꝝ uacatiōe reuerendus. A ſeptima eni uſq; ad decimā ſeptimanam pro captu uiriū q̄ adhuc ſingulis pſeuerant uariant officia. Idē numerus totius corporis mēbra diſponit. Septē eni ſunt itra hoiem q̄ a græcis nigra mēbra uocitant.lingua:cor:pulmo:iecur:lien:renes duo. & ſeptē alia cū uenis & meatibus q̄ adiacent ſingulis ad cibū & ſpiritū accipiendū reddendūq; ſunt deputata:guttur:ſtomachus:aluus:ueſica:& inteſtina principalia tria:quoꝝ unū diſſipiū uocat:qđ uentrem & cætera inteſtina ſecernit. Alterū mediū qđ græci meſſenteron dicunt. Tertiū qđ ueteres irā uocārunt:habetq; principium inteſtinoꝝ oium & cibi detrimenta deducit. De ſpiritu aūt & cibo quibus accipiendis ut relatum eſt atq; reddendis membra quæ diximus de meatibus ſibi adiacentibus obſequuntur: hoc obſeruatum ē ꝙ ſine hauſtu ſpiritus ultra horas ſeptem ſine cibo:ultra totidē dies uita nō durat. Septem ſunt quoq; gradus in corpore q dimenſionē altitudis ab imo i ſupficiem cōplent:medulla:os:neruuſ:uena: arteria:caro:cutis:hæc de iterioribus. In apto quoq; ſeptē ſūt corpis ptes:

Vocales.vii.

Hois icremētum p numerū ſeptenariū

Pugilū cōſuetudo

Septimana

Mos uetus

Viuēdi meta

Mēbra hois diſpoſita per numeꝝ ſeptenarium

Diſſipium

Meſſenteron

Ira

Detrimenta

Corporis partes ſeptem

Manus ptes septem
Pedis partes septem
Capitis foramina. vii.
Motus corporis. vii.

caput: pectus: manus: pedesq;: & pudendum. Item quæ diuiduntur non nisi septem compagibus iuncta sunt: ut i manibus est humerus: brachiũ: cubitus: uola: & digitorũ nodi terni. In pedibus uero femur: genu: tibia: pes ipse: sub quo uola est: & digitorũ similiter nodi terni. Et quia sensus: eorũq; mysteria natura i capite uelut in arce constituit: septem foraminibus sensuum celebrantur officia. i. oris: ac deinde oculorum: nariũ: & aurium binis: unde non imerito hic numerus totius fabricæ dispensator & dominus ægris quoq; corporibus periculum sanitatemue denunciat. Immo ideo & septem motibus omne corpus agitatur. aut enim accessio est: aut recessio: aut i læuã dextrãue deflexio. aut sursum quis seu deorsũ mouetur. aut i orbem rotatur. Tot uirtutibus isignitus septenarius. quas uel de partibus suis mutuatur: uel totus exercet: iure plenus & habetur & dicitur. & absoluta (ut arbitror) rõne iam cõstitit: cur diuersis ex causis octo & septem pleni uocentur. Sensus aũt hic est. cũ ætas tua quiquagesimum & sextum annũ compleuerit: quæ summa tibi fatalis erit: spes quidem salutis publicæ te uidebit: & pro remediis cõis bonorũ oium status uirtutibus tuis dictatura debebit: sed si euaseris isidias propinquorum (nam p septenos octies solis anfractus reditusq; quinquagita & sex significat annos) anfractum solis & reditũ annũ uocans: anfractũ ppter zodiaci ambitũ: reditũ qa eadẽ signa per annos singulos certa lege metitur. Hic quidã mirant quid sibi uelit ista dubitatio: si effugeris: quasi potuerit diuina aia & olim cælo reddita atq; hic maxime sciam futuri pfessa nescire: possit ne nepos suus: an nõ possit euadere. Sed nõ aduertunt hãc habere legẽ oia uel signa uel somnia ut de aduersis obliq̃ aut denunciẽt: aut minent: aut moneãt: & ideo quædã cauẽdo transimus. alia exorando & litãdo uitant. Sũt alia ineluctabilia: quæ nulla arte nullo auertunt ingenio. Nã ubi admonitio est: uigilãtia cautionis euaditur: qd apportãt minæ: litatio ppiciationis auertit: nunq̃ denunciata uanescũt: Hic subiicies. Vnde igit ista discernimus: ut possit cauendũ ne: an exorãdũ: an uero patiendũ sit: dephendi? Sed psentis opis fuerit insinuare qualis soleat in diuinationibus esse affectata confusio: ut desinas de incerta uelut dubitatione mirari. Cæterũ in suo quoq; ope artificis erit: signa quærere: quibus ista discernat: si hoc uis diuina nõ impedit. Nam illud: phibẽt

Virgilius

nam cætera parcæ Scire: Maronis est ex intima disciplinæ profunditate sententia. diuulgatis etiã docemur exẽplis q̃ plene semp cum pdicunt futura ita dubiis obserant: ut tamẽ diligens scrutator nisi diuinitus (ut diximus) impediatur subesse reperiat apprehendẽdæ uestigia ueritatis: ut ecce Homericũ somniũ a Ioue ut dicitur missum ad cõserendã futuro die cũ hostibus manũ sub apta pmissione uictoriæ spem regis aiauit. ille diuinũ uelut secutus oraculũ cõmisso prælio amissis suorũ plurimis uix: ægre q; in castra remeauit: nũ dicẽdum est deũ mãdasse mẽdaciũ? nõ ita

est.Sed quia illum casum græcis fata decreuerant:latuit in uerbis somnii:
quod animaduersum uel ad uere uincendum:uel ad cauendū saltem po
tuisset instruere:Habuit enim præceptio ut uniuersus ꝓduceretur exer-
citus.At ille sola pugnandi hortatione cōtentus: non uidit quid de ꝓdu
cenda uniuersitate præceptum sit: p̄termissoq; Achille qui tunc recēti la
cessitus iniuria ab armis cum suo milite feriebat̃: rex ꝓgressus in prœliū
& casum q debebatur excepit: & absoluit somniū inuidia mentiēdi non
oīa de imperatis sequendo. Parem obseruātiæ diligentiā Homericæ per
oīa ꝑfectionis imitator Maro in talibus quoq; rebus obtinuit: Nā apud
illum Aeneas ad regionem instruēdo regno fataliter eligendā satis abun
deq; delio instructus oraculo in errorē tamen unius uerbi negligentia re
lapsus est. Non ꝗdem locoꝝ fuerat: quæ petere deberet:nomen incertū.
Sed cum origo uetus parentum sequenda diceretur: fuit in uerbis ꝙ īter
Cretā & Italiā:quæ ipsius gētis authores utraq; ꝓduxerant magis osten-
deret:& quod aiunt digito demōstraret Italiam: Nam cum fuissent inde
Teucer:hinc Dardanus uox sacra sic alloquendo:Dardanidæ duri: apte
cōsulentibus Italiā de qua Dardanus ꝓfectus esset: obiecit: appellando
eos parentis illius nomine:cuius erat origo rectius eligenda. & hic certe
quidem denūciationis est: quod de Scipionis fine prædicit̃. Sed gratia
conciliandæ obscuritatis inserta dubitatio:dicto tamē quod indicio som
nii cōtinetur absoluitur:Nam cū dicitur circuitu naturali summā sibi fa
talē confecerint:uitari hunc finem nō posse ꝓnunciat. Quod aūt Sci-
pioni reliquos uitæ actus sine offensa dubitandi ꝑ ordinē rettulit: & de
sola morte similis ē uisus ambigēti:hæc ratio est: ꝙ siue dū humano uel
mœrori parcitur uel timori:seu ꝙ utile est hoc maxime latere: ꝓnius cæ-
tera oraculis q̃ uitæ finis exprimitur:aut cū dicit̃ nō sine aliqua obscuri-
tate ꝓfertur.His aliqua ex parte tractatis progrediamur ad reliqua: Sed
quo sis Aphricane alacrior ad tutandam rēpu.sic habeto:Omnibus qui
patriā conseruauerint:adiuuerint: auxerint: certū esse in cælo diffinitum
locū:ubi beati æuo sempiterno fruantur:nihil est enim illi principi deo q
omnē mūdū regit:qđ quidē in terris fiat acceptius: q̃ cōcilia cœtusq; ho
minū iure sociati:quæ ciuitates appellātur:earꝝ rectores & seruatores hic
ꝓfecti huc reuertuntur. Bene & opportune postq̃ de morte p̄dixit mox
præmia bonis post obitum speranda subiecit:quibus adeo a metu prædi
cti interitus cogitatio uiuentis erecta est: ut ad moriendi desideriū ultro
aiaret̃ maiestate ꝓmissæ beatitudinis & cælestis habitaculi:sed de beati-
tate quæ debetur cōseruatoribus patriæ pauca dicenda sunt:ut postea lo Beatitudo q̃ datur patriæ conseruatoribus
cū oēm quem hic tractādū recepimus:resoluamus. Solæ faciunt uirtu-
tes beatū nullaq; alia qs̄q̃ uia hoc nomen adipiscit̃.unde q existimāt nul
lis nisi philosophātibus inesse uirtutes: nullos p̄ter philosophos beatos
esse ꝓnūciant Agnitionem enim reꝝ diuinaꝝ sapientiam ꝓpriæ uocan-

tes:eos tantũmodo dicunt esse sapientes qui ex acie mentis requirunt & quærendi sagaci diligentia cõprehendunt:& quantũ uiuendi perspicuitas pstat imitantur. Et in hoc solo esse aiunt exercitia uirtutũ:quarꝫ officia sic dispensant. Prudentiæ esse mundũ istũ & oia quæ in mundo isunt diuinorꝫ contemplatione despicere:omnemq; animæ cogitationem in sola diuina dirigere. Temperantiæ omnia relinquere:inquantum natura patitur:quæ corporis usus requirit. Fortitudinis:non terreri animã a corpore quodã modo ductu phylosophiæ recedentem: nec altitudinem perfectæ ad superna ascensionis horrere. Iustitiæ:ad unã sibi huius pposita consentire uiam uniuscuiusq; uirtutis obsequium atq; ita fit ut secundũ hoc tam rigidæ diffinitionis abruptum rerũpu.rectores beati esse nõ possint.

Virtutũ exercicia

Sed Plotinus iter phylosophiæ professores cum Platone princeps:libro de uirtutibus gradus earum uera & naturali diuisionis ratione compositos per ordinem digerit. Quattuor sunt inquit quaternarum genera uirtutum. Ex his primæ politicæ uocantur:secundæ purgatoriæ:tertiæ animi iam purgati:quartæ exemplares. Et sunt politicæ hominis:quia sociale animal est:His boni uiri reipu.consulunt: urbes tuentur. his parentes uenerantur:liberos amant:proximos diligunt: his ciuium salutem gubernant:his socios circũspecta prouidentia ptegunt:iusta liberalitate deuinciunt:hisq; sui memores alios fecere merendo:& est politici prudẽtia:ad rationis normam:quæ cogitat quæq; agit uniuersa dirigere:ac nihil præter rectum uel laudabile facere: humanisq; actibus tanquã diuinis arbitris puidere. Prudentiæ insunt:ratio:intellectus:circũspectio: prouidentia:docilitas:cautio. Fortitudinis est animum supra periculi metum agere:nihilq; nisi turpia timere:tolerare fortiter uel aduersa uel prospera. Fortitudo præstat magnanimitatem:fiduciam: securitatem:magnificentiam: constantiam: tolerantiam: firmitatem. Temperantiæ:nihil appetere pœnitendum:in nullo legem moderationis excedere: sub iugo rationis cupiditatem domare. Temperantiam sequuntur modestia:uerecundia:abstinentia:castitas:honestas:moderatio:parcitas:sobrietas:pudicitia: Iusticiæ seruare unicuiq; quod suum est.de iusticia ueniunt innocentia: amicitia: concordia:pietas:religio:affectus: humanitas. His uirtutibus uir bonus primũ sui atq; inde reipu.rector efficitur: iuste ac puide gubernans humana:non deserens. Secũdæ quas purgatorias uocant:hois sunt:qui diuini capax ẽ:solũq; aíum eius expediunt:qui decreuit se a corporis contagione purgare: & quadam humanorꝫ fuga solis se inserere diuinis. Hæc sunt ociosorum qui in rerũpu.actibus se sequæstrant. Harum quid singulæ uelint superius expressimus: cum de uirtutibus philosophantiũ diceremus: quas solas quidam existimauerunt esse uirtutes. Tertiæ sunt purgati iam defæcatiq; animi & ab omni mundi huius aspergine presse pureq; detersi. Illic prudentiæ est diuina non quasi in electione præfer-

Politicæ uirtutæ

Prudentia

Fortitudo

Vir bonus

Virtutes purgati animi

re:sed sola nosce: & hæc tanq̃ nihil sit aliud intueri: Temperãtiæ teneras cupiditates non reprimere: sed penitus obliuisci. Fortitudinis passiones ignorare non uincere:ut nesciat irasci:cupiat nihil. Iusticiæ: ita cum supera & diuina mente sociari ut seruet perpetuum cum ea fœdus imitando. Quartæ sunt quæ in ipsa diuina mente consistunt: quam diximus νουν uocari:a quarum exẽplo oẽs reliquæ per ordinem defluunt. Nam si rerũ aliarum multo magis uirtutum ideas esse in mente credẽdum ẽ. Illic prudentia est mens ipsa diuina: Tẽperantia quod in se ꝑpetua intẽtione conuersa ẽ. Fortitudo ꝙ semꝑ idem ẽ nec aliquãdo mutat᷑: Iusticia ꝙ perenni lege a sempiterna operis sui cõtinuatione nõ flectitur: Hæc sunt quaternarum quatuor genera uirtutum: quæ præter cætera maximã in passionibus habent differẽtiam sui. Passiones aũt (ut scimus) uocantur: qđ homines metuunt cupiunqꝫ: dolent: gaudentqꝫ. Has primæ molliunt: secundæ auferunt: tertiæ obliuiscuntur: in quartis nefas est nominari. Si ergo hoc est officium & effectus uirtutum: beare: constat autem & politicas esse uirtutes: igitur & politicis efficiuntur beati. Iure ergo Tullius de rerũpu. rectoribus dixit ubi beati æuo sempiterno fruantur. Qui ut ostẽderet alios ociosis: alios negociosis uirtutibus fieri beatos: non dixit absolute nihil esse illi principi deo acceptius q̃ ciuitates: sed adiecit quod quidem in terris fiat: ut eos qui ab ipsis cælestibus incipiunt: discerneret a rectoribus ciuitatum: quibus per terrenos actus iter paratur ad cælum. Illa autem diffinitione quid pressius potest esse? quid cautius de nominæ ciuitatum: q̃ concilia inquit cœtusqꝫ hominum iure sociati quæ ciuitates appellantur? nam & seruilis quondam & gladiatoria manus concilia hominum & cœtus fuerunt: sed non iure sociati. Illa autem sola iusta ẽ multitudo: cuius uniuersitas in legum cõsentit obsequium. Quod uero ait: Rectores harũ & seruatores hinc ꝑfecti: huc reuertuntur: hoc modo accipiendum est. Animaꝝ originẽ manare de cælo inter recte philosophantes indubitatæ constat esse sententiæ; & animæ dum corpore utitur hæc est perfecta sapientia: ut unde orta sit: de quo fonte uenerit: recognoscat. Hinc illud a quodã inter alia festiua seu mordacia: serio tamen usurpatũ est: de cælo descẽdit γνῶθι σε αυτον: Nam & delphici uox hæc fertur oraculi consulenti ad beatitatẽ: quo itinere ꝑueniret. Si te inqt cognoueris: sed & ipsius fronti templi hæc inscripta sententia est. Homini aũt (ut diximus) una ẽ agnitio sui: si originis natalisqꝫ pricipia atqꝫ exordia pria respexerit: nec se quæsiuerit extra. Sic eni aia uirtutes ipsas cõscientia nobilitatis induit᷑: qbus post corpus euecta eo unde descenderat: reportat᷑: quia nec corporea sordescit: uel oneratur eluuie: quæ puro ac leui fomite uirtutũ rigat᷑: nec deseruisse unq̃ cælũ uidet᷑: qđ respectu & cogitationibus possidebat. Hic aia quã i se ꝑnã corpis usus effic: atqꝫ i pecudẽ quodãmodo reformauit ex hoie: & absolutionẽ corporis perhorrescit: & cũ

Animi passiones

Sapientia ꝑfecta

Beatitas

necesse est:non nisi cũ gemitu fugit indignata sub umbras. Sed nec post mortem facile corpus relinquit:quia nõ funditus corporeæ excedunt pestes:sed aut suum oberrat cadauer:aut noui corporis ambit habitaculũ: nõ humani tantũmodo:sed ferini quoq; electo genere moribus cõgruo: quos in homine libenter exercuit:mauultq; omnia perpeti:ut cælum qđ uel ignorando uel dissimulando:uel potius prodendo deseruit: euadat. Ciuitatum uero rectores cæteriq; sapientes cælum respectu uel cum adhuc corpore tenentur habitantes: facile post corpus cælestem: quã pene non reliquerant:sedẽ reposcunt. Nec enim de nihilo aut de uana adulatione ueniebat:q; quosdã urbiũ conditores:aut claros in repu. uiros in numerũ deorũ consecrauit antiquitas. Sed Hesiodus quoq; diuinæ sobolis assertor priscos reges cum diis aliis enumerat:hisq; exẽplo ueteris potestatis etiam in cælo regendi res humanas assignat officium:& ne cui fastidiosum sit si uersus ipsos ut poeta græcus protulit: inseremus:referemus eos ut ex uerbis suis in latina uerba conuersi sunt.

Vrbium conditores relati inter deos

Indigetes diui fato summi iouis hi sunt.
Quondam homines:modo cum superis humana tuentes:
Largi:ac munifici.ius regum nunc quoq; nacti.

Hoc & Virgilius non ignorat: qui licet argumento suo seruiens heroas in inferos religauerit:non tamẽ eos abducit a cælo:sed æthera his deputat largiorem:& nosce eos solẽ suũ ac sua sydera ꝓfitetur:ut geminæ doctrinæ obseruationes præstiterint & poeticæ figmẽtum & phylosophiæ ueritatem. Et si secundũ illũ res quoq; leuiores quas uiui exercuerãt etiã post corpus exercent:quæ gratia currum.

Armorumq; fuit uiuis:quæ cura nitentis
Pascere æquos:eadem sequitur tellure repostos.

Multo magis rectores quondam urbium recepti in cælũ curã regendorum hominũ non relinquunt. Hæ aũt animæ in ultimã spærã recipi credũtur:quæ aplanes uocatᷣ. Nec frustra hoc usurpatũ est:siqdẽ inde ꝓfectæ sunt. Animis enim necdum desiderio corporis irretitis syderea pars mũdi præstat habitaculũ:& inde labũtur in corpora. Ideo his illo ẽ reditio:qui merentur: Rectissime ergo dictũ est cum in galaxian quem aplanes continet:sermo iste ꝓcedat:hinc profecti:hũc reuertũtur: ad sequentia transeamus. Hic ergo & si eram ꝑterritus non tã mortis metu: q̃ insidiarũ a meis:quæsiui tamen uiueret ne ipse:& Paulus pater:& alii quos nos extinctos arbitraremur: uel fortuitis & inter fabulas elucent semina infixa uirtutum:quæ nũc uideas licet: ut e pectore Scipiõis uel somniantis emineant. In re eni una politicarũ uirtutũ hominũ pariter exercet officiũ. Quod nõ labitur animo ꝑdicta morte ꝑterritus:fortitudo ẽ. Quod suorũ terretur insidiis:magisq; alienũ facinus:q̃ suũ horrescit exitium :de pietate & nimio in suos amore procedit. Hæc aũt diximus ad iustitiam

A planes spæra habitaculũ animarũ

referri: quæ seruat unicuiq; quod suum est. Quod ēa quæ arbitrabatur non pro cōpertis habet: sed spreta opinione quæ minus cautis animis ꝓ uero inolescit: quærit dicere certiora: indubitata prudentia est. Quod cū perfecta beatitas & cælestis habitatio humanæ naturæ in qua se nouerat esse promittitur: audiendi tamen talia desiderium frænat temperat & sequestrat: ut de uita aui & patris interroget: quid nisi temperantia est? ut iam tum liqueret: Aphricanum per quietem ad ea loca quæ sibi deberentur: adductum? In hac autē interrogatione de animæ imortalitate tractatur. Ipsius enī cōsultationis hic sensus est. Nos inqt arbitrabamur animā cū fine morientis extingui: nec ulterius esse post hominē. Ait enī quos extinctos esse arbitraremur. Quod aūt extinguit: esse iam desinit. Ergo uelim dicas inqt. Si & pater paulus tecū & alii supsunt. Ad hanc iterrogationē quæ & de parentibus: ut a pio filio: & de cæteris ut a sapiente: ac naturā ipsam discutiente: ꝓtexit: qd ille respondit? Immo uero inquit: hi uiuūt qui corpoꝝ uinculis tanq̄ e carcere euolauerūt. Vestra uero quæ dicit esse uita: mors est. Si ad inferos meare mors ē: & uita est esse cū superis: facile discernis quæ mors animæ: quæ uita credenda sit. Si constiterit qui locus habendus sit inferoꝝ: ut aīa dum ad hunc truditur mori: cū ab hoc ꝓcul est: uita frui: & uere superesse credat. Et quia totū tractatum quē ueteꝝ sapientia de inuestigatione huius q̄stionis agitauit: ī hac latentem uerborū paucitate reperies: ex oībus aliqua quibus nos de rei quā quærimus absolutione sufficiet admoneri: amore breuitatis excerpsimus: Anteq̄ studium phylosophiæ circa naturæ inquisitionē ad tantū uigoris adolesceret: qui per diuersas gentes authores in cōstituendis sacris cerimoniarum fuerunt: aliud esse inferos negauerunt: q̄ ipsa corpora quibus inclusæ animæ carcerē fœdū tenebris horridū sordibus & cruore patiuntur. Hoc animæ sepulchrū: hoc ditis cōcaua: hoc iferos uocauerūt: Et oīa quæ illic esse credidit fabulosa persuasio: ī nobismetipsis & ī ipsis humanis corporibus assignare conati sunt: obliuionis fluuium aliud nō esse asserentes: q̄ errorem animæ obliuiscentis maiestatē uitæ prioris: qua ante q̄ in corpus truderetur potita est: solamq; esse in corpore uitam putantis. Pari interpretatione phlegethontem ardores irarum & cupiditatum putarunt. Acherontem quicquid fecisse dixisseue usq; ad tristitiam humanæ uarietatis more nos pœnitet. Coccytum quicquid homines in luctū lachrymasq; cōpellit. Stygem quicquid inter se humanos aīos in gurgite mergit odiorum. Ipsam quoq; pœnaꝝ descriptionem de ipso usu conuersationis humanæ sumptam crediderunt. Vulturem iecur immortale tondentem: nihil aliud intelligi uolentes q̄ tormenta cōscientiæ obnoxia flagitio: uiscera interiora rimantis: & ipsa uitalia indefessa admissi sceleris admonitione laniantis: semperq; curas: si requiescere forte tentauerint: excitantis: tanq̄ fibris renascentibus inhærendo: nec ulla sibi mi-

Animæ imortalitas

Inferi q sunt

Lethæus

Phlegethon

Acheron

Coccytus

Styx

Vultur tondens iecur tityi

Tantalus

seratione parcentis: lege hac:qua se iudice nemo nocens absoluitur: nec de se suam potest uitare sententiã. Illos aũt epulis ante ora positis excruciari fame & inedia tabescere:quos magis magisq; acquirendi desiderium cogit præsentem copiam non uidere:& in affluentia inopes egestatis mala in ubertate patiuntur:nescientes parta respicere:dũ egent habendis. Illos radiis rotaꝝ pendere districtos:qui nihil consilio præuidentes:nihil ratione moderantes:nihil uirtutibus explicantes:seq; & actus suos oẽs fortunæ permittentes casibus & fortuitis semper rotantur. Saxum ingens uoluere:inefficacibus laboriosisq; conatibus uitam terentes. Atram silicem lapsuram semp & cadenti similẽ illoꝝ capitibus imminere: qui arduas potestates & infaustã ambiunt tyrãnidem:nunq̃ sine timore uicturi:& cogentes subiectum uulgus odisse: dum metuat: semper sibi uidentur exitium:quod merentur:excipere. Nec frustra hoc theologi suspicati sunt:Nam Dionysius aulæ siculæ inclementissimus incubator familiari quondam suo solam beatam existimãti uitam tyrãni uolens q̃ perpetuo metu misera:q̃ impendentium semper periculorũ plena esset ostendere: gladium uagina raptum & a capulo de filo tenui pendentem mucrone demisso iussit familiaris illius capiti inter epulas iminere. Cũq; ille & siculas & tyrãnicas copias præsentis mortis periculo aspernaretur:talis ẽ inquit Dionysius uita: quã beatã putabas:sic nobis semper mortem imminentẽ uidemus. Existima ergo quãdo fœlix esse poterit: qui timere non desinit. Secundũ hæc igitur quæ a theologis afferuntur:si uere suos q́sq; patimur manes:& inferos in his corporibus esse credimus: quid aliud itelligendum est:quæ mori animam cum ad corporis iferna demergitur: uiuere autem cum ad supera post corpus euadit: Dicẽdum est:quid his postea ueri sollicitior inquisitor phylosophiæ cultus adiecerit. Nam & q primum Pythagoram & qui postea Platonem secuti sunt:duas esse mortes unam animæ:animalis alteram prodiderunt. Mori animal cum anima discedit e corpore: ipsam uero animã mori asserentes cum a simplici & indiuiduo fonte naturæ in membra corporea dissipatur. Et quia una ex his manifesta omnibus nota est:altera non nisi a sapientibus depræhẽsa:cæteris eam uitam esse credentibus:ideo hic ignoratur a plurimis:cur eundem mortis deum modo ditem modo imitem uocemus:cum per alteram.i.animalis mortẽ absolui aĩam & ad ueras naturæ diuitias atq; ad ꝓpriam libertatem remitti faustum nomen indicio sit: per alteram uero quæ uulgo uita existimatur animã de immortalitatis suæ luce ad quasdã tenebras mortis impelli uocabuli testemur horrore. Nam ut constet animal:necesse est in corpore anima uinciatur. Ideo corpus δεμας:hoc ẽ uinculum nuncupatur. & σωμα:quasi quoddam σημα: idest animæ sepulchrum. Vnde Cicero pariter utrũq; significans corpus esse uinculum corpus esse sepulchrum:quod carcer est sepultorum ait. Qui e corporũ

Ixion

Sisyphus

Phlegyas

Dionysius siculus

Mortes duæ

Corpus

uinculis tanq̄ e carcere euolauerunt.Inferos aūt platonici non in corporibus esse.i.non a corporibus incipere dixerunt:sed certam mundi istius partem Ditis sedem.i.inferos uocauerunt.De loci uero ipsius finibus inter se dissona publicarunt:& in tres sectas diuisa sententia est. Alii enim mundum in duo diuiserūt:quorum alterum facit:alteꝝ patitur. Et illud facere dixerunt:quod cum sit imutabile:alteri causam & necessitatē permutationis imponit.Hoc pati quod per mutationes uariatur.Et imutabilem quidem mundi partem a spæra quæ aplanes dicitur usq; ad globi lunaris exordium.Mutabilem uero a luna ad terras usq; dixerunt. Et uiuere animas dum imutabili parte cōsistunt:mori autem cum ad partem ceciderint permutationis capacem. Atq; ideo inter lunā terrasq; locum mortis & inferoꝝ uocari:ipsamq; lunam uitæ esse mortisq; confiniū:& animas inde in terram fluentes mori:inde ad supera meantes in uitā reuerti.Nec immerito existimatum est.A luna enim deorsum natura incipit caducoꝝ:ab hac animæ sub numeꝝ dieꝝ cadere & sub ipsis incipiūt Deniq; illam æthereā terram physici uocauerunt:& habitatores eius lunares populos nuncupauerunt.quod ita esse plurimi argumentis:quæ nunc longum est enumerare:docuerunt. Nec dubium est:quin ipsa sit mortalium corpoꝝ & author & conditrix:adeo ut nōnulla corpora sub luminis eius accessu patiantur augmenta:& hac decrescente minuātur: Sed ne de re manifesta fastidium prolixa assertione generet᷑: ad ea quæ de inferoꝝ loco alii diffiniunt:transeamus. Maluerunt.n. mundū alii in elementa ter quaterna diuidere:ut in primo numerent᷑ ordine:terra:aqua aer:ignis:quæ est pars liquidior aeris uicina lunæ. Supra hæc rursum totidem numero:sed naturæ purioris elementa:ut sit luna pro terra:quam æthereā terrā a physicis diximus nominatā:aqua sit spæra mercurii:aer ueneris:ignis in sole.Tertius uero elementoꝝ ordo ita ad nos cōuersus habeatur:ut terrā ultimā faciat:& cæteris in mediū redactis in terrā desinat tā ima q̄ sūma postremitas.Igitur spæra martia ignis habeat᷑:aer Iouis:Saturni aqua:terra uero aplanes:in qua elysios cāpos esse puris animis deputatos antiquitas nobis intelligendū reliquit.De his campis anima cū in corpus emittit᷑:per tres elementoꝝ ordines trina morte ad corpus usq; descēdit.Hæc est inter platonicos de morte aiæ cum in corpus trudit᷑ secūda sententia:Alii uero(nā tres inter eos esse sententiaꝝ diuersitates ante signauimus)in duas quidē & ipsi ꝑtes sicut primi faciūt:sed non hisdē terminis diuidunt mundū:Hic enim cælū quod aplanes spæra uocitetur partē unā:septē uero spæras quæ uagæ uocant᷑:& quod inter illas ac terrā est terrāq; ipsam alterā partē esse uoluerunt.Secundum hos ergo:quoꝝ sectæ amicior est ratio:aiæ beatæ ab omni cuiuscunq; cōtagione corporis liberæ cælum possident.Q uæ uero appetentiā corpis: & huius quā in terris uitā uocamus:ab illa specula altissima & perpetua

Inferoꝝ opinio platonica

Mundus diuisus in duo

Aiæ uita & mors

Lunares populi

Mūdi alia diuisio

Elysii cāpi

Mūdi tertia diuisio

luce despiciens:desiderio latenti cogitauerit:pondere ipso terrenæ cogitationis paulatim in inferiora delabit͏̃. Nec subito a perfecta incorporalitate luteum corpus induit͏̃:sed sensim p tacita detrimẽta & longiorẽ simplicis & absolutissimæ puritatis recessum in quædã sydrei corporis icrementa turgescit. In singulis enim spæris quæ cælo subiectæ sunt:ætherea subuolutione uestitur:ut p eas gradatim sociati huius indumẽti testei cõciliet͏̃. Et ideo totidẽ mortibus:quot spæras trãsit:ad hanc puenit: quæ i terris uita uocitat͏̃. descensus uero ipsius quo aïa de cælo in huius uitæ inferna delabit͏̃:sic ordo digeritur:zodiacum ita lacteis circulis obliquæ circunflexiõis occursu ambiẽdo amplectitur:ut eum qua duo tropica signa capricornus & cãcer ferunt͏̃:intersecet. Has solis portas physici uocauerunt:quia in utraq; obuiante solstitio ulterius solis inhibet͏̃ accessio: & fit ei regressus ad zonæ uiã:cuius terminos nunq̃ relinquit. Post has portas aïæ de cælo in terras meare:& de terris in cælum remeare creduntur. Ideo hoïum una:altera deoꝝ uocat͏̃. Hoïum cancer:quia per hũc in inferiora descensus est. Capricornus deoꝝ:quia p illum animæ in ꝓpriæ immortalitatis sedem:& in deoꝝ numeꝝ reuertunt͏̃: Et hoc ẽ quod Homeri diuina prudentia in antri ithacensis descriptione significat. Hinc & Pythagoras putat a lacteo circulo deorsum incipere Ditis imperiũ:quia animæ inde lapsæ uidẽtur iam a superis recessisse. Ideo primã nascẽtibus ait lactis alimoniã offerri:quia primus eis motus a lacteo incipit in corpora terrena labentibus. Vnde & Scipioni de animis beatoꝝ ostenso lacteo dictũ est:Hinc profecti huc reuertunt͏̃. Ergo descẽsuræ cũ adhuc i cancro sunt quoniã illic positæ:necdum lacteũ relinquerunt:adhuc in numero sunt deoꝝ. Cum uero ad leonem labendo peruenerint. illic cõditionis futuræ auspicantur exordiũ. Et quia in leone sunt rudimenta nascendi:& quædã humanæ naturæ tirocinia:aquarius autẽ aduersus leoni est:& illo oriẽte mox occidit:ideo cũ sol aquariũ tenet:manibus parẽtatur:utpote in signo quod humauæ uitæ contrariũ uel aduersum feratur. Illinc ergo.i.a confinio quo se zodiacus lacteusq; contingũt: aïa descendẽs:a tereti quæ sola forma diuina est:inconũ defluẽdo producitur: sicut a puncto nascit͏̃ linea:& in longũ ex indiuiduo ꝓcedit:ibiq; a puncto suo:quod est monas:uenit in diadẽ:quæ est prima detractio. Et hæc est essentia quã indiuiduã eandẽq; diuiduã Plato in Timæo cũ de mundanæ aïæ fabrica loqueret͏̃:expressit: Aïæ.n. sicut mundi:ita & hominis unius modo diuisionis reperient͏̃ ignaræ:si diuinæ naturæ simplicitas cogitet͏̃:modo capaces:cũ illa p mundi:hæc per hominis mẽbra diffundit͏̃. Anima ergo cũ trahit͏̃ ad corpus:in hac prima sui pductione siluestrem tumultũ.i.hylen influentem sibi incipit experiri. Et hoc est quod Plato notauit in Phedone:animam in corpus trahi noua ebrietate trepidãtem: uolens nouum potum materialis alluuionis itelligi: quo delibuta & gra

Ordo descẽdẽtis aïæ in corpus
Solis portæ
Porta cancri hominis est
Porta Capricorni deoꝝ
Ditis imperium
Lac prima alimonia
Aquarius humane uitæ cõtrarius
Parentationis tẽpus
Aïæ descẽsio.

uata deducitur. Arcani huius indicium est & crater Liberi patris ille sy/dereus: in regione quæ inter cancrũ est & leonẽ: locatus: ebrietatem illic primũ descensuris animis euenire silua influente significãs: Vnde & comes ebrietatis obliuio illic incipit animis latenter obrepere. Nam si animæ memoriã reꝝ diuinarum: quaꝝ in cælo erant cõsciæ: ad corpora usq; deferrẽt: nulla inter homines foret de diuinitate dissensio. Sed obliuionẽ quidem omnes descendendo hauriunt: aliæ uero magis: minus aliæ. Et ideo in terris. uerum quũ nõ omnibus liqueat: tamẽ opinãtur omnes: qa opinionis ortus est memoriæ defectus. Hi tamen hoc magis inueniunt qui minus obliuionis hauserũt: quia facile reminiscũtur: quid illic ante cognouerint. Hinc est quod quæ apud latinos lectio: apud græcos uocatur repetita cognitio: quia cũ uera discimus: ea recognoscimus: quæ naturaliter noueramus anteq̃ materialis influxio in corpus uenientes aias ebriaret. Hæc ẽ aũt hyle: quæ omne corpus mũdi quod ubicunq; cernimus ideis impſſa formauit. Sed altissima & purissima pars eius: qua uel sustentãtur diuina uel cõstant: nectar uocatur: & credit̃ esse potus deorum: Inferior uero & turbidior: potus animaꝝ. Et hoc est quod ueteres letheum fluuiũ uocauerunt: ipsum aũt Liberum patrem orphaici νουν υλικον suspicantur intelligi: qui ab illo indiuiduo natus in singulos ipse diuiditur: Ideo in illoꝝ sacris tradit̃ titanio furore i mẽbra discerptus & frustis sepultis rursus unus & integer emersisse: quia νους: quẽ diximus mẽtem uocari: ex indiuiduo præbendo se diuidendum: & rursus ex diuiso ad indiuiduũ reuertendo: & mundi implet officia: & naturæ suæ arcana nõ deserit. Hoc ergo primo põdere de zodiaco & lacteo ad subiectas usq; spæras aia delapsa dũ & p illas labit̃ in singulis nõ solũ (ut iam diximus) luminosi corporis amicit̃ accessu: sed & singulos motus: quos in exercitio ẽ habitura: ꝓducit: In saturni rõcinationẽ & itelligẽtiã: quod λογιστικον ϑεωρητικον uocãt: In iouis uim agendi qđ πρακτικον dicitur. In martis aiositatis ardorẽ: quod θυμικον nuncupatur. In solis sentiẽdi opinandiq; naturã: quod αισθητικον & φανταστικον appellãt Desiderii uero motũ: quod επιθυμητικον uocat̃ in ueneris: ꝓnũciãdi & interpretãdi q̃ sentiat: quod ερμηνευτικον dicitur in orbe mercurii. φυτικον uero. i. naturã plantandi & augendi corpora ingressu globi lunaris exercet: & est sicut a diuinis ultima: ita in nostris terrenisq; orbibus pria. Corpus. n. hoc sicut fex reꝝ diuinaꝝ ẽ: ita aialis est prima substãtia. Et hæc est differentia inter terrena corpora & supera: cæli dico: & syderũ aliorũq; elementorum: ꝙ illa quidem sursum accersita sunt ad animæ sedem: & imortalitatem ex ipsa natura regionis & sublimitatis imitatione emeruerunt. Ad hæc uero terrena corpora anima ipsa deducitur: & ideo mori creditur: quũ in caducam regionẽ & in sedẽ mortalitatis includit̃. Nec te moueat: ꝙ de anima quam esse imortalem dicimus: mortem to/

Crater liberi patris
Obliuio animarum
Αναμνησις
Hyle
Nectar
Lethæus. fluuius
Liber pater
Aia recipit
A saturno.
A ioue.
A marte.
A sole.
A uenere.
A mercurio.
A luna.

Mors aiæ quæ sit.

tiens nominamus.Etenim sua morte anima non extinguitur:sed ad tempus obruitur Nec temporali dimersione beneficiū perpetuitatis eximitᷣ Cum rursus e corpore ubi meruerit contagione uitiorꝝ penitus elimata purgari ad parentis uitæ lucem restituta:in integrū reuertatur. Plene ut arbitror de uita & de morte animæ diffinitio liquet:quā de adytis philosophiæ doctrina Ciceronis elicuit : sed scipio per quietē & in cælo:quod in præmiū cedit beatis:& promissione imortalitatis animatus tā gloriosam spem tāq; inclytam magis magisq; firmauit uiso patre. de quo utrū uiueret:cū adhuc uideretᷣ dubitare:quæsierat.Mortē igitᷣ malle cœpit:ut uiueret.Nec flesse contentus uiso parente:quem crediderat extinctum: ubi loqui posse cœpit:hoc primū probare uoluit:nihil se magis desiderare q̄ ut cū eo iam morareᷣ.Nec tamen apud se quæ desiderabat faciēda constituit:q̄ ante cōsuleret:quorꝝ unū prudentiæ:alterū pietatis assertio est.Nunc ipsa uel cōsulentis uel pcipientis uerba tractemus. Quæso inq̄ pater sanctissime atq; optime:quoniā hæc est uita (ut audio Aphricanum dicere) quid moror in terris? quin huc ad uos uenire propero? Nō est ita inquit ille.Nisi.n.cum deus hic cuius hoc templū est:oēq; quod cōspicis:istis te corporis custodiis liberauerit:huc tibi aditus patere non potest.Homines.n.sunt hac lege generati:qui tuerentᷣ illum globū: quē in templo hoc mediū uides:quæ terra dicitᷣ.Hisq; aius datus est ex illis sempiternis ignibus:quæ sydera & stellas uocatis:q̄ globosæ & rotūdæ diuinis animatæ mētibus circulos suos orbesq; cōficiuut celeritate mirabili.Quare & tibi publi & piis oibus retinendus aius est in custodia corporis.Nec in iussu eius:a quo ille est uobis datus:ex hoium uita migrandum est:ne munus assignatū a deo diffugisse uideamini. Hæc secta & p̄ceptio Platonis est:qui in Phedone diffinit hoi non esse sua sponte moriendū.Sed in eodē tamen dialogo idē dicit mortem philosophantibus appetendā:& ipsam philosophiā meditationem esse moriendi. Hæc sibi ergo contraria uidentᷣ:sed non ita est. Nam plato duas mortes hominis nouit.Nec hoc nunc repeto:qđ superius dictū est.duas esse mortes:unā animæ:aialis alterā:sed ipsius quoq; aialis hoc est hois duas asserit mortes:quarꝝ unā natura:uirtutes alterā præstant. Homo.n. moritᷣ cum aia corpus relinquit solutū lege naturæ.Mori etiā dicitur:cū aia adhuc i corpore cōstituta corporeas illecebras philosophia docente contēnit:& cupiditatū dulces insidias reliquasq; oēs exuitᷣ passiones. Et hoc est quod superius ex secūdo uirtutū ordine:quæ solis philosophātibus aptæ sūt: euenire signauimus.Hāc ergo mortē dicit Plato sapientibus appetendā. Illam uero quā oibus natura constituit cogi:uel inferri:uel accersiri uetat:docens expectandam esse naturā.Et has causas huius aperiēs sanctionis:quas ex usu rerꝝ quæ in quotidiana conuersatione sunt:mutantᷣ. Ait.n.eos q̄ potestatis imperio truduntᷣ in carcerē:nō oportere inde dif-

Mors est appetēda non sibi ipsi inferenda.

Mortes duæ hominis

Mors sapiētis

fugere priusq̄ potestas ipsa quæ clausit:abire permiserit.Non enim uitari pœnam furtiua discessione:sed crescere.Hoc quoq; addit nos esse in dominio deoꝝ:quoꝝ tutela & ꝓuidentia gubernamur.Nihil aūt esse inuito domino de his quæ possidet:ex eo loco in quo suū constituerat:auferendū. Et sicut qui uitā mancipio extorquet alieno:crimine non carebit: ita eū qui finem sibi:domino necdū iubente:quæsiuerit:nō absolutionē consequi:sed reatū.Hæc platonicæ sectæ semina altius Plotinus exequitur.Oportet inquit aiam post hominē liberam corporeis passionibus inueniri:quā qui de corpore uiolenter extrudit:liberā esse nō patitur. Qui enim sibi sua sponte necē comparat:aut pertesus necessitatis : aut metu cuiusq̄ ad hoc descendit:aut odio:quæ omnia inter passiones habentur. Ergo & si ante fuit his sordibus pura:hoc ipso tamen quo exit extorta: sordescit.Deinde mortem debere aiæ a corpore solutionem esse:non uinculum.Exitu aūt coacto aiam circa corpus magis magisq; uinciri:Et re uera ideo sic extortæ animæ diu circa corpus eiusue sepulturam uel locum:in quo iniecta manus est:peruagantur. Cum cōtra ille animæ quæ se in hac uita a uinculis corporeis philosophiæ morte dissoluunt̄:adhuc extante corpore cælo & syderibus inserant̄.Et ideo illam solā de uoluntariis mortibus significat esse laudabilē:quæ cōparatur philosophiæ ratione(ut diximus)non ferro:prudentia nō ueneno. Addit etiā solam eē naturalē mortē:ubi corpus aiam:nō aia corpus relinquit:Cōstat eni numeroꝝ certā constitutāq; rōnem aias sociare corporibus:Hi numeri dū supsunt:perseuerat corpus animari:Cū uero deficiūt:mox arcana illa uis soluit̄:qua societas ipsa cōstabat.Et hoc est quod fatū & fatalia uitæ tēpora uocamus.Aia ergo ipsa nō deficit:quippe quæ imortalis atq; ꝑpetua est:sed ipletis numeris corpus fatiscit. Nec aia lassat̄ animādo:sed officiū suū deserit corpus:cū iam nō possit animari:Hinc illud est doctissimi uatis.Explebo numeꝝ:reddarq; tenebris. Hæc est igit̄ naturalis uere mors cū finē corporis solus numeroꝝ suoꝝ defectus apportat:nō cū extorquet̄ uita corpori adhuc idoneo ad cōtinuationē ferendi.Nec leuis ē differētia uitā uel natura uel sponte soluendi.Aia.n.cū corpore deseritur pōt in se nihil retinere corporeū:si se pure:cū in hac uita eēt: instituit.Cū uero ipsa uiolēter de corpore extrudit̄:quia exit rupto uinculo non soluto:fit ei necessitas occasio passionis:& malis uinculis:dū rūpit̄:inficitur. Hāc quoq; supioribus adiicit rationē nō sponte peūdi.Cū cōstet inquit remunerationē aīs illic eē tribuēda ꝓ mō pfectiōis:ad quam in hac uita unaquæq; puenit:nō est præcipitandus uitæ finis:cū adhuc ꝓficiēdi eē possit accessio.nec frustra hoc dictū est:nam in arcanis de aiæ reddītu disputatiōibus fertur:in hac uita delinq̄ētes similes eē sup æquale solū cadentibus:qbus denuo sine difficultate ꝓsto sit surgere. Aias uero ex hac uita cū delictoꝝ sordibus recedētes æquādas his:qui in abruptū ex alto

Mortem Qui sponte sibi cōparāt

Mors naturalis.

Fatum & fatalia uitæ

Explebo numeꝝ in .vi. gene.

præcipitiq; delapsi sunt:unde facultas nunq̃ sit resurgendi.Ideo ergo cõ-cessis utendũ uitæ spatiis:ut sit perfectæ purgatiõis maior facultas.Ergo inquies qui iam perfectæ purgatus est:manũ sibi debet inferre:cũ nõ sit ei cã remanẽdi:quia pfectũ ultetius nõ requirit:qui ad supna peruenit: Sed hoc ipso quo sibi celerẽ finẽ spe fruẽdæ beatitatis arcessit:irritet᷑ la-queo passiõis:quia spes sicut timor:passio est.Sed & cætera:quæ supior rõ inseruit:incurrit.Et hoc est:ꝙ Paulus filiũ spe uitæ uerioris ad se ueni re ꝑperãtem:ꝓhibet:ac repellit:ne festinatũ absolutiõis ascẽsionisq; desi deriũ magis eũ hac ipsa passiõe uinciat ac retardet.Nec dicit:ꝙ nisi mors naturalis aduenerit:emori nõ poteris:sed huc ueuire nõ poteris. Nisi enĩ inquit cũ deus istis te corporis custodiis liberauerit:huc tibi aditus pate re nõ põt:quia scit iã receptus in cælũ:nisi pfectæ puritati cælestis hĩtacu li aditũ nõ patere.Pari aũt constãtia mors nec ueniẽs p naturã timẽda ẽ: nec contra ordinẽ cogenda naturæ.Ex his quæ Platonẽ:quæq; Plotinũ de uoluntaria morte ꝓnuuciasse retulimus:nihil in uerbis Ciceronis qui bus hanc ꝓhibet:remanebit obscurũ:Sed illa uerba quæ præter hoc sũt inserta:repetamus.Hoies.n.sunt hac lege generati:qui tuerent᷑ illũ glo-bum:quẽ in templo hoc mediũ uides:quæ terra dicitur.Hisq; aĩus datus est ex illis sempiternis ignibus:quæ sydera & stellas uocatis:quæ globo-sæ & rotundæ diuinis animatæ mentibus circulos suos orbesq; cõficiunt celeritate mirabili.De terra cur globus dicatur in medio mundo positus: plenius differemus:cũ de nouem spæris loquemur.Bene autem uniuer-sus mundus dei templum uocat᷑:propter illos qui existimant nihil eẽ ali ud deum:nisi cælũ ipsum:& cælestia ista quæ cernimus. Ideo ut summi oiporentiã dei ostẽderet posse uix intelligi:nunq̃ uideri:quicquid huma no subiicit᷑ aspectui:tẽplũ eius uocauit:qui sola mẽte cõcipit᷑:ut q hæc ueneratur ut tẽpla:cultũ tamẽ maximũ debeat cõditori:sciatq; quisquis in usum tẽpli huius inducit᷑:ritu sibi uiuendum sacerdotis. Vnde & quasi quodã publico præconio tãtã humano generi diuinitatẽ inesse testat᷑:ut uniuersos syderei animi cognatiõe nobilitet.Notãdũ est:ꝙ hoc loco ani mũ & ut ꝓprie:& ut abusiue dicit᷑:posuit:Aius.n.ꝓprie mẽs ẽ:quã diui niorẽ aĩa nemo dubitauit.Sed nõnunq̃ sic & aĩam usurpãtes uocamus. Cũ ergo dicit:Hisq; aĩus datus ẽ ex illis sempiternis ignibus:mẽtẽ ꝑstat intelligi:quæ nobis ꝓprie cũ cælo syderibusq; cõis ẽ. Cũ uero ait:Reti-nẽdus aĩus est i custodia corpis:ipsam tũc aĩam nominat:quæ uincit᷑ cu stodia corpali:cui mẽs diuina nõ subdit᷑. Nũc qualiter nobis aĩus id est mẽs cũ syderibus cõis sit:secũdũ theologos differamus. Deus qui pria cã & est:& uocat᷑:unus oĩum quæq; sũt:quæq; uident᷑ esse:princeps & origo ẽ.Hic supabũdãti maiestatis fœcũditate de se mentẽ creauit.Hæc mens quæ νοῦς uocat᷑:qua patrẽ inspicit:plenã similitudinẽ seruat au-thoris:Animã uero de se creat posteriora respiciẽs. Rursus aĩa partem q̃

Mundus dicitur Dei Tẽplum

Animus

Deus prima causa
Mens
Aiæ origo & eius partes.

intuet̃ induit̃:ac paulatim regrediēte respectu in fabricā corpoꝝ icorporea ipsa degenerat. Habet ergo & purissimā ex mēte:de qua est nata:rationem:qđ λογικον uocatur. ex sua natura accipit præbēdi sensus præbendiq; incremēti seminariū:quoꝝ unū αισθητικον:alteꝝ φυτικον nūcupatur. Sed ex his primū id est logicon:quod innatum sibi ex mente sūpsit:sicut uere diuinū est:ita solis diuinis aptū. Reliqua duo æstheticon & phyticon:ut a diuinis recedunt:ita cōuenientia sunt caducis. Aia ergo creans sibi cōdensq; corpora:Nā ideo ab aia natura incipit: quā sapientes de deo & mente νουν nominānt:ex illo mero ac purissimo fonte mentis:quem nascendo de originis suæ hauserat copia:corpa illa diuina uel supera:cæli dico & sydeꝝ:quæ prima cōdebat:animauit. diuinæq; mētes oibus corporibus:quæ in formā teretem.i.in spæræ modū formātur:isfusæ sunt. Et hoc est quod cū de stellis loqueret̃ ait:quæ diuinis aiaræ mētibus. In inferiora uero ac terrena degenerās fragilitatē corpoꝝ caducoꝝ deprehendit merā diuinitatē mētis sustinere nō posse:imo ptem eius uix solis humanis corpibus cōuenire:quia & sola uidentur erecta tanq̃ ad supera ab imis recedant:& sola cælū facile tanq̃ semp erecta suspiciunt:solisq; inest uel in capite spæræ similitudo:quā formā diximus solam mentis capacē. Soli ergo homini rōnem.i.uim mentis infudit:cui sedes in capite est. Sed & geminā illā crescendi sentiendiq; naturā:quia caducum ē corpus:iseruit. Et hinc ē:ꝙ hō & rōnis cōpos ē:& sentit & crescit:solaq; rōne meruit præstare cæteris aialibus:quæ quia semp ꝓna sūt:& ex ipsa quæq; suspiciendi difficultate a supis recesserunt:nec ullā diuinoꝝ corpoꝝ similitudinem aliqua sui pte meruerunt:nihil ex mente sortita sunt: & iō rōne caruerunt. Duo quoq; tm̄ adepta sunt:sentire uel crescere. Nā siquid in illis siimilitudinē rōnis imitat̃: nō rō:sed memoria ē: & mēoria nō illa rōne mixta:sed q̃ hebetudinē sensuū quinq; comitat̃. de qua plura nunc dicere (quoniā ad præsens opus nō attinet) omittemus. Terrenoꝝ corpoꝝ tertius ordo in arboribus & herbis est:quæ carent tā rōne: q̃ sensu. Et qa crescendi tm̄modo usus in his uiget:hac sola pte uiuere dicunt̃:Hunc reꝝ ordinē & Virgilius expressit. Nam & mundo aiam dedit:& ut puritati eius attestaret̃:mētem uocauit. Cælū.n. ait & terras & maria & sydera spiritus intus alit.i.aia. Sicut alibi ꝓ spiramento aiam dicit. Quantū ignes aiæq; ualēt:Et ut illius mūdanæ aiæ assereret dignitatē:mentem esse testatus est:Mens agitat molē. Nec nō ut ostēderet ex ipsa aia cōstare & aiari uniuersa quæ uiuūt:addidit: Inde hominū pecudūq; genus:& cætera. Vtq; assereret eundē semp in aia esse uigorem:sed usum eius hebescere in aialibus corpis densitate:adiecit. Quantū nō noxia corpa tardāt. & reliqua. Secundū hæc ergo cū ex sūmo deo mens ex mente aia sit:Aia uero & cōdat & uita cōpleat oia quæ sequunt̃:cūctaq; hic unus fulgor illuminet:& uniuersis appareat:ut in multis speculis per

Ratio

αισθητικον

Idest sensituum.

φυτικον.

Idest generatiuum.

Mētis sedes.

Principio cælum in. Vi.æti.

Hebesco

ordinẽ positis uultus unus. Cũq; oĩa continuis successiõibus se sequant̃ degenerantia per ordinẽ ad imũ meandi inueniet̃ pressius intuenti a sũmo deo usq; ad ultimã rerũ fecem una se mutuis uinculis religãs: & nusq̃ interrupta cõnexio. Et hæc est Homeri cathena aurea: quã pẽdere de cælo in terras deũ iussisse cõmemorat. His ergo dictis solum hoiem cõstat ex terrenis omnibus: mentis idest animi societatem cũ cælo & syderibus habere cõem. Et hoc est quod ait: Hisq; animus datus est ex illis sempiternis ignibus: quæ sydera & stellas uocatis. Nec tamen ex ipsis cælestibus & sempiternis ignibns nos dicit animatos. Ignis.n. ille licet diuinum tamen corpus est. Nec ex corpore quãuis diuino possemus animari: sed unde ipsa illa corpora quæ diuina & sunt & uident̃ animata sunt: id est ex ea mundanæ aiæ parte quam diximus de pura mente cõstare. Et ideo postquã dixit: Hisq; animus datus est ex illis sempiteruis ignibus quæ sydera & stellas uocatis: mox adiecit: quæ diuinis animatæ mentibus: Vt per sempiternos ignes corpus stellarum: per diuinas uero mentes earum animas manifesta descriptione significet: & ex illis in nostras uenire animas uim mentis ostendat. Non ab re est: ut hæc de aia disputatio in fine sententias oium: qui de anima uident̃ pronunciasse: cõtineat. Plato dixit aĩam essentiam se mouentem. Xenocrates numerũ se mouentem. Aristoteles ΕΝΤΕΛΕΧΕΙΑΝ: Pythagoras & Philolaus harmoniam: Possidonius ideam: Asclepiades quinq; sensuũ exercitiũ sibi cõsonũ: Hippocrates spiritũ tenuẽ per corpus omne dispsum: Heraclitus põticus lucem: Heraclitus physicus scintillã stellariis essentiæ: Zenon concretũ corpori spiritum: Democritus spiritu insertũ atomis hac facilitate motus: ut corpus illi omne sit puium. Critolaus peripateticus cõstare eã de quinta essentia. Hipparcus ignẽ: Anaximenes aera: Empedocles & Critias sanguinem: Parmẽides ex terra & igne: Xenophãtes ex terra & aqua: Boetos ex aere: & igne: Epicurus spẽm ex igne & aere & spiritu mixtã: Optinuit tñ non minus de incorporalitate eius q̃ de ĩmortalitate sentẽtia. Nũc uideamus quæ sint hæc duo noia: quorũ pariter meminit cũ dicit: quæ sydera & stellas uocatis. Neq;.n. hic res una gemina appellatiõe monstrat̃: ut ensis & gladius. Sed sunt stellæ quidẽ singulares: ut erraticæ qnq;: & cæteræ quæ nõ admixtæ aliis solæ ferunt̃: sydera uero quæ i aliquod signũ stellarum pluriũ cõpositiõe formant̃: ut aries: taurus: ut andromeda: pseus: uel corona: & quæcũq; uariarũ genera formarũ in cælũ recepta credunt̃. Sic & apud græcos ΑΣΤΗΡ & ΑΣΤΡΟΝ diuersa significãt. Et enim aster stella una est: & astron signũ stellis coactũ: quod nos sydus uocamus: cũ uero stellas globosas & rotũdas dicat: non singulariũ tantũ exprimit spẽm: sed & earũ quæ in signa formãda cõueniũt. Oẽs.n. stellæ inter se & si in magnitudine aliquã: nullã tñ habent in specie differentiã. Per hæc aũt duo noia solide spæra describit̃: quæ nec ex globo si rotũditas desideret̃: nec ex ro-

Cathena aurea Homeri

Anima Quid sit secundũ uarias philosophorũ opiniones.

Sydera quæ Stelle quæ

ΑΣΤΗΡ: ΑΣΤΡΟΝ

tunditate si globus desit efficitur:cũ alteꝝ forma:alteꝝ soliditate corporis deseratur. Spæras aũt hic dicimus ipsaꝝ stellaꝝ corpora: quæ oĩa hac specie formata sunt. Dicũtur ꝑterea spæræ & aplanes illa quæ maxima ẽ: & subiectæ septem:ꝑ quas duo lumina & quinqꝫ uagæ discurrunt. Circi uero & orbes duaꝝ sunt reꝝ duo nomina. Et his nominibus qdem alibi aliter est usus. Nam & orbem pro circulo posuit: ut orbẽ lacteum:& orbem pro spæra:ut nouem tibi orbibus uel potius globis. Sed & circi uo cantur:qui spæram maximã cingunt: ut eos sequens tractatus ostendet: quorum unus est lacteus de quo ait:inter flãmas circus elucens. Sed hic horum nihil neqꝫ circi:neqꝫ orbis nomine uoluit intelligi. Sed est orbis in hoc loco stellæ una integra & peracta conuersio.i.ab eodẽ loco post emẽ sum spæræ: per quam mouet̃: ambitũ in eundem locum regressus. Circus autem est hic linea ambiens spæram: ac ueluti semitam faciens: per quã lumen utrũqꝫ discurrit: & inter quã uagantiũ stellaꝝ error legitimus coercetur:quas ideo ueteres errare dixerunt:quia & cursu suo ferunt̃: & contra spæræ maximæ.i. ipsius cæli impetum cõtrario motu ad orientem ab occidente uoluunt̃:& oium qdem par celeritas: motus similis:& idẽ est modus meandi:sed nõ oẽs eodem tpe circos suos orbesqꝫ cõficiũt. Et iõ est celeritas ipsa mirabilis:qa cum sit eadem oium: nec ulla ex illis: aut concitatior esse possit aut segnior:nõ eodem tñ tpis spatio oẽs ambitum suũ ꝑagunt. Cãm uero sub eadem celeritate disparis spatii aptius nos sequentia docebũt. His de sydeꝝ natura & syderea hoium mente narratis: rursus filiũ pater ut in deos pius:ut in hoies iustus esset: hortatus: ꝓmiũ rursus adiecit:ostendens lacteũ circulũ uirtutibus debitũ: & beatoꝝ cœ tu refertũ. Cuius meminit his uerbis. Erat aũt is splendidissimo candore inter flãmas circus elucens:quẽ uos(ut a gratis accepistis)orbem lacteũ nuncupatis. Orbis hic idem quod circus ĩ lactei appellatione significat. Est aũt lacteus unus e circulis:qui ambiunt cælũ:& sunt ꝑter eũ numero decem: de qbus q̃ dicenda sunt ꝓferemus: cum de hoc cõpetens sermo processerit. Solus ex oibus hic subiectus est oculis:cæteris circũcisis magis cogitatiõe q̃ uisu cõpræhendendis. De hoc lacteo multi inter se di uersa senserunt:cãsqꝫ eius alii fabulosas:naturales alii ꝓtulerunt. Sed nobis fabulosa reticentes ea tm̃modo: q̃ ad naturã eius uisa sunt ꝑtinere: di cemus. Theophrastus lacteum dixit esse cõpagem:qa de duobus hemispæriis cæli spæra solidata est. Et iõ ubi horæ utriqꝫ cõueniant:notabilem claritatem uideri. Diodorus ignem esse densæ cõcretæqꝫ naturæ ĩ unã cur ui limitis semitã discretiõe mundanæ fabricæ coaceruãte cõcretum. Et iõ uisum ĩtuentis admittere reliquo igne cælesti lucem suã nimia subtilitate diffusã nõ subiiciente cõspectui. Democritus ĩnumeras stellas breuesqꝫ omnes q̃ spisso tractu ĩ unum coactæ spatiis q̃ angustissima ĩteriacent op tis uicinæ sibi undiqꝫ:& ideo passim diffusæ lucis aspergine continuum

Orbis
Circus
Stellæ errantes
Lacteus circus

iuncti luminis corpus ostendunt. Sed possidonius cuius diffinitioni plurium consensus accessit: ait lacteum caloris esse syderei infusionem: quã ideo aduersa zodiaco curuitas obliquauit: ut qm̃ sol nunq̃ zodiaci excedendo terminos exptem feruoris sui partem cæli reliquam deserebat: hic circus a uia solis in obliquum recedens uniuersitatem flexu calido tẽperaret. Quibus aũt partibus zodiacũ intersecet: superius relatum ẽ. Hæc de lacteo. Decem aũt alii (ut diximus) circi sunt: quorum unus est ipse zodiacus: qui ex his decẽ solus potuit latitudinẽ hoc modo quẽ referemus adipisci. Natura cæIestiũ circulo℞ incorporalis ẽ linea: quæ ita mente cõcipitur: ut sola longitudine censeat': latũ habere nõ possit. Sed in zodiaco latitudinem signo℞ capacitas exigebat. Quãtũ igitur spatii lati dimensio porrectis syderibus occupabat: duabus lineis limitatum ẽ. Et terna ducta per medium ecliptica uocat': qa cum cursum suũ in eadẽ linea pariter sol & luna conficiunt: alterius eo℞ necesse est uenire defectum: solis: si ei tunc luna succedat: lunæ: si tunc aduersa sit soli. Ideo nec sol unq̃ deficit: nisi cũ tricesimus lunæ dies ẽ: & nisi quintodecimo cursus sui die nescit luna defectum. Sic eni euenit: ut aut lunæ cõtra solẽ positæ ad mutuandũ ab eo solitũ lumen sub eadẽ inuẽtus linea terræ conus obsistat: aut soli ipsa succedẽs obiectu suo ab humano aspectu lumen eius repellat. In defectu ergo sol ipe nil patit': sed noster fraudat' aspectus. Luna uero circa ꝓpriũ defectũ laborat nõ accipiendo solis lumen: cuius beneficio noctẽ colorat. Quod sciens Virgilius disciplina℞ oium peritissimus ait: Defectus solis uarios: lunæq; labores. Quãuis igit' trium linea℞ ductus zodiacũ & claudat & diuidat: unũ tamen circũ author uocabulorũ dici uoluit antiquitas. Quinq; alii circuli paralelli uocant'. Ho℞ medius & maximus est eqnoctialis. Duo extremitatibus uicini: atq; ideo breues: quo℞ unus septẽtrionalis dicit': alter australis. Inter hos & medium duo sunt tropici maiores ultimis: medio minores: & ipsi ex utraq; parte zonæ ustæ terminũ faciunt. Præter hos duo sunt alii circuli: quibus nomẽ dedit imp̃fecta conuersio: Ambientes.n. septẽtrionalẽ uerticẽ: atq; ide in diuersa diffusi & se i sũmo itersecãt: & quiq; paralellos i quaternas ptes æq̃liter diuidunt zodiacũ intersecantes: ut unus eo℞ p arietẽ & librã: alter p cancrũ atq; capricornum meando decurrat: sed ad australẽ uerticem non ꝑuenire credunt'. Duo qui ad nume℞ p̃dictum supsunt: meridianus & orizon nõ scribunt' in spæra: quia certum locum habere nõ possunt: sed pro diuersitate circunspicientis habitãtisue uariant'. Meridianus est enim quem sol cum sup hoium uerticem uenerit: ip̃m diem medium efficiendo designat. Et quia globositas terræ habitationes oium æquales sibi esse nõ patit': non eadem pars cæli oium uerticem despicit. Et iõ unus oibus meridianus esse nõ poterit: sed singulis sup uerticem suum ꝓprius meridianus efficit'. Similiter facit sibi orizõtem circunspectio singulo℞. Ori

Circi.x.

Zodiacus arcus

Ecliptica linea

Eclipsis solis & lunæ

Circuli.v.

Meridianus circulus

zon est enim uelut quodã circo designatus terminus cæli quod sup terram uidet̃. Et qa ad ipm uere finẽ nõ põt humana acies puenire: quantũ quisq; oculos circũferendo cõspexit pprium sibi cæli: quod sup terrã est: terminũ facit. Hic orizon quẽ sibi uniuscuiusq; circũscribit aspectus: ultra trecentos & sexaginta stadios lõgitudinẽ intra se cõtinere non poterit. Centũ enim & octoginta stadios nõ excedit acies cõtrauidentis. Sed uisus cũ ad hoc spatiũ uenerit: accessu deficiẽs in rotunditatẽ recurrẽdo curuat̃. Atq; ita fit: ut hic numerus ex utraq; pte geminatus trecẽtoꝝ sexagita stadioꝝ spatiũ qd̃ intra orizõtẽ suũ cõtinet̃: efficiat sempq; quantũ ex huius spatii pte postea pcedendo demiseris: tãtum tibi de iteriore sumet̃: & idẽ orizon semp quantacũq; locoꝝ trãsgressione mutat̃. Hũc aũt quẽ diximus admittit aspectũ aut in terris æqua planicies: aut pelagi tranqlla libertas: q̃ nullã oculis obiicit offensam. Nec te moueat: ꝙ sæpe in lõgissimo positũ montẽ uidemus: aut ꝙ ipsa cæli supna suspicimus. Aliud est.n.cũ se oculis igerit altitudo: aliud cũ p planũ se porrigit & extendit intuitus: in quo solo orizõtis circus efficitur Hæc de circis oibus: quibus cælũ cingit̃; dicta sufficiant. Tractatũ ad sequentia transferamus ex quo mihi oia cõtemplanti p̃clara cætera & mirabilia uidebantur. Erãt autem hæ stellæ: quas nunq̃ ex hoc loco uidimus: & hæ magnitudines oium: quas esse nunq̃ suspicati sumus. Ex quibus erat ea minima: quæ ultima a cælo citima terris luce lucebat aliena. Stellarum autem globi terræ magnitudinem facile uincebant. Dicendo: Ex quo mihi oia contemplanti: id quod supra diximus affirmat: in ipso lacteo Scipionis & parentum per somnium contigisse conuentum. Duo sunt autem p̃cipua: quæ in stellis se admiratum refert: aliquarum nouitatem: & omnium magnitudinẽ. Ac prius de nouitate: post de magnitudine differemus. Plene & docte adiiciendo: quas nunq̃ ex hoc loco uidimus: causam cur a nobis non uideantur: ostendit. Locus eni nostræ habitationis ita positus est: ut q̃dã stellæ ex ipso nunq̃ possint uideri: quia ipsa pars cæli in qua sunt: nunq̃ potest hic habitantibus apparere. Pars.n.hæc terræ q̃ incolitur ab uniuersis hominibus: q̃ nos inuicem scire non possumus: ad septentrionalẽ uerticem surgit: & spalis conuexitas australem nobis uerticem in ima demergit. Cum uero semper circa terram ab ortu in occasum cæliq; spa uoluatur: uertex hic qui septẽtriones habet: quoquo uersum mundana uolubilitate uertatur: quoniam super nos est: semper a nobis uidetur: ac semp ostẽdit arctos oceani metuentes æquore tingi. Australis cõtra quasi semel nobis pro habitationis nostræ positione demersus: nec ipse nobis unq̃ uidetur: nec sydera sua: quibus & ipse sine dubio insignitur: ostendit. Et hoc ẽ quod poeta naturæ ipsius conscius: dixit.

Hic uertex nobis semper sublimis: at illum
Sub pedibus stix atra uidet manesq; profundi.

Orizon

Orizõtis mensura

Vertex septẽtrionalis

Vertex Australis

Sed cum hanc diuersitatem cælestibus partibus uel semp uel nunq̃ apparendi terræ globositas habitãtibus faciat: ab eo qui in cælo est: oẽ sine dubio cælũ uidet̃ nõ impediente aliq̃ pte terræ: q̃ tota puncti locũ p cæli magnitudine uix optinet. Cui ergo australis uerticis stellas nunq̃ de terris uidere cõtigerat: ubi circũspectu libero sine offensa terreni obicis uisæ sunt: iure quasi nouæ admirationẽ dederunt. Et quia intellexit cãm propter q̃ eas nunq̃ ante uidisset: ait: Erãt aũt hæ stellæ quas nunq̃ ex hoc loco uidimus. Hunc locũ demostratiue terrã dicens: in qua erat dum ista narraret. Sequitur illa discussio: quod adiecit quid sit. Et hæ magnitudines oium quas esse nunq̃ suspicati sumus. Cur aũt magnitudines quas uidit in stellis: nunquã hoies suspicati sint: ipse patefecit addendo. Stellarũ aũt globi terræ magnitudinẽ facile uincebãt. Nã quando hõ: nisi quẽ doctrina philosophiæ supra hoiem: imo uere hoiem fecit: suspicari potest stellã unã oi terra esse maiorẽ: cũ uulgo singulæ uix facis unius flãmam æquare posse uideant̃. Ergo tũc eaꝶ uere magnitudo asserta credetur si maiores singulas q̃ est ois terra esse cõstiterit: qđ hoc modo licet recognoscas. Punctũ dixerunt esse geometræ: quod ob incõprehensibilem breuitatem sui in ptes diuidi nõ possit: nec ipm pars aliqua: sed tantũmodo signũ esse dicat̃. Physici terrã ad magnitudinẽ circi: p quem sol uoluitur: puncti modũ optinere docuere. Sol aũt quãto minor sit circo pprio: depræhensum est manifestissimis dimensionũ rõnibus: cõstat mensurã solis ducentesimã sextãdecimã partem habere magnitudinis circi: p quem sol ipse discurrit. Cũ ergo sol ad circũ pars certa sit: terra uero ad circũ solis punctũ sit: qđ pars esse nõ possit sine cunctatione iudicii solem cõstat terra esse maiorẽ: si maior est pars eo quod partis nomen nimia breuitate nõ capit. Veꝶ solis circo supioꝶ stellaꝶ circos certũ est esse maiores: si eo quod cõtinetur id qđ cõtinet maius est. Cũ hic sit cælestiũ spæraꝶ ordo: ut a supiore unaquæq; inferior ambiat̃. Vnde & lunæ spærã quasi a cælo ultimã & uicinã terræ minimã dixit: cũ terra ipsa in punctũ quasi uere iã postrema deficiat. Si ergo stellaꝶ supioꝶ circi (ut diximus) circo solis sũt grandiores: singulæ aũt huius sunt magnitudinis: ut ad circũ unaquæq; suum modũ partis optineat: sine dubio singulæ terra sunt ampliores: quã ad solis circũ: q supioribus minor ẽ: punctũ esse pdiximus. De luna si uere luce lucet aliena: sequẽtia docebunt. Hæc cũ Scipionis obtutus nõ sine admiratiõe pcurrens ad terras usq; fluxisset: & illic familiaris hæsisset: rursus aui monitu ad supiora reuocatus ẽ: ipm a cæli exordio spæraꝶ ordinẽ in hæc uerba mõstrantis. Nouẽ tibi orbibus uel potius globis connexa sunt omnia: quoꝶ unus ẽ cælestis extimus qui reliquos omnes complectitur: summus ipse deus arcens & cõtinens cæteros: in quo sunt infixi illi qui uoluunt̃ stellaꝶ cursus sempiterni. Huic subiecti septẽ: q uersant̃ retro cõtrario motu atq; cælũ. E qbus unũ globũ possidet illa: quã

Stellaꝶ magnitudo

Punctum

Globi uel orbes. ix.

in terris saturniã nominant. Deinde est hominũ generi prosperus & salutaris ille fulgor:qui dicitur Iouis. Tum rutilus horribilisq; terris:quẽ martium dicitis. Deinde subter mediã fere regionẽ sol optinet dux & priceps & moderator luminũ reliquoꝝ:mens mũdi:& temperatio tãta magnitudine:ut cuncta sua luce lustret & cõpleat. Hũc ut cõites cõsequunt̃ ueneris alter:alter mercurii cursus. Infimoq; orbe luna radiis solis accẽsa cõuertit̃. Infra aũt eã nihil est:nisi mortale & caducũ:ꝑter aĩos munere deorum hoĩum generi datos. Supra lunã sunt æterna oĩa. Nã ea q̃ est media & nona tellus neq; mouet̃ & infima est:& in eã ferunt̃ oĩa nutu suo põdera. Totius mũdi a sũmo in imũ diligens in hunc locũ collecta descriptio est:& itegrũ quoddã uniuersitatis corpus effingit̃:qđ qdã Το παν Το παν .i.oẽ dixerunt. Vnde & hic dicit cõnexa sunt oĩa. Virgilius uero magnũ corpus uocauit. Et magno se corpore miscet. Hoc aũt loco Cicero reꝝ quærendaꝝ iactis seminibus multa nobis excolenda legauit. De septem subiectis globis ait:qui uersantur retro contrario motu atq; cælũ. Quod cum dicit:admonet ut quæramus si uersatur cælũ & si illi septem & uersant̃ & contrario motu mouent̃. Aut si hunc esse spæraꝝ ordinem quem Cicero refert:Platonica cõsentit authoritas. Et si uere subiectæ sint: quo pacto stellæ eaꝝ oĩum zodiacum lustrare dicantur:cũ zodiacus & unus & in summo cælo sit:quæue ratio ĩ uno zodiaco aliaꝝ cursus breuiores: aliarum faciat longiores: Hæc eñi oĩa in exponendo eaꝝ ordine necesse est asserant̃. Et postremo qua rõne in terrã ferantur sicut ait oĩa nutu suo pondera: Versari cælum mundanæ aĩæ natura & uis & rõ docet. cuius æternitas in motu est:qa nunq̃ motus relinqt:quod uita non deserit. Nec ab eo uita discedit:ĩ quo uiget semꝑ agitatus. Igitur & cæleste corpus qđ mũdi aĩa futuꝝ sibi imortalitatis particeps fabricata est: ne unq̃ uiuendo deficiat:semꝑ in motu est:& stare nescit:quia nec ipsa stat aĩa q̃ impellit̃. Nã cũ aĩæ:quæ in corporea est:essentia sit in motu: primũ aũt oĩum cæli corpus aĩa fabricata sit:sine dubio in corpus hoc primum ex incorporeis motus natura migrauit. Cuius uis integra & incorrupta nõ deserit: quod primum cœpit mouere. Ideo uero cæli motus necessario uolubilis est:qa cum semꝑ moueri necesse sit:ultra aũt locus nullus sit quo se tendat accessio:cõtinuatione perpetuæ in se reditionis agitatur. Ergo ĩ quo potest uel habet currit:& accedere eius reuolui ẽ:quia spæræ spatia & loca complectẽtis oĩa unus est cursus rotari. Sed & sic aĩam seq semꝑ uidet̃: q̃ in ipsa auersitate discurrit. Dicemus ergo ꝙ eã nunq̃ repiat:si semꝑ hãc seqtur:imo semꝑ eã repit: quia ubiq; tota ubiq; pfecta est. Cur ergo si q̃ q̃rit repit:nõ quiescit: quia & illa requietis ẽ iscia. Staret.n.si usq̃ stantẽ aĩam repiret. Cũ uero illa ad cuius appetentiã trahit̃: semꝑ in uniuersa se fundat:semꝑ & corpus se in ipsam & ꝑ ipsam torquet. Hæc de cælesti uolubilitatis archano pauca de multis plotino authore repta sufficiẽt: Quod

autem hũc iſtum extimũ globũ:qui ita uoluit̃:ſummũ deũ uocauit: nõ ita accipiendũ eſt:ut ipſe prima cã & deus oĩpotentiſſimus exiſtimat̃:cũ globus ipſe quod cælũ eſt:aĩæ ſit fabrica:aĩa ex mente ꝓceſſerit:mens ex deo:qui uere ſũmus eſt ꝓcreata ſit.Sed ſummũ quidem dixit ad cæterorum ordinem:qui ſubiecti ſunt:unde mox ſubiecit arcens & cõtinens cæteros.Deum uero qui nõ modo imortale aĩal ac diuinũ ſit: plenũ inclytæ ex illa puriſſima mente rõnis:ſed ꝙ uirtutes omnes:q̃ illã primæ oĩpotentiam ſummitatis ſequunt̃:aut ipſe faciat:aut ipſe cõtineat.Ipm deniq; Iouem ueteres uocauerunt:& apud theologos iupiter eſt mundi aĩa. Hinc illud eſt:Ab ioue pricipium muſæ: iouis oĩa plena.Q uod de Arato: poetæ alii mutuati ſunt:qui de ſyderibus locuturus a cælo in quo ſunt ſydera exordium ſumendum eſſe decernens ab ioue incipiendum eſſe memorauit.Hinc Iuno & ſoror eius & cõiunx uocat̃. Eſt autem Iuno aer:& dicitur ſoror:quia iiſdem ſeminibus quibus cælum etiam aer eſt ꝓcreatus: coniunx quia aer ſubiectus eſt cælo.Hic illud accipiendum eſt:ꝙ præter duo lumina & ſtellas quinq;:quæ appellant̃ uagæ:reliquas omnes alii ifixas cælo nec niſi cũ cælo moueri: alii quoꝝ aſſertio uero propior eſt has quoq; dixerunt ſuo motu:p̃ter quod cũ cæli cõuerſione ferunt̃ accedere.Sed ꝓpter imenſitatem extimi globi excedentia credibilem numeꝝ ſæcula in una eas curſum ſui ambitione cõſumere: & ideo nullum eaꝝ motũ ab hoĩe ſentiri:cũ non ſufficiat humanæ uitæ ſpatium ad breue ſaltem punctum tã tarde acceſſiõis dep̃hendendũ. Hinc Tullius nullius ſectæ inſcius ueteribus approbatæ ſimul attigit utrãq; ſñiam dicendo. In quo ſunt ifixi illi qui uoluunt̃ ſtellaꝝ curſus ſempiterni.Nã & ifixos dixit:& curſus habere nõ tacuit. Nunc utrum illi ſeptem globi: qui ſubiecti ſunt cõtrario(ut ait)q̃ cælũ uertit̃ motu ferant̃:argumentis ad ueꝝ ducentibus:requiramus.Solem ac lunam & ſtellas quinq;:quibus ab errore nomen eſt:p̃ter qđ ſecum trahit ab ortu i occaſum cæli diurna cõuerſio:ipa ſuo motu in orientẽ ab occidente ꝓcedere nõ ſolis litteraꝝ ꝓphanis: ſed multis quoq; doctrina iniciatis abhorrere a fide: ac mõſtro ſimile iudicatũ eſt.ſed apud preſſius ituẽtes ita eſſe ueꝝ cõſtabit:ut nõ ſolũ mẽte cõcipi:ſed oculis quoq; ipſis poſſit ꝓbari.Tñ ut nobis de hoc ſit cũ ꝑtinaciter negante tractatus:age quiſq; tibi hoc liquere diſſimulas : ſimul oĩa q̃ uel cõtẽtio ſibi fingit detractans fidẽ:uel q̃ ipſa ueritas ſuggerit in diuiſionis mẽbra mutamus.Has erraticas cũ luminibus duobus aut ifixas cælo:ut alia ſydera nullũ ſui motũ noſtris oculis iudicari:ſed ferri mũdanæ cõfuſionis ipetu:aut moueri ſua quoq; acceſſiõe dicemus.Rurſus ſi mouent̃:aut cæli uiã ſequunt̃ ab ortu i occaſũ: & cõi & ſuo motu meãtes: aut cõtrario receſſu i oriẽtẽ ab occidẽtis ꝑte uerſant̃. Præter hoc(ut opinor)nihil põt uľ eẽe:uel fingi.Nũc uideamus qđ ex his poterit̃ ueri ꝓbari. Si ifixæ eẽnt:nũq̃ ab eadẽ ſtatiõe diſcederẽt:ſed i eiſdẽ locis ſemꝑ ut aliæ

Iuno q̃re iouis & ſoror & coniunx.

Stellæ fixæ

uiderentur. Ecce enĩ de infixis uergiliæ nec a sui unq̃ se copulatiõe disper gunt: nec hyadas quæ uicinæ sunt deserunt: aut orionis ꝓximã regionẽ relinquunt. Septentrionũ cõpago nõ soluitur. Anguis q inter eos labit̃: semel circũfusum non mutat amplexũ. Hæ uero modo in hac: mõ in illa cæli regione uisuntur. Et sæpe cum ĩ unum locũ duæ pluresue cõuene rint: & a loco tamẽ in quo uisæ sunt simul: & a se postea sepant̃. Ex hoc eas nõ esse cælo infixas oculis quoq; approbãtibus cõstat. Igitur mouen tur: nec negare hoc quisq̃ poterit quod usus affirmat. Quærendũ est er go utrũ ab ortu ad occasum: an ĩ cõtrarium motu ꝓprio reuoluant̃. Sed & hoc q̃rentibus nobis nõ solum manifestissima rõ: sed uisus quoq; ipse mõstrabit. Cõsideremus enim signoꝝ ordinẽ: q̃bus zodiacũ diuisum uel distinctum uidemus: & ab uno signo q̃dlibet ordis eius sumamus exor dium. Cum aries exorit̃: post ipm taurus emergit. Hunc gemini ĩsequun tur: hos cãcer: & p ordinẽ reliq̃. Si istæ ergo ĩ occidentẽ ab oriente ꝓcede rent: nõ ab ariete in tauꝝ q retro latus est: nec a tauro ĩ geminos signum posterius uoluerent̃: sed potius a geminis in tauꝝ & a tauro ĩ arietem re cta & mundanæ uolubilitatis cõsona accessione ꝓdirent. Cum ergo a pri mo ĩ signum secundum: a secundo ad tertium & ide ad reliqua: q̃ poste riora sunt: reuoluant̃: signa autem ĩfixa cælo ferant̃ sine dubio cõstat has stellas nõ cum cælo: sed cõtra cælum moueri. Hoc ut plene liq̃at: astrua mus de lunæ cursu: quæ & claritate sui & uelocitate notabilior est. Luna postq̃ a sole discedens nouata est: secundo fere die circa occasum uidet̃: & quasi uicina soli quem nup reliq̃t: postq̃ ille demersus est: ipsa cæli mar ginem tenet antecedenti sup occidens. Tertio die tardius occidit q̃ secun do: & ita quotidie lõgius ab occasu recedit: ut septĩo die circa solis occa sum ĩ medio cælo ipsa uideat̃. Post alios uero septẽ cum ille mergit: hæc orit̃. adeo media pte mensis dimidiũ cælũ. i. unũ hemispæriũ ab occasu in orientẽ recedendo metit̃. Rursus post septem alios circa solis occasũ latentis hemispærii uerticẽ tenet. Et huius rei indiciũ ẽ: ꝙ medio noctis exorit̃. Postremo totidẽ diebus exẽptis solem denuo cõpræhendit: & ui cinus uidet̃ ortus amboꝝ quãdiu soli succedẽs rursus mouet̃: & rursus recedens paulatim semp in orientẽ regrediendo relinquat occasum. Sol quoq; ipse nõ aliter q̃ ab occasu in orientẽ mouet̃: & licet tardius q̃ luna recessum suũ cõficiat: quippe q tãto tpe signum unũ emetiat̃: quãto to tum zodiacũ luna discurrit: manifesta tamẽ & subiecta oculis motus sui ꝑstat idicia. Hunc. n. in ariete esse ponamus: quod quia æquinoctiale si gnum est pares horas somni & diei facit. In hoc signo cũ occidit: libram idest scorpii chelas mox oriri uidemus: & apparet taurus uicinus occa sui. Nã uergilias & hyadas partes tauri clariores nõ multo post sole mer gente uidemus. Sequenti mẽse sol in signũ posterius. i. in tauꝝ recedit: & ita fit: ut neq; uergiliæ neq; alia pars tauri illo mense uideat̃. Signũ. n. q̃d

Ordo signorum zodiaci

Lunæ cursus

somnũ pro nocte

cum sole oritur:& cum sole occidit:semper occultatur: adeo ut & uicina astra solis ꝓpinquitate cælent. Nã & canis tunc quia uicinus tauro est: nõ uidetur tectus lucis ꝓpinquitate. Et hoc est qđ Virgilius ait.

Candidus auratis aperit cum cornibus annum
Taurus:& aduerso cedens canis occidit astro.

Non enim uult intelligi tauro oriente cum sole mox in occasum ferri canem:q ꝓximus tauro est:sed occidere eum dixit tauro gestãte solem : qa tunc incipit nõ uideri sole uicino. Tunc tamen occidente sole libra adeo supior inuenit ut totus scorpius ortus appareat:gemini uero uicini tunc uidentur occasui. Rursus post tauri mensem gemini nõ uident:quod in eos solem migrasse significat: Post geminos recedit in cancrum. Et tunc cum occidit:mox libra in medio cælo uidetur. Adeo constat solem tribus signis peractis.i. ariete & tauro & geminis ad medietatem hemisperii recessisse. Deniqȝ post tres menses sequentes tribus signis quæ sequuntur emensis:cancrum dico:leonem:& uirginem:iuenitur in libra:quæ rursus æquat noctem diei:& dum in ipso signo occidit:mox orit aries:i quo sol ante sex menses occidere solebat. Ideo autem occasum magis eius q̃ ortum elegimus ꝓponendum:quia signa posteriora post occasum uident. Et dum ad hæc quæ sole mergente uideri solent: solẽ redire mõstramus: sine dubio eum cõtrario motu recedere:q̃ cælũ mouet:ostẽdimus. Hæc aũt quæ de sole & luna diximus etiam quinqȝ stellaꝝ recessum assignare sufficient:pari enim rõne in posteriora signa migrãdo semꝑ mundanæ uolubilitati contraria recessione uersantur. His assertis:de spæraꝝ ordine pauca dicenda sunt. In quo dissentire a Platone Cicero uideri potest: cum hic solis spærã quartã de septem.i. in medio locatam dicat: Plato a luna sursum secundã:hoc est inter septẽ a summo locũ sextũ tenere commemoret. Ciceroni Archimenides & caldæoꝝ ratio consentit. Plato ægyptios oium philosophiæ disciplinaꝝ parentes secutus est:qui ita solẽ inter lunã & mercuriũ locatum uolunt: ut rõne tamen deꝑhẽderint & edixerint:cur a nõnullis sol supra mercuriũ supraqȝ uenerẽ cẽ credatur. Nã nec illi qui ita existimant a specie ueri procul aberrant. Opinionem uero istius permutationis huiusmodi ratio ꝑsuasit. A saturni spæra quæ ẽ prima de septem usqȝ ad spærã Iouis a summo secundam iteriecti spatii tanta distantia est:ut zodiaci ambitum supior triginta annis: duodecim uero annis subiecta conficiat. Rursus tamen a Ioue spæra martis recedit:ut eundem cursum biennio ꝑagat. Venus aũt est tm̃ regiõe martis inferior: ut ei annus satis sit ad zodiacũ ꝑagendũ. Iam uero ita ueneri proxima ẽ stella mercurii:& mercurio sol ꝓpinquus:ut hii tres cælum suũ pari temporis spatio.i.anno plus minusue circũeant. Ideo & Cicero hos duos cursus comites solis uocauit:quia in spatio pari longe a se nunq̃ recedũt. Luna autem tm̃ ab his deorsum recessit: ut quod illi anno: uigintiocto die-

Spærarum. Ordo

bus ipsa conficiat. Ideo neq; de trium superiorum ordine: quem manifeste clareq; distinguit immensa distātia: neq; de lunæ regione quæ ab omnibus multum recessit: inter ueteres aliqua fuit dissensio. Horum uero trium sibi ꝓximorum: ueneris: mercurii: & solis ordinem uicinia confundit. Sed apud alios. Nam ægyptiorum solertiā ratio non fugit: quæ talis est. Circulus per quē sol discurrit a mercurii circulo ut inferior ambitur. Illum quoq; superior circulus ueneris includit. Atq; ita fit: ut hæ duæ stellæ cum per supiores circulorum suorum uertices currunt: intelligantur supra solem locatæ. Cum uero per inferiora cōmeant circulorum: sol eis superior existimetur. Illis ergo qui spæras earum sub sole dixerūt: hoc uisum ex illo stellarum cursu: qui nonnunq̄ (ut diximus) uidetur inferior: qui & uere notabilior est: quia tum liberius apparet. Nam cum superiora tenent: magis radiis occuluntur. Et ideo persuasio ista cōualuit: & ab omnibus pene hic ordo in usum receptus est. Perspicatior tamen obseruatio meliorem ordinem deprehendit: quē præter indaginem uisus hæc quoq; ratio commendat: ꝙ lunam quæ luce propria caret & de sole mutuatur necesse est fonti luminis sui esse subiectam. Hæc enim ratio facit lunam non habere lumen proprium: cæteras omnes stellas lucere suo. ꝙ illæ supra solē locatæ in ipso purissimo æthere sunt: in quo omne quicquid est: lux naturalis & sua est: quæ tota cū igne suo ita spæræ solis incūbit: ut cæli zonæ: quæ ꝓcul a sole sunt: perpetuo frigore oppressæ sint: sicut infra ostendetur. Luna uero quia sola ipsa sub sole est: & caducorum iam regioni luce sua carenti proxima: lucem nisi desuper posito sole cui resplendet: habere non potuit. Deniq; quia totius mundi una pars terra est: ætheri aūt una pars luna est: lunam quoq; terrā: sed æthercam uocauerunt. Immobilis tamen ut terra esse nō potuit: quia in spæra quæ uoluitur: nihil manet imobile præter centrum. Mundanæ aūt spæræ terra centrum est: ideo sola immobilis perseuerat. Rursus terra accepto solis lumine clarescit tantūmodo: non relucet: Luna speculi instar lumē quo illustratur emittit: quia illa aeris: & aquæ per se concreta & densa sunt: fax habetur: & ideo extrema uastitate dēsata est: nec ultra superficiē q̄uis luce penetratur. Hæc licet & ipsa finis sit: sed liquidissimæ lucis & ignis ætherei: ideo q̄uis densius corpus sit: q̄ cætera cælestia ut multo tamen terreno purius fit acceptæ luci penetrabile: adeo ut eam de se rursus emittat: nullū tamē ad nos perferentem sensum caloris quia lucis radius quū ad nos de origine sua. i. de sole puenit naturā secum ignis de quo nascitur: deuehit. Cum uero in lunæ corpus infunditur: & inde resplendet: solā refundit claritudinem nō calorē. Nā & speculum quū splendorem de se ui oppositi eminus ignis emittit solam ignis similitudinē carentē sensu caloris ostēdit. Q uē soli ordinem Plato dederit uel eius authores: quosue Cicero secutus quartum locum globo eius assignauerit: uel quæ ratio persuasionē huius diuersitatis induxerit

Luna quare non habet lucē ex se

Sol spæris

& cur dixerit Tullius:infimoq; orbi luna radiis solis accensa cōuertit̃: satis dictū est.Sed his hoc adiiciendū est cur Cicero eū quartū de septem solē uelit.Quartus aūt inter septem nō fere medius sed omnimodo medius sit:& habeat̃:nō abrupte medium solem : sed fere medium dixerit: his uerbis.Deinde subter mediā fere regionem sol optinet.Sed nō uacat adiectio:qua hæc pronunciatio temperat̃:nam sol quartū locū optinens mediā regionem tenebit numero:spatio nō tenebit. Si inter ternos enim sūmos & imos locatur sine dubio medius est numero : sed totius spatii quod septem spæræ occupant:dimensione ꝓspecta regio solis nō inuenitur in medio spatio locata:quia magis a sūmo ipse q̃ ab ipso recessit ima postremitas:ꝙ sine ulla disceptatiōe:ambage cōpendiosa probabit assertio.Saturni stella quæ sūma est:zodiacum triginta annis peragrat:sol medius anno uno:luna ultima uno mense nō integro. Tantū ergo interest inter solem & saturuum:q̃tum inter unum & triginta. Tantum inter lunam soleq; q̃tum inter duodecim & unum.Ex his apparet totius a summo in imū spatii.certam ex media parte diuisionem solis regionem nō fieri.Sed quia hic de numero loquebat̃:in quo uere qui quartus & medius est:ideo pronūciauit quidem mediū:sed propter latentem spatiorū dimēsionem uerbū quo hanc diffinitionē temperaret:adiecit.Notandū ꝙ esse stellam saturni:& alteram iouis:martis aliā:non naturæ cōstitutio:sed humana persuasio est:quæ stellis numeros & nomina fecit:Non enim ait illā quæ saturnia est:sed quā in terris saturniā nomināt:& ille fulgor qui dicitur iouis:& quem martiū dicitis:adeo expressit in singulis noia hæc nō esse inuenta naturæ:sed hominū cōmenta significationi distinctionis accōmodata.Quod uero fulgorem iouis humano generi prosperum & salutarem:contra martis rutilū & terribilem terris uocauit:alterū tractum est ex stellarum colore(nam fulget iouis:rutilat martis)alterum ex tractu eoꝶ qui de his stellis ad hoīum uitam manare uolunt aduersa uel ꝓspera.Nā plerūq; de martis stella terribilia:de iouis salutaria euenire diffiniunt.Causam si quis forte alterius quærat:unde diuinis maliuolentia: ut stella malefica esse dicatur:sicut de martis:& saturni stellis existimat̃: aut cur notabilior benignitatis iouis & ueneris inter genethliacos habeatur:cū sit diuinoꝶ una natura:in mediū proferā rōnem apud unū oīno q̃d sciam lectā:Nam Ptolemæus in libris tribus:quos de harmonia composuit:patefecit cām quā breuiter explicabo.Certi sunt numeri:ꝑ quos inter omnia quæ sibi conueniunt:iunguntur & aptantur:fit iugabilis cōpetentia:nec quicq̃ potest alteri nisi per hos numeros cōuenire.Sunt autem epitritus:hemiolius:epogdous:duplaris:triplaris : quadruplus:quæ hoc loco interim quasi noia numeroꝶ accipias uolo. In sequentibus uero cum de harmonia cæli loquemur:qnid sint hi numeri:quidue possint opportunius apiemus.Modo hæc nosse sufficiat:quia sine his numeris

Stellarū proprietates unde ꝓueniūt

nulla colligatio:nulla poteſt eſſe concordia. Vitam uero noſtram præcipue ſol & luna moderant̃. Nam quũ ſint caducoꝝ corpoꝝ hæc duo ꝓpria:ſentire uel creſcere:æſtheticon.i.ſentiendi natura de ſole: phyticon aũt.i.creſcendi natura de lunari ad nos globoſitate perueniuut.Sic utriuſq; luminis beneficio hæc nobis conſtat uita:qua fruimur.Conuerſatio tamen noſtra & peruentus actuum tam ad ipſa duo lumina:q̃ ad quinq; uagas ſtellas refertur.Sed harũ ſtellarum alias interuentus numerorum: quoꝝ ſupra fecimus mentionẽ:cum luminibus bene iũgit ac ſociat:alias nullus applicat numeri nexus ad lumia. Ergo uenerea & iouialis ſtella ꝑ hos numeros lumini utriq; ſociant̃.Sed iouialis ſoli per oẽs: lunæ uero per plures:& uenerea lunæ per oẽs:ſoli per plures numeros aggregatur: Hinc licet utraq; benefícia credatur:iouis tamen ſtella cũ ſole accõmodatior eſt:& uenerea cum luna:atq; ideo uitæ noſtræ magis commodant quaſi luminibus uitæ noſtræ authoribus numeroꝝ ratione concordes Saturni aũt martiſq; ſtellæ ita nõ habent cũ luminibus cõpetentiam:ut tamen aliqua uel extrema numeroꝝ linea ſaturnus ad ſolẽ: mars aſpiciat ad lunam.Ideo minus cõmodi uitæ humanæ exiſtimant̃: quaſi cum uitæ authoribus arcta numeroꝝ rõne non iuncti.Cur tamẽ & ipſi nõnũq̃ opes uel claritatem hoibus præſtare credant̃:ad alterum debet pertinere tractũ:quia hic ſufficit apuiſſe rõnem:cur alia terribilis:alia ſalutaris exiſtimetur.Et plotinus quidẽ in libro qui inſcribitur:Sic faciunt aſtra:pronunciat nihil ui uel poteſtate coꝝ hoibus euenire:ſed ea quæ decreti neceſſitas in ſingulos ſancit:ita per hoꝝ ſeptem tranſitũ ſtatione receſſuue monſtrari:ut aues ſeu præteruolãdo ſeu ſtando futura pẽnis uel uoce ſignificant neſcientes.Sic quoq; tamen iure uocabit̃ hic ſalutaris:ille terribilis:cũ per hunc proſpera:per illum ſignificemus incõmoda. In his aũt tot noibus quæ de ſole dicunt̃:nõ fruſtra:nec ad laudis pompã laſciuit oratio:ſed res ueræ uocabulis exprimunt̃.Dux & princeps ait:& moderator luminũ reliquoꝝ:mens mundi:& temperatio. Plato in Timæo cũ de octo ſpæris loqueret̃:ſic ait:Vt aũt per ipſos octo circuitus celeritatis & tarditatis certa menſura & ſit:& noſcat̃:deus in ambitu ſupra terram ſecundũ lumẽ accẽdit:quod nũc ſolẽ uocamus. Vides ut hæc diffinitio uult eſſe oium ſpæraꝝ lumen ille ſole? Sed Cicero ſciens etiam cæteras ſtellas habere lumen ſuũ:ſolãq; lunã(ut ſæpe iam diximus)proprio carere:obſcuritatem diffinitionis huius liquidius abſoluens & oſtendẽs in ſole maximũ lumẽ eſſe:nõ ſolum ait dux & princeps & moderator luminum reliquoꝝ(adeo & cæteras ſtellas ſcit eſſe lumina)ſed hunc ducem & principem:quẽ Heraclitus fontem cæleſtis lucis appellat. Dux ergo eſt:quia omnis luminis maieſtate præcedit. Princeps:quia ita eminet:ut propterea ꝙ talis ſolus appareat:ſol uocet̃.Moderator reliquorum dicitur:quia ipſe curſus coꝝ recurſuſq; moderat̃ certa diffinitione:nã ſpatii

Iouis ſtella

Sol unde

certa diffinitio est ad quã cum una quæq; erratica stella recedẽs a sole puenerit:tanq̃ ultra prohibeatur accedere:agi retro uidet̃. Et rursus cũ certam partem recedendo contigerit:ad directi cursus consueta reuocatur: ita solis uis & potestas motus reliquorũ luminũ constituta dimensione moderatur. Mens mundi ita appellatur:ut physici eum cor cæli uocauerunt. Inde nimirum q̃ omnia quæ statuta rõne per cælum fieri uidemus: diem & noctẽ:& migrantes inter utrũq; prolixitatis breuitatisq; uices:& certis temporibus æquam utriusq; mensurã:dein ueris clæmentẽ teporẽ torridum cancri ac leonis æstum:molliciẽ autũnalis auræ:uim frigoris inter utrãq; temperiem:oĩa hæc solis cursus & ratio dispensat. Iure ergo cor cæli dicit̃:per quem fiunt omnia quæ diuina ratione fieri uidemus. Est & hæc causa:propter quã iure cor cæli uocet̃:q̃ natura ignis semper in motu perpetuo agitatuq; est. Solem aũt ignis ætherei fontẽ esse rettulimus. Hoc est ergo sol in æthere qd̃ animali cor:cuius ista natura ẽ: ne unq̃ cesset a motu:aut breuis eius quocunq; casu ab agitatione cessatio mox animal interimat. Hæc de eo quod mundi mentẽ uocauit. Cur uero & tẽperatio mũdi dictus sit:ratio in aperto est: Ita enim nõ solũ terrã:sed ipsum quoq; cælum quod uere mundus uocat̃:temperari sole certissimũ est:ut extremitates eius quæ longissimæ a uia solis recesserũt:omni careant beneficio caloris:& una frigoris perpetuitate torpescant:quod in sequentibus aptius explicabit̃. Restat ut & de magnitudine eius uerissima prædicatione extulit:pauca & nõ prætereũda dicamus. Physici hoc maxime consequi in omni circa magnitudinẽ solis inquisitiõe uoluerunt:q̃to maior esse possit q̃ terra. Et Eratosthenes in libris dimensionũ sic ait. Mensura terræ septies & uicies multiplicata mensurã solis efficiet. Possidonius multo multoq; sæpius & uterq; lunaris defectus argumentũ pro se aduocat. Ita cum solẽ uolunt terra maiorẽ probare:testimonio lunæ deficiẽtis utunt̃. Cum defectũ lunæ conant̃ asserere:probationem de solis magnitudine mutuant̃. Et sic euenit:ut dũ utrunq; de altero astruit̃:neutrũ probabiliter astruat̃:semper in medio uicissim nutãte mutuo testimonio quid enim per rem adhuc probãdam probet̃? Sed ægyptii nihil ad coniecturam loquentes sequestrato ac libero argumento nec in patrocinium sibi lunæ defectum uocãtes:quanta mensura sol terra maior sit probare uoluerũt:ut tũ demũ per magnitudinẽ eius ostenderent. cur luna deficiat. Hoc aũt nequaq̃ dubitat̃ non posse aliter depræhendi nisi mensura & terræ & solis inuẽta:ut fieret ex collatione discretio:& terrena quidem dimensio oculis rõnem inuestigantibus de facili cõstabat:Solis uero mẽsuram aliter nisi per mensurã cæli:per quod discurrit:inuenire non posse uideret. Ergo primũ metiendũ sibi cælũ illud.i.iter solis cõstituerunt: ut per eum possent modũ solis agnoscere. Sed queso si quis unq̃ tam ociosus tãq; erit ab omni serio feriatus:ut hæc quoq; in manus sumat: ne talẽ

Sol cor cæli dicitur

Solis magnitudo.

ueterum promissionem quasi insaniæ ꝓximam aut horrescat:aut rideat. Etenim ad rem quæ natura incōprehensibilis uidebať:uiam sibi fecit ingeniū:& per terrā qui cæli modus sit reppererunt. Vt autē liquere possit ratio cōmenti:prius regulariter pauca dicenda sunt: ut sit reꝝ sequentiū aditus instructior:In omni orbe uel spæra medietas centrū uocatur. Nihil aliud est centrum nisi punctū:quo spæræ aut orbis mediū certissima obseruatione distinguiť.Item ducta linea de quocunq; loco circuli q designat ambitum in quacunq; eiusdē circuli sūmitate orbis partem aliquā diuidat necesse est.Sed non oimodo medietas est orbis quā separat ista diuisio.Illa enim tantū linea in partes æquales orbē mediū diuidit:quæ a sūmo in summū ita deducitur:ut necesse sit eam transire per centrum. Et hæc linea quæ orbem sic æqualiter diuidit:diametros nuncupatur .Item diametros ois cuiuscunq; orbis triplicata cū adiectiōe septimæ partis suæ mensurā facit circuli:quo orbis includitur.i. si uncias septem teneat diametri longitudo:& uelis ex ea nosse quot uncias orbis ipsius circulus teneat:triplicabis septem:& faciunt uiginti unū.His adicies septimā partē hoc est unū:& pronunciabis uiginti & duabus unciis huius circuli esse mensuram cuius diametros septē unciis extenditur:Hæc oia geometricis euidentissimisq; rōnibus probare possemus:nisi & neminē de ipsis dubitare arbitraremur:& caueremus iusto prolixius uolumē extendere.Sciendū & hoc:ꝙ umbra terræ q̄ sol post occasum in inferiore hemispærio currens sursum cogit emitti ex qua super terrā fit obscuritas:quæ nox uocatur:sexagesies in altū multiplicať ab ea mensura:quā terræ diametros habet.Et hac longitudine ad ipsum circulū per quē sol currit erecta:exclusione luminis tenebras in terrā refundit.prodendū est igitur: quanta diametros terræ sit ut constet quid possit sexagesies multiplicata colligere. Vnde his prælibatis ad tractum mensuraꝝ quas promisit oratio reuertatur.Euidentissimis & indubitabilibus dimensionibus cōstat uniuersæ terræ ambitū quæ ubicūq; uel incolitur:uel inhabitabilis iacet:habere stadiorum milia ducenta quinquaginta duo.Cū ergo tm̄ ambitus teneat sine dubio octoginta milia stadioꝝ uel non multo amplius diametros habet secundū triplicationē cum septimæ partis adiectiōe:quā superius de diametro & circulo regulariter diximus.Et quia ad efficiendā terrenæ umbræ longitudinem nō ambitus terræ sed diametri mensura multiplicāda est:ipsa est.n.quā sursum constat excrescere.Sexagies multiplicanda tibi erunt octoginta milia quæ terræ diametros habet:quæ faciūt quadragies octies centena milia stadioꝝ esse a terra usq; ad solis cursum:quo umbrā terræ diximus peruenire. Terra aūt in medio cælestis circuli per quē sol currit ut centrū locata est.Ergo mensura terrenæ umbræ medietatem diametri cælestis efficiet:& si ab altera quoq; parte terræ par usq; ad eūdem circulū mensura tendatur:integra circuli per quē sol currit diametros in

Centrum

Diametros

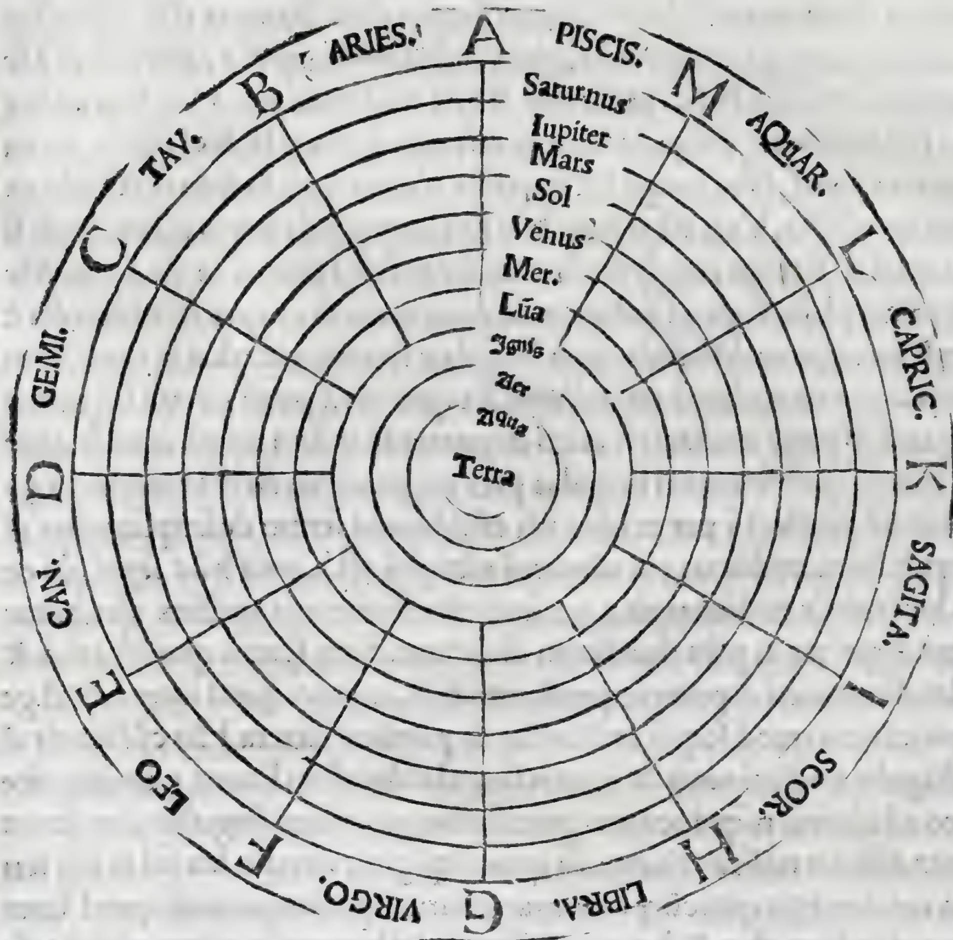
Nox.

Ambitus terræ.

uenitur. Duplicatis igitur illis quadragies octies centenis m̃ilibus erit integra diametros cælestis circuli nonagies sexies centenis milibus stadiorum:& inuenta diametros facile mensurã nobis ipsius quoq; ambitus ꝓdit. Hanc enim sũmam:quæ diametrũ fecit:debes ter multiplicare adiecta parte septima:ut sæpe iam dictũ est: & ita inuenies totius circuli per quẽ currit ambitum stadioꝝ habere trecenties cẽtena milia:& insup cẽtum septuaginta milia. His dictis quibus mensura quã terræ uel ambitus uel diametros habet:sed & circuli modus per quẽ sol currit uel diametri eius ostenditur:nunc quam solis esse mensurã:uel quẽadmodũ illi prudentissimi deprehẽderint:indicemus. Nã sicut extrema umbra potuit circuli per quẽ sol meat deprehendi magnitudo:ita per ipsum circulum mẽsura solis inuenta est in hunc modũ procedẽte inquisitiõis ingenio. Aeqnoctiali die ante solis ortum æquabiliter locatum est saxeũ uas in hemispærii speciem:cauata ambitione curuatũ infra per lineas designato duodecim diei horaꝝ numero:quas stili ꝓminentis umbra cum transitu solis prætereundo distinguit:hoc est aũt (ut scimus) huiusmodi uasis officium:ut tanto tempore a priore eius extremitate ad alteram usq; stili umbra percurrat:q̃to sol medietatem cæli ab ortu in occasum unius scilicet hemispærii conuersione metit̃. Nam totius cæli integra cõuersio diẽ nocteq; concludit. Et ideo constat q̃tum sol in circulo suo:tantũ in hoc uase umbrã meare. Huic igitur æquabiliter collocato circa tempus solis ortui propinquitatis inhæsit diligens obseruantis obtutus:& cum ad primũ solis radium quẽ de se emisit:prim̃a sũmitas orbis emergens umbra de stili decedens sũmitate:primã curui labri eminentiam contingit:locus ipse qui umbræ prim̃itias excepit notæ impressione signatus est:obseruatumq; q̃diu super terrã ita solis orbis appareret:ut una eius sũmitas adhuc orizonti uideretur insidere:& mox locus ad quem umbra tunc in uase migrauerat.adnotata est. Habitaq; dimensione inter ambas umbrarũ notas:quæ integrũ solis orbẽ.i.diametrũ natæ de duabus eius sũmitatibus metiunt̃.pars nona reperta est eius spatii quod a summo uasis labro usq; ad horæ primæ lineã continetur. Et ex hoc consistit.ꝙ in cursu solis unã tempore æquinoctialis horã faciat repetitus nouies orbis eius accessus. Et quia conuersio cælestis hemispærii peractis horis duodecim diem condit:nouies aũt duodeni efficiunt centũ octo:sine dubio solis diametros centesima & octaua pars hemispærii æquinoctialis est. Ergo totius æquinoctialis circuli ducentesima sextadecima pars est. Ipsum aũt circulum habere stadiorum trecenties centena milia & in super centum & septuaginta milia antelatis probatum est. Ergo si eius sũmæ ducentesimã sextãdecimã consideraueris partem:mensurã diametri solis inuenies. Est aũt pars ista fere in centum quadraginta milibus. Diametros igitur solis centum quadraginta miliũ fere stadioꝝ esse dicenda est. Vnde pene du-

plex q̃ terræ diametros inuenit᷑:Cōſtat aūt geometricæ rōnis examīe: cū de duobus orbibus altera diametros duplo alterā uincit:illū orbē cuius diametros dupla ē:orbe altero octies eſſe maiorē.Ergo ex his dicēdū eſt: ſolē octies terra eē maiorē.Hæc de ſolis magnitudine breuiter de multis excerpta libauimus:Sed qm̃ ſeptem ſpæras cælo diximus eſſe ſubiectas exteriore quaq; quas interius cōtinet ambiēte:lōgeq; & a cælo oēs & a ſe ſingulæ receſſerūt.Nūc quærendū eſt:cū zodiacus unus ſit: & is cōſtet cælo ſyderibus infixis:quēadmodū inferioꝝ ſpæraꝝ ſtellæ ī ſignis zodiaci meare dicant᷑.Nec longū eſt inuenire rōnem quæ in ipſo ueſtibulo excubat quæſtiōis.Veꝝ eſt.n.neq; ſolē lunāue neq; de uagis ullam ita in ſignis zodiaci ferri:ut eoꝝ ſyderibus miſceant᷑:ſed potius in illo ſigno eſſe unaquæq; ꝑhibet᷑:quod habuerat ſuꝑ uerticem in ea quæ illis ſubiecta ē circuli ſui regione diſcurrēs:quia ſingulaꝝ ſpæraꝝ circulos in duodecim partes æque ut zodiacū ratio diuiſit.Et quæ in eā partē circuli ſui uenerit:quæ ſub parte zodiaci eſt arieti deputata:in ipſum arietē ueniſſe cōcedit᷑.Similiſq; obſeruatio ī ſingulas ꝑtes migrantibus ſtellis tenetur.Et qa facilior ad intellectū per oculos uia eſt:id quod ſermo deſcripſit:uiſus aſſignet.Eſto.n.zodiacus circulus:cui aſcriptū eſt.a.inter hūc ſeptē alii orbes locētur:Et zodiacus ab.a.per ordinē affixis notis quibus aſcribētur litteræ ſequētes in ꝑtes duodecim diuidatur.Sitq; ſpatiū quod inter.a.& b.clauditur:arieti deputatū:quod intra.b.&.c.tauro.quod inter.c.&.d.geminis:cancro quod ſequitur:& reliquis ꝑ ordinē cætera.His cōſtitutis iā de ſingulis zodiaci notis & litteris ſingulæ deorſum litteræ ꝑ omnes circulos ad ultimū uſq; ducātur: ꝓculdubio per orbes ſingulos duodenas partes diuidet trāſitus lineaꝝ.In quocūq; igitur circulo ſeu ſol in illo ſeu luna uel de uagis quæcūq; diſcurrat cum ad ſpatium uenerit quod inter lineas clauditur ab.a.&.b.notis & litteris defluentes in ariete eſſe dicet᷑: quia illic conſtituta ſpatiū arietis in zodiaco deſignatū ſuper uerticem:ſicut deſcripſimus:habebit.Similiter in quacunq; migrauerit partem in ſigno ſub quo fuerit eſſe dicetur.Atq; hæc ipſa deſcriptio eodem cōpēdio nos docebit:cur eundē zodiacum eademq; ſigna aliæ tempore longiore: aliæ breuiore percurrant.Quoties enim plures orbes intra ſe locantur:ſicut maximus eſt ille qui primus eſt:& minimus qui locū ultimum tenet: ita de mediis:q ſummo ꝓpior eſt inferioribus maior: qui uicinior eſt ultimo:breuior ſuperioribus habet᷑. Et inter has igit᷑ ſeptem ſperas gradū celeritatis ſuæ ſingulis ordo poſitionis aſcripſit. Ideo ſtellæ quæ per ſpatia grandiora diſcurrūt:ambitū ſuū tempore prolixiore cōficiunt:quæ ꝑ anguſtia breuiore.Cōſtat enim nullā inter eas celerius cæteris tardiuſue ꝓcedere:Sed cum ſit omnibus idem motus meandi:tantā eius diuerſitatē temporis ſola ſpatiorum diuerſitas facit:Nam ut de mediis nunc prætermittamus:ne eadē ſæpe repetant᷑: ꝙ eadē ſigna ſaturnus annis triginta:

Solis magnitudo.

luna diebus uigintiocto ambit & permeat:ſola cauſa in quantitate eſt circulorum:quorum alter maximus:alter minimus. Ergo & cæterarum ſingulæ pro ſpatii ſui modo tempus meandi aut extendit:aut contrahit: Hoc loco diligens rerum diſcuſſor iueniet quod requirat. Inſpectis enim zodiaci notis. quas monſtrat in præſidium fidei aduocata deſcriptio. Quis uero inquit:circi cæleſtis duodecim partes aut inuenit? aut fecit? maxime cum nulla oculis ſubiiciantur exordia ſingularum? Huic igitur tam neceſſariæ interrogationi hiſtoria ipſa reſpondeat factum referens: quo a ueteribus & tentata eſt tam difficilis & effecta diuiſio. Aegyptiorum enim retro maiores:quos cõſtat primos omnium cælum ſcrutari & metiri auſos:poſtq̃ perpetuæ apud ſe ſerenitatis obſequio cælum ſemper ſuſpectu libero intuentes deprehenderunt uniuerſis uel ſtellis uel ſyderibus infixis cælo ſolas cũ ſole & luna quinq; ſtellas uagari: nec has tamẽ

per omnes cæli ptes passim ac sine certa erroris sui Lege discurrere:nunq̄ deniq; ad septētrionalem uerticem deuiare:nunq̄ ad australis poli ima de mergi:sed itra unius obliqui circi limitē omnes habere discursus:nec oēs tamen ire pariter & redire:sed alias aliis ad eundem locū puenire tempo-ribus.Rursus ex his alias accedere:retro agi alias:uideriq; stare nōnunq̄. Postq̄ inq̄ hæc inter eas agi uiderunt:certas sibi partes decreuerunt i ipso circo constituere.& diuisionibus annotare: ut certa essent locoꝝ noīa: in quibus eas morari:uel de quibus exisse: ad quæ rursus esse uenturas & si bi inuicem annūciarent:& ad posteros noscenda trāsmitterent. Duobus igitur uasis æneis præparatis:quorum alteri fundus erat in modū clepsy dræ foratus:illud quod erat integrū uacuum subiecerunt pleno aquæ al tero superposito:sed meatu ante munito:& quālibet de infixis unam cla-rissimam stellam lucideq; notabilem orientem obseruauerunt.Quæ ubi primum cœpit emergere:mox munitione subducta permiserunt subiecto uasi aquam superioris ifluere: fluxitq; in noctis ipsius & secuti diei finē: atq; in id noctis secundæ quādiu eadem stella ad ortum rursus reuertit̄: quæ ubi apparere uix cœpit:mox aqua quæ influebat amota est.Cū igi-tur obseruatio stellæ iter ac reditus integram significaret cæli conuersio-nem:mensuram sibi cæli in aquæ de illo fluxu susceptæ quantitate posue runt. Hac ergo in partes æquas duodecim sub fida dimēsione diuisa alia duo huius capacitatis ꝓcurata sunt uasa: ut singula tantum singulas de duodecim partibus ferrent.Totaq; rursus aqua in uas suum pristinū fo-ramine prius clauso refusa est: & de duobus illis uasis capacitatis mino-ris alteri subiecerunt pleno: alterum iuxta expeditum paratumq; posue-runt.His præparatis nocte alia in illa iam cæli parte:per quā solem lunā-q; & quinq; uagas meare diuturna obseruatione didicerant:quāq; postea zodiacum uocauerunt ascensurum obseruauerunt sydus:cui postea no-men arietis addiderunt.Huius incipiente ortu statim subiecto uasi sup-positæ aquæ fluxum dederunt.Quod ubi cōpletum est:mox eo sublato effusoq; alterū simile subiecerunt certis signis obseruanter ac memoriter annotatis inter eius loci stellas:quæ oriebantur cum primū uas esset im-pletum:intelligētes ꝙ eo tempore quo totius aquæ duodecima pars flu-xit:pars cæli duodecima conscendit.Ab illo ergo loco quo oriri incipien te aqua in primum uas de hoc cœpit influere: usq; ad locum qui oriebat̄ cū idem primū uas impleretur: duodecimā partem cæli.i. unū signū esse dixerunt.Item secundo uase impleto & mox retracto illo simile qđ olim effusum parauerant:iterum subdiderunt: notato similiter loco qui emer-gebat cum secundum uas esset impletum:& a fine primi signi usq; ad lo cum qui ad secundæ aquæ finem oriebatur:secundum signum notatum est.Atq; ita uicissim uasa mutando: & per singulas influentis aquæ par-tes singulos sibi ascendentium cæli partium limites annotando.Vbi con

sumata iam omni per duodecim partes aqua ad primi signi exordia peruentum est: sine dubio iam diuisas certisq; sibi obseruationibus & iudiciis annotatas cæli partes tantæ cõpotes machinatiõis habuerũt. Quod nõ nocte una: sed duabus effectum est: quia omne cælum una nocte non uoluitur: sed per diẽ uoluit̃ pars eius media: & medietas reliqua p noctẽ. Nec tamen cælũ omne duarum sibi ꝓximaꝝ noctiũ diuisit ĩspectio: sed diuersoꝝ temporꝝ nocturna dimẽsio utrũq; hemisperium paribus æque uicibus annotauit: & has ipsas. xii. partes signa appellari maluerunt: certaq; singulis uocabula gratia significatiõis adiecta sunt: & quia signa græ co noĩe zodia nuncupant̃: circum ipsum zodiacũ quasi signiferꝝ uocaue runt. Hanc aũt rõnem idẽ illi cur arietẽ cum in spæra nihil primũ nihilq; postremũ sit: primũ tamẽ dici maluerũt: ꝓdiderunt. Aiunt incipiẽte die il lo: qui primus oĩum luxit. i. quo in hunc fulgorẽ cælũ & elemẽta purgata sunt: q ideo mundi natalis iure uocitat̃ arietẽ in medio cælo fuisse. Et quia mediũ cælum quasi mundi uertex est: arietem ꝓptera primũ inter oẽs habitum: qui ut mundi caput exordio lucis apparuit. Subnectunt ẽt causam cur hæc ipsa duodecim assignata sint diuersorum numinũ potestati. Aiunt enim in hac ipsa genitura mũdi ariete (ut docuimus) mediũ cælum tenente horam fuisse mundi nascentis cancro gestãte tunc lunã: post hũc sol cũ leone oriebatur: cũ mercurio uirgo: libra cũ uenere: mars erat in scorpio. sagittariũ iupiter obtinebat: in capricorno saturnus meabat. Sic factũ ẽ: ut singuli eoꝝ signoꝝ domini esse dicant̃: in qbus cũ mũ dus nasceret̃ fuisse credũtur. Sed duobus qdẽ luminibus singula tm̃ signa in quibus tũc fuerant: assignauit antiqtas: cancrũ lunæ: soli leonem. Quinq; uero stellis præter illa signa. qbus tunc inhærebant: quinq; reliqua sic adiecit uetustas: ut in assignãdis a fine prioris ordinis ordo secun dus incipet. Supius. n. diximus in capricorno saturnũ post oẽs fuisse: ergo secũda adiectio eũ primũ fecit: qui ultimus fuerat: iõ aquarius q capri cornũ sequit̃: saturno datur: ioui q ante saturnũ erat: pisces dicãtur: aries marti qui p̃cesserat iouẽ: taurus ueneri quã mars sequebat̃: gemini mercurio post quẽ uenus fuerat deputati sunt. Notandũ hoc loco quod ĩ ge nitura mũdi uel ipsa reꝝ ꝓuidentia uel uetustatis ĩgeniũ hunc stellis ordinẽ dedit: quẽ Plato assignauit spæris eaꝝ: ut esset luna prima: sol secun dus: sup hunc mercurius: uenus quarta: hinc mars inde iupiter: & saturnus ultimus. Sed sine tñ huius rõnis patrocinio abunde platonicũ ordinẽ prior rõ cõmendat. Ex his quæ de uerbis Ciceronis ꝓxime p̃latis quæ renda præposuimus: qua licuit breuitate a summa spæra quæ aplanes di citur: usq; ad lunã quæ ultĩa diuinoꝝ ẽ oĩa iam (ut opinor) absoluimus. Nã & cælum uolui: & cur ita uoluat̃ ostẽdimus: septemq; spæras contrario motu ferri rõ indubitata patefecit: & de ipso spæraꝝ ordine quid di uersi senserit: uel quid iter eos dissensionẽ fecerit: quæue magis sequẽda

Zodiacus uñ

Planetarum ordo.

sit sentẽtia tractatus inuenit. Nec hoc tacitum est: cur inter oẽs stellas so la sine fratris radiis luna nõ luceat. Sed & q̃ spatiorum rõ solẽ ab his quoq; qui eũ inter septẽ quartũ locarunt: nõ tñ abrupte mediũ: sed fere mediũ dici coegerit: publicatũ est. Quid significẽt noĩa quibus ita uocãt ut lau dari tm̃ putet̃ innotuit: Magnitudo quoq; eius: sed & cælestis p quẽ discurrit circuli terræq; pĩter quãta sit uel quẽadmodũ dephensa mõstratum est subiectarum spærarum stellæ quẽadmodũ zodiaco: q supra oẽs ẽ: fer ri dicant̃: uel quæ rõ diuersarum faciat seu celerẽ seu tardũ recursum. Sed & ipse zodiacus in. xii. ptes qua diuisus sit: curq; aries primus habeat̃. & quæ signa in quorum numinũ ditiõe sint: absolutũ est. Sed oĩa hæc quæ de summo ad lunã usq; pueniunt sacra ĩcorrupta diuina sunt: q̃a in ipsis est æther semp idẽ: nec unq̃ recipiens inæqualẽ uarietatis æstũ. Infra lunã & aer & natura mutationis pĩter incipiũt: & sicut ætheris & aeris: ita diuino rũ & caducorum luna cõfiniũ est. Quod aũt ait nihil infra lunã esse diuinũ præter aĩos munere deorum hoĩum generi datos: nõ accipiendũ ita est: aĩos hic esse ut hic nasci putent̃. Sed sicut solẽ esse in terris dicere solemus: cuius radius aduenit & recedit: ita animorum origo cælestis est: sed lege tẽporalis hospitalitatis hic exulat. Hæc ergo regio diuinũ nihil habet ipsa sed recipit: & quia recipit: & remittit: Propriũ aũt habere diceret̃: si ei sem per tenere licuisset. Sed quid mirum si animus de hac regione non constat: cum nec corpori fabricando sola suffecerit̃ Nam quia terra aqua aer infra lunam sunt: ex his solis corpus fieri non potuit: quod idoneum esset ad uitam: sed opus fuit præsidio ignis ætherei qui terrenis membris uitã & animam sustinendi cõmodaret uigorem: qui uitalem calorem & faceret & ferret. Hæc & de aere dixisse nos satis sit. Restat ut de terra: quæ sperarum nona & mundi ultima est: dictu necessaria disseramus. Nam ea quæ est media & nona tellus inquit: neq; mouetur & infima est: in eam feruntur omnia nutu suo pondera. Illæ uere insolubiles causæ sunt: quæ mutuis inuicem nexibus uinciuntur: & dum altera alteram facit: ita uicissim de se nascuntur: nunquam a naturalis societatis amplexibus separantur: talia sunt uincula quibus terram natura constrinxit: Nam ideo in eam feruntur omnia quia ut media non mouetur. Ideo non mouetur quia infima est. Nec poterat infima non esse in quam omnia feruntur.

Horum singula quæ inseparabiliter inuoluta rerum necessitas in se uinxit: tractatus expediat. Non mouetur ait: est enim centron. In spæra autem solũ cẽtron diximus nõ moueri: quia necesse ẽ ut circa aliquid imobile spæra moueat̃. Adiecit infima ẽ. Recte hoc quoq;: nã quod cẽtron ẽ: mediũ ẽ. In spæra uero hoc solum cõstat imũ eẽ: quod mediũ ẽ. Et si ima ẽ: sequitur ut uere dictũ sit: in eam ferri oĩa. Semp enim põdera in imum natura deducit. Nam & ĩ ipso mũdo ut esset terra sic factũ est: quicquid ex omni materia de qua facta sunt omnia: purissimum ac liquidissimum

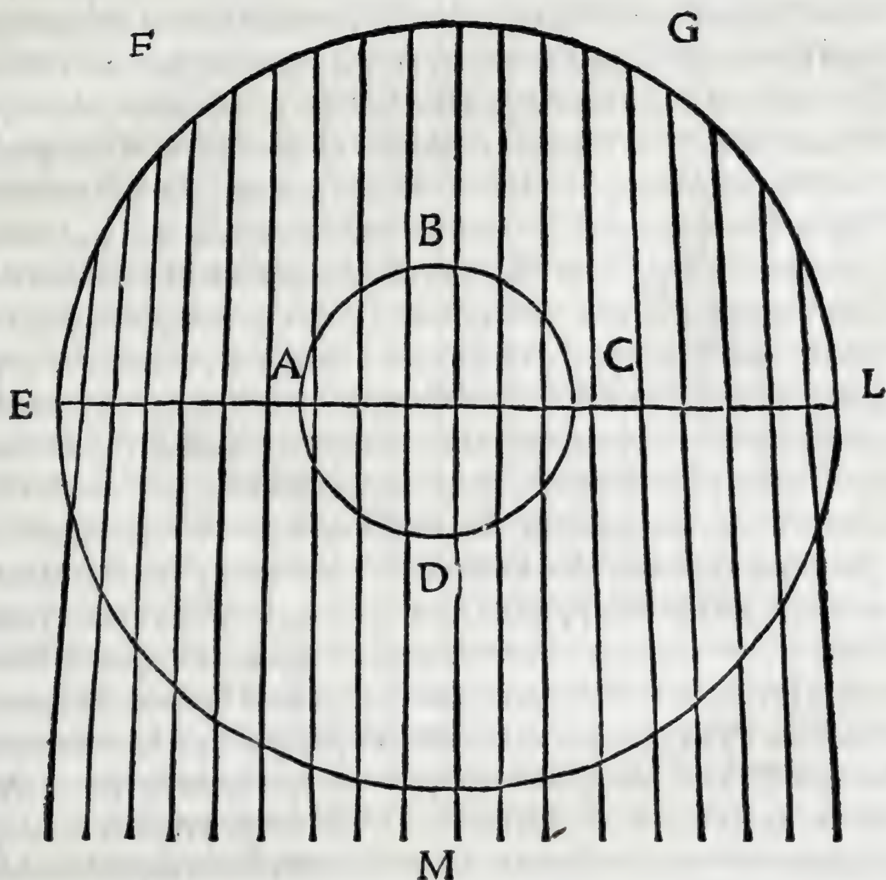
Radius

Solis magnitudo

Aether
Aer

fuit:id tenuit summitatem:& æther uocatus est. Pars cui minor puritas: & inerat aliquid leuis ponderis:aer extitit: & in secunda delapsus ē. Post hæc quod adhuc quidem liquidum sed iam usq; ad tactus offensam corpulentum erat:in aquæ fluxum coagulatum est. Iam uero quod de omni siluestri tumultu uastu:īpenetrabile:densatum:ex defæcatis abrasum resedit elementis:hæsit in imo:quod demersum ē stringente ꝑpetuo gelu:qđ elimatum in ultimā mundi partem longinquitas solis coaceruauit. quod ergo ita concretum est: terræ nomen accepit. Hanc spissus aer & terreno frigori propior q̄ solis calori stupore spiraminis densioris undiq; uersum fulcit & continet. Nec in recessum aut accessum moueri eam patitur:uel uis circūuallantis & ex oī parte uigore simili librantis auræ uel ipsa spæralis extremitas: quæ si paululū a medio declinauerit: fit cuicūq; uertici ꝓpior & imum relinqt: Quod ideo in solo medio est: quia ipsa sola pars a quouis spæræ uertice pari spatio recedit. In hanc igitur quæ & ima est & quasi media & non mouetur quia centrū est: oīa pondera ferri necesse est:& quia ipsa in hunc locū quasi pondus relapsa est. Argumento sunt cum alia inumera:tum præcipue imbres:qui in terram ex oī aeris parte labunť. Nec enim in hanc solam quā habitamus superficiem decidunt sed in latera:quibus in terra globositas spærabilis efficitur: & in partē alterā: quæ ad nos habeť inferior imbrium casus est. Nam si aer terreni frigoris exhalatione densatus in nubem cogitur:& ita abrumpit in imbres:aer autem uniuersam terram circūfusus ambit:proculdubio ex omni aeris parte præter ustam calore ꝑpetuo liquor pluuialis emanat: qui undiq; in terram:quæ unica est sedes ponderū:defluit. Quod qui respuit superest:ut existimet extra hanc unam superficiem quā incolimus quicquid niuiū imbriumue uel grandinum cadit: hoc totum in cælum de aere defluere. Cælum enim ab omni parte terræ æquabiliter distat: & ut a nostra habitatione:ita & a lateribus & a parte quæ ad nos habetur inferior pari altitudinis immensitate suspicitur. Nisi ergo omnia pondera ferrentur:in terrā: imbres qui extra latera terræ defluunt non in terram sed in cælum caderent:quod uilitatem ioci scurrilis excedit. Esto enim terra spæra cui adscripta sunt.a.b.c.d. circa hanc sit aeris orbis: cui adscripta sunt.e.f.g.l.m. & utrūq; orbem.i.terræ & aeris diuidat linea ducta ab.e.usq; ad.l.erit supior ista quā possidemus:& illa sub pedibus. Nisi ergo caderet omne pondus in terram: paruam nimis imbrium partem terra susciperet:ab.a.usq; ad.c. Littera uero aeris:idest ab.f.usq; ad.e.&.a.g.usq; ad.l. humorem suum in aerem cælumq; deiicerent. De inferriore autem cæli hemispærio pluuia in exteriora:& ideo naturæ incognita deflueret:sicut ostēdit subiecta descriptio. Sed hoc uel refellere dedignatur sermo sobrius:quod sic absurdum est : ut sine argumentationis patrocinio subruatur. Restat ergo ut indubitabili ratione monstratum sit in terram ferri omnia nutu suo pon-

dera. Ista autem quæ de hoc dicta sunt: opitulantur nobis & ad illius loci disputationẽ quæ antipodas esse cõmemorat. Sed hic ĩhibita cõtinuatiõe tractatus ad secũdi cõmẽtarii uolumen disputationem sequentium reseruemus.

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS & illustris in somnium Scipionis expositionis quã elegantissimæ.

Liber. ii.

f

Vperiore cõmentario Eustathi luce mihi carior dilectiorq; fili ad stelliferæ spæræ cursũ & subiectarũ septẽ sermo ꝓcesserat. Nũc iam de musica earꝫ modulatiõe disputet̃. Quis hic inq̃ q̃s ẽ q cõplet aures tãtus & tã dulcis sonus? Hic ẽ inqt ille: q interuallis disiũctus ĩparibus: sed tñ ꝓ rata ꝑte rõne disiũctis & ĩpulsu & motu ĩpoꝝ orbiũ efficit̃: & acuta cũ grauibus tẽperans uarios æquabiliter cõcẽtus efficit. Nec. n. silẽtio

tanti motus incitari poſſunt: & natura fert ut extrema ex altera parte gra uiter ex altera aũt acute ſonẽt: Q uã ob cãm ſumus ipſe cæli ſtellifer cur ſus:cuius conuerſio eſt cõcitatior: acute excitato mouet̃ ſono: grauiſſi mo aũt hic lunaris atq; iſimus. Nã terra nona imobilis manens ima ſede ſemp hæret cõplexa mũdi mediũ locũ.Illi aũt octo curſus:in quibus ea dem uis eſt duoꝝ ſeptẽ efficiunt diſtinctis iteruallis ſonos: qui numerus reꝝ oĩum fere nodus ẽ:qđ docti hoies neruis imitati atq; cantibus apue runt ſibi reditũ in hũc locum.Expoſito ſpæraꝝ ordĩe motuq; deſcripto: quo ſeptem ſubiectæ in contrario cælo ferunt̃:cõſequens eſt:ut qualem ſonum tantaꝝ moliũ impulſus efficiat:hic requiratur. Ex ipſo enim cir cũductu orbium ſonum naſci neceſſe eſt:quia percuſſus aer ipſo interuẽ tu ictus uim de ſe fragoris emittit: ipſa cogente natura: ut in ſonum deſi nat duoꝝ corpoꝝ uiolenta colliſio. Sed is ſonus qui ex qualicunq; aeris ictu naſcitur:aut dulce quoddam in aures & muſicum defert: aut ineptũ aut aſperum ſonat. Nam ſi ictum obſeruatio numerorum certa modere tur compoſitum:ſibiq; conſentiens:modulamen educitur. At cum incre pat tumultuaria & nullis modis gubernata colliſio: fragor turbidus & in conditus offendit auditum. In cælo autem conſtat nihil fortuitum nihil tumultuarium prouenire: ſed uniuerſa illic diuinis legibus & rata ratio ne procedere. Ex his inexpugnabili ratiocinatione collectum eſt : muſi cos ſonos de ſpærarum cæleſtium cõuerſione procedere: quia & ſonum & motum fieri neceſſe eſt:& ratio quæ diuinis ineſt fit ſono cauſa modu laminis. Hoc Pythagoras primus omnium graiæ gentis hominum men te concepit:& intellexit quidem compoſitum quiddam de ſpæris ſona re propter neceſſitatem rationis: quæ a cæleſtibus non recedit. Sed quæ eſſet illa ratio:uel quibus obſeruanda modis:non facile depræhendebat. Cumq; eum fruſtra tantæ tãq; archanæ rei diuturna inquiſitio fatigaret: ſors obtulit: quod cogitatio alta non repperit. Cum enim caſu præteri ret in publico fabros ignitum ferrum molliẽtes ictibus ĩ aures eius mal leorum ſoni certo ſibi reſpondentes ordine repente ceciderunt. In qui bus ita grauati acumina conſonabant ut utrunq; ad audiẽtis ſenſum ſta tuta dimenſione remearet: & ex uariis impulſibus unum ſibi conſonans naſceretur. Hic occaſionem ſibi oblatam ratus depræhendendi oculis & manibus: quod olim cogitatione quærebat: fabros adit : & imminens operi curioſius intuetur annotans ſonos: qui de ſingulorum lacertis con ficiebantur: quos cum ferientium uiribus aſcribendos putaret : iubet ut inter ſe malleos mutent: quibus mutatis ſonorum diuerſitas ab homini bus recedẽs malleos ſequebatur. Tunc omnem curam ad põdera eorum examinãda cõuertit.Cũq; ſibi diuerſitatem põderis quod habebatur ĩ ſin gulis annotaſſet:aliis põderibus ĩ maius minuſue excedẽtibus fieri mal leos imperauit:quorum ictibus ſoni nequaq̃ prioribus ſimiles nec ita ſi

bi cõsonantes exaudiebant̃. Tũc animaduertit cõcordiã uocis lege pon derꝝ ꝓuenire. Collectisq; numeris qbus cõsentiens sibi diuersitas ponde rũ continebat̃: ex malleis ad fides uertit examen: & itestina ouiũ uel boũ neruos tã uariis põderibus illigatis tetendit. qualia in malleis fuisse didi- cerat. Talisq; ex his cõcentus euenit: qualem prior obseruatio nõ frustra aiaduersa ꝓmiserat: adiecta dulcedine quã natura fidium sonora p̄stabat. Hic Pythagoras tanti secreti cõpos dep̄hendit numeros: ex qbus soni si bi cõsoni nascerent̃: adeo ut fidibus sub hac numeroꝝ obseruatiõe cõpo sitis certæ certis aliæq; aliis cõuenientiũ sibi numeroꝝ cõcordia tẽderen tur: ut una ĩpulsa plectro: alia licet longe posita sed numeris cõueniens si- mul sonaret. Ex oĩ aũt ĩnumera uarietate numeroꝝ pauci: & ĩnumerabi- les ĩuẽti sunt: q ad cõficiendã sibi cõuenirẽt musicã. Sũt aũt hi sex oẽs: epitritus: hemiolius: duplaris: triplaris: quadruplus: & epogdous: Et ẽ epi tritus: cũ de duobus numeris maior habet totũ minorẽ: & insup eius ter tiã partem: ut sunt q̃ttuor ad tria: nã in q̃ttuor sunt tria: & tertia pars triũ: idest unũ: & his numerus uocat̃ epitritus. deq; eo nascit̃ symphonia q̃ appellatur Διατεσσάρων. Hemiolius est: cum de duobus numeris ma- ior habet totum minorem &: insuper eius medietatẽ: ut sunt tria ad duo: nam in tribus sunt duo: & media pars eorũ. i. unũ. Et ex hoc numero qui hemiolius dicitur: nascitur symphonia quæ appellatur Διαπεντε. Du- plaris numerus est cũ de duobus numeris minor bis in maiore numera- tur: ut sunt quattuor ad duo: & ex hoc duplari numero nascit̃ sympho- nia: cui nomen est Διαπασῶν: Triplaris aũt cũ de duobus numeris mi- nor ter in maiore numeratur: ut sunt tria ad unũ: & ex hoc numero sym- phonia ꝓcedit: quæ dicitur Διαπασῶν καὶ Διαπεντε. Quadruplus est cum de duobus numeris minor quater in maiore numeratur: ut sunt quatuor ad unum: qui in numeris facit symphoniã quã dicũt Δὶς Δια- πασῶν. Epogdous est numerus qui intra se habet minorem & insuper eius octauam partem: ut nouem ad octo: quia in nouem octo sunt: & in- super octaua pars eorũ. i. unum Hic numerus sonum parit: quem tonon musici uocauerunt. Sonum uero tono minorem ueteres quidem semito num uocitare uoluerunt: Sed non ita accipiendum est: ut dimidius so- nus putetur: quia nec semiuocalem in litteris pro medietate uocalis acci pimus: Deinde tonus per naturam sui in duo diuidi sibi æqua non pote- rit. Cum enim ex nouenario numero constet: nouẽ autẽ nunq̃ æqualiter diuidantur: tonus in duas diuidi medietates recusat. Sed semitonum uo citauerunt tonum tono minorem. quem tam paruo distare a tono depræ hensum est: quantum hi duo numeri inter se distant: idest ducenta qua- draginta tria: & ducenta quinquagintasex. Hoc semitonum pythagori- ci quidem ueteres dihesin nominabant. Sed sequens usus sonum semi- tono minorem dihesin constituit nominandum. Plato semitonum lim-

Epitritus

Diatessarõn

Hemiolius

Diapente

Duplaris

Diapason

Triplaris

Quadruplaris

Quadruplus

Epogdous

ma uocitauit. Sũt igitur symphoniæ qnq;.i. Διατεσσαρων: Διαπεντε: Διαπασων: Διαπασῶν και Διαπεντε: και ΔιςΔιαπασῶν. Sed hic numerus symphoniarum ad musicam ptinet: quã uel flatus humanus intendere: uel capere potest humanus auditus. Vltro aũt se tẽdit harmoniæ cælestis accessio.i.usq; ad quater Διαπασῶν καὶ Διαπέντε. Nũc interim de his quas noiauimus disseramus. Symphonia diatessaron constat de duobus tonis & semitono: ut minutias q̃ in addimẽto sunt relinquamus. ne difficultatem creemus: & fit ex epitrito diapẽte: & cõstat ex tribus tonis & hemitono: & fit de hemiolio: Diapason cõstat de sex tonis: & fit de duplari: Sed Διαπάσῶν καὶ Διαπέντε constat ex nouẽ tonis & hemitono: & fit de triplari numero. Dis aũt diapason continet tonos duodecim & fit ex quadruplo. Hinc & Plato postq̃ pythagoricæ successione doctrinæ & ingenii pprii diuina pfunditate cognouit nullam esse posse sine his numeris iugabilẽ cõpetentia in Timæo suo mundi animã per istorum numerorum cõmixtionẽ ineffabili puidẽtia dei fabricatoris instituit. Cuius sensus si huic opi fuerit appositus: plurimũ nos ad uerborum Ciceroĩs: q̃ circa disciplinã musicæ uident obscura ĩtellectũ iuuabit. Sed ne quod in patrociniũ alterius expositioĩs adhibet: ipm p se difficile credat: pauca nobis pmittenda sunt: q̃ simul utriusq; intelligentiã faciãt lucidiorem. Oẽ solidũ corpus trina dimensione distendit: habet.n. longitudinem: latitudinẽ: pfunditatẽ. Nec põt inueniri in quolibet corpore q̃rta dimensio: sed his tribus oẽ corpus solidũ cõtinet. Geometræ tñ alia sibi corpora pponũt: q̃ appellãt mathematica: cogitationi tm̃ subiicienda nõ sensui. Dicũt.n. punctũ corpus esse indiuiduũ: in quo nec lõgitudo: neq; latitudo: neq; altitudo dephendat: qppe qđ in nullas ptes diuidi possit: hoc ptractũ efficit lineã.i. corpus unius dimẽsionis. Lõgum est.n. sine lato sine alto & duobus punctis ex utraq; parte solã longitudinẽ terminantibus cõtinet. Hanc lineã si geminaueris alterum mathematicũ corpus efficies: qđ duabus dimẽsionibus extruat longo latoq;: sed alto caret. & hoc ẽ quod apud illos supficies uocat: punctis aũt quattuor cõtinet.i.p singulas lineas binis. Si uero hæ duæ lineæ fuerint duplicatæ: ut subiectis duabus duæ supponant: adiiciet pfunditas: & hinc solidũ corpus efficiet: quod sine dubio octo angulis continebit: quod uidemus in tessera: q̃ græco noie cubus uocat. His geometricis rõnibus applicat natura numerorum: & monas punctũ putat: quia sicut punctũ corpus nõ est: sed ex se facit corpora: ita monas numerus esse nõ dicit: sed origo numerorum: primus enim numerus in duobus est: qui similis est lineæ de puncto sub gemina puncti terminatione pductæ. Hic numerus duo geminatus de se efficit quattuor ad similitudinẽ mathematici corporis: qđ sub q̃tuor punctis longo latoq; distendit. Quaternarius quoq; ipse geminatus octo efficit: q numerus solidũ corpus imitat: sicut duas lineas diximus duabus

Symphoniæ quinq;

Diapason & diapente
Disdiapason

Corpus mathematicum
Punctum

Supficies

Monas
Tessera
Cubus

superpositas octo angulorum dimensione integram corporis soliditatem creare:& hoc est quod dicitur apud geometras bis bina bis corpus esse iã solidũ:ergo a pari numero accessio usq; ad octo soliditas est corporis: Iõ inter principia huic numero plenitudinem deputauit. Nũc oportet ex im pari quoq; numero quẽadmodum id efficiatur inspicere. Et quia tam pa ris q̃ imparis numeri monas origo est:ternarius numerus prima linea esse credatur. Hic triplicatus nouenarium numerũ facit: qui & ipse quasi de duabus lineis longum latumq; corpus efficit. Itẽ nouenarius triplicatus tertiam dimẽsionem præstat. & ita a parte imparis numeri in uigintiseptẽ quæ sunt ter terna ter solidum corpus efficitur: sicut in numero pari bis bina:bis qui est octonarius soliditatem creauit. Ergo ad efficiendum utro biq; solidum corpus monas necessaria est:& sex alii numeri.i. terni a pari & impari. A pari quidem duo:quattuor:octo:ab impari autem tria:nouẽ: uigintiseptem. Timæus igitur Platonis in fabricanda mundi anima consi lium diuinitatis enuntians ait:illam per hos numeros fuisse contextã qui & a pari & impari cubum.i.perfectionem diuinitatis efficiunt: non quia aliquid significaret illam habere corporeum sed ut posset uniuersitatem animando penetrare:& mundi solidum corpus implere per numeros soli ditatis effecta est. Nunc ad ipsa Platonis uerba ueniamus. nam cum de deo animam mundi fabricante loqueretur ait:primam ex omni firmamen to partem tulit. Hinc sumpsit duplam partem prioris;tertiam uero sedem hemioliam:sed primæ triplam:& quartam duplam secundæ: quintam ter tiæ:triplam sextam primæ:octuplam & septuplam uicies septies a prima multiplicatam. Post hæc spatia quæ inter duplos & triplos numeros hia bant insertis partibus adimplebat. ut binæ medietates singula spatia colli gerent:ex quibus uinculis hemiolii & epitriti & epogdoi nascebant̃.

Hæc Platonis uerba ante nullis excepta sunt:ut primam partem monadem crederent:secũdam quam tibi dixi duplam prioris dualẽ numerum esse considerent:tertiam ternarium numerꝶ:qui ad duo hemiolius est: ad unũ triplus:& quartum quatuor:qui ad secundũ idest ad duo duplex ẽ: quintum nouenarium:qui ad tertium idest ad tria triplus est: sextum aũt octonarium:qui primum octies continet.At uero pars septima in uiginti & septem fit:quæ faciũt ut diximus argumentũ tertium imparis numeri. Alterius autem ut animaduertere posse est:processit illa cõtextio:ut post monadem quæ par & impar est:primus par numerus poneret̃ idest duo. deinde sequeret̃ primus impar.i.tria quarto loco secundus par.i.quatuor quinto loco secundus impar.i.nouẽ:sexto loco tempus par.i.octo:septio loco tertius impar.i.uigintiseptẽ. Vt quia impar numerus mas habet̃: & par fœmina:ex pari & impari.i.ex mari & fœmina nasceret̃ quæ erat uniuersa paritura:& ad utriusq; soliditatem procederet quasi solidũ omne penetratura.Deinde ex his numeris fuerat componenda: qui soli continent iugabilem competentiã:quia omni mundo ipsa erat iugabilẽ præstatura concordiã.Nam duo ad unũ dupla sunt.de duplo aũt diapason symphoniam nasci iam diximus.Tria uero ad duo hemioliũ numerꝶ faciunt:hinc oritur diapente.Quattuor ad tria epitritus numerus est.ex hoc cõponit̃ diatessaron.Itẽ quattuor ad unũ in quadrupli ratione censentur:ex quo symphonia disdiapason nascit̃.Ergo mundi anima q̃ ad motũ hoc quod uidemus uniuersitatis corpus impellit:cõtexta numeris musicã de se creantibus concinentiã necesse est ut sonos musicos de motu: quẽ proprio impulsu præstat:efficiat:quorꝶ originem i fabrica suæ cõtextiõis inuenit. Ait.n.Plato (ut supra rettulimus) autorem deũ aiæ post numerorꝶ inter se impariũ contextionẽ hemioliis:epitritis:& epogdois:& liminate hiãtia interualla supplesse.Ideo doctissime Tullius in uerbis suis ostẽdit platonici dogmatis profunditatẽ.Quis hic inq̃ quis est qui cõplet aures meas tãtus & tam dulcis sonus? Hic est inquit ille qui interuallis disiũctus imparibus:sed tñ pro rata parte ratione distinctis impulsu & motu ipsorꝶ orbiũ efficit̃. Vides ut interualla cõmemorat: & hæc iter se imparia eẽ testat̃:nec diffitet̃ rata ratiõe distincta.quia secundũ Timæũ Platonis ipariũ inter se interualla numerorꝶ ratis ad se numeris hemioliis.s.epitritis & epogdois hemitonisq; distincta sunt:quibus ois canora ratio continetur. Hinc animaduertitur:quia hæc uerba Ciceronis nunq̃ profecto ad intellectum paterent:nisi hemioliorum epitritorꝶ & epogdoorum ratione præmissa:quibus interualla distincta sunt:& nisi Platonicis numeris quibus mundi anima est concepta patefactis:& ratione præmissa:cur ex numeris musicam creantibus anima intexta sit.Hic enim omnia & causam mundani motus ostẽdunt:quẽ solus animæ præstat impulsus:& necessitatem musicæ concinentiæ:quã motui a se facto inserit anima in natura sibi ab

origine. Hinc plato in repu. sua cum de spærarum cælestiũ uolubilitate tra/ ctaret: singulas ait syrenas singulis orbibus insidere: significans sperarum motu cantũ numinibus exhiberi. Nam syren deo canens græco intelle/ ctu ualet. Theologi quoq; nouem musas octo spærarum musicos cantus: & unã maximã continentiã quæ cõstat ex oibus: esse uoluere. Vnde He siodus in theogonia sua octauã musam uraniã uocat: quia post septẽ ua gas quæ subiectæ sunt: octaua stellifera spæra superposita ꝓprio nomine cælum uocatur. Et ut ostenderet nonã esse & maximã qua constat sono rum cõcors uniuersitas adiecit: καλλιοπη θηδε προφερεςατη εςιμ Διπασαωμ. ex nomine ostẽdens ipsam uocis dulcedinem nonã musam uocari. Nam καλλιοπη optimæ uocis græca intetpretatio est: & ut ip/ sam esse quæ quũ sit ex oibus pressius indicaret: assignauit illi uniuersi/ tatis uocabulum: uidelicet προφερεςατη απασαων. Nam apollinem ideo μουσηγετον uocant quasi ducem & principem orbiũ cæterorũ: ut ipse Cicero refert: dux & princeps & moderator luminũ reliquorum: mens mundi: & temperatio. Musas esse mundi cantum etiã rustici sciũt: qui eas camœnas quasi canenas a canendo dixerunt. Ideo canere cælum etiam theologi comprobãtes sonos musicos sacrificiis adhibuerunt: qui apud alios lyra cithara: apud nõnullos tibiis aliisue musicis instrumentis fieri solebant. in ipsis quoq; hymnis deorum per strophã & antistrophã me tra canoris uersibus adhibebant᷑: ut per stropham rectus orbis stelliferi motus: per antistropham diuersus uagarum regressus prædicaret᷑: ex qbus duobus motibus primus in natura hymnus dicandus deo sumpsit exor dium. Mortuos quoq; ad sepulturam prosequi oportere cũ cantu: pluri marum gentiũ uel regionũ instituta sanxerunt: persuasione hac: qua post corpus animæ ad originem dulcedinis musicæ. i. ad cælum redire credan tur. Nam ideo in hac uita omnis anima musicis sonis capitur: ut non so/ lum qui sunt habitu cultiores: uerum uniuersæ quoq; barbaræ natiões can tus: quibus uel ad ardorem uirtutis animent᷑: uel ad molliciem uolupta/ tis resoluantur: exerceant: quia in corpus defert memoriã musicæ: cuius ĩ cælo fuit conscia: & ita delinimentis canticis occupant᷑: ut nullũ sit tam ĩmite: tam asperum pectus: quod nõ oblectamẽtorum taliũ teneat᷑ affectu. Hinc existimo & Orphei uel Amphionis fabulã: quorum alter animalia ra tione carentia: alter saxa quoq; trahere cãtibus ferebat᷑: sumpsisse princi/ piũ: quia primi forte gentes uel sine rationis cultu barbaras: uel saxi istar nullo affectu molles: ad sensum uoluptatis canẽdo traxerunt. Ita deniq; omnis habitus animæ cãtibus gubernat᷑: ut & ad bellũ progressui: & itẽ receptui canat᷑: cantu & excitante: & rursus sedante uirtutem. Dat som/ nos adimitq;: nec non curas & imittit: & retrahit. Irã suggerit: clementiã suadet: corporum quoq; morbis medetur. Nã hinc est ꝙ ægris remedia præ stantes præcinere dicunt᷑. Ecquid mirũ si inter hoies musicæ tanta domi

Calliope

Camœnæ

Mortui cũ cantibus as sociantur

Orphei: et Amphionis Fabulosa.

Cantus qd facit.

Luscinia

natio est? cũ aues quoq; ut lusciniæ & cygni aliæ ue id genus cantũ ue-
luti quadam disciplina artis exerceãt: nõnullæ uero uel aues uel terrenæ
seu aquatiles belluæ inuitante cantu in retia sponte decurrant: & pastora
lis fistula pastũ progressis quietẽ imperet gregibus? Nec mirũ: inesse eñi
mundanæ animæ causas musicæ: quibus est intexta: prædiximus. Ipsa au
tẽ mundi anima uiuentibus oibus uitã ministrat. Hinc hoium pecudũq;
genus uitæq; uolantum. Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore põ
tus. Iure igitur musica capitur om̃ne quod uiuit: quia cælestis anima qua
animatur uniuersitas originem sumpsit ex musica. Hæc dum ad spæralẽ
motũ mundi corpus impellit: sonum efficit qui interuallis disiunctus im
paribus: sed tamen pro rata parte ratione distinctis sicut a principio ipsa
cõtexta est. Sed hæc interualla quæ in aia quippe incorporea sola existi-
mant̃ rõne nõ sensu: quærendũ est: utrũ etiã ipso in mũdi corpore dimẽ
sio librata seruauerit? Et Archimenides quidẽ stadiorum numerũ depre
hendisse se credidit: quibus a terræ superficie luna distaret: a luna mercu
rius: a mercurio uenus: sol a uenere: mars a sole: a marte iuppiter: saturnus
a ioue. Sed & a saturni orbe usq; ad ipsum stelliferũ cælũ omnẽ spatium
se ratione mensum putauit. Quæ tamen Archimenidis dimensio a pla-
tonicis repudiata est: quasi dupla & tripla interualla non seruans: & sta-
tuerunt hoc esse credendũ: ut quantũ est a terra usq; ad lunam: duplum
sit a terra usq; ad solem. quantũq; est a terra usq; ad solem: triplũ sit a ter-
ra usq; ad unerẽ. quantũq; est a terra usq; ad uenerem̃: quater tantũ sit
a terra usq; ad mercurii stellam. quantũq; est ad mercuriũ a terra: nouies
tantũ sit a terra usq; ad martẽ. & quantũ a terra usq; ad martẽ est: octies
tantum sit a terra usq; ad iouem. q̃tum est a terra usq; ad iouem: septies &
uicies sit tantũ a terra usq; ad saturni orbem. Hanc platonicã persuasio-
nem Porphyrius libris inseruit quibus Timæi obscuritatibus non nihil
lucis infudit: atq; eos credere ad imaginem contextionis anim̃æ hæc esse
in corpore mũdi interualla: & quæ epitritis: hemioliis: & epogdois: hemi
tonisq;: complentur: & liminatæ: & ita prouenire concentũ. Cuius ratio ĩ
substantia animæ contexta mundano quoq; corpori: quod ab anima mo
uetur inserta est. Vnde ex omni parte docta & perfecta est Ciceronis as-
sertio: qui interuallis imparibus: sed tamen ꝓ rata parte ratione distinctis
cælestem sonum dicit esse disiunctum. Nunc locus admonet ut de graui
tate & acumine sonorum diuersitates quas asserit reuoluamus: & natura
fert: ut extrema ex altera parte grauiter: ex altera autem acute sonent: quã
ob causam summus ille cæli stellifer cursus: cuius conuersio est concita-
tior acute excitato mouetur sono. Grauissimo autem hic lunaris atq; infi
m̃us. diximus nunq̃ sonum fieri nisi aere percusso. Vt autem sonus ipse
aut acutior aut grauior proferatur: ictus efficit: quidem ingens & cæler in
cidit: acutum sonum præstat: si tardior lentiorue: grauiorem. Indicio est

Archimenides.

Mensura a terra ad unumquẽq; planetam

Sonus acutus & grauis

uirga:quæ dum auras percutit:si impulsu cito ferit:sonum acuit. si lentio re:in grauius ferit auditũ:In fidibus quoq; idẽ uidemus:q̃ si tractu arctio re tenduntur:acute sonant:grauius laxiores. Ergo & superiores orbes dũ pro amplitudine sua impetu grandiore uoluũtur:dumq; spiritu ut in ori gine sua fortiore tenduntur:ꝓpter ipsam ut ait concitatiorem cõuersionẽ acute excitato mouent̃ sono:grauissimo aũt hic lunaris atq; infimus: qm̃ spiritu ut in extremitate languescente iam uoluit̃:etenim propter angusti as quibus penultimus orbis arctatur impetu leniore conuertitur. Nec se cus probamus in tibiis:de quarum foraminibus uicinis ori inflatis sonus acutus emittitur:de longinquis autem & termino proximis:grauior:item acutior per patentiora foramina:grauior per angustã. & utriusq; causæ ra tio una:quia spiritus ubi incipit: fortior est. defectior ubi desinit: & quia maiorem impetum per maius foramen impellit:contra autem in angustis contingit & eminus positis. Ergo orbis altissimus:& ut in immensum pa tens:& ut spiritu eo fortiore:quo origini suæ uicinior est:incitatus: sono rum de se acumen emittit. Vox ultimi & pro spacii breuitate & pro lon ginquitate iam frãgitur. Hinc quoq; apertius approbatur spiritum quan to ab origine sua deorsum recedit:tanto circa impulsum fieri leniorem: ut circa terram quæ ultima spærarum est tam concretus tam densus habea tur:causa sit terræ in una sede semper hærendi:nec in quãlibet partem ꝑ mittatur moueri obsessa undiq; circũfusi spiritus densitate. In spera autẽ ultimum locum esse:qui medius est:antecedentibus iam probatum est. Ergo uniuersi mundani corporis speræ nouem sunt. Prima illa stellifera: quæ proprio nomine dicitur cælum:& aplanes apud græcos uocatur:ar cens & continens cæteras. Hæc ab oriente semper uoluitur in occasum. subiectæ septem:quas uagas dicimus:ab occidente in orientem feruntur. Nona terra sine motu. Octo sunt igitur quæ mouentur: sed septem sonis qui concinentiã de uolubilitate conficiunt:propterea quia mercurialis & ueneris orbis pari ambitu comitati solem uiæ eius tanq̃ satellites obse quũtur:& ideo a nonnullis astronomiæ studentibus eandem uim sortiri existimantur. Vnde ait. Illi autem octo cursus in quibus eadẽ uis ẽ duo rum:septem efficiunt distinctos interuallis sonos:qui numerus rerũ om nium fere nodus est. Septenarium aũt numerum omnium nodum esse: plene cum de numeris superius loqueremur:expressimus. At illuminan dum(ut existimo)obscuritatem uerborum Ciceronis de musica tracta tus succinctus a nobis qua licuit breuitate sufficiet: nam netas & hypa tas aliarũq; fidium uocabula perquirere & tonorum uel limatum minuta subtilia:& quid in sonis pro littera:quid pro syllaba:quid ꝓ integro nomi ne accipiatur asserere:ostentantis est: non docentis. Nec enim quia fecit in hoc loco Cicero musicæ mentionem: occasiõe hac eundũ est ꝑ uniuer sos tractatus qui possunt esse de musica:quos(q̃ntũ mea fert opinio)ter

Spæræ nouẽ mũdani corporis.

Melodiæ tria genera

minũ habere nõ existimo. Sed illa sunt persequenda: quibus uerba: quæ explananda receperis: possint liquere: quia in re naturaliter obscura: qui ĩ exponendo plura q̃ necesse est superfundit: addit tenebras: nõ adimit densitatem. Vnde finẽ de hac tractatus parte faciemus: adiecto uno quod scitu dignum putamus: quia cũ sint melodiæ musicæ tria genera: enarmonicum: diatonum: & oromaticũ. Primum quidem propter nimiã sui difficultatem ab usu recessit. Tertiũ uero est infame mollicie: Vnde mediũ. i. diatonum mũdanæ musicæ doctrina Platonis ascribitur. Nec hoc inter prætereunda ponemus: ꝙ musicam perpetua cæli uolubilitate nascentẽ ideo claro nõ sentimus auditu: quia maior sonus est. q̃ ut humanarũ aurium recipiatur angustiis Natura simili catadupa ab auribus incolarum amplitudinem fragoris excludunt. quid mirum si nostrum sonus excedit auditũ: quem mundanæ molis impulsus emittit? Nec. n. de nihilo est quod ait: q complet aures meas tantus & tam dulcis sonus. Sed uoluit intelligi: ꝙ si eius qui cælestibus meruit interesse secretis: cõpletæ aures sunt soni magnitudine: superest ut cæterorũ hominum sensus mundanæ concinentiæ non capiat auditum. Sed iam tractatum ad sequentia conferamus. Vides habitari in terra raris & angustis locis: & in ipsis quasi maculis ubi habitatur uastas solitudines interiectas: eosq; qui incolant terram non modo ĩterruptos ita eẽ ut nihil inter ipsos ab aliis ad alios manare possit: sed partim obliquos: partim transuersos partim etiam auersos stare uobis a quibus expectare gloriam certe nullam poteris. Cernis autem eandem terrã quasi quibusdam redimitã & circundatã cingulis: e quibus duos maxime inter se diuersos & cæli uerticibus ipsis ex utraq; parte subnixos obriguisse pruina uides: medium aũt illum & maximum solis ardore torreri. Duo sunt habitabiles: quorũ australis ille: in quo qui insistunt auersa uobis urgent uestigia: nihil ad uestrũ genus. Hic aũt alter subiectus aquiloni: quem incolitis: cerne q̃ tenui uos parte contingat. Omnis. n. terra quæ colit̃ a uobis angustata uerticibus lateribus latior: parua quædam insula est circũfusa illo mari qd̃ atlanticum: quod magnũ: quẽ oceanum appellatis in terris: qui tamen tanto nomine q̃ sit paruus uides. Postq̃ cælũ quo omnia continent̃ & subiectarũ spærarũ ordinem motũq; ac de motu sonũ cælestis musices modos & numeros explicantẽ: & aerẽ subditum lunæ tullianus sermo ꝑ necessaria & præsenti operi apta ductus ad terram usq; descripsit: ipsius iam terræ descriptiõem uerborũ parcus: rerum fœcũdus absoluit. Et. n. maculas habitationum ac de ipsis habitatoribus alios interruptos auersosq; obliquos etiam & transuersos alios nominando: terrenæ spæræ globositatem sermone tantũ non coloribus pinxit. Illud quoq; non sine perfectione doctrinæ est: ꝙ cum aliis nos non patitur errare qui terram semel cingi oceano credidere. Nam si dixisset omnis terra parua quædam est insula circunfusa illo mari: unum oceani ambitum dedisset

Quare non sentiamus cæli harmoniam.

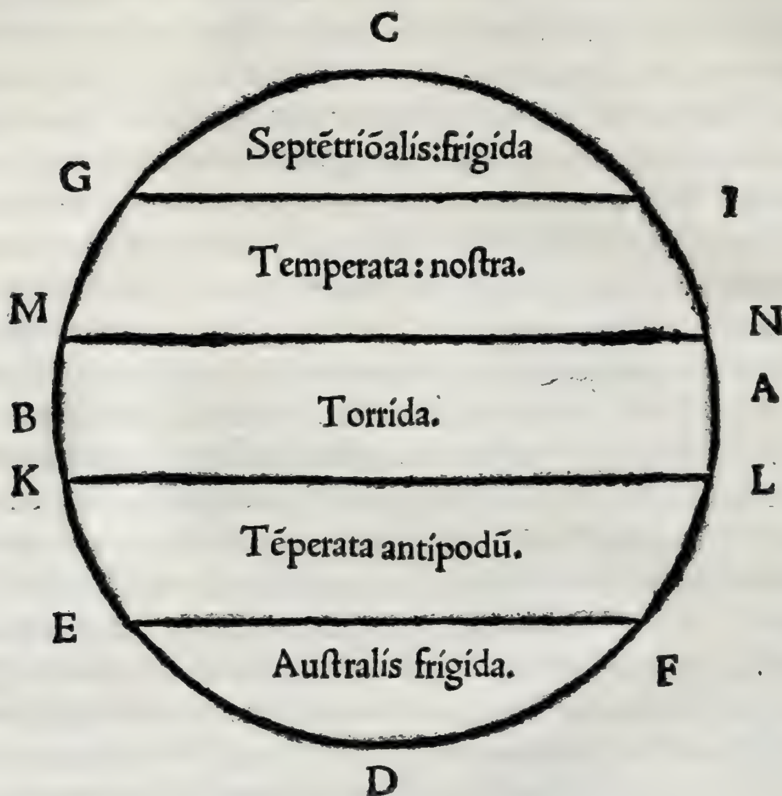
intelligi. Sed adiiciendo quæ colitur a uobis: ueram eius maris diuisioñe de qua paulopost differemus: nosse cupientibus intelligendam reliquit. De quinq; autem cingulis ne quæso existimes duo℞ romanæ facundiæ parentũ Maronis & tullii dissentire doctrinam: cum hic ipsis cingulis terram redimitam dicat: ille iisdem quas græco nomine zonas uocat: asserat cælũ teneri. Vtrũq; enim incorruptã uerãq; nec alteri contrariã rettulisse rõnem procedente disputatione cõstabit. Sed ut omnia quæ hoc loco explananda recepimus liquere possint: habendus est primũ sermo de cingulis: quia situ eorum ante oculos locato cætera erunt intellectu proniora: Prius autem qualiter terram coronent: deinde queadmodũ cælũ teneant explicandũ est. Terra nona & ultima spæra est. Hanc diuidit orizon: idest finalis circulus de quo ante rettulimus. Ergo medietas cuius nos partem incolimus: sub eo cælo est: quod fuerit super terrã: & reliqua medietas sub illo: quod dũ uoluitur ad ea loca quæ ad nos uidentur inferiora descendit. In medio enim locata ex omni sui parte cælum suscipit. Huius igitur ad cælum breuitas quæ punctum est: ad nos uero immensa globositas: distinguitur locis iter se uicissim præssis nimietate uel frigoris uel caloris: geminam nacta iter diuersa temperiem. Nam & septẽrionalis & australis extremitas perpetua obriguere pruina. Et hi uelut duo sunt cinguli: quibus terra redimitur: sed ambitu breues quasi extrema cingentes. Horum uterq; habitatiõis impatiens est: quia torpor ille glacialis nec animali: nec frugi uitam ministrat: illo enim aere corpus alitur: quo herba nutritur. Medius cingulus & ideo maximus æterno afflatu continui caloris ustus spatium quod & lato ambitu & prolixius occupauit: nimietate feruoris facit inhabitabile uicturis. Inter extremos uero & mediũ duo maiores ultimis medio minores ex utriusq; uicinitatis intemperie temperantur in his: quæ tantum uitales auras natura dedit incolis carpere. Et quia animo facilius illabitur concepta ratio descriptione q̃ sermone: esto orbis terræ cui ascripta sunt. a. b. c. d. Et circa. a. ascribãtur. n. & . l. circa. b. autem. m. & . k. & circa. c. g. & . i. & circa. d. e. & . f. Et ducãtur rectæ lineæ a signis ad signa quæ dicimus: idest. a. g. in. i. ab. m. in. n. a. k. in. l. ab. e. in. f. Spatia igitur duo aduersa sibi: idest unum a. c. usq; ad lineam quæ in. d. ducta est intelliguntur pruina riguisse perpetua. Est. n. superior septentrionalis: inferior australis extremitas. Medium uero ab. n. usq; in. l. zona sit torrida. Restat ut cingulus ab. i. usq; ad. n. de subiecto calore & superiore frigore tẽperetur. Rursus ut zona quæ est inter. l. & f. accipiat de superiore calore & subdito rigore temperiem.

Cinguli uel zone terræ uel cæli.

Septẽtrionalis. australis

Cingulus medius.

Cinguli duo temperati.

Nec excogitatas a nobis lineas:quas diximus:exiſtimetur. Circi enĩ ſunt de quibus ſupra rettulimus ſeptentrionalis & auſtralis : & tropici duo. Nam æquinoctialem hoc loco:quo de terra loquimur:nõ oportet aſcribi qui opportuniore loco rurſus addet᷒. Licet igit᷒ ſint hæ duæ mortalibus ægris munere conceſſæ diuum quas diximus eſſe temperatas:non tamẽ ambæ zonæ hominibus noſtri generis indultæ ſũt.ſed ſola ſuperior:quæ eſt ab.i.uſq; ad.n.incolitur ab omni:quale ſcire poſſumus:hominum genere:romani græciue ſint uel barbaræ cuiuſq; nationis.Illa uero ab.l.uſq; ad.f.ſola ratione intelligitur ꝙ propter ſimilem temperiem ſimiliter incolitur:ſed a quibus:non licuit unq̃ nobis:nec licebit agnoſcere. Interiecta enim torrida utriq; hominum generi commertium ad ſe denegat cõmeãdi.deniq; de quatuor habitationis noſtræ cardinibus:oriens:occidens:& ſeptentrio ſuis uocabulis nuncupatur:quia ab ipſis exordiis ſuis ſciũtur a nobis.Nã & ſi ſeptẽtrionalis extremitas inhabitabilis eſt:nõ multo tñ eſt a nobis remota.Quarto uero noſtræ habitatiõis cardini cauſa hæc alterũ nomẽ dedit:ut meridies nõ auſtralis uocaret᷒:quia & ille proprie eſt auſtralis:qui de altera extremitate procedens aduerſus ſeptentrionali ẽ: & hunc meridiem iure uocitari facit locus de quo incipit nobis.Nã quia ſentiri incipit a medio terræ:in qua eſt uſus diei : ideo tanq̃ quidam medidies una littera mutata meridies nuncupatus eſt.Sciendum eſt autem

Meridies

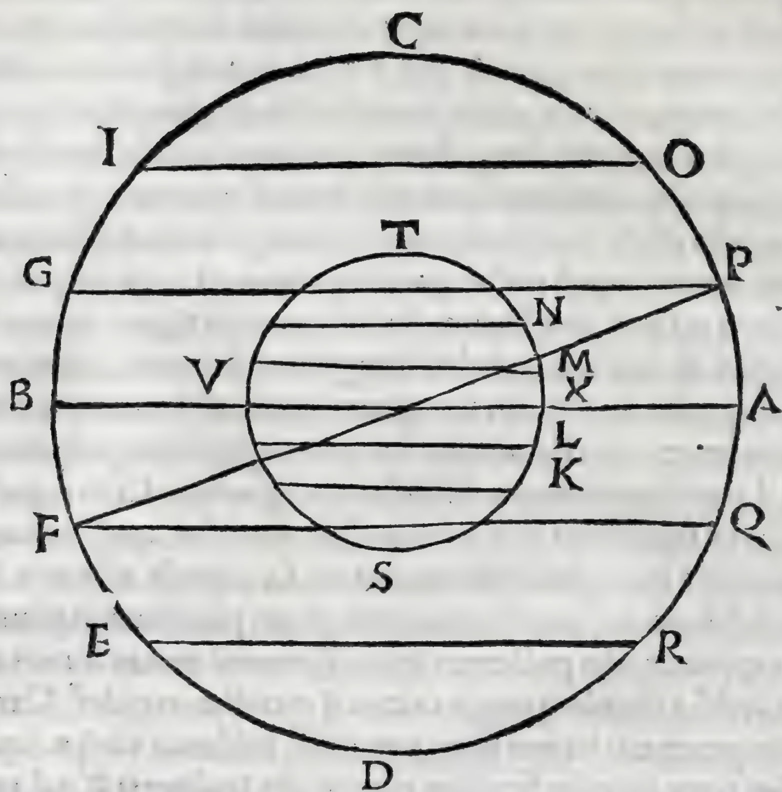
ꝗ uentus qui per hunc ad nos cardinē peruenit.i.auſterita in origine ſua gelidus eſt: ut apud nos cōmendabilis eſt blando rigore ſeptentrio: ſed quia per flammam torridæ zonæ ad nos cōmeat: admixtus igni caleſcit: & qui icipit frigidus:calidus peruenit. Neq; enim uel ratio uel natura pateretur:ut ex duobus æquo preſſis rigore cardinibus diſſimili tractu flatus emitteretur: Nec dubium eſt noſtrum quoq; ſeptentrionem ad illos qui auſtrali adiacent:propter eandem rationem calidum peruenire:& auſtrum corporibus eorum gemino auræ ſuæ rigore blandiri. Eadem ratio nos non permittit ambigere:quin per illam quoq; ſuperficiem terræ:quæ ad nos habetur inferior: integer zonarum ambitus: quæ hic temperatæ ſunt:eodē ductu temperatus habeatur: atq; ideo illic quoq; eædem duæ zonæ a ſe diſtantes ſimiliter incolant̄. Aut dicat quiſquis huic fidei obuiare mauult: quid ſit quod ab hac eum diſtinctiōe deterreat. Nam ſi nobis uiuendi facultas eſt in hac terrarum parte:quam colimus:quia calcantes humum cælum ſuſpicimus ſuper uerticem:quia ſol nobis & oritur & occidit:quia circūfuſo fruimur aere: cuius ſpiramus hauſtum:cur nō & illic aliquos uiuere credamus:ubi eadem ſemper impromptu ſunt? Nam qui ibi dicuntur morari: eandem credendi ſunt ſpirare auram: quia eadē eſt in eiuſdem zonalis ambitus continuatione temperies.Idem ſol illis & obire dicitur noſtro ortu:& orietur cum nobis occidet. Calcabunt æque ut nos humum:& ſemper uerticem:ſemper cælum uidebunt.Nec metus erit:ne de terra in cælum decidant:cum nihil unq̄ poſſit ruere ſurſum. Si enim nobis(quod aſſerere genus ioci eſt)dehorſum habetur ubi eſt terra:& ſurſum ubi ē cælum.Illis quoq; ſurſum erit quod de inferiore ſuſpicient:nec aliquando in ſuperna caſuri ſunt.Affirmauerim quoq; & apud illos minus rerum peritos hæc exiſtimare de nobis: nec credere poſſe nos in quo ſumus loco degere: ſed opinari ſiquis ſub pedibus tentaret ſtare: caſurum.Nunq̄ tamen apud nos quiſquam timuit:ne caderet in cælum: ergo nec apud illos quiſquam in ſuperiora caſurus eſt: ſicut omnia nutu ſuo pondera in terram ferri ſuperius relata docuerūt.Poſtremo quis ambigat in ſpæra terræ ita ea quæ inferiora dicuntur: ſuperioribus ſuis eſſe contraria:ut eſt oriens occidenti? Nam in utraq; parte par diametros habetur. Quū ergo & oriētem & occidentem ſimiliter conſtat habitari:qd ē quod fidē huius quoq; diuerſæ ſibi habitationis excludat? Hæc omnia non ocioſus lector in tam paucis uerbis Ciceronis inueniet. Nam quū dicit terram cingulis ſuis redimitam atq; circundatam:oſtendit per omne terræ corpus eandem temperatorum cingulorum continuatam eſſe temperiem. Et quū ait:in terra maculas habitationum uideri: non eas dicit quæ in parte noſtræ habitationis nōnullis deſertis locis interpoſitis incoluntur.Nō enim adiiceret in ipſis maculis uaſtas ſolitudines interiectas: ſi ipſas ſolitudines diceret inter quas certæ partes macularum inſtar ha-

Auſter

Spirare

beantur. Sed quia maculas dicit has quattuor: quas in duobus terræ hemispæriis binas esse ratio monstrauit: bene adiecit interiectas solitudines. Nam sicut pars quæ habitatur a nobis: multa solitudinum interiectione distinguitur: credendum est in illis quoq; tribus aliis habitationibus similes esse inter deserta & culta distinctiones. Sed & quattuor habitationum incolas & relatione situs & ipsa quoq; standi qualitate depinxit. Primum enim ait: alios præter nos ita incolere terram: ut a se interrupti nullam habeant ad se facultatem meandi: Et ipsa uerba declarant: nõ eum de uno hominum genere loqui in hac superficie a nobis solius torridæ interiectione diuiso. Sic enim magis diceret: ita interruptos: ut nihil inter ipsos ab illis ad nos manare possit. Sed dicendo ita interruptos ut nihil inter ipsos ab illis ad alios manare possit: qualiter inter se illa hominum genera sint diuisa significat. Quod autem uere ad nostram partem referretur: adiecit dicendo de illis qui & a nobis & a se inuicem diuisi sunt: partim obliquos: partim transuersos: partim etiam aduersos stare nobis. Interruptio ergo non unius generis a nobis: sed omnium generum a se diuisorum refertur: quæ ita distinguenda est. Hi quos separat a nobis perusta: quos græci ἀντοεκος uocant: similiter ab illis qui inferiorem zonæ suæ incolunt partem: interiecta australi gelida separantur. Rursus illos ab ἀντοικοις suis idest per nostri cinguli inferiora uiuẽtibus interiectio ardentis sequestrat: & illi a nobis septentrionalis extremitatis rigore remouentur. Et quia non est una omnium affinis continuatio: sed interiectæ sunt solitudines ex calore uel frigore mutuum negantibus commeatum: has terræ partes: quæ a quattuor hominum generibus incoluntur: maculas habitationum uocauit. Quemadmodum autem cæteri oẽs uestigia sua figere ad nostra credantur ipse distinxit: & australes quidem aperte pronunciauit aduersos stare nobis dicendo. Quorum australis ille in quo qui insunt aduersa nobis urgent uestigia. Et ideo aduersi nobis sunt: quia in parte spæræ quæ contra nos est: morantur. Restat inquirere quos transuersos & quos obliquos nobis stare memorauerit. Sed nec de ipsis potest esse dubitatio: quin transuersos stare nobis dixerit inferiorem zonæ nostræ partẽ tenentes. Obliquos uero eos qui australis circuli deuexa sortiti sunt. Supest ut de terræ ipsius spatiis quanta habitationi cesserint: quanta sint inculta: referamus. Idest quæ sit singulorum dimensio cingulorum. Quod ut facile cognoscas: redeundum tibi ẽ ad orbis terræ descriptionem: quam pauloante subiecimus: ut per ascriptarum litterarũ notas ratio dimensionum lucidius explicetur. Omnis terræ orbis. i. circulus: qui uniuersum ambitum claudit: cui ascripta sunt. a. b. c. d. ab his qui cum ratione dimensi sunt: in sexaginta diuisus ẽ partes. Habet autem totus ipse ambitus stadiorum ducenta quinquagintaduo milia. Ergo singulæ sexagesimæ extendũtur stadiis quaternis milibus ducenis. Et sine du-

bio medietas eius:quæ est a.d.per orientem.i.per.a.usq; ad.c.habet trigin
ta sexagesimas:& stadiorum milia centum uigintisex.Quarta uero pars:
quæ est ab a usq; ad.c.incipiens a perusta:habet sexagesimas quindecim:
& stadiorum milia sexaginta & tria. Huius quartæ partis mensura relata
constabit totius ambitus plena dimensio. Ab.a.igitur usq; ad.p.quod est
medietas perustæ:habet sexagesimas quattuor: quæ faciunt stadiorũ mi
lia sexdecim cum octingentorum adiectione.Ergo omnis perusta sexagẽ
simarum octo est:& tenet stadiorum milia triginta tria & sexcenta insup.
Latitudo autem cinguli nostri: qui temperatus est.i.a.p. usq; ad.o. habet
sexagesimas quinq;: quæ faciunt stadiorum milia uiginti unum. Et spa-
tium frigidæ ab.o.usq; ad.c.habet sexagesimas sex quæ stadiorꝝ tenent ui
gintiquinq; milia ducẽta. Ex hac quarta parte orbis terrarum:cuius men
suram euidenter expressimus:alterius quartæ partis magnitudinem ab.a.
usq; ad.d.pari dimensionum distinctione cognosces. Cum ergo quãtum
teneat spæræ superficies quæ ad nos est:in omni sua medietate cognoue
ris:de mensura quoq; inferioris medietatis.i.a.d.per.b. usq; ad.c. similiter
instrueris.Modo.n.quia orbem terræ in plano pinximus:in plano autem
mediũ exprimere non possumus spæralẽ tumorẽ imitati sumus altitudi-
nis intellectũ a circulo:q magis orizon q̃ meridianus uidet̃. Cæterꝝ uolo
hoc mẽte percipias: ita nos hanc prætulisse mẽsuram tanq̃ a.d.per.a.usq;
ad.c.Pars terræ superior sit:cuius partem nos ĩcolimus: & a.d.per.b.usq;
ad.c.pars terræ habeatur inferior.Hoc quoq; tractatu proprium sortito fi
nem:nunc illud quod probandum promisimus asseramus:hos cingulos
& bene Maronem cælo:& bene terræ assignasse Ciceronem:& utrũq; nõ
discrepantia:sed consona eademq; dixisse.Natura.n.cæli hanc in diuersis
terræ partibus temperiem nimietatemq; distinxit. & qualitas uel frigoris
uel caloris quæ cuilibet ætheris parti semel inhæsit. eandem inficit partẽ
terræ:quã despicit ambiendo.Et quia has diuersitates:quæ certis finibus
terminantur:cingulos in cælo uocauere: necesse est totidẽ cingulos etiã
hic intelligi: Sicut in breuissimo speculo cum facies monstratur ingens:
tenent in angusto membra uel liniamenta ordinem: quem sua in uero di
gesserat amplitudo. Sed hic quoq; asserendi quod dicitur minuemus la-
borem oculis subiiciendo picturam. Esto.n. cæli spæra.a.b.c.d. Et inter
se claudat spæram terræ: cui ascripta sunt.s.x.t.u.Et ducatur in cæli spæ-
ra circulus septentrionalis.ab.i.usq; in.o.tropicus æstiuus a.g.in.p. & æq̃
noctialis a.b. in.a. & tropicus hyemalis ab.f. in.q. & australis ab.e. in.r.
sed & zodiacus ducatur ab.f.in.p. Rursus in spæra terræ ducantur idem
limites cingulorum: quos supra descripsimus. in.n. in. m. in.l. in. k.

His ita depictis sine difficultate cõstabit singulas terræ partes a singulis cæli partibus super uerticem suũ positis qualitatẽ circa nimietatẽ uel tẽperiem mutuari: Nã quod ẽ sursum. a. d. usq; ad. r. hoc despicit terrã ab. s. usq; ad. r. Et quod est in cælo ad. r. usq; ad. q. hoc ificit terræ a. k. usq; ad. l. & quod in cælo ẽ a. q. usq; in. p. tale facit in terra ab. l. usq; ad. m. Qualeq; est desuper a. p. usq; ad. o. tale in terra ab. m. usq; ad. n. Et quale illic ab. o. usq; ad. c. tale hic ẽ ab. n. usq; ad. t. Sũt autem in æthere extremitates ambæ. i. a. d. usq; ad. r. &. a. c. usq; ad. o. æterno rigore densatæ. Idem in terra ẽ ab. s. usq; ad. k. &. a. t. usq; ad. n. Rursus i cælo a. q. usq; ad. p. nimio calore feruet. Idem in terra quoq; ab. l. usq; ad. m. idẽ feruor est. Item sunt in cælo tempcries ab. o. usq; ad. p. &. a. q. in. r. Idẽ sunt hic quoq; temperatæ ab. n. in. m. & ab. l. in. k. Aequinoctialis. n. circulus qui ab. a. usq; ad. b. ductus est: mediam secat perustã: Et ipsum aũt scisse Ciceronẽ: q; terreni cinguli cælestibus inficiantur: ex uerbis eius ostẽditur. Ait. n. e quibus duos maxime inter se diuersos & cæli uerticibus ipsis ex utraq; pte subnixos obriguisse pruina uides. Ecce testatur finale frigus esse de cælo. Idẽ quoq; de feruore medio dicit. Mediũ aũt illum & maximũ solis ardore torreri. Cũ

ergo manifeste & rigorẽ de cæli uerticibus:& feruorẽ de sole in terræ cingulos uenire signauerit:ostendit prius i cælo hos eosdẽ cingulos cõstitisse.Nũc qm̃ cõstitit easdẽ in cælo & in terra zonas esse uel cigulos(hæc eni unius rei duo sunt noia)iã dicendũ ẽ: q̃ cã in æthere hãc diuersitatẽ qualitatis efficiat.Perusta duobus tropicis claudit: idest ab.g.in.p. æstiuo:& ab.f.in.q.hyemali.Ab.f.aũt in.p. zodiacũ describendo pduximus. Ergo signũ.p.tropicus ille cãcer habeat:& signũ.f.capricornus.Constat aũt solẽ neq; sursum ultra cancrũ:neq; ultra capricornũ deorsum meare: sed cũ ad tropicoꝝ cõfinia puenerit mox reuerti: unde & solstitia uocantur.Et qa æstiuus tropicus temperatæ nostræ terminus est:ideo cũ sol ad ipsum finẽ uenerit:facit nobis æstiuos calores de uicino urens sensu maiore subiecta.Illo deniq; tẽpore australi generi reuerti hyemẽ nõ põt ambigi:qa tũc ab illis sol omni uiæ suæ spatio recedit.Rursus cũ ad.f.signũ .i.ad capricornũ uenerit:facit hyemẽ nobis recessu suo: & illis uicinitate reducit æstatẽ. Hic notandũ ẽ de tribus tantũ cardinibus i quacũq; ædẽ ingredi solem:de quarto nunq̃.Nã & ab ortu & ab occasu fenestra solem recipit:q̃ppe quẽ orientẽ abeuntẽq; pspectet.Recipit & a meridie: quia omne iter solis in nostro meridie ẽ:ut instruit uisum ante lata descriptio. Nunq̃ uere solẽ fenestra septẽtrionis admittit:quia nunq̃ a.p.signo ad.o. sol accedit:sed a.p. semper retrocedendo nunq̃ fines poli septentrionalis attingit.Et ideo nunq̃ per hũc cardinẽ radius solis ifundit. Eiusdem rei pbationem umbra quoq; cuiuslibet corporis efficiet astruere.Nam & in occasum cadit oriẽte sole:& in ortum cũ fit occiduus. Medio autem die: quia sol meridiẽ tenet in septẽtrionem umbra depellitur. In austrum uero circa nostram habitationem impossibile ẽ umbrã cuiuslibet corporis cadere:quia semp in aduersam soli partem umbra iactatur.Aduersus aũt austro apud nos sol esse nõ poterit: cũ nunq̃ fines septẽtrionales attigat. Sane quoniã pars illa pustæ:q̃ temperatæ uicina ẽ admittit habitãtes: illic.i.trans tropicum quæcũq; habitant spatia:umbram mittunt in austrũ eo tẽpore:quo sol cancrum tenet.Tũc.n. ei fit sol septẽtrionalis: cum tropicum tenet:q; ab illis ad septẽtrionẽ recedit. Ciuitas aũt Siene: quæ puinciæ thebaidos post superioꝝ montiũ deserta principiũ ẽ:sub ipo æstiuo tropico cõstituta ẽ.Et eo die quo sol certã ptem ingredit cancri hora diei sexta(qm̃ sol tunc sup ipm inuenit uerticem ciuitatis)nulla illic potest in terris de quolibet corpore umbra iactari. Sed nec stilus hemispærii monstrãtis horas:quem γνωμονα uocant: tunc de se potest umbram creare.Et hoc ẽ quod Lucanus dicere uoluit:nec tamen plene: ut habetur: absoluit.Dicendo.n. Atq; umbras nusquã flectẽte siene. Rem quidem attigit:sed turbauit uerum. Non enim nusq̃ flectit: sed uno tempore: quod cum sua ratione rettulimus. His relatis constat solem nunquã egredi fines perustæ: quia de tropico in tropicum zodiacus obli

Zona perustã

Solstitia

Siene

Lucanus

quatus est. Manifesta ē igitur causa: cur hæc zona flāmis sit semp̄ obnoxia: quippe quā sol totius æternæ flāmæ & fons & administrator nunq̄ relinquat. Ergo ambæ partes ultimæ. i. septētrionalis & australis: ad quas nūq̄ solis calor accedit: necessario ꝑpetua p̄munt̄ pruina. Duas uero (ut diximus) tēperat hinc atq; illinc uicinia caloris & frigoris. Deniq; in hac ipsa zona quā incolimus: quæ tota dicitur tēperata: ꝑtes tamē quæ peru sto cingulo uicinæ sunt: cæteris calidiores sunt: ut est Aethiopia: Arabia: Aegyptus & Libya: in quibus calor ita circūfusi aeris corpus extenuat: ut aut nunq̄ aut raro cogatur in nubes: & iō nullus pene apud illos usus ē imbriū. Rursus usq; ad frigidæ fines pressius accedit: ut ē palus mæotis: ut regiones quas p̄terfluunt tanais: & hister: oīaq; super scythiam loca

Hyperborei quoꝝ incolas uetustas hyperboreos uocauit: quasi originem boreæ itror sum recedendo transissent: adeo æterna pene p̄muntur pruina: ut non facile explicetur quāta sit illic frigidæ nimietatis iniuria. Loca uero quæ in medio temperata sunt: quoniam ab utraq; nimietate longe recedunt: ueram tenent salutaremq; temperiem. Locus nos admonet: ut quoniam diximus rem: quæ a nullo possit refelli: utrumq; tropicum circum zodiaco terminos facere: nec unq̄ solem alterutrum tropicum excedere posse: uel sursum uel deorsum meando. Trans zodiacum uero circum. i. trans ustā q̄ tropicis claudit̄: ex utraq; parte incipe tēpatas: Quæramus quid sit quod ait Virgilius: quem nullius unq̄ disciplinæ error iuoluit: Duæ mor talibus ægris.

Munere concessæ diuum: & uia secta per ambas:
Obliquus qua se signorum uertitur ordo.

Videtur enī dicere his uersibus zodiacū p̄ tēpatas ductū & solis cursum per ipsas ferri: qđ nec opinari fas ē: quia neutrū tropicū solis cursus excedit. Nunc igitur illud attēdit: qđ diximus & intra tropicū in ea ꝑusta ꝑte quæ uicina ē tēperatæ: habitatores eē. Nā siene sub ipso tropico ē: me roe aūt tribus milibus octingētis stadiis in Perustā a siene itrorsum rece dit: & ab illa usq; ad terrā cynamomi feracem sunt stadia octingenta. Et ꝑ hæc oīa spatia ꝑustæ licet rari tamē uita fruunt̄ habitātes. Vltra uero iā inaccessum ē ꝓpter nimium solis ardorē. Cū ergo tantū spatii ex perusta uitam ministret: & sine dubio circa uicinā alterius temperatæ: idest αντοεκωρουμ tantūdem spacii habere ꝑ perustæ fines: & parem mansuetu dinem: non negetur. Paria enim in utraq; parte sunt omnia. Ideo credendum est per poeticam tubam: quæ omnia semper in maius extollit: dixisse uiam solis sectam per temperatas: quoniam ex utraq; parte fines perustæ in eo sunt similes temperatis: q̄ se patiuntur habitari. An forte poetica licentia particulam pro simili pene particula posuit: & pro sub ambas: perambas dicere maluit. Nam re uera ductus zodiaci sub ambas temperatas ultro citroq; peruenit: nō tamen per ambas. Scimus autem & Ho

merũ ipsum:& in oibus imitatorẽ eius Varronẽ sæpe tales mutasse particulas. An:quod mihi uero ꝓpius uidet̃:per ambas: pro inter ambas uoluit intelligi. Zodiacus enim iter ambas tẽperatas uoluitur: non per ambas. Familiariter aũt per ꝑ inter ponere solet:sicut alibi quoq; Circũ perq; duas in morẽ fluminis arctos. Neq; eni anguis sydereus arctos secat: sed dũ & amplectit̃ & interuenit circũ eas & inter eas uoluit̃:non ꝑ eas. Ergo põt constare nobis itellectus:si ꝑ ambas:pro iter ambas more ipsius poetæ dictũ existimemus. Nobis aliud ad defensionẽ ultra hæc:quæ diximus:nõ occurrit. Veꝝ quoniã in medio posuimus quos fines nunq̃ uia solis excedat:manifestũ est oibus aũt quid maro dixerit:quẽ cõstat erroris ignaꝝ:erit igenii singuloꝝ inuenire qd possit amplius pro absoluenda hac qõne conferri. His quoq;(ut arbitror)nõ ociosa inspectione tractatis:nunc de oceano quod promisimus:astruemus. Non uno sed gemino eius ambitu terræ corpus omne circũflui. Cuius uerus & primus meatus ẽ:qui ab indocto hominũ genere nascit̃. Is enim quẽ solũ oceanũ plures opinant̃:de finibus ab illo originali refusus secundũ ex necessitate ambitum fecit. Cæteꝝ eius prior corona ꝑ zonã terræ calidã meat superiora terrarum & inferiora cingens:flexum circi æquinoctialis imitata. ab oriente uero duos sinus refundit:unum ad extremitatem septentrionis:ad australis alterum. Rursusq; ab occidente duo pariter enascuntur sinus:qui usq; ad ambas quas supradiximus extremitates refusi occurrunt ab oriẽte demissis. Et dũ ui summa & ĩpetu imaniore miscent̃: inuicẽq; se feriunt: ex ipsa aquaꝝ collisiõe nascit̃ illa famosa oceani accessio pariter & recessio. Et ubicũq; in nostro mari cõtingit:idẽ uel in angustis fretis uel in planis forte littoribus ex ipsis oceani finibus quos oceanũ nunc uocamus eueniunt:qa nostrum mare ex illis influit. Cæterũ uerior(ut ita dicam)eius alueus tenet zonam perustam:& tam ipse qui æquinoctialem q̃ sinus ex eo nati:qui orizontem circulũ ambitu suæ flexionis imitantur: oẽm terrã quadrifidam diuidũt: & singulas(ut supradiximus) habitationes faciũt insulas. Nam inter nos & australes homines means ille per calidã zonã totamq; cingens & rursus utriusq; regionis extrema finibus suis ambiẽs binas in superiore atq; inferiore terræ superficie insulas facit. Vnde Tullius hoc intelligi uolens nõ dixit: ois terra parua quædam est insula: sed omnis terra quæ colitur a nobis parua quædã est insula: quia & singulæ de quattuor habitationibus paruæ quædam efficiuntur insulæ: oceano bis eas(ut diximus)ambiẽte. Omnia hæc ante oculos locare potest descriptio substituta. ex qua & nostri maris originẽ quæ totius una est:& rubri atq; indici ortum uidebis. Caspiumq; mare unde oriatur inuenies: licet non ignorẽ esse nõnullos qui ei de oceano ingressum negent. Nec dubiũ est:in illam quoq; australis generis temperatam mare de oceano similiter influere. Sed describi hoc nostra attestatione non debuit: cuius si-

Per prò inter

Oceanus

tus nobis incognitus perseuerat. Quod aūt dixit nostram habitabilē angustam uerticibus latiorem: in eadem descriptione poterimus aduertere. Nam quanto longior est tropicus circus septentrionali circo. tanto zona uerticibus q̄ lateribus angustior ē: quia summitas eius in arctum extremi circuli breuitate contrahitur. Deductio autē lateꝝ longitudine tropici ab utraq; pte distendit᷑. Deniq; ueteres oēm habitabilē nostrā extētæ chlamydi similē eē dixerūt. Itē qa oīs terra in qua & oceanus ē: ad quēuis cælestē circulū quasi cētron puncti obtinet locū: necessario de oceano adiecit: Qui tn̄ tanto noīe q̄ sit paruus uides. Nā licet apud nos atlāticū mare licet magnū uocet᷑: de cælo tn̄ despiciēdus nō pōt magnū uideri: cū ad cælū terra signū sit & pūctū: quod diuidi nō possit in ptes. Ideo aūt terræ breuitas tam diligenter asseritur: ut paruipendendum ambitum famæ

uir fortis intelligat:quæ in tam paruo magna esse nõ poterit:quod doctri
næ propositum non minus in sequẽtibus apparebit: quinetiã si cupiat ꝑp
les futuroꝝ hominũ deinceps laudes uniuscuiusqꝫ nostrum acceptas a
patribus posteris prodere:tamen propter eluuiones exustionesqꝫ terrarũ:
quas accidere tempore certo necesse est:non modo nõ æternã sed ne diu
turnam quidem gloriam assequi possumus. Virtutis fructum sapiens in
conscientia ponit:minus perfectus in gloria:unde Scipio perfectionẽ cu
piens infundere nepoti auctor est:ut contẽtus conscientiæ præmio glo-
riam non requirat. In qua appetenda quoniam duo sunt maxime quæ ꝓ
bari possint:ut & q̃ latissime uageť:& q̃diutissime perseueret. Postq̃ supe
rius de habitationis nostræ angustiis disserendo totius terræ quæ ad cæ-
lum puncti locum obtinet:minimã quandam docuit ab hominibus no-
stri generis particulam possideri:nullius uero gloriam uel in illam totam
partem potuisse diffundi:siquidẽ gangen transnatare:uel transcẽdere cau
casum romani nominis fama non ualuit:spem:quam de propaganda late
gloria ante oculos ponendo nostri orbis angustias amputauit: uult etiã
diuturnitatis auferre ut plene animo nepotis contemptum gloriæ cõpos
dissuasor insinuet:& ait. Nec in hac ipsa in quam sapientis & fortis uiri
nomen serpere potest:æternitatem nominis posse durare:cum modo exu
stione:modo elluuione terrarum diuturnitati rerum intercedat occasus:
quod quale sit differemus. In hac enim parte tractatus illa quæstio laten
ter absoluitur:quæ multorum cogitationes de ambigenda mundi æter-
nitate significat. Nam quis facile mundum semper fuisse consentiat? cũ
& ipsa historiarum fides multarũ rerũ cultum emendationẽqꝫ uel ipsam
inuentionem recentem esse fateatur? Cumqꝫ rudes primum homines &
incuria syluestri non multum a feraꝝ asperitate dissimiles meminerit:uel
fabuletur antiquitas:tradatqꝫ nec hunc eis quo nunc utimur uictum fuis
se:sed glande prius & baccis alitos sero sperasse de sulcis alimoniã: cũqꝫ
ita exordium rerum & ipsius humanæ nationis opinemur:ut aurea pri-
mum sæcula fuisse credamus:& inde natura per metalla uiliora degene-
rans ferro sæcula postrema fœdauerit:ac ne totum uideamur de fabulis
mutuari quis non hinc existimet mundum quandoqꝫ cœpisse? nec lon-
gam retro eius ætatem cum ab hinc ultra duo retro annorũ millia de ex-
cellenti reꝝ gestarum memoria ne græca quidem extat historia? Nã su-
pra Ninũ a quo Semiramis secundum quosdam creditur ꝓcreata: nihil
præclaꝝ in libris relatũ est:si.n.ab initio immo ante initium fuit mundus
(ut philosophi uolunt) cur per innumerabiliũ seriem sæculorum non
fuerat cultus:quo nunc utimur:inuentus? non litterarum usus quo solo
memoriæ fulcitur æternitas? cur non deniqꝫ multarum rerum experien-
tia ad aliquas gentes recenti ætate peruenit? Vt ecce galli uitem:uel cul
tum oleæ roma iam adolescente didicerũt. Aliæ uero gentes adhuc mul-

Virtutis fructus.

Mũdi æter nitas.

tã nesciunt:quæ nobis inuenta placuerunt:Hæc omnia uidētur æterni-tati rerum repugnare dum opinari nos faciunt certo mūdi principio pau latim singula quæq; cœpisse.Sed mundum quidem fuisse semper philo sophia author est conditore quidem deo:sed non ex tempore.Siquidem tempus ante mundū esse nō potuit:cum nihil aliud tempora nisi cursus solis efficiat.Res uero humanæ ex parte maxima sæpe occidunt manēte mundo & rursus oriuntur uel eluuione uicissim uel exustione redeunte: cuius uicissitudinis causa uel necessitas talis est. Ignem æthereū phisici tradiderunt humore nutriri:asserentes ideo sub zona cæli perusta quam uia solis idest zodiacus occupauit oceanū (sicut supra descripsimus) a natura locatū ut omnis latitudo:qua sol cum quinq; uagis ultro citroq; discurrunt:habeat subiecti humoris alimoniā. Et hoc esse uolunt quod Homerus diuinarum oium inuentionum fons & origo sub poetici nube figmenti ue℞ sapientibus intelligi dedit:Iouem cū diis cæteris.i.cum stel lis profectū in oceanū æthiopibus eū ad epulas inuitantibus.Per quam imaginē fabulosam Home℞ significasse uolunt:hauriri de humore nutri menta syderibus:qui ob hoc æthiopas reges epula℞ cælestium dixit:qm̄ circa oceani oram nō nisi æthiopes habitāt:quos uicinia solis usq; ad spe ciem nigri coloris exussit.Cum ergo calor nutriatur humore:hæc uicissi tudo contingit:ut modo calor modo humor exuberet. Euenit.n.ut ignis usq; ad maximum enutritus augmentum haustum uincat humorem. Et sic aeris mutata temperies licentiam præstet incēdio:& terra penitus fla grantia immissi ignis uratur.Sed mox impetu caloris absumpto paula-tim uires reuertuntur humori:cum magna pars ignis incendiis erogata minus iam de renascente humore consumat.Ac rursus longo temporum tractu ita crescens humor altius uincit:ut terris infundatur eluuio.Rur-susq; calor post hæc uires resumit:& ita fit:ut manente mundo inter exu perantis caloris humorisq; uices terra℞ cultus cum hominum genere sæ pe intercidat:& reducta temperie rursus nouetur:nunq̄ tamen siue elu-uio siue exustio omnes terras aut omne hominū genus uel omnino ope rit:uel penitus exurit.Aegypto certe ut Plato in Timæo fatetur nūq̄ ni mietas humoris nocuit uel caloris. Vnde & infinita annorum milia in so lis ægyptiorum monumentis librisq; releguntur Certe igitur terra℞ par-tes internitioni superstites seminarium instaurando generi humano fiūt: atq; ita contingit:ut non rudi mundo rudes homines & cultus inscii:cu-ius memoriam intercipit interitus:in terris oberrent:& asperitatem pau-latim uagæ feritatis exuti conciliabula & cœtus natura instruente patiā tur:Sitq; primum inter eos mali nescia & adhuc astutiæ inexperta simpli citas:quæ nomen auri primis sæculis præstat.Inde quo magis ad cultū rerum atq; artium usus promouet tanto facilius in animos serpit æmula tio:quæ primum bene incipiens in inuidiam latenter euadit. Et ex hac iā

Ignis æthe reus nutri tur humore

Iuppiter cū diis epula-tur ad ocea num.

nascitur quicquid genus hominum post sequentibus sæculis experitur. Hæc ergo quæ rebus humanis pereundi atq; iterum reuertendi incolumi mundo uicissitudo uariatur. Quid autem interest ab his qui postea nascentur sermonem fore de te:cũ ab his nullus fuerit:qui ante nati sũt? qui nec pauciores:& certe meliores fuerunt uiri:præsertim cũ apud eos ipsos quibus audiri nomen nostrũ potest:nemo unius anni memoriã consequi possit. Homines enim populariter annum tantum modo solis.idest unius astri reditu metiuntur. Reipsa autem cũ ad idem unde semel profecta sunt cuncta astra redierint:eandẽq; totius cæli descriptionẽ longis interuallis retulerint:tum ille uere uertens annus appellari potest:in quo uix dicere audeo:q̃ multa hominum sæcula teneantur. Nãq; ut olim deficere sol hominibus extinguiq; uisus est cum Romuli animus hæc ipsa in templa penetrauerit:ita quandoq; cum ab eadẽ parte sol eodẽq; tempore iterum defecerit:tũ signis omnibus ad idem principiũ stellisq; reuocatis expletum annũ habeto. Cuius quidẽ anni nundum uigesimã partem scito esse conuersam. Idem agere perseuerat instans dissuasioni gloriæ desiderandæ:quam cũ locis arctam ne in ipsis angustiis æternam supra docuisset:nunc non solũ perpetuitatis expertem:sed nec ad unius anni integri metas posse propagari docet:cuius assertionis quæ sit ratio dicemus. Annus non is solus est quẽ nunc cõmunis omnium usus appellat:sed singulorum seu luminum seu stellarum emensio omni cæli circuitu a certo loco in eundem locum reditus annus suus est. Sic mensis:lunæ annus ẽ inter quem cæli ambitum lustrat:nam & a luna mensis dicitur:quia græco nomine luna mene uocatur. Virgilius deniq; ad descriptionem lunaris anni:qui breuis est:annum qui cursu solis efficitur significare uolens ait. Interea magnum sol circumuoluitur annum:magnum uocãs solis cõparatione lunaris. Nam cursus quidem Veneris atq; Mercurii pene par soli est. Martis uero annus fere biẽnium tenet. tanto enim tempore cælũ circuit. Iouis autem stella duodecim:& Saturni triginta annos in eadem circuitione consumit. Hæc de luminibus ac uagis:ut sæpe relata: iam nota sunt. Annus uero qui mũdanus uocatur qui uere uertens est:quia cõuersione plenæ uniuersitatis efficitur:largissimis sæculis explicatur. Cuius ratio est talis. Stellæ omnes & sydera:quæ infixa cælo uidẽtur: quorum proprium motum nunq̃ uisus humanus sentire uel deprehendere potest:mouentur tamen & præter cæli uolubilitatem:qua semper trahũtur:suo quoq; accessu tam sero promouentur ut nullius hominum uita tam longa sit:quæ obseruatione continua factam de loco permutationẽ: in quo eas primum uiderat deprehendat. Mundani ergo anni finis est:cũ stellæ omnes omniaq; sydera quæ aplanes habet:a certo loco ad eundẽ locum ita remeauerint:ut ne una quidem cæli stella in alio loco sit:q̃ in quo fuit:cum omnes aliæ ex eo loco motæ sunt:ad quem reuersæ anno

Annus

Luna

Mensis unde

Planetarum cursus diffinitus.

Annus mũdanus.

Sydera fixa etiã mouẽtur

Finis mondani anni.

suo finem dedere. ita ut lumina quoq; cum erraticis quinq; in iisdem locis & partibus sint: in quibus incipiente mundano anno fuerũt. Hoc autem (ut physici uolunt) post annorum quindecim milia peracta contingit. Ergo sicut annus lunæ mensis est: & annus solis duodecim menses: & aliarum stellarum hi sunt anni: quos supra rettulimus: ita mundanum annum quindecim milia annorum quales nunc computamus efficiunt. Ille ergo uere annus uertens uocandus est: quem non solis. i. astri reditu metiuntur: sed quem stellarum omniũ in quocunq; cælo sunt ad eundẽ locum reditus sub eadem cæli totius descriptione concludit. Unde & mũdanus dicitur: quia mundus proprie cælum uocatur: Igitur sicut annum solis non solum a calendis ianuarii usq; ad easdem uocamus: sed etiam a sequente post calendas die usq; ad eundem diem & a quocunq; cuiuslibet mensis die usq; in diem eundẽ reditus annus uocatur: Ita huius mũdi anni initium sibi quisque facit quodcunq; decreuerit: ut ecce nunc Cicero a defectu solis qui sub Romuli fine contigit: mundani anni principium sibi ipse constituit. Et licet iam sæpissime postea defectus solis euenerit: non dicitur tamen mundanũ annum repetita defectio solis implesse: sed tunc implebitur: quũ sol deficiẽs in hisdẽ locis & partibus & ipse erit & omnes cæli stellas omniaq; sydera rursus inueniet: in quibus fuerant cum sub Romuli fine deficeretur. Igitur a discessu Romuli post annorum quindecim milia (sicut asserunt physici) sol denuo ita deficit: ut in eodem signo eademq; parte sit ad idem principium in quo sub Romulo fuerat: stellis quoq; omnibus signisq; reuocatis. Peracti enim fuerant: cum Scipio Africa militaret: a discessu Romuli anni quingenti septuaginta & tres. Anno enim ab urbe condita sexcentesimo septimo hic Scipio deleta Carthagine triumphauit: Ex quo numero annis remotis triginta duobus regni Romuli: & duobus: qui intra somniũ & consumatũ bellum fuere: quingenti septuaginta tres a discessu Romuli ad somniũ usq; remanebunt. Ergo rationabiliter uereq; signauit. Nec dum mundani ãni uicesimam partem esse conuersam. Nam uicesimæ parti quot anni super sint a fine Romuli ad aphricanam militiam Scipionis: quos diximus annos fuisse quingentos septuaginta tres: quisquis in digitos mittit iuueniet. Tu uero enitere & sic habeto te non esse mortalem: sed corpus hoc. Nec enim tu is es: quẽ forma ista declarat: sed mens cuiusq; is est quisq;: non ea figura quæ digito demonstrari potest. Deum te igitur scito esse: si quidem est deus qui uiget: qui sentit: qui meminit: qui prouidet: qui tam regit: & moderatur: & mouet id corpus: cui præpositus est: q̃ hunc mundum ille princeps deus Et ut ille mundum quadam parte mortalem ipse deus æternus: sic fragile corpus animus sempiternus mouet. Bene & sapienter Tullianus hic Scipio circa institutionem nepotis ordinem recte docentis impleuit: Nam ut breuiter a principio omnem operis continẽ

Annus mũdanus.

Mundus.

Carthago quo tempore deleta.

tiam reuoluamus:primum tempus eius mortis:& imminentes propin-quorum prædixit insidias:ut totum de hac uita sperare dedisceret:quam non diuturnam comperisset.Deinde ne metu prædictæ mortis frangeretur:ostendit sapienti & bono ciui in immortalitatem migrãdum. Cumq; eũ ultro spes ista traxisset ad moriẽdi desideriũ:succedit Pauli partis opportuna dissuasio accensam filii festinationẽ ab appetitu spontaneæ mortis excludens. Plene igitur in animo somniantis utrinq; plantata sperandi expectandique temperie altius iam circa diuina erigendũ nepotis Animum Aphricanus ingreditur. Nec prius eum terrã patitur intueri:q̃ cæli ac syderum natura motum ac modulamen agnoscat:& hæc omnia sciat præmio cessura uirtutum. Ac postq̃ mens firmata Scipionis alacritate tantæ promissionis egreditur:tum demũ gloria quæ apud indoctos magnum uirtutis præmium creditur:contẽni iubetur:dum ostẽditur ex terrarum breuitate uel casibus arcta locis:angusta temporibus. Aphricanus igitur pene exutus hominem & defæcata mente iam naturæ suæ capax hic apertius admonetur ut esse se deum nouerit. Et hæc sit præsentis operis consũmatio:ut animam non solum immortalem:sed deum esse clarescat. Ille ergo qui fuerat iam post corpus in diuinitatem receptus:dicturus uiro adhuc in hac uita posito deum te scito esse:non prius tantã prærogatiuam cõmittit homini q̃ quid sit ipse discernat:ne existimetur hoc quoq; diuinum dici:quod mortale in nobis & caducum est:& quia Tullio mos est profundam rerum scientiam sub breuitate tegere uerborum: nunc quoq; miro compendio tantum includit arcanum:quod Plotinus magis q̃ quisq̃ uerborum parcus libro integro disseruit:cuius descriptio est:Quid est animal quid homo:in hoc ergo libro Plotinus quærit : cuius sint in nobis uoluntates memores metusq; ac desideria & animositas uel dolores:postremo cogitationes & intellectus utrum meræ animæ:an uero animæ utentis corpore. Et post multa quæ sub copiosa rerum densitate disseruit:quæ nunc nobis ob hoc solum prætereunda sunt:ne usq; ad fastidii necessitatem uolumen extendant : hoc postremo pronunciat animal esse corpus animatum. Sed nec hoc neglectum ut non quæsitũ relinquit quo animæ beneficio quaue uia societatis animetur. Has ergo omnes quas prædiximus passiones assignat animali. Verum autem hominem ipsam animam esse testatur.ergo qui uidetur non ipse uerus homo est:sed uerus ille est:a quo regitur quod uidetur. Sic cum morte animalis discesserit animatio cadit corpus regente uiduatũ. Et hoc est quod uidetur in homine mortale. Anima uero qui uerus homo est ab omni cõditione mortalitatis aliena est:adeo ut ad imitationem dei mundum regentis:regat & ipsa corpus:dum a se animatur. Ideo physici mundũ magnum hominem:& hominem breuem mundum esse dixerunt. Per similitudines igitur cæterarum prærogatiuarum quibus deum anima uide-

Animal qd ẽ

tur imitari:animum deum & prisci philosophorum & Tullius dixit. Quod autem ait mundum quadam parte mortalē:ad cōmunem opinionem respicit:qua mori aliqua inter mundū uidentur:ut animal exanimatum uel ignis extinctus uel siccatus humor. Hæc.n.omnino interiisse creduntur. Sed constat secundū ueræ rationis assertionem:quā & ipse non nescit: nec Virgilius ignorat dicendo:nec morti esse locū. Constat inq̄ nihil intra uiuū mundū perire.s. eorum quæ interire uidentur:solā mutari speciem:& illud in originē suā atq; in ipsa elemēta remeare:quod tale quale fuit esse:desierit. Deniq; & Plotinus alio in loco:cū de corporū assumptione dissereret:& hoc dissolui posse pronūciaret:quicquid effluit obiecit sibi. Cur ergo elementa quorum fluxus in aperto est:non similiter aliquando soluuntur. Et breuiter tantæ obiectioni ualidæq; respondit. Ideo elementa licet fluuant nunq̄ tamen solui:quia non foras effluunt. A cæteris.n.corporibus quod effluit recedit:elementorū fluxus nunq̄ ab ipsis recedit elementis. Ergo in hoc mundo pars nulla mortalis est secundū ueræ rationis asserta. Sed q̄ ait eum quadam parte mortalē:ad cōmunē(ut diximus)opinionem paululum inclinare se uoluit. In fine autem ualidissimum imortalitatis animæ argumentū ponit: quia ipsa corpori præstat agitatum. Quod quale sit:ex ipsis uerbis Ciceronis quæ sequuntur inuenies. Nam quod semper mouetur:æternum est:quod autem motū:affert alicui:quodq; ipsum agitatur alicunde:quando finem habet motus: uiuendi finem habeat necesse est. Solum igitur quod seipsum mouet:qa deseritur a se:nunq̄ ne moueri quidem desinit:quinetiā cæteris quæ mouentur hic fons hoc principium est mouendi. Principii autem nulla ē origo:nam e principio oriuntur omnia : ipsum autem nulla ex re alia nasci potest:nec enim id esset principium quod gigneretur aliunde:quod si nō oritur nec occidit quidem unq̄:nam principium extinctum nec ipsum ab alio nascitur:nec ex se aliud creabit:si quidem necesse est a principio oriri omnia:ita fit ut motus principium ex eo sit quod ipsum a se mouetur. id autem nec nasci potest:nec oriri:uel concidat omne cælum omnisq; natura consistat necesse est: nec uim ullam nanciscatur quia primo impulsu moueatur:Cum pateat igitur æternum id esse quod ipsum se moueat:qs est qui hanc naturam animis esse tributam neget? In animo est enim omne quod pulsu agitatur æterno:quod autem est anima:id motu cietur interiore & suo:nam hoc est proprie natura animi atq; uis:quæ si est una ex omnibus quæ seipsā moueat neq; nata certe est:& æterna est. Omnis hic locus de Phedone Platonis ad uerbum a Cicerone translatus est: in quo ualidissimis argumentis animæ immortalitas asseritur. Et hæc est argumentorū summa:esse animam mortis immunem: quoniam ex se mouetur. Sciendum est autem q̄ duobus modis immortalitas intelligitur:aut enim ideo est immortale quid:quia per se non est capax mortis: aut quia

Nihil moritur.

Animæ immortalitas.

Immortalitas quomodo intelligitur.

procuratione alterius a morte defenditur. Ex his prior modus ad animæ: secundus ad mundi imortalitatem refertur. Illa enim suapte natura a conditione mortis aliena est. Mundus uero animæ beneficio in hac uitæ perpetuitate retinetur. Rursus semper moueri dupliciter accipitur: hoc enī accipitur & de eo quod ex quo est: semper mouet̃: & de eo quod ex quo est semper & mouetur. & secundus modus est quo animā dicimus semper moueri. His præmissis iā quibus syllogismis de īmortalitate animæ diuersi sectatores Platonis ratiocinantur oportet aperiri. Sunt enim qui per gradus syllogismorum ad unum finem probationis euadant: certam sibi propositionem sequentis ex antecedentis conclusione faciētes: apud quos hic prior est: anima ex se mouetur: quicquid autem ex se mouetur: semper mouetur. igitur anima semper mouetur: Secundus ita: qui nascitur ex prioris fine. Anima semper mouetur: quicquid autem semper mouetur immortale est. igitur anima immortalis est. & ita in duobus syllogismis duæ res probantur idest & semper moueri animam: ut in priore: & esse immortalem ut colligitur de secundo. Alii uero usq; ad tertium gradum ita argumentando procedunt. Anima ex se mouetur. quod autem ex se mouetur: principium motus est. igitur anima principium motus est. Rursus ex hac conclusione nascitur propositio: Anima principium motus est. quod autem principium motus est: natum non est. igitur anima nata non est. Tertio loco. Anima nata non est: quod natum non est: immortale est. igitur anima immortalis est. Alii uero omnem ratiocinationem suam in unius syllogismi compendium redegere. Anima ex se mouetur. quod ex se mouetur principium motus est. quod autem principium motus est: natum non est quod natum non est: immortale est. igitur anima immortalis est. Sed harum omnium ratiocinationum apud eum potest postrema conclusio de animæ imortalitate constare: qui primam propositionem idest ex se moueri animam non refellit. Hac enim in fide non recepta debilia fiunt omnia quæ sequuntur. Sed huic stoicorum quidem accedit assensio. Aristoteles uero adeo nō acquiescit ut animam non solum ex se non moueri: sed ne moueri quidem penitus conetur asserere. Ita enim callidis argumentationibus astruit nihil ex se moueri: ut etiam si quid hoc facere concedat: animam tamen hoc non esse confirmet. Si enim anima inquit principium motus est: doceo nō posse principium motus moueri: & ita diuisionem suæ artis ingreditur: ut primum doceat in rerum natura esse aliquid immobile: deinde hoc esse animam tentet ostendere. necesse est inquit: aut omnia quæ sunt immobilia esse: aut omnia moueri: aut aliqua ex his moueri: aliqua non moueri. Item si damus ait & motum: & quietem necesse est: aut alia semper moueri: & alia nunquam moueri: aut omnia simul nunc quiescere nunc moueri. De his inquit quid magis uerum sit requiramus. Non esse omnia im-

Argumentatiōes de motu.

mobilia aspectus ipse testimonio est: quia sunt quorum motum uidemus. Rursus nõ moueri omnia uisus docet:quo immota cognoscimus. Sed nec omnia dicere possumus modo motum pati:modo esse sine motu:quia sunt quorum perpetuum motũ uidemus:ut de cælestibus nulla dubitatio est. Restat igitur ait:ut sicut aliqua semper mouentur:ita sit aliquid semper immobile. Ex illis ut collectum sit esse aliquid immobile:

Obuiat.

nullus obuiat uel refellit. Nam & uera diuisio est & sectæ platonicæ nõ repugnat. Neq; enim si quid est immobile:sequitur ut hoc sit anima. Nec qui dicit animam ex se moueri:iam moueri uniuersa confirmat: sed modum astruit quo anima mouetur. Siquid uero est aliud immobile: nihil ad hoc quod de anima astruitur pertinebit. Quod & ipse Aristoteles uidens postq̃ docuit esse aliquid immobile hoc esse animam uult dicere:& incipit asserere nihil esse quod ex se moueri possit:sed omnia quæ mouentur ab alio moueri. quod si uere probasset:nihil ad patrocinium platonicæ sectæ relinqueretur: quẽadmodum enim credi posset ex se moueri animam:si constaret nihil esse quod ex se possit moueri? In hac autem aristotelica argumentatione huiusmodi diuisionis ordo contexitur. Ex omnibus quæ mouentur inquit:alia per se mouentur:alia ex accidenti. & ex accidenti inquit mouentur quæ cum ipsa non moueantur in eo tamen sunt:quod mouetur:ut in naui sarcina seu uector quiescens. aut etiam cum pars mouetur quiescente integritate:ut si quis stans pedem manumue uel caput agitet. Per se autem mouetur quod neq; ex accidenti: neque ex parte:sed & totum simul mouetur:ut cum ad superiora ignis ascendit: & de his quidem quæ ex accidenti mouentur nulla dubitatio est:quin ab alio moueantur. Probabo autem inquit etiam ea quæ ex se mouentur ab alio moueri. Ex omnibus enim ait quæ per se mouentur aliam causam motus intra se possident:ut animalia: ut arbores: quæ sine dubio ab alio intelliguntur moueri a causa scilicet quæ in ipsis latet. nam causam motus ab eo quod mouetur ratio sequestrat: Alia uero aperte ab alio mouentur idest aut ui aut natura. & ui dicimus moueri omne iaculum quod cum de manu iaculantis recessit:suo quidem motu ferri uidetur:sed origo motus ad uim refertur:sic enim nonnunq̃ & terram sursum & ignem deorsum ferri uidemus quod alienus sine dubio cogit impulsus. Natura uero mouentur uel grauia cum per se deorsum uel leuia cum sursum feruntur. Sed & hoc dicendum est ab alio moueri licet a quo habeatur incertum. Ratio enim ait deprehendit esse nescio quid:quod hæc moueat:nam si sponte mouerẽtur: sponte etiam starent. sed nec unam uiam semper agerent imo per diuersa mouerentur si spontaneo ferrentur agitatu:cum uero hoc facere nõ possint:sed leuibus semper ascensus & descensus grauibus deputatus sit:apparet eorum motũ ad certã & cõstitutã naturæ necessitatẽ referri. Hæc sunt & his similia qbus

Aristoteles omne quod mouetur ab alio moueri probasse se credidit. Sed Platonici ut paulopost demonstrabitur argumenta hæc arguta magis q̃ uera esse docuere; Nunc sequens eiusdem iungenda diuisio est qua non posse animā ex se moueri etiā si hoc alia res facere posset: laborat ostendere: & huius rei primam propositionem ab illis mutuatur: quæ sibi existimat constitisse. Sic enim ait: Cum igitur omne quod mouetur constet ab alio moueri: sine dubio id quod primum mouet quia non ab alio mouetur (neq; enim haberetur iam primum si ab alio moueretur) necesse est inquit ut aut stare dicatur: aut seipsam mouere. Nam si moueri ab alio dicatur illud quoq; quod eum mouet: dicetur ab alio moueri: & illud rursus ab alio: in infinitum inquisitio ista casura est: nunquā exordia prima reperies: si semper aliud ea quæ putaueris prima: præcedit. Restat igitur inquit ut si quod primū mouet nō dicatur stare: ipsū se mouere dicatut: & sic erit in uno eodēq; aliud quod mouet: aliud quod mouetur. Siquidē in omni ait motu tria hæc sint necesse est: id quod mouet: & quo mouet: & quod mouetur. Ex his tribus quod mouetur: tantū mouetur. non etiā mouet: cum illud quo fit motus & moueatur & moueat: illud uero quod mouet non etiā mouetur: ut ex tribus cōmune sit quod mediū: duo uero sibi contraria intelligantur. Nam sicut est quod mouetur & non mouet: ita est inquit quod mouet: & non mouetur: propter quod diximus: quia cum omne quod mouetur ab alio moueatur: siquid mouet & ipsum mouetur: quæremus semper motus eius nec unq̃ inueniemus exordium. deinde siquid se mouere dicatur: necesse est inquit ut aut totum a toto: aut partem a parte: aut partem a toto: aut totum a parte existimemus moueri: & tamen motus ille seu a toto seu a parte procedat: alterum sui postulabit authorem. Ex his omnibus in unum Aristotelica ratiocinatio tota colligitur hoc modo. Omne quod mouet̃ ab alio mouetur. quod igitur primū mouet: aut stat: aut ab alio & ipsum mouetur. sed si ab alio: iam non potest hoc primum uocari: & semper quid primū moueat requiremus: restat ut stare dicatur. Stat igitur quod primū mouet. Contra Platonē ergo qui dicit aīam motus esse principiū: in hunc modū cōponitur syllogismus: Anima principiū motus est: principiū autē motus non mouetur. igitur anima non mouetur. & hoc ē quod primo loco uiolenter obiecit: Nec eo usq; persuadere contentus animā non moueri: aliis quoq; rationibus non minus uiolentis perurget. Nullum inquit initium idem potest esse ei cuius est initium. Nam apud geometras principium lineæ punctum dicitur esse: non linea: Apud arithmeticos principium numeri non est numerus. Itē causa nascēdi ipsa nō nascitur: & ipsa ergo motus causa ut initiū nō moueatur. Ergo anima quæ initium motus est: non mouetur. Additur hoc quoq;: Nunq̃ inquit fieri potest ut circa unam eandemq; rem uno eodemq; tempore contra-

rietates ad unum idemq; pertinentes eueniant. Scimus autem quia mo uere facere eſt:& moueri pati eſt. Ei igitur quod ſe mouet ſimul euenient duo ſibi contraria & facere & pati:quod ipoſſibile eſt. Anima igitur non poteſt ſe mouere. Item dicit: Si animæ eſſentia motus eſſet nunq̃ quie-ſceret a motu: nihil enim eſt quod recipiat eſſentiæ ſuæ contrarietatem: Nam ignis nunquã frigidus erit:nec nix unquam ſponte caleſcet: anima autem nonnunquã a motu ceſſat:non enim ſemper corpus uidemus agi tari:Non igitur animæ eſſentia motus eſt:cuius contrarietatẽ receptat. Ait etiã: Anima ſi aliis cauſa motus eſt:ipſa ſibi cauſa motus eſſe non po terit. Nihil eſt enim inquit quod eiuſdẽ rei ſibi cauſa ſit: cuius eſt alii:ut medicus ut exercitator corporũ ſanitatem uel ualentiã quã ille ægris:hic luctatoribus præſtat: non utiq; ex hoc etiam ſibi præſtant. Item dicit. Omnis motus ad exercitium ſui inſtrumento eget: ut ſingularum artiũ uſus docet. Ergo uidendum ne & animæ ad ſe mouendum inſtrumen-to opus ſit. Quod ſi impoſſibile iudicatur: & illud impoſſibile erit: ut anima ipſa ſe moueat. Item dicit: Si mouetur anima:ſine dubio cum re-liquis motibus & de loco in locum mouetur:Quod ſi eſt:modo corpus ingreditur:modo rurſus egreditur:& hoc frequenter exercet. Sed hoc ui demus fieri non poſſe. Non igitur anima mouetur. His quoq; addit.

Motus genera.

Si anima ſe mouet: neceſſe eſt ut ab aliquo motus genere ſe moueat. Ergo aut in loco ſe mouet: aut ſeipſam pariendo ſe mouet: aut ſeipſam conſumendo: aut ſe augendo: aut ſe minuendo: hæc ſunt enim inquit motus genera. Hæc autem ſingula quemadmodum poſſunt fieri requi-ramus. Si in loco ſe mouet: aut in rectam lineam ſe mouet: aut ſpærico motu in orbem rotatur: ſed recta linea infinita nulla eſt. Nam quæcun-q; in natura intelligatur linea: quocũq; fine ſine dubio terminatur: Si er go per lineam terminatam anima ſe mouet:nõ ſemper mouetur: nã cum ad finem uenerit & inde rurſus in exordium reditur: neceſſe eſt interſti-cium motus fieri in ipſa permutatione redeundi:Sed nec in orbem rota-ri poteſt:quia omnis ſpæra circa aliquid imobile quod centron uocamus mouetur. Si ergo & anima ſic mouetur:aut intra ſe habeat quod imobile eſt:& ita fit ut nõ tota moueatur:aut ſi non intra ſe habet: ſequitur aliud non minus abſurdum: ut centron foris ſit: quod eſſe non poterit. Con-ſtat ergo ex his ait quod in loco ſe non moueat. Sed ſi ipſa ſe parit:ſequi-tur ut eandem & eſſe & non eſſe dicamus. Si uero ſeipſa conſumit: non erit immortalis. Quod ſi ſe aut auget aut minuit eadem ſimul & maior ſe & minor reperietur: Ex his talem colligit ſyllogiſmũ:Si anima ſe mo-uet: aliquo motus genere ſe mouet: nullum autem motus genus quo ſe moueat inuenitur:non igitur ſe mouet. Contra has tam ſubtiles & ar-gutas & uериſimiles argumentationes accingendum eſt ſecundum ſecta tores Platonis qui inceptum quo Ariſtoteles tam ueram tamq; ualidam

diffinitionē magistri sauciare tentauerat: subruerunt. Neq; uero tam ime mor mei aut ita animatus sum: ut ex ingenio meo uel Aristoteli resistā: uel adsim Platoni: sed ut quisq; magnorū uirorū qui se Platonicos dici gloriabuntur: aut singula aut bina defensa ad ostentationem suorū ope rū reliquerunt: collecta hæc in unū continuæ defensionis corpus coa- ceruaui adiecto si quid post illos aut sentire fas erat: aut audire in intel- lectū licebat: Et quia duo sunt quæ asserere conatus est. Vnū ꝙ dicit ni hil esse quod ex se moueatur: alterū quo animā hoc esse non possit con firmat. Vtriq; resistendū est: ut & constet posse aliquid ex se moueri: & animā hoc esse clarescat. In primis igitur illius diuisionis oportet nos ca uere præstigias in qua enumerans aliqua quæ ex se mouentur: & osten- dens illa quoq; ab alio moueri: idest a causa interius latente: uidetur si- bi probasse omnia quæ mouentur etiam si ex se moueri dicantur: ab alio tamen moueri. Huius enim rei pars uera est: sed est falsa conclusio. Nam esse aliqua quæ cum ex se moueri uideantur: ab alio tamen con- stet moueri: nec nos diffitemur: non tamen omnia quæ ex se mouentur hoc sustinent ut ab alio ea moueri necesse sit. Plato enim cum dicit ani- mam ex se moueri: idest cum αὐτοκίνητον uocat: non uult eam inter il la numerari: quæ ex se quidem uidentur moueri: sed a causa quæ intra se latet mouentur: ut mouentur animalia authore quidem alio sed occul- to: nam ab anima mouentur: aut ut mouentur arbores: quarum etsi non uidetur agitator: a natura tamen eas interius latente constat agitari. Sed Plato ita dicit animam ex se moueri ut non aliam causam uel extrinse- cus accidentem uel interius latentem huius motus dicat authorem. Hoc quēadmodum accipiendū sit instruemus. Ignem calidum uocamus: sed & ferrum calidum dicimus: & niuem frigidam & saxum frigidum nun- cupamus: mel dulce: sed & mulsum dulce uocitamus. Horū tamen sin- gula de diuersis diuersa significant. Aliter enim de igne aliter de ferro ca- lidi nomen accipiemus: quia ignis per se calet: nō ab alio fit calidus. Con tra: ferrū non nisi ex alio calescit: ut nix frigida: ut mel dulce sit: non aliun de contingit. Saxo tamē frigus uel mulso dulcedo a niue uel melle pro- ueniunt. Sic & stare & moueri tam de his dicitur: quæ ab se uel stant uel mouentur: q̄ de illis quæ uel sistuntur uel agitantur ex alio. Sed quibus moueri ab alio uel stare contingit: hæc & stare desinūt & moueri. Qui bus autem idem est & esse & moueri: nunq̄ a motu cessant: quia sine es- sentia sua esse non possunt: Sicut ferrum amittit calorem: ignis uero ca lere non desinit. Ab se ergo mouetur anima licet & animalia uel arbores per se uideantur moueri. Sed illis quāuis interius latens alia tamen cau- sa. idest anima uel natura motū ministrat: ideo & amittūt hoc quod aliun de sumpsere: Aīa uero ita per se mouetur ut ignis per se calet nulla ad- uenticia causa uel illum calefaciente uel hanc mouēte. Nam cum ignem

Argumenta platonica cō tra Aristotelē de motu animæ.

calidum dicimus non duo diuerſa concipimus:unum quod calefacit:alterum quod calefit: ſed totum calidum ſecundum ſuam naturam uocamus: cum niuem frigidam:cum mel dulce appellamus: non aliud quod hanc qualitatem præſtat: aliud cui præſtatur accipimus. Ita & cum animam per ſe moueri dicimus: non gemina conſideratio ſequitur mouentis & moti: ſed in ipſo motu eſſentiā eius agnoſcimus: quia quod eſt in igne nomen calidi:in niue uocabulum frigidi: appellatio dulcis in melle: hoc neceſſe eſt de anima αὐτοκίνητον nomen intelligi:quod latina conuerſio ſignificat per ſe moueri. Nec te confundat quod moueri paſſiuum uerbum eſt:Nec ſicut ſecari cum dicitur duo pariter cōſiderantur: quod ſecat:& quod ſecatur. Item cum teneri dicitur duo intelliguntur: quod tenet:& quod tenetur: ita hic in moueri duarum rerum ſignificationem putes: quæ mouet: & quæ mouetur. Nam ſecari quidem & teneri paſſio eſt:ideo conſideratione & facientis & patientis amplectitur. Moueri autem cum de his quidem dicitur quæ ab alio mouentur utranq; conſiderationem ſimiliter repræſentat. De eo autē quod ita per ſe mouetur:ut ſit αὐτοκίνητον cum moueri dicitur: quia ex ſe non ex alio mouetur:nulla poteſt ſuſpicio paſſionis intelligi. Nam & ſtare licet paſſiuum uerbum non eſſe uideatur: cū de eo tamen dicitur quod ſtat alio ſiſtente: ut ſtant terræ defixæ haſtæ,ſignificat paſſionem. Sic & moueri licet paſſiuum ſonet:quando tamen nihil in eſt faciens: patiens ineſſe non poterit. Et ut abſolutius liqueat non uerborum ſed rerum intellectu paſſionem ſignificari: ecce ignis cum fertur ad ſuperna: nihil patitur: cum deorſum fertur:ſine dubio patitur: quia hoc non alio īpellente non ſuſtinet: & cum unum idemq; uerbum proferatur:paſſionem tamen modo ineſſe: modo abeſſe dicimus. Ergo & moueri idem in ſignificatione eſt quod calere & cum calere ferrum dicimus uel ſtilum moueri:quia utriq; aliunde peruenit: paſſionem eſſe fatemur. Cum uero aut ignis calere aut moueri anima dicetur:quia illius in calore & in motu huius eſſentia eſt:nullus hic locus relinquitur paſſioni: ſed ille ſic calere: ſicut moueri iſta dicetur.

Eſſentia

Hoc loco Ariſtoteles argutam de uerbis calumniam ſartiens Platonem quoq; ipſum duo: ideſt quod mouet & quod mouetur ſignificaſſe contendit dicendo. Solum igitur quod ſeipſum mouet: quia nunquā deſeritur a ſe: nunq̄ ne moueri quidē deſinit: & aperte illum duo expreſſiſſe proclamat his uerbis:quod mouet & mouetur. Sed uidetur mihi uir tantus nihil ignorare potuiſſe:ſed in exercitio argutiarū talium conuenientem ſibi operam ſponte luſiſſe. Cæterum quis non aduertat cū quid dicitur ſeipſum mouere: non duo intelligenda? ſicut & cum dicitur ἑαυτὸν τιμωρούμενος: ideſt ſe puniens: non alter qui punit: alter qui punitur? Et cum ſe perdere ſe inuoluere: ſe liberare quis dicitur: non neceſſe eſt unū facientē: alterum ſubeſſe patientē. Sed hoc ſolū intellectu

huius elocutionis exprimitur: ut qui se punit: aut qui se liberat: non ab alio hoc accepisse sed ipse sibi aut intulisse aut præstitisse dicatur. Sic & de αυτοκινητου cũ ditur seipsum mouet: ad hoc dicitur ut extimationem alterius mouentis excludat: quã uolens Plato de cogitatione legentis eximere: his quæ præmisit expressit. Nã quod semper ait mouet: æternum ẽ: quod aũt motũ affert alicui: quodq; ipsum mouetur aliũde: quando finẽ habet motus: uiuendi finẽ habeat necesse est. Quid his uerbis inuenitur expressius: clara significatione testantibus nõ aliunde moueri qđ seipsum mouet? cũ animã ob hoc dicat æternã: quia seipsam mouet & nõ mouetur aliunde. Ergo se mouere hoc solũ significat: nõ ab alio moueri. Nec putes ꝙ idẽ moueat: idẽq; moueat: sed moueri sine alio mouẽte se: mouere est. Aperte ergo constitit quia nõ omne quod mouetur: ab alio mouetur. Ergo αυτοκινητου potest nõ ab alio moueri: Sed ne a se qdẽ mouetur: ut in ipso aliud sit: quod mouet: aliud quod mouetur: nec ex toto nec ex parte: ut ille ꝓponit: sed ob hoc solũ seipsum mouere dicit: ne ab alio moueri existimet: Sed & illa de motibus Aristotelica diuisio quã supra rettulimus: surripienti magis apta est q̃ probãti: in qua ait: Sicut est quod mouetur & nõ mouet: ita est quod mouet & nõ mouetur. Constat enim ꝙ omne quicquid mouetur mouet alia: uti dicitur aut gubernaculum nauem: aut nauis circũfusum sibi aerem: uel undas mouere. Quid autẽ est quod non possit aliud dum ipsum mouetur impellere? ergo si uerũ non est: ea quæ mouentur alia non mouere: non constat illud: ut aliquid quod moueat: nec tamen moueatur inuenias. Illa igitur magis probanda est in decimo de legibus a Platone motuũ prolata diuisio. Omnis motus inquit: aut se mouet & alia: aut ab alio mouetur: & alia mouet. Et prior ad animã: ad omnia uero corpora secundus refertur. Hi ergo duo motus differentia separantur: & societate iungũtur. Cõmune hoc habẽt: ꝙ & prior & secũdus mouent alia: Hoc autẽ differunt: ꝙ ille a se: hic ab alio mouetur. Ex his omnibus quæ eruta de platonicorũ sensuũ fœcunditate collegimus: constitit non esse uerũ: omnia quæ mouentur ab alio moueri. Ergo nec principiũ motus ad deprecandã alterius mouentis necessitatem stare dicetur: quia potest seipsum (ut diximus) mouere alio non mouente: Eneruatus est igitur syllogismus quem præmissa uaria & multiplici diuisione collegerat. Idest: Anima principium motus est. principium autem motus non mouetur. igitur anima non mouetur. Restat ut quia constitit posse aliquid per se moueri: alio non mouente: animam hoc esse doceatur. Quo facile docebitur: si de manifestis & indubitabilibus argumenta sumamus: Homini motum aut anima præstat: aut corpus: aut de utroq; permixtio. Et quia tria sunt de quibus inquisitio ista procedit: cum neq; a corpore neq; a permixtione præstari hoc posse constiterit: restat ut ab anima moueri hominẽ nulla dubitatio sit. Nunc

de singulis ac primum de corpore loquamur. Nullum inanimum corpus suo motu moueri manifestius est q̃ ut asserẽdum sit. nihil est autem quod dum immobile sit: aliud possit mouere: igitur corpus hominẽ non mouet. Videndum ne forte animæ & corporis ipsa permixtio hunc sibi motum ministrent. Sed quia constat motum corpori non esse: si nec animæ inest: Ex duabus rebus motu carentibus nullus motus efficitur: sicut nec ex duabus dulcibus: amaritudo: nec ex duabus amaris dulcedo proueniet: nec ex gemino frigore calor: aut frigus ex gemino calore nascetur. Omnis enim qualitas geminata crescit: nunq̃ ex duplicatis similibus contrarietas emergit. ergo nec ex duabus immobilibus motus erit. Hominem igitur permixtio non mouebit. Hinc inexpugnabilis syllogismus ex confessarum rerũ indubitabili luce colligitur. Animal mouetur: Motũ autẽ animali aut aĩa præstat: aut corpus: aut ex utroq; permixtio. sed neq; corpus neq; permixtio motũ præstat. igitur aĩa motum præstat. Ex his apparet animam initium motus esse: initium autem motus tractatus superior docuit per se moueri. Animã ergo αυτοκινητον esse: idest per se moueri: nulla dubitatio est. Hic ille rursus obloquitur & alia de initiis disputatione confligit. eadem enĩ hic soluendo repetemus: quæ supra in ordinem obiecta digessimus. Non possunt inquit eadem initiis suis esse quæ inde nascuntur: & ideo anima quæ initium motus est: non moueri ne idem sit initiũ: & quod de initio nascitur: idest ne motus ex motu ꝓcessisse uideatur. Ad hæc facilis & absoluta responsio est: quia ut principia & hæc quæ de principiis prodeunt in aliquo nõnunq̃ inter se differre fateamur: Nunquã tamen ita sibi possunt esse cõtraria: ut aduersa sunt sibi: stare: & moueri: nã si albi initium nigrum uocaretur: & siccum esset humoris exordium: bonum de malo: ex amaro initio dulce procederet. Sed non ita est: quia usq; ad contrarietatẽ initia & sequentia dissidere natura non patitur. Inuenitur tamen inter ipsa nõnunq̃ talis differẽtia qualis inter se origini progressioniq; conueniat: ut est hic quoq; inter motũ quo mouetur anima: & quo mouet cætera. Non enim animã Plato simpliciter motum dixit: sed motum se mouentẽ. inter motum ergo se mouentem: & motum quo mouet cætera: quid intersit in aperto est: Siquidem ille sine authore est: hic aliis motus author est. Constitit ergo neque adeo posse initia ac de initiis procreata differre ut contraria sibi sint: nec tamen hic moderatam differentiam defuisse. Non igitur stabit principiũ motus: quod ille artifici conclusiõe collegit. His tertia (ut meminimus) successit obiectio: Vni rei contraria simul accidere nõ posse: ut quia contraria sibi sunt mouere: & moueri. non posse aĩam se mouere: ni eadem & moueatur: & moueat. Sed hoc superius asserta dissoluunt: Siquidẽ constitit in animæ motu duo non intelligẽda: quod moueat & quod moueatur: quia nihil aliud est ab se moueri: q̃ moueri alio non mouente. Nul-

la est contrarietas: ubi quod fit unum ē: quia fit non ab alio circa alium: quippe cū ipse motus animæ sit essentia. Et hoc ei (ut supra rettulimus) nata est occasio quarta certaminis. si animæ essentia motus est inquit: cur interdum quiescit? cum nulla alia res cōtrarietatē propriæ admittat essentiæ? Ignis cuius essentiæ calor inest: calere non desinit: Et quia frigidū niuis in essentia eius est: non nisi semper est frigida. Et anima igitur eadem ratione nunq̄ a motu cessare deberet. Sed dicat uelim quando cessare animam suspicatur? Si mouendo se: inquit: moueat & corpus necesse ē: utiq; quando non moueri corpus uideamus: animam quoq; intelligamus non moueri. Contra hoc in promptu est gemina defensio. Primum quia non in hoc depræhēditur motus animæ: si corpus agitetur: Nam & cum nulla pars corporis moueri uidetur in homine: tamen ipsa cogitatio aut ī quocunq; animali auditus: uisus: odoratus & similia: sed & inquiete ipsa sperata somniare: omnia hæc motus animæ sunt. Deinde quis ipsum corpus dicat immobile? etiam dum nō uidetur agitari: cum incremēta membrorum aut si iam crescendi ætas & tempus excessit: cum saltus cordis cessationis impatiens: cum cibi ordinata digeties naturali dispensatione inter uenas & uiscera succum ministrans: cum ipsa collectio fluentorum perpetuum corporis testetur agitatum. Et anima igitur æterno & suo motu: sed & corpus quādiu ab initio & causa motus animatur semper mouetur. Hinc eidem fomes quintæ ortus est quæstionis. Si anima inquit aliis causa est motus: ipsa sibi causa motus esse non poterit: quia nihil est quod eiusdem rei sibi & aliis causa sit. Ego uero licet facile possim probare plurima esse quæ eiusdem rei & sibi & aliis causa sint: ne tamen studio uidear omnibus quæ asserit obuiare: hoc uerum esse concedam: quod & pro uero habitum ad asserendum motum animæ non nocebit. Et enim animam initium motus & causam uocamus: de causa post uidebimus. Interim constat omne initium inesse rei cuius est initium: & ideo quicquid in quācūq; rē ab initio suo proficiscitur hoc in ipso initio reperitur: sic initium caloris non potest non calere. ignem ipsum de quo calor in alia transit: quis neget calidum? sed ignis inquit non se ipse calefacit: quia natura totus est calidus. Teneo quod uolebam: nam nec anima ita se mouet: ut sit inter motum mouentemq; discretio: sed tota ita suo motu mouetur: ut nihil possis spærare quod moueat. Hæc de initio dicta sufficient. De causa uero quoniam spontanea conueniētia concessimus ne quid eiusdem rei & sibi & aliis causa sit libenter acquiescimus: ne anima quæ aliis causa motus est ac sibi: causa motus esse uideatur. His enim causa motus est: quæ non mouerentur: ni ipsa præstaret. Illa uero ut moueatur non sibi ipsa largitur: sed essentiæ suæ est: q̄ mouetur. Ex hoc quæstio quæ nascitur absoluta est: tunc enim forte concedam ut ad motus exercitium instrumenta quærantur: quando aliud est quod

digeries

mouet: aliud quod mouetur. in anima uero hoc nec scurrilis iocus sine damno iracundiæ audebit expetere: cuius motus est in essentia: cũ ignis licet ex causa inter se latente moueatur: nullis tamen instrumentis ad superna conscendat. Multoq; minus hæc in anima quærenda sunt: cuius motus essentia sua est. In his etiam quæ sequuntur: uir tantus & alias ultra cæteros sæuus: similis cauillanti ẽ. Si mouetur inqt anima inter cæteros motus: etiam de loco i locum mouet᷑. ergo modo: ait: corpus egredit᷑: mõ rursus igredit᷑ & i hoc exercitio sæpe uersat᷑: qđ fieri nõ uidemus: nõ igitur aĩa mouetur. Contra hoc. Nullus est qui non sine hæsitatione respondeat: non omnia quæ mouentur etiam de loco in locum moueri. Aptius deniq; in eum similis interrogatio requirenda est. Moueri arbores dicis? quod cũ ut opinor annuerit: pari dicacitate ferietur. Si mouentur arbores: sine dubio (ut tu dicere soles) inter alios motus etiam de loco in locum mouentur. Hoc autem uidemus per scipsas facere nõ posse. igitur arbores non mouẽtur: Sed ut hunc syllogismum additamento serium facere possimus postq̃ dixerimus: ergo arbores non mouentur. adiiciemus: sed mouentur arbores. non igitur omnia quæ mouẽtur etiam de loco in locum mouentur. & ita finis in exitum sanæ conclusionis euadet. Si ergo arbores fatebimur moueri quidẽ: sed apto sibi motu: cur hoc animæ negemus ut motu essentiæ suæ conueniente moueatur? Hæc & alia ualidæ dicerentur etiam si hoc motus genere moueri anima non posset. cum uero & corpus animet accessu: & a corpore certa constituti temporis lege discedat: quis eam neget etiam in locum (ut ita dicam) moueri? Quod autem nõ sæpe sub uno tempore accessum uariat & recessum: facit hoc dispositio archana & consulta naturæ: quæ ad aĩalis uitam certis uinculis continendam tm̃ animæ iniecit corporis amorem: ut amet ultro quod iuncta ẽ: raroq; cõtingat: ut finita quoq; lege temporis sui mœrens & inuita discedat. Hac quoq; obiectione (ut arbitror) dissoluta: ad eas interrogatiões quibus nos uidetur urgere ueniamus Si mouet iquit se anima: aliquo motus genere se mouet: dicendum ne est igitur aĩam se i locũ mouere? ergo ille locus aut orbis aut linea ẽ. An separando seu cõsumendo mouetur? se ne auget: an minuit? aut proferatur in mediũ ait aliud motus genus: quo eam dicamus moueri. Sed omnis hæc iterrogationũ molesta cõgeries: ex una eademq; defluit male conceptæ diffinitiõis astutia. Nã quia semel sibi ꝓposuit omne quod mouetur: ab alio moueri. oĩa hæc motuũ genera in aĩa quærit: i quibus aliud ẽ qđ mouet: aliud qđ mouetur: cũ nihil hoꝝ cadere i aĩam possit: i qua nulla discretio est mouẽtis & moti. Quis est igitur dicet aliquis: aut unde itelligit᷑ aĩæ motus: si horum nullus est? sciet hoc quisquis nosce desiderat: uel Platone dicẽte uel Tullio: Quin etiã cæteris q̃ mouẽtur: hic fons: hoc principium est mouendi. Quanta sit aũt uocabuli huius expressio: quo aĩa fons motus uocatur:

tem professis. Corrugato indicauere uultu plærique de considẽtibus: Euã geli interuentum ocio suo inamœnũ: minusque placido cõuentui cõgruẽtem: Erat enim amarulenta dicacitate: & lingua proterue mordaci: procax ac securus offensarum: quas sine delectu cari uel non amici in se passim uerbis odia serentibus prouocabat. Sed prætextatus ut erat in omnes æque placidus ac mitis: ut admitterentur: missis obuiis imperauit: quos Horus ingredientes Cõmodum cõsecutus comitabatur: uir corpore atque animo iuxta ualidus: qui post integer pugiles palmas: ad philosophiæ studia migrauit: sectãque Anthistenis: & Crateis: atque ipsius Diogenis secutus inter cynicos nõ incelebris habeatur. Sed Euangelus postquam cœtũ tantũ assurgentẽ sibi ingressus offendit: casus ne inquit hos omnes ad te Prætextate contraxit: an altius quiddã: cui remotis arbitrix opus sit cogitaturi ex disposito conuenistis? Quod si ita est (ut existimo) abibo potius: quam me uestris miscebo secretis: a quibus me amouebit uolũtas. licet fortuna fecisset irruere. Tum Vectius quamuis ad omnẽ patientiã constanter animi tranquillitate firmus esset: nõ nihil tamen cõsultatione tam proterua motus. Si aũt me inquit Euangele: aut hæc innocentiæ lumina cogitasses. nullum inter nos tale secretũ opinareris: quod non uel tibi: uel & uulgo fieri dilucidũ posset: quia neque ego sum immemor: nec horum queque inscium credo sancti illius præcepti philosophiæ: Sic loquendũ esse cũ hoibus: tãquam dii audiant: sic loquendũ cũ diis: tanquam homines audiant. Cuius secunda pars sancit: ne quid a diis petamus: quod uelle nos indecorum sit hominibus confiteri. Nos uero ut & honorẽ sacris feriis haberemus: & uitaremus tamen torporem feriandi: atque ocium i negotium utile uerteremus: cõuenimus: diem totum doctis fabulis uelut ex symbolo cõferendis daturi. Nam si per sacra solẽnia riuos deducere religio nulla prohibet. Si salubri fluuio mersare oues fas & iura permittũt: cur nõ religionis honor putetur: dicare sacris diebus sacrũ studiũ litterarum? Sed quia uos quoque deorum aliquis nobis additos uoluit: facite: si uolẽtibus uobis erit: diem cõmunibus & fabulis & epulis exigamus: quibus ut omnes hodie qui præsentes sunt acquiescant: impetratum teneo. Tunc ille: Superuenire fabulis non euocatos: haud equidem turpe existimatur: uerum sponte irruere in conuiuiũ aliis præparatũ: nec ab Homero sine nota: uel in fratre: memoratum est. Et uide ne nimiũ arroganter tres tibi uelis Menelaos contigisse: cum illi tanto regi unus euenerit. Tum omnes Prætextatum iuuantes orare: blandeque ad cõmune inuitare consortiũ: Euãgelum quidẽ sæpius & maxime: sed nõnunquam cum eo pariter ingressos. Inter hæc Euangelus petitu omnium temperatus. M. Varonis inquit librũ uobis arbitror non ignotum ex satyris menippeis qui inscribitur: Nescis quid uesper uehat. in quo conuiuarum numerũ hac lege definit: ut neque minor quam gratiarum sit: neque quam musarum numerosior. Hic uideo excæpto rege conuiuii tot uos esse

Amarulẽtus

Commodũ

Ex disposito

Loquẽdũ nisi qd a diis & hoibus audiri possit.

Symbolum

Cõuiuantiũ qui esse debeat numerus.

quot sunt musæ. Quid ergo perfecto numero quæritis adiiciendos? Et Vectius hoc inquit præsentia uestra nobis præstabit: ut & musas impleamus: & gratias: quas ad festum deorum omniũ principis æquum est conuenire. Quũ igitur consedissent: Horus auienũ intuens: quẽ familiarius frequẽtare solitus erat: In hoc inquit Saturni cultu: quẽ deorum principẽ dicitis: ritus uidetur ab ægyptiorum religiosissima gente in arcana templorum usq; ad Alexãdri Macedonis occasum defluisse: post quẽ tyrãnide Ptolemæorum pressi hos quoq; deos in cultũ recipere: alexandrinorum more: apud quos præcipue colebãtur: coacti sunt. Ita tamen imperio paruerũt: ut nõ omnino religionis suæ obseruata cõfunderẽt. Nã quia nunq̃ fas fuit ægyptiis: pecudibus aut sanguine: sed precibus & thure solo placare deos: His aũt duobus aduenis hostiæ erant ex more mactãdæ: fana eorum extra pomeriũ locauerũt: ut & illi sacrificii solenni: sibi cruore colerent: nec tamen urbana templa pecudũ morte polluerent. Nullum itaq; ægypti oppidũ intra muros suos aut Saturni aut Serapis fanum recipit. Horũ alterum uix ægereq; a uobis admissum audio: Saturnum uero uel maximo iter cæteros honore celebratis. Si ergo nihil est quod me hoc scire prohibeat: uolo in mediũ proferat. Hic Auienus in prætextatũ expectationẽ cõsulentis remittens: Licet oẽs ait: qui adsunt: pari doctrina polleant: sacrorum tamẽ oium Vectius unice cõscius põt tibi & originẽ cultus: q huic deo pendit: & casum festi solennis aperire. Quod quũ prætextatus i alios refundere tentasset: oẽs ab eo impetrauerũt: ut ipse dissereret. Tũc ille silentio facto ita exorsus est.

Pomerium.

Saturnaliorum origo.

s Aturnaliorum originem illam mihi in mediũ proferre fas est: non quæ ad arcanum diuinitatis naturam refertur: sed quæ aut fabulis admista differitur: aut a philosophis in uulgus aperitur: Nam ocultas & manantes ex meri ueri fonte rationes ne in ipsis quidem sacris enarrari pmittitur. Sed siquis illas assequitur: continere intra conscientiam tectas iubetur. Vnde quæ scire fas est: Horus noster licebit mecum recognoscat. Regionem istam: quæ nunc uocatur Italia regno Ianus obtinuit. Qui (ut Higinius Protarchum Tralianum secutus tradit) cum Camese æq; indigena terram hanc ita participata potentia possidebat: ut regio Camesene: oppidum Ianiculum uocitaret. Post ad Ianum solum regnũ redactum est: qui creditur geminam faciẽ prætulisse: ut quæ ante: quæq; post tergum essent: intueretur. Quod proculdubio ad prudentiam regis solertiamq; referendum est: qui & præterita nosceret: & futura prospiceret: sicut Anteuorta & Postuorta diuinitatis scilicet aptissimæ comites: apud romanos coluntur. Hic igitur Ianus cum Saturnum classe peruectum excœpisset hospitio: & ab eo edoctus peritiam ruris: ferum illum & rudem ante fruges cognitas uictum in melius redegisset: regni eum societate munerauit. Quum primus quoq; æra signaret: seruauit & in hoc Sa

Ianus rex italiæ.

Camesenæ. Ianiculum.

Anteuorta. Postuorta.

Saturnus susceptus

hermolaũ barbarum castig. 30

turni reuerentiam:ut quoniam ille naui fuerat aduectus:ex una quidem parte sui capitis effigies:ex altera uero nauis exprimeretur: quo Saturni memoriam etiã in posteros ꝓpagatet. Aes ita fuisse signatum hodieq; intelligitur in aleæ lusum:quum pueri denarios i sublime iactantes: capita aut nauim lusu teste uetustatis:exclamant. Hos una cõcordes regnasse: uicinaq; oppida opera cõmuni cõdidisse præter Maronẽ: qui refert:ianiculũ huic:illi fuerat saturnia nomen:etiã illud in promptu est:quod posteri quoq; duos eis continuos menses dicarunt:ut december sacrũ Saturni:Ianuarius alterius uocabulũ possideret. Quũ inter hæc subito Saturnus nõ comparuisset:excogitauit Ianus honoꝝ eius augmentum. Ac primũ terrã omnem ditioni suæ parentem Saturniam nominauit. Aram deinde cũ sacris tanq̃ deo cõdidit:quæ Saturnalia nominauit. Tot sæculis Saturnalia præcedunt Romanæ urbis ætatẽ. Obseruari igitur cũ iussit maiestate religionis:quasi uitæ melioris autorem. Simulacrum eius indicio est:cui falcẽ insigne messis adiecit. Huic deo insertiones surculoꝝ: pomorũq; eductiones:& oĩum eiuscemodi fertiliũ tribuunt disciplinas. Cyrenenses etiã quũ rem diuinam ei faciunt. ficis recentibus coronãtur: placentasq; mutuo missitant: mellis & fructuũ repertorem Saturnũ extimantes. Hunc romani etiã Sterculium uocant:ꝙ prius stercore fœcunditatem agris cõparauerit. Regni eius tempora felicissima feruntur. cum propter rerũ copiam:tum etiam ꝙ nondũ quisq̃ seruitio uel libertate discriminabatur:Quæ res intelligi potest:ꝙ Saturnalibus tota seruis licentia ꝑmittitur. Alia saturnalioꝝ causa sic traditur. Qui erant ab Hercule i Italia relicti(ut quidã ferunt)irato:ꝙ incustoditũ fuisset armentum:(ut nõnulli extimant)cõsulto eos relinquẽte:ut aram suam atq; ædem ab incursiõibus tuerent̃. Illi quũ a latronibus infestarent̃: occupato edito colle:saturnios se nominauerunt:quo ante nomine etiã idem collis uocabatur. Et quia se eius dei senserunt nomine ac religione tutos:instituisse Saturnalia feruntur:ut agrestes uicinorũ animos ad maiorem sacri reuerentiam ipsa indicti festi obseruatio uocaret. Nec illam causam quæ saturnalibus assignat̃ ignoro:ꝙ pelasgi(sicut Varro memorat) quũ sedibus suis pulsi diuersas terras petissent:confluxerunt plæriq; Dodonã:& incerti qnibus adhærerent locis:eiusmodi accæpere responsum.

Aeris prima signatura a Iano cœpta

Decẽber Saturno sacri. Ianuarius Iano. Saturnia unũ Saturnalia

Sterculius Saturnus Seruis tota licentia saturnalibus permissa.

ϛειγετε μαιομενοι σικελων σατουρνιοναιαν
την ϰαβορει γενεων κοτυλην ουνασοσ οχειται
οισ αναμιχθεντεσ δεκατην εκπεμπετε φοιβω
και κεφαλασ αδηκαι τω πατρι πεμπετε φωτα

Accæptaq; sorte:quum latium post errores plurimos appulissent:in lacu Cutuliensi natam insulam depræhenderunt:Amplissimus.n.cespes: siue ille cõtinens limus:seu paludis fuit:coacta cõpage uirgultis & arboribus in siluæ licentiã cõptus: iactantibus p omne mare fluctibus uagabatur:

Cutuliensis lacus.

ut fides ex hoc etiam̃ Delo facta sit:quæ celsa mõtibus:uasta campis: tñ per maria migrabat.Hoc igitᷣ miraculo deprehenso:has sibi sedes prædictas esse didicerunt:uastatisq̃ sicilientibus incolis occupauere regionem decima prædæ secundum responsum Apollini cõsecrata:erectis Diti sacello & Saturno ara:Cuius festum saturnalia nominauerũt.Q uũq̃ diu humanis capitibus Ditem:& uiroꝝ uictimis Saturnum placare se crederent:propter oraculum in quo erat.

και κεφαλασ αδη και τω πατρι πεμπετεφωτα

Oscilla. Herculẽ ferunt postea cum Geryonis pecore per Italiã reũertẽtem suasisse illoꝝ posteris:ut faustis sacrificiis infausta mutarent:inferentes Diti: non hominũ capita:sed oscilla ad humanã effigiem arte simulata. Et aras saturnias nõ mactando uiros sed accensis luminibus excolẽtes:quia non solũ uiꝝ:sed & lumina φῶτα significant. Inde mos per Saturnalia missitandis cæreis cœpit.Alii cæreos nõ ob aliud mitti putant:q̃ ꝙ hoc principe ab incomi & tenebrosa uita:quasi ad lucem & bonaꝝ artiũ scientiam editi sumus.Illud quoq̃ in litteris inuenio:ꝙ quũ multi occasione Saturnalioꝝ per auariciã a clientibus ambitiose munera exigerent:idq̃ onus tenuiores grauaret:Publicius tribunus plebis tulit:ut nõ nisi cærei ditioribus missitarentᷣ.Hic albinus Cecina subiecit: Q ualem nũc permutationem sacrificii Prætextate memorasti:inuenio postea cõpitalibus celebratam:cũ ludi ꝑ urbem in cõpitis agitabantᷣ: Restituti scilicet a Tarquino supbo Laribus ac Maniæ ex responso Apollinis:quo præceptũ est: ut capitibus supplicaretᷣ.Idq̃ aliq̃diu obseruatũ:ut pro familiaꝝ sospitate pueri mactarentᷣ Maniæ deæ matri Lariũ Q uod sacrificii genus:Iunius Brutus consul pulso Tarquino aliter constituit celebrandũ. Nam capitibus alli & papaueris supplicari iussit:ut responso Apollini satisfieret de noie capitũ:remoto.s.scelere infaustæ sacrificationis. Factumq̃ est: ut effigies Maniæ suspensæ pro singuloꝝ foribus:periculũ si quod imineret familiis expiarent. Ludosq̃ ex uiis compitorũ in quibus agitabantᷣ:cõpitalia appellitauerunt.Sed perge cætera.& prætextatus.Bene & oportune similis emendatio sacrificioꝝ relata est:Sed ex his causis quæ de origine huius festi relatæ sunt:apparet Saturnalia uetustiora esse urbe romana:adeo ut ante Romam in græcia hoc solẽne cœpisse.Lucius Accius in annalibus suis referat: his uerbis.

Cærei mittebãtur in Saturnalibus.

Maniæ deæ sacrificia.

Cõpitalia.

Saturnaliorũ uetustas.

Maxima pars grauium Saturno & maxime Athenæ
Conficiunt sacra quæ cronia esse iterantur ab illis.
Q uũq̃ diem celebrant per agros urbesq̃ fere omnes
Exercent epulis læti famulosq̃ procurant
Q uisq̃ suos:nostriq̃ itidem:& mos traditus illhinc
Iste:ut cum dominis famuli epulentnr ibidem.

Nũc de ipso dei templo pauca referenda sunt. Tullium Hostiliũ quum

bis de albanis de sabinis tertio triumphasset:inuenio fanum Saturno ex uoto consecrauisse.Saturnalia tunc primum romæ instituta. Q unauis Varro libro vi.qui est de sacris ædibus:scribat ædem Saturni ad forū faciendum locasse Lucium Tarquinum regem:Titum uero Largiū dictatorem Saturnalibus eam dedicasse.Nec me fugit:Gelliū scribere senatū decresse:ut ædes Saturni fieret:eiq; rei Lucium Furium tribunum militū præfuisse.Habet aram.& ante se cœnaculum.Illic græco ritu capite operto res diuina fit:quia primo a pelasgis:post ab Hercule ita eā a principio factitatam putant.Aedem uero Saturni ærarium romani esse uoluerunt: ꝙ tempore quo inuoluit Italiam:fertur in eius finibus nullum esse futurum cōmissum:aut quia sub illo nihil erat cuiusq̄ priuatum. Nec signare solum:aut partiri limite campum fas erat:in medium q̄rebant:Ideo apud eum locaretur populi pecunia cōmunis sub quo fuissent cunctis uniuersa cōmunia.Illud non omiserim:Tritonas cum buccinis fastigio Saturni ædis superpositos:quoniam ab eius cōmemoratione ad nostram ætatem historia elata & quasi uocalis est:ante uero muta & obscura & incognita quod testantur caudæ Tritonum humi mersæ & absconditæ.Cur autem Saturnus ipse in compedibus uisatur:Verius Flaccus causam se ignorare dicit. Verum mihi Apollodori lectio suggerit. Saturnum Apollodorus alligari ait per annum laneo uinculo:& solui ad diem sibi festum.i. mēse hoc decembri.Atq; inde prouerbium dictum:Deos laneos pedes habere.Significari uero decimo mense semen in utero animatum in uitā grandescere:ꝙ donec erumpat in lucem:mollibus naturæ uinculis detinetur.Est porro idem κρονοσ καιχρονοσ.Saturnum enim in quantū mythici fictionibus distrahuunt:in tantum physici ad quandam ueri similitudinem reuocant.Hinc aiunt abscidisse Cælii patris pudenda:quibus in mare deiectis:Venerem procreatam: quæ a spuma undæ coaluit ἀφροδιτη nomen accipit:Ex quo intelligi uolunt quū chaos esset tempora non fuisse.Si quidem tempus est certa dimensio:quæ ex cæli cōuersione colligitur.Tempus cœpit inde.Ab ipso natus putatur κρονοσ:qui (ut diximus) χρονοσ est.Q uūq; semina rerum omnium post cælum gignendarum de cælo fluerent:& elementa uniuersa quæ mundo plenitudinem facerent:ex illis seminibus funderentur:ubi mundus omnibus suis partibus membrisq; perfectus est:Certo iam tempore finis factus est procedendi de cælo semina ad elementorum conceptionem:quippe quæ iam plena fuerant procreata.Animalium uero æternam propagationem ad Venerem generandi facultas ex humore translata est: ut per coitum maris fœminæq; cuncta deinceps gignerentur.Propter abscissorum pudendorum fabulam:etiam nostri eum Saturnum uocitauerūt παρα την σαθην:quod membrum uirile declarat.ueluti Saturnum:Vnde satyros etiam ueluti sathumos (ꝙ sint in libidinē proni) appellatos opinantur.

Saturni fanū

Saturni ædes Aerariū romæ.

Tritones in fastigio ædis saturni.

Saturnus cur uisatur in cōpedibus.

prouerbiū

Venus unde.

Tempus.

Saturnus unde

Satyri.

Falcē̃ ei quidam putant attributam:ꝙ tempus omnia metat exercet & incidat. Hunc aiunt filios suos solitum deuorare:eosdēq; rursus euomere. Per quod similiter significat᷑:eum tēpus esse:a quo uicibus cuncta gignantur absumanturq; & ex eo denuo renascantur. Eundem a filio pulsum:quid aliud est:q̄ tempora senescentia ab his quæ post sunt nata depelli? Vinctum autem:ꝙ certa lege naturæ connexa sint tempora:uel ꝙ omnes fruges quibusdam uinculis nodisq; alternentur. Nam & falcem uolunt fabulæ in siciliam decidisse:quod sit terra ista uel maxime fertilis.

Ianus unde. & cur bifrōs

Et quia Ianum cum Saturno regnasse memorauimus:De Saturno autē quid mithici uel physici existiment iam relatum est:De Iano quoq; quid ab utrisq; iactetur in medium proferemus Mythici referunt:regnante Iano omnium domos religione ac sanctitate fuisse munitas:Iccircoq; ei diuinos honores esse decretos:& ob merita introitus & exitus æditum eidem consecratos. Xenon quoq; primo italicarum tradit: Ianum in italica primum diis templa fecisse:& ritus instituisse sacrorum: ideo eum in sacrificiis præfationem meruisse perpetuam. Quidam ideo eum dictum bifrontem putant:ꝙ & præterita sciuerit:& futura prouiderit. Sed physici eum magis consecrant argumētis diuinitatis. Nam sunt qui Ianum eundem esse:atq; Apollinem:& Dianam dicant:& in hoc uno utrūq; exprimi numen affirment. Et.n. sicut Nidus quoq; refert: apud græcos apollo colitur:qui θυραιος uocatur:eiusq; aras ante fores suas celebrant: ipsū exitus & introitus demonstrantes potentem. Idem Apollo apud illos & αγυιευς nuncupatur:quasi uiis præpositus urbanis. Illi enim uias quæ intra pomeria sunt:αγυιας appellant. Dianæ uero ut triuiæ uiarū oīum iidem tribuunt potestatē. Sed apud nos Ianum omnibus præesse ianuis nomen ostendit:quod est simile θυραιον. Nam & cum claui & cum uirga figuratur:quasi omnium & portarum custos:& rector uiarum. Pronūciauit Nigidius Apollinem Ianum esse:Dianamq; Ianam apposita.d. littera quæ sæpe.i.litteræ causa decoris apponitur:ut reditur redhibetur:redintegratur:& similia. Ianum quidam solem demonstrari uolunt:& ideo geminum quasi utriusq; ianuæ cælestis potentē:qui exoriens aperiat diē occidens claudat. inuocariq; primū quum alicui deo res diuina celebrat᷑. ut per eum pateat ad illum cui immolatur accessus: quasi preces supplicum per portas suas ad deos ipse transmittat. Inde & simulacꝝ eius plerūq; fingitur manu dextra trecētorum:& sinistra sexaginta & quinq; numerum tenens:ad demonstrandam anni dimensionem:quæ præcipua est solis potestas. Alii mundum:idest cælum esse uoluerunt:Ianūq; ab eundo dictum:ꝙ mundus semper eat dum in orbem uoluitur:& sex se initiū faciens in se refertur. Vnde Cornificius etymorum libro tertio Cicero inquit:non Ianum:sed Eanum nominat ab eundo. Hinc & phœnices sacris in imaginem eius exprimentes:draconem finxerunt in orbem reda-

Diana.

Eanus.

ctum:caudamq; suam deuorantem:ut appareat mūdū & ex seipso ali:& in se reuolui.ideo & apud nos in quattuor partes spectat:ut demonstrat simulacrum eius faleris aduectum.Caius Bassus in eo libro quē de diis composuit: ianum bifrontem fingi ait:quasi superum atq; inferum ianitorem:eundem quadriformem quasi uniuersa climata maiestate complexum.Saliorum quoq; antiquissimis carminibus deoꝝ deus canitur. M. etiam Messalla Cnei Domicii in consulatu collega:idemq; per annos quinquaginta & quinq; augur:de iano ita icipit:Qui cuncta fingit:eademq; regit:aquæ terræq; uim ac naturam grauem atque pronam i profundum dilabentem:ignis atq; animæ leuem in imensum sublime fugientem copulauit circundato cælo:quæ uis cæli maxima duas uis dispares colligauit:in sacrisq; inuocamus Ianum geminum.ianum patrem:Ianum iunonium:ianum consiuium:ianum quirinum:ianum patultiū: & clusiuiū. Cur geminū inuocemus:supra iam diximus.patrem:quasi deorum deū. Iunonium:quasi non solum mensis ianuarii:sed mensium omnium igressus tenentem:In ditione autem iunonis sunt omnes kalendæ. Vnde & Varro libro quinto rerum humanarum scribit: Iano duodecim aras pro totidem mensibus dedicatas.Consiuium a conserendo idest a propagine generis humani:quæ a iano autore conseritur. Quirinum:quasi belliorū potentem:ab hasta quam sabini curim uocant. Patultium & clusiuium quia bello caulæ eius patent:pace claudūtur. Huius autem rei hæc causa narratur.Quum bello Sabino quod uirginum raptarū gratia cōmissum est:romani portam quæ sub radicibus collis Viminalis erat:quæ postea ex uentu ianualis uocata est:claudere festinarent: quia in ipsam hostes irruebant:Postq̃ est clausa:mox sponte patefacta est quūq; iterum ac tertio idem cōtigisset:armati plurimi pro limine:quia claudere nequibāt: custodes steterunt.Quūq; ex altera parte acerrimo prælio certaretur:subito fama pertulit:fusos a Tatio nostros: quam ob causam romani qui aditum tuebantur:territi profugerunt.Quūq; sabini per portam patentem irrupturi essent:fertur ex æde Iani per hāc portam magnam uim torrentium:undis scatentibus erupisse: multasq; perduellium cateruas aut exustas feruenti aqua:aut deuoratas rapida uoragine deperiisse.Ea re placitum:ut belli tempore uelut ad urbis auxilium profecto deo fores reserarentur.Hæc de iano:Sed ut ad saturnalia reuertamur. Bellum saturnalibus sumere:nefas habitum:pœnas a nocente iisdem diebus exigere:piaculare est.Apud maiores nostros saturnalia die uno finiebantur: qui erat ad quartūdecimum kalendas ianuarias.Sed postq̃.C. Cæsar huic mensi duos addidit dies sextodecimo cœpta celebrari:Et re factum ē: ut quū uulgus ignoraret certum saturnaliorum diem:nonnulliq; a.C. Cæsare inserto die:& alii uetere more celebrarent:plures dies saturnalia numerarentur.Licet & apud ueteres opinio fuerit:septem diebus peragi saturnalia:

Iani uaria cognomia

Ianualis porta.

Saturnalium dies.

si opinio uocanda est:quæ idoneis firmatur autoribus. Nouius.n.ꝓbatissimus atellanarum scriptor ait:Olim expectata ueniunt septem saturnalia. Mummius quoq;:qui post Nouium & Pomponium diu iacentem artem atellaniam suscitauit:Nostri inquit maiores uelut bene multa instituere:hoc optime a frigore fecere sũmo dies septem saturnalia. Sed Mallius ait. Eos qui se(ut supra diximus)Saturni nomine & religione defenderant:per triduũ festos instituisse dies:& saturnalia uocauisse. Vnde & Augustus huius inquit rei opinionem secutus in legibus iudiciariis triduo ferias seruari iussit. Masurius & alii uno die:idest.xiiii.kalẽdas ianuarii affuisse saturnalia crediderunt: Quoꝝ sententiã Fenestella confirmat dicens. Aemyliã uirginem.xv.kalendarum ianuariarũ esse damnatã:quo die sit saturnalia gererentur:nec causam omnino dixisset. Deinde adiecit: Sequebant̃ eum diem saturnalia. Mox ait:Postero autẽ die qui fuit. xiii. kalẽdaꝝ ianuariarũ:Liciniam uirginem ut causam diceret iussam.ex quo ostendit.xiii.kalendas ꝓfestum esse.xii.uero feriæ sunt diuæ Angeroniæ cui pontifices in sacello Volupiæ sacrum faciũt: quam Verrius Flaccus Angeroniam dici ait:ꝙ angores ac animoꝝ solicitudines ꝓpiciata depellat:Masurius adiicit:simulacrũ eius deæ ore obligato atq; signato in ara Volupiæ propterea collocatum:ꝙ qui suos dolores anxietatesq; dissimulant:perueniant patientiæ beneficio ad maximã uoluptatem. Iulius Modestus ideo sacrificari huic deæ dicit:ꝙ populus romanus morbo q angina dicitur:præmisso uoto sit liberatus.xi.autem kalend. feriæ sunt Laribus dedicatæ:quibus ædem bello Antiochiæ Aemylius Regilius prætor in campo martio curandam uouit.x.kalend.feriæ sunt iouis: quæ appellantur larentinalia:de quibus quia fabulari libet: hæ sunt opiniones. Ferunt enim regnante Anco. Aedituum Herculis per ferias ociantem: deum Tesseris prouocasse:ipso utriusq; manum tuente:adiecta conditione:ut uictus cœna scortoq; multaretur. Victore itaq; Hercule:illum Accam Larentiam nobilissimum id tempus scortum intra ædem inclusisse cum cœna.eamq; postero die distulisse rumorem: ꝙ post cõcubitum dei accæpisset munus:ne commodum primæ occasionis quum se domum reciperet offerẽdæ aspernaretur. Euenisse itaq;:ut egressa mox templo a Carutio capto eius pulchritudine compellaretur: cuius uoluntatem secuta: sumptaq; nuptiis:post obitum uiri:omnium bonorum eius facta compos quum decederet:populum romanum nuncupauit hæredem.

Et ideo ab Anco in uelabro loco celeberrimo urbis sculpta est:ac solẽne sacrificium eidem constitutum:quo diis manibus eius per flaminem sacrificaretur: Iouiq; feriæ consecratæ: quia existimauerunt antiqui animas a Ioue dari & rursus post mortem eidem reddi. Cato ait: Larentiam meretricio quæstu locupletatam post excessum suum populo romano agros turacem:semurium:lincerium:& soliniũ reliquisse:& ideo sepulcri

Mumius

Volupiæ sacellum.

Angeronia.

Angina morbus.

Larentinalia.

Acca Larẽtia

Vide Geliũ l. vi cap. vij

Feriæ cõsecrate Ioui

magnificentia & annuæ parentatiōis honore dignatam. Macer historiarum libro primo: Faustuli coniugem Accam Larentiam: Romuli & Remi nutricem fuisse confirmat. Hanc regnante Romulo Carutio cuidam Tusco diuiti denuptam: auctamq; hæreditate uiri: quam post Romulo quem educasset reliquit: & ab eo parētalia diemq; festū pietatis causa statutum. Ex his ergo omnibus colligi potest: & uno die saturnalia fuisse: & non nisi .xiiii. kalendarū ianuaria℞ celebrata: quo solo die apud ædē Saturni conuiuio soluto saturnalia clamitabantur: qui dies nunc opalibus inter saturnalia deputatur: quum primum Saturno pariter & Opi fuerit ascriptus. Hanc autem deam Opem Saturni coniugem crediderunt: & ideo hoc mēse saturnalia: itēq; opalia celebrari: ꝙ Saturnus eiusq; uxor: tam frugum q̄ fructuum repertores esse credantur. Itaq; omni iam fœtu agrorum coacto: ab hominibus hos deos coli: quasi uitæ cultioris autores: quos etiam nōnullis cælum: & terram esse persuasum ē. Saturnumq; a satu dictum: cuius causa de cælo est. & terram Opem: cuius ope humanæ uitæ alimenta quæruntur: uel ab opere: per quod fructus frugesq; nascuntur: Huic deæ cedentes uota concipiunt. terrāq; de industria tangunt: demonstrantes ipsam matrem terrā esse mortalibus appetendam. Philochorus Saturno & Opi primum in attica statuisse aram Cecropem dicit: eosq; deos pro Ioue terraq; coluisse. instituisseq; ut patres familia℞ & frugibus & fructibus iam coactis passim cum seruis uescerentur: cum quibus patientiam laboris in colendo rure tolerauerant: delectari enim deum honore seruorum contemplatu laboris. Hinc est ꝙ ex instituto peregrino: huic deo sacrum aperto capite facimus. Abūde iam probasse nos existimo: saturnalia uno tātum die: idest .xiiii. kalend. solita celebrari. Sed post in triduum propagata primum ex adiectis a Cæsare huic mense diebus: deinde ex edicto Augusti: quo trium dierū ferias saturnalibus addixit. A .xvi. igitur cœpta in .xiiii. desinunt: quo solo fieri ante consueuerāt. Sed sigillariorum adiecta celebritas in septem dies discursum publicum & læticiam religionis extendit. Tunc Euangelus: Hoc quidem inquit iā ferre non possum. quod prætextatus noster in ingenii sui pōpam & ostētationem loquendi: uel paulo ante honori alicuius dei assignari uoluit: ꝙ serui cum dominis uescerentur: quasi uero curēt diuina de seruis: aut sapiens quisquā domi suæ contumeliam tam fœdæ societatis admittat: uel nunc sigillaria: quæ lusum reptanti adhuc infantiæ oscillis fictilibus præbent: tentat officio religionis ascribere. Et quia princeps religiosorum putatur: nōnulla iam & superstitiōis admiscet: quasi uero nobis fas non sit Prætextato aliquando non credere. Hic quum omnes exhorruissent: Prætextatus renidens: Superstitiosum me Euangele: nec dignum cui credatur existimes uolo: nisi utriusq; tibi rei fidem asserta ratio monstrauerit. Et ut primum de seruis loquamur: ioco ne an serio putas esse

Opalia

Opis.

Saturnus uñ

Saturno qua re apto capite sacrificant

Sigillaria

Oscilla

hominum genus:quod dii imortales nec cura sua nec ꝓuidētia dignentur? an forte seruos in hominū numero esse nō pateris? Audi igit̃ quanta indignatio de serui supplicio cælum penetrauerit.

Atronii historia de seruo punito.

a Nnno enim post Romam conditam quadringentesimo quadragesimoquarto: Atronius quidam maximus: seruum suum uerberatum patibuloq; constrictum ante spectaculi cōmissionem per circum egit: Ob hanc causam indignatus Iuppiter: Annio cuidam per quietem imperauit: ut senatui nunciaret: non sibi placuisse plenum crudelitatis admissum: Quo dissimulante: filium ipsius mors repentina consumpsit: ac post secundam denunciationem: ob eādem negligentiam: ipse quoq; in subitam corporis debilitatē solutus est. Sic demum ex cōsilio amicorū lectica delatus senatui rettulit. & uix cōsumato sermone: sine mora recuperata bona ualitudine curia pedibus egressus ē. Ex senatus itaq; consulto: & meuia lege ad propiciandum Iouem additus est illis circensibus dies: isq; instauraticius dictus est: non a patibulo: ut quidam putant græco nominæ ἀπὸ τοῦ σταυροῦ: sed a redintegratione: ut Varroni placet: qui instaurare ait esse instar nouare. Vides quanta de seruo ad deorum summum cura peruenerit? Tibi autem unde i seruos tantū & tam imane fastidium? quasi non ex iisdem tibi & constent & alantur elementis: eundemq; spiritū ab eodem principio carpāt. Vis tu cogitare eos quos ius tuum uocas: iisdem seminibus ortos: eodem frui cælo: æq; uiuere: æque mori. Serui sunt: imo homines. Serui sunt: immo cōserui. Si cogitaueris tantūdem in utrosq; licere fortunæ: tam tu illū uidere liberꝝ potes: q̃ ille te seruū. Nescis qua ætate Hecuba seruire cœpit: qua Crœsus: qua Darii mater: qua Diogenes: qua Platon ipse. Postremo quid ita nomē seruitutis horremus? Seruus ē q̃dem: sed necessitate: Sed fortasse libero aīo seruus est. Hoc illi nocebit: si ostenderis: quis non sit: Alius libidini seruit: alius auaritiæ: alius ambitioni: oēs spei: oēs timori. Et certe nulla seruitus turpior: q̃ uolūtaria. At nos iugo a fortuna imposito subiacentem tāquā miserum uilemq; calcamus. Quod uero nos nostris ceruicibus inserimus: non patimur repræhendi. Inuenies inter seruos aliquem pecunia fortiorem: inuenies dominum spe lucri oscula alienorum seruorum manibus infigentem. Nō ergo fortuna homines æstimabo: sed moribus. Sibi quisq; dat mores: conditionem casus assignat: quēadmodum stultus est qui empturus equum non ipsum inspicit: sed stratum eius ac frenos: sic stultissimus est: qui hoiem aut ex ueste: aut ex cōditione quæ modo uestis nobis circūdata ē: æstimandū putat. Nō est mi Euangele: q̃ amicū tātum in foro & in curia quæras. Si diligenter attēderis: iuenies & domi. Tu modo uiue cū seruo clæmēter: comiter quoq;: & i sermonē illū: & nōnunq̃ in necessariū admitte cōsiliū: Nam & nostri maiores oēm dominis iuidiā: oēm seruis cōtumeliam detrahētes do-

Instauraticius dies
Instaurare

Seruoꝝ cōditio quāti facienda.

Seruitus turpis

Seruorū non spernendum consilium

minum patremfamilias:seruos familiares appellauerunt. Colant ergo te potius serui tui(mihi crede)q̃ timeant. Dicet aliquis nunc me dominos de fastigio suo deiicere:& quodãmodo ad pilleũ seruos uocare:quos debere dixi magis colere q̃ timere. Hoc qui senserit:obliuiscetur id dominis parũ non esse:quod diis satis est:deinde qui colitur etiã amatur:non potest amor cum timore misceri: Vnde putas arrogantissimũ illud manasse ꝓuerbium:quod iactatur. Totidem nobis hostes esse quot seruos. Non habemus illos hostes:sed facimus:quum in illos superbissimi:contumeliosissimi:crudelissimi sumus:& ad rabiem nos cogunt peruenire delitiæ: ut quicquid nõ ex uoluntate respõdit: irã furoremq; euocet. Domini enĩ nobis animos induimus tyrãnorum:& non quantum decet: sed quantũ licet exercere uolumus ĩ seruos. Nam(ut cætera crudelitatis genera prætercam)sunt qui dum se mensæ copiis & auiditate distendunt: circũstantibus seruis mouere labra:nec in hoc quidem ut loquant̃ licere ꝑmittũt. Virga murmur omne compescitur. & ne fortuita quidẽ sine uerberibus excæpta sunt. Tussis:sternutamentũ : singultus magno malo luitur. Sic fit ut isti de domino loquantur:quibus coram domino loqui nõ licet. At illi quibus nõ tantum præsentibus dominis:sed cũ ipsis sermo erat:quorum os non consuebatur:parati erant pro domino porrigere ceruicem & periculum iminens in caput suum uertere. In cõuiuiis loquebantur: sed in tormentis tacebant. Vis exercitas in seruili pectore uirtutes recenseamus? Primus tibi Vrbinus occurrat: qui quum iussus occidi in reatino lateret:latebris proditis:unus ex seruis annulo eius & ueste insignitus in cubiculo ad quod irruebant qui persequebantur:pro domino iacuit:militibusq; ingredientibus ceruicem præbuit:& ictum tanq̃ Vrbinus excæpit: Vrbinus postea restitutus monumentum ei fecit: titulo scriptionis qui tantum meritum loqueretur addito. Aesopus Libertus Demosthenis conscius adulterii: quod cũ Iulia patronus admiserat: tortus diutissime perseuerauit nõ ꝓdere patronum: donec aliis coarguentibus cõsciis: Demosthenes ipse fateretur. & ne extimes ab uno facile celari posse secretum:Labienũ ope libertoꝝ latentẽ ut indicarẽt liberti nullo tormẽtorũ genere cõpulsi sunt. Ac ne qs liberto dicat:hanc fidẽ beneficio potius libertatis acceptæ:q̃ ingenio debuisse:accipe serui in dominũ benignitatem:quum ipse a domino puniretur. Antiũ enim Restionẽ proscriptum solumq; nocte fugientem:diripientibus bona eius aliis seruis: compeditus ĩscripta fronte quũ post dãnationẽ dñi aliena eẽt solutus custodia:fugiẽtẽ ꝑsecutus ẽ:hortatusq; ne se timeret scientẽ cõtumeliã suã fortunæ ĩputãdã esse:nõ dño:abditũq; ministerio suo aluit. Quũ deĩde ꝑsequentes adesse sensisset:senẽ quẽ casus obtulit iugulauit:& in constructã pyram coniecit:qua accensa occurrit eis qui Restionem quærebant dicens: damnatum sibi pœnas luisse: multo acrius a se uexatum q̃ ipse uexarat:

Familiares

Hostes totidem quot serui.

Seruorum fidelitas

Vrbinus

Aesopus

Restio

Cepio

& fide habita: Restio liberatus est. Cepionē quoqȝ qui in Augusti necem fuerat animatus: postq̄ detecto scelere dānatus est: seruus ad Tyberim in cista detulit: peruectumqȝ hostiam in agrum laurentem ad uillam patris nocturno itinere perduxit. Cumis deinde nauigatiōis naufragio una expulsum dominū Neapoli dissimulanter occuluit: exceptusqȝ a centurione: nec pretio nec minis ut dominum proderet potuit adduci. Asinio etiā Pollione acerbe cogente patauinos ut pecuniam & arma conferrent: dominisqȝ ob hoc latētibus: præmio seruis cum libertate proposito: qui dominos suos proderent: constat seruorum nullū uictum præmio dominū prodidisse. Audi in seruis nō fidem tantum. sed & facundum bonæ inuentionis ingenium. Quum præmeret obsidio Grumentum: serui relicta domina ad hostes transfugerunt. Capto deinde oppido: impetum in domū habita conspiratione fecerunt: & extraxerunt dominam: uultu pœnam minante: ac uoce obuiis afferente: q̄ tandem sibi data esset copia crudelem dominam puniendi: raptamqȝ quasi ad supplicium obsequiis plenis pietate tutati sunt. Vide in hac fortuna etiam magnanimitatem exitum mortis ludibrio præferentem. Cluentium Pelignum italicensem compræhensum a cohortibus suis: ne Pompeio traderetur: seruus eius occidit: ac se ne domino superstes fieret interemit. C. Gracchum ex Auentino fugientem Euporus seruus: uel (ut quidam tradunt) Philocrates: dum aliqua spes salutis erat: indiuulsus comes qua potuit ratione tutatus est. Super occisum deinde animam scissis proprio uulnere uisceribus effudit. Ipsum publium Scipionem Aphricani patrem: postq̄ cum Annibale conflixerat: saucium in equum seruus imposuit: & cæteris deserentibus solus in castra perduxit. Parū fuerit dominis præstitisse uiuentibus? Quid q̄ in his quoqȝ exigēdæ uindictæ reperitur animositas? Nam Seleuci regis seruus quū seruiret amico eius a quo dominus fuerat iteremptus: cœnantem in ultionem domini confodit. Quid q̄ duas uirtutes q̄ inter nobiles quoqȝ unicæ claræ sunt: in uno uideo fuisse mācipio: impiū regēdi pitiā: & imperiū contēnendi magnanimitatē? Anaxilaus enī Messenius qui Messanā in Sicilia condidit: fuit Rhegynoꝝ tyrānus. Is cum paruos relinqueret liberos: Mycitho seruo suo cōmendasse contentus ē. Is tutelā sancte gessit: īperiūqȝ tam clæmēter obtinuit: ut Rhegyni a seruo regi nō dedignarent̄. Perductis deinde in ætatē pueris: & bona & imperiū tradidit: Ipse paruo uiatico sūpto ꝓfectus ē. & olympiæ cū summa tranqllitate cōsenuit. Quid ēt in cōe seruilis fortuna ꝓfuerit: non paucis docet̄. Bello punico quū deessent q scriberent̄: serui ꝓ dominis pugnaturos se polliciti in ciuitatē recæpti sunt: & uolones (qa spōte hoc uoluerunt) appellati. Ad cānas quoqȝ uictis romanis: octomilia seruoꝝ empta militauerūt. Quūqȝ minoris captiui redimi possent: maluit se respu. seruis in tāta tempestate cōmittere. Sed & post calamitatem apud Thrasu-

Asinius pollio.

Grumentum

Cluentius pelignus. Italicensem.

C. Gracchus.

Scipio liberatus a seruo

Anaxilaus

Mycitho

Volones

menum notæ cladis accæptā: libertini quoq; in sacramentū uocati sunt. Bello sociali cohortium.xii. ex libertinis conscriptarum opera memorabilis uirtutis apparuit. Cæsarē quum milites in amissorū locū substitueret: seruos quoq; ab amicis accæpisse:& eorū forti opera usum esse comperimus: Cæsar Augustus in germania & illyrico cohortes libertinorū complures legit: quas uoluntarias appellauit. Ac ne putes hæc in nostra tantum contigisse repu. Bory stenidæ oppugnante Zopyrione: seruis liberatis: dataq; ciuitate peregrinis:& factis tabulis nouis hostem sustinere potuerunt. Cleomenes lacedæmonius quum mille & quingenti soli lacedæmonii qui arma ferre possent: superfuissent: ex seruis manumissis bellatorum nouem milia conscripsit. Athenienses quoq; cōsumptis publicis opibus: seruis libertatem dederunt. Ac ne in solo uirili sexu extimes iter seruos extitisse uirtutes: accipe ancillarum factum non minus memorabile: ac ne quo utilius reipublicæ in ulla nobilitate reperias. Nonis iuliis diem festum esse ancillarum: tam uulgo notum ē: ut nec origo: nec causa celebritatis ignota sit. Iunoni enim caprotinæ die illo Liberæ pariter ancillæq; sacrificant: sub arbore caprifico: in memoriam benignæ uirtutis: quæ ancillarum animis pro conseruatione publicæ dignitatis apparuit. Nā post urbem captam: quum sedatus esset gallicus motus: res uero publica eēt ad tenue deducta: finitimi opportunitatem inuadēdi romani nominis aucupati: præfecerunt sibi Posthumium Liuiū fidenatium dictatorē: Qui mandatis ad senatum missis postulauit: ut si uellent reliquias suæ ciuitatis manere: matresfamiliæ sibi:& uirgines dederētur. Quūq; patres eēnt in ancipiti deliberatione suspēsi: ancilla nomine Tutela: seu Philotis: pollicita est: se cum cæteris ancillis sub nomine dominarū ad hostes ituram: habituq; matrumfamilias & uirginū sumpto: hostibus cum prosequentium lachrymis ad fidem doloris ingæstæ sunt: Quæ cum a liuio in castris distributæ fuissent: uiros plurimo uino prouocauerūt: diem festum apud se esse simulantes: quibus soporatis: ex arbore Caprifico quæ castris erat proxima: signū romanis dederunt: Qui quum repentina incursione superassent: Memor beneficii senatus: omnes ancillas manu iussit emitti: dotemq; eis ex publico fecit:& ornatum quo tunc erant usæ gesta re concessit: diemq; ipsum nonas caprotinas nuncupauit: ab illa caprifico ex qua signum uictoriæ cæperunt: sacrificiumq; statuit annua solēnitate celebrandum: Cui lac quod ex caprifico manat propter memoriam facti præcedentis adhibetur. Sed nec ad philosophādum ineptum uel impar seruile ingenium fuit. Phædron ex cohorte socratica: Socrati & Platoni per familiaris adeo: ut Plato eius nomini librum illum diuinū de immortalitate animæ dicaret: seruus fuit: forma atq; ingenio liberali. Hunc Cebes Socraticus: hortante Socrate emisse dicitur: habuisseq; in philosophiæ disciplinis: atq; is postea philosophus illustris emersit: sermonesq;

Serui quādo & quibus bellis recæpti sunt i militiā

Ancillarū dies festus.

Tutela seu philotis ancilla.

Pulchre gestum ancillarum pro po. Ro.

Nonæ caprotinæ

Phædron.

eius de Socratẽ admodum elegantes leguntur. Alii quoq; non pauci serui fuerunt: qui post philosophi clari extiterũt. Ex quibus ille Menippus fuit: cuius libros. M. Varro in satyris æmulatus ẽ: quas alii cynicas: ipse appellauit menippeas. Sed & Philostrati pipatetici seruus Polus: & Zenonis stoici seruus: qui Perseus uocatus ẽ: Et Epicuri: cui Mys nomen fuit: philosophi nõ incelebres illa ætate uixerunt. Diogenes etiã Cynicus: licet ex libertate in seruitutem uenũ ierat: quem quũ emere uellet Xeniades corinthius: & quid artificii nouisset percontatus esset: noui inquit Diogenes hominibus liberis impare. Tũc Xeniades respõsum eiusdem miratus: emisit manu: filiosq; suos ei tradẽs: accipe inqt liberos meos quibus imperes. De Epicteto aũt philosopho nobili: qꝫ is quoq; seruus fuit: recentior est memoria: q̃ ut possit inter oblitterata nesciri: cuius etiã de se scripti duo uersus ferunt̃: ex quibus aliud latenter itelligas: nõ oino diis exosos esse: qui in hac uita cũ erumnaꝝ uarietate luctant̃: sed eẽ arcanas causas: ad quas paucoꝝ potuit puenire curiositas.

Menippus

Polus

Perseus

Mys

Diogenes

Epictetus

Δουλοσ επίκτητοσ γενόμην και σωματι πηροσ.
καὶ πενίην ἴροσ καὶ φιλόσ αθανατοισ.

Habes (ut opinor) assertũ: non esse fastidio dispiciendum seruile nomẽ: quum & Iouem tetigerit cura de seruo: & multos ex his fideles puidos: fortes: & philosophos etiam extitisse cõstiterit. Nunc de sigillaribus: ne ridẽda me potius extimes: q̃ sancta dixisse: paucis recensendũ est. Epicadus refert: Herculem occiso Geryone: quũ uictor per Italiã armenta duxisset: ponte qui nũc sublicius dicitur ad tempus istructo: hominũ simulacra pro numero sociorũ: quos casu peregrinationis amiserat: in fluuiũ demisisse: ut aqua secũda in mare deuecta pro corporibus defunctorum ueluti patriis sedibus redderentur: & inde usum talia simulacra fingendi inter sacra mansisse. Sed mihi huius rei illa origo uerior extimatur: quam paulo ante memini rettulisse. Pelasgos postq̃ felicior interpretatio capita nõ uiuentiũ: sed fictilia & φῶτοσ æstimationẽ non solum hominẽ sed etiam lumen significare docuisset: cœpisse saturno cereos potius accẽdere: & in sacellum Ditis aræ saturni cohærens oscilla quædam pro suis capitibus ferre. Ex illo traditum: ut cærei saturnalibus missitarentur: & sigilla arte fictili fingerentur: ac uenalia pararentur: quæ homies pro se atq; pro suis piaculum pro Dite saturno facerent. Ideo saturnalibus taliũ cõmerciorum celebritas cœpta septẽ occupat dies: quos tantũ feriatos facit esse: non festos oẽs. Nam medio idest. xiii. kalend. festum pbauimus: & aliis hoc assertionibus ab his probatum est: qui rõnem anni mensium dierũq; & ordinationẽ a Cæsare digestã plenius rettulerunt.

Sigillaria

Sublicius pons

Sigilla

q Vum q; hic finem loquendi facere uellet: subiecit Aurelius Symmachus: Perge mi Prætextate eloquio tam dulci: de anno quoq; edisertare: anteq̃ experiaris molestiam cõsulentis, siquis forte de præsen-

Anni ordo

tibus ignorat:quo ordine uel apud priscos fuerit: uel certioribus postea regulis inouatus sit:ad quod discendum ipse mihi uideris audientiũ animos incitasse: de diebus mensi additis differendo. Tum ille eodem. ductu orandi reliqua contexit. Anni certus modus apud solos semp ægyptios fuit:Aliarum gentiũ dispari numero:pari errore nutabat. Et ut con tentus sim:referendo paucarum morem regionum: Arcades annum suũ tribus mensibus explicabant:Acarnanes sex:Græci reliqui trecentis.liiii. diebus annum proprium computabant:Non igitur mirum in hac uarietate Romanos quoq; olim autore Romulo:annum suum decẽ habuisse mensibus ordinatũ:quia annus a martio incipiebat: & cõficiebatur diebus.ccc.iiii.ut sex quidem mẽses.i.aprilis iunius sextilis septẽber nouember decẽber:tricenũ essent dierũ:quattuor uero martius maius quintilis october tricenis & singulis expedirentur: qui hodieq; septimanas habẽt nonas:cæteri quintanas.Septimanas autẽ habẽtibus ab idibus reuertebantur kalendæ ad diem septimũdecimum. Verum habentibus quintanas ad.xviii.remeabat initium kalend.

Tricenũ dierum.
Septimanæ nonæ
Quintanæ nonæ

Hæc fuit Romuli ordinatio:q primũ anni mensẽ genitori suo Marti dicauit:quẽ mẽsem anni primũ fuisse uel ex hoc maxie ꝓbatur:ꝙ ab ipo qntilis qntus est:& deinceps pro numero noiabant̃. Huius etiã die prima:ignẽ nouũ Vestæ aris accẽdebant:ut icipiẽte anno: cura denuo seruãdi nouati ignis incipet.Eodẽ quoq; igrediẽte mẽse: tã in regia curiisq;: atq; flaminũ domibus laureæ ueteres nouis laureis mutabantur.Eodem quoq; mẽse & publicæ & priuatim ad annã Perẽnã sacrificatũ itur:ut annare pannareq; cõmode liceat.Hoc mẽse mercedes exoluebãt magistris: quas cõpletus annus deberi fecit.Comitia auspicabãtur. uectigalia locabãt.Et seruis cœnas apponebãt matronæ:ut domini saturnalibus.Illæ ut principio anni ad promptũ obsequium honore seruos inuitarent:hi quia gratiã perfecti operis exoluerent.

Martius primus mensis
Annare & pannare.
Magistris mercedes mẽse martio exoluebantur
Seruis cœnæ apponebãtur

Secũdũ mẽsem noiauit aprilẽ:ut qdã putãt cũ aspiratiõe: q̃si aphrilẽ a spuma quã græci uocat αφρον: uñ orta uenus credit̃. Et hãc Romuli asserũt fuisse rõnẽ:ut primũ qdẽ mensẽ a patre suo Marte.Secũdum ab Aenæ matre Venere noiaret.Et hi potissimũ ãni pricipia seruarẽt:a quibus esset Romani nois origo:quũ hodie quoq; i sacris Martẽ patrẽ: Venerẽ genitricẽ uocemus.Alii putãt Romulũ uel altiorẽ prudẽtia:uel certi numinis ꝓuidẽtia:ita primos ordinasse mẽses: ut quum p̃cedẽs Marti esset dicatus:deo plærũq; hoium necatori: ut Homerus ait: naturæ conscius αρες ἄρεσ βροτ ὀλοιγε μιάιφονε τει χεσιβάντα:secũdus Veneri dicaretur:quæ uim eius:q̃si benefica leniret. Nã & in.xii.zodiaci signis:quorũ certa certorũ numinũ domicilia credũtur:quum primum signum aries marti assignatus sit: sequẽs mox Venerem: idest taurus accæpit.& rursus e regione scorpius ita diuisus est: ut deo esset utriq; cõ

Aprilis mẽsis

munis.Nec existimatur cælesti ratione carere ipsa diuisio.Siquidem acu leo uelut potentissimo telo pars armata posterior domicilium Martis est: priorem uero partem:cui ζυγος apud græcos nomen est:nos libram uocamus: Venus accæpit:quæ uelut iugo cōcordi iungit matrimonia:amiciciasq; componit.Sed Cingius in eo libro quem de fastis reliquit:ait imperite quosdam opinari aprilem mēsem antiquos a Venere dixisse: quū nullus dies festus:nullumq; sacrificium insigne Veneri per hūc mensem a maioribus institutum sit.Sed ne in carminibus quidem saliorum: Veneris ulla:ut cæterorum cælestium: laus celebratur. Cingio etiam Varro consentit:affirmans nomē Veneris ne sub regibus quidem apud Romanos:uel latinū:uel græcum fuisse: & ideo non potuisse mensem a Venere nominari:sed quum fere ante æquinoctium uernum triste sit cælum & nubibus obductum: sed & mare nauigātibus clausum: terræ etiā ipsæ aut aqua aut pruina aut niuibus contegātur:eaq; omnia uerno.idest hoc mense aperiantur: arbores quoq;: nec minus cætera quæ continet terra: aperire se in germen incipiant: ab his omnibus mensem aprilem dici merito credendum:quasi aperilem:sicut apud athenienses ανθεστηριὼν idē mensis uocatur: ab eo quod hoc tempore cuncta florescant.Non tamen negat Verrius Flaccus hoc die postea constitutum: ut matrone Veneri sacrū facerēt: cuius rei causam quia huic loco nō conuenit: ꝑtereūdūē.

Veneris nomen.

Maius mēsis.

Maium Romulus tertium posuit:de cuius nomine inter autores lata dissensio est.Nam Fuluius nobilior in fastis:quos in æde Herculis musarum posuit: Romulum dicit postq̄ populum in maiores iunioresq; diuisit: ut altera pars consilio : altera armis rempub. tueretur: in honorem utriusq; partis: hunc maium: sequentem iunium mensem uocasse.Sunt qui hunc mensem ad nostros fastos a tusculanis transisse cōmemorent: apud quos nunc quoq; uocatur deus Maius. qui est Iuppiter: a magnitudine.s. ac maiestate dictus. Cingius mensem nominatum putat a Maia: quam Vulcani dixit uxorem. Argumentoq; utitur: ꝙ flamen uulcanalis kalend. maiis huic deæ rem diuinam facit. Sed Piso uxorem Vulcani Maiestam: non Maiam dicit uocari. Contendunt alii Maiam Mercurii matrem mēsi nomē dedisse: hinc maxime probantes: ꝙ hoc mense mercatores omnes Maiæ pariter Mercurioq; sacrificant. Affirmāt quidam: quibus Cornelius Labeo consentit: hanc Maiam cui mense maiores diuina celebratur: terrā esse:hoc adeptam nomen a magnitudine: sicut & mater magna in sacris uocatur: assertionemq; extimatiōis suæ etiā hinc colligūt: ꝙ sus prægnās ei mactatur: quæ hostia est propria terræ. & Mercuriū ideo illi in sacris adiūgi dicūt:quia uox nascēti homini terræ cōtactu datur. Scimus aūt Mercuriū uocis & sermonis potētem.Autor est Cornelius Labeo:huic Maiæ idest terræ ædē kalēd.maiis dedicatā: sub nomine bonæ deæ:& eandē esse Bonam deam & terram: ex ipso titu

Maia uel maiesta uxor Vulcani

Sus mactatur Maiæ

facile reperies:si rei inuisibilis motum sine authore:atq; ideo sine initio: ac sine fine prodeuntem & cætera mouentẽ mente concipias:cui nihil si milius de uisibilibus: q̃ fons potuerit reperiri:q ita principiũ est aquæ:ut cum de se fluuios & lacus procreet:a nullo nasci ipse dicat̃. Nã si ab alio nasceretur:nõ esset ipsum principium. Et sicut fons nõ facile semper de prehendit̃:ab ipso tamen qui fundunt̃:aut nilus est:aut eridanus:aut hi ster:aut thanais. Et ut illoꝝ rapacitatẽ uidẽdo admirans & intra te tanta rum aquaꝝ originem requirens cogitatione recurris ad fontem:& hunc oẽm motũ intelligis de primo scaturiginis manare principio:ita cum cor poꝝ motum seu diuina seu terrena sint considerãdo quærere forte autho rem uelis:mens tua ad animã quasi ad fontem recurrat. cuius motũ etiã sine corporis ministerio testantur cogitationes: gaudia:spes:timores. Nã motus eius est boni maliq; discretio:uirtutum amor:cupido uitiorum:ex quibus effluunt omnes inde nascentium rerum meatus. Motus eni eius est quicquid irascimur:& in feruorem mutuæ collisionis armamur:unde paulatim procedens rabies fluctuat prælioꝝ. Motus eius est:q in deside ria rapimur:q cupiditatibus alligamur:Sed hi motus si ratione gubernẽ tur:proueniunt salutares:si destituantur in præceps & rapiuntur & rapi unt. Didicisti motus animæ:quos modo sine ministerio corporis : modo per corpus exercet:Si uero ipsius mundanæ animæ motus requires:cæ lestem uolubilitatem & spæraꝝ subiacentiũ rapidos impetus intuere:or tum occasumue solis:cursus sydeꝝ uel recursus:quæ omnia anima mo uente proueniunt:Immobilẽ uero eam dicere:quæ mouet omnia Aristo teli nõ conuenit:qui quantus in aliis sit:probatum est: sed illi tantũ quẽ uis naturæ:quem ratio manifesta non moueat:Edocto igitur atq; asserto animæ motu Aphricanus qualiter exercitio eius utendum sit:in hæc uer ba mandat & præcipit:Hanc tu exerce optimis in rebus. Sunt autẽ opti mæ curæ de salute patriæ:quibus agitatus & exercitatus animus ueloci us in hanc sedem & domum suam peruolabit : Idq; ocyus faciet:si iam tum quum erit inclusus in corpore eminebit foras:& ea quæ extra erunt contemplans q̃maxime se a corpore abstrahet. Nãq; eorum qui se corpo ris uoluptatibus dederunt:earumq; se quasi ministros præbuere:impul suq; libidinum uoluptatibus obedientium:deorũ & hominum iura uio lauere:corporibus elapsi circum terram ipsam uoluantur: nec hunc in lo cum nisi multis agitati sæculis reuertunt̃. In superiore huius operis par te diximus alias ociosas:alias negociosas esse uirtutes: illas philosophis: has rerum publicarum rectoribus conuenire:utrasq; tamen exercentem facere beatum. Hæ uirtutes interdum diuiduntur:nonnunq̃ uero miscẽ tur: quum utrarumq; capax & natura & institutione animus inuenitur. Nam si quis ab omni quidem doctrina habeatur alienus:in repu. tamen & prudens & temperatus:& fortis & iustus sit:hic a feriatis remotus emi

net:tamen actualium uigore uirtutum quibus nihilominus cælum cedit in præmium. Siquis uero insita quiete naturæ nō sit aptus ad agendum: sed solum optima conscientiæ dote ereptus ad supera: doctrinæ suppellectilem ad exercitium diuinæ disputationis expendat: sectator cælestium: deuius caducorum: his quoq; ad cæli uerticem ociosis uirtutibus subuehetur: Sæpe tamen euenit ut idem pectus & agendi & disputandi perfectione sublime sit: & cælum utroq; adipiscatur exercitio uirtutū. Romulus nobis in primo genere ponat᷑: cuius uita uirtutes nunq̄ deseruit: semper exercuit: In secundo Pythagoras qui agendi nescius fuit artifex disserendi & solas doctrinæ & consciētiæ uirtutes secutus est. Sit in tertio ac mixto apud græcos Lycurgus & Solon: inter romanos Numa: Catones ambo: multiq; alii qui & philosophiam hauserunt altius: & firmamētum reipu. præstiterunt. Soli enim sapientiæ otio deditos: ut abunde græcia tulit: ita roma nō nesciuit. Quoniam igitur Aphricanus noster quem modo auus præceptor instituit: ex illo genere est quod & de doctrina uiuendi regulam mutuatur: & statum publicum uirtutibus fulcit: ideo & perfectionis geminæ præcepta mandantur: sed ut in castris locato & sudanti sub armis primum uirtutes policitæ suggeruntur: his uerbis. Sunt autē optimæ curæ de salute patriæ quibus agitatus & exercitatus animus uelocius in hanc sedem & domum suam peruolabit. Deinde quasi non minus docto q̄ forti uiro philosophis apta subduntur: cum dicitur: Idq; ocyus faciet: si iam tunc cum erit inclusus in corpore eminebit foras. & ea q̄ extra erūt contemplans q̄maxime se a corpore abstrahet. Hæc enim illius sunt præcepta doctrinæ: quæ illam dicit mortem philosophantibus appetendam. Ex qua fit adhuc in corpore positi corpus ut alienam sarcinā (in quantum patitur natura) despiciant: & facile nunc atq; opportune uirtutes suadet: postq̄ quanta & q̄diuina præmia uirtutibus debeantur: edixit. Sed quia inter leges quoq; illa imperfecta dicitur: in qua nulla deuiantibus pœna sancitur: ideo in conclusione operis pœnam sancit extra hæc præcepta uiuentibus: quem locum Hermagoras ille platonicus copiosius executus est: sæcula infinita dinumerans quibus nocentum animæ in easdem pœnas sæpe reuolutæ: sero de tartaris emergere permittuntur: & ad naturæ suæ principia quod est cælum tandem impetrata purgatiōe remeare. Necesse est enim omnem animam ad originis suæ sedem reuerti. sed quæ corpus tanq̄ peregrinæ incolunt cito post corpus uelut ad patriam reuertuntur: Quæ uero corporum illecebris ut suis sedibus inhærent: quanto ab illis uiolentius separātur: tanto ad supera serius reuertuntur. Sed iam finem somnio cohibita disputatione faciamus: hoc adiecto quod conclusionem decebit. quia cum sint totius philosophiæ tres partes: moralis: naturalis: & rationalis. & sit moralis quæ docet morum elimatam perfectionem. naturalis quæ de diuinis corporibus disputat. ra-

Moralis ps. naturalis. & rōnalis.

tionalis cum de incorporeis sermo est:quæ mens sola complectitur:nullam de tribus Tullius in hoc somnio prætermisit.nã illa ad uirtutes amorem⁊ patriæ:& ad contẽptum gloriæ adhortatio: quid aliud cõtinet nisi ethicæ philosophiæ instituta moralia?Cum uero uel de spærarum modo uel de nouitate:siue magnitudine syderꝝ: deq; principatu solis: & circis cælestibus:cingulisq; terrestribus: & oceani situ loquitur: & harmoniæ superũ pandit arcanũ:physicæ secreta cõmemorat:ac cũ de motu & immortalitate animæ disputat:cui nihil constat inesse corporeum: cuiusq; essentiã nullius sensus:sed sola ratio depræhendit:illic ad altitudinẽ philosophiæ rationalis ascendit. Vere igit̃ pronunciandũ est:nihil hoc opere perfectius:quo uniuersa philosophiæ continetur integritas.

Finit expositio in somnium Scipionis.

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLAris & Illustris Conuiuiorum Primi Diei Saturnaliorum Liber Primus. Ad Eustachium Filium.

M VLTAS VARIASQ VE res in hac uita nobis Eustachi fili natura cõciliauit. sed nulla nos magis:q̃ eorum qui e nobis essent procreati charitate deuinxit:eãq; nostrã in his educandis atq; erudiendis curam esse uoluit:ut parentes:neq; si id quod cuperent ex sententia cederet:tantum ulla alia ex re uoluptatis:neq; si contra eueniret: tantum mœroris capere possint.Hinc est ꝙ mihi quoq; institutione tua nihil antiquius æstimat̃: Ad cuius perfectionẽ cõpendia longis anfractibus anteponẽda ducens:moræq; ois impatiens non operior:ut per hæc sola ꝓmoueas:quibus ediscẽdis grauiter ipse inuigilas:sed ago:ut ego quoq; tibi legerim. & quicquid mihi uel te iam in lucem edito:uel anteq̃ nascereris:in diuersis seu græcæ seu romanæ linguæ uoluminibus elaboratum est:id totum sit tibi scientiæ suppellex: & quasi de quodam litterarum penu si quando usus uenerit: aut historiæ quæ in librorum strue latens clam uulgo est: aut dicti factiue memorabilis reminiscendi:facile id tibi inuentu atq; deprompta sit. Nec indigestæ tanq̃ in aceruum cõgessimus digna memoratu:sed uariarũ rerum disparilitas authoribus diuersa:confusa tẽporibus:ita in quoddam digesta corpus est:ut quæ indistincte atq; promiscue ad memoriæ subsidium annotaueramus.in ordinem instar membrorum cohærentia conuenirent.Nec mihi uitio uertas:si res quas ex lectione uaria mutuabor:ipse sæpe uerbis quibus ab ipsis authoribus enarratæ sunt explicabo: quia præsens opus non eloquentiæ ostentationem:sed noscendorum congeriem pollicetur.

Et boni conſulas oportet:ſi noticiam uetuſtatis modo noſtris non obſcu
re:modo ipſis antiquorum fideliter uerbis recognoſcas : prout quæq; ſe
uel enatranda uel tranſferenda ſuggeſſerint: Apes enim quodãmodo de
bemus imitari:quæ uagantur:& flores carpunt:deinde quicquid attule-
re:diſponunt:ac per fauos diuidunt:& ſuccum uarium in unum ſaporẽ:
miſtura quadam & proprietate:ſpiritu ſui mutant.Nos quoq; quicquid
diuerſa lectione quæſiuimus:cõmittemus ſtilo:ut in ordinem eodem di
gerente coaleſcat.Nam & in animo melius diſtincta ſeruantur: & ipſa di
ſtinctio non ſine quodam fermento:quo cõditur uniuerſitas:in unius ſa
poris uſum uaria libamenta confundit:ut etiam ſi quid apparuerit unde
ſumptum ſit:aliud tamen eſſe q̃ unde ſumptum noſcetur:appareat.Q đ
in corpore noſtro uidemus ſine ulla opera noſtra facere naturam. Alimẽ
ta quæ arripimus q̃diu in ſua qualitate perſeuerant:& ſolida innatant:ma
le ſtomacho oneri ſunt:at quum ex eo quod erant mutata ſunt:tum de-
mum in uires aut ſanguinem tranſeunt. Idem in his quibus aluntur in-
genia præſtemus:ut quæcunq; hauſimus non patiamur integra eſſe: ne
Digeriem. aliena ſint:ſed in quandam digeriẽ concoquant̃.Alioquin in memoriam
ire poſſunt:non in genium. Ex omnibus colligamus:unde unũ fiat ex
omnibus:ſicut unus numerus fit ex ſingulis. Hoc faciat noſter aius: oia
quibus eſt auditus abſcondat:ipſum tamen oſtẽdat quod effecit. Vt qui
odora pigmẽta cõficiunt:ante oía curãt:ut nullius ſint odoris ꝓpria quæ
cõdiẽtur:cõfuſuri uidelicet oium ſuccos odoraminũ in ſpiramẽtũ unũ.
Chorus. Vides q̃ multoꝝ uocibus chorus cõſtet:̃ una tñ ex oibus reddit̃.Aliqua
eſt illic acuta.aliqua grauis.aliqua media.accedũt uiris fœminæ.interpo-
nitur fiſtula.Ita ſinguloꝝ illic latent uoces:oium apparẽt.& fit cõcentus
ex diſſonis.Tale hoc præſens opus uolo.Multæ i illo artes.multa præcæ
pta ſunt.multaꝝ ætatũ exẽpla:ſed in unũ cõſpirata. In quibus ſi neq; ea
quæ iã tibi cognita ſunt aſperneris:nec quæ ignota ſunt uites : inuenies
plurima quæ ſint aut uoluptati legere:aut cultui legiſſe : aut uſui memi-
niſſe.Nihil.n.huic operi inſertum puto:aut cognitu inutile : aut difficile
perceptu:ſed omnia:quibus ſit ingenium tuum Vegetius:memoria ad-
Adminicu latior. miniculatior:oratio ſolertior:ſermo incorruptior:niſi ſicubi nos ſub alio
ortos cælo latinæ linguæ uena non adiuuet.Quod ab hiſce(ſi tamẽ qui
buſdam forte nõnũq̃ tempus uolũtaſq; erit iſta cognoſcere)petitũ impe
tratũq; uolumus:ut æqui boniq; cõſulãt:ſi in noſtro ſermone natiua ro-
mani oris elegãtia deſideret̃.Sed næ ego incautus ſum:qui uenuſtatẽ re
A. Albinus. præhenſionis incurram a.M.quondã Catone ꝓfectæ in Aulum Albinũ
qui cũ Lucio Lucullo cõſul fuit.Is Albinus res romanas oratione græca
ſcriptitauit.In eius hiſtoriæ primo ſcriptũ eſt ad hanc ſententiã:Neminẽ
ſuccenſere ſibi cõuenire:ſi quid in illis libris parum cõpoſite aut minus
eleganter ſcriptum foret:Nam ſum inquit homo romanus natus in latio

& eloquium græcũ a nobis alieniſſimum eſt:Ideoq; ueniam malæ exiſti-
mationis ſiquid eſſet erratum poſtulauit. Ea cũ legiſſet.M. Cato:Næ tu
inquit Aule nimiũ nugator es:quum maluiſti culpam deprecari:q̃ culpa
uacare.Nam petere ueniam ſolemus: aut quũ imprudentes errauimus. Dep̃cari.
aut quũ noxam imperio compellentis admiſimus. Te inquit: oro: quis
perpulit:ut id committeres:quod priuſq̃ faceres:peteres uti ignoſceret? Noxa.
Nunc argumentum quod huic operi dedimus uelut ſub quodam prolo
gi habitu dicemus.

Argumentũ totius operis. Caput primum.

s Aturnialibus apud Vectium prætextatum nobilitatis Romanæ proceres doctiq; alii congregãtur:& tempus ſoléniter celebratum deputant colloquio liberali:conuiuia quoq; ſibi mutua comitate præbẽtes:nec diſcedentes a ſe niſi ad nocturnam quietem. Nam per omne ſpacium feriarum:meliorem diei partem ſeriis diſputationibus occupantes: cœnæ tempore cõuiuales ſermones agitãt:ita ut nullũ diei tẽpus : docte aliquid uel lepide proferendi uacuũ relinquatur.Sed erit in menſa ſermo iucundior:ut habeat uoluptatis amplius: ſeueritatis minus. Nam cum apud alios quibus ſunt diſcreta conuiuia:tum in illo Platonis ſympoſio non auſteriore:aliqua de re conuiuarum ſermo:ſed cupidinis uaria & lepida deſcriptio eſt:in quo quidem Socrates non arctioribus ut ſolet nodis urget atq; implicat aduerſarium:ſed eludendi magis q̃ decertandi modo:appræhenſis dat elabendi prope atq; effugiẽdi locum. Oportet enim uerſari in cõuiuio ſermones:ut caſtitate integros:ita appetibiles uenuſtate.Matutina erit robuſtior diſputatio:quæ uiros & doctos & præclariſſimos deceat.Neq; enim Cottæ:Lælii:& Scipiones ampliſſimis de rebus: quoad romanæ litteræ erunt:in ueterum libris diſputabunt. Prætexatos uero Flauianos:Albinos:Symachos:& Euſtachios:quorũ ſplendor ſimilis:& nõ inferior uirtus eſt:eodẽ modo loqui aliquid licitũ non erit. Nec mihi fraudi ſi : uni aut alteri ex his quos cœtu coegit matura ætas:poſteriori ſæculo prætextati ſint:quod licito fieri Platonis dialogi teſtimonio ſunt.Quippe Socrate ita Parmenides antiqor:ut huius pueritia uix illius apprehenderit ſenectutem:& tamen inter illos de rebus arduis diſputatur.Inclytum dialogũ Socrates habita cũ Timæo diſputatione cõſumit:quos conſtat eodẽ ſæculo non fuiſſe.Paralus uero & Xãthippus: quibus Pericles pater fuit cum Protagora apud Platonẽ diſſerunt ſecundo aduẽtu athenis morante:quos multo ante infamis illa peſtilẽtia Athenis abſumpſerat.Annos ergo coeuntiũ miti in digitos(exẽplo Platonis nobis ſuffragante)non couuenit. Quo aũt facilius quæ ab oibus dicta ſunt:apparere ac ſecerni poſſent:Deciũ de Poſthumiano qui nã ille ſermo:aut inter quos fuiſſet ſciſcitantem fecimus.Et ne diutius lectoris deſideria moremur:iam Decii & Poſthumiani ſermo palam faciet:quæ hu-

ius colloquii uel origo fuerit:uel ordo processerit.

De die uel uario modo distinguendi diem ac noctē. Cap. ii.

t Entanti mihi Posthumiane aditus tuos: & molissima cōsultādi tē

Indulget. pora:quum modo adsunt feriæ:quas indulget magna pars mensis Iano dicati. Cæteris.n.ferme diebus:qui causis opportuni perorandis sūt hora omnino reperiri nulla potest:quin tuorum clientiū negocia uel defendas in foro:uel domi discas. Nunc aūt (scio te enim nō ludo sed serio feriari) si ē cōmodum respōdere id quod rogatum uenio:tibi ipsi quantum arbitror non iniucundū:mihi uero gratissimū feceris. Requiro aūt abs te id primum:Interfueris ne conuiuio per plusculos dies cōtinua comitate renouato:atq; sermoni quē prædicare in primis: quēq; apud omnes maximis ornare laudibus diceris:quem quidē ego ex parte audissem: nisi post illa couiuia Roma profectus Neapoli moraretur. Aliis uero nuper interfui admirantibus memoriæ tuæ uires uniuersa quæ tunc dicta sunt per ordinem sæpe referētis. Hoc unum Deci nobis ut & ipse:quantum tua sinit adolescentia uidere:& ex patre Albino audire potuisti : in omni uitæ cursu optimum uisum est:ut quantum cessare a causarum defensione licuisset:tantum ad eruditorum hominum tuiq; similium cōgressum aliquem sermonem que conferrem:Neq; enim recte institutus animus requiescere aut utilius aut honestius usq̄ potest:q̄ in aliqua oportunitate docte ac liberaliter colloquendi:interrogandiq; & respondendi comitate. Sed quod nam istud conuiuium? An uero dubitandum est: quin id dicas:quod doctissimis procerum cæterisq; nuper apud Vectium prætextatū fuit:& discurrens post inter reliquos grata uicissitudo uariauit? De hoc ipso quæsitum uenio:& explices uelim:quale illud conuiuium fuerit:a quo te abfuisse propter singularem omnium in te amicitiam non opinor. Voluissem equidem:neq; id illis ut existimo ingratū fuisset : sed quum essent amicorum complures mihi causæ illis diebus pernoscēdæ: ad cœnam tum rogatus:meditandi non edendi illud mihi tempus esse respondi:hortatusq; sum:ut alium potius nullo inuolutum negocio:atque cura liberum quærerent:Ita factum est:Nam facundum & eruditum uirum Eusebium rhetorem inter græcos præstantem omnibus:idest nostra ætate professis:doctrinæ latialis haud inscium:prætextatus meum in locum inuitari imperauit. Vnde igitur illa tibi nota sunt:quæ tam iocunde & comiter ad instituendam uitam exemplis (ut audio) rerum copiosissimis:& uariæ doctrinæ ubertate prolata digesta sunt? Quum solsticialis dies qui saturnaliorum festa:quibus illa conuiuia celebrata sunt: consecutus est:forēsi cura uacuus lætiore animo essem domi:Eo Eusebius cū paucis e sectatoribus suis uenit. Statimq; uultu renidens:Per magna me inquit abs te Postuhumiane cum ex aliis:tum hoc maxime gratia fateor obstrictum:q a prætextato ueniam postulando mihi in cœna uacuefeci

sti locum. Itaq; intelligo: non studium tantum tuum: sed ipsam quoq;: ut aliquid abs te mihi fiat cõmodi: consentire atq; aspirare fortunã. Vis ne inq̃ restituere id nobis: quod debitum tã benigne ac tam libenter fateris? nostrũq; hoc ocium quo perfrui raro admodũ licet: eo ducere: ut his quibus interfueris tunc tu: nũc nos interesse uideamur? Faciã inquit ut uis. Narrabo aũt tibi: non cibũ aut potum: tametsi ea quoq; ubertim casteq; affuerunt: sed & quæ uel in cõuiuiis: uel maxime extra mensam ab iisdẽ per tot dies dicta sunt in quantũ potero animo repetã. Quæ quidẽ ego quum audirem: ad eorum mihi uitam qui beati a sapientibus dicerentur: accedere uidebar. Nã & quæ pridie q̃ adessem inter eos dicta sunt: Auieno mihi insinuante: cõperta sunt: & omnia scripto mandaui: ne quid subtraheret obliuio: Quæ si ex me audire gestis: caue existimes diem unã referendis: quæ per tot dies sunt dicta: sufficere. Quemnam igitur: & inter quos: aut unde ortum sermonẽ Posthumiane fuisse dicebat? Ita præsto sum indefessus auditor. Tum ille. Declinãte inquit in uesperum die: quẽ saturnale festum erat insecutuꝝ: quũ Vectius prætextatus domi conuenire se gestiẽtibus copiã faceret: eo uenerunt Aurelius Symmachus: & Cecinna Albinus: cũ ætate: tũ etiã moribus ac studiis inter se coniunctissimi. Hos Seruius inter grãmaticos doctores recens professus: iuxta doctrinã: mirabilis & amabilis: uerecũdia terrã intuens: & uelut latenti similis sequebat̃. Quos quũ prospexisset: obuiãq; processisset: ac perblande salutauisset: conuersus ad Furiũ Albinũ qui tũ forte cũ Auieno aderat: Vis ne ait mi Albine cũ his quos aduenisse peropportune uides: quosq; iure ciuitatis nostræ lumina dixerimus: eã rem de qua inter nos nasci cœperat sermo: cõmunicemus? Quidni maxime uelim Albinus ĩquit. Nec enim ulla alia de re: q̃ de doctis quæstionibus colloqui: aut a nobis: aut ab his: potest esse iucundius. Quũq; cõsedissent: Tũ Cecinna. Quid nã id sit mi prætextate: tã & si adhuc nescio: dubitare tamen non debeo: esse scitu optimũ: quũ & nobis ad colloquendũ causam attulerit: & nos eius expertes esse non sinatis. At qui scias inquit oportet: eũ inter nos sermonem fuisse: ut quũ dies crastinus festis saturno dicatis initium dabit: qñ saturnalia incipere dicamus. i. quando crastinũ diem initium sumere existimemus. & inter nos quidẽ parua quædam de hac disputatione libauimus. Veꝝ quia te quicquid in libris latet: uestigare notius est: q̃ ut per uerecũdiam negare possis: pergas uolo in medium ꝓferre quicquid de hoc quod quærimus edoctum tibi comprehænsumq; est. Tũ Cecinna: Quũ uobis qui me in hunc sermonem adducitis: nihil ex omnibus quæ ueteribus elaborata sũt: aut ignoratio neget: aut obliuio subtrahat: superfluũ uideo inter scientes nota proferre. Sed ne quis me existimet dignatione consultationis grauari: quicquid de hoc mihi tenuis memoria suggesserit: paucis reuoluam. Post hæc quum omnes paratos ad audiendum ere- Edoctum

ctosq; uidisset:ita exorsus est. Marcus Varro in rerũ humanarum libro: quem de diebus scripsit: Homines inquit qui ex media nocte ad proximam mediam noctem his horis uigintiquattuor nati sunt:uno die nati dicuntur: Quibus uerbis ita uidetur dierum obseruationem diuisisse: ut qui post solis occasum ante mediam noctem natus sit:illo quẽ mox nox consecuta est: Contrauero qui in sex noctis horis posterioribus nascitur: eo die uideatur natus: qui post eam noctem diluxerit. Atheniẽses autem aliter obseruare idem Varro in eodem libro scripsit: eosq; a solis occasu ad solem iterum occidentem: omne id medium tempus unum diem esse dicere. Babylonios porro aliter. A sole.n.exorto ad exortum eiusdem incipientem id spatium unius diei nomine uocare. Vmbros uero unum & eundem diem esse dicere: a meridie ad in sequentem meridiem: Quod quidem inquit Varro nimis absurdum est. Nam qui kalendis horis sexta apud umbros natus est: dies eius natalis uideri debebit & kalẽdarum dimidiatus. & qui post kalendas erit usq; ad horam eius diei sextam. Populum autem romanum ita uti Varro dixit: dies singulos annumerare a media nocte ad mediam proximam multis argumentis ostenditur. Sacra sunt enim romana partim diurna partim nocturna: Et ea quæ diurna sũt: ab hora sexta noctis sequentis nocturnis sacris tempus impenditur: Ad hoc. Ritus quoq; & mos auspicandi eandem esse obseruationem docet. Nam magistratus: quando uno die eis & auspicandum est: & id agendum super quo processit auspicium: post mediam noctem auspicantᷣ: & post exortum solẽ agunt: Auspicatiq;: & egisse eadẽ die dicuntur. Præterea tribuni plebis quos nullũ diẽ integrũ abesse Roma licet: quum post mediã noctẽ ꝓficiscunt̃: & post primã facẽ ante mediã noctem sequentem reuertunt̃: nõ uident̃ abfuisse die: quoniã ante horã noctis sextã regressi: partẽ aliquã illius in urbe consumũt. Quintũ quoq; Mutiũ iuris consultũ dicere solitũ legi nõ esse usurpatũ mulierẽ: quæ quũ kalendis ianuariis apud uirũ matrimonii causa eẽ cœpisset: ad diẽ quartũ kalẽdas ianuarias sequẽtes usurpata esset: Non.n.posset impleri trinoctium: quo abesse a uiro usurpandi causa ex duodecim tabulis deberet: quoniam tertiæ noctis posteriores sex horæ alterius anni essent: qui inciperet ex kalẽdis. Virgilius quoq; id ipsum ostendit: ut hominem decuit poeticas res agentem recondita atq; opera ueteris ritus significatione.

Diei principii uariæ opiniones

Vsurpare.

Torquet (inquit) medios nox humida cursus:
Et me sæuus equis oriens afflauit anhelis:

His enim uerbis diem quem Romani ciuilem appellauere a sexta noctis hora oriri admonet. Idem poeta quando nox quoq; incipiat expressit in sexto. Quum enim dixisset:

Hac uice sermonum roseis aurora quadrigis
In medium ætherio cursu traiecerat axem: Mox suggessit uates.

Nox ruit ænea:nos flẽdo ducimus horas.
Sed ita obseruantissimus ciuiliũ diffinitionũ diei & noctis initia descripsit. Qui dies ita diuiditur. Primũ tẽpus diei dicitur mediæ noctis inclinatio. Deinde gallicinium. Inde cõticinium: quũ & galli cõticescunt: & homines etiã tum quiescunt. Deinde diluculũ.i. quum incipiat dinosci dies. Inde mane: dum dies clarus. Mane aũt dictum: aut ꝙ ab inferioribus locis.i.a manibus exordium lucis emergat: aut (quod uerius mihi uidetur) ab omine boni nominis. Nam & lanobini mane pro bono dicunt: sicut apud nos quoq; cõtrarium est imane: ut imanis bellua: uel immane facinus: & hoc genus cætera: non pro bono. Deinde a mane ad meridiẽ: hoc est ad medium diei. Inde iam supra uocatur tẽpus occiduũ: & mox suprema tempestas: hoc est diei nouissimum tempus: sicut expressum est in duodecim tabulis. Solis occasus suprema tempestas esto. Deinde uespera: quod a græcis tractum ẽ. illi enim εσπεραν a stella hespero dicũt: unde & hesperia italia (ꝙ occasui subiecta sit) nominatur. Ab hoc tempore prima fax dicitur: deinde concubia. & inde intempesta: quæ non habet idoneum tempus rebus gerendis. Hæc est diei ciuilis a romanis obseruata diuisio: Ergo noctu futura quum media esse cœperit: auspicium saturnaliorum erit: quibus die crastini mos inchoandi est. Hic quum oẽs quasi uetustatis promptuarium: Albini memoriam laudauissent: ꝑtextatus Auienum uidens Furio insusurrantẽ: quid nã hoc mi Auiene inquit: quod uni Albino indicatum clam cæteris esse uelis? Tum ille. Moueor quidem autoritate Cecinnæ: nec ignoro errorem in tantam nõ cadere doctrinam: aures tamẽ meas ista uerboꝝ nouitas ꝑculit: quũ noctu futura: & die crastini magis: q̃ futura nocte: & die crastino dicere (ut regulis placet) maluit. Nã noctu non appellatio: sed aduerbiũ est. Porro futura qđ nomen ẽ: non potest cum aduerbio cõuenire: Nec dubiũ est: hoc inter se esse noctu & nocte: quod diu & die. Et rursus die: & crastini non eodem casu sunt: & nisi casus idem nomina in eiusmodi elocutione nõ iungit. Saturnaliorum deinde cur malimus q̃ saturnalium dicere opto dignoscere. Ad hæc cum Cecinna renidens taceret: & Seruius a Symmacho rogatus esset: quid nam de his existimaret: licet inquit in hoc cœtu nõ minus doctrina q̃ nobilitate reuerẽdo: magis mihi discendum sit: q̃ docendum: fabulabor tamen arbitrio iubẽtis: & insinuabo primum de saturnalibus: post de cæteris: unde sit sic eloquendi non nouitas sed uetustas. Qui saturnalium dicit: regula innititur. Nomina enim quæ datiuum pluralem in.bus. mittunt: nunq̃ genitiuum eiusdem numeri syllaba creuisse patiuntur. sed aut totidem habet: ut monilibus monilium sedilibus sedilium: aut una syllaba minus est: ut carminibus carminum: luminibus luminum. Sic ergo saturnalibus rectius saturnalium q̃ saturnaliorum. Sed qui saturnaliorum dicunt: autoritate magnorum muniuntur uirorum:

Diei ciuilis diuisio

Promptuariũ

Noctu
Nocte

Insinuare

Saturnaliũ & saturnaliorũ

Nam & Salustius in.iii.bacchanaliorum ait. Et Masurius fastorum secũdo: Vinaliorum inquit dies Ioui sacer est: nõ ut quidam putant Veneri: & ut ipsos quoq; grãmaticos in testimonium citem: Verrius Flaccus in eo libello qui Saturnus inscribitur: Saturnaliorum inquit dies apud græcos quoq; festi habentur. & in eodem libro. Dilucide me inquit de constitutione saturnaliorum scripsisse arbitror. Item Iulius Modestus de feriis. Saturnaliorum inquit feriæ. & in eodem libro. Antias inquit agonaliorũ repertorem Numã Pompiliũ refert: Hæc tamen inquies autoritas quæro an possit aliqua ratione defendi? Plane: quatenus alienum non est cõmitti grãmaticum cũ sua analogia: tentabo suspicionibus eruere: quid sit: quod eos solita enunciatione detorserit: ut mallẽt saturnaliorum: q̃ saturnalium dicere. Ac primũ existimo q hæc nomina quæ sunt festorum dierum neutralia: carentq; numero singulari: diuersæ conditionis esse uoluerunt ab his nominibus quæ utroq; numero figurãtur. Compitalia enim: & Bacchanalia: & Agonalia: & Vinalia: & reliqua his similia: festorũ dierum nomina sunt. nec singulariter nominantur: aut si singulari numero dixeris: non idem significabis: nisi adieceris festum: ut Bacchanale festũ: & Agonale festum: & reliqua: ut iam non positiuum sit: sed adiectiuum: quod græci ἐπιθετον uocant. Animati sunt ergo ad faciendam discretionem in genitiuo casu: ut ex hac declinatione exprimerent nomen solennis diei: scientes in nõnullis sæpe nominibus datiuo in bus. exeunte: nihilominus genitiuum in.rum.finiri: ut domibus domorũ: duobus duorum: ambobus amborum. Ita & uiridia quum ἀντι τοῦ ἐπιθετου accipiuntur: genitiuum in.ium.faciunt: ut uiridia prata, uiridium pratorũ. Quũ uero ipsam loci uiriditatem significare uolumus: uiridiorum dicimus: ut quum dicitur formosa facies uiridiorum. Tunc enim uiridia quasi positiuum ponitur: nõ accidens. Tanta autem apud ueteres fuit licentia huius genitiui: ut Asinius Polio Vectigaliorum frequenter usurpet: q Vectigal non minus dicatur q̃ uectigalia. Sed & quũ legamus: Læuaq; ancile gerebat: tamen & anciliorum relatum est. Vidẽdum ergo ne magis uarietas delectauerit: q̃ ut adamussim uerũ sit. festorum dierum nomina sic uocata. Ecce enim & præter solẽnium dierũ uocabula: alia quoq; sic declinata reperimus: ut præcedens sermo patefecit uiridiorum: & uectigaliorum: & anciliorum. Sed & ipsa festorum nomina secundum regulam declinata apud ueteres reperio. Siquidem Varro ferialium diem ait a ferendis in sepulchra epulis dici: non dixit feraliorum. Et alibi floralium: non floraliorum ait: quum idem nõ ludos florales illic: sed ipsum festum floralia significaret. Masurius etiam secundo festorũ liberalium Dies inquit a põtificibus agonium martiale appellatur. Et in eodẽ libro. Eã noctem deiceps quæ in sequentẽ diem qui ẽ lucariũ: nõ dixit lucariorum. Itẽq; liberaliũ multi dixerũt: nõ liberaliorũ. Vnde pnunciandũ est: ueteres

Vinalia

Ferialium dies

indulsisse copiæ per uarietatem:ut dicebant exanimos & exanimes: inermes & inermos:tum hilaros atq; hilares.Et ideo certum est:licito & saturnalium & saturnaliorum dici:quum alterum regula cũ authoritate:alterũ & si sola:sed multorũ defendit authoritas. Reliqua aũt uerba quæ Auieno nostro noua uisa sunt:ueterum nobis sunt testimoniis afferenda.Ennius enim nisi cui uidetur inter nostræ ætatis politiores munditia respuẽdus:noctu concubia dixit his uerbis.

Exanimus & exanimis
Hilaris
Hilarus

Q ua galli furtim noctu summa arcis adorti:
Mœnia concubia uigilesq; repente cruentant.

Q uo in loco animaduertendum est: non solum ꝙ noctu concubia: sed etiam ꝙ qua noctu dixerit. Et hoc posuit in annalium septimo: In quorum.iii.clarius quidem idem dixit.

Hac noctu filo pendebit hetruria tota.

Claudius etiã quadrigarius annali.iii. Senatus aũt de noctu conuenire: noctu multa domũ dimitti.Nõ esse ab re puto hoc in loco id quoq; admonere:quod decẽ uiri in.xii. tabulis inusitatissime nox pro noctu dixerũt. Verba hæc sunt.Si nox furtũ factũ sit:si im aliquis occisit:iure cæsus esto.In qbus uerbis id etiã notandũ est ꝙ ab eo qd is nõ eum casu accusatiuo sed im dixerũt. Sed nec die crastini a doctissimo uiro sine ueterũ authoritate ꝓlatum est: qbus mos erat modo die quinti: modo die qnte pro aduerbio copulate dicere:cuius indiciũ est: ꝙ syllaba secũda corripitur:quæ natura ꝓducitur:quũ solũ dicit̃ die.quod aũt diximus extremã istius uocis syllabã tum p.e.tũ per.i.scribi: consuetũ id ueteribus fuit: ut his litteris plerũq; in fine idifferẽter uterent̃:sicut pristine & pristini: ꝓcliue ꝓcliui.Venit ecce illius uersus Põpiniani in mentẽ:qui ẽ ex attelania quæ Meuia inscribitur.

Die crastini

Dies hic sextus quum nihil egi: die quarte moriar fame.

Die pristine eodẽ mõ dicebat̃ qđ significabat die pristino.i.priore:quod nũc pridie dicit̃:cõuerso cõpositiõis ordine:q̃si pristino die Nec inficias eo: lectũ apud ueteres die q̃rto: sed iuenit̃ hoc de trãsacto: nõ de futuro positũ:Nã Gneus Martius hõ impẽse doctus in mimiambis ꝓ eo dicit: qđ nudius q̃rtus nos dicimus in his uersibus: Nuꝑ die q̃rto ut recordor & certe aquariũ urceũ unicũ domi fregit.Hoc igit̃ intererit:ut die quarto qdẽ de ꝑterito dicamus:die aũt quarte de futuro.Verũ ne de die crastini nihil rettulisse uideamur.suppetit cecilianũ illud ex libro historiarũ secũdo.Si uis mihi equitatũ dare: & ipse cũ cætero exercitu me sequi: die qnti Romæ i capitolio curabo tibi cœnã coctã. Tũc Symmachus: Cæcilius tuus inqt & historiã & uerbũ ex originibus.M.Catõis accæpit:apud quẽ ita scriptũ ẽ.Igit̃ dictatorẽ Carthaginẽsiũ magister equitũ monuit: Mitte romã mecũ equitatum:die quinti in capitolio tibi cœna cocta erit. Et prætextatus: Exstimo non nihil ad demonstrandam consuetudinem

Die pristine
Die pristino
Die quarte
Die quarto

ueterum etiam & prætoris uerba conferre: quibus more maiorum ferias concipere solet: quæ appellantur compitalia. Ea uerba hæc sunt: Die noni post kalendas ian. quiritibus compitalia erunt. Tum Auienus aspiciens Seruium: Curius inquit & Fabricius: & Coruncanus antiquissimi uiri: uel etiam his antiquiores Horatii illi tergemini: plane ac dilucide cum suis fabulati sunt. neq; auruncorum aut sicanorum aut pelasgorum: qui primi coluisse in Italia dicuntur: sed ætatis suæ uerbis loquebantur. Tu autem proinde quasi cum matre Euandri nunc loquere: Vis nobis uerba multis iam sæculis oblitterata reuocare? ad quorum congeriem præstantis quoq; uiros quorum memoriam continuus legendi usus instruit incitasti. Sed antiquitatem uobis placere iactatis ꝙ honesta & sobria & modesta sit. Viuamus ergo moribus præteritis: p̄sentibus uerbis loquamur. Ego enim id quod a. C. Cæsare excellentis ingenii ac prudentiæ uiro in primo de analogia libro scriptum est: habeo semper in memoria atq; in pectore: ut tãquã scopulum: sic fugiam infrequens atq; insolens uerbum. Mille deniq; uerborum talium est: quæ quum in ore prisce authoritatis crebro fuerint: exauthorata tamẽ a sequenti ætate repudiataq; sũt. horum copiam proferre nunc possem: ni tempus iam noctis ꝓpinquantis necessariæ discessionis nos admoneret. Bona uerba quæso prætextatus morali (ut assolet) grauitate subiecit: ne insolenter parentis artium antiquitatis reuerentiam uerberemus: cuius amorem tu quoq; dum dissimulas: magis prodis: Quũ enim dicis mille uerborum est: quid aliud sermo tuus nisi ipsam redolet uetustatem? Nam licet. M. Cicero in oratione quam pro Milone concæpit ita scriptum reliquerit: Ante fundum Clodii quo in fundo propter insanas illas substructiones facile mille hominum uersabatur ualentium: non uersabãtur: quod in libris minus accurate scriptis reperiri solet. Et in sexta in Antonium: Qui inquã in illo anno inuentus est: qui Lucio Antonio mille nummum ferret expensum: Licet Varro quoq; eiusdem sæculi homo in septimodecimo humanarum dixerit: plus mille & centũ annorum est: tamen fiduciam sic componendi non nisi ex antecedentium authoritate sumpserũt. Nam Quadrigarius in. iii. annalium ita scripsit. Ibi occiditur mille hominum. Et Lucilius in. iii. satyrarum.

Compitalia

Exauthorare

Mil'e uerborum est

Plus

Ad portam mille: a porta est sex inde salernum.

Alibi uero & declinationẽ huius nois executus ẽ. Nã i. xv. libro ita dicit.

Hunc milli passum qui uicerit atq; duobus:
Campanus sonipes successor nullus sequatur.
Maiore spacio ac diuersus uidebitur ire. Idem in libro nono.
Tu milli nummum potes uno quærere centum.

Milli passum dixit pro mille passibus: & milli nummum dixit pro mille nũmis: aperteq; ostendit mille & uocabulũ esse & singulari numero dici

& casum etiam capere ablatiuum eiusq; pluratiuum esse milia. Mille enĩ non ex eo ponitur quod græce χιλια dicũtur: sed quod χιλιας. Et sicut una chilias & duæ chiliades ita unũ mille & duo milia ueteres certa atq; directa ratione dicebant. & heus tu? his ne tam doctis uiris: quorum .M. Cicero & Varro imitatores se gloriantur: adimere uis in uerborũ comitiis ius suffragandi: & tãq̃ sexagenarios maiores de põte deiicies? Plura de hoc dissereremus: ni nos inuitos ab inuito discedere hora cogeret. Sed uultis ne diem sequentẽ: quem oẽs plæriq; abaco & latrũculis conterunt: nos istis sobriis fabulis a primo lucis in cœnæ tẽpus: Ipsam quoq; cœnam nõ obrutam poculis: nõ lasciuientem ferculis: sed quæstionibus doctis pudicam & mutuis ex lecto relationibus exigamus? Sic enim ferias præ omni negocio fœtas cõmodi senserimus: nõ animũ ut dicitur remittentes: nam remittere inquit Musonius animũ: quasi amittere est: sed demulcentes eum paulũ: atq; laxantes iocundis honestisq; sermonũ illectationibus: quod si ita decernitis: diis penatibus meis huc cõuenien do gratissimum feceritis. Tum Symmachus: Nullus qui quidem se dignum hoc conuentu meminerit: sodalitatẽ hanc: uel ipsum conuentus regem repudiabit. Sed ne quid ad perfectionẽ cœtus desideretur: iuitan dos ad eundem cõgressum conuictumq; censeo: Flauianũ: qui quãto sit mirando uiro & uenusto patre præstantior nõ minus morũ ornatu uitæq; grauitate: q̃ copia profundæ eruditionis: asseruit. simulq; Posthumianum: qui forum defensionum dignatione nobilitat: & Eustachion: qui tantus in omni philosophiæ genere est: ut solus nobis repræsentet trium philosophorum igenia: de quibus nostra antiquitas gloriata est. Illos dico quos athenienses quondã ad senatũ legauere impetratũ: uti mulctam remitteret: quam ciuitati eorum fecerat propter Oropi uastationem: Ea mulcta fuerat talentũ fere quingentũ: Erãt isti philosophi Carneades ex Academia: Diogenes stoicus: Critolaus peripateticus: quos ferunt seorsum queq;: ostentãdi gratia: per celeberrima urbis loca magno hominum cõuentu dissertauisse. Fuit (ut relatum ẽ) facundia Carneades uiolẽta & rapida: Scita & tereti Critolaus: Modesta Diogenes etiã sobria. Sed in senatum itroducti iterprete usi Cælio senatore. At hic noster quum sectas omnis assecutus: sed probabiliorem secutus sit: omniaq; hæc iter græcos genera dicendi solus impleat: iter nos tamẽ ita sui locuples iterpres est: ut nescias qua lingua facilius uel ornatius expleat operam disserendi. Probauere omnes Quinti Aurelii iudiciũ: quo edecumatos elegit sodales: atq; his ita cõstitutis: primum a prætextato simul: deinde a se discedẽtes domum quisq; suam regressi sunt.

Milia / De põte deiicere. / Abacus / Latrunculi / Fœtas / Remittere animum / Gloriari de. / Mulcta / Carneades / Critolaus / Diogenes / Edecumati

p Ostero die ad ædes Vectii matutini omnes inter quos pridie conuenerat: affuerunt: quibus prætextatus in bibliothecam receptis: in qua eos opperiebatur: præclarũ inqt diem mihi fore uideo: quum &

uos adestis:& affuturos se illi quos ad conuentus nostri societatem roga ri placuit:spoponderunt. Soli posthumiano antiquior uisa est instruendarum cura defensionũ:in cuius abnuentis locũ. Eusebium graia & doctrina & facundia clarũ rhetorem surrogauit:insinuauitq; oibus: ut exorto die:se nobis indulgerent:quando quidē nullis hodie officiis publicis occupari fas esset. togatus certe:uel trabeatus:paludatusue:seu prætextatus hac die uidet' nullus. Tũ Auienus:ut ei interpellãdi mos erat. Quũ sacrũ mihi ait:ac reipu.nomen prætextate tuũ inter uocabula diuersi habitus refers:admoneor non ludicræ ut extimo quæstionis:quũ enim uestitus togæ:uel trabeæ: seu paludamenti: nullum de se proprii nominis usum fecerit:quæro abs te: cur hoc de solo prætextæ habitu usurpauerit uetustas:aut huic nomini quæ origo contigerit?

Insinuare
Indulgerent
Admoneri quæstionis
Prætextatus unde.

i Nter hæc Auieni dcã:Flauiãus & Eustachius:par isigne amiciciæ: ac minio post Eusebius igressi alacriorē fecere cœtũ:Accæptaq; ac reddita salutatiõe:cõsederũt:pcũctãtes qd nã offēderint sermocinatiõis. Tũ Vectius popportune affuistis mihi inqt assertorē qrenti. Mouet.n. mihi Auienus noster nominis quæstionem: & ita originem eius flagitat: tanq̃ fides ab eo generis exigenda sit. Nam quum nullus sit qui appelletur suo nomine uel togatus: uel trabeatus: uel paludatus: cur prætextatus nomen habeatur postulat in medium proferri. Sed & cum posti inscriptum sit delphici templi:& unius e numero septem sapientum eadem sit ista sententia γνῶθι σεαυτόν quid in me scire existimandus sim: si nomen ignoro: cuius mihi nunc & origo & causa dicenda est? Tullius Hostilius rex romanorum tertius debellatis hetruscis:Sellam currulem: lictoresq;:& togam pictam:atq; prætextam: quæ insignia magistratuum hetruscorũ erant: primus ut Romæ haberentur instituit. Sed prætextã illo sæculo puerilis non usurpabat ætas. Erat enim ut cætera quæ enumeraui: honoris habitus: Sed postea Tarquinius Demarati exulis Corinthii filius Priscus:quem quidam Lucumonem uocitatum ferunt: rex tertius ab Hostilio: quintus a Romulo:de Sabinis egit triumphum:Quo bello filium suum annos quattuordecim natum: q; hostem manu percusserat: & pro contione laudauit:& bulla aurea prætextaq; donauit:insigniens puerum ultra annos fortem: præmiis uirilitatis & honoris. Nã sicut prætexta magistratuum:Ita bulla gestamen erat triumphantiũ: quã in triumpho præ se gerebant: inclusis intra eam remediis: quæ crederent aduersus inuidiam ualentissima. Hinc deductus mos:ut prætexta & bulla in usum puerorum nobilium usurparentur: ad omen & uota conciliandæ uirtutis ei similis: cui primis in annis munera ista cesserunt. Alii putant: eundem priscum:quum is statum ciuium solertia prouidi principis ordinaret: cultũ quoq; ingenuorũ puerorũ inter pcipua duxisse: Instituisseq;:ut patricii bulla aurea cũ toga:cui purpura prætexitur: uterētur:

Assertor
Prætexta.
Tarquinus.
Bulla

dūtaxat illi: quorū patres curulē gesserant magistratum. Cæteris aūt: ut prætexta tantū uterentur indultū. Sed usq; ad eos: quorū parentes equo stypendia iusta meruissent. Libertinis uero nullo iure uti ꝑtextis licebat: ac multo minus peregrinis: qbus nulla esset cū romanis necessitudo. sed postea libertinorū quoq; filiis ꝑtexta cōcessa ē: ex causa tali: quā. M. Lælius augur refert: qui bello punico secūdo duumuiros dicit ex senatusconsulto: ꝓpter multa ꝓdigia: libros sybillinos adisse: & īspectis his: nūciasse in capitolio supplicandū: lectisterniūq; ex collata stype faciendū: ita ut libertinæ quoq; quæ lōga ueste uterentur: in eā rem pecuniā subministrarēt. Acta igit̃ obsecratio: pueris īgenuis: itēq; libertinis: sed & uirginibus patrimis matrimisq; ꝓnunciantibus carmē. Ex quo cōcessum: ut libertinorū quoq; filii: qui ex iusta dūtaxat matrefamilias nati fuissent: togā prætextam & lorum in collo pro bullæ decore gestarēt. Verrius Flaccus ait: Quū populus ro. pestilentia laboraret: essetq; responsum: id accidere: q̄ dii despicerent̃: Anxiam urbē fuisse: quia nō ītelligeret̃ oraculū: euenisseq;: ut circensiū die: puer de cœnaculo pompā superne despiceret: & matri referret: quo ordine secreta sacrorū in arca pilēti cōposita uidisset: Qui quū rē gestā senatui nunciasset: placuisse uelari loca: qua pompa ueheretur: atq; ita peste sedata: puerū: qui ambiguitatē sortis absoluerat: togæ & ꝑtextæ usum munus impetrauisse. Vetustatis peritissimi referunt: In raptu sabinarū: unam mulierū nomine Hersiliā: dum adhæreret filiæ: simul raptam. Quā quū Romulus Hosto cuidā ex agro latino: qui in Asylū eius confugerat: uirtute cōspicuo uxorem dedisset: natum ex ea puerum: anteq̄ ulla alia sabinarum partū ederet: eumq;: q̄ primus esset in hostico procreatus Hostum Hostilium a matre uocitatum. & eundem a Romulo bulla aurea ac prætexta insignibus honoratū. Is enim quum raptas ad consolandum uocasset: spopondisse fertur: se eius infanti quæ prima sibi ciuem romanum esset enixa: illustre munus daturum.

Indulgere

Lectisterniū Libertinis datum est gestare lorum

Patrimis. matrimis.

Hersilia

Hostus Hostilius

n Onnulli credūt īgenuis pueris attributū: ut cordis figurā ī bulla an̄ pectus annecterēt: quā īspiciētes ita demū se hoīes cogitarēt si corde ꝑstarent. Togā quoq; prætextā his additā: ut ex purpuræ rubore: ingenuitatis pudore regerentur. Diximus unde prætexta: adiecimus & causas quibus existimatur concessa pueritiæ: Nūc idem habitus quo argumēto transierit in usum nominis: paucis explicandū est. Mos antea senatoribus fuit: in curiā cum ꝑtextatis filiis introire. Quū in senatu res maior quæpiā cōsultaret̃: eaq; in diē posterū ꝓlata eēt: placuit ut hāc rē: sup̄ qua tractauissent: ne q̄s enunciaret: priusq̄ decreta esset. Mater Papyrii pueri: qui cū parente suo in curia fuerat: percōtatur filiū: quidnā in senatu egissent patres. Puer respōdit tacendū esse: neq; id dici licere. Mulier fit audiendi cupidior. Secretū rei: & silentiū pueri eius animū ad exquirendū euerberat. Quærit igitur cōpressius uiolentiusq;. Tū puer ur-

Bullæ quæ figura sit.

Pueritia

Prætextata uestis

Papyrius puer. de papyrio hec leges a gell. lib. primo cap. xxiij

gente matre: lepidi atq; festiui mendacii consiliũ capit. Actũ in senatu dixit: utrũ uideretur utilius: magisq; ex repu. esse: Vnus ne ut duas uxores haberet: an ut una apud duos nupta esset. Hoc ubi illa audiuit: aio cõpauescit: domo trepidans egreditur: ad cæteras matronas affert. Postridieq; ad senatũ copiosæ matrũ familias cateruæ cõfluunt: lachrymantes atq; obsecrantes orant: una potius ut duobus nupta fieret: q̃ uni duæ. Sena-

Intemperies

tores ingredientes curiã: quæ illa mulierũ intẽperies: & quid sibi postulatio isthæc uellet: mirabantur. Et nõ ut paruæ rei prodigiũ: illã uerẽdi sexus ĩpudicã insaniã pauescebant. Puer Papyrius publicũ metum demit. Nã in mediũ curiæ progressus: quid ipsi mater audire ĩstitisset: quid matri ipse simulasset: sicuti fuerat enarrat. Senatus fidẽ atq; ingenium pueri exosculatur: consultũq; facit: uti post hac pueri cũ patribus in curiã non introeant præter illum unum Papyriũ: eiq; puero postea cognomẽtum honoris gratia: decreto inditum prætextatus: ob tacendi loquendiq; in

Scipio unde:

prætextata ætate prudentiam. Hoc cognomentũ postea familiæ nostræ in nomen hæsit. Non aliter dicti Scipiones: nisi q; Cornelius qui patrem luminibus carentem probaculo gerebat: Scipio cognominatus: nomen ex cognomie posteris dedit. Sic Messala tuus Auiene dictus cognomen

Messala uñ.

to Valerii Maximi: qui postq̃ Messanã urbem Siciliæ nobilissimã cæpit: Messala cognominatus ẽ. Nec mirũ si ex cognominibus nata sunt nomina: quum contra & cognomina ex propriis sint tracta nominibus: ut ab Aemylio Aemylianus: a Seruio Seruiliãus. Hic subiecit Eusebius: Messala & Scipio: alter de pietate: de uirtute alter: ut refers cognomina repperunt. Sed Scropha & Asina: quæ uiris non mediocribus cognomenta sunt: uolo dicas unde contigerint: quũ contumeliæ q̃ honori propiora uideantur. Tũ ille: Nec honor: nec iniuria: sed casus fecit hæc nomina. Nã

Asinæ cognomen cur corneliis sit.

asinæ cognomentũ Corneliis datum est: quoniam princeps corneliæ gentis empto fundo: seu filia data marito: quum sponsores ab eo solenniter poscerentur: asinam cum pecuniæ onere produxit in forũ: quasi pro sponsoribus p̃sens pignus. Tremellius uero scropha cognominatus ẽ euen-

Scrophæ cognomẽ unde cæptum

tu tali. Is Tremellius cum familia atq; liberis in uilla erat: serui eius quũ de uicino scropha erraret: surreptam conficiunt: Vicinus aduocatis custodibus omnia circũuenit: ne qua hæc efferri possit. Isq; ad dominũ ap-

Pecus de scropha

pellat restitui sibi pecudem. Tremellius qui ex uillico rem comperisset:

Centones

scrophæ cadauer sub centonibus collocat: super quos uxor cubabat.

Quæstio

Quæstionem uicino permittit. Quum uentum est ad cubiculum: uerba iurationis concipit: nullã esse in uilla sua scrophã: nisi illã inquit quæ in centonibus iacet: lectulũ monstrat. Ea facetissima iuratio Tremellio

Famulitium

scrophæ cognomen dedit. Dũ ista narrantur unus e famulitio cui puincia erat: admittere uolentes dominũ conuenire: Euangelũ adesse nũciat cum Dysario: qui tunc Romæ præstare uidebantur cæteris medẽdi ar-

occultiore sacrorum doceri posse cōfirmat. Hanc eandem etiā Bonam: Faunamq;: Opem: & Fatuam pontificum libris indigitari. Bonam: quod omniū nobis ad uictum bonorum causa est. Faunam quod omni usui animantium fauet. Opem quod ipsius auxilio uita constet: Fatuam a fando. quod (ut supra diximus) infantes partu editi non prius uocem edunt: q̄ attigerint terram. Sunt qui dicant hanc deam potentiā habere Iunonis: ideoq; regale sceptrum in sinistra manu ei additum: Eandem alii Proserpinam credūt: porcaq; ei rem diuinam fieri: quia segetem quā Ceres mortalibus tribuit: porca depasta est. Alii χθονιαν εκατην. Boeotii Semelam credunt: nec non eandem Fauni filiam dicunt: obstitisseq; uoluntati patris in amorem suū lapsi: ut & uirga myrtea ab eo uerberaretur: Quum desiderio patris nec uino ab eodem pressa cessisset: Transfigurasse se tamen in serpentem pater creditur: & coisse cum filia. Horum omnium hoc proferunt indicii. quod uirgam myrteam in templo haberi nefas sit: quod super caput eius extendatur uitis: qua maxime eam pater decipere tentauit: quod uinum i templum eius non suo nomine soleat inferri: sed uas in quo uinum inditum sit mellariū nominetur: & uinum lac nuncupetur: serpentesq; in templo eius nec terrentes nec timentes indifferenter appareant. Quidam medeam putāt: quod in ædem eius omne genus herbarum sit: ex quibus antistites dant plerumq; medicinas: & quod templū eius uirum introire non liceat: propter iniuriam: quam ab ingrato uiro Iasone perpessa est. Hæc apud græcos θεος γυναικεια dicitur: quā Varro filiā Fauni tradidit. adeo pudicam ut extra γυναικονιτιν nunq̄ sit egressa: nec nomen eius in publico fuerit auditum: nec uirum unq̄ uiderit: uel a uiro uisa sit: propter quod nec uir templū eius ingreditur. Vnde & mulieres in italia sacro Herculis non licet interesse: quia Herculi (quum boues Geryonis per italiæ agros duceret) sitienti respondit mulier. aquā se nō posse præstare: quod fœminarum deæ celebraretur dies: nec ex eo apparatu uiris gustare fas esset: Propter quod Hercules facturus sacrum detestatus est præsentiā fœminarum: & Potitio ac Pinario sacrorum custodibus iussit: ne mulierem interesse permitterent. Ecce occasio nominis: quo Maiam esse eandem: & terrā: & Bonam deam diximus: coegit nos de bona dea quæcunq; comperimus protulisse.

Fauna & ops & Fatua.

Semela.

Vinū non adhibetur in sacris bōæ deæ.

Sacris Herculis nō interfuerunt mulieres.

Potitius: & pinarius custodes sacrorū herculis.

Iunius maium sequitur: aut ex parte populi ut supra diximus noiatus: aut (ut Cigius arbitratur) quod Iunōius apud latios añ uocitatus. diuq; apud aricinos prænestinosq; hac appellatione in fastos relatus sit: adeo ut sicut Nisus in cōmētariis fastorum dicit: apud maiores quoq; nostros hæc appellatio mēsis diu manserit. Sed post detritis quibusdā litteris: ex iunonio Iunius dictus sit. Nā & ædes Iunonis monetæ kal. Iuniis dedicata ē. Nōnulli putauerūt Iuniū mēsem a Iunio Bruto: qui primus Romæ cōsul factus est: nominatū: quod hoc mense. i. kalen. iuniis: pulso Tarquino sacrum Carnæ deæ in celo mōte uoti reus fecerit. Hanc deā uitalibus hu-

Iunius mēsis

Iunonis monetæ ædes.

Carna dea.

manis præesse credũt.ab ea deniq; petitur ut iecinora & corda:quæq; sũt intrinsecus uiscera salua conseruet.Et quia cordis beneficio cuius dissimulatione Brutus habebatur idoneus:emẽdationi publici status extitit: hanc deam quæ uitalibus præest:templo sacrauit. Cui pulte fabatia & lardo sacrificatur:ꝙ uires maxime his rebus corporis roborentur. Nam & kalend.iuniæ fabariæ uulgo uocant:quia hoc mẽse adultæ fabæ diuinis rebus adhibentur.

Fabariæ calendæ.

Iulius mẽsis.

Sequitur Iulius qui quũ secũdum Romuli ordinationem martio anni tenente principium:quintilis a numero uocaretur:nihilominus tamen etiã post præpositos a Numa Ianuarium ac februarium:retinuit nomen: quum nõ uideretur iã quintus esse: sed septimus. Sed postea in honorẽ Iulii Cæsaris dictatoris legẽ ferẽte.M.Antonio Marci filio cõsule: Iulius appellatus est:ꝙ hoc mẽse ad quartũ idus q̃ntilis Iulius ꝓcreatus sit.

Augustus mensis

Augustus deinde est:qui sextilis antea uocabat᷑: donec honori Augusti daret᷑ ex senatusconsulto:cuius uerba subieci.Quum imperator Cæsar Augustus mense sextili:& primũ consulatũ inierit:& triũphos tres intulerit in urbem:& ex Ianiculo legiões deductæ secutæq; sint eius auspicia ac fidem:& ægyptus hoc mense in potestatem populi romani redacta sit:finisq; hoc mense bellis ciuilibus impositus sit:atq; ob has causas hic mensis huic imperio felicissimus sit ac fuerit:placere senatui:ut hic mẽsis augustus appellet᷑.Idem plebiscitum factum ob eandem rem Sexto Pacubio tribuno plebem rogante.

September qui & germanicus.

Mensis september principalem sibi retinet appellationem:ex germanici appellatione.

October qui & Domitianus.

Octoberem uero suo nomine Domitianus inuaserat. Sed ubi infaustum uocabulum ex omni ære uel saxo placuit eradi:menses quoq; usurpatione tyrãnicæ appellationis exuti sunt. Cautio postea principum cæterorum diri ominis infausta uitantium:mẽsibus a septembri usq; ad decembrem prisca nomina reseruauit.Hæc fuit a Romulo annua ordinata dimensio:qui(sicut supra iam diximus)annum.x. mensium:dierum uero.iiii.& trecentorum habendum esse constituit:mensesq; ita disposuit:ut quattuor ex his tricenos & singulos:sex uero tricenos haberent dies.Sed quum is numerus neq; solis cursui:neq; lunæ rõnibus conueniret: nonnunq̃ usuueniebat:ut frigus anni æstiuis mensibus:& contra calor hyemalis proueniret.Quod ubi contigisset:tantum dierum sine ullo mensis nomine patiebantur assumi:quantum ad id anni tempus adduceret:quo cæli habitus instanti mensi aptus inueniretur.

Anni diuisio per numã.

SEd secutus Numa:quantum sub cælo rudi & seculo adhuc impolito solo ingenio magistro compræhendere potuit:uel quia græcorum obseruatione forsan instructus est:quinquãginta dies addidit ut i trecentos.liiii.dies:quibus.xii.lunæ cursus confici credidit:annus exten

deretur:atque his.l.a se additis:adiecit alios sex retractos illis mensibus sex:qui triginta habebant dies:idest de singulis singulos: factosq;.l. &.vi. dies in duos nouos menses pari ratione diuisit:ac de duobus priorem Ianuarium nuncupauit:primũq; anni esse uoluit:tanq̃ bicipitis dei mẽsem respicientem ac prospicientem trãsacti anni finem futuriq; principia.Secundum dicauit Februo deo:qui lustrationũ potens creditur.Lustrari autem eo mense ciuitatem necesse erat:quo statuit ut iusta diis manibus soluerentur.Numæ ordinationem finitimi mox secuti:totidem diebus totidemq; mẽsibus ut Pompilio placuit annum suum computare cœperũt. Sed hoc solo discrepabant q̃ mẽses undetricenum:tricenumq; in numero alternauerunt.Paulo post Numa in honorem imparis numeri secretũ hoc & ante Pythagoram parturiente natura:unum adiecit diem:quẽ Ianuario dedit:ut tam in anno:q̃ in mensibus singulis:præter unum februarium:impar numerus seruaretur:nam quia.xii.menses:si singuli aut pari aut impari numero putarentur:consumationem parem facerent:unus pari numero institutus unius amputationem imparem fecit.Ianuarius igit̃: aprilis:Iunius:sextilis:september:nouember:december: undetricenis censebantur diebus:& quintanas nonas habebãt:ac primo idus in omnibus ad.xvii.kalend:computabantur.Martius uero:maius:quintilis:& october dies tricenos:singulos possidebant.Nonæ in his septimanæ erant.Similiterq; post idus.x.&.vii.dies in singulis usq; ad sequentes kalend.cõputabãtur.sed solus februarius.xx.&.viii.retinuit dies:quasi inferis & diminutio:& par numerus conueniret.

Februus deus.unde Februarius mẽsis.

Menses quot dies habent.

q Vum ergo romani ex hac distributione Pompilii ad lunæ cursum sicut græci annum proprium cõputarent:necessario & intercalare mensem instituerunt more græcorũ. Nam & græci quum animaduerterent temere se.ccc:liii.diebus ordinasse annum:quoniam apparet de Solis cursu qui.ccc.lxv.diebus & quadrante zodiacum conficit:deesse ãno suo.xi.dies & quadrãtem:intercalares statuta ratione commenti sunt:ita ut octauo quoq; anno.lxxxx.dies:ex quibus tres menses tricenum dierũ composuerunt.intercalarent:Id græci fecerunt:quoniam erat operosum atq; difficile:omnibus annis.xi.dies & quadrantem intercalare.itaq; maluerunt hũc numerum octies multiplicare:& nonaginta dies qui nascuntur:si quadrans cum diebus.xi.octies componatur:inserere:in tres menses ut diximus distribuendos.Hos dies υπερβαινοντας:Menses uero ευβολισμοις appellabant.Hunc ergo ordinem romanis quoq; imitari placuit:sed frustra:quippe fugit eos diem unum sicut supra admonuimus additum a se ad græcum numerum:in honorem imparis numeri.Ea re per octennium cõuenire numerus atq; ordo nõ poterat. Sed nundum hoc errore cõperto:per octo annos nonaginta quasi supfundendos græcoꝝ exemplo computabant dies.Alternisq; annis binos uicenos:alternis

Intercalatio.

ternos uicenosq; intercalares expensabant intercalatióíbus.iiii. Sed octa uo quoq; anno intercalatores octo affluebāt dies ex singulis:quibus uer tentis anni numerū apud romanos super græcū abundasse iam diximus. Hoc quoq; errore iam cognito: hæc species emendationis inducta est. Tertio quoq; octennio ita intercalandos dispensabant dies:ut non nona ginta:sed.lxvi.intercalerent:compensatis.xxiiii.diebus pro illis:qui p toti dem annos supra græcorum numeꝝ creuerant. Omni aūt intercalationi mensis februarius deputatus est:qm̄ is ultimus anni erat:Quod etiam ipsum de græcoꝝ imitatione faciebant. Nam & illi ultimo anni sui mēsi: superfluuos interserebāt dies:ut refert Glaucippus:qui de sacris atheniē sium scripsit. Verum una re a græcis differebāt:nam illi confecto ultimo mense:romani nō confecto februario:sed post.xx.&.iii.diem intercalabāt terminalibus scilicet iā peractis. Deinde reliquos februarii mēsis dies:qui erant quinq;:post intercalationē subiungebant (credo) uetere religionis suæ more:ut februariū omnino martius sequeretur.

Nūdinæ

SEd quū sæpe eueniret ut nundinæ modo in anni principem diem: modo in nonas caderēt (utrūq; autem perniciosum reipublicæ pu tabatur) remediū quo hoc auerteretur excogitatū est:Quod aperiemus: si prius ostēderimus:cur nundinæ uel primis kalēd. uel nonis omnibus cauebantur. Nam quotiēs incurrente anno dies cœpit qui adiectus est nundinis:omnis ille annus infaustus casibus luctuosus fuit:maximeque lepidiano tumultu opinio ista firmata est.

Nonæ

Serui Tu. in certus dies natalis.

NOnis aūt conuētus uniuersæ multitudinis uitādus existimat̄:quo niam populus romanus: exactis etiā regibus: diem hūc nonarum maxime celebrabat:quē natalem Serui Tullii existimabāt:quia quū in certū esset:quo mēse Seruius Tullius natus esset:nonis tamē natum eē cōstaret:oēs nonas celebri noticia frequētabāt. Veritos ergo qui diebus præerant ne quid nundinis collecta uuiuersitas ob regis desideriū noua ret:cauisse ut nonæ a nundinis segregarētur. Vnde dies ille quo abūdare annum diximus:eoꝝ est pmissus arbitrio:qui fastis præerāt:ut quū uel lēt:dūmodo eū in medio terminalioꝝ:uel mēsis intercalaris ita locarent: ut a suspecto die celebritatem auerterēt nundinarum: Atq; hoc est quod quidam ueterū rettulerunt:Non solū mēsem apud romanos:uerum etiā diē intercalarem fuisse. Quando aūt primū intercalatū sit:uarie refert: & Macer quidē Licinius eius rei originē Romulo assignat. Antias libro. ii. Numā Pompiliū sacroꝝ causa id inuenisse cōtendit. Iunius Seruium Tulliū regē primū intercalasse cōmemorat:a quo & nūdinas institutas Varroni placet. Tuditanus refert libro.iii. magistratuū decēuiros qui.x. tabulis.ii.addiderunt.de intercalādo populū rogasse. Cassius eosdē scri bit autores. Flauius id egisse. M.consulē dicit ab urbe cōdita anno quin gentesimo sexagesimosecundo:inito mox bello ætolico:Sed hoc arguit

Intercalatio quando pri mū facta.

Nundinæ a quo institutæ

Varro scribẽdo:antiquissimã legem fuisse incisam in colũna ærea a Lucio Pinario & Furio cõsulibus:cui mẽtio intercalaris ascribit᷑. Hæc de intercalandi principio satis relata sint. Verum fuit tempus quũ propter superstitionem intercalatio omnis omissa est. Nonnunq̃ uero per gratiã sacerdotum:qui quum publicanis proferri:uel imminui cõsulto anni dies uolebant:modo auctio:modo retractio dierum proueniebat:& sub specie obseruatio emergebat maior confusionis occasio.

Sed postea.C.Cæsar omnẽ hanc inconstantiã tempoꝝ uagam adhuc & incertã in ordinem statutæ definitionis coegit:adnitente fibi.M.flauio scriba:qui scriptos dies singulos ita ad dictatorem rettulit:ut & ordo eorum inueniri facillime posset:& inuẽto certus status pseueraret: Ergo.C. Cæsar exordium nouæ ordinationis initurus:dies oẽs qui confusionem adhuc poterant facere consumpsit:eaq; re factũ est:ut annus confusiõis ultimus in quadringẽtos quadraginta tres dies protẽderet᷑. post hoc imitatus ægyptios solos diuinaꝝ reꝝ oium conscios:ad numerũ solis:q diebus.ccc.lxv.& quadrãte cursum conficit:annum dirigere contẽdit. Nam sicut lunaris annus mensis ẽ:quia luna paulo minus q̃ mẽsem in zodiaci circuitiõe cõsumit:ita solis annus hoc dieꝝ numero colligẽdus ẽ: quem peragit:dũ ad id signũ se denuo uertit:ex quo digressus ẽ. unde ãnus uertens uocat᷑:& habet᷑ magnus:quũ lunæ annus breuis putet᷑. Hoꝝ Virgilius utrũq; cõplexus est. Interea magnũ sol circũuoluitur annum.

Hinc Ateius Capito annũ a circuitu temporis putat dictum quia ueteres an pro circum ponere solebant:ut Cato in originibus oratorum:An terminum:idest circum terminũ:& ambire pro circumire. Iulius ergo cæsar decem dies obseruationi ueteri supadiecit:ut annũ trecẽti &.lxv. dies quibus sol lustrat zodiacum:efficerent:& ne quadrans deesset: statuit ut quarto quoq; anno:sacerdotes qui curabant:mẽsibus ac diebus unũ intercalarent diem:eo scilicet mense ac loco:quo etiam apud ueteres mẽsis intercalabat᷑:idest ante quinq; ultimos februarii mensis dies:idq; bissextũ censuit nominandũ. Dies aũt decẽ quos ab eo additos diximus:hac ordinatione distribuit. In ianuariũ & sextilem & decembrem binos dies inseruit. In aprilẽ aũt iuniũ septembrẽ nouembrẽ singulos. Sed neq; mensi februario addidit diem:ne deum inferũ religio imitaretur. Et martio maio quintili octobri seruauit primum statum:q; satis pleno erant numero: idest dierum singulorum tricenorumq;. Ideo & septimanas nonas sicut Numa constituit:quia nihil in his Iulius mutauit. Sed ianuarius: sextilis december:quibus Cæsar binos dies addidit:licet tricenos singulos habere post Cæsarẽ cœperint:quintanas tamen habent nonas:& ab idibus illis sequẽtes kaled.in undeuicesimum reuertuntur:quia Cæsar quos addidit dies neq; ante nonas neq; ante idus inserere uoluit:ne nonarum aut iduum religionẽ:quæ statuto erat die:nouella comperẽdinatione corrũ

Anni correctio a.C.Cæsare facta. Sibi.

Annus con'fusionis.

Annus lunaris.

Annus uertens.

Annus unde

Bissextus.

Compendinatio.

peret.Sed nec post idus mox uoluit inserere:ne feriarum quarūq; uiolaretur indictio.Sed peractis cuiusq; mēsis feriis:locum diebus aduenis fecit.Et ianuario quidē dies quos dicimus quartum & tertiū kalendas februarias dedit:Aprili.vi.kalendas maias:Iunio.iii.kalendas iulias:Augusto quartū & tertium kalendas septembris: Septembri tertium kalendas octobris:Nouembri tertiū kalend.decembris:decembri uero quartum & tertium kalend.ianuarias.Ita factum est:ut quū omnes hi mēses quibus dies addidit ante hanc ordinationem:habuissent mensis sequētis kalēdas ad septimū decimum reuertentes:postea ex augmento additorum dierū: hi qui duos accæperunt ad nonū decimum:qui uero unum ad octauum decimū haberent reditum kalendarū. Feriarum tamen cuiusq; mēsis ordo seruatus est. Nam si cui fere tertius ab idibus dies festus aut feriatus fuit:& tunc ad sextūdecimum dicebat̃:Etiam post augmentum dierum: eadem religio seruata est:ut tertio ab idibus die celebraretur.licet ab incremento non iam ad decimū sextū kalendas:sed ad septimū decimū si unus aut ad.xviii.si duo sunt additi:diceretur: Nam ideo nouos dies circa finē cuiusq; mensis inseruit:ubi finem omniū quæ in mense erant reperit feriarum:Adiectosq; omnis a se dies fastos notauit:ut maiorem daret actionibus libertatem.& nō solum nullum nefastum:sed nec comitialem quēq̃ de adiectis diebus instituit:ne ambitionē magistratuum augeret adiectio. Sic annum ciuilem Cæsar habitis ad lunam dimēsionibus constitutum: edicto palam posito publioauit.& hucusq; error stare potuisset:ni sacerdotes sibi errorem nouum ex ipsa emendatione fecissent.Nam quū oporteret diem qui ex quadrantibus confit:quarto quoq; anno cōfecto:anteq̃ quintus inciperet:intercalare:illi quarto nō peracto:sed incipiente:intercalabant.Hic error.vi.&.xxx.annis pmansit:quibus annis intercalati sūt dies.xii.quum debuerint intercalari nouem.

Fasti dies.

Confit

Anni correctio ab augusto fcā.

Sed hunc quoq; errorem sero depræhensum correxit Augustus: qui annos.xii.sine intercalari die transigi iussit:ut illi tres dies:qui p ānos.xxx &.vi.uitio sacerdotalis festinationis excreuerant:sequētibus ānis.xii.nullo die intercalato deuorarent̃.Post hoc unū diē: secundū ordinationem Cæsaris:quinto quoq; incipiente anno:intercalari iussit.& omnē hūc ordinem æreæ tabulæ ad æternā custodiā incisione mādauit. Tūc Horus: Dies quidem hic inquit intercalaris anteq̃ quintus annus incipiat inserēdus:cum ægypti matris artium ratione consentit:sed in illorum mēsibus explicandis uidetur operosum:quos tricenum dierum omnes habent:eo q; explicitis.xii.mensibus idest trecentis.lx.diebus exactis: tunc inter augustum atq; septembrem reliquos quinq; dies anno suo reddunt: adnectentes quarto quoq; anno exacto intercalarem:qui ex quadrantibus cō fit.At hic nō a primo in ultimū mensis diem ad incremētum continuum numerus accedit:sed post kalendas dirigitur in nonas. inde ad quasdam

idus deflecti audio. Post rursus ni fallor:immo ut nunc quoq; rettulisti: in sequentes kalendas. Quæ omnia quid sibi uelint scire equidem uellē. Nam illud ne consequi posse me spero ut uocabula comprahendā: quæ singulis apud uos diebus adduntur:dum alios fastos uariisq; alios nominibus nuncupatis. Nundinas quoq; uestras nescire me fateor:de quibus obseruatio tam diligens tā cauta narratur. Hæc nec mihi erubescēdum ē ignorare peregrino:a te uero Prætextate discere nec ciuem puderet. Tūc prætextatus: Non solum tibi inquit Hore quū sis ægypto oriundus:sed ne nobis quidem quibus origo romana est:erubescendum puto quærere:quod quæsitu dignum oēs ueteres putauerunt. Nam de kalendis:nonis:& idibus:deq; feriarū uariis obseruationibus innumeros autores cura quæstionis exercuit:Et ideo nos quæ de his ab omnibus dicta sunt in unum breuiter colligemus. Romulus quū ingenio acri quidem:sed agresti statum proprii ordinaret imperii:initium cuiusq; mensis ex illo sumebat die:quo nouā lunam contigisset uideri:quia non continuo euenit:ut eodē die semper appareat:sed modo tardius modo celerius ex certis causis uideri solet. Sic contigit:ut dum tardius apparuit præcedēti mēsi plures dies:aut quum celerius:pauciores darent̄:& singulis quibusq; mensibus perpetuam numeri legem primus casus addixit. Sic factum est: ut alii triginta & unum:alii undetriginta sortirentur dies:omnibus tamē mēsibus ex die nonarum idus nono die repræsentari placuit:& inter idus ac sequentes kalendas constitutū est. xvi. dies esse numerandos: ideo mēsis uberior duos illos quibus augebatur dies inter kalendas suas & nonas habebat. Hinc aliis quintus a kalēdis dies:aliis septimus nonas facit Cæsar tamen (ut supra diximus) stata sacra custodiēs: nec ī illis mensibus q bus binos adiecit dies:ordinem uoluit mutare nonarum:quia pactis totius mensis feriis:dies suos rei diuinæ cautus inseruit. Priscis ergo temporibus anteq̄ fasti a Cn. Flauio scriba inuitis patribus:in omniū noticiā proderent̄: pōtifici minori hæc ꝓuincia delegabat̄:ut nouæ lunæ primū obseruaret aspectū:uisamq; regi sacrificulo nūciaret:itaq; sacrificio a rege & minore pontifice celebrato:idē pontifex calata idest uocata in capitoliū plebe:iuxta curiā calabram:quæ casæ Romuli proxima est: quod numero dies a kalendis ad nonas supessent:ꝓnūciabat:& quintanas quidem dicto quinquies uerbo καλῶ septimanas repetito septies prædicabat. Verbū aūt καλῶ græcū est.i. uoco. Et hūc diem qui ex his diebus q calarentur primus esset:placuit kalēdas uocari. Hinc & ipsi curiæ:ad quam uocabant̄:calabræ nomē datum est:& classi:ꝙ omnis ī eam populus uocaretur. Ideo aūt minor pōtifex numerū dierum qui ad nonas supessent calando prodebat:ꝙ primus nouam lunam oportebat nonarum die populares qui in agris essent:confluere in urbem accæpturos causas feriaꝝ a rege sacroꝝ:sciturosq;:quod esset eo mense faciendum. Vnde quidam

Mensis initiū factum a Romulo.

Curia calabra.

Calendæ unī.

Calabra curia & classis unde.

Nonæ unde.

hinc nonas extimant dictas: quasi nouæ initium obseruationis:uel qđ ab eo die semper ad idus nouem dies putentur:sicut apud thuscos nonæ plures habebantur:ꝗ hi nono quoq; die regem suum salutabant:& de ꝓpriis negociis consulebant.

Idus unde.

I Duum porro nomē a Thuscis:apud quos is dies itis uocatͬ sumptum est.Item autem illi interpretabātur Iouis fiduciam:Nā quū Iouem accipiamus lucis autorem:unde & Lucetium salii in carminibus canunt:& cretenses ΔιαΤΗΝΗμεραΝ uocant:ipsi quoq; Romani Diespitrem appellant:ut diei patrem.Iure hic dies Iouis fiducia uocatͬ:cuius lux cum solis occasu nō finitur:sed splendorem diei & noctis cōtinuat illustrante luna:quod semp in plenilunio.i.medio mense fieri solet. Diem uero qui uel nocturnis caret tenebris:Iouis fiduciam thusco nomie uocauerunt:unde & oēs idus Iouis ferias obseruandas sanxit antiquitas. Alii putant idus:ꝗ ea die plena luna uideatͬ:a uidendo uidus appellatas:mox litterā.u.detractā.Sicut cōtra quod græci ιΔειμ dicunt:nos.u.littera addita uidere dicimus.Nōnullis placet:idus dictas uocabulo græco αϖοτου ειΔουσ:quod eo die plenā speciem luna demonstret. Sunt qui existimēt idus a boue iduli dictas:quam hoc nomine uocāt thusci.& oibus idibus Ioui imolatur a flamine:Nobis illa ratio nominis uero propior existimatͬ:ut idus uocemus diē: qui diuidit mēsem.Iduare.n.hetrusca ligua diuidere est:unde uidua quasi ualde idua.i.ualde diuisa aut uidua.i.a uiro diuisa:Vt aūt idus oēs Ioui:ita oēs kalendas Iunoni tributas & uaronis & pontificalis cōfirmat autoritas.Quod etiā laurentes patriis religionibus seruant:qui & cognomen deæ:ex cerimoniis addiderūt: kalendarē Iunonē uocātes.Sed & oibus kalendis a mēse martio ad decembrē huic deæ kalendaꝝ die supplicant.Romæ quoq; kalendis oibus:præterq̄ pōtifex minor:in curia calabra rem diuinā Iunoni facit.Etiā regina sacroꝝ.i.regis uxox porcā uel agnā in regia Iunoni immolat:a qua etiā Ianum iunonium cognominatū diximus.ꝗ illi deo oīs ingressus:huic deæ cuncti kalēdarum dies uidentͬ ascripti.Quū.n.initium mēsium maiores nostri ab exortu lunæ seruauerint:iure Iunoni kalendas addixerunt:lunā ac iunonem eādem putantes:uel qa luna ꝑ aerē meat:unde & græci lunā αρτεμιν nūcupauerūt quasi αεροτομΗΝ ꝗ aera secat.Iuno aūt aeris arbitra est:una merito initia mensiū.i.kalendas huic deæ cōsecrauerunt. Nec hoc prætermiserim:quod nuptiis copulādis:kalēdas:nonas:& idus religiosas.i.deuitādas cōsuerūt.Hi.n.dies ꝑter nonas feriati sūt.feriis āt uim cuiq̄ fieri piaculare ē:ideo tūc uitantͬ nuptiæ:i quibus fieri uis uirginibus uidetͬ.Sed Veriū Flaccū iuris pōtificii peritissimū: dicere solitum refert Varro:quia feriis tergere ueteres fossas liceret:nouas facere ius nō eēt:iō magis uiduis q̄ uirginibus idoneas esse ferias ad nubēdū.Subiiciet aliqs Cur ergo nonis si feriatus dies nō est:ꝓhibetͬ celebritas nuptiaꝝ:Huius

Lucetius Iuppiter.
Diespiter.
Iouis fiducia.
Iouis feriæ.
Iduare.
Vidua unde idus Ioui cōsecratæ.
Iuno calendaris.
Ianus Iunonius.
Artemis luna

quocq; rei in aperto causa est. Nam quia primus nuptiarum dies uerecundiæ datur: postridie autẽ nuptam in domo uiri dominiũ incipere oportet adipisci: & rem facere diuinam. Omnes aũt postriduani dies seu post kal. seu post nonas: idus ue: ex æquo atri sunt: ideo & nonas ĩhabiles nuptiis esse dixerunt: ne nupta aut postera die libertatẽ auspicaretur uxoriã. aut atro ĩmolaret: quo nefas est sacra celebrari. Sed quia nos ad cõmemorationem dierum ordo deduxit: de hoc quoq; quod Hori nostri consultatio continet: pauca dicenda sunt.

Postriduani dies qui & atri.

n Vma ut in mẽses annũ: ita in dies mensem quẽq; distribuit: diesq; oẽs aut festos: aut ꝓfestos: aut intercisos uocauit. Festi diis dicati sunt. profesti hominibus ob administrandam rem priuatã publicamq; concessi. intercisi deorum hominũq; cõmunes sunt. Festis insunt sacrificia: epulæ: ludi: feriæ. Profestis fasti: comitiales: comperendini: stati: præliares. Intercisi in se nõ in alia diuidunt̃. Illoꝝ enim dierum quibusdam horis fas est: quibusdam fas non est ius dicere. Nam quum hostia cæditur fari: nefas est. Intercæsa & porrecta fari licet. Rursus quũ adoletur: nõ licet. Ergo de diuisione festorum & profestorum dierũ latius disserendum est: Sacra celebritas ẽ: uel quum sacrificia diis offerũtur: Vel quum diis diuinis epulatiõibus celebratur: Vel quũ ludi in honorẽ agũtur deorum: Vel quum feriæ obseruant̃. Feriaꝝ autẽ publicarum genera sunt quattuor. Aut enim statiuæ sunt: aut cõceptiuæ: aut imperatiuæ: aut nũdinæ. Et sunt statiuæ uniuersi populi cõmunes certis & cõstitutis diebus ac mensibus: & in fastis statis obseruationibus annotatæ: in q̃bus præcipue seruantur agonalia: carmentalia: lupercalia. Conceptiuæ sunt: quæ quot annis a magistratibus uel sacerdotibus cõcipiũtur in dies: uel certos: uel etiam ĩcertos: ut sunt Latinæ: sementinæ: Paganalia: Compitalia. Imperatiuæ sunt: quas cõsules uel prætores pro arbitrio potestatis indicunt. Nundinæ sunt paganorum. i. rusticorum: q̃bus cõueniunt negotiis ꝓpriis uel mercibus prouisuri. Sunt præterea feriæ propriæ familiaꝝ: ut Claudiæ familiæ: uel Aemyliæ: seu Iuliæ: siue Corneliæ: & si quas ferias ꝓprias quæq; familia ex usu domesticæ celebritatis obseruat. Sunt singulorũ: ut nataliũ: fulgurumq; susceptiones. Item funerũ atq; expiationum. Apud ueteres quoq; quisq; qui nominasset salutem semoniam: seiam: segetiam: tutilinam: ferias obseruabat. Item Flaminica quotiens tonitrua audisset: feriata erat: donec placasset deos. Affirmabant autem sacerdotes pollui ferias: si indictis concæptisq;: opus aliquod fieret. Præterea regem sacrorum: flaminesq; non licebat uidere feriis opus fieri: & iõ per præconem denunciabant: ne quid tale ageretur: & præcepti negligẽs mulctabat̃. Præter mulctam uero: affirmabãt eum qui talibus diebus imprudens aliquid egisset: porco piaculũ dare debere: prudentẽ expiare nõ posse Scæuola pontifex asseuerabat. Sed Vmbro negat eum pollui: qui

Dierum diuiſio.
Festi dies.
Profesti dies.
Intercisi dies.
Feriæ & earũ genera.
Statiuæ feriæ
Cõceptiuæ feriæ.
Impatiuæ feriæ.
Nundinæ.

opus uel ad deos ptinẽs:sacrorũue causa fecisset:uel aliqd ad urgentẽ uitæ utilitatẽ respiciẽs actitasset. Scæuola deniq; cõsultus quid feriis agi liceret:respõdit:quod ptermissum noceret. Quapropter si bos in specus decidisset:eumq; paterfamilias adhibitis opis liberasset: nõ est uisus ferias polluisse: nec ille qui trabem tecti fractã fulciẽdo ab iminẽti uindicauit ruina. Vnde & Maro oium disciplinarũ peritus:sciẽs lauari ouem:aut lanæ purgandæ:aut scabiæ curãdæ gratia:pnũciauit. tũc ouem p ferias licere mersari:si hoc remedii cã fieret:Balantũq; gregẽ fluuio mersare salubri:Adiiciẽdo enim salubri:ostẽdit auertẽdi morbi gratia tantũmodo nõ etiã ob lucrũ purgãdæ lanæ causa fieri cõcessum. Hæc de festis & q inde nascũtur:q etiã nefasti uocãtur. Nũc de pfestis:& qui ex his pcedũt loquamur.i.fastis:comitalibus:compendinis:statis:pliaribus. Fasti sũt quibus licet fari ptori tria uerba solẽnia:do:dico:addico. His contrariis sunt nefasti. Comitiales sunt quibus cũ populo agi licet. Et fastis qdẽ lege agi põt:cũ populo nõ põt:comitialibus utrũq; põt. Cõperẽdini quibus uadimoniũ licet dicere. Stati qui iudicii cã cũ pegrio istituũtur: ut Plautus in Gurguliõe:Status cõdictus cũ hoste itercessit dies: hostem nũc more uetere significat pegrinũ. Præliares ab iustis nõ segregauerim:siquidẽ iusti sunt cõtinui.xxx.dies quibus exercitui impato uexillũ ruffi coloris in arce positũ est. Præliares aũt oẽs quibus fas ẽ res repetere:uel hostẽ lacessere. Nã cũ latiarũ hoc ẽ latinarũ solẽne cõcipit':itẽ diebus saturnaliorum: sed & quũ mũdus patet:nefas ẽ pliũ sumere. Quare nec latinarũ tẽpore: quo publice quõdam iduciæ iter Romanũ populũ latiosq; firmatæ sũt: ichoari bellũ decebat: Nec Saturni festo:q sine ullo tumultu bellico credit' impasse: Nec patẽte mũdo:qd sacrũ Diti patri & Proserpinæ dicatũ ẽ:meliusq; occlusa Plutõis fauce eundũ ad pliũ putauerũt. Vñ & Varro ita scribit: Mũdus quom patet: deorũ tristiũ atq; iferũ q̃si ianua patet: pPterea nõ modo pliũ cõmitti: uerũ ẽt delectũ rei militaris cã habere: ac militẽ pficisci:nauẽ soluere:uxorẽ liberũ quærẽdorũ cã ducere: religiosũ est: Vitabãt ueteres ad uiros uocãdos:ẽt dies: qui eẽnt notati rebus aduersis Vitabãt etiã feriis:sicut Varro i augurũ libris scripsit i hæc uerba: Viros uocare feriis nõ oportet. si uocauit piaculũ esto. Sciendũ est tamẽ eligẽdi ad pugnãdũ diem romanis tũc fuisse licentiã:si ipsi iferrent bellũ at quũ exciperent:nullũ obstitisse diẽ:quo minus uel salutẽ suã: uel publicã defenderẽt dignitatẽ. Quis eni obseruatiõi locus quũ eligẽdi facultas nõ supsit? Dies aũt postriduanos ad oia maiores nostri cauẽdos putarũt:quos etiã atros:uelut ifausta appellatiõe:dãnarunt. Eosdẽ tamen nõnulli cõmunes:uelut ad emendationem nominis uocitauerunt. Horum causam Gellius annalium libro. xv. & Cassius Hemina historiarũ libro .ii. referunt. Anno ab urbe condita trecentesimo sexagesimo tertio: a tribunis militũ Virgulo Manlio: Eolio posthumio collegisq; eorũ:i senatu

Fasti
Nefasti
Comitiales.
Comperẽdini.

Stati
Vadimoniũ
Plautus
Præliares

Latiarũ

Dies postriduani

tractatum: quid esset: ꝓpter quod totiens inter paucos annos male eēt afflicta respu. & ex præcepto patrum Lucinium Aquiniū aruspicem i senatum uenire iussum religionum requirendaꝝ gratia: dixisse: Quintum Sulpicium tribunum militum ad aliam aduersum gallos pugnaturum: rem diuinam dimicandi gratia fecisse postridie idus quintilis. Item apud cremeram: multisq; aliis temporibus & locis post sacrificiū die postero celebratum: male cessisse cōflictum. Tūc patres iussisse: ut ad collegiū pontificum de his religionibus referretur: pōtificesq; statuisse: postero die oēs kalendas: nonas: idus: atros dies habendos: ut hi dies neq; præliares: neq; puri: neq; comitiales essent. Sed & Fabius Maximus Seruilianus pontifex in libro. xii. negat oportere atro die parētare: quia tūc quoq; Ianū Iouēq; præfari necesse ē quos nominari atro die nō oportet. Ante diē quoq; quartū kalendas uel nonas uel idus: tāq̄ inominalē diē plæriq; uitant. Eius obseruatiōis an religio ulla sit tradita: quæri solet. Sed nos nihil sup ea re scriptum iuenimus: nisi quod Quintus Claudius annaliū quinto: cladem illā uastissimā pugnæ cānensis factā refert ante diē quartū nonas sextilis. Ad rem sane militarē nil attinere notat Varro: utrū fastus uel nefastus dies sit: sed ad solas hoc actiōes respicere priuatas. Quod aūt nūdinas ferias dixi: pōt argui: quia Titus de feriis scribens: nūdinarum dies nō inter ferias rettulit: sed tantū solēnes uocauit. Et quod Iulius Modestus affirmat: Messalla augure cōsulente pōtifices annūdinaꝝ romanarū nonarumq; dies feriis tenerētur: respōdisse eos: nūdinas sibi ferias nō uideri. Et quod Trebatius i libro primo religionū ait: nūdinis magistratum posse manumittere: iudiciaq; adiicere. Sed cōtra Iunius Cæsar. xvi. auspiciorum libro negat nūdinis cōtionem aduocari posse. i. cum populo agi: ideoq; nūdinis romanoꝝ haberi comitia nō posse. Cornelius etiā Labeo primo fastorum libro: nūdinis ferias esse ꝓnunciat. Cām uero huius ueritatis apud Granium Licinianum libro. ii. diligens lector iueniet. Ait enim nundinas Iouis ferias esse: siquidem flamminica omnibus nundinis i regia Ioui arietem soleat immolare. Sed lege hortensia effectum: ut fastæ essent: uti rustici qui nundināōdi causa in urbem ueniebant lites componerent: Nefasto enim die prætori fari non licebat. Ergo qui ferias dicūt: a mendacio uindicantur: patrocinio uetustatis: qui contra sentiunt: æstimatu ætatis quæ legem secuta est: uera depromunt. Harum originem quidam Romulo assignant: quem communicato regno cum Tito Tatio sacrificiis & sodalitatibus institutis: nundinas quoq; adiecisse commemorant: sicut Tuditanus affirmat. Sed Cassius Seruium Tullum fecisse nundinas dicit: ut in urbem ex agris conuenirēt: urbanas rusticasq; res ordinaturi. Geminus ait diem nūdinarum exactis iam regibus cœpisse celebrari: quia plæriq; de plebe repetita Seruii Tullii memoria: parentarent ei nundinis: cui rei etiam Varro consentit. Rutilius scribit ro-

Atri dies.

ē die clads cānēsis fuerit

Nundinæ an feriatæ sint.

Nundinandi causa

Feriaꝝ & nūdinaꝝ origo.

Nūdinæ unde dictæ. manos instituisse nūdinas: ut octo quidem diebus in agris rustici opus facerent:nono aūt die intermisso rure ad mercatū legesq; accipiēdas Romā uenirent:& ut scita atq; cōsulta frequētiore populo referrent̄:quæ trinundino die ꝓposita a singulis atq; uniuersis facile noscebant̄:Vnde ēt mos tractus:ut leges trinūdino die ꝓmulgarent̄:ea re etiā cādidatis usus fuit in comitiū nundinis uenire:& ī colle cōsistere: unde corā possent ab uniuersis uideri. Sed hæc oīa negligentius haberi cœpta & post abolita: postq̄ trinūdino etiā ob multitudinē plebis frequētes adesse cœperint.

Trinūdinus dies.

Nundia dea. Lustricus dies. Est etiam nundina romanoꝵ dea a nono die nascentiū nūcupata:qui lustricus dicitur.Est aūt dies lustricus quo infantes lustrātur: & nomē accipiūt.sed is maribus nonus:octauus ē fœminis. Plene(ut arbitror)anni ac mēsium cōstitutione digesta:Habet Horus quoq; noster: quod de dierum uocabulis & obseruatione cōsuluit. & scire equidem uelim:nunquid sit quod argutus niligena & gētis accola numeroꝵ potētis: ex hoc ordine romanæ dispēsationis irrideat: an thuscū quoq; tyberim aliqd ex disciplinis suis hausisse cōsentiat. Subiecit Eustachius. Nō solū Horus noster grauis uir & ornatus: sed nec quisq̄ alius (ut extimo) tam futilis posset esse iudicii:qui romani anni sic ad unguē(ut aiunt)emēdatū ordinem nō ꝓbaret:cui maiorē gratiā & tenax memoria & luculenta oratio referentis adiecit. nec miꝵ si hæc digeries morsum repræhēsionis euasit: cui accersita ē ab ægypto postremæ correctionis autoritas.Nā Iulius Cæsar ut sideꝵ motus de qbus nō indoctos libros reliquit: ab ægyptiis disciplinis hausit:ita hoc quoq; ex eadem īstitutiōe mutuatus ē:ut ad solis cursum finiendi anni tēpus extēderet.Latii uero ueteres incolæ:quia nihil iam tum discere ab ægypto licebat:ad quā nullus illis cōmeatus patebat:morem græciæ in mēsium numerādis diebus secuti sunt:ut retrouersum cedēte numero:ab augmēto in diminutionē cōputatio resoluta desineret.Ita enim nos decimū diē:deide nonū:& postea octauū dicimus:ut atheniēses Δεκάτην καὶ ἐνάτην φθίνοντος μηνός. soliti sunt dicere.Homerus quoq; quū ait: τοῦ μὲν φθίνοντος μηνὸς τοῦ δ' ἱσταμένοιο. qd aliud nisi illū ἱσταμένον dicit cuius paulatim dificiētis supputatio ī nomē desinit secuturi:& φθίνοντα illū qui p̄cedit numerū successurus priori in defectū meāti:Quod & Homerus noster mantuanus ītelligēs:illud stare dici:ad quod accedit̄:ait:Stat sua cuiq; dies:extremū diē stare dicens:quasi ad quē p oēs eat̄.Idem poeta doctrina ac uerecundia iuxta nobilis:sciēs romanos ueteres ad lunæ cursum:& sequentes ad solis āni tēpora digessisse:utriusq; sæculi opinioni reuerentiā seruās:Vos o clarissima mūdi Lumina iquit:labētem cælo q̄ ducitis annū:Liber & alma ceres:tā lunā q̄ solem duces anni hac iuocatione designās. Hic Auienus:Hoc equidem mecum multum ac frequenter agitaui: quid sit quod solem modo Apollinem; modo Liberum; modo sub aliarum appella-

Digeries.

Cōmeatus.

tionum uarietate ueneremur. Et quia ſacrorum omnium præſulem eſſe te Vecti prætextate diuina uoluerunt:pge quæſo ratione mihi tantæ ſub uno nomine in nominibus diuerſitatis aperire.

Tum Vectius:Caue extimes mi Auiene poetarum gregem:quum de diis fabulant̃:non ab adytis plærũq; philoſophiæ ſemina mutuari. Nam quod oẽs pene deos dũtaxat qui ſub cælo ſunt:ad ſolẽ referunt:nõ uana ſupſtitio:ſed ratio diuina cõmendat. Si enim ſol (ut ueteribus placuit) dux & moderator eſt reliquo℞ luminũ: & ſolus ſtellis errantibus pſtat: ipſarũ uero ſtellarũ curſus: ordinẽ rerũ humana℞ ut quibuſdã uidetur: pro poteſtate diſponũt:uel(ut Plotino cõſtat placuiſſe)ſignificãt:neceſſe eſt:ut ſolem qui moderatur noſtra moderantes:oium quæ circa nos geruntur:fateamur autorem.Et ſic Maro quũ de una Iunone diceret: quo numine læſo:oſtẽdit unius dei effectus uarios pro uariis cenſendos eſſe numinibus.ita diuerſæ uirtutes ſolis:noia diis dederunt unde εν τὸ παν ſapientũ principes pdiderunt. Virtutẽ igitur ſolis quæ diuinationi curationiq; peſt:Apollinẽ uocauerũt:Quæ ſermonis autor ẽ:Mercurii nomẽ accæpit:Nã quia ſermo interptat̃ cogitationes latentes:ερμησ απὸ τοῦ ερμηνευειν ppria appellatione uocitatus ẽ.Virtus ſolis q̃ fructibus effectus eiuſdẽ eſt q frugibus præeſt.& hinc natæ ſunt appellatiões deorum ſicut cætero℞:q ad ſolẽ certa & arcana rõne referunt̃.Et ne tanto ſecreto nuda pſtet̃ aſſertio:autoritates ueterũ de ſingulis conſulamus.

Deo℞ uaria eſſe noia pro uarietate uirtutum.

Apollinis nomẽ multiplici interptatiõe ad ſolẽ refert̃:cuius rei ordinẽ pgã pãdere.Plato ſolẽ απὸλλωνα cognomiatũ ſcribit: απὸ τοῦ παλλειν τασ ακτινασ.i.a iactu radio℞.Chryſippus Apollinẽ ὼσ ουχι τῶν πολλῶν και φαυλῶν ουσιων τοῦ πυρὸσ οντα.Primã eni nois litterã retinere ſignificationẽ negãdi. ὁτι μονοσ εστι και ουχι πολλοι. Nã & latinitas eũ:qa tãtã claritudinẽ ſolus obtinuit:ſolẽ uocauit. Speuſippus:q ex multis ignibus cõſtet uis eius. ὼσ απὸ πολλων ουσιων πυροσ αυτου συνεστωτοσ.Cleãthes ωσ απ αλλωντασ ανατολασ ποιουμενον quod ab aliis atq; aliis locorũ declinatiõibus faciat ortus. Cornificius arbitratur Apollinem nominatum: απο του αναπολειν: .i.quia intra circuitum mundi: quem græci πολον appellant: impetu latus ad ortus refertur. Alii cognomiatum Apollinem putant ὼσ απολλυντα τα ζωα.Exanimat enim & perimit animãtes:quum peſtem intemperie caloris immittit: ut Euripides i Phaethõte ὼ χρυσοφεγγεσ ηλιοσ μ απολεσασ οθεν σ απολλων εμφανωσ κληζει βροτοσ. Idẽ Archilochus. αναξ απολλον και συ τουσ μαιτιουσ σημαινε και σφασ ολλυ ωσπερ ολλυεισ.Deniq; inuſtos morbo απολλωνοβλητουσ και ηλιοβλητουσ appellant.Et quia ſimiles ſunt ſolis effectibus effectus lunæ:in iuuando nocendoq;:ideo fœminas certis afflictas morbis σεληνοβλητουσ και αρτεμιδοβλητουσ uocãt. Hic

Solis diuiſa nomina Apollinis uariæ appellationes ad ſolẽ relatæ.

est quod arcu & sagittis Apollinis simulacra decorant: ut p sagittas itel ligat uis emissa radiorum: unde Homerus αὐταρ ἔπειτ' αὐτοῖσι βέλος ἐχεπευκὲς ἐφιεὶς βάλλε. Idē autor ē & publicæ sospitatis quā credit sol animantibus pstare temperie. Sed qa perpetuā pstat salubritatē: & pestilens ab ipo casus rarior ē: ideo Apollinis simulacra manu dextera gratias gestant: arcū cum sagittis sinistra: q ad noxā sit pigrior: & salutē dextera manus promptior largiat. Hinc est q eidem attribuitur medendi potestas: qa tēperatus solis calor morbo₄ oium fuga ē. Nā tā ὡς ἀπελαύνοντα τοὺς νόσους ἀπόλλωνα: q ἀπόλλωντα cognominatū putāt: Quæ snia latini quoq nois enūciationi congruens: fecit: ne huius dei nomē uerteremus: ut Apollinē appellantē mala intelligas: quē athenienses ἀλεξίκακον appellant. Sed & Lindii colūt Apollinē λοίμιον hoc cognomine finita pestilentia nūcupatū. Eadē opinio sospitalis & medici dei in nostris quoq sacris fouet. Nāq uirgines uestales ita indigitāt: Apollo medice: Apollo pæan. Quū ergo sint huiusce sideris. i. solis duo maximi effectus: alter quo calore temperato mortaliū uitam iuuat: alter quo iactu radio₄ nōnunq pestife₄ imittit uirus: duo eadēq cognomina circa singulos effectus ppriis enūciationibus signāt appellantes deū ἰήιον: atq παιᾶνα: quæ cognoia utriq effectui sunt apta: ut sit ἰήιος ἀπὸ τοῦ ἰᾶσθαι. i. a sanādo: & παιὰν ἀπὸ τοῦ παύειν τὰς ἀνίας. & rursus ἰήιος ἀπὸ τοῦ ἱέναι. i. ab imittendo: βέλος ἐχεπευκές. καὶ παιὰν ἀπὸ τοῦ παίειν. i. a feriēdo. Optinuit tn ut quū sanitatē dari sibi pcant: ἰὴ παιὰν p. η. litterā enunciēt. i. medere pæan. Quū autē ἵε παιὰν p. e. litterā dicūt cū aspiratione prioris litteræ: significant hoc dicī in aliquē aduersa pcatione βάλλε παιάν. i. imitte feriendo: qua uoce ferūt Latonā usam quū Apollinē hortaret impetū Pythonis icessere sagittis: cuius rei naturalē rōnem suo loco reddā: Hāc uocē. i. ἵε παιὰν cōfirmasse fert oraculū delphicum atheniēsibus petentibus opem dei aduersus amazonas; Theseo regnāte: nāq ituros bellū iussit his ipsis uerbis semetip m auxiliatorē inuocari: hortariq. Apollodorus i li. xiiii. περὶ θεῶν ἰήιον solē scribit appellari: Apollinēq: ἀπὸ τοῦ κατὰ κόσμον ἵεσθαι καὶ ἰέναι: q sol p orbem impetu fert. Sed Tymotheus ita. σύ τ' ὦ τὸν ἀεὶ πόλον οὐράνιον λαμπραῖς ἀκτῖσιν ἥλιε βάλλων πέμψον ἑκαβόλον ἐχθροῖς βέλος σᾶς ἀπὸ νευρᾶς ὦ ἰὲ παιάν. Eundē deum pstantē salubribus causis οὔλιον appellant. i. sanitatis autorē: ut ait Homerus οὖλέ τε καὶ μάλα χαῖρε. Menādrus scribit milesios ἀπόλλωνι οὐλίῳ pro salute sua immolare Pherecydes refert: thesea quum in cretam ad minotaurum duceretur: uouisse pro salute atq reditu suo ἀπόλλωνι οὐλίῳ. καὶ ἀρτέμιδι οὐλίᾳ: nec mirum si gemini effectus uariis nominibus celebrantur: quum alios quoq deos ex contrario in eadē re duplici censeri & potestate accipiamus & nomine: ut Neptu-

Loemius apollo

Indigitare

Vlios apollo

num:quē alias ἐνοσιχθονα.i.terrā mouentē:alias ἀσφαλιωνα.i.ſtabi-
lientem uocant.Itē Mercurius hoium mentes & oculos excitat:& ſopit:
ut ait poeta ειλετο δε ραβδον τητ ανδρων ομματα θελγει. Vn-
de & Apollinē ideſt ſolē:modo ſoſpitatē:modo peſtem ſignificātibus co
gnominibus adoramus:quum tamē peſtis quæ ab eo noxiis imittit̄:aper
te hunc deum bonis ꝓpugnare ſignificet.Hinc eſt ꝙ apud Pachynnum
Siciliæ ꝓmontorium Apollo libyſtinus eximia religione celebratur. Nā Libyſtinus apollo
cum libyci inuaſuri Siciliam claſſem appuliſſent ad id promontorium:
Apollo qui ibi colitur inuocatus ab incolis immiſſa hoſtibus peſte:& pe
ne cunctis ſubita morte intercæptis:libyſtinus cognominatus ē.Noſtris
quoq; continetur annalibus ſimilis eiuſdem dei præſentiæ maieſtas. Nā
quum ludi primo romæ Apollini celebrarētur:ex uaticinio Martii uatis:
carmineq; ſibyllino:repentino hoſtis aduētu:plebes ad arma excitata ho
ſti occurrit:eoq; tempore nubes ſagittarum i aduerſos uiſa ferri: & hoſtē
fugauit:& uictores romanos ad ſpectacula dei ſoſpitalis reduxit.Hinc i-
telligitur prælii cauſa non peſtilentiæ(ſicut quidā exiſtimant)ludos inſti
tutos.Hæc eſt autem huius exiſtimationis ratio:ꝙ tunc ſol ſuper ipſum
noſtræ habitationis uerticem fulget: Nam cancer in æſtiuo tropico eſt:
in quo meante ſole: radii temperatam noſtram non eminus : ſed ſuperne
demiſſi rectis fulgoribus luſtrant. Vnde extimatum eſt a nonnullis: ad
propiciandum tunc maxime deum caloris apollinaribus litari: ſed inue-
nio in litteris hos ludos uictoriæ non ualitudinis cauſa(ut quidam anna
lium ſcriptores memorant) inſtitutos. Bello enim punico hi ludi ex li-
bris ſibyllinis primum ſunt inſtituti ſuadente Cornelio Ruffo deceuiro:
qui propterea Sibylla cognominatus eſt:& poſtea corrupto nomine pri Sibylla qui & Sylla
mus Sylla cœpit uocitari. Fertur autē in carminibus Martii uātis cuius
duo uolumina illata ſunt in ſenatum: inuentum eſſē ita ſcriptum:Hoſtē
romani ſi ex agro pellere uultis uomicāq; quæ gentiū uenit longe:Apolli
ni cenſeo uouendos ludos:qui quot annis cōmuniter Apollini fiāt. His
ludis faciendis præſit is prætor: qui ius populo plebiq; dabit ſūmū. de-
cemuiri græco ritu hoſtiis ſacra faciant. hoc ſi recte facietis : gaudebitis
ſemper:fietq; reſpu.melior. Nam is diuus extinguet perduellos ueſtros: Perduelli
qui ueſtros campos paſcunt placide. Ex hoc carmine quū ꝓcurandi gra
tia dies unus rebus diuinis impenſus eſſet: poſtea ſenatuſconſultum fa-
ctum: uti decemuiri(quo magis inſtruerent de ludis Apollini agundis
req; diuina recte faciēda)libros ſibyllinos adirent:in q̄bus quū eadē re-
perta nunciatū eſſet:cēſuerūt patres Apollini ludos uouēdos faciēdoſ-
q;: inq; eam rem duodecim milia æris prætori:& duas hoſtias maiores da
ri: decemq; uiris præceptum eſt ut græco ritu hiſce hoſtiis ſacrum face-
rent: Apollini boue aurato & capris duabus albis auratis: Latonæ bouæ
fœmina aurata. ludos in circo populus coronatus ſpectare iuſſus. Hæc

præcipue traditur origo ludorum apollinariũ. Nunc ex aliis quoq; huius dei nominibus eundẽ esse Apollinem & solẽ probemus. Loxias cognomiat̃: ut ait Aenopides: ὅτι ἐκπορεύεται τὸν λοξὸν κύκλον ἀπὸ δυσμῶν εἰς ἀνατολὰς κινούμενος. idest q͂ obliquũ circulũ ab occasu ad oriẽtẽ pergit. Aut ut Cleãtes scribit ἐπειδὴ καθ' ἑλικας κινεῖται λοξαὶ γάρ εἰσι καὶ αὐταί: uel q͂ flexuosũ pergit iter. ὅτι τοὺς λοξοὺς ἀκτῖνας ἵησιν ἐφ' ἡμᾶς βορείους ὄντας νότιος ὤν: uel q͂ trãsuersos in nos a meridie imittit radios: quũ simus ad ip̃m septẽtrionales. Delius cognominatur ἀπὸ τοῦ δῆλα καὶ φανερὰ πάντα ποιεῖν τῷ φωτί: q͂ illuminãdo oĩa clara demõstret. φοῖβος appellat̃ (ut ait Cornificius) ἀπὸ τοῦ φοιτᾶν βίᾳ: q͂ ui fertur. Plæriq; aũt a specie & nitore Phœbum. i. καθαρὸν καὶ λαμπρὸν dictũ putant. Itẽ Phaneta appellãt ἀπὸ τοῦ φαίνειν ἐπειδὴ φαίνει ἐστὶ νέος: qa sol quotidie renouat sese. Vnde Virgilius: Mane nouũ. Camerięses qui sacram soli icolunt insulã ἀειγενέτῃ Apollini immolant. τῷ τὸν αὐτὸν ἀεὶ γίγνεσθαι καὶ ἀεὶ γεννᾶν: idest q͂ semper exoriẽs gignitur: q͂q; ipse generat uniuersa: seminando: fouendo: producendo: alendo: augendoq;. Apollinis Lycii plures accipimus cognominis causas. Antipater stoicus lycium Apollinem nuncupatum scribit ἀπὸ τοῦ λευκαίνεσθαι πάντα φωτίζοντος ἡλίου. Cleanthes Lycium Apollinem appellatum notat: q͂ ueluti lupi pecora rapiunt: ita ipse quoq; humorem eripit radiis. Prisci græcorum primam lucem quæ præcedit solis exortus λύκην appellauerunt ἀπὸ τοῦ λύκου: idest temporis. hodieq; lycophos cognominant: de quo tempore ita poeta scribit: ἦμος δ' οὔτ' ἄρ πω ἠώς ἐστι ἀμφιλύκη νύξ. Idẽ Homerus: εὔχεο δ' Ἀπόλλωνι λυκηγενέϊ κλυτοτόξῳ: quod significat τῷ γεννῶντι τὴν λύκην: idest qui generat exortu suo lucẽ. Radiorum enim splendor propinquãtem solẽ lõge lateq; præcedens atq; caliginem paulatim extenuans tenebrarum: parit lucẽ. Neq; minus romani ut plæraq; alia ex græco: ita & lucẽ uidẽtur a lyce figurasse. Annũ quoq; uetustissimi græcorum λυκάβαντα appellant. τὴν ἀπὸ τοῦ λύκου idest sole. βαινόμενον καὶ μετρούμενον. λύκον autem solem uocari etiam Lycopolitana Thebaidos ciuitas testimonio ẽ: quæ pari religione Apollinẽ: itemq; lupũ hoc est λύκον colit: in utroq; solem uenerans: q͂ hoc aĩal rapit & cõsumit oĩa: in modũ solis: ac plurimũ oculo℞ acie cernẽs tenebras noctis euincit. Ipsos quoq; λύκους a lyce. i. a luce pria appellatos quidã putãt: qa hæ feræ maxime id tẽpus aptum rapiẽdo pecori obseruãt: q͂ antelucanũ post nocturnã famem ad pastum stabulis expellitur. & Apollinẽ πατρῷον cognominauerũt: nõ ꝓpria gentis unius ac ciuitatis religione: sed ut autorẽ progenerandarum omniũ rerũ: q͂ sol humoribus exiccatis progenerandis oĩbus præbuit causam: ut ait Orpheus πατρὸς ἔχοντα νόον καὶ ἐπίφρονα βουλήν. Vñ nos quoq; Ia-

Loxias apollo.

Delius apollo.

Phœbus apollo.

Phaneta apollo.

Lycius apollo.

Lupus unde.

num patrem uocamus solem sub hac appellatione uenerantes νομιομ απολλωνα cognominauerūt.nō ex officio pastorali:ut fabula p̄ quam fingitur Admeti regis pecora pauisse:Sed quia sol pascit oīa q̄ terra ꝓge nerat.unde nō unius generis:sed oīum pecoꝝ pastor canit̄:ut apud Homerū Neptuno dicēte φοιβε συλελικοπολασ ελικασ βουσ βουκολεεσκεσ:atq; ide apud eundē poetā:equaꝝ pastor significat̄:ut ait.
τασ εν φιριν θρεψαργυροτοξοσ απολλων
αμφω θηλειασ φοβον αρηοσ φορεουσασ
Præterea ædes ut omniū pastoꝝ sūt apud camirēses επιμηλυου apud naxios ποιμνιου.itemq; deus αρνοκομησ colitur:& apud lesbios ναπαιοσ.Et multa sunt cognomina p̄ diuersas ciuitates ad dei pastoris officiū tendētia:Qua pp uniuersi pecoris antistes & uere pastor agnoscit̄ Apollo ελελευσ appellat̄:αποτου ελιττεσθαι περιτην γην:q, æterno circa terrā meatu ueluti uolui uidet̄:ut ait Euripides ηλιε θοαις ιπποισιν ελισσων σθενοσ πολλου πυροσ:uel ut ait empedocles ου νεκαελισθεισ μεγαν ουρανον αμφιπολευει.υπαλλαττων απο του συνηλευσκειμ και συναθροιζειν τουσ ανθρωπουσ οταν ανετειλε:q, exoriens hoīes cōducit in cœtū.Apollo chrysocomos cognominat̄ a fulgore radioꝝ:quos uocat comas aureas solis:unde & ακερσεκομησ:q, nunq̄ radii possunt a fronte lucis auelli. Itē argyrotoxous. q, enascens p̄ summū orbis ambitū uelut arcus quidā figurat̄ alba & argētea specie:ex quo arcu radii in modū emicant sagittaꝝ.Smyntheus cognominat̄ οτι ζεων θει quia feruens currit:καρνειοσ οτι καιομενοσ ορατι νεοσ:uel q, quū oīa ardentia cōsumant̄:hic suo calore candens semp̄ nouus cōstat.Itē απολλων σκιαλλιοσ οτι τασ κυνησει αλλοιασ ποιει nob̄ ab austro currēs.θυμβραιοσ οτι τουσ ομβρυοσ θεισ q, est deus imbricitor.απολλων φιλησιοσ.q, lumen eius exoriens amabile amicissima ueneratiōe cōsalutamus.απολλων πυθιοσ ουκι αποτου πυθειν:idest nō a consultatione occultoꝝ dictus a physicis existimat̄:sed αποτου πυθειν.idest σηπειν:q, nunq̄ sine ui caloris efficitur:Hinc ergo πυθων dictū existimant:licet hoc nomē ex nece draconis inditum deo græci fabulent̄.Quæ tamen fabula nō abhorret ab itellectu naturalis arcani:quod apparebit si p̄curratur ordo:qui de Apolline nascente narratur:sicut paulosuperius enarraturū me essepromisi.Latonæ Apollinem Dianāq; pariture Iuno dicitur obstitisse.Sed ubi quādoq; partus effusus est:draconem ferunt qui πυθων uocitabat̄ deorum cunas inuasisse:Apollinemq; in prima infantia sagittis belluā confecisse: quod ita intelligendum naturalis ratio demonstrat:Nāq; post chaos:ubi primū cœpit cōfusa deformitas:in rerū formas & elementa nitescere:terraq; adhuc humida substantia in molli atq; instabili sede nutaret:conualescente paulatim ætherio calore:atq; inde seminibus in eā igneis defluē

Nomius Apollo.
Eleleus apollo.
Chrysocomos Apollo.
Argyrotoxus Apollo.
Smyntheus Apollo.
Sciallius Apolllo.
Thymmbræus Apollo.
Philesius
Pythius.

tibus:hæc sydera edita esse creduntᷣ:& solẽ maxima caloris ui in superna raptum.Lunã uero humidiore & uelut fœmineo sexu naturali quodam pressam tepore inferiora tenuisse:tanq̃ ille magis substãtia patris constet: hæc matris.Siquidẽ Latonã physici uolunt terrã uideri:cui diu interue-nit Iuno:ne numina quæ diximus ederẽtur:Hoc ẽ aer:qui tũc humidus adhuc grauisq; obstabat ætheri.ne fulgor luminũ per humoris aerii densi tatem:tanq̃ ex cuiusdã partus progressione fulgeret.Sed diuinæ prouidẽ tiæ uicit instantia:quæ creditᷣ iuuisse partum.Ideo in insula Delo ad con firmandã fidem fabulæ:ædes ꝓuidentiæ:quã ναον προνοιασ appellãt apta religione celebratᷣ.Propterea in insula dicuntᷣ nati:ꝙ ex mari nobis oriri uidentᷣ.Hæc insula ideo delos uocatᷣ:quia ortus & quasi partus lu minũ oĩa facit δηλα:idest aperta clarescere.Hæc ẽ aũt de nece dracõis ratio naturalis:ut scribit Antipater stoicus. Nã terræ adhuc humidæ ex-halatio meãdo in superna uolubili impetu:atq; inde sese postq̃ calefacta est:instar serpentis mortiferi in inferiora reuoluẽdo: corrũpebat oĩa ui pu tredinis:quæ nõ nisi ex calore & humore generatᷣ:ipsumq; solẽ densitate caliginis obtegẽdo nebula uidebatᷣ quodãmodo lumẽ eius eximere.Sed diuino feruore radiorũ tãdem uelut sagittis incidentibus extenuata: exic cata:enecta:interempti draconis ab Apolline fabulã fecit.Est & alia ratio draconis perempti.Nam solis meatus licet ab ecliptica linea nunq̃ rece-dat:sursum tamẽ ac deorsum uentoꝵ uices certa deflexione uariãdo iter suũ uelut flexũ draconis inuoluit.Vnde Euripides πυργένῃ δεδρο κον ολονηγεῖται τοισ τετραμορφοισ ὥραισ ζευγηῦ αρμονια οπλοῦτου πολυκαρπου οχημα Sub hac ergo appellatione cæle-stis itineris sol quũ confecisset suũ cursum:draconem cõfecisse dicebatᷣ. Inde fabula exorta est de serpẽtis nece.Sagittaꝵ aũt noĩe nõ nisi radiorũ iactus ostenditᷣ:qui tũc longissimi intelliguntᷣ:quo tẽpore altissimus sol diebus lõgissimis solstitio æstiuo cõficit annuum cursum. unde εκηβο-λοσ dictus καιεκατηβολοσ e longissimo altissimoq; radios in terram usq; demittẽs.De Pythii cognomie sufficere ista potuissent:ni hoc quoq; ratio eiusdẽ appellationis ingereret.Q uũ.n.sol in signo cãcri æstiuũ sol stitiũ facit:in quo est lõgissimi diei terminus:& inde retrogressum agit ad diminutionẽ dieꝵ:Pythius eo tẽpore appellatᷣ:ὡσ πυματον θεων οεςι τελευταιοσ δρομον τρεχω.Idẽ ei nomẽ cõuenit:& quũ capricornũ rursus ingrediens ultimũ breuissimi diei cursum intelligitᷣ peregisse:& iõ in alterutro signoꝵ:peracto annuo spatio:dracone Apollo.i.flexuosũ iter suum cõfecisse memoratᷣ.Hanc opinionem Cornificius in etymis rettu-lit.Ideo autem his duobus signis:quæ portæ solis uocantᷣ: cancro & ca-pricorno hæc oĩa cõtigerũt:ꝙ cancer aĩal retro atq; oblique cedit.Eadẽq; ratione sol in eo signo obliquũ(ut solet)incipit agere retrogressum. Ca-præ uero consuetudo hæc in pastu uidetur:ut semper altũ pascendo pe-

Latona.

Delos quare dicitur.

Phytonis necis ratio naturalis.

Pythius dicitur Apollo.

Solis portæ.

tat. Sed & sol in capricorno incipit ab imis in alta remeare. ἀπόλλωνα Διδυμαῖον uocant: quod geminā speciem sui numinis præfert ipse illuminando formādoque lunā. Et. n. ex uno fonte lucis gemino sydere spacia diei & noctis illustrat. Vnde & romani solem sub nomine & specie anni didymaei: Apollinis appellatione uenerātur. ἀπόλλωνα Δελφιὸν uocant: quod quæ obscura sunt: claritudine lucis ostēdit ἐκ του δηλουν ἀφανη. Aut ut Numenio placet: quasi unū & solum. Ait. n. prisca græcorum lingua Δελφὸν unū uocitari: unde & frater inquit ἀδελφὸσ dicitur: quasi iā non unus. Hieropolitani præterea qui sunt gentes assyriorum: oēs solis effectus atque uirtutes ad unius simulacri barbati speciē redigunt: eūdemque Apollinem appellant. Huius facies prolixa in acutū barba figurata est: eminente super caput calatho. Simulacrū thorace munitum est. Dextera erectā tenet hastā: superstante uictoriæ paruulo signo. Sinistra floris porrigit speciem: summisque ab humeris gorgoneū uelamentū redimitum anguibus tegit scapulas: Aquilæ propter exprimūt instar uolatus. Ante pedes imago fœminea est: cuius dextera leuaque sunt signa fœminarum. Ea cingit flexuoso uolumine draco. Radios in terram superne iaci barba demissa signat. Calathus aureus surgens in altū monstrat ætheris sūmum: unde solis creditur esse substantia. Hastæ atque loricæ argumēto imago adiūgitur Martis: quē eundē ac solē esse procedens sermo patefacit. Victoria testatur cuncta sūmitti huius syderis potestati. Floris species florem rerū protestatur: quas hic deus inseminat: progenerat: nutrit: fouet: maturatque. Species fœminea terræ imago ē: quā sol desuper illustrat. Signa duo æque fœminea: quibus ambitur: hylen naturāque significāt confamulantes. Et draconis effigies fluxuosum iter syderis monstrat. Aquilæ propter altissimā uelocitatem uolatus altitudinē solis ostendunt. Addita est gorgonea uestis: quod Minerua quā huius præsidem accipimus solis uirtus sit. Sicut & Porphirius testatur Mineruā esse uirtutē solis: quæ humanis mētibus prudentiā subministrat: Nā ideo hæc dea Iouis capite prognata memoratur: idest de summa ætheris parte edita: unde origo solis est.

Didymæus Apollo.

Delphius Apollo.

Δελφὸν.

Apollinis simulacrum.

Minerua quid est.

h Aec quæ de Apolline diximus: possunt etiā de Libero dicta existimari. Nā Aristoteles: qui theologumena scripsit: apollinē & liberū patrem unū eundemque deū esse: cum multis aliis argumētis asseuerat: tū etiam apud ligyreos ait in thracia esse adytū Libero cōsecratum: Ex quo redduntur oracula. Sed in hoc adyto uaticinātur plurimo mero sumpto: uti apud Clarium aqua pota effantur oracula. Apud lacedæmonios etiam in sacris: quæ apollini celebrant hyacinthia uocātes: hedera coronantur bacchico ritu. Item Boeotii parnassum mōtem Apollini cōsecratū eē memorātes simul tamē in eodē & oraculū delphicū: & speluncas bacchicas uni deo cōsecratas colūt. Vnde & Apollini & Libero patri in eodē mōte res diuina celebratur: Quod quū & Varro & Granius Flaccus affirment:

Liber pater qui & sol.

etiam Euripides his docet: Διόνυσος θύρσοισι καὶ νεβρῶν δοραῖσ καθαπτος ἐν πευκαῖσι παρνασσὸν κατὰ πηδᾷ χορεύων. hoc mõte parnasso baccanalia alternis annis agunt̃: ubi & satyroꝝ (ut affirmãt)
Satyri. frequens cernit̃ cœtus: & plærũq; uoces propriæ exaudiunt̃. Itẽq; cymbaloꝝ crepitus ad aures hominũ sæpe puenĩut. & ne quis opinet̃ diuersis diis parnassum montẽ dicatũ: idẽ Euripides in licinio Apollinẽ Liberũq; unũ eundẽq; deũ esse significãs scribit. Δέσποτα φιλόδαφνε βάκχε παιὰν ἄπολλον εὔλυρε. Ad eandem sententiam Aeschylus ὁ κισσεὺς ἀπόλλων ὁ βακχεὺς ὁ μάντις. Sed licet illo prius asserto: eundẽ
Edocto. esse apollinẽ ac solem. edoctoq; postea: ipsum esse Liberꝝ patrem q̃ Apollo est: nulla ex his dubitatio fit: solẽ ac Liberũ patrẽ eiusdẽ numinis habẽdum: Absolute tamen hoc argumẽtis liquidioribus astruet̃. In sacris enĩ hæc religiosi arcani obseruatio tenet̃: ut quũ sol in supero. i. in diurno hemispærio est: Apollo uocitet̃: quũ in infero. i. nocturno: Dionysius: qui ẽ Liber pater: habeat̃: Itẽ Liberi patris simulacra partim puerili ætate: ptim iuuenis fingũt. Præterea barbata specie senili quoq;: uti græci eius quem
Bacchapæan Brisseus. Ebona. Bacchapæan: item quẽ Brissea appellant: & ut in cãpania neapolitani celebrãt Ebona cognominãtes. Hæ aũt ætatũ diuersitates ad solẽ referun-
Solstitiũ hyemale. tur: ut paruulus uideat̃ hyemali solstitio: qualẽ ægyptii pferunt ex adyto die certa: q tunc breuissimo die ueluti paruus & infans uideat̃. Exinde aũt pcedẽtibus augumẽtis æquinoctio uernali similiter atq; adolescẽtis adipiscitur uires: figuraq; iuuenis ornatur. Postea eius ætas statuitur plenissima effigie barbæ solstitio æstiuo: quo tpe summũ sui cõsequitur au-
Sebadius bacchus. gmentũ. Exinde p diminutiões ueluti senescẽti quarta forma deus figuratur. Itẽ in thracia eundẽ haberi solẽ atq; Liberũ accipimus: quẽ Sebadiũ nũcupãtes magnifica religiõe celebrãt: ut Alexãder scribit: eiq; deo in colle zilmisso ædes dicata ẽ specie rotunda: cuius mediũ iterpater tectũ. Rotũditas ædis mõstrat huiusce syderis spẽm: sũmoq; tecto lumẽ admittitur ut appareat solẽ cuncta uertice sũmo lustrare lucis imissu: & q̃a oriẽte eo uniuersa patefiũt. Orpheus quoq; solẽ uolẽs intelligi: ait iter cætera τήκων αἰθέρα δῖον ἀκίνητον πρὶν ἐόντα ἐξανέφηνε θεοῖσι ὁρᾶν κάλλιστ' ὃν δὴ νῦν καλέουσι φάνητά τε καὶ Διόνυσον εὐβουλῆα τ' ἄνακτα καὶ ἀνταυγῆν ἀρίδηλον ἄλλοι δ' ἀλλοκαλοῦσιν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων· πρῶτος δ' ἐς φάος ἦλθε, Διόνυσος δ' ἐκλήθη οὕνεκα δινεῖται κατὰ ἀπείρονα μακρὸν ὄλυμπον ἀλλαχθεὶς δ' ὄνομ' ἔσχε προσωνυμίας ἑκάστων πρὸς καιρὸν ἀμειβομένοιο χρόνοιο. Phaneta dixit solem ἀπὸ τοῦ φωτὸς: idest a lumine atq; illuminatione: quia cunctis uisitur cuncta cõ-
Dionysius. spiciens Dionysius ut ipse uates ait ἀπὸ τοῦ δινεῖσθαι καὶ περιφέρεσθαι idest q circũferatur in ambitũ: unde Cleãtes ita cognominatũ scribit ἀπὸ τοῦ διανύσαι quia quotidiano impetu ab oriente ad occasum

diem noctemq; faciendo cæli cõficit cursum physici Διόνυσον Διοσ Mundus.
νουν:quia solem mundi mentẽ esse dixerunt. Mundus aũt uocat cælũ
qđ appellant Iouem:Vnde Aratus de cælo dicturus ait. εκ Διοσ αρχο Liber.
μεσθα Liber a romanis appellat:ꝙ liber & uagus ẽ:ut ait Neuius.Hæc
qua sol uagus igneas habenas imittit propius iungatq; terræ. Idẽ uersus
orpheici αβουληα uocãtes boni consilii hunc deũ præstitem monstrãt.
Nam si conceptu mentis cõsilia nascunt:mundi aũt mentem solem opi
nant autores:a quo in homines manat intelligendi principiũ:merito bo
ni consilii solem antistitem crediderunt.Solem liberꝝ esse manifeste pro
nũciat Orpheus hoc uersu:ηλιοσ ον Διονυσον επικλησιν καλέου
σιν:Is quidẽ uersus absolutior:ille uero eiusdẽ uatis operosior:εισ ζευσ
εισ αδησ εισ ηλιοσ εισ Διονυσοσ. Huius uersus autoritas fundat
oraculo Apollinis Clarii:in quo aliud quoq; nomen soli adiicitur: qui in
iisdem sacris uersibus iter cætera uocat. ναῶ.Nam cõsultus Apollo Cla
rius:quis deorum habendus sit:qui uocat ναῶ:ita effatus est ορπαμεν.
Huius oraculi uim numinis:nominisq; interpretationem qua liber pater
& sol ναω significat:executus est Cornelius Labeo in libro cuius titulus
est:De oraculo Apollinis Clarii.Item Orpheus Liberum atq; solem unũ
esse deum eundẽq; demonstrãs.de ornatu uestituq; eius in sacris liberali
bus ita scribit:αυτατε παντα.Hinc & uirgilius scribens Liberum patrẽ
solem esse & Cererem lunã:qui pariter fertilitatibus glebæ & maturãdis Moderari
frugibus uel nocturno temperamẽto uel diurno calore moderantur:Ve frugibus.
stro ait si munere tellus:Chaoniam pingui glandẽ mutauit arista. Solem
uero terrenæ esse fœcunditatis autorem:idem poeta profano mox docuit
exẽplo:quũ ait.Sæpe etiã steriles incẽdere profuit agros:& reliqua. Si.n.
hominũ cõmento ignis adhibitus multiplex præstat auxiliũ: quid ascri
bendum est ærherio solis calori.

De Marte.

q Væ de Libero patre dicta sunt:hæc Martem eundem:ac solem eẽ Martẽ eẽ eun
demonstrant:siquidem plæriq; Liberum cum Matre coniungunt dem & liberꝝ
unum deum esse monstrantes. Vnde Bacchus ἐνυαλιοσ cognominat:
quod est inter propria Martis nomina. Colitur etiã apud lacedæmonios
simulacrum Liberi patris hasta insigne non thyrso. Sed quum thyrsum
tenet:quid aliud ꝙ̃ latens telũ geritur:cuius mucro hedera labẽte ꝓtegit:
Quod ostẽdit uinculo quodã patiẽtiæ obligãdos impetus belli. Habet
enim hedera uinciẽdi obligandiq; naturã.Nec nõ & calor uini:cuius Li
ber pater autor est:sæpe hoies ad furorẽ bellicũ usq; propellit.Igitur ꝓ
pter cognatum utriusq; effectus calorẽ Martem ac Liberum unum eun
dẽq; deum esse uoluerunt.Certe romani utrũq; patris appellatione uene
rantur.Alterum Liberum patrem:alterum Marspitrem.i.martem patrem Marspiter.
cognominantes.Hinc etiã Liber pater belloꝝ potens probatur:ꝙ eũ pri
mum ediderunt autorem triumphi.Quum igitur Liber pater idem ac sol

sit:Mars uero idẽ ac liber pater:Martem solem esse quis dubitet? Acitani etiam hispana gens:simulacrum Martis radiis ornatum maxima religiõe celebrant:necyn uocantes. Et certe ratio naturalis exigit:ut dii caloris cæ lestis parentes magis nominibus q̃ re substantiaq; diuersi sint. Feruorem autem quo animus excãdescit excitaturq;:alias ad iram:alias ad uirtutes: nõnunq̃ ad temporalis furoris excessum:per quas res etiam bella nascũtur:Martem cognominauerunt. Cuius uim poeta exprimendo & similitudini ignis applicãdo:ait μαίνετο δ' ὡς ὅτ' ἄρης ἐγχέσπαλος ἢ ὀλοὸν πῦρ. In summa pronũciandum est:effectum solis de quo feruor animo℞ de quo calor sanguinis excitatur: Martem uocari.

Necyn.

u T uero Mercurius sol probetur superius edocta suffragia sũt:Eundem enim esse Apollinem atq; Mercuriũ uel hinc apparet:q; apud multas gentes:stella Mercurii ad Apollinis nomen refertur. Et q; Apollo musis præsidet:Mercurius sermonem:quod est musarum munus impartit: Præter hoc quoq; Mercurium pro sole censeri:multa documenta sunt. Primũ:q; simulacra Mercurii pennatis alis adornantur:quæ res mõstrat solis uelocitatem. Nam quia mentis potentem Mercuriũ credimus: appellatũq; ita intelligimus ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν. Et sol mundi mens ẽ. Summa autem est uelocitas mentis:ut ait Homerus: ὡσεὶ πτερὸν ἠὲ νόημα:ideo pinnis Mercurius quasi ipse natura solis ornatur. Hoc argumentum lucidius ægyptii absoluunt:ipsius solis simulacra pinnata fingentes:quibus color apud illos non unus est. Alterum enim cærulea specie:alterum clarum fingunt. Ex his clarum superum:& cæruleum inferũ uocant. Inferi autem nomen soli datur:quum inferiore hemispærio idest hyemalibus signis cursum suum peragit:superi quũ partem zodiaci ambit æstiuam. Eadem circa Mercurium sub alia fabula fictio est: quũ inter superos & inferos deos administer ac nuncius existimatur. Argiphõtes præterea cognominat̃:non q; argum peremerit:quem ferunt per ambitũ capitis:multorum oculorum luminibus ornatum:custodisse Iunonis imperio Inachi filiam eius deæ pellicem:conuersam in bouis formã: sed sub huiusmodi fabula: Argus est cælum stellarum luce distinctum:quibus inesse quædam species cælestium uidetur oculorum: Cælum autem argũ uocari placuit a candore & uelocitate παρὰ τὸ λευκὸν ταχύ. Et uidetur terram desuper obseruare:quam ægyptii hieroglyphicis litteris quũ significare uolunt:ponunt bouis figuram. Is ergo ambitus cæli stellarum luminibus ornatus:tunc existimatur enectus a Mercurio:quum sol diurno tempore obseruando sydera ueluti enecat ui luminis sui conspectum eorum auferendo mortalibus. Plæraq; etiam simulacra Mercurii quadrato statu figurãtur solo capite insignita & uirilibus erectis. Quæ figura significat solem mundi esse caput:& rerum satorem:omnemq; uim eius nõ in quodam diuisorum ministerio membrorum:sed in sola mente consiste

Edocta. Mercurium solem esse.

Argiphõtes.

Argũ cælum uocari.

Mercurius figuratur quadrato statu.

re:cuius ſedes in capite eſt. quattuor latera eadem ratione fingunt᷑: qua
& tetrachordum Mercurio creditur attributum. Quippe ſignificat hic
numerus:uel totidem plagas mundi:uel quattuor uices tempoꝝ:quibus
annus includitur:uel ꝙ duobus æquinoctiis:duobuſqꝫ ſolſtitiis:zodiaci
ratio diſtincta eſt:ut lyra Apollinis chordarum ſeptem tot cæleſtiũ ſpæ- Lyra apolli
rarum motus præſtat intelligi:quibus ſolem moderatorem natura conſti nis.
tuit.In Mercurio ſolẽ coli etiã ex caduceo claret:qđ ægyptii ĩ ſpecie dra- Claret.
conum maris & fœminæ coniunctorum figurauerunt Mercurio conſe- Caduceum
crandum.Hi dracones parte media uoluminis ſui inuicem ĩ nodum quẽ Mercurii.
uocant Herculis obligantur:primæqꝫ partes eorum reflexæ in circulum
preſſis oculis ambitum circuli iungunt.Et poſt modum caudæ reuocan
tur ad capulum caducei:ornanturqꝫ aliis ex eadem capuli parte naſcenti
bus.Argumentum caducei ad genituram quoqꝫ hominum quæ geneſis Geneſis.
appellatur:ægyptii protendunt:deos præſtites homini naſcenti quattuor
adeſſe memorantes Δαιμονα τυχην ερωτα αναγκην.& duos priores Præſtites dei
ſolem ac lunam intelligi uolũt:ꝙ ſol autor ſpiritus caloris ac luminis hu qui nobis dã
manæ uitæ genitor & cuſtos eſt:& ideo naſcentis dæmon.i.deus credit᷑. tur.
Luna τυχη:quia corpoꝝ præſul eſt: quæ fortuitorum uarietate iactan-
tur.Amor oſculo ſignificatur:neceſſitas nodo. Cur pinnæ adiiciantur:iã
ſuperius abſolutum eſt.Ad huiuſmodi argumenta draconum præcipue
uolumen lectum eſt:propter iter utriuſqꝫ ſyderis flexuoſum.

De Aeſculapio.

h Iinc eſt ꝙ ſimulacris & Aeſculapii:& Salutis: draco ſubiungitur: Aeſculapius
ꝙ hi ad ſolis naturam lunæqꝫ referuntur. Et eſt Aeſculapius uis ſa ꝙ ad ſolẽ re
lubris de ſubſtantia ſolis:ſubueniens animis corporibuſque mortalium. fertur.
Salus autem naturæ lunaris effectus eſt: quo animantium corpora iuuã
tur ſalutifero firmata temperamento.Ideo ergo ſimulacris eorum iungũ-
tur figuræ draconum:quia preſtant:ut humana corpora uelut infirmita-
tis pelle depoſita ad priſtinum reuireſcant uigorem:ut reuireſcunt draco
nes per annos ſingulos pelle ſenectutis exuta.Propterea & ad ipſum ſo-
lem ſpecies draconis refertur:quia ſol ſemp:uelut a quadam imæ depreſ-
ſionis ſenecta:in altitudinem ſuam:ut in robur reuertitur iuuẽtutis. Eſſe
autem draconem inter præcipua ſolis argumenta etiam nominis fictione
monſtratur:ꝙ ſit nuncupatus ἀπὸ τοῦ δέρκειν.ideſt uidere.Nam ferũt Draco.
hunc ſerpentem acie acutiſſima & peruigili naturam huius ſyderis imita
ri:atque ideo ædium:adytorum:oraculorum:theſaurorum cuſtodiã dra-
conibus aſſignari:Aeſculapium uero eundem eſſe atqꝫ Apollinem:nõ ſo
lum hinc probatur:ꝙ ex illo natus creditur:ſed ꝙ ei & ius diuinatiõis ad
iungitur.Nam apollodorus in libris quibus titulus eſt περὶ θεῶν:ſcribit
ꝙ Aeſculapius diuinationibus & auguriis præſit.Nec mirũ:ſi quidẽ me
dicinæ atque diuinationis conſociatæ ſunt diſciplinæ.Nam medicus uel

Medicum oportere sci re futura.

cõmoda:uel incõmoda in corpore futura prænoscit. Sicut ait Hippocrates:portet medicũ dicere de ægroto τατεοντα τατεσομενακαι πρωτεοντα.ideſt quæ ſint:quæ fuerint:quæ mox uetura ſequent᷑. Quod cõgruit diuinatiõibus:q̃ ſciũt.τατεοντα τατεσομενα και πρωτεοντα.

De Hercule.

Hercules q̃ etiam p ſole accipiatur.

SEd nec Hercules a ſubſtantia ſolis alienus eſt:Quippe Hercules ea eſt ſolis poteſtas:quæ humano generi uirtutem ad ſimilitudinẽ præſtat deoꝝ.Nec exiſtimes Alcumena apud thebas boeotias natum ſolum:uel primum Herculem nuncupatũ:immo poſt multos atq; poſtremos:ille hac appellatione dignatus eſt: honoratuſq; hoc nomine:quia nimia fortitudine meruit nomẽ dei uirtutẽ regentis.Cæterum deus Hercules religioſe quidẽ & apud tyron colitur. Verũ ſacratiſſima & auguſtiſſima ægyptii eum religione uenerant᷑:ultraq; memoriã:quæ apud illos retro longiſſima eſt:ut carentem initio colunt.Ipſe creditur & gigantes interemiſſe:quũ pro cælo pugnaſſet:quaſi uirtus deoꝝ.Gigantes aũt quid aliud fuiſſe credendũ eſt:q̃ hominũ quandam impiam gentẽ:deos negãtem:& ideo exiſtimatã deos pellere de cæleſti ſede uoluiſſe᷑Hoꝝ pedes ĩ draconũ uolumina deſinebant:qđ ſignificat:nihil eos rectũ:nihil ſupeꝝ cogitaſſe:totius uitæ eoꝝ greſſu atq; ꝓceſſu in inferna mergente.Ab hac gente ſol pœnas debitas ui peſtiferi caloris exegit:& re uera Herculẽ ſolem eſſe uel ex nomine claret.Heracles enim quid aliud eſt : niſi heras.i. aeris cleos᷑quæ porro alia aeris gloria eſt:niſi ſolis illuminatio:cuius receſſu:profunditate occulitur tenebrarum.Præterea ſacroꝝ adminiſtrationes apud ægyptios multiplici actu multiplicẽ dei aſſerunt poteſtatem:ſignificantes Herculẽ.τον εν πασι και Δια παντων ηλιον.Ex re quoq; alibi terraꝝ geſta argumentũ nõ uile colligitur. Nam Theron rex hiſpaniæ citerioris:quũ ad expugnandũ Herculis templum ageretur furore: inſtructo exercitu nauium:gaditani ex aduerſo uenerunt prouecti nauibus longis:cõmiſſoq; prælio:adhuc æquo marte conſiſtente pugna:ſubito in fugã uerſæ ſunt regiæ naues: ſimulq; improuiſo igne coreptæ conflagrauerunt.Pauciſſimi qui ſupfuerant hoſtiũ cap ti indicauerunt apparuiſſe ſibi leones:proris gaditanæ claſſis ſupſtantes:ac ſubito ſuas naues immiſſis radiis:quales in ſolis capite pinguntur:exuſtas.

Gigantes.

Hercules.

Claret.

Theron rex hiſpaniæ.

De Sarapi.

Sarapis q̃ ẽt pro ſole accipitur.

Gloriari.

CIdem ægypto adiacens ciuitas:quæ conditorem Alexandrũ Macedonẽ glo͛giat᷑:Sarapin atq; Iſim cultu pene attonitæ uenerationis obſeruat:omnẽ tamen illam uenerationẽ ſoli ſe ſub illius nomine teſtat᷑ impendere:uel dum calathũ capiti eius infingũt:uel dũ ſimulacro ſignũ tricipitis animãtis adiungunt: quod exprimit medio eodẽq; maximo capite leonis effigiẽ:Dextera parte caput canis exorit᷑ manſueta ſpecie blãdientis:Pars uero leua ceruicis rapacis lupi capite finit᷑: eaſq; formas ani

maliũ draco cõnectit uolumine ſuo:capite redeunte ad dei dexterã: qua conſpicitur mõſtrum. Ergo leonis capite mõſtratur præſens tẽpus: quia conditio eius inter præteritum futurũq; actu p̃ſenti ualida feruenſq; eſt. Sed p̃teritum tempus lupi capite ſignatur:q; memoria rerũ tranſactarum rapitur & aufertur:Item canis blandientis effigies futuri tẽporis deſignat euentum:de quo nobis ſpes licet incerta blanditur. Tempora aũt cui niſi ꝓprio famularent̃ autori? Cuius uertex iſignitus calatho:& altitudinẽ ſyderis mõſtrat:& potẽtiam capacitatis oſtẽdit:qa in eum oĩa terrena redeunt:dũ imiſſo calore rapiũtur. Accipe nũc quid de ſole uel Sarapi ꝓnuncietur oraculo. Nam Sarapis quẽ ægyptii deũ maximũ ꝓdiderunt: oratus a Nicocreõte cyprioꝝ rege:qs deoꝝ haberet̃:his uerſibus ſolicitã religionẽ regis inſtruxit: εἰμὶ θεὸσ τοῖοσ δὲ μαθεῖν οἷον κ᾽ ἀγὼ εἴπω. οὐράνιοσ κόσμοσ κεφαλὴ γαστὴρ δὲ θεῖ λασσα. γαῖα δὲ μοι πόδεσ εἰσὶ τὰ δ᾽ οὔατ᾽ ἐν αἰθέρι κεῖται. ὄμματ᾽ τηλαυγὲσ λαμπρὸν φάοσ ἠελίοιο. Ex his apparet Sarapis & ſolis unã eſſe & indiuiduam naturã. Iſis cuncta religione celebrat̃: quæ eſt uel terra: uel natura rerum ſubiacens ſoli. Hinc eſt q; cõtinuatis uberibus: corpus deæ omne denſet̃. quia uel terræ uel reꝝ naturæ altu nutrit̃ uniuerſitas.

templũ habuit ĩ nona urbis reg circus flaminius dicitur p̃ ueloce

Denſetur

De Adone Attine & Oſiri.

a Donin quoq; ſolẽ eſſe nõ dubitatur:iſpecta religiõe aſſyrioꝝ:apud quos Veneris Architidis & adonis maxima olim ueneratio uiguit: quã nũc phœnices tenẽt. Nã phyſici terræ ſuperius hemiſpærium:cuius partem incolimus:Veneris appellatiõe coluerũt. Inferius uero hemiſpærium terræ Proſerpinã uocauerunt. Ergo apud aſſyrios ſiue phœnicas lugens inducitur dea:q; ſol annuo greſſu p duodecim ſignorum ordinem pergens:partem quoq; hemiſpærii inferioris ingreditur:quia de.xii.ſignis zodiaci ſex ſuperiora:ſex inferiora cenſentur: & quum ẽ in iferioribus: & ideo dies breuiores facit:lugere credit̃ dea:tanq̃ ſole raptu mortis tẽporalis amiſſo:& a Proſerpina retẽto:quã numen terræ iferioris circuli & antipodũ diximus. Rurſũq; Adonin redditũ Veneri credi uolũt:quũ ſol euictis ſex ſignis annuis inferioris ordinis:incipit noſtri circuli luſtrare hemiſpæriũ:cũ incremẽto luminis & dieꝝ. Ab apro aũt tradũt itereptũ Adonin:hyemis imaginẽ ĩ hoc animali fingẽtes:q; aper hiſpidus & aſper gaudet locis humidis & lutoſis pruinaq; cõtectis: proprieq; hyemali fructu paſcitur glande. Ergo hyems ueluti uulnus eſt ſolis quæ & lucem eius nobis minuit & calorẽ:quod utrũq; animãtibus accidit morte. Simulacrũ huius deæ in monte libano fingit̃ capite obnupto:ſpecie triſtis: faciẽ manu læua ĩtra amictũ ſubſtinẽs:lachrymæ uiſiõe cõſpiciẽtium manare credunt̃. Quæ imago p̃terq̃ q; lugẽtis eſt (ut diximus) deæ:terræ quoq; hyemalis ẽ:quo tempore obnupta nubibus: ſole uiduata ſtupet: fonteſq; ueluti terræ oculi uberius manant: agriq; iterum ſuo cultu uidui:mœ

Adonis q; ẽt pro ſole accipitur.

Venus Proſerpina

stam faciem sui monstrant. Sed quum sol emerserit ab inferioribus partibus terræ: uernalisq; æquinoctii transgreditur fines: augendo diem: tūc ē Venus læta & pulchra: uirent arua segetibus: prata herbis: arbores foliis. Ideo maiores nostri aprilem mensem Veneri dicauerunt. Similiter Phryges fabulis & sacrorum administrationibus immutatis: circa matrē deū & Attinen eadē intelligi præstant. Quis eni ambigat matrem deū terram haberi? Hæc dea leonibus uehitur: ualidis ipetu atq; feruore aialibus: q̄ natura cæli est: cuius ambitu aer cōtinetur: qui uehit terrā. Solē uero sub noīe Attinis ornat: & fistula & uirga. Fistula ordinem spiritus inæqualis ostendit: quia uenti in quibus nulla æqualitas est: propriā sumunt de sole substantiā. Virga solis potestatē asserit: qui cuncta moderatur. Præcipuā autem solis in his cerimoniis uerti rōnem: hinc etiā potest intelligi q; ritu eorū καταβασει finita: simulationeq; luctus peracta: celebratur læticiæ exordium ad octauum kalendas aprilis: quem diem hilaria appellāt: quo primū tempore sol diem longiorē nocte ꝓtendit. Item sub diuersis nominibus religiōis effectus ē apud ægyptios. Quum Isis Osirim luget: hæc in occulto est. Neq; aliud esse Osirim: q̄ solem: nec Isim aliud esse: q̄ terrā: ut diximus: naturamue rerꝝ. Eademq; ratio quæ circa Adonin & Attinen uertitur: in ægyptia quoq; religione luctum & læticiam uicibus annuæ administrationis alternat. Hinc Osirim ægyptii ut solē esse asserunt: quotiens hieroglyphicis litteris suis exprimere uolunt: insculpunt sceptrum: inque eo speciem oculi exprimunt: & hoc signo Osirim monstrant significantes hunc deum solem esse: regaliq; potestate sublimem cuncta despicere: quia solem Iouis oculum appellat antiquitas. Apud eosdem Apollo qui est sol: Horus uocatur. Ex quo & Horæ. xxiiii. quibus dies noxq; conficitur nomen accæperunt: & quattuor tempora quibus annuus orbis impletur: horæ uocantur. Idem ægyptii uolentes ipsius solis nomine dicare: simulacrum figurauere raso capite: sed dextra parte crine remanente. Seruatus crinis docet solem naturæ rerum nunquā esse in operto. Dempti autem capilli residente radice monstrant hoc sydus etiam tempore quo non uisitur a nobis: rursum emergendi uti capillos habere substantiam: Eodem argumento significatur & tempus: quo angusta lux est. quum uelut abrasis incrementis: angustaq; manente extantia: ad minimum diei sol peruenit spatium: quod ueteres appellauere brumalem solstitium: brumam a breuitate dierum cognominātes: idest βραχυ ημαρ. ex quibus latebris uel angustiis rursus emergens ad æstiuum hemispærium tanquā enascens in augmenta porrigitur: & tunc ad regnum suum peruenisse iam creditur. Propterea ægyptii animal in zodiaco consecrauere ea cæli parte: qua maxime annuo cursu sol ualido efferuet calore: leonisq; inibi signum domicilium solis appellant: quia id animal uidetur ex natura solis substantiam deducere. primumq; impetu & calore præ

Atine.

Cybele cur a leonibus uehatur.

Hilaria

Osiris.

Hieroglyphice littere.

Oculus iouis sol.

Horus apollo.

Horæ

Bruma

Leo.

ſtat animalia.uti præſtat ſol ſydera:ualiduſq; eſt leo pectore & priore cor poris parte:ac degenerat poſterioribus mēbris.æque ſolis uis prima par te diei ad meridiem increſcit:uel prima parte anni a uere in æſtatem: mox elanguēs deducit̃:uel ad occaſum qui diei: uel ad hyemē quæ anni pars uidetur eſſe inferior:idemq; oculis patētibus atq; igneis cernitur ſemper: ut ſol patenti igneoq; oculo terramq; conſpectu perpetuo atq; infatigabi li cernit. Nec ſolus leo:ſed ſigna quoq; uniuerſa zodiaci ad naturam ſolis iure referuntur. Et ut ab ariete incipiam:magna illi concordia eſt. Nam & is per ſex menſes hybernales ſiniſtro incubat lateri:ab æquinoctio uerno ſuper dextrum latus: ſicut & ſol ab eodem tempore dextrum hemiſpæ rium:reliquo ambit ſiniſtrum. Ideo & Hammonem quem deum ſolē oc cidentem libyes exiſtimant:arietinis cornibus fingunt: quibus maxie id animal ualet:ſicut radiis ſol. Nam & apud græcos αϖοτου καρα κριοσ appellatur. Taurum uero ad ſolem referri multiplici rõne ægyptius cul tus oſtendit:uel quia apud heliopolim taurum ſoli cõſecratum:quē Ne tiron cognominãt maxime colũt:uel quia bos apis in ciuitate mēphi:ſo lis inſtar excipitur:uel q̃a in oppido herminthi:magnifico Apollinis tem plo cõſecratum ſoli colunt taurũ bacchim cognominantes inſignē mira culis cõuenientibus naturæ ſolis. Nã & per ſingulas horas mutare colo res affirmatur. & hirſutus ſetis dicitur in aduerſum naſcētibus cõtra na turã omniũ animaliũ: unde habet̃ ueluti imago ſolis in aduerſam mũdi partē nitētis. Gemini aũt qui alternis mortibus uiuere credunt̃:q̃d aliud niſi ſolē unũ eũdemq; ſignificãt:modo deſcendentē in ima mũdi: modo in ſummã altitudinē reſurgentē? Cancer obliquo greſſu q̃d aliud niſi iter ſolis oſtēdit? Qui uiã nũq̃ rectã:ſed p illam ſemp meare ſortitus eſt:obli quus qua ſe ſignorꝝ uerteret ordo:maxieq; in illo ſigno ſol a curſu ſupero incipit obliquus iferiora iam petere. De leone iam ſupra dictũ eſt. Virgo aũt:quæ manu ariſtã refert: q̃d aliud q̃ Δυναμισ ηλιακη quæ fructi bus curuat̃:& ideo iuſticia credit̃:quæ ſola facit naſcētes fructus ad ho minũ uſus puenire? Scorpius totus in quo libra ē:naturã ſolis imaginat̃: q̃ hyeme torpeſcit:& trãſacta hac:aculeũ rurſus erigit ui ſua:nullũ natu ra dãnũ ex hyberno torpore ppeſſa. Sagittariũ q̃ oium zodiaci domicilio rũ imus atq; poſtremus ē:ideo ex hoie in ferã p mēbra poſteriora degene rat:quaſi poſtremis partibus ſuis a ſuperis in inferna detruſus. Sagittã ta men iacit:quod indicat tunc quoq; uniuerſorꝝ cõſtare uitã radio ſolis uel ab ima parte uenientis. Capricornus ab infernis partibus ad ſupera ſolem reducens:capræ naturam uidetur imitari: quæ dum paſcitur: ab imis par tibus ſemper ꝓminentiũ ſcopulorꝝ alta depoſcit. Aquarius nõ ne ipſam uim ſolis oſtendit? Vnde enim imber caderet in terras:niſi ſolis calor ad ſupera traheret humorē? cuius refuſio pluuialis eſt copia. In ultimo ordi ne zodiaci piſces locati ſunt: quos cõſecrauit ſoli: nõ aliqua naturæ ſuæ

Præſtat aĩalia

Signa zodia ci ad ſolis na turam referri

Aries.

Taurus

Gemini

Cancer

Virgo

Scorpius

Libra

Sagittarius

Capricornu

Aquarius

Piſces

imaginatio ut cætera:ſed oſtentatio potentiæ ſyderis:a quo uita non ſolũ aereis terreniſq; animalibus datur: ſed illis quoq; quorum conuerſatio aquis merſa uelut e conſpectu ſolis exulat. Tanta eſt uis ſolis: ut abſtruſa quoq; penetrando uiuicet.

De Nemeſi.

Nemeſis

e T ut ad ſolis multiplicem poteſtatem reuertatur oratio: Nemeſis quæ contra ſuperbiam colitur: quid aliud eſt:q̃ ſolis poteſtas? cuius iſta natura eſt:ut fulgentia obſcuret:& conſpectui auferat:quæq; ſũt in obſcuro illuminet:offeratq; conſpectui.

De Inuo.

Inuus.

An ipſe:quẽ uocãt Inuum: ſub hoc habitu quo cernit̃ ſolem ſe eẽ prudẽtioribus permittit intelligi. Hunc deum Arcades colunt appellãtes τον τησ υλησ κυριον:nõ ſiluarũ dominũ: ſed uniuerſæ ſubſtantiæ materialis dominatorẽ ſignificari uolẽtes. Cuius materiæ uis: uniuerſorũ corporũ:ſeu illa diuina:ſiue terrena ſint:componit eſſentiã. Ergo Inui cornua:barbæq; ꝓlixa demiſſio naturã lucis oſtendunt: quia ſol & ambitũ cæli ſupioris illuminat:& iferiora colluſtrat. Vnde Homerus de eo ait: ὤρνυθ' ἵνα ἀθανάτοισι φέρη ἠδὲ βροτοῖσι. Quid fiſtula uel uirga ſignificent:ſuperius in habitu Attinis expreſſimus. Quod i capræ pedes deſinit:hæc argumẽti ratio eſt: qa materia q̃ in oẽm ſubſtantiã ſole diſpenſante porrigitur:diuinis de ſe corporibus effectis: in terræ finitur elementum. Ad huius ergo extremitatis ſignũ pedes huius aĩalis electi ſunt:quod & terrenũ eſſet:& tamẽ ſemp perteret alta paſcendo: ſicut ſol:uel quum radios ſupne dimittit in terras: uel quũ ſe recolligit in montibus uiſit̃. Huius Inui amor & delitiæ ηχω credit̃:nullius oculis obnoxia:qđ ſignificat harmoniã cæli: q̃ ſoli amica eſt:qſi ſpæraꝝ oĩum de quibus naſcitur moderatori: nec tamẽ põt noſtris unq̃ ſenſibus depræhẽdi.

Eſſentia

De Saturno.

Saturnus

ſ Aturnus ipſe:qui autor eſt temporum: & ideo a græcis immutata littera κρονοσ quaſi χρονοσ uocatur:quid aliud niſi ſol intelligendus eſt? quũ tradatur ordo elementorum temporꝝ numeroſitate diſtinctus:lucẽ patefactus:nexus:æternitate traductus uiſione diſcretus: quæ omnia actum ſolis oſtendunt.

De Ioue.

Iuppiter

n Ec ipſe Iuppiter rex deorũ ſolis naturam uidetur excedere: ſed eundem eſſe Iouem ac ſolem claris docetur indiciis. Nam cum ait Homerus: ζευσ γαρ εσ ὠκεανον:Iouis appellatione ſolem intelligi Cornificius ſcribit: cui unda Oceani uelut dapes miniſtrat. Ideo enim ſicut & Poſſidonius & Cleantes affirmant: ſolis meatus a plaga: quæ uſta dicitur non recedit:quia ſub ipſa currit oceanus: qui terram & ambit & diuidit. Omnium autem phyſicorum aſſertione conſtat calorem humore nutriri. Nam quod ait: θεοὶ δαμαπαντεσ εσποντο: ſydera intelligunt̃:

quæ cū eo ad occasus ortusq; quotidie impetu cæli ferūtur:eodēq; alun- Sydus
tur humore.θεουσ.n.dicūt sydera & stellas:ἀπὸ τοῦ θειν.i.τρεχειν:q
semp in cursu sint: ἢ ἀπὸ τοῦ θεωρευεσθαι. Addit poeta δωδεκατη
γενετηωσ.nō dieꝶ:sed horaꝶ significans numerū: quibus referunt̃ ad
hemispærii superioris exortum.Intellectū nostrū in eandem sententiā du
cunt etiā de Timeo Platonis hæc uerba ὁ μὲν δη ἡγεμὼν ἐν οὐρανῷ
ὀ ζευσ ἐλαυνων πτηνον αρμα πρωτοσ πορευεται διακοσ μῶν
παντ α καὶ ἐπιμε λουμενοσ.τ ῶ δε ἑπεται στρατια θεων καὶ δαι
μονων κατα δωδεκα μερη κεκοσμημενη μενει δε ἑστια ἐν θεῶν οἰ
κω μονη.His enim uerbis magnū in cælo ducem.Solē uult sub appel- Sol idem &
latione Iouis intelligi:alato curru uelocitatē syderis mōstrās. Nam quia Iuppiter
in quocūq; signo fuerit:præstat oia signa & sydera:signoꝶq; pstites deos
uidetur cunctos deos ducatu præire ordinando cūcta ornandoq;. atq; io
uelut exercitū eius:cæteros deos haberi:p.xii. signoꝶ partes distributos:
quia ipse duodecimi signi in quocūq; signo fuerit locū occupat.Nomen
aūt dæmonum cum deoꝶ appellatione coniungit:aut quia dii sunt δαι
μονεσ.i.scientes futuri aut(ut Possidonius scribit in libris quibus titu-
lus est περὶ ἡρώων καὶ δαιμονων)quia ex ætheria substātia parta at-
q; diuisa qualitas illis ē siue ἀπὸ τοῦ δαιειν.i.καιειν seu ἀπὸ τοῦ δα
ιομενου:hoc est μεριζομενου. Quod aūt addit μενει δε ἑστια ἐν θεῶν
οἰκω μονη significat:quia hæc sola quā terrā eē accipimus:manet imobi
lis intra domū deoꝶ.i.intra mundū:ut ait Euripides. καὶ γαῖα μὲν παν
τεσ οἱ βροτοι οἰκουσι ἡμεν ἐν αἰθερι.Hinc quoq; ostenditur quid de
sole & Ioue sit sentiendū:cū alibi dicat̃ παντα διδων διοσ καὶ παν
τα νοησασ:& alibi ἡελιοσ θ ὁσ παντ ἐφορᾶσ.καὶ παντ ἐπακουεισ
Vnde utrunq; una potestate censendum. Assyrii quoq; solem sub Iouis
nomine quē dia heliopoliten cognominant:maximis cerimoniis celebrāt
in ciuitate quæ heliopolis nuncupatur.Eius dei simulacrū sumptum est
de oppido ægypti:quod heliopolis appellatur: regnante apud ægyptios Heliopolites Iuppiter
Senemure:seu idem Senepos nomine fuit. perlatumq; est primū in eam
per oppiam legatum Delebois regis assyriorum: sacerdotesq; ægyptios:
quorum princeps fuit Parmetis:diuq; habitum apud assyrios: postea he
liopolim cōmigrauit.Cur ita factum: quaq; ratione ægypto profectum in
hæc loca ubi nunc est postea uenerit: rituq; assyrio magis q̃ ægyptio co-
latur: dicere supersedi: quia ad præsentem nō attinet causam. Nunc ue-
ro eundem Iouem solemq; esse:cum ex ipso sacrorum ritu: tum ex habi-
tu dignoscitur:Simulacrum enim aureum specie imberbi istat: dextra ele
uata cum flagro in aurigæ modum:læua tenet fulmē & spicas.Quæ cun
cta Iouis solisq; cōsociatam potentiam demonstrant.Huius templi reli-
gio etiā diuinatione præpollet:quæ ad Apollinis potestatem refertur:qui
idē atq; sol ē.Vehitur eni simulacrū dei heliopolitani ferculo ueluti ue- Ferculo

huntur in pompa ludorum circensium deoꝝ simulacra: & subeunt plæ- rũq; ꝓuinciæ ꝓceres: raso capite: longi temporis castimonia puri: ferunt q; diuino spiritu: nõ suo arbitrio: sed quo deus ꝓpellit uehentes: ut uidi- mus apud Antium promoueri simulacra fortunarum: ad dãdã responsa. Cõsulunt hunc deum & absentes missis diplomatibus cõsignatis: rescri- bitq; ordine ad ea quæ cõsultatione addita cõtinẽtur. Sic & imperator Tra-

Traianus

ianus iturus ex ea ꝓuintia parthiã cũ exercitu cõstantissimæ religiõis hor tãtibus amicis: qui maxima huiusce numinis cœperãt experimẽta: ut de euentu cõsuleret rei cœptæ: egit Romano cõsilio prius explorãdo fidem religionis: ne forte fraus subesset humana. Et primũ misit signatos codi- cillos: ad quos sibi rescribi uellet. Deus iussit afferri chartã: eãq; assignari purã: & mitti: stupentibus sacerdotibus ad eiusmodi factũ. Ignorabãt q̃p pe cõditionem codicilloꝝ. Hos cũ maxima admiratiõe Traianus excæ- pit: q; ipse quoq; puris tabellis cũ deo egisset: Tũc aliis codicillis conscri ptis signatisq;: cõsuluit an romã ꝑpetrato bello rediturus esset. Vitẽ cen turialẽ deus ex muneribus in ædẽ dedicatis deferri iussit: diuisamq; ĩ par- tes sudario cõdi: ac ꝑinde ferri. Exitus rei: obitu Traiani apparuit: ossibus romã relatis: Nã fragmẽtis. species reliquiaꝝ: uitis argumẽto. casus futu- ri tẽpus ostẽsum est. Et ne sermo ꝑ singuloꝝ noĩa deoꝝ uaget: accipe q̃d assyrii de solis potẽtia opinẽtur. Deo enim quẽ summũ maximũq; uene

Adad deus maximus assyriorum At argatis dea

ranť Adad nomẽ dederũt. Eius noĩs interꝑtatio significat unus. Hũc er- go ut potẽtissimũ adorãt deũ. Sed subiũgunt eidẽ deã noĩe Atargatim: omnẽq; potestatẽ cunctarũ reꝝ his duobus attribuũt: solẽ terrãq; intelli gẽtes: nec multitudine nominũ enũciãtes diuisam eoꝝ ꝑ oẽs species po testatẽ: sed argumẽtis quibus ornãtur: significãtes multiplicẽ ꝑstantiam duplicis numinis. Ipsa aũt argumẽta solis rõnem loquunť. Nãq; simula crũ Adad insigne cerniť radiis ĩclinatis: quibus mõstrať uim cæli ĩ radiis esse solis: qui demittunť in terrã: Atargatis simulacrũ sursum uersum re clinãtis radiis ĩsigne ẽ monstrãdo radioꝝ ui supne missoꝝ enasci quæcũ- q; terra ꝓgenerat. Sub eodẽ simulacro species leonũ sunt: eadẽ rõne ter- rã esse monstrãtes: q̃ phryges finxere matrẽ deũ. i. terrã leonibus uehi. Po stremo potentiã solis ad oĩum potestatũ summitatẽ referri ĩdicant theo- logi. qui ĩ sacris hoc breuissima ꝑcatione demõstrãt dicentes. ηλιε παν

Solis potẽtia

τοκρατορ κοσμου πνευμα κοσμου δυναμισ κοσ μου φωσ. Solẽ esse oĩa: & Orpheus testať his uersibus.: κεκλυθι πορου κυκλον ορα νι αισ ςροφιηγξει περι δρομον ηλιε ηελιοσ ων αγλαεζευσ δι ονυσε πατερ ποντ οιο πατερ αι ησ ηελιε παγγε ν ετορ παντα- ιολε χρυσεο φεγγεσ.

h Ic quũ ꝑtextatus fecisset loquendi finẽ: oẽs in eũ affixis uultibus admirationẽ stupore ꝓdebant. Deĩde laudare hic memoriã: ille do ctrinam: cuncti religionẽ: affirmantes hũc esse unum arcanæ deorum na

turæ cõſcium:qui ſolus diuina & aſſequi aio:& eloqui poſſet igenio. Inter hæc Euãgelus.eqdem inquit:miror potuiſſe tantorũ poteſtatẽ numinũ cõpræhendi. Verũ ꝙ mantuanũ noſtrum ad ſingula: quũ de diuinis ſermo ẽ:teſtẽ citatis:gratioſius eſt q̃ ut iudicio fieri putetur. An ego credã ꝙ ille quũ diceret:Liber & alma Ceres ꝓ ſole & luna: nõ hoc in alterius poetæ imitationẽ poſuerit:ita dici audiẽs:cur tamẽ diceret᷑ ignorãs? Niſi forte ut græci oĩa ſua ĩ imẽſum tollũt:nos quoq; poetas etiã noſtros uolumus philoſophari:quũ ipſe Tullius q nõ minus ꝓfeſſus ẽ philoſophãdi ſtudiũ:q̃ loquẽdi:quotiẽs aut de natura deorũ:aut de fato aut de diuiatione diſputat:gloriã quã oratiõe cõflauit:icondita rerũ relatiõe minuat.

Tum Symmachus:De Cicerone Euãgele:q cõuitiis ĩpenetrabilis eſt: poſt uidebimus. Nũc qa cũ Marone nobis negociũ ẽ: reſpondeas uolo: utrũ poetæ huius opa inſtituẽdis tm̃ pueris Idonea iudices:an alia illis altiora ineſſe fatearis. Videris enim mihi ita adhuc Virgilianos habere uerſus:q̃liter eos pueri magiſtris prælegẽtibus canebamus:Immo uero pueri quũ eſſemus Symmache: ſine iudicio mirabamur. inſpicere aũt uitia: nec per magiſtros:nec per ætatẽ licebat:quæ tamẽ nõ pudenter quiſq̃ negabit:quũ ipſe cõfeſſus ſit. Qui enim moriẽs poema ſuũ legauit igni:qd niſi famæ ſuæ cõuitia poſteritati ſubtrahẽda curauit? nec imerito.erubuit qppe de ſe futura iudicia:ſi legeret᷑ petitio depcantis filio arma a marito: cui ſoli nupſerat:nec ex eo ꝓlẽ ſuſcæpiſſe ſe nouerat:uel ſi mille alia multũ pudẽda:ſeu in uerbis modo græcis modo barbaris:ſeu in ipſa diſpoſitione operis dephenderent᷑. Quũq; adhuc dicẽte omnes exhorruiſſent: ſubtexuit Symmachus:Hæc eſt qdem Euãgele Maronis gloria:ut nullius laudibus creſcat:nullius uituperatione minuatur. Verũ iſta quæ proſcindis:defendere quilibet põt ex plebeia grãmaticorũ cohorte:ne Seruio noſtro qui priſcos:ut mea fert opinio:præcæptores doctrina præſtat:ĩ excuſandis talibus quærat᷑ iniuria. Sed quæro utrũ quũ poetica tibi in tanto poeta diſplicuerit: nerui tñ oratorii: q in eodẽ ſunt ualidiſſimi: placere uideant᷑. Hæc uerba primũ Euãgeli riſus excæpit. Deĩde ſubiecit: Id hercule reſtat deniq;:ut & oratorẽ Virgiliũ renũcietis:nec mirũ. quũ ad philoſophos ambitus ueſter paulo ante prouexerit. Virgilii gloria.

Si in hac opiniõe es Symmachus inqt: ut Maro tibi nihil niſi poeticũ ſenſiſſe exiſtimet᷑:licet hoc quoq; eidẽ nomẽ inuideris:audi qd de operis ſui multiplici doctrina ipſe ꝓnunciet. Ipſius.n. Maronis epiſtola q̃ cõpellat Auguſtũ:ita icipit. Ego uero frequẽtes a te litteras accipio. Et ifra: De Aenea quidẽ meo ſi me hercle iã dignũ auribus haberẽ tuis: libẽter mitterẽ.ſed tãta inchoata res ẽ ut pene uitio mẽtis tantũ opus igreſſus mihi uidear:quũ ꝑſerti (ut ſcis) alia quoq; ſtudia ad id opus multoq; potiora ĩpertiar. Nec his Virgilii uerbis copia rerũ diſſonat:quã plæriq; pene oẽs litteratores pedibus illotis prætereunt: tanq̃ nihil ultra uerborũ explana- Virgilii epiſtola.

tionem liceat nosse grāmatico. Ita sibi belli isti homines certos scientiæ fines & uelut quædam pomeria & effata posuerunt ultra quæ siquis egredi audeat: introspexisse in ædem deæ a qua mares absterrentur existimandus sit. Sed nos quos crassa minerua dedecet: nō patiamur abstrusa esse adyta sacri poematis: sed arcanorum sensum inuestigato auditu doctorū cultu celebrāda præbeamus reclusa penetralia. Et ne uidear uelle omnia unus amplecti: spondeo uiolentissima inuenta uel sensa rhetoricæ in Virgiliano me opere demonstraturum. Eusebio autem oratorum eloquētissimo nō præripio de oratoria apud Maronem arte tractatum: quem & doctrina & docēdi usus melius exequetur. Reliquos omnes: qui adestis impense ꝓcatus sim: ut quid uestrum quisq; præcipuum sibi annotauerit: de Maronis ingenio uelut ex symbolo conferamus. Mirum in modū alacritatem omnibus qui aderāt hæc uerba pepererūt. Et assurgēs quisq; i desiderium alios audiendi nō uidit & se in idem munus uocādum. Itaq; hortatu mutuo concitati in assensum facile ac libenter animati sunt. Intuentesq; omnes Prætextatum orabant: ut iuditiū suum primus aperiret: cæteris per ordinem quem casus sedendi fecerat secuturis. Et Vectius: Equidem inter omnia quibus eminet laus Maronis: hoc assiduus lector admiror quia doctissime ius pontificum tanq̄ hoc professus in multa & uaria operis sui parte seruauit. Et si tantæ disertationis sermo nō cesserit ꝓmitto fore ut Virgilius noster pontifex maximus asseratur. Post hūc Flauianus apud poetam nostrum inquit: tantam scientiā iuris angularis inuenio: ut si aliarum disciplinarum doctrina destitueretur: hæc illum uel sola professio sublimaret. Eustachius deinde maxime inquit prædicarem: quāta de græcis cautus & tanq̄ aliud agens modo artifici dissimulatione modo ꝓfessa imitatione transtulerit: ni me maior admiratio de astrologia totaq; philosophia teneret: quā parcus & sobrius operi suo nusq̄ reprehendendus aspersit. Furius Albinus alterum fouens Prætextati latus: iuxtaq; eum Cecinna Albinus ambo uetustatis affectationem in Virgilio ꝑdicabant: alter in uersibus alter in uerbis. Auienus non assumam mihi inquit: ut unam aliquam de Virgilianis uirtutibus audeam prædicare sed audiēdo quæcūq; dicetis si quid uel de his mihi uidebitur: uel iam dudū legēti annotādum uisum est opportunius proferam: modo memineritis a Seruio nostro exigendum ut quicquid obscurum uidebitur quasi litteratorum omnium longe maximus palam faciat. His dictis & uniuerso cœtui complacitis. Prætextatus quū i se conuersa omniū ora uidisset: Philosophia inquit quod unicum est munus deorū & disciplina disciplinarū: honoranda est anteloquio. Vnde meminerit Eustachius primū sibi locū ad differendum omni alia professione cedente cōcessum. Huic tu mihi Flauiane succedes: ut & auditu uestro recreer: & aliquanto silentio instaurē uires loquendi. Inter hæc seruilis moderator obsequii cui cura uel ado-

Præcipuæ Virgilii laudes

Virgilius pon. max. Virgi. summus augur

lendi penates uel struendi penum & domesticorū actuum ministros re-gendi:admonet dominū familiam pro solēnitate annui moris epulatā. Hoc enim festo religiosæ domus prius famulos instructis tanq̄ ad usum domini dapibus honorant: & ita demū patrissfamilias mensæ apparatus nouatur. Insinuat ergo præsul famuli cui cœnæ tempus & dominos iam uocare: Tum prætextatus reseruandus ergo est Virgilius noster ad meliorem partem diei:ut mane nouū inspiciendo per ordinem carmini desti nemus. Nunc hora nos admonet ut honore uestro hæc mensa dignetur. Sed & Eustachius & post hūc Nicomachus meminerint crastina disertatione seruari sibi anteloqui functionē:& Flauianus ex placita iam uos lege conuenio: ut sequenti die penates mei beari se tanti cœtus hospitio glorient̃. His cū oēs assensi assent:cœnā alio aliud de his quæ inter se cō tulerāt reminiscēte approbāteq; cū magna alacritate animi cōcesserūt.

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLA-ris & Illustris Saturnaliorum Liber Secūdus.

IC VBI MODESTVS EDENDI MOdus cessare fecit castimoniā ferculo & conuiualis lætitia minusculis poculi oriebatur: Auienus ait Bene ac sapiēter Maro noster tumultuosum ac sobriū uno eodēq; uersu descripsit sub paucorum uerborū mutatiōe conuiuiū. Nam ubi sub apparatu regio ꝓcedere solet luxus ad strepitū postq̄ prima īquit qui es epulis. At quū heroes castigatis dapibus assidūt:nō reducit quietē:quia nec p̄cessit tumultus. Sed postq̄ exempta fames epulis. Nostrū hoc cōuiuiū qd' & heroici sæculi pudicitiā:& nostri cōduxit elegātiā:in quo splēdor sobrius & diligēs ꝑsimonia Agathonis cōuiuio:uel post magniloquētiā Platonis nō cōponere tm̄ sed nec p̄ferre dubitauerim. Nā ipse rex mēsæ nec i moribus Socrate mior:& i repu. philosopho efficatior. Cæteri qui adestis eminētiores estis ad uirtutū studia:q̄ ut poetis comicis & Alcibiadi:qui tm̄ fuit fortis ad crimina:aliisq; qbus frequēs illud cōuiuiū fuit:uos quisq̄ existimet cō parādos:Bona uerba q̄so Prætextatus ait circa reuerentiā tantū socraticæ maiestatis. Nā reliquis qui in illo fuerūt symposio:hæc lumina quis non p̄ponēda cōsentiat? Sed quorsum tibi Auiene hoc tēdit exēplum? Quia sub illorū inqt supcilio nō defuit: qui psaltriā intromitti peteret:ut puella ex industria supra naturā mollior canora dulcedine & salutatiōis lubrico exerceret illecebris philosophātes. Illic hoc fieri tentatū ē:ut Agathonis uictotia celebraret̃. Nos honorē dei cuius hoc festū ē:nullo admixtu uoluptatis augemus. Neq; ego sum nescius nos nec tristiciā nec nubilū

uultũ in bonis ducere:nec Crassum illum quẽ autore Lucilio Cicero semel i uita risisse scribit:magnope mirari. Ad hæc quũ Prætextatus diceret ludicras uoluptates nec suis penatibus assuetas nec ante cœtũ tã serium ꝓducẽdas:excepit Symmachus. Quia saturnalibus optimo dieꝝ: ut ait ueronẽsis poeta:nec uoluptas nobis stoicis tanq̃ hostis repudianda est: nec ut epicureis sumũ bonũ in uoluptate ponendũ:excogitemus alacritatẽ lasciuia carentẽ. Et ni fallor inueni:ut iocos ueteꝝ ac nobiliũ uirorũ edecumatos ex multiiugis libris relatione mutua ꝓferamus. Hæc nobis sit litterata lætitia:& docta cauillatio uicẽ planipedis & sabulonis impudica & ꝑtextata uerba iaciẽtis:at pudorẽ ac modestiam uersus imitata.

Planipes
Sabulo

Hæc res & cura & studio digna ueteribus uisa ẽ. Etiã primum aĩaduerto duos quos eloquẽtissimos antiqua ætas tulit:comicũ Plautum:& oratorem Tulliũ:eos ambos etiã ad iocoꝝ uenustatẽ cæteris ꝑstitisse. Plautus quidẽ ea re clarus fuit:ut post mortẽ eius comœdiæ quæ incertæ ferebantur:plautinæ tamen eẽ de iocoꝝ copia noscerẽtur. Cicero aũt quantũ in ea re ualuerit:quis ignorat? qui uel liberti eius libros: quos is de patroni iocis cõposuit:quos quidẽ ipsius putãt eẽ:legere curauit. Quis itẽ nescit cõsularẽ eũ scurrã ab inimicis appellari solitũ? Quod in oratiõe etiã sua Vatinius posuit. Atq; ego (ni longũ esset) referrẽ in quibus causis quom nocẽtissimos reos tuereť:uictoriã iocis adeptus sit: ut ecce ꝓ Lucio Flacco quẽ repetundaꝝ reꝝ ioci opportunitate de manifestissimis criminibus exemit. Is iocus in oratiõe nõ extat:mihi ex libro Fusii Viuaculi notus ẽ: & inter alia eius dicteria celebrať. Sed in hoc uerbo:nõ casu incidi: uolẽs feci. Iocos.n.hoc genus ueteres nostri dicteria dicebãt. Testis idẽ Cicero qui in libro epistolaꝝ ad Corneliũ Nepotẽ secũdo sic ait: Itaq; nostri cũ oĩa q̃ dixissemus dicta essẽt q̃ facete & breuiter & acute locuti essemus: ea ꝓprio noĩe appellari dicteria uoluerũt. Hæc Cicero. Nouius uero Põponiusq; iocos nõ raro dicteria nominãt. Marcus etiã Cato ille censorius argute iocari solitus ẽ: Hoꝝ nos ab inuidia muniret autoritas:etiam si nostris cauillaremur. At quũ a ueteribus dicta referamus:ipa utiq; autoꝝ dignitate defendimur. Si ergo ꝓbatis inuentũ: Agite qđ cuiq; de dictis talibus in mentẽ ueniet:uicissim memoriã nostrã excitãdo referamus. Placuit uniuersis lætitiæ excogitata sobrietas:& iõ ut ꝑtextatus incipiendo autoritatem de exemplo ꝑberet: hortati sunt.

Dicteria

Vum ille: Dictũ uolo hostis referre:sed uicti:& cuius memoria instaurat romanoꝝ triũphos. Hannibal carthaginẽsis apud regẽ Antiochũ ꝓfugus facetissime cauillatus est. Ea cauillatio huiuscemodi fuit. Ostẽdebat Antiochus in campo copias ingentes:quas bellum po.ro.facturas cõparauerat:cõuertebatq; exercitũ insignibus argenteis & aureis florẽtẽ. Inducebat etiã currus cũ falcibus & elephãtos cũ turribus equitatũq; frænis & ephippiis mobilibus ac phaleris ꝑfulgẽtem. Atq; ibi rex

Dicta facetissime a pluribus.
Hanibalis cauillatio

contemplatione tanti & tam ornati exercitus gloriabundus Hānibalem aspicit. Et putas ne inquit satis esse romanis hæc oia? Tunc pœnus eludens ignauiā imbelliāq; militū eius præciose armatoꝝ Plane inquit satis esse credo romanis hæc: & si auarissimi sunt. Nihil prorsus neq; tam lepide neq; tā acerbe dici pōt. Rex de numero exercitus sui: ac de existimāda æquiparatione quæsiuerat. Respondit Hānibal de præda. Flauianus subiecit: Sacrificium apud ueteres fuit: qđ uocabat̃ ꝓteruia. In eo mos erat: ut siquid ex epulis supfuisset: igne consumeret̃. Hic Catonis iocus est. Nāq; Albidiū quēdam: qui sua bona comedisset: & nouissime domum q̃ ei reliqua erat incendio perdidisset: proteruiā fecisse dicebat: qđ comesse non potuerit: id combussisse. Proteruia Sacrificiū

s Ymmachus deinde: Mater. M. Bruti Seruilia quum ꝑtiosum ære puo fundū abstulisset a Cæsare subiiciente hastæ bona ciuiū: nō effugit dictū tale Ciceronis: Equidē quo melius emptū sciatis: comparauit Seruilia hunc fundū tertia deducta. Filia aūt Seruiliæ erat Iunia Tertia: Eadēq;. C. Cassii uxor: lasciuiēte dictatore tam in matrē q̃ in puellā. Tūc luxuriā senis adulteri ciuitas subinde rumoribus iocisq; carpebat: ut mala non tantum seria forent. Ciceronis dictū in seruiliā

p Ost hunc Cecina Albinus: Plācus in iudicio forte amici: quū molestū testē destruere uellet: interrogauit (quia sutorē sciebat) quo artificiose tueret̃. Ille urbane respondit: Gallā subigo. Sutoriū hoc habet̃ instrumentū: quod non infacete in adulterii exprobationem ambiguitate conuertit. Nā Plācus in Meuia Galla nupta male audiebat. Galla instrumētū sutoriū

Secutus est Furius Albinū. Post mutinēsem fugam quærentibus qd ageret Antonius: respondisse familiaris eius ferebat̃. Quod canis i ægypto: bibit & fugit: quoniā in illis regionibus cōstat canes raptu crocodillorum exterritos currere & bibere.

e Vstachius deinde. Publius Mutiū imprimis maliuolū quū uidisset solito tristiorē: Aut mutio inquit nescio quid incōmodi accessit: aut nescio cui aliquid boni.

Inde Auienus. Faustus Syllæ filius quum soror eius eodem tempore duos mœchos haberet: Fuluium Fullonis filiū: & Pōpeium cognomine Maculā: miror inquit sororem meā habere maculā: quū Fullonē habeat.

h Ic Euāgelus. Apud Luciū Malliū: qui optimus pictor romæ habebat̃: Seruilius Geminius forte cœnabat. Quūq; filios eius deformes uidisset: nō similiter inquit Malli fingis & pingis. Et Mallius: In tenebris enim fingo inquit: luce pingo.

Eusebius deinde: Demosthenes inquit excitatus ad laidis famā: cuius formā tūc græcia mirabat̃: accessit: ut & ipse famoso amore potiret̃. Qui ubi dimidiū talētū unius pretium noctis audiuit: discessit hoc dicto οὐκ ἀγοράζω τοσούτου μετανοῆσαι. Nō emo tāti pœnitere.

Inter hæc cũ Seruius ordine se uocãtẽ ꝑ uerecũdiã sileret.oẽs nos iqt Euangelus ĩpudẽtes grãmatice ꝓnuncias: si tacere talia uis uideri tuitio nem pudoris. Vnde neq; tuũ: nec Disarii:aut Hori sup̃ciliũ liberũ erit a supbiæ nota:ni Prætextatũ:& nos uelitis imitari.

Tunc Seruius:Postq̃ magis silentiũ erubescendũ uidit:ad libertatem se similis relatiõis animauit.M.iqt Votacilius pitholaus:quũ.C.seruilius uno tm̃ die cõsul fuisset:dixit.Anie flamines:nunc consules diales fiunt. Nec Disarius ultra exprobrationẽ taciturnitatis expectans ait.

Diales: idest unius diei

Platonis distichon

POst hũc.Horus quoq; affero ad uos inquit Διστιχον Platonis: quo ille adolescẽs luserit:quũ tragœdiis quoq; eadem ætate ꝑludere ret:την ψυχην αγαφωνα φιλῶνεσι χειλεσιν ειχον ηλθε ητα-μων ὡσ διαβησομενη.Orta ex his lætitia:& oĩbus ĩ censoriũ risum remissis:ac retractãtibus q̃ a singulis antiquæ festiuitatis sapore ꝓlata sũt Symmachus ait:Hos Platõis uersiculos:quoꝝ magis uetustatẽ an breuitatẽ mireris incertũ est:legisse me memini in latinũ tanto latius uersos: quanto solet nostra q̃ græcorum lingua breuior & angustior existimari. Et(ut opinior)hæc uerba sunt.

Sauior

Dum semiulco sauio meum puellum sauior.
Dulcemq; florem spiritus duco:ex aperto tramite
Anima ægra & saucia cucurrit ad labia mihi:
Rictumq; in oris peruium & labia pueri mollia rimata
Itiner transitus:ut transiret nititur.
Tum si moræ quid fuisset plusculæ.
In cœtu osculi amoris igne percita transisset.
Et me linqueret:& mira prorsus res fieret:
Vt ad me fierẽ mortuus:ad pueꝝ intus uiuerem.Sed miror oẽs uos ioca tacuisse Ciceronis.i quibus facũdissimus: ut in oibus fuit.Et si uidet̃:ut æditũus respõsa numinis sui p̃dicat:ita ego quæ memoria suggesserit:referam dicta Ciceronis:Tum oĩbus ad audiendũ erectis:ille sic incipit.

Ioca.

Ciceronis Dicteria & ioca in multos.

M.Cicero:quũ apud Damasippũ cœnaret:& ille mediocri uino posito diceret:Bibite phalernũ hoc:ãnoꝝ quadraginta ẽ:Bene iqt ætatẽ fert.

Idẽ quũ Lẽtulũ geneꝝ suũ exiguæ staturæ hoiem lõgo gladio accinctum uidisset:quis inquit geneꝝ meũ ad gladiũ alligauit?

Nec Quinto Ciceroni fratri circa similẽ mordacitatẽ pepercit. Nam quũ in ea ꝓuincia quã ille rexerat:uidisset clypeatã imaginẽ eius ingẽtibus liniamẽtis usq; ad pectus ex more pictã(erat aũt Quintus ipse statu ræ paruæ)ait:Frater meus dimidius maior est q̃ totus.

In cõsulatu Vatinii:quẽ paucis diebus gessit:notabilis Ciceronis urbanitas circũferebat̃.Magnũ ostẽtũ inquit anno Vatinii factũ ẽ: ꝙ illo cõsule nec bruma:nec uer:nec æstas:nec autũnus fuit. Quærẽti deinde

Vatinio ꝙ grauatus esset:domũ ad se infirmatũ uenire: respondit: Volui in cconsulatu tuo uenire:sed nox me cõpræhendit. Vlcisci aũt se Cicero uidebat̃:ut qui respondisse sibi Vatinium meminerat:quum humeris se reipu.de exilio reportatum gloriaretur: Vnde ergo tibi uarices.

c Aninius quoq; Reuilus:qui uno die(ut Seruius rettulit) consul fuit:rostra quũ ascẽdisset:pariter honorẽ iniit cõsulatus:& peierauit:qđ Cicero gaudẽs omni occasiõe urbanitatis increpuit: λογοθεώρητος est Caninius cõsul:Deinde.Hoc cõsecutus ẽ Reuilus:ut q̃reret̃ qbus cõsulibus cõsul fuerit.Dicere p̃terea nõ destitit: Vigilantem habemus cõsulem Caninium:qui in consulatu suo somnum non uidit.

p Ompeius Ciceronis facetiarum impatiẽs fuit:Cuius hæc de eo dicta ferebant̃.Ego uero quẽ fugiã habeo:quẽ sequar nõ habeo.Sed & quũ ad põpeiũ uenisset:dicẽtibus sero eũ uenisse: rñdit: Minime sero ueni:nã nihil hic paratũ uideo.Deide interrogãti Põpeio ubi generꝰ eius Dolobella esset:respondit:cũ socero tuo.Et quũ donasset Põpeius transfugam ciuitate romana:o hoiem bellum inqt:gallis ciuitatẽ ꝓmittit alienam:qui nobis nostrã nõ põt reddere:Propter quæ merito uidebat̃ dixisse Pompeius:Cupio ad hostes Cicero transeat:ut nos timeat.

i N Cæsarẽ quoq; mordacitas Ciceronis dentes suos strinxit. Nam primũ post uictoriã Cæsaris interrogatus:cur in electiõe ꝑtis errasset:respõdit:Præcictura me decæpit:Iocatus in Cæsarẽ:q ita toga p̃cingebat̃:ut trahẽdo laciniã:uelut mollis incederet:adeo ut Sylla tanq̃ prouidus dixerit Pompeio:Caue tibi illum puerum male præcinctum. Caue tibi illũ

d Einde quũ laberius in fine ludoꝶ anulo aureo honoratus a Cæsare:e uestigio in quattuordecim gradibus ad spectandũ trãsiit:uiolato ordine:& quũ detractus est eques romanus: & quũ mimus remissus: ait Cicero prætereũti Laberio:& sedile quærẽti:Recæpissem te:nisi anguste sederẽ:simul & illũ respuens:& in nouũ senatũ iocatus:cuius numeꝶ Cæsar supra fas auxerat.Nec ipune:rñdit.n.Laberius. Miꝶ si anguste sedes:qui soles duabus sellis sedere:exprobrata leuitate Ciceronis:quia immerito optimus ciuis male audiebat.

Idem Cicero alias facilitatẽ Cæsaris in eligẽdo senatũ irrisit palã:Nam quũ ab hospite suo Publio Mallio rogaret̃: ut decurionatum priuigno eius expediret:assistente frequẽtia dixit:Romæ si ius habebit Pompeius difficile ẽ.Nec intra hæc mordacitas stetit: qppe ab Androne quodã laodiceno salutatus:quũ cãm aduẽtus requisiuisset: cõperissetq;:(nam ille se legatũ de libertate patriæ ad Cæsarem uenisse respondit) ita expressit publicã seruitutẽ.εαν επιτυχης και περι ημων πρεσβευσον. Decurionatus.

u Igebat in eo excedẽs iocis & seria mordacitas:ut hoc ẽ ex epistola ad.C.Cassiũ dictatoris uiolatorẽ.Vellẽ idibus martiis me ad cœnã inuitasses:profecto reliquiaꝶ nihil fuisset:nũc me reliquiæ nostræ exer-

cent:Idē Cicero de Pisone genero &.M.Lepido lepidissime cauillatus ē.
Dicente adhuc Symmacho:&(ut uidebat̄)plura dicturo: intercedens Auienus:ut fieri sermōibus couiualibus solet: Nec Augustus īquit Cæsar in hmōi dicacitate quoq̄ minor:& fortasse nec Tullio.Et si uolētibus uobis erit:aliqua eius;quæ memoria suggesserit:relaturus sum.Et horus. Permitte Auiene Symmachus explicet de his:quos iam noīauerat:dicta Ciceronis:& opportunius quæ de Augusto ius referre succedent.

Piso Ciceronis:gener.

r Eticēte Auieno:Symmachus.Cicero inq̄:quū piso gener eius mollius incederet:filia aūt cōcitatus:ait filiæ:ambula tāq̄ uir.Et quum M.Lepidus ī senatu dixisset patribus cōscriptis: Tullius ait.Ego nō tāti fecissem ομοιοπτωτον.Sed pge Auiene ne ultra te dicturiētē retardē.

Dicturiens. Augusti ioca

Et ille:Augustus inquā Cæsar affectauit iocos:saluo tñ maiestatis pudorisq; respectu:nec ut caderet ī scurrā. Aiacē tragœdiā scripserat:eādēq; q̄ sibi displicuisset:deleuerat.Postea Lucius grauis tragœdiaꝝ scriptor interrogabat eū:quid ageret Aiax suus. Et ille in spongiā inquit incubuit.

Aiax tragœdia.

i Dem Augustus:quū ei quidā libellū trepidus offerret:& modo ꝑferret manū:modo traheret:Putas inquit te assem elephāto dare.

Idē quū ab eo Pacuuius Taurus cōgiariū peteret:diceretq;:iā hoc homines uulgo loq:nō puā ab illo sibi pecuniā datā:sed tu iqt noli credere.

Aliū p̄fectura equitū sūmotū:& insup salariū postulātē: dicētēq; nō lucri cā dari hoc mihi rogo:sed tu iudicio tuo munus uidear impetrasse: & ita officiū deposuisse:Hoc dicto repercussit:Tu te accæpisse apud oēs affirma:& ego dedisse me non negabo.

Vrbanitas eiusdē inotuit circa Herēniū deditū uitiis iuuenē: quē quū castris excedere iussisset:& ille supplex hac deprecatione uteret̄: quo mō ad patrias sedes reuertar:̄qd patri meo dicā:̄rn̄dit:dic me tibi displicuisse.

Saxo ī expeditiōe pcussū ac notabili citatrice in frōte deformē nimiū tñ sua opera iactantem:sic leuiter castigauit. At tu quum fugies inquit: nunq̄ post te respexeris.

Galbæ cuius informe gibbo erat corpus:agenti apud se causam & frequenter dicēti corrige in me siquid rep̄hendis.rn̄dit:Ego te monere possum:corrigere nō possum. Quū multi Seuero Cassio accusante absoluerent̄:& architectus fori Augusti expectatiōem operis diu traheret:ita iocatus est:Vellem Cassius & meum forum accusasset.

u Ectius quū monumentū patris exarasset:ait Augustus: hoc est uere monumentū patris colere. Quū audisset inter pueros: quos in syria Herodes rex iudeoꝝ intra bimatū iussit interfici:filiū quoq; eius occisum:ait:Melius est Herodis porcum esse q̄ filium.

Idē Augustus quia Mecoenatē suū nouerat eē stilo remisso molli & dissoluto:talē se in epistolis quas ad eū scribebat:sæpius exhibebat.& cōtra castigationē loquēdi quā alias ille scribēdo seruabat:ī epistola ad Me

coenatem familiari: plura in iocos effusa subtexuit: Vale mel gentiū: metuelle: ebur ex hetruria: laser arretimū: adamas supnas: thyberinū margaritū: cilneorꝝ smaragde: iaspi figulorꝝ: berille prosenne: carbunculum habeas ινα συντεμω παντα μαλαγμα moecharum.

Excæptus est a quodā cœna satis parca: & quasi quotidiana: Nā pene nulli se inuitāti negabat. Post ępulū igit᷑: iops ac sine ullo apparatu discedens: Vale dicēti hoc tm̄ insusurrauit: Nō putabā me tibi tā familiarē.

Quū de tyriæ purpuræ: q̄ emi iusserat: obscuritate q̄reret᷑: dicēte uēditore: erige altius & suspice: his usus ē salibus: Quid ergo ut me popu. romanus dicat bñ cultū: i solario ābulaturus sū? Nomēculatori suo de cuius obliuiōe q̄rebat᷑ dicēti: nūqd ad forꝝ mādas? Accipe iquit cōmēdaticias: quia illic nemīnē nosti. Vatinio i prima sua ætate elegāter insultauit. Cōfusus ille podagra uolebat tñ uideri discussisse uitrū: & mille passus ābulare se gloriabat᷑. Cui Cæsar. Nō miror iqt: dies aliq̄to sūt lōgiores

Perlata ad se magnitudine æris alieni: quā quidā eques romāus dū uixit excedentē ducēties cælauerat: culcitrā emi cubicularē in eius auctiōe sibi iussit. Et p̄ceptū mirātibus: hāc rationē reddidit: Habēda est ad somnū culcitra: in qua ille quū tantum deberet dormire potuit.

Nō est ītermittēdus sermo eius: quē Catonis honori dedit. Venit forte in domū: i qua Cato habitauerat. Dein Strabone i adulatiōnē Cæsaris male existimāte de catonis p̄uicatia ait: Quisqs p̄sentē statū ciuitatis cōmutari nō uolet: & ciuis & uir bonus ē. Satis serio & catonē laudauit: & sibi ne qs affectaret res nouas cōsuluit. Soleo i Augusto magis mirari quos ptulit iocos: q̄ ipse quos ꝓtulit: qa maior ē patiētiæ q̄ facūdiæ laus: maxie cū æquanimiter aliqua ēt iocis mordaciora ptulerit. Cuiusdā ꝓuincialis locus asp īnotuit. Intrauerat romā simillimus Cæsari: & in se oium ora cōuerterat. Augustus pduci hoiem ad se iussit: uisumq; hoc mō interrogauit. Dic mihi adolescēs: fuit aliqñ mater tua romæ. Negauit ille: nec cōtētus adiecit: sed pater meus sæpe. Tpibus triūuiralibus Pollio quū fescēninos i eū Augustus scripsisset ait. At ego taceo. Nō ē.n. facile i eū scribere: q pōt ꝓscribere. Curtius eques romāus delitiis diffluēs: quū macrū turdū sumpsisset i cōuiuio Cæsaris: iterrogauit an mittere liceret. Respōderat princeps quidni liceat? Ille statim p fenestram misit.

Ioci in Augustum.

Pollio in Augustum.

Curtius eqs

Aes alienū Augustus cuiusdā senatoris cari sibi nō rogatus exoluerat nūerato q̄dragies. At ille ꝓ gratiarꝝ actiōe hoc solū ei scripsit: Mihi nihil.

Solebat Licinius libertus eius ichoāti opa patrono magnas pecunias cōferre: Quē morē secutus centū ꝓmisit p libellum: in quo uirgulæ superductæ pars ultra pecuniæ defectiōem protendebat᷑: uacāte infra loco: Cæsar occasiōe usus priori alterꝝ centies sua manu iūxit: spacio diligēter expleto: & affectata litteræ similitudine: geminatāq; accæpit sūmam: dissimulāte liberto: Qui postea cœpto alio opere: leniter factū suū Cæsari

obieeit:libello tali dato:Cōfero tibi dñe ad noui opis īpēsam:qđ uidebit᷑.

Patientia Censoris augusti.

Mira etiā cēsoris Augusti & laudata patiētia. Corripiebat᷑ eques romanus a principe:tanq̄ minuisset facultates suas. At ille se multiplicasse coram ꝓbauit. Mox eidē obiecit:q̄ ad cōtrahēdū matrimoniū legibus non paruisset. Ille uxorē sibi & tres liberos eē dixit:Tūc adiecit. Post hac Cæsar de honestis hoībus inquiris:honestis mandato.

Etiam militis nō libertatē tantū:sed & temeritatē tulit. In quadā uilla inquietas noctes agebat:rūpente somnū eius crebro noctuæ cantu. Præhendēdam curauit noctuā. Miles aucupii peritus & spe ingentis præmii ꝑtulit. Laudato imperator mille nūmos dari iussit. Ille ausus ē dicere. Malo uiuat:auēq; dimisit. Quis nō miratus ē nō offenso cæsare abiisse militem cōtumacē. Veteranus quū die sibi dicto periclitaret᷑:accessit i publico ad Cæsarē:rogauitq; ut sibi adesset. Ille aduocatū quem ex comitatu suo elegerat sine mora dedit:cōmēdauitq; ei litigatorē. Exclamauit ingēti uoce Veteranus: At nō ego Cæsar periclitāte te actiaco bello:uicariū q̄si ui:sed ꝓ te ipse pugnaui:detexitq; ipressas cicatrices:Erubuit Cæsar:uenitq; in aduocationē:ut q uereret᷑ nō supbus tm̄:sed etiā ingratus uideri.

Vicarius.

Delectatus iter cœnā erat symphoniacis Turonii Flacci māgonis:atq; eos frumēto donauerat:quū in alia acroamata fuisset liberalis nūmis. Eosdemq; postea Turonius æque iter cœnā quærēti Cæsari sic excusauit:ad molas sunt. Sublimis actiaca uictoria reuertebat᷑: occurrit ei inter gratulātes:coruū tenēs:quē istituerat hoc dicere Aue Cæsar uictor iperator. Miratus Cæsar officiosam auē.xx.milibus nūmum emit:Socius opifiɔis ad quē nihil ex illa liberalitate ꝑuenerat:affirmauit Cæsari habere illū & aliū coruū:quē ut afferre cogeret᷑ rogauit. Allatus uerba q̄ didicerat expressit. Aue uictor impator Antoni:nihil exasperatus satis duxit iubere illū diuidere donatiuū cū cōtubernali. Salutatus similiter a psyttaco emi iussit eū. Idē miratus in pica:hanc qūoq; redemit. Exēplū sutorē pauperem sollicitauit:ut coruū institueret ad parē salutatiōem:q impendio exhaustus:sæpe ad auem nō respōdentem dicere solebat: opa & impēsa periit. Aliquādo tamen coruus cœpit dicere dictatā salutationē. Hac audita dum transit:Augustus:respondit. Satis domi salutatoꝝ taliū habeo. Superfuit coruo memoria:ut & illa qbus dominum querentem solebat audire:subtexeret:opera & impēsa periit. Ad quod Cæsar risit:Emiq; auem iussit:quāti nullam adhuc emerat. Solebat descendenti a palatio Cæsari honorificū aliquod epigrāma porrigere græculus. Id quū frustra sæpe fecisset:rursusq; eū id facturū uidisset Augustus:breue græcū manu sua in charta exarauit epigrāma:ꝑgenti deinde ad se obuiā misit. Ille legēdo laudare:mirari tā uoce q̄ uultu. Quūq; accessisset ad sellā:demissa in fundā pauperem manu:paucos denarios ꝓtulit: quos principi daret. adiectus hic sermo μηκατατην τυχην σηνσεβαςε ειπλεον εδιδουν. Non

Coruus salutans augustū

Psyttacus Pica.

secūdū fortunā tuā Auguste:si plus haberē plus darē:Secuto oium risu: dispēsatorē Cæsar uocauit:& sestertia cētū milia græculo nūerari iussit.

Augusti liberalitas in græculum

Iulia filia aug.

u Vltis aliqua & filiæ eius Iuliæ dicta referamus? Sed si garrulus nō putabor:uolo de moribus fœminæ pauca pmittere: ut qsq; uestrū habeat seria & discēda q̄ pferat. Hortātibusq; oibus:ut cœpto insisteret: ita de Iulia orsus ē. Annū agebat tricesimū & octauū: tempus ætatis (si mens sana sup esset) uergentis in seniū:sed idulgentia tam fortunæ: q̄ patris abutebat̃:quū alioquin litteraꝝ amor multaq; eruditio: qđ in illa domo facile erat:pterea mitis humanitas:minimeq; sæuus aius ingentē fœminæ gratiā cōciliarent:mirātibus qui uitia noscebāt tantā pariter diuersitatē. Nō semel pcæperat pater: tēperato tamen iter idulgētiā grauitatēq; sermone:moderaret̃ pfusos cultus pspicuosq; comitatus. Idē quū ad nepotū turbā:similitudineq; respexerat:qua repsentabat̃ Agrippa: dubitare de pudicitia filiæ erubescebat. Inde blādiebat̃ sibi Augustus lætū in filia animū usq; ad speciē pcacitatis:sed reatu libeꝝ:& talē fuisse apud maiores Claudiā credere audebat. Itaq; inter amicos dixit:duas habere se filias delicatas: quas necesse haberet ferre rempublicam. Et Iulia uenerata dominū licentiore uestitu & oculos offenderat patris tacentis: Mutauit cultus sui postera die morē:& lætū patrē affectata seueritate cōplexa est: At ille qui pridie dolorē suū cōtinuerat:gaudium cōtinere nō potuit. Et quātū hic ait in filia augusti pbabilior est cultus? Non defuit patrocinio suo Iulia his uerbis. Hodie.n.me patris oculis ornaui:heri uiri.

Notū & illud:Cōuertebāt in se populū in spectaculo gladiatoꝝ Liuia & iulia:comitatus dissimilitudine:Quippe cingentibus Liuiā grauibus uiris:hæc iuuentutis & quidem luxuriosæ grege circūsidebat̃. Admonuit pater scripto: Videret quantū inter duas principes fœminas interesset:Eleganter illa rescripsit. Et hi mecum senes fient.

Liuia filia augusti

Eadem iulia mature habere cœperat canos; quos legere secreto solebat. Subitus iteruentus patris aliquādo oppssit ornatrices. Dissimulauit augustus dephensis sup uestem caꝝ canis:& aliis sermonibus tpe extracto induxit ætatis mentionem. Interrogauitq; filiā:utrū post aliquot annos cana esse mallet:an calua. Et quū respōderet: Ego pater cana esse malo:sic illi mendacium obiecit. Quid ergo istæ te caluā tam cito faciunt.

Item quū grauem amicū audisset Iulia suadentem melius facturā: si se cōposuisset ad exempla paternæ frugalitatis: ait. Ille obliuiscit̃ Cæsarem se esse. ego memini me cæsaris filiam.

Quumq; conscii flagitiorum mirarentur quo modo similes Agrippæ filios procrearet: quæ tam uulgo potestatem corporis sui faceret: ait. Nunq̄ enim nisi naui plena tollo uectorem.

Simile dictū Populiæ. M. filiæ q̄ mirāti cuidā:qđ eēt:quāpp aliæ bestiæ nunq̄ marē desiderarēt:nisi quū pgnātes uellēt fieri:rñdit:bestiæ eni sūt.

Populiæ responsio

Sed ut a fœminis ad uiros:& a lasciuis iocis ad honestos reuertar:cecilius iurisconsultus urbanitatis miræ libertatisq; habebat̃: præcipue tñ is iocus eius ĩnotuit.Lapidatus a populo Vatinius: cũ gladiatoriũ munus ederet:obtinuerat:ut ædiles edicerent: ne quis in arenam nisi pomum misisse uellet.Forte iis diebus Caselius cõsultus a quodã:an nux pinea pomum esset:respondit:si in Vatinium missurus es:pomum est.

Vatinius a populo lapidatus. Caselii dictũ.

m Ercatori deinde quẽadmodum cũ socio nauẽ diuideret ĩterroganti respõdisse tradit̃.Nauẽ si diuidis:nec tu nec socius habebitis.

M.Lelius in Galbã

In Galbã eloquẽtia claræ:sed quẽ habitus(ut supra dixi)corporis destruebat.M.Lelii uox circũferebat̃:ĩgeniũ Galbæ male habitat.In eundẽ Galba Orbilius grãmaticus Acerbius irrisit: Prodierat Orbilius in reũ testis:quẽ galba ut confunderet: dissimulata eius professione: interrogauit.Quid artium facis? respõdit.In sole gibbos fricare soleo.

Orbilius grã maticus ĩ eũdem.

L.Cecilius

l Vcius Cecilius quũ.C. Cæsar aliis qui secũ pila lusitabant cẽtena sestertia:illi uni quinquaginta dari uidisset:quid ego ĩquit una manu ludo & non duabus:ut plus habere possim.

Decimus ualerius

Quũ iratus cẽ Publius Clodius decimo Valerio diceretur: ꝙ ei nũmũ petẽti nõ dedisset: Quid amplius inquit mihi facturus es:nisi ut durachium eam & redeam:ludens ad Ciceronis exilium.

Laberius

Sed qa & paulo ante Aurelius Symmachus: & ego nũc: Laberii fecimus mẽtionẽ:si aliq̃ huius atq; Publii dicta referemus:uidebimur:& adhibẽdi cõuiuio mimmos uitasse lasciuiã:& eã celebritatẽ imitari quã quũ adsunt illi excitare pollicent̃. Laberiũ asperæ libertatis equitẽ romanum Cæsar qngẽtis milibus ĩuitauit:ut ꝓdiret ĩ scænã: & ipe ageret mimmos: quos scriptitabat.Sed ptãs nõ solũ si inuitet: sed etiã si supplicet: cogit: Vnde se & laberius a Cæsare coactũ in ꝓlogo testatur his uersibus.

Necessitas:cuius cursus transuersi impetum
Voluerunt multi effugere:pauci potuerunt:
Quo me detrusit pene extremis sensibus.
Quem nulla ambitio:nulla unq̃ largitio.
Nullus timor:uis nulla:nulla autoritas
Mouere potuit in iuuenta de statu:
Ecce in senecta:ut facile labefecit loco
Viri excellentis mente clæmente edita
Submissa placide blandiloquens oratio
Etenim ipsi dii negare cui nil potuerunt:
Hominem me denegare quis posset pati?
Ego bis tricenis annis actis sine nota
Eques romanus lare egressus meo domum
Reuertar mimus:nimirum hoc die
Vno plus uixi mihi q̃ uiuendum fuit.

Fortuna immoderata in bono æque atq; in malo
Si tibi erat libitum litterarum laudibus
Floris cacumen nostræ famæ frangere:
Cur quum uigebam membris præuiridantibus
Satisfacere populo & tali cum poteram uiro:
Non flexibilem me concuruasti:ut carperes?
Nunc me deiicis quo? quid ad scænam affero?
Decorem formæ:an dignitatem corporis?
Animi uirtutem an uocis iocundæ sonum?
Vt hedera serpens uires arboreas necat:
Ita me uetustas amplexu annorum necat.
Sepulchris similis: nil nisi nomen retineo.

In ipsa quoq; actiõe subinde se qua poterat ulciscebat᷑ idučto habitu syri:q uelut flagris cæsus p̄ripiētiq; se similis exclamabat. Porro qrites libertatē pdidimus. Et paulopost adiecit:necesse ē multos timeat: quē multi timēt. Quo dicto uniuersitas populi ad solū Cæsarē oculos & ora cõuertit:notãtes eius ĩpotētiã hac dicacitate lapidatã. Ob hæc ĩ publiũ uertit fauorē. Is Publius natiõe syrus:quũ puer ad patronũ dñi esset adductus ꝓmeruit eũ nõ minus salibus & ĩgenio:q̄ forma. Nã forte quũ ille seruũ suũ hydropicũ iacentē in area uidisset:q̄sisset q;:ĩcrepuisset q; q̄d in sole faceret:rñdit:aquã calefacit: Ioculari deĩde sup cœnã exorta q̄stione:quodnã esset molestũ ociũ:aliud alio opinante:ille podagrici pedes dixit. Ob hæc & alia manumissus:& maiore cura eruditus quũ mimos cõponeret:ĩgentiq; assensu ĩ Italiæ oppidis agere cœpisset: ꝓductus romæ p Cæsaris ludos oẽs qui tũc scripta & operas suas ĩ scænã locauerãt:ꝓuocauit ut singuli secũ posita ĩuicē materia ꝓ tpe cõtēderēt. Nec ullo recusãte superauit oẽs:in quis & Laberiũ. Vñ Cæsar arridēs hoc mõ ꝓnũciauit: Fauente tibi me:uictus es Laberi a syro. Statimq; Publio palmã: & laberio annulũ aureũ cũ quingētis sestertiis dedit. Tũc Publius ad Laberiũ recedentē ait: Qui cũ cõtendisti scriptor:hũc spectator subleua. Sed & Laberius sequēti statim cõmissione:minimo nouo ĩteriecit hos uersus: Publius Syrus

Non possunt primi esse omnes omni in tempore.
Summum ad gradum quum claritatis ueneris:consistes
Aegre:nec citius q̄ descendas:decidas.
Cecidi ego:cadet qui sequitur: laus est publica.

Publii aũt sentētiæ ferũtur lepidæ: & ad cõmunem usum accõmodatissimæ. Ex quibus has fere memini singulis uersibus circũscriptas. Publii sententiæ lepidæ

Beneficium dando accæpit qui digno dedit.
Feras: non culpes:quod mutari non potest.
Cui plus licet:q̄ par est:plus uult q̄ licet.
Comes facundus in uia pro uehiculo est.

Frugalitas miseria est rumoris boni.
Hæredis fletus sub persona risus est.
Furor fit læsa sæpius patientia.
Improbe neptunum accusat:qui iterum naufragium facit.
Nimium altercando ueritas amittitur.
Pars beneficii est:quod petitur si cito neges.
Ita amicum habeas:posse ut fieri hunc inimicum putes.
Veterem ferendo iniuriam inuitas nouam.
Nunq̃ periculum sine periculo uincitur.

Pylades histrio

Sed qa semel igressus sũ scænã loquẽdo:nõ Pylades histrio nobis omittẽdus est:qui clarus i ope suo fuit tpibus Augusti:& Hylã discipulũ usq; ad æqualitatis cõtẽtionẽ eruditiõe ꝑuexit.Populus deĩde iter utriusq; suffragia diuisus ẽ.Et quũ canticũ quoddã saltaret Hylas:cuius clausula erat. τον μεγαν αγαμεμνονα sublimẽ ingentẽq; Hylas uelut metiebaẗ.Nõ tulit Pylades:& exclamauit e cauea. συ μακρον ου μεγαν ποιεισ. Tũc eũ populus coegit idẽ saltare cãticũ.Quũq; ad locũ uenisset quẽ rephenderat:expssit cogitantẽ:nihil magis ratus magno duci cõuenire:q̃ pro oibus cogitare.Saltabat Hylas Oedipodẽ.& Pylades hac uoce securitatẽ saltãtis castigauit συ βλεπεισ.Quũ i Herculẽ furentẽ ꝓdisset:& nõnullis icessũ histriõi cõuenientẽ nõ seruare uidereẗ: deposita ꝑsona:ridẽtes icrepuit:μωροι μαινομενον ορχουμαι. Hac fabula & sagittas iniecit in populũ.Eandẽ ꝑsonã quũ iussu Augusti i triclinio ageret:& itendit arcũ:& spicula imisit. Nec indignatus ẽ Cæsar eodẽ se loco Pyladi:quo po.ro.fuisse.Hic qa ferebaẗ mutasse rudis illius saltatiõis ritũ:q apud maiores uiguit:& uenustã iduxisse nouitatem: iterrogatus ab Augusto q̃ saltatiõi cõtulisset:rñdit λυλων συριγγων.Idẽ quũ ꝑꝑ populi seditionẽ ꝓ cõtentiõe iter se Hylãq; hita cõcitatã idignationẽ excæpisset Augusti: rñdit βασιλευ εασον αυτουσ περι ημασ ασχολεισθαι και ευκαρισεισ.His dictis & excitata lætitia quũ i Auieno memoria florida:& amœnitas laudareẗ igenii:mẽsas secũdas minister admouit.

e T Flauianus.Multi ut extimo i hoc a Varrone dissẽtiũt:qui i illa lepidissima satyra menippea:q̃ inscribiẗ:Nescis quid uesp uehat: de secũda mẽsa placẽtas remouit.Sed q̃so dicas Cecina uerba ipsa Varrõis: si tibi bñficio memoriæ tenacioris hæserũt.Et Albinus: locus iquit Varronis quẽ referri ame impas:i his fere uerbis ẽ.Bellaria ea maxie sunt mellita:q̃ mellita nõ sunt. Dulcibus.n.cũ pepsi societas ifida. Significãt aũt bellaria oẽ mẽsæ secũdæ genus.Nã q̃ πεμματα græci uel τραγηματα dixerunt:ea ueteres nostri appellauere bellaria. Vina quoq; dulciora ẽ iuenire i comœdiis ãtiquioribus hoc uocabulo:dictaq; ea Liberi bellaria.

Bellaria

e T euãgelus.Agite anteq̃ surgẽdũ nobis sit: uino indulgeamus: qđ decreti Platonici autoritate faciemus:qui existimauit fomitem esse

quendā & incitabulū īgenii uirtutisq;:si mēs & corpus hoīs uino flagrēt. Tū Eustachius:qd agis inqt Euāgele:an Platonē extimas hauriēda passim uina suasisse: & nō magis iter minuta pocula iocūdiorem liberaliorēq; inuitationē quæ fieret sub quibusdā quasi arbitris & magistris cōuiuiorū sobriis: nō iprobasse? Et hoc ē qđ in prīo & in secūdo de legibus non inutile uiris eē decernit. Nā & modicis honestisq; iterbibēdū remissionibus refici itegrariq; aīos:ad istaurāda sobrietatis officia extimauit: redditosq; sensim lætiores.ad intētiones rursus capessendas fieri habiliores: & simul siqui penitus i his affectionū cupiditatūq; errores inessent:quos celaret alioqn pudor reuerēs: ea oīa sine graui piculo libertate p uinū data detegi:& ad corrigendū medēdūq; fieri opportuniora. Atq; hoc ēt Plato ibidē dicit:nō diffugiēdas esse huiuscemodi exercitatiōes aduersus ppulsandā uini uiolentiā:neq; illū unq̄ cōtinentē prorsum aut tēperantē satis fideliter uisum eē: cui uita nō inter ipsa errorū pericula & i mediis uoluptatū illecebris explorata sit. Nā cui libētiæ gratiæq; oēs cōuiuiorꝝ incognitæ sint: quiq; illaꝝ oīo expers sit: si eū forte ad pticipādas huiusmodi uoluptates:aut uolūtas tulerit:aut casus iduxerit: aut necessitas ipulerit: mox deliniri & capi:neq; mentē eius aīumq; cōsistere. Cōgrediendū igit̃ & tāq̄ in acie quadā cum uoluptariis rebus:cūq; ista uini licentia cōminus decernendū:ut aduersus eas nō fuga nec absentia simus tuti:sed animi uigore:& constanti præsentia:moderatoq; usu:temperantiā continentiāq; tueamur:& calefacto simul refotoq; aīo: siquid in eo uel frigidæ tristitiæ:uel torpentis uerecūdiæ fuerit: diluamus. Sed quia uoluptatū fecimus mētionem:docet Aristoteles a quibus uoluptatibus sit cauendū.

Quinq;.n.sunt sensus hominū:quos græci αισθησεισ appellāt:p quos uoluptas aīo aut corpori quæri uidetur.tactus:gustus:odoratus:uisus:auditus. Ex iis oībus uoluptas quæ imodice capit̃:ea turpis atq; iproba est. Sed enim:quæ nimia:ex gustu atq; tactu est: ea igitur gemina uoluptas sicut sapientes uiri censuerunt: omnium rerum fœdissima est: eosq; maxime qui sese duabus istis uoluptatibus dediderunt: grauissimi uitii uocabulis græci appellauerunt: uel ακρατεισ:uel ακολαστουσ. Nos eos uel incontinentes dicimus:uel intemperātes. Istas aūt uoluptates duas: gustus atq; tactus: idest cibi atq; ueneris: solas hominibus cōmunes uidemus esse cum belluis. Et iccirco in pecudum ferorumq; animalium numero habetur quisquis est his ferarum uoluptatibus occupatus. Cæteræ ex tribus aliis sensibus proficiscentes hominum tantum propriæ sunt. Verba super hac re Aristotelis philosophi in mediū pferā:ut qd de iis ifamibus uoluptatibus tā clarus atq; iclytus uir sentiat publicetur. Δια τι κατα την αφησ η γευσεοσ ηδονην εγγενομενην εαμ υπερβαλλωσι ακρατεισ λεγονται. οιτε γαρ περι τα αφροδισια ακολαστοι τοιουτοι οι περι τασ τησ τροφησ απολαυσεισ των δε κατα

Vinū fomes & incitabulū ingenii uirtutisq;.

Sensus hominum qnq;.

Voluptates duæ

τὴν τροφὴν ἀπὲ ηιὼν μὲν τῆ γλὼττῆ. ἀπενιὼν δὲ ἐν τῆ λάρυγ-γι ηὔχετο εὐχειν δια το τὰσ ἀπο τουτου γενομενὰσ κοινὰσ εἶ-ναι ημιν και τοισ ἀλλοισ ζωοισ των δε ουσων κοινὼν αισχρὼ-ν εἶναι τὴν αυτικὰ ηττ ὼμενὸν λεγὸμενὸν και α κρατη καὶ ἀκολαςὸν δια τὸ υπὸ τὼν χειριςαὶν ηδὸνὼν ηττὰσθαι τὼν δε αισθησεον τεντ ε τ α ἂλλα ζωα ἀπὸ δυὸ μονον ηδεται κατὰ δε τασ αλλασ ηλὼσ ουχη δε ται η κατα τὸ συμβεβηκὸσ τ οὐτὸ πασχει. Quis igitur habēs aliquid humani pudoris uoluptatibus istis duabus coeūdi atq; comedēdi: quæ homini cum sue atq; asino cōmunes sunt: gratulet̄? Socrates qdem dicebat: hoies multos ꝓpterea uelle uiuere: ut ederēt & biberent: se bibere atq; esse: ut uiueret. Hippocrates aūt diuina uir sciētia: de coitu uenereo ita existimabat. partē esse quandā morbi teterrimi: quē nostri comitialē dixerūt. Nāq; ipsius uerba hæc traduntur: τ ην συνουσιαν εἶναι μικρὰν ἐπιληψιαν. i. coitum esse paruum morbum comitialem.

Coitus qd ē.

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLA-ris & illustris Saturnaliorum. Liber. iii.

u

Iolatum quum se noscet Aeneas multa cæde pollutum: ait.

Tu genitor cape sacra manu patriosq; penates.
Me bello e tanto digressum & cæde recenti
Attractare nefas: donec me flumine uiuo
Abluero.

Post Caietæ quoq; nutricis sepulturam: quo potissimum nauigans appellitur. quam ad eā partem per quā fluuio thyberinus amœno in mare prorūpit: ut cōfestim in ipso Italiæ limine fluuiali unda ablutus: posset q̄ purissime Ioué phrygiāq; ex ordine matrem inuocare. Quid ꝙ Euandrū aditurus per thybe rim nauigat: ꝙ eū esset reperturus Herculi sacra celebrantem: ut sic purificatus sacris posset hospitalibus interesse? Hinc & Iuno ipsa cōquerit̄: nō magis ꝙ Aeneā cōtigisset & contra suū uelle in Italiam ꝑuenire: q̄ ꝙ optato potiretur thybridis aluco: quia sciret eum hoc amne purificatum posse sacra etiam sibi rite perficere. Nam ne supplicari quidem sibi ab eo uellet. Nunc (quoniam purificationem ad sacra superorum pertinentem deorum in Virgiliana obseruatione monstrauimus) uideamus utrū etiā circa inferorū deorum cultum proprietatem moris idem poeta seruauerit Constat diis superis sacra facturum corporis ablutione purgari: Quum uero inferis litandum est: satis actum uidetur: si aspersio sola contingit. De sacris igitur superorum ait Aeneas: donec me flumine uiuo abluero. At Dido quum sacra diis inferis instituit: ait.

Ablutio in sacris superoꝝ.

Aspersio in sacris inferorū.

Annam chara mihi nutrix huc siste sororem.

Dic corpus properet fluuiali spargere lympha. Et alibi.
Sparserat & latices simulatos fontis auerni.
Nec non quũ Misenum sepulturæ mandari refert idẽ. Ter socios pura circũtulit unda: Spargens rore leui. Sed & quũ facit. Aeneã apud inferos ramũ Proserpinæ consecraturum: ita infert.
Occupat Aeneas aditum: corpusq; recenti.
Spargit aqua. Verborum proprietas tam poetæ huic familiaris est: ut talis obseruatio in Virgilio esse iam desinat: nullis tamẽ magis ꝓprie usus est: q̃ sacris uel sacrificalibus uerbis. Et primũ nõ omiserim in quo plæriq; falluntᷣ: Extaq; salsos porricit in fluctus: nõ ut quidam proiicit: existimantes dixisse Virgilium proiicienda exta: qui adiecit in fluctus sed non ita est. Nam ex disciplia haruspicũ & ex præcepto põtificum uerbũ hoc solẽne sacrificantibus ẽ: sicut Veranius ex primo libro Pictoris ita dissertationẽ huius uerbi executus ẽ: Exta porriciũto diis tãto in altaria: arãue: focũue: eoue quo exta dari debebũt. Porricere ergo nõ proiicere ꝓprium sacrificii uerbũ est. Et quia dixit Veranius in aram focũue eoue quo exta dari debebunt: nũc pro ara & pro foco mare accipiendum ẽ: quũ sacrificium diis maris dicatur. Ait enim. Porricere
Dii quibus imperium est pelagi: quorum æquora curro.
Vobis lætus ego hoc candentem in littore taurum
Constituam ante aras uoti reus: extaq; salsos
Porriciam in fluctus: & uina liquentia fundam.
Ex his doceţ in mare rite potuisse porrici exta: nõ proiici. Cõstituam ante aras uoti reus. Hæc uox ꝓpria sacroꝝ ẽ: ut reus uocetur: qui suscepto uoto se numinibus obligat. dãnatus aũt qui ꝓmissã uota iam soluit. Sed de hoc non opus est a me plura proferri: quũ uir doctissimus Eustachius paulo ante hanc partem plenius executus sit. Reus Dãnatus

e St ꝓfundã sciam huius poetæ in uno sæpe repire uerbo: qđ fortuito dictũ uulgus putaret. Multifariã eni legimus q litare sola non possit oratio: nisi is qui deos p̃catur: etiã aram manibus appræhẽdat. Inde Varro diuinaꝝ libro qnto dicit aras primũ ansas dictas: q esset necessarium a sacrificantibus eas teneri. Ansis aũt teneri solere uasa quis dubitetᷣ Cõmutatione ergo litterarũ aras dici cœptas: ut Valesios & fusios dictos prius: nunc Valerios & Furios dici. Hæc oia illo uersu poeta executus ẽ: Talibus orantẽ dictis: arasq; tenẽtẽ Audiit oipotẽs. Nõ ne eo addituũ credideris: nõ qa orabat tm̃: sed qa & aras tenebat auditumᷣ Nec non quũ ait. Talibus orabat dictis: arasq; tenebat. Itẽ Tãgo aras medios ignes & numina testor: eandem uim nois ex appræhensione significat. Tãgere aras. Ara Ansa

i Dem poeta tã scientia ꝓfundus: q̃ amœnus igenio: nõnulla de ueteribus uerbis: q̃ ad ꝓprietatẽ sacroꝝ nouerat ꝑtinere: ita interpretatus est: ut mutato uerbi sono integer intellectus maneret. Nam primo

pontificii libro apud Pictorem uerbum hoc positum est:uitulari.De cuius uerbi significatu Titius ita rettulit. Vitulari est uoce lætari. Varro ēt in libro qntodecimo rer̄ diuinar̄ ita refert:q̄ pontifex in sacris quibusdā uitulari soleat:quod græci παιανίζειν uocāt.Has tot interp̄tationis ambages q̄ paucis uerbis docta Maronis elegantia expressit: Lætūq; choro pæana canētes.Nam si uitulari est uoce lætari:quod ē παιανίζειν:nonne in cantu læti παιανοσ enarratio uerbi perfecta seruata est? Et ut huic uocabulo diutius īmoremur: Hylus libro quē de diis cōposuit ait. Vitu

Vitula dea

lam uocari deā:quæ læticiæ præest.Poso ait uitulam uictoriā nominari. Cuius rei hoc argumentū p̄fert: q̄ postridie nonas iulias re bene gesta:

Populifugia.

quū pridie populus a thuscis in fugam uersus sit:unde populifugia uocantur:post uictoriā sequentē certis sacrificiis fiat uitulatio. Quidā nomen eius animaduersum putant:q̄ potens sit uitæ tolerandæ. Ideo huic deæ pro frugibus fieri sacra dicūtur: qa frugibus uita humana toleratur: Vnde hoc esse animaduertimus: q̄ ait Virgilius: Quum faciam uitula pro frugibus ipse uenito:ut uitula dixerit pro uitulatione : quod nomen esse sacrificii ob læticiam facti superius expressimus. Meminerimus tamen sic legendū per ablatiuū:Quum faciam uitula pro frugibus.i. quū faciam rem diuinam:non oue:non capra:sed uitula.tāq̄ dicat:quum uitulam pro frugibus sacrificauero: quod est: quum uitula rem diuinam fecero.Pontificem Aeneam uel ex nomine referendorum laborum eius ostēdit:Pontificibus enim permissa est potestas memoriā rerum gestar̄ in ta

Annales

bula conferendi:& hos annales appellant equidē maximos : quasi a pontificibus maximis factos. Vnde ex p̄sona Aeneæ ait: Et uacet annales nostrorum audire laborum. Et quia inter decreta pontificum hoc maxime quæritur:quid sacrum:quid sanctum:quid religiosum:quærendum:utrū iis secundū diffinitionē suam Virgilius usus sit. & singulis uocabuli sui proprietatem more suo seruauerit.

Sacrū ꝗd sit

s Acrum ē: ut Trebatius libro primo de religionibus refert: quicq̄d ē quod deor̄ habet̄.Huius diffinitiōis poeta memor: ubi sacrum nominauit:admonitionē deor̄ pene semp̄ adiecit. Sacra dioneæ matri diuisq; ferebam. Itē Sacra ioui stygio quæ rite īcœpta paraui.Itē. Tibi enī

Profanum quid sit.

tibi maxima iuno Mactat sacra ferens. Profanū omnes pene consentiunt id esse:quod extra fanaticam causam sit:quasi porro a fano & religione secretum.Cuius significatus exemplum cōsecutus est: quū de luco & adytu infero r̄ sacro utroq; loqueret̄:Procul o p̄cul este p̄fani Cōclamat uates:totoq; absistite luco.Eo accedit quod Trebatius p̄fanum id p̄prie dici ait:quod ex religioso uel sacro in hominum usum proprietatemq; conuersum est.Quod aptissime poeta seruauit:quū ait: Faune p̄cor miserere inquit:tuq; optima ferrum Terra tene: colui uestros si semp̄ honores: Quos cōtra æneadæ bello fecere p̄fanos. Dixerat enim.Sed stirpē teu-

cri nullo discrimine sacrũ sustulerant. Vnde ostendit proprie ꝓfanatum quod ex sacro promiscuũ humanis actibus accõmodatum est.

Sanctum est:ut idẽ Trebatius libro.x.religionũ refert:interdum idem quod sacrũ:idẽq; quod religiosum:interdũ aliud:hoc est nec sacrũ nec religiosum est. Quod ad secũdam speciem pertinet: Sancta ad uos anima atq; istius inscia culpæ Descẽdam. Nõ enim sacro aut religioso eius aĩa tenebať.quã sanctã hoc est incorruptã uoluit ostẽdere:ut illo quoq;: Tuq; o sanctissima cõiunx Felix morte tua:in quo castitatis honorẽ incorruptæ uxoris amplexus est. Vnde & sanctæ leges:quæ nõ debeãt pœne sanctione corrũpi. Quod aũt ad priorẽ speciei diffinitionem de sancto attinet.i. nõ ut aliud sit q̃ sacꝝ aut religiosum: Ecce leuis summo de uertice uisus iuli Fũdere lumẽ apex. Et paulopost: Nos pauidi trepidare:metu crinẽq; flagrãtẽ Excutere & sãctos restinguere fontibus ignes. Hic.n. sanctos ac si sacros accipiemus.quia diuinitus cõtigerũt. Itẽ Tuq; o sanctissima uates Præscia uẽturi:nõ aliud nisi sacrum uocat:quam uidebat & uatem & deo plenam & sacerdotem.

Sanctum quid sit.

Superest ut quid sit religiosum cum Virgilio cõmunicemus. Seruius Sulpicius religionem esse dictã tradidit:quæ propter sanctitatẽ aliquam remotã ac sepositã a nobis sit:quasi a relinquẽdo dicta:ut a carendo cerimonia. Hoc Vergilius seruãs ait: Est ingens gelidum lucus prope ceritis amnem: Religione patrũ late sacer. Et adiecit quo proprietatẽ religionis exprimeret: Vndiq; colles Inclusere caui:& nigra nemus abiete cingit. Que res utiq; faciebat lucum a cõmunione populi secretũ. Et ut relictũ locũ ostenderet:nõ sola adeundi difficultate:adiecit & sanctitatẽ: Siluano fama est ueteres sacrasse pelasgos Agroꝝ pecoriq; deo: Secundũ Põpeium festũ: Religiosi sunt:qui facienda & uitãda discernũt. Hinc Maro ait: Riuos deducere nulla Religio uetuit. Quod aũt ait deducere: nihil aliud est q̃ detergere. Nã festis diebus riuos ueteres sordidatos detergere licet:nouos fodere nõ licet. Intrãscursu & hoc notandũ est:qđ & ipse uelut præteriẽs sub unius uerbi significatione proiecit. Caueť.n.in iure pontificio:ut quoniã oues duabus ex causis lauari solent.aut ut curetur scabies:aut ut purgetur lana:festis diebus purgãdæ lanæ gratia oues lauari nõ liceat:liceat aũt si curatiõe scabies abluenda sit. Ideo hoc quoq; inter cõcessa numerauit: Balantũq; gregem fluuio mersare. Quod si hucusq; dixisset:licita & uetita confunderet:sed adiiciendo salubri:causam concessæ ablutionis expressit.

Religiosum quid sit.
Religio.
Cerimonia

Deducere

n Omnia etiã sacroꝝ locoꝝ sub cõgrua ꝓprietate ꝓferre pontificalis obseruatio est. Ergo delubrũ quid pontifices ꝓprie uocent:& qualiter hoc noĩe Virgilius usus sit reqramus: Varro libro.viii.reꝝ diuinarũ: Delubrũ ait alios extimare:in quo præter ædẽ sit area assumpta deũ causa:ut est in circo flaminio Iouis statoris:alios in quo loco dei simulacrum

Delubrũ qd.

dedicatũ ſit. Et adiecit: Sicut locũ in quo figerent candelã: candelabrum appellatũ: ita in quo deum ponerent nominatum delubꝝ. His a Varrõe præſcriptis: poſſumus intelligere id potiſſimũ ab eo probatum: qđ ex ſua cõſuetudine in ultimo poſuit: ut ab dei dedicato ſimulacro delubrum cœperit nuncupari. Virgilius tamẽ utrãq; rationem diligenter eſt executus. Vt.n.a poſtrema incipiamus: obſeruauit delubꝝ nominaturus: aut ꝓprie deoꝝ noia: aut ea quæ diis accomodarentᷣ inſerere. At gemini lapſu delubra ad ſũma dracones Effugiunt. Et ut mox ſimulacrũ nominaret: ſubtexuit: ſæuæq; petunt tritonidis arcẽ: Sub pedibuſq; deæ clypeiq; ſub orbe teguntᷣ. Itẽ: Nos delubra deum miſeri: quibus ultimus eſſet: Ille dies. Illã uero opinionem de area quã Varro prædixerat: nõ dimiſit: Principio delubra adeũt pacẽq; per aras Exquirunt. Et mox: Aut ante ora deum pigues ſpaciatᷣ ad aras: Q uid.n.eſt aliud ſpaciari q̃ ſpatio lati itineris ob ambulare:ᷣ ob quod adiiciendo ante aras: oſtendit areã aſſumptã deoꝝ cauſa. Ita ſuo more uelut aliud agendo implet arcana.

Candelabrũ.

d E diis quoq; romanoꝝ ꝓpriis ideſt penatibus aſperſa eſt huic operi nõ incurioſa ſubtilitas. Nigidius.n. de diis libro.xix. requirit: num dii penates ſint troianoꝝ Apollo & neptũnus: qui muros eis feciſſe dicũtur: & num eos in italiam Aeneas aduxerit. Cornelius quoq; labeo libro de diis penatibus eadẽ extimat. Hãc opinionẽ ſeqtᷣ Maro quũ dicit: Sic fatus meritos aris mactabat honores. Tauꝝ neptũno: taurũ tibi pulcher Apollo. Varro humanaꝝ ſecundo Dardanũ refert deos penates ex ſamo thrace in phrygiã: & Aeneã ex phrygia in italiam detuliſſe. Q ui ſint aũt dii penates in libro quidem memorato Varro non exprimit. Sed qui diligẽtius eruunt ueritatem: penates eſſe dixerũt: per quos penitus ſpiramus per quos habemus corpus: per quos rationẽ animi poſſidemus. Eſſe aũt medium æthera Iouem: Iunonem uero imum aera cum terra: & Mineruam ſummum ætheris cacumen. Et argumento utuntur: ꝙ Tarquinus Demarathi corinthii filius ſamothraciis religionibus myſtice imbutus: uno templo ac ſub eodem tecto numina memorata coniungit. Caſſius uero Hemina dicit ſamothracas deos eoſdemq; romanoꝝ penates proprie dici θεοῦσ μεγαλουσ. Noſter hæc ſciens ait: Cũ ſociis natoq; penatibus & magnis diis: qđ exprimit θεὸυσ μεγαλὸυσ. Sed & oĩa hæc nomina quũ in uno de ſupradictis numinibus ſeruat doctrinã: ꝓculdubio ſuã de hac omni opinione cõfirmat. Q uũ.n. ait Iunonis magnæ primũ prece numẽ adora: τὴν μεγάλην noiat. Adſit lætitiæ bacchus dator & bona Iuno: τὴν χρηστήν. Dominãq; τὴν δυνατήν eodem nomine appellauit. Et Veſtam quã de numero penatũ: aut certe comitem eoꝝ eſſe manifeſtũ eſt: adeo ut & conſules & prætores ſeu dictatores quũ adeũt magiſtratũ lauinii: rem diuinam faciunt penatibus pariter & Veſtæ. Sed & Virgilius ubi ex perſona Hectoris dixit: Sacra ſuoſq; tibi cõmendat

Penates Dii.

Magni dei

Iunò magna bona.
Et potens.

troia penates:mox adiecit. Sic ait & manibus uittas uestamq; potentem Aeternumq; adytis effert penetralibus ignem. Addidit Higinius in libro quem de diis penatibus scripsit:uocari eos θεοὺσ πατρῴουσ. Nec hoc Virgilius ignoratum reliquit. Dii patrii seruate domum seruate nepotẽ: Et alibi. Patriiq; penates.

Dii patrii

n Ec minus de sacrificioꝝ usu:q̃ de deoꝝ scientia diligentiã suam pã dit. Quũ.n. Trebatius libro primo de religiõibus doceat: hostiarũ genera esse duo. Vnũ in quo uolũtas dei per exta disquirit. Alteꝝ in quo sola aĩa deo sacrat. Vnde & Haruspices aĩales has hostias uocãt: Vtrũq; hostiaꝝ genus Virgilius in carmine ostẽdit:Et primo quidẽ illud quo uo luntas numinũ p exta monstrat. Mactat lectas de more bidentes. Et mox pecudũq; reclusis Pectoribus inhians spirantia cõsulit exta. Alteꝝ illud in quo hostia animalis dicitur:ꝙ eius tñ anima sacratur: ostẽdit quũ fa cit Entellum uictorẽ eryci mactare taurũ. Nam ut expleret aĩalis hostiæ causas:ipso usus est nomine. Hanc tibi eryx meliorẽ aĩam pro morte da retis:Et ut nũcupata uota significaret:ait, persoluo:quod de uoto proprie dicitur. Vtq; ostenderet persolutũ diis significauit dicẽs. Sternit exani misq; tremens procũbit humi bos. Videndũ etiã:ne & illã hostiã osten dat animalem:Sanguine placastis uentos & uirgine cæsa:Quum primũ iliacas danai uenistis ad oras:Sanguine quærendi reditus:animaq; litan dum argolica. Nam & animam idest hostiæ nomen posuit:& litare quod significat sacrificio facto placasse numẽ.

Hostiarum genera.

Persoluo

Litare.

In his ipsis hostiis uel aĩalibus uel cõsulatoriis quædã sũt:quæ hostiæ iniuges uocant.i.quæ nunq̃ domitæ ac iugo subditæ sunt. Harũ quoq; noster poeta sic meminit: Nũc grege de intacto septẽ mactare iuuencos Præstiterit:totidẽ lectas de more bidentes. Et ut iniuges euidẽtius expri meret:adiecit:& intacta totidẽ ceruice iuuencas. Eximii quoq; in sacrifi ciis uocabulũ:nõ poeticũ ἐξαίρετον:sed sacerdotale nomẽ est. Vetatius enim in põtificalibus qõnibus docet:eximias dictas hostias:quæ ad sacri ficiũ destinatæ eximant e grege:uel qđ eximia specie quasi offerẽdæ nu minibus eligant. Hic ait:Quattuor eximios præstãti corpe tauros. Vbi ꝙ eximunt eximios:ꝙ eligunt præstãti corpe mõstrauit. Ambarualis ho stia est:ut ait Põpeius Festus:quæ rei diuinæ cã circũ arua ducit ab hiis qui pro frugibus faciũt. Huius sacrificii mẽtionẽ in bucolicis habet: ubi de apotheosi daphnidis loquit. Hæc tibi semp erunt:& quũ solẽnia uo ta Reddemus nymphis:& quũ lustrabimus agros:ubi lustrare significat circuire. Hin.n.uidelicet & nomẽ hostiæ acquisitũ ẽ:ab ambiẽdis aruis. Sed & in georg.lib.i. Terq; nouas circũ felix eat hostia fruges.

Hostiæ iniu ges.

Hostia exi mia.

Hostia am barualis.

Lustrare.

Obseruatũ est a sacrificãtibus:ut si hostia q̃ ad aras duceret:fuisset ue hemẽtius reluctata:ostendissetq; se inuitã altaribus admoueri:abnueret: quia inuito deo offerri eã putabãt. Quæ aũt stetisset oblata:hãc uolenti

numini dari existimabãt. Hic noster: Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aras. Et alibi. Et statuam ante aras aurata fronte iuuencum.

Mezentius quare contẽptor diuum.

Adeo aũt oẽm pietatem in sacrificiis: q̃ diis exhibẽda sunt: posuit: ut ꝓpter cõtrariam cãm: Mezẽtium uocaret cõtemptorẽ deoꝝ. Neq; enim ut Aspero uidet̃: ideo cõtemptor diuũ dictus est: ꝙ sine respectu deoꝝ ĩ homines impius fuerit. Alioquin multo magis hoc de Busiride dixisset: quẽ longe crudeliorẽ illaudatũ uocasse cõtentus est. Sed ueram huius cõtumacissimi nominis causam in primo libro originum Catonis diligens lector inueniet. Ait. n. Mezẽtiũ rutulis ĩperasse: ut sibi offerrẽt quas diis primicias offerebãt: & latinos oẽs similis ĩperii metu ita uouisse: Iuppiter si tibi magis cordi est: nos ea tibi dare potius quã Mezentio: uti nos uictores facias. Ergo ꝙ diuinos honores sibi exegerat: merito dictus est a Virgilio contemptor deoꝝ. Hinc pia illa insultatio sacerdotis. Hæc sunt spolia & de rege superbo primitiæ: ut nomine cõtumaciæ: cui pœnas luit: raptas de eo notaret exuuias.

Mirandum est huius poetæ & circa nostra & circa externa facta sacra doctrinã. Neq;. n. de nihilo est: ꝙ quũ delon uenit Aeneas: nulla ab eo cæsa est hostia: nisi quũ ꝓficiscerent̃: Apolloni & Neptuno res diuina facta est. Constat. n. sicut Cloatius Verus ordinatoꝝ libro secũdo docet: esse deli aram: apud quam hostia nõ cæditur: sed tantũ solẽni deũ prece uenerant̃. Verba Cloatii hæc sunt: Deli ara est Apollinis γενητορος. in qua nullum animal sacrificat̃: quã Pythagorã uelut inuiolatã adorasse ꝓdũt. Hãc ergo esse quæ adorat̃ ab Aenea γενητορος arã poeta demonstrat siquidẽ templũ ingressus põtifex nullo acto sacrificio statim inchoat precẽ. Et ut genitora expressius nominaret: Da pater auguriũ. At uero quũ taurũ mox imolat Apollini & Neptuno: apud aliã utiq; aram factũ intelligimus. Et bene supra tantũmodo patrẽ: quod ibi propriũ est: & ĩfra qđ cõmune est Apollinem nominat. Meminit huius aræ & Cato de liberis educandis in hæc uerba: Nutrix hæc oĩa faciebat in uerbenis ac tubis sine hostiis: ut deli ad Apollinis genitiui aram: Eodẽ uersu non omittendũ puto: cur saxo uetusto dixerit extructũ templũ. Velius longus ĩmutatio est inquit epitheti. uult enim dicere uetustatẽ tẽpli. Hũc multi alii cõmẽtatores secuti sunt: sed frigidũ est ædificii ætatẽ notare. Epaphus aũt uir plurimæ lectiõis. libro. xvii. ait: delphis quodã tpe euenisse: ut templũ religiosum antea & intactũ spoliatũ incensumq; sit: & adiicit. multas circa corinthũ urbes ĩsulasq; ꝓximas terremotu haustas: delon neq; antea neq; postea hoc ĩcõmodo uexatam: sed semp eodẽ manere saxo. Thucydides etiã historiaꝝ li. iii. idem docet. Nõ miꝝ ergo si præsidio religionis tutam insulã semp oñdens & reuerentiã sibi locoꝝ accessisse dicit cõtinuã saxi eiusdem idest insulæ firmitatem. Vt seruauit Apollinis genitoris proprietatem patrem uocando.

Apollinis Aræ ĩ delo hostia nõ cæditur.

Apollo pater

Idem curauit Herculē uocādo uictorē. Hæc inquit limina uictor Alcides subiit. Varro diuinaꝝ li.iiii. Victorē Herculē putat dictū:ꝙ omne aīalium genus uicerit. Romæ aūt uictoris Herculis ædes duæ sunt:una ad portā trigeminā:altera in foro boario. Huius cōmenti cām Masurius Albinus memorabiliū lib.i.aliter exponit. M. inquit Octauius Herenus prima adolescentia tibicen:postq̄ arti suæ diffisus est:instituit mercaturā & bene re gesta:decimā herculi profanauit. Postea quum nauigans hoc idē ageret:a prædonibus circūuentus fortissime pugnauit:& uictor recessit. Hunc in somniis hercules docuit sua opera seruatū. Cui Octauius i~petrato a magistratibus loco ædem sacrauit:& signū.uictorēq; incisis litteris appellauit. Dedit ergo epitheton deo:quo & argumentū ueteꝝ uictoriaꝝ herculis:& cōmemoratio nouæ historiæ quæ recenti romano sacro cām dedit:cōtineret. Nec frustra in eodē loco dixit. Et domus herculei custos pinaria sacri. Quidā.n.aram maximā quū uicino flagraret i~cendio:liberatā a pinariis ferūt:& ideo sacri custodē domū pinariā dixisse Virgiliū κατὰ διασολην inqt potitioꝝ:qui Appio Claudio præmio corrupti sacra seruis publicis prodiderunt. Sed Veratius pontificalis in eo libro quē fecit de supulicationibus: ita ait Pinariis qui nouissimi cōmeso prādio uenissent.quū iam manus prāsores lauarēt: præcepisse herculem:ne quid postea ipsi:aut ꝓgenies ipsoꝝ ex decima gustarent sacrāda sibi:sed ministrādi tantū modo causa:nō ad epulas cōuenirēt. Quasi ministros ergo sacri custodes uocari:ut ipse Virgilius alibi: At triuiæ custos iā dudum in montibus opis:idē ministra. Nisi forte custodē dixit eā: quæ se prohibuerit & cōtinuerit a sacris:ut ipse alibi: Et custos furū atq; auium cū falce saligna hellespontiaci seruet tutela priapi. Hic utiq; custodem prohibitorēq; auium furumq; significat. Hæc ubi dicta:dapes iubet & sublata reponi Pocula:gramineoq; uiros locat ipse sedili. Non uacat quod dixit sedili. Nā ꝓpria obseruatio est:herculis sacris epulari sedētes. Et cornelius Balbus ἐξηγητικῶν libro.xviii. ita ait: Apud aram maximā obseruatū:ne lectisterniū fiat. Custodit̃ in eodē loco ut oēs aperto capite sacra faciant. Hoc fit:ne qnis in æde dei habitū eius imitaret̃. Nā ibi operto ipse capite est. Varro ait græcum hūc esse morem:quia siue ipe siue ab eo relicti qui aram maximā statuerunt:græco ritu sacrificauerunt. Hoc amplius addidit Caius Bassus. Iccirco eni hoc fieri dicit: qa ara maxima ante aduentū Aeneæ in italia constituta est:qui hūc ritū uelādi capitis inuenit. Ea quoq; quæ incuriosæ trāsmittunt̃ a legentium plebe: nō carent profunditate. Nā quū loqueret̃ de filio Pollionis: id quod ad principem suū spectaret adiecit: Ipse sed in pratis aries iam suaue rubenti Murice:iā croceo mutabit uellera luto. Tradit̃ aūt in libro hetruscorū. si hoc aīal insolito colore fuerit indutū:ꝓtēdi imperatori reꝝ oium cū felicitate largitatē. Est sup hoc liber Tarquini transcriptus ex ostētario tusco:

Hercules uictor

Octauius Herenus Profanauit.

Pinarii Potitii

Custos

Herculis sacris epulantur sedentes

Aries indutus insolito colore portēdit Imperatori felicitatem.

Ibi reperit purpureo aureoue colore ouis ariesue si aspergetur: principi ordinis & generis summa cũ felicitate largitatẽ auget.genus ꝓgeniẽq; ꝓpagat ĩ claritate:lætiorẽq; efficit.Hmõi igit statũ ĩpatori ĩ trãsitu uaticinat.

Verbis etiã singulis de ritu sacro q̃ ex alto petita significet:uel hinc licebit aduertere:Iniecere manũ parcæ:telisq; sacrarũt Euãdri.Nam quicquid destinatũ est diis:sacrum uocatur.Peruenire autem ad eos non põt:nisi libera ab onere corporis fuerit anima:quod nisi morte fieri nõ põt.Ita ergo opportune sacrum halesum facit:quia erat oppetiturus.Et hic proprietatem & humani & diuini iuris executus est.Nã ex manus iniectiõe pene mancipium designauit:& sacrationis uocabulo:obseruãtiam diuini iuris impleuit.Hoc loco non alienum uidetur:de conditiõe eorũ hominũ referre:quos leges sacros esse certis piis iubent:quia nõ ignoro qbusdam mirum uideri ꝙ quũ cætera sacra uiolari nefas sit:hominẽ sacrũ ius fuerit occidi.Cuius rei causa hæc est.Veteres nullũ animal sacrum ĩ finibus suis esse patiebant:sed abigebant ad fines deorũ:qbus sacrum esset.Animas uero sacratorũ hominũ quos ζῶανασ græci uocant:diis debitas existimabant.Quẽadmodũ igitur quod sacrum ad deos ipsos mitti nõ poterat:a se tamen dimittere nõ dubitãt:sic animas quas sacras ĩ cælum mitti posse arbitrati sunt:uiduatas corpore q̃ primũ illo ire uoluerũt. Disputat de hoc more etiam Trebatius religionũ libro.ix.Cuius exemplum ne sim prolixus omisi.Cui cordi est legere:satis habeat & autorem & uoluminis ordinem esse monstratum.

Sacrum qd.

n Onnullorũ quæ scientissime prolata sunt:male enunciando corrũpimus dignitatem:ut qdam legunt.Discedo:ac ducente dea flãmã inter & hostes Expedior:quum ille doctissime dixerit:ducente deo: non dea.Nam & apud Caluum Acterianus affirmat legendum:Pollentemq; deum uenerem:non deã.Signum etiã huius est cypri barbatum corpore sed ueste muliebri:cum sceptro ac statura uiri.Et putant eandem marem ac fœminam esse.Aristophanes eam αφροδιτον appellat: Leuinus etiã sic ait.Venerẽ igitur almũ adorans siue fœmina siue mas est. ita uti alma noctiluca ẽ.Philocorus quoq; ĩ athide:eandem affirmat esse lunam:& ei sacrificium facere uiros cum ueste muliebri:mulieres cum uirili.ꝙ eadem & mas existimatur & fœmina.

Deus mas & fœmina

Aphroditon

Hoc quoq; de prudentia religionis a Virgilio dictum ẽ. Decidit exanimis uitãq; reliquit ĩ astris Aeris. Iginus enim de proprietatibus deorũ: quum de astris ac stellis loqueretur ait oportere his uolucres ĩmolari.Docte ergo Virgilius dixit apud ea numina animam uolucris remãsisse:quibus ad litandum data ẽ. Nec nomen apud se qd fortuitum esse poterat:uacare permittit:Matrisq; uocauit Nomine casmillæ mutata parte camillã.Nam Statius Tullianus de uocabulis rerum libro primo: ait dixisse Callimachum:tuscos Camillum appellare Mercurium:quo uocabulo

Camillus.

significant præministrum deorum. Vnde Virgilius ait Metabũ Camillam appellasse filiã Dianæ.s.præministrã.Nã & pacuvius quũ de Medea loqueret̃:Cælitum camilla expectata aduenis salue hospita.Romani quoq; pueros puellasue nobiles & inuestes camillos & camillas appellãt flaminicarum & flaminum ministros. Camilla.

Hanc quoq; obseruationẽ eius nõ cõuenit præterire.Mos erat inquit hesperio in latio:quem protinus.urbes Albanæ coluere sacrum:nũc maxima rerum Roma colit. Varro de moribus:Morẽ esse dicit ĩ iudicio animi: quẽ sequi debeat cõsuetudo:Iulius Festus de uerborum significatiõibus libro.xiii.Mos est inquit institutũ patriũ ptinens ad religiões cerimoniasq; maiorum.Ergo Virgilius utrũq; autorẽ secutus:& primo qdem Varronem qm̃ ille dixerat morẽ præcedere:sequi consuetudinẽ:postq̃ dixit mos erat subiunxit quẽ ꝓtinus urbes Albanæ coluere:& nũc maxima rerum Roma colit:quo pseuerantiã consuetudinis monstrat. Et qm̃ Festus ptinere ad cerimonias ait:hoc idẽ docuit Maro:adiiciẽdo sacrũ:quẽ protinus urbes Albanæ coluere sacrũ.Mos ergo præcessit:& cultus moris secutus ẽ: qđ est cõsuetudo.Et hic diffinitionẽ Varronis impleuit.Adiiciẽdo deinde sacrum:ostendit morẽ cerimoniis dicatũ:quod Festus asseruit.Idẽ seruauit & in.xii.libro cũ ait.Morẽ ritusq; sacrorum adiiciã: ĩ quo ostẽdit aperte morem esse ritus sacrorum.Sed historiæ qdem fidẽ in his uersibus secutus est: Mos erat hesperio in latio:& reliqua.Seruauit.n.regnorum successionem. Quippe primi regnauerunt latini:inde albani:& inde romani. Ideo mos erat primũ dixit hesperio in latio:& postea quem protinus urbes albanæ coluere sacrum.deinde subiecit:nunc maxima rerum roma colit. Mos Consuetudo

Excessere oẽs adytis arisq; relictis Dii qbus imperium hoc steterat. Et de uetustissimo romanorum more:& de occultissimis sacris uox ꝓlata est. Cõstat.n.oẽs urbes ĩ alicuius dei esse tutela:morẽq; romanorum arcanũ & multis ignotũ fuisse:ut quũ obsiderẽt urbem hostiũ: eãq; iam capi posse cõfiderẽt:certo carmine euocarẽt tutelares deos: ꝙ aut aliter urbem capi posse nõ crederent:aut etiã si posset:nefas existimarẽt deos habere captiuos.Nã propterea ipsi romani & deũ in cuius tutela urbs roma est:& ipsius urbis latinũ nomẽ ignotũ esse uoluerũt.Sed dei qdem nomen nonnullis antiquorum inter se dissidentiũ libris insitum:& ideo uetustas persequentibus quicqd de hoc putat̃ innotuit.Alii.n.Iouem crediderunt:alii lunã:sunt q Angeronam:quæ digyto ad os admoto silentiũ denuntiat. Alii autem quorum mihi fides uidet̃ firmior:Opem Cõsiuiam esse dixerũt. Ipsius uero urbis nomen etiã doctissimis ignoratum est: cauentibus romanis:ne quod sæpe aduersus urbes hostiũ fecisse se nouerãt: idem ipsi quoq; hostili euocatione paterent̃:si tutelæ suæ nomen diuulgaret̃. Sed uidendum ne qđ nõnulli existimauerũt:nos quoq; cõfundat: opinantes uno carmine & euocari ex urbe aliqua deos:& ipsam deuotam fieri ciui- Angerona

tatem. Nam repperi in libro quinto rerum recõditarum Sammonici Sereni utrũq; carmen: quod ille se in cuiusdam Furii uetustissimo libro repperisse professus est. Est aũt carmen huiusmodi quo dii euocant: quũ oppugnatione ciuitas cingit. Si deus: si dea ẽ: cui populus ciuitasq; carthagínẽsis est in tutela: teq; maxime ille: qui urbis huius populiq; tutelam recœpisti: precor: ueneror q; ueniãq; a uobis peto: ut uos populũ ciuitatẽq; carthaginẽsium deseratis: loca: templa: sacra: urbemq; eorum relinquatis: absq; his abeatis: eiq; populo ciuitatiq; metum formidinem obliuionem iniiciatis: proditiq; romã ad me meosq; ueniatis: nostraq; uobis loca: templa: sacra: urbs acceptior probatiorq; sit: mihi quoq; populoq; romano militibusq; meis præpositi sitis: ut sciamus intelligamusq;. Si ita feceritis: uoueo uobis templa ludosq; facturum. In eadem uerba hostias fieri oportet autoritatemq; uideri extortum: ut ea promittant futura. Vrbes uero exercitusq; sic deuouent iam numinibus euocatis. Sed dictatores imperatoresq; soli possũt de uouere his uerbis. Dis pater ue Iouis manes: siue quo alio nomine fas est nominare: ut omnes illam urbem carthaginem exercitumq; quem ego me sentio dicere: fuga formidine terrore compleatis: qui que aduersus legiones exercitumq; nostrum arma tela que ferent: uti uos eos exercitus: eosq; hostes: eosq; homines: urbes: agrosq; eorum: & qui in his locis regionibusq; agris urbibusq; habitant: abducatis: lumine supero priuetis. Exercitumq; hostium urbes agrosq; eorum me sentio dicere: uti uos eas urbes agrosq; capita ætatesq; eorum deuotas consecratasq; habeatis illis legibus quibus quandoq; sunt maxime hostes deuoti: eosq; ego uicarios pro me fide magistratuq; meo: & pro populo romano exercitibus legionibusq; nostris deuoueo: ut me meamq; fidem imperiumq; legiones exercitumq; nostrum: qui in his rebus gerundis sunt: bene saluos sinetis esse: Si hæc ita faxitis: ut ego sciam sentiam intelligãq;. Tunc quisquis uotum hoc faxit ubi faxit recte factum esto: Ouibus atris tribus: tellus mater: teque Iuppiter obtestor. Quum tellurem dicit: manibus terrã tangit: quum Iouem dicit: manus ad cælum tollit: quum uotum recipere dicit: manibus pectus tangit. In antiquitatibus autem hæc oppida inueni deuota: stonios: fregellas: gabios: ueios: fidenas. Hæc intra italiam. præterea carthaginem: & corinthum: sed & multos exercitus oppidaq; hostium gallorum hispanorum afrorũ maurorũ aliarũq; gentium: quas prisci loquunt annales. Hinc est ergo: q ꝓpter eiusmodi euocitatem numinũq; discessionem: ait Virgilius: Excessere omnes adytis arisq; relictis Dii: Et ut tutelares assignaret adiecit: quibus imperium hoc steterat. Vtq; præter euocationem etiã uim deuotionis ostẽderet: in qua præcipue Iuppiter ut diximus inuocatur: ait Ferus omnia iuppiter argos Transtulit. Videturne uobis probatum: sine diuini & humani iuris scientia: non posse ꝓfunditatem Maronis intelligi?

Euocationis. deorũ carmẽ.

Deuotionis urbiũ & exercituũ uerba.

Ciuitates deuotæ a populo ro.

euocitas

Hic quum omnes cõcordi teſtimonio:doctrinam & poetæ & narrantis æquarent:exclamauit Euangelus:diu ſe ſuccubuiſſe patientiæ: nec ultra diſſimulandum.quin in medium detegat inſcientiæ uirgilianæ uulnera.Et nos inquit manum ferulæ aliquãdo ſubduximus: & nos cæpimus pontificii iuris auditum:& ex his quæ nota ſunt nobis: Maronem huius diſciplinam iuris neſciſſe conſtabit. Quando enim diceret: Cælicolum regi mactabam in littore taurũ: ſi ſciret taurum imolari huic deo uetitũ? aut ſi didiciſſet quod Atteius Capito compræhendit: Cuius uerba ex libro primo de iure ſacrificiorum hæc ſunt.Itaq; Ioui tauro uerre ariete immolari non licet.Labeo uero.lx.&.viii.libro intulit: niſi Neptuno Apollini & Marti taurum nõ immolari.Ecce pontifex tuus quidem apud quas aras mactetur ignorat:quum uel æditius hæc nota ſint: & ueterum nõ tacuerit iduſtria.Adhæc Prætextatus renidens. Quibus deo℞ imolet̃ tauro:ſi uis cũ Virgilio cõmunicare:ipſe te docebit.Taurum neptuno:tau℞ tibi pulcher apollo.Vides in opere poetæ uerba Labeonis? Igitur ut hoc docte: ita illud argute.Nam oſtendit: Ideo nõ litatum:ideo ſecutũ Horrendum dictu & uiſu mirabile monſtrum. Ergo reſpiciens ad futura:hoſtiam cõtrariã fecit. Sed & nouerat hũc errorẽ nõ eſſe inexpiabilẽ. Atteius eni Capito:quẽ in acie cõtra Maronẽ locaſti:adiecit hæc uerba.Si qs forte tauro fecerit:piaculũ dato.Cõmittit̃ ergo res nõ qdẽ ipianda:iſolita tñ.Et cõmittit̃ nõ ignorãtia:ſed ut mõſtro locũ faceret futuro.

Taurus quibus diis imolatur.

Impianda

Subiecit Euãgelus:Si euẽtu excuſantur illicita: dic quæſo: quod erat monſtrum ſecuturũ:& quum Cereri libari uino iuberet: quod omnibus ſacris uetatur:Cui tu lacte fauos & miti dilue baccho.Vinum autem Cereri non libari: debuit illum uel Plautus docere: qui in aulularia ait: Cererin mi Strobile hi ſũt facturi nuptias? Qui? quia temeti nihil allatum intelligo? At hic ueſter flamen & pontifex & omnia: tam quid imoletur: q̃ quid libetur ignorat.Et ne nõ ubiq; in libando pari errore ſit deuius: in octauo ait.In mẽſam læti libant:diuoſq; precantur:quum nõ in menſam: ſed in aram ſecundum morem libare debuerint.Vt prius tibi: Prætextatus inqt:de poſteriore quæſtione reſpondeã: Fateor te nõ imerito de uſurpata i menſam libatione quæſiſſe: ampliuſq; ſpeciem difficultatis auxeras:ſi magis Didonem in mẽſam ſimiliter libantẽ notaſſes.Dixit:& i mẽſam laticũ libauit honorẽ.Nã & Publius Tertius quũ de ritu ſacrorum multa diſſereret:ait ſibi hunc locũ in quæſtione uenire: nec tñ hæſitationem ſuã requiſita rõne diſſoluit.Ego aũt quid mihi magiſtra lectiõe compertum ẽ:publicabo.In papiriano enim iure euidẽter relatũ eſt: Aræ uicem præſtare poſſe mẽſam dicatam:ut i templo inquit Iunonis populoniæ auguſta mẽſa eſt.Nãq; in fanis alia uaſorum ſunt & ſacræ ſupellectilis:alia ornamentorũ.Quæ uaſo℞ ſunt:iſtrumẽti inſtar habẽt:qbus ſemper ſacrificia cõficiunt̃:Qua℞ rerũ pricipem locum optinet mẽſa: i qua

Cereri uino nõ libatur.

Menſa dicata aræ uicem præſtat.

epulæ:libationesq;:& stypes reponũtur. Ornamenta uero sunt clypei: coronæ:& huiuscemodi donaria. Neq; enim donaria dedicant̃ eo tempore: quo delubra sacrantur. At uero mensa arulæq; eodem die quo ædes ipsæ dedicari solent. V nde mẽsa hoc ritu dedicata in templo aræ usum: & religionem optinet puluinaris. Ergo apud Euandrum qdem fit iusta libatio: Q uippe apud eam mẽsam quæ cũ ara maxima more utiq; religionis fuerat dedicata:& in loco sacrato: & inter ipsa sacra in quibus epulabantur. In cõuiuio uero Didonis quod tantum regium cõstat: non etiam sacrum fuisse:apud humanam mensam in triclinio nõ in templo:quia nõ erat religiosa:sed usurpata libatio:solam fecit libasse reginã: in cuius ꝑsonã nulla obseruationis necessitas:& multa ad usurpandũ in potestate ꝑmissio. At uero hic oẽs in mẽsa læti libant:diuosq; precant̃:quia quod recte fieri nouerat: ab oibus simul in templo epulantibus & uni sacratæ assidentibus mensæ factum esse memorauit:De illo aũt uersu:Cui tu lacte fauos & miti dilue baccho:paucis quod Maro accusatur absoluã. Poeta enim æque in rebus doctrinæ:& in uerbis sectator elegantiæ: sciens Cereri mulso libari:adiecit:miti baccho fauos dilue:scilicet mitescere uinum dicẽs: quũ mulsũ cœperit fieri. Nã mite hic uinũ ita dixit:ut alibi ait domitũ:& durũ bacchi domitura saporẽ. Notũ aũt esse nõ diffitebere:q ad diẽ duodecimã kalẽ. ianuarias Herculi & Cereri faciũt sue ꝑgnãte: pãibus: mulso.

Opportune me hercule Prætextate fecisti herculis mentionem. In cuius sacra hic Virgilius gemino errore commisit.

Tum salii ad cantus incensa altaria circum
Populeis adsunt euincti tempora ramis.

Nam & salios Herculi dedit:quos tãtum Marti dicauit antiquitas:& populeas coronas nominat:quum ad aram maximã sola lauro capita: & alia fronde nõ uinciant. Videmus in capite prætoris urbani lauream coronã quum rem diuinam herculi fecit. Testatur etiam Terentius Varro in ca satyra:quæ inscribitur ϖερι κεραυνου. maiores solitos decimam herculi uouere. Nec decem dies itermittere:quin pollucerẽt populum ad ασυμ βολον cum corona laurea demitterent cubitũ. Hiccine est Vectius ait error geminus? At ego i neutro dico errasse Virgilium. Nam ut primum de frondis genere dicamus:cõstat qdẽ nunc lauro sacrificantes apud arã maximã coronari. Sed multo post romam cõditã: hæc cõsuetudo sumpsit exordium:postq̃ i auentino laureum cœpit uiuere:Q uam rem docet Varro humanaꝝ libro secũdo. E mõte ergo proximo decerpta laurus sumebatur operantibus:quã uicina offerebat occasio. V nde recte Maro noster ad tempora respexit: quibus Euander ante urbem conditã apud arã maximam sacra celebrabat:& utebatur populo utiq; Alcidæ gratissima. Salios autem herculi propter ubertatem doctrinæ altioris assignat: quia is deus & apud põtifices idẽ qui & Mars habetur: Et sane ita menippea

Varronis affirmat:quæ inscribitur αλλοσ ουτοσ ηρακλησ:quia quũ de Hercule multa loqueretur:eundẽ esse ac Martẽ ꝓbauit.Chaldei quoq; stellã Herculis uocãt:quã reliqui oẽs Martis appellãt:Est ꝑterea Octauii Hersenii liber:qui inscribitur de sacris saliaribus Tyburtiũ:in quo salios Herculi istitutos operari diebus certis & auspicato docet. Itẽ Antonius Enipho uir doctus:cuius scholã cicero post laborem fori frequentabat:salios Herculi datos probat in eo uolumine: quo disputat quid sit fenestra:quod est ostium minusculum in sacrario:quo uerbo Ennius etiam usus est:Idoneis(ut credo)autoribus certisq; rationibus error qui putabatur uterq; defensus est.Siqua sunt alia quæ nos cõmouent:in medium ꝓferamus:ut ipsa collatio nostrũ:nõ Maronis:absoluat errorem.

Hercules idẽ & Mars

Salii.

Fenestra

le suet. de claris gram.

Tunc euangelus:Nunquã ne tibi Prætextate uenit in mentem: toto ut aiunt cælo errasse Virgilium:quum Dido suam rem diuinam pro nuptiis faceret? Mactat enim inquit lectas de more bidentes Legiferæ cereri phœboq; patriq; lyæo. Et quasi expergefactus adiecit:Iunoni ante oẽs cui uincla iugalia curæ: Accipite.Et.M.Varronis uerba de agricultura libro tertio: qui quum de pauonibus in uilla nutriẽdis loqueretur: sic ait. Primus hos Quintus hortẽsius augurali cœna dicitur posuisse. Quod potius factum tum luxuriose q̃ seuere boni uiri laudabant: Quem cito secuti multi extulerunt eorum precia:ut oua eorum denariis ueneãt quinis:ipsa facile quinquagenis. Ecce res non admiranda solum: sed & pudenda:ut oua pauonum quinis denariis ueneant: quæ hodie non dicam uilius: sed omnino nec ueneunt. Is hortensius platanos suas uino irrigare cõsueuit:adeo ut in quadam actione quã habuit cum Cicerone susceptа præcario a Tullo postulasset: ut locum dicendi permutaret secum. Abire enim in uillam necessario se uelle: ut uinum platano:quã in tusculano posuerat: ipse suffunderet. Sed forte ad notam seculi sui non sufficit Hortensius: uir alioquin ex professo mollis: & in præcinctu ponens omnem decorem. Fuit enim uestitu ad mundiciem curioso. Et ut bene amictus iret:faciem in speculo quærebat: Vbi se intuens: togam corpori sic applicabat: ut rugas nõ forte:sed industria locatas artifex nodus astringeret:& sinus ex composito defluens modum lateris ambiret.Is quondã quum incederet elaboratus ad speciem:collegæ de iniuriis diem dixit:q̃d sibi in angustiis obuius:offensu fortuito: stricturam togæ destruxerat: & capitale putauit:ꝙ in humero suo locum ruga mutasset.Ergo hoc præter misso: ad uiros uenio triumphales:quos uictores gentium luxuria uicit. Et ut taceam Gurgitem a deuorato patrimonio cognominatũ: quia insignibus uirtutis secutæ uitia prioris cõpẽsauit ætatis. In quã foueã luxus & superbiæ Metellus Pius ꝑuenit cõtinuatione successuũ? Et ne multis morer.ipsa de eo Salustii uerba subieci.At Metellus in ulteriorem hispaniam post annum regressus magna gloria cõcurrentibus undiq; uirili

Pauonũ primus usus

Q.Hortensius mollis

Gurges gulosus.

Metellus Pius.

& muliebri sexu p uias & tecta oium uisebatur. Et quæstor Caius Vrbinus: aliiq; cognita uolũtate quũ ad cœnã inuitauerãt: Vltra romanorũ ac mortaliũ etiã morẽ: curabãt: exornatis ædibus p aulea & insignia: scenisq; ad ostẽtationẽ histrionũ fabricatis: Simul croco sparsa humus: & alia in modũ templi celeberrimi. Præterea quũ sedenti in trãsenna demissũ Victoriæ simulacrũ cũ machinato strepitu tonitrũ coronã ei iponebat. Tũ uenienti thure: quasi deo supplicabat. Toga picta plærũq; amiculo erat ei accũbenti. Epulæ quæsitissime: neq; per oẽm modo puinciã: sed trãs maria ex mauritania uolucrũ & ferarũ incognita antea plura genera: qbus rebus aliquantã partẽ gloriæ dẽpserat: Maximeq; apud ueteres & sanctos uiros supbia illa grauia idigna romão impio extimãtes. Hæc Sallustius grauissimus alienæ luxuriæ obiurgator & censor.

Cœna lautissima Pont.

Accipite iter grauissimas psonas nõ defuisse luxuriã. Refero eni pontificis uetustissimã cœnã: quæ scripta ẽ indice quarto Metelli illius pontificis maximi in hæc uerba: Ante diẽ nonũ kalen. septẽbris: quo die Lentulus flamẽ martialis inauguratus ẽ: domus ornata fuit: Triclinia lectis eburneis strata fuerunt: Duobus tricliniis pontifices cubuerũt. Q. Catullus. M. Aemylius lepidus. D. Syllanus. C. Cæsar rex sacrorũ. P. Sceuola sextus. Q. Cornelius. P. Volũnius. P. Albinouanus: & lucius Iulius Cæsar augur: qui eũ inaugurauit. In tertio triclinio Popilia perpensa Licinia Arrũcia uirgines uestales: & ipsius uxor publicia flaminica: & sempronia socrus eius. Cœna hæc fuit. Ante cœnã echinos: ostreas crudas: quãtum uellent: peloridas: sphõdylos: turdũ: asparagos: subtus gallinã altilem: patinã ostrearũ peloridũ: balanos nigros: balanos albos. Iterum sphõdylos: glycomaridas urticas: ficedulas: lũbos caprigines: aprugnos: altilia ex farina iuoluta: ficedulas: murices: & purpuras. In cœna sumina: sinciput aprugnũ: patinã pisciũ: patinã suminis: anates: querquedulas elixas: lepores: altilia assa: amilũ: panes picẽtes. ut iã luxuria tũc accusaretur: quãdo tot rebus facta fuit cœna pontificũ. Ipsa uero eduliũ genera q̃ dictu turpia: Nã Cincius i suasione legis fanniæ obiicit seculo suo: q porcũ troianũ mẽsis inferant: Quẽ illi ideo sic uocabãt: quasi aliis inclusis aialibus grauidũ: ut ille troiãus equus grauidus armatis fuit. Exigebat hoc quoq; illa gulæ intẽperantia: ut & lepores saginarent teste Varrone: qui de agricultura libro tertio quũ de leporibus loq̃retur: sic ait. Hoc quoq; nuper institutum: ut lepores saginarẽtur: quũ excæptos e leporatio quidã in caueis & loco clauso faciant pingues. Si cui hoc mirũ uidet quod ait Varro: lepores ætate illa solitos saginari: accipiat illud quod maiore admiratione sit dignũ. Cochleas saginatas: quod idẽ Varro i eodẽ libro refert. Verba ipsa q uolet legere: ubi debeat q̃rere idicaui. Neq; ego nũc antiquitati nos pferẽdos uel cõparandos dico: sed respõdi obiurgãti Horo: asserens uti res habet: maiorẽ illis seculis deliciarũ curã fuisse q̃ nostro.

Ostreas.

subtus

Querquedulas.

Porcus troianus

Subiecit Furius Albinus antiquitatis non minus q̃ Cecinna peritus: Miror te inquit nõ retulisse quanta illis affluentia marinarum ꝓcurari so lita fuerit copiarum:cuius relatu maximã cõuiuioꝝ nostroꝝ sobrietatem doceres.Et Cecinna:ꝓfer inquit in mediũ quæ de hac quoq; parte lectu cõperisti. Vltra oẽs.n.polles memoria uetustatis. Et furius sic igressus ẽ.

Vetustas qdem nobis sempꝛ(si sapimus)adorãda est. Illa qppe secula sunt:quæ hoc impium uel sanguine uel sudore peperunt. Quod nõ nisi uirtutũ faceret ubertas. Sed quod fatendũ est: in illa uirtutũ abundãtia uitiis quoq; ætas illa nõ caruit: E quibus nõ nulla nostro seculo morũ so brietate correcta sunt.Et de luxu quidẽ illius tẽporis circa marinas copi as dicere istituerã:sed quia in assertionẽ nostræ emendationis: alia ex aliis ꝓferenda se suggerũt:de piscibus nõ omitto:sed differo:dum de alia lasci uia qua nũc caremus:admoneo. Dic enim Hore qui antiquitatem nobis obiicis: ante cuius triclinium modo saltatricem uel saltatorem te uidisse meministi? At inter illos saltatio certatim uel ab honestis appetebatur.Ec ce enim ut ab illo ordiat tẽpore:quod fuit optimis moribus.Inter duo bel la punica igenui quid dicã igenui? filii senatoꝝ in ludũ saltatoriũ cõmea bãt:& illic crotala gestãtes saltare discebãt.Taceo ꝙ matronæ etiã salta tionẽ nõ inhonestã putabãt.Sed iter ꝓbas quoq; eaꝝ erat saltandi cura: dũmodo nõ curiosa usq; ad artis pfectionẽ.Quid eni ait Salustius? Psal lere:saltare:elegãtius q̃ necesse ẽ probæ: Adeo & ipse Semproniã rephen dit:non ꝙ saltare:sed ꝙ optime scierit.Nobiliũ uero filios:& ꝙ dictu ne fas est:filias quoq; uirgines inter studiosa numerasse saltãdi meditationẽ: testis ẽ Scipio Africanus Aemylianus:qui in oratione cõtra legẽ iudicia riam Tyberii Gracchi sic ait. Docent præstigias ihonestas cũ cynedu lis.& sãbuca psalterioq; eunt in ludũ histrionũ:discunt cãtare: quæ maio res nostri ingenuis ꝓbrõ ducier uoluerunt.Eunt inquã in ludum saltato rium inter cinedos uirgines puerįq; ingenui. Hæc quum mihi quisquã narrabat:non poteram animum inducere: ea liberos suos nobiles homi nes docere. Sed quum ductus sum in ludum saltatorium:.plus mediussi dius in eo ludo uidi pueris uirginibusq; quigentis.In his unum(quo me reipublicæ misertum est)puerum bullatum petitoris filium non mino rem annis duodecim cum crotalis saltare: quam saltationem impudicus seruulus honeste saltare nõ posset. Vides quemadmodum igemuit Afri canus:ꝙ uidisset cum crotalis saltantem filium petitoris:idest candidati? quem ne tum quidem spes:& adipiscendi ratio potuerat coercere magi stratus:quo tempore se suosq; ab omni probro debuit uindicare: quo mi nus faceret:quod scilicet turpe nõ habebatur? Ceterum superius plærũ q; nobilitatem hæc propudia celebrare cõquestus ẽ Cato. Sic nimirum ide senatorem nõ ignobilem Cecilium Spatiatorẽ & Fescẽnium uocat: eũq; staticulos dare iis uerbis ait. Descendit de cantherio: ide staticulos

Saltatio ĩ mẽsa

Crotala

Saltatiõis exprobratio

Cecilius spatiator

dare: ridicularia fundere. Et alibi in eundem. Præterea cantat: ubi collibuit: interdum græcos uersus agit: iocos dicit: uoces demutat: staticulos dat. Hæc Cato: cui ut uidetis: etiã cantare nõ serii hoĩs sic uidetur: quod apud alios adeo nõ inter turpia numeratũ est: ut Decius Sylla uir tãti nominis: optime cantasse dicatur. Ceterum histriones nõ inter turpes habitos: Cicero testimonio ẽ: quem nullus ignorat. Roscio & Aesopo histrionibus tam familiariter usum: ut res rationesq; eoꝝ sua solertia tueretur.

Histriões nõ inter turpes habiti

Quod cũ aliis multis: tum exemplis quoq; eius declaratur. Nam illã orationẽ quis est qui nõ legerit: in qua populũ romanũ obiurgat: ꝙ Roscio gestum agente: tumultuarit? Et certe satis cõstat contendere eum cũ ipso histrione solitũ: utrum ille sæpius eandem sñiam uariis gestibus efficeret: an ipse per eloquentiæ copiam sermone diuerso pronunciaret: Quæ res ad hanc artis suæ fiduciam Roscium abstraxit: ut librum conscriberet: quo eloquentiam cum histrionia cõpararet. Is est Roscius: qui etiam lucio Syllæ carissimus fuit: & annulo aureo ab eodẽ dictatore donatus est. Tanta autem fuit gratia & gloria: ut mercedem diurnam de publico mille denarios sine gregalibus solus accæperit. Aesopũ uero ex pari arte ducenties sextertium reliquisse filio constat. Sed quid loquor de histrionibus: quum Appius Claudius uir triumphalis: qui salius usq; ad senectutem fuit: pro gloria optinuerit ꝙ ĩter collegas optime saltitabat? Ac prius q̃ a saltatione discedo: illud addiciam: Vno eodemq; tempore tribus nobilissimis ciuibus non modo studium saltandi: sed etiam (si diis placet) peritiam qua gloriarentur fuisse Gabinio cõsulari Ciceronis inimico: quod ei & Cicero non dissimulãter obiecit: & .M. Cecilio noto in turbas uiro: quem idem Cicero defendit: & Licinio Crasso: Crassi eius: qui apud parthos extinctus est: filio.

Roscius histrio.

Aesopus histrio ditissimus.

Appius claudius

Licinius crassus.

Sed de saltatione ueterum ad prædæ marinæ trãsire luxum Liciniorum me nomen admonuit: quos Murenas cognoĩatos: ꝙ hoc pisce effusissime delectati sunt: satis cõstat. Huic opinioĩ .M. Varro cõsentit: asserens eodẽ modo Licinios appellatos Murenas: quo Sergius Orata cognominatus ẽ: ꝙ ei pisces qui auratæ uocant?: carissimæ fuerint. Hic est Sergius Orata: q primus balneas pẽsiles habuit: primus ostrearia in baiano locauit: primus optimũ saporẽ ostreis lucrinis adiudicauit. Fuit autẽ ætate Lucii Crassi illius diserti: qui q̃ grauis & serius habitus sit: ẽt Cicero docet. Is tñ Crassus uir cẽsorius. Nã cũ Cn. Domicio cẽsor fuit: cũ supra cæteros disertus haberet?: essetq; ĩter clarissimos ciues prĩceps: tamen murenam ĩ piscina domus suæ mortuam atratus tanq̃ filiam luxit. Neq; id obscurum fuit: quippe collega Domitius ĩ senatu hoc ei quasi deforme crimen obiecit. Neq; id confiteri Crassus erubuit: sed ultro etiam: si diis placet: gloriatus est censor: piam affectuosamq; rem fecisse se iactans. Piscinas autẽ q̃ refertas habuerint præciosissimis piscibus romani

Murenæ cognomen.

Sergius orata: Balneæ pensiles.

illi nobilissimi principes: Lucius Philippus: & Hortensius: quos Cicero piscinarios appellat: etiã illud indicium est: q. M. Varro in libro de agricultura refert. M. Catonem: qui post uticæ periit: quum hæres testamẽto Lucilii esset relictus: pisces de piscina eius. xl. milibus uendidisse. Accersebantur aũt murenæ ad piscinas nostræ urbis ab usq; freto siculo: quod rhegyum a messana respicit. Illic eni optime a pdigis esse credunt̃ tã herculeːq̃ anguilæ: & utræq; ex illo loco græce plotæ uocant̃: latine flutæ: q. in sũmo sup nantes sole torrefactæ curuare se posse: & in aquam mergere desinũt: atq; ita faciles captu fiunt. Et si enumerare uelim: q̃ multi magniq; autores murenas e freto siculo nobilitarint: lõgũ fiet. Sed dicã qd. M. Varro in libro qui ĩscribit̃ Gallus de murenis dixerit his uerbis. In sicilia quoq; inqt manu capi murenas flutas q. hæ in summa aqua præ pinguitudine fluitent. Hæc Varro. Sed quis neget idomitã apud illos (& ut ait Cecilius) uallatã gulã fuisse: qui ex tã longinquo mari ĩstrumẽta luxuriæ cõpararẽt? Nec rarus hic romæ piscis ut pegre accitus erat. Autor est Plinius. C. Cæsarẽ dictatorẽ quũ triũphales cœnas populo daret: sex milia murenarũ a. C. Hirio ad põdus accæpisse. Huius Hirii uillã quãuis non ãplã aut latã: cõstat pter uiuaria q̃ habuit: q̃dragies sextertiũ uenũdatã. Plotæ flutæ

n Ec acipẽser quẽ maria prodigis nutriunt: illius seculi delitias euasit. Et ut liqueat secundo punico bello celebre nomen huius piscis fuisse. Accipite ut meminerit eius Plautus in fabula: quæ inscribitur baccharia ex persona parasiti. Acipenser piscis.

Q uis est mortalis tanta fortuna affectus ũnq̃:
Q uã ego nunc sum? cuius hæc uentri portatur pompa.
V el nunc qui mihi in mari acipenser latuit antehac:
Cuius ego latus in latebras reddam meis dentibus & manibus. Et ne uilior sit testis poeta: accipite assertore Cicerone: i quo honore fuerit hic piscis apud Publiũ Scipionem Africanũ illũ & Munatiũ. Hæc sunt i dialogo de fato uerba Ciceronis. Nã quũ ẽẽt apud Lauerniũ Scipio unaq; Pontius: allatus est forte Scipioni acipenser: qui admodum raro capitur. Sed est piscis (ut ferunt) in primis nobilis. Q uum aũt Scipio unum & alterum ex his: qui eum salutatum uenerant inuitasset: pluresq; etiam inuitaturus uideretur. in aurẽ Põtius: Scipio inquit uide quid agas: acipenser iste paucorum hominum est. Nec inficias eo tẽporibus Traiani: hunc piscem in magno pretio nõ fuisse: teste Plinio Secũdo: qui in naturali historia: quũ de hoc pisce loqueret̃: sic ait: Nullo modo in honore est: quod quidem miror quũ sit paruus iuentu. Sed nec diu stetit hæc parsimonia. Nam tẽporibus Seueri principis: q ostẽdebat duriciã morũ: Samonicus Serenus uir ut eo sæculo doctus: quũ ad pricipẽ suũ scriberet: faceretq; de hoc pisce sermonem: uerba Plinii quæ superius posui: præmisit: & ita subiecit. Plinius (ut scitis) ad usq; Traiani imperatoris uenit ætatem.

Nec dubiũ eſt:ꝙ ait nullo honore hunc piſcem tẽporibus ſuis fuiſſe: uerum ab eo dici. Apud antiquos aũt in pretio fuiſſe ego teſtimoniis palam facio: uel eo magis ꝙ gratiam eius uideo ad epulas quaſi poſtliminio rediſſe. Quippe qui dignatiõe ueſtra quũ interſum cõuiuio ſacro: aĩaduerto hũc piſcẽ a coronatis miniſtris cũ tibicine ĩtroferri. Sed quod ait Plinius de acipẽſeris ſquamis: id ueꝝ eſſe maximus reꝝ naturaliũ indagator Nigidius Figulus oſtẽdit. in cuius libro de aĩalibus quarto ita poſitũ ẽ. Cur alii piſces ſquama ſecũda: acipẽſer aduerſa ſit. Hæc Samonicus qui turpitudinẽ cõuiuii principis ſui laudando notat: ꝓdens uenerationem qua piſcis habebatur: ut a coronatis ĩferretur cum tibicinis cantu: quaſi quadã non delitiaꝝ: ſed numinis põpa. Sed ut minus miremur acipẽſerẽ

Taxare
graui pretio taxari ſolitũ: Aſinius Celer uir cõſularis (ut idẽ Samonicus

Aſinius celer. Mulus piſcis.
refert) mulũ unũ ſeptem milibus nũmum mercatus ẽ. In qua re luxuriã illius ſeculi eo magis licet æſtimare: ꝙ Plinius ſecundus tẽporibus ſuis negat facile mulũ repertum: qui duas põdo libras excederet. At nunc & maioris ponderis paſſim uidemus & pretia hæc ĩſana neſcimus. Nec con

Ingluuies. Optanus ꝑfectus claſſis.
tenta illa ingluuies fuit maris ſui copiis. Nã Optanus præfectus claſſis ſciens ſcarũ adeo Italicis littoribus ignotũ. ut nec nomen latinũ eius piſcis habeamus: incredibilem ſcarorum multitudinẽ in uariis nauibus huc aduectam inter hoſtiã & campaniæ littus in mare ſparſit: miroq; ac nouo exemplo piſces in mari tanq̃ in terra fruges aliquas ſeminauit. Idẽq; tãq̃ ſumma in hoc utilitatis publicæ uerteretur: quinquẽnio dedit operã: ut

Scarus piſcis.
ſiquis inter alios piſces ſcarum forte cæpiſſet: ĩcolumem confeſtim & inuiolatum mari redderet. Quid extimemus captiuam illius ſæculi gulam ſeruiſſe mari? quũ magno uel dicam maximo apud prodigos honore fuerit etiam thyberinus lupus: & oĩo omnes ex hoc amne piſces: quod equidem cur illis ita uiſum ſit ignoro. Fuiſſe aũt etiam. M. Varro oſtẽdit: qui enumerans quæ in quibus Italiæ partibus optima ad uictum gignantur: piſci thyberino palmam tribuit his uerbis in libro rerum humanarum. xi. Ad uictum optima fert. ager campanus frumentum: falernus uinũ: caſſinas oleum: tuſculanus ficum: mel tarentinus: piſcem thyberis. Hæc Varro de omnibus ſcilicet huius fluminis piſcibus: ſed inter eos ut ſupra di

Lupus piſcis.
xi præcipuum locum lupus tenuit: & quidem is qui inter duos pontes captus eſſet. Id oſtendunt cũ multi alii: tum etiam Caius Titius uir ætatis

Lex fania
tis lucilianæ in oratione: qua legem faniã ſuaſit: cuius uerba ideo pono: quia non ſolum de lupo inter duos pontes capto erunt teſtimonio: ſed ẽt mores: quibus plæriq; tunc uiuebant: facile publicabunt. Deſcribens. n. hoĩes prodigos in forum adiudicandũ ebrios cõmeantes: quæ q; ſoleant inter ſe ſermocinari: ſic ait. Ludunt alea ſtudioſe unguentis delibuti: ſcortis ſtypati. Vbi horæ. x. ſunt: iubent puerum uocari: ut comitiũ eat ꝑcontatum: quid in foro geſtum ſit: qd ſuaſerint: quid diſſuaſerint: quid tribus

iussérint:quid uetuerint.Inde ad comitiũ uadunt:ne litem suã faciãt.Dũ eunt:nulla est in angiporto amphora:quã nõ impleant:quippe q uesicam plenã uini habeãt. Veniũt in comitiũ tristes:iubent dicere. Quoꝝ negocium est:narrant.Iudex testes poscit.Ipsius it mictum. Vbi redit:ait se oia audiuisse.Tabulas poscit.Litteras inspicit.Vix præ uino sustinet palpebras.Eunti in cõsilium ibi hæc oratio.Quid mihi negocii est cũ istis nugatoribus:potiusq̃ potamus mulsum mistum uino græco: edimus turdum pinguem:bonumq; piscem:lupum germanum:qui inter duos pontes captus fuit.Hæc Titius. Sed & Lucilius acer:& uiolẽtus poeta ostẽdit scire se hunc piscem egregii saporis:qui inter duos pontes captus eẽt: eumq; quasi ligurtiorem catilonẽ appellat:scilicet qui proxime ripas stercus insectaretur.Proprie autem catillones dicebantur: qui ad poluctum Herculis ultimi quum uenirent:catillos liguribant. Catillones

Lucilii uersus hi sunt:

Fingere præterea afferri quod quisq; uolebat:
Illum sumina ducebant:atq; altilium lanx:
Hunc pontes thyberinos duo inter captos catillo.

Longũ fiat si enumerare uelim quot instrumẽta gulæ inter illos uel ingenio excogitata sint:uel studio confecta.Et hæ nimirũ causæ fuerunt:propter quas tot numero leges de cœnis & sumptibus ad populum ferebantur:& imperari cœpit:ut patẽtibus ianuis pransitaret̃ & cœnitaretur:Sic oculis ciuiũ testibus factis:luxuriæ modus fieret.Prima aũt oium de cœnis lex ad populũ orchia peruenit:Quam tulit.C.Orchus tribunus plebis de senatus sententia.iii.anno q̃ Cato censor fuerat.Cuius uerba(quia prolixa sunt)prætereo:Summa aũt eius p̃scribebat numerum cõuiuarũ. Et hæc est lex orchia:de qua Cato mox orationibus suis uociferabat̃: ꝙ plures:q̃ præscripto eius cauebatur:tũ ad cœnam uocarent̃.Quũq; autorem nouæ legis aucta necessitas imploraret:post annum uicesimum secundũ legis orchiæ:fannia lex lata est anno post romam conditam:secundum Gelii opinionem: quingentesimo octogesimooctauo. De hac lege Samonicus Serenus ita refert.Lex fannia sanctissimi Augusti ingẽti omnium ordinum cõsensu peruenit ad populum.Neq; eam prætores aut tribuni:ut plærasq; alias:sed ex omnium bonoꝝ consilio & sentẽtia ipsi consules pertulere:quũ respublica ex luxuria conuiuioꝝ maiora q̃ credi põt detrimenta pateretur.Si quidem eo res redierat:ut gula illecti plæriq; ingenui pueri:pudicitiã & libertatem suã uenditarent.Plæriq; ex plebe romana uino madidi in cõmitiũ uenirent:& ebrii de reipublicæ salute cõsulerent.Hæc Samonicus.Fanniæ aũt legis seueritas in eo supabat orchiã legẽ:ꝙ in superiore numerus tantũmodo cœnantiũ cohibebat̃:licebatq; secundũ eam unicuiq; bona sua inter paucos cõsumere.Fannia autem & sumptibus modũ fecit assibus centum. Vnde a Lucilio poeta festiuita

Lex orchia. Lex Fannia.

Lex Didia tis suæ more centussis uocatur. Fanniam legem post annos decẽ & octo lex didia consecuta est. Eius ferundæ duplex fuit causa. Prima & potissima: ut uniuersa italia: nõ sola urbs: lege sumptuaria teneretur. Italicis æstimantibus: fãniam legem: non in se: sed in solos urbanos ciues esse cõscriptam. Deinde ut non soli qui prandia cœnasue maiore sumptu fecissent: sed etiam qui ad eas uocati essent atq; omnino interfuissent: pœnis legis Lex licinia tenerentur. Post didiam licinia lex lata est a Publio Licinio Crasso diuite: Cuius ferundæ probandæq; tantum studium ab optimatibus impensum est: ut consulto senatus iuberetur: ut ea tantũmodo promulgata priusq̃ Trinundino. trinundino confirmaretur: ita ab omnibus obseruaret᷑: quasi iam populi sententia comprobata. Lex uero hæc paucis mutatis in plærisq; cum fannia congruit. In ea enim ferenda quæsita est nouæ legis autoritas exolescente metu legis antiquioris. Ita hercules ut de ipsis. xii. tabulis factũ est: quarum ubi contẽni antiquitas cœpit: eadem illa: quæ illis legibus cauebãtur: in alia latorum nomina transierunt. Sed legis liciniæ summa: ut kalẽdis nouis nundinis romanis cuiq; in dies singulos. xxx. dumtaxat asses edundi causa consumere liceret. Cæteris uero diebus q excepti nõ essent: ne amplius apponeretur: q̃ carnis aridæ pondo tria: & salsamẽtorum põdo libra: quod ex terra uite arboreue natum sit: Video quid remordeat. Ergo iudicium sobrii seculi est ubi tali præscripto legum coerceretur expensa cœnarum. Non ita est. Nam leges sumptuariæ a singulis ferebantur: qui ciuitatis totius uitia corrigerent. Ac nisi pessimis effusissimisque moribus uiueretur: profecto opus ferundis legibus nõ fuisset. Vetus uer Lex cornelia. bum est. Leges inquit bonæ ex malis moribus procreantur. Has sequitur lex cornelia: & ipsa sumptuaria: quam tulit Cornelius Sylla dictator: in qua non conuiuiorum magnificentia prohibita est: nec gulæ modus factus: uerum minora pretia rebus imposita. & quibus rebus dii boni q̃q; exquisitis & pene incognitis generibus delitiarum: quos illic pisces: quasq; offulas noiat: & tamẽ pretia illis minora constituit: ausim dicere ut utlitas ėduliũ animos hoium ad parandas obsoniorum copias incitaret: & gulæ seruire etiam qui paruis essent facultatibus: possent. Dicam plane quod sentio. Apprime luxuriosus mihi uidetur & ꝓdigus: cui hæc tanta in epulis uel gratuita ponantur. Itaq; tanto hoc seculum ad omnem incontinẽtiam promptius ut plæraq; harum rerum quæ syllana lege ut uulgo nota compræhendunt᷑: nemo nostrũ uel fando compererit. Sylla mortuo Lex sumptuaria quæ & cibaria. Lepidus consul legem tulit & ipse cibariam. Cato enim sumptuarias leges cibarias appellat. De hinc paucis ĩteriectis annis alia lex peruenit ad Lex antii restionis. populum ferente Antio Restione: quam legem: quãuis esset optima: obstinatio tamen luxuriæ & uitiorum firma concordia: nullo abrogante irritã fecit. Illud tamen memorabile de Restione latore ipsius legis fertur: eum quoad uixit: foris postea nõ recœnasse: ne testis fieret contemptæ legis:

quam ipse bono publico pertulisset. His legibus annumerarem edictum de sumptibus ab Antonio propositum: qui post triumuir fuit: ni indignũ crederem inter cohibentes sumptus Antonio locum facere: cuius expensæ in cœnam solitæ conferri sola unionis a Cleopatra uxore consũpti æstimatione superatæ sunt. Nam quũ Antonius quicquid mari aut terra aut etiam cælo gigneretur: ad satiandam ingluuiem suam natum existimans faucibus ac dentibus suis subderet: eaq; re captus de romano imperio facere uellet ægyptium regnum: Cleopatra uxor: quæ uinci a romanis nec luxuria dignaretur: sponsione prouocauit insumere se posse in unam cœnam sextertium centies. Id antonio mirũ uisum: nec moratus sponsione contendit dignus culina Munatio Planco: qui tam honesti certaminis arbiter electus est. Altera die Cleopatra pertentans Antonium: pollucibilẽ sane cœnam parauit: sed quam non miraretur Antonius: quippe qui omnia quæ apponebantur ex quotidianis opibus agnosceret. Tunc regina arridens phialam poposcit: cui aceti non nihil acris infudit: atq; illuc unionem demptum ex aure altera festinabunda demisit: eumq; mature dissolutum: uti natura est eius lapidis: absorbuit. Et q̃uis eo facto sponsione uicisset: quippe quum ipsa margarita centies sestertiũ sine contentione euasisset: manum tamen & ad alterius unionis aurem similiter admouit: nisi Munatius Plancus iudex seuerissimus superatum Antonium mature pronunciasset. Ipse autem unio cuius magnitudinis fuerit: inde colligi poterit: q͏ qui supfuit postea uicta regina & capta ægypto: romã delatus dissectusq; est: & factæ ex una margarita duæ: impositæq; simulacro Veneris: ut monstruosæ magnitudinis: in templo quod pantheum dicit᷑.

Cleopatræ Luxus in dapibus.

Vnio cleopatræ.

Pantheum templum.

a Dhuc dicente furio: secũdæ mensæ illata bellaria nouo sermoni principiũ dederunt. Symmachus duas attrectans manu nuces: uellẽ inquit ex te audire Serui: tanta nucibus nomina q̃ causa uel origo uariauerit: aut unde tot mala cũ hac una appellatione uocitent᷑. Fiunt tamen scorsum diuersa tam uocabulo q̃ sapore. Ac prius de nucibus absoluas uolo quæ tibi memoria crebræ lectionis occurrũt: Et Seruius: Nux ista iuglãs secundũ nõnulloꝝ opinionẽ a iuuando: & a glande dicta existimat᷑. Caius uero in libro de significatione uerboꝝ hoc refert: Iuglans arbor dicta est perinde ac Iouis glans. Nam id arboris genus nuces habet: quæ sunt suauiore sapore quam glans est. Hunc fructum antiqui illi: qui egregium glandiq; similẽ: ipsamq; arborem deo dignã existimabãt: Iouis glandẽ appellauerunt: quæ nunc litteris interlisis iuglans noiatur. Cloatius autem Verius in libro a græcis tractorum ita memorat: Iuglans quasi diuglans: idest Διοσ βαλανοσ: Sicut Theophrastus ait. Hanc græci etiam basilicam uocant.

Iuglans.

Nux basilica. Nux auellana siue prenestina. Corylus.

n Vx hæc auellana seu prænestina quæ est eadẽ: ex arbore est: q̃ corylus dicit᷑: de qua Virgilius dixit: corylũ sere. Est aũt natio hominũ

Carsitani populi.

iuxta agrum prænestinũ qui carsitani uocant̃ αϖὸ τῶν καρύων. Cuius rei meminit Varro in logistorico:qui inscribitur:Marius de fortuna:inde scilicet ꝑnestiæ nuces. Est & illđ apud Neuiũ i fabula Ariolo. Quis heri apud te prænestini & lanuini hospites suapte utrosq; decuit accæptos cibo:alteris inanem bullã madidã dari:alteris nuces in procliui ꝓfundere. Hanc aũt nucem græciponticã uocant:dum unaquæq; natio indit huic nuci nomen ex loco:in quo nascitur copiosior.

Nux pontica

Nux castanea que & heracleotica.

Nux castanea de qua Virgilius:Castaneasq; nuces:uocatur & heracleotica. Nam uir doctus Oppius in libro quẽ fecit de siluestribus arboribus sic ait:Heracleotica hæc nux:quã quidã castaneã nominant. Itẽq; pontica nux:atq; etiã quæ dicunt̃ basilicæ iuglãdes germinã atque flores agunt similiter iisdem temporibus qbus græcæ nuces. Nunc dicẽdum est q̃ sit græca nux:ac simul hoc dicens amygdalã de lance tulit:& ostendit:Nux græca hæc est:quæ & amygdala dicit̃. Sed & thasia eadẽ nux uocat̃. Testis est Cloatius in ordinatoꝝ græcoꝝ libro quarto:quum sic ait:Nux græca amygdala. Acca uero in supplicatione. nucẽ græcã ait fauũq; adde quantũ libet. Nucẽ molluscã licet hyemis nobis tẽpus inuideat. tñ quia de nucibus loqmur:indictã nõ relinqmus. Plautus in calcedo sic eius meminit:Molluscã nucem sup eius dixit impendere tegulas. Ecce plautus nominat quidẽ:sed q̃ sit mollusca nux nõ exprimit. Est aũt persicum quod uulgo uocat̃:& mollusca nux dicit̃:scilicet ꝙ cæteris oibus nucibus mollior sit. Huius rei idoneus assertor est Sueuius uir lõge doctissimus in idilio:qđ inscribit̃ moretũ. Nã quũ loquit̃ de hortulano faciẽte moretũ:inter cætera q̃ eo mittit:& hoc pomũ mitti ait his uerbis.

Nux græca q̃ & amygdala &Thasia dicitur.

Mollusca nux:quæ & persicum.

Admisce tu acca basilicis hæc nunc:
Partim persica:quod nomen sic deniq; fertũr
Propterea:quod qui quondam cum rege ponti
Nomine alexandro magno fera prælia bello
In persas retulere suo. post inde reuentum
Hoc genus arboris in prælatis finibus graiis
Disseruere nouos fructus mortalibus dantes.
Mollusca hæc nux est:ne quis forte inscius erret.

Nux tarẽtina Tarentum

Nux tarentina dicitur:quæ ita mollis est ut uix attrectata frangatur. De qua in libro Faborini sic reperitur. Itemq; quidã tarẽtinas oues uel nuces dicunt:quæ sunt tarentinæ a tarento: quod est sabinoꝝ lingua molle. Vnde tarentinos quoq; dictos putat Varro ad Libonem primo. Quã in culpã etiã Oratius potest uideri incidere:q ait. Et molle tarentũ.

Nux pinea.

Nux pinea:hos nobis:qui appositi sunt:nucleos dedit. Plautus in cistellaria:q e nuce nucleos esse uult:frãgat nucẽ. Et quia mala uidemus admista bellariis:post nuces:de maloꝝ generibus disserẽdũ est. Sũt de agricultura scriptores:qui nuces & mala sic diuidunt:ut nuces dicant

omne pomū:quod foris duro tegat̃:& intus habet qđ esui est.malū uero qđ foris habeat qđ est esui:& durū intus includat.Secūdū hāc diffinitio nē persicū:quod Sueuius poeta superius inter nuces numerat:magis erit inter mala numerādū.His p̄missis:maloꝝ enumeranda sunt genera:quæ Cloatius ordinatoꝝ græcoꝝ libro quarto ita diligēter enumerat. Sūt aūt genera maloꝝ armeniū:cotoniū:citreum:couimellium:cōditiuū: musteū martianū:orbiculatū:ogramnū:præcox:pānuceum:punicū:persicū:quirianum:prosiuū:rubrum:scandianum: siluestre:sirutium: tybur:uerianū. Vides persicū a Cloatio inter mala numeratū:quod nomen originis suæ tenuit:licet iam dudū nostri soli germen sit. Quod aūt ait idē Cloatius: Citreum:& ipsum persicū malū est:secundū Virgilium:Felicis mali quo nō præstantius ullum:& reliqua. Et ut nemo dubitet hæc de citreo dixisse Virgiliū:accipite quæ Oppius in libro de siluestris arboribus dicat.Citrea item malus:& persica:altera generatur in italia : & in media altera. Et paulopost de citreo loquens ait: Est aūt odoratissimū: Ex quo interiectū uesti tineas necat.Fertur aūt uenenis cōtrariū:quod tritū cum uino purgatione uirium suaꝝ bibētes seruat.Generant̃ aūt in perside omni tēpore mala citrea.Alia enim præcarpunt̃:alia interim maturescūt. Vides hic & citreum nominari:& omnia signa poni:quæ de eo Virgilius dixit:licet nomen citrei ille nō dixerit. Nā & Homerus qui citreum τιον appellat: ostēdit esse odoratū pomū ειοῦ αϖοκᾶλον οδῶδει.Et quod ait Oppius inter uestē poni citreū:idem significat & Homerus: quū dicit ειματᾶ.Hinc & Neuius poeta in bello punico ait:Citrosam uestem.

Malorum genera.

Persicum.

Citreum.

Verū hoc esse negares [illegible]

Citrosa uestis

p Ira hæc quæ uidemus:uarietas nominum numerosa discernit. Nā idem Cloatius sic eoꝝ uocabula describit:antianū : cucurbitinum: ciritum:ceruisca:calculosum:crustuminū:decimanū:græculum:Lollianū lanuinum:laureum:lateresianum:marapiū:milesium:myrteū: neuianum: orbiculatū:precianū:rubile:signinū:tullianū:ticianū:turrinianū:præcox: uolemiū:mespiliū serum:sementinū serum:sextilianum serum:tarentinū serum:ualerianum serum.

Piroꝝ genera

a Dmonent nos & fici aridæ:ut enumeremus genera ficorum eodē Cloatio nos de his:ut de aliis:instruente.Sic enim diuersas ficos diligentiæ suæ more dinumerat:africa:albula:harundinea:a sinastra atra:palusca:augusta:bifera:carica:caldica:alba:nigra:calphurniana:chia:cucurbitina:duricoria:herculanea:lauiana:ludia: leptoludia:marsica:numidica: pulla:pompeiana:præcox:tellana:atra.Sciendū ꝙ ficus alba ex felicibus sit arboribus:cōtra nigra ex infelicibus.Docent nos utrūq; pōtifices. Ait enim Veranius de uerbis pōtificalibus:Felices arbores putant̃ esse:quercus:æsculus:ilex:superus:fagus:corylus:sorbus:ficus:alba pyrus:malus uitis: prunus:cornus:lotus. Tarquinus aūt Priscus in ostētario arborario sic ait.Arbores quæ inferū deoꝝ:auertentiūq; in tutela sunt:eas infe-

Ficorum genera.

Ficus felix & infelix.

Arbores felices & ifelices.

lices nominant. Alternum sanguinem felicem ficum atram: quæq; baccã nigram: nigrosq; fructus ferunt: itemq; acrifoliũ: pyrum saluaticũ: pruscũ rubum: sentesq;: quibus portenta ꝓdigiaq; mala: comburi iubere oportet. Quid quod ficũ tanq̃ nõ pomũ secerni a pomis apud idoneos repimus? Afranius in selia: Pomũ: holus: ficũ: uuã. Sed & Cicero œconomicon lib. tertio: Neq; serit uitẽ: neq; quæ sata est diligẽter colit: oleum: ficos: poma nõ habet. Nec hoc ignorandũ est: ficum solã ex oĩbus arboribus nõ florere. Lactis ꝓprie ficoꝝ dicitur. Grossi appellãtur fici: quæ nõ maturescũt: hos græci dicunt ολυνθουσ. M. Attius: In milibus tot ficoꝝ nõ uidebitis grossũ. Et paulopost ait. Sumas ab alio lacte diffluos grossos: Et Postumius Albinus annali primo de Bruto. Et causa sese stultum Brutumq; faciebat: grossulos ex melle edebat.

Lactis
Fici grossi

Oleaꝝ genera.

o Learũ genera hæc enumerant̃: africana: albigerus: aquilia: alexãdrina: ægyptia: culminea: conditiua: liciniana: orchas: oleaster: pausia: paulia: radius: salentina: sergiana: termutia. Sicut uuarum ista sunt genera aminea scilicet a regione: nam aminei fuerunt: ubi nunc falernũ est. asinusca atrusca: albuierus: albena: apiana: apicia: bumammia: aut ut græci dicunt βουμαςθοσ: duracina: labrusca: melampisithia: maronia: mareotis: numentana: præcia: prannia: psithia: pilleolata: rhodia: stephanitis: uenuncula: uariola: lagea. Inter hæc prætextatus: Vellem Seruiũ nostꝝ diutius audire: sed hora nos quietis admonet: ut exorto iubare eloquio Symmachi domi suæ fruamur: atq; ita facta discessio est.

Vuarum genera.
Aminei ad falernum.

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS & illustris Saturnaliorum. Liber. iiii.

n Ec magis incœpto uultum sermone mouetur. Quam si dura silex: aut stet marpesia cautes. Tandem corripuit sese: atq; inimica refugit. Item pathos est & in hoc uersu. Obstupui: steteruntq; comæ: & uox faucibus hæsit: Sed tota Daretis fatigatio habitu depingit̃. Ast illũ fidi æquales genua ægra trahẽtẽ: Quassantẽq; utroq; caput: crassumq; cruorẽ Ore eiectantẽ. Socioꝝq; eius trepidationẽ breuiter ostẽdit. Galeãq; ensemq; uocati accipiũt: quasi non spõte accæpturi munus: qd̃ erat dãnum uerecundiæ. Ex eodẽ genere ẽ illud. Totoq; loquẽtis ab ore Scintillæ absistunt: oculis micat acribus ignis. Est & in descriptiõe langoris habitus: ut ẽ tota descriptio pestilẽtiæ apud Tucydidẽ. Et labitur infelix studioꝝ atq; imemor herbæ Victor equus. Et demissæ aures: incertus ibidẽ sudor: & ille qdẽ morituris frigidus. Est inter pathe & pudor: ut circa Deiphobũ pauitãtẽ & dira tegentẽ suppli-

cia. Et luctus habitu proditur:ut in Euryali matre: Excussi manibus radii:reuolutaq; pensa. Euoluat infelix. Et latinus quia miratur:defixa obtutu tenet ora. Et Venus quia rogatura est: Tristior & lachrymis oculos suffusa nitentes. Et sibylla quia insanit:Subito non uultus nō color unus: Non comptæ mansere comæ.

Patheticæ orationes.

n Vnc uideamus pathos quo tenore oratiōis exprimit̃. Ac primum quæramus quid de tali oratione rhetorica arte præcipitur. Oportet enim ut oratio pathetica aut ad indignationē:aut ad misericordiā dirigat̃ quæ a græcis οικτροσ και δεινωσισ appellat̃: Hoꝝ alteꝝ accusatori necessariū est:alteꝝ reo:Et necesse est initiū abruptū habeat:qm̃ satis indignantibus leuiter incipere nō conuenit. Ideo apud Virgiliū Iuno sic incipit: Quid me alta silentia cogis Rumpere? Et alibi Me ne incoepto desistere uictā? Et alibi:Heu stirpem inuisam & fatis contraria nostris Fata phrygum. Et Dido:Moriemur inultæ? Sed moriamur ait. Et eadē: Proh iuppiter ibit:Hic ait. Et priamus. At tibi pro scelere exclamat pro talibus ausis. Nec initiū solū tale esse debet. sed omnis(si fieri pōt)oratio pathetica & breuibus sentētiis & crebris figuraꝝ mutatiōibus debet:uelut inter æstus iracundiæ fluctuare. Vna ergo nobis uirgiliana oratio pro exēplo sit. Heu stirpem inuisam. Initiū ab ecphonesi. Deinde sequnnt̃ breues interrogatiūculæ. Num sygeis occūbere cāpis? Num capti potuere capi? num incensa cremauit Troia Viros? Deinde sequit̃ hyperbole: Medias acies mediosq; per ignes Inuenere uiam. Deinde ironia: At credo mea numina tandē Fessa iacent:odiis haud exaturata quieui. Deinde ausus suos inefficaces querit̃. Per undas ausa seq. & ꝓfugis toto me opponere ponto. Secūda post hæc hypbole. Absūptæ i teucros uiresq; cæliq; marisq;. Inde dispsæ querelæ. Quid syrtes aut sylla mihi? qd uasta charybdis profuit? Iungit̃ inde argumētū a minore:ut pathos augeat̃: Mars pdere gētē Immanē lapithū ualuit. Minor.s.persona. ideo illud sequit̃: Ast ego magna iouis cōiunx. Deinde quū causas quoq; cōtulisset: q̃to impetu dea dixit: Infelix quæ memet in oia uerti. Nec dixit nō possum perdere Aeneā: sed uincor ab Aenea. Deinde confirmat se ad nocendū:& quod propriū est irascentis:& si desperet pfici posse:tamen impedire contenta est.

Flectere si nequeo superos:acheronta mouebo.
Non dabitur regnis esto prohibere latinis:
At trahere:atq; moras tantis licet addere rebus.
At licet amborum populos excindere regum.

Post hæc in nouissimo:quod irati libēter faciūt:maledicit. Sanguine troiano & rutulo dotabere uirgo. Et ꝓtinus argumētū a simili cōueniēs ex præcedētibus:Nec face tm̃ Cysseis prægnās ignes enixa iugales: Vides q̃ sæpe orationē mutauerit: ac frequētibus figuris uariauerit:quia ira quæ breuis furor ē:nō pōt unū cōtinuare sensum in loqndo, Nec desūt apud

eundẽ oratiões misericordiã cõmouẽtes. Turnus ad Iuturnã. An miseri fratris letũ ut crudele uideres? Et idẽ quũ auget inuidiam occisorum pro se amicorum. Vidi oculos ante ipse meos me uoce uocantẽ Muranũ. Et idem quũ miserabilẽ fortunã suã faceret: ne uicto sibi parceret: Vicisti: & uictũ tendere palmas Ausonii uidere. Idẽ. Quos minime uellẽ. Et aliorum pre ces orantiũ uitam: Per te: per qui te talem genuere parẽtes: & similia.

Pathos a misericordia: & omni ætate

Nunc dicamus de habitu pathos: quod ẽ uel in ætate uel in debilita te & cæteris q̃ sequunt. Elegãter hoc seruauit: ut ex omni ætate pa thos misericordiã moueret. Ab infantia. Infantũq; animæ flentes in limĩe primo. A puericia: Infelix puer atq; impar cõgressus achilli. Et paruumq; patri tẽdebat iulũ. Vt nõ minus miserabile sit periculũ in paruo q̃ i filio. Et superest cõiunx ne creusa? ascaniusq; puer? Et alibi. & parui casus iuli. A iuuenta uero. Impositiq; rogis iuuenes ante ora parentum: Pubẽtesq; genæ iuuenili i corpore pallor. A senecta. Dauni miserere senectæ. Et Du citur infelix æuo cõfectus aletes. Et caniciẽ multo deformat puluere.

Pathos a fortuna.

Mouit & a fortuna mõ misericordiã: modo indignationem. Misericor diam: Tot quondã populis terrisq; superbũ Regnatorẽ asiæ. Et Sinõ: Et nos aliqđ nomenq; decusq; Gessimus: Et Ausoniisq; oli ditissimus aruis. Indignationẽ uero ex uerbis Didonis: Et nostris illuseris aduena regnis. Elegãter. n. ex contemptu Aeneæ auget iniuriã suam. Et amata: Exulibus ne dat ducenda lauinia teucris? Et Numanus: Bis capti phryges.

Pathos a debilitate.

Mouit pathos misericordiã & ex debilitate. Ex quo me diuũ pater atq; hoium rex Fulminis afflauit uẽtis: & cõtigit igne. Et alibi: Et truncas iho nesto uulnere nares. Et de Mezẽtio: Attollit in ægrum se femur. Et Huc ca put atq; illuc humero ex utroq; pepẽdit. Et te decisa suum laride dextera quærit. Et acerq; cruẽto Puluere: perq; pedes traiectus lora tumentes.

Pathos a loco.

Mouit pathos misericordiam frequenter & a loco: Quum uitam in siluis inter deserta ferarum Lustra domosq; traho: & lybiæ deserta pera gro. Et At nos hinc alii sitientes ibimus afros. Pars scythiam & rapidum cretæ ueniemus oaxem. Et illud egregie & breuiter: Ter circum iliacos ra ptauerat hectora muros. Illiacos: idest patriæ muros: quos ipse defende rat: pro quibus efficaciter per decem annorum spacia pugnauerat. Et il lud: Nos patriam fugimus. Et Littora quũ patriæ lachrymãs portusq; re linquo: Et dulces moriens reminiscitur agros. Et Ignarum laurens habet ora mimanta Lyrnesi domus alta solo laurente sepulchrum. Et ut Aga mẽnonem indigne ostenderet occisum: assumpsit locum: Prima inter limina dextra oppetiit. Et illud Mœnibus in patriis atq; inter tuta do morum: Sacer uero locus præcipuæ pathos mouet. Occisum inducit Orpheã: & miserabiliorem interitum eius a loco facit: Inter sacra deum nocturniq; orgia bacchi: Et in euersione troiæ Perq; domos & religiosa deorum limina. Cassandræ quoque raptum uel diminutionem q̃ mise

rabilem facit facer locus:ecce trahebat a templo adytisq; mineruæ:& alibi:Diue armipotētis ad arā ꝓcubuit. & Andromache quū de Pyrrhi nece diceret:ut iuidiā occidētis exprimeret. Excipit icautū patriasq; obtruncat ad aras.Et Venus q, Aeneas in mari uexatur ira Iunonis:quā inuidiose queritur de loco Neptuno:In regnis hoc ausa tuis.

Fecit sibi pathos sæpe ex tēpore:Prius q̄ Pabula gustassent troiæ xanthūq; bibissent.Et Orpheus miserabilis ex longo dolore.Septē illū totos perhibent ex ordine menses. Et palinurus Vix lumine quarto prospexi Italiam.Et Achimenides:Tertia iam lunæ se cornua lumine complent.Et Septima post troiæ excidium iam uertitur æstas. Pathos a tempore

Frequēs apud illū pathos a causa: re uera eni plærūq; efficit cā: ut res aut atrox aut miserabilis uideat.ut Cicero i Verrē. Qui ob sepulturā in carcere necatoꝝ a parētibus rogabat. Hoc eni nō tā rogari aut pecuniā exigere:q̄ ob hāc cām.indignū erat.Et Demosthenes quū querit quēdā iuidia circūuentū:ex cā auget iuidiā.Circūuenit inqt arbitrū: qui iter me atq; se itegre iudicauerat.Ergo & Virgilius egregie sæpe ex hoc loco traxit affectū.Occidit inquit in acie Galesus.Hoc p se nō est dignū misericordia belli tēpore:sed admouit cām:dū paci mediū se offert.Idē alio loco Sternit infelix. Deinde subiicit cām miserabilē alieno uulnere.i. quū ad aliū telū esset emissum.Et quū Palamedē indigne occisū uellet:Quē falsa sub ꝓditione pelasgi Insontē infando idicio:quia bella uetabat Demisere neci:Et Aeneas ut ostenderet magnitudinē timoris sui: bene cām posuit.Et Pariter comitiq; oneriq; timentē: Quid Iapix ut cōtēptis cæteris artificiis inglorius(quēadmodū poeta ait)uiueret qualis cā ꝓponit. Ille ut depositi ꝓferret fata parentis.Ex eodē genere est: Fallit te incautū pietas tua.Hæc enim causa illum hostibus etiam sic miserabilem fecit. Sed Aeneas quum hortatur:ut sepeliantur occisi: quam cām proponit. Qui sanguine nobis Hanc patriam pepere suo. Nec non & indignatio demōstratur a causa:ut illic. Multa gemens ignominiam plagasq; superbi Victoris.Tum quos amisit inultus amores.Et illud a causa ex affectu indignantis.An solos tangit atridas Iste dolor:solisq; licet cape arma mycenis:Et illud.At tu dictis albane maneres.Et illa oia: Vendidit hic auro patriam.Quiq; ob adulterium cæsi:Nec partem posuere suis. Pathos a cā

Ad pathos mouendū nec duos illos p̄termisit locos:quos rhetores appellāt a modo & a materia.Modus ē quū dico:occidit maīfeste uel occulte.Materia ē: quū dico:ferro an ueneno.Demosthenes de mō: iuidiā Midiæ facit:se pulsatū cothurno: Cicero Verri quum nudū quendam dicit ab eo statuæ impositum. Virgilius non minus euidenter: Altaria ad ipsa trementem Traxit:& in multo lapsantem sanguine nati. Et capulo tenus abdidit ensem. Et illa omnia a modo sunt: Rostroque immanis uultur adunco Immortale iecur tondens:& reliqua.Et:quos super atra silex iam Pathos a modo & a materia

iam lapsura cadenti imminet assimilis. Sed & misericordiam a modo sæpe commouet:ut de orpheo Latos iuuenem sparsere per agros. Et illud: Obruit auster aqua inuoluens nauemq; uirosq;. Et saxum ingens uoluũt alii. Et Mortua quin etiam iungebat corpora uiuis. & in georgicis: Nec uia mortis erat simplex: & cætera de inscriptione morbi: Sed & materia apud rhetores pathos mouet:ut dum q̃ritur Cicero flãmam ex lignis uiridibus factam:atq; ibi inclusum fumo necatum. Hoc enim a materia est: quoniam hic usus est fumo materia ad occidendum:ut alius gladio:alius ueneno. & ideo acerrimum pathos ex hoc motum est. Idem facit:& quũ flagellis cæsum queritur ciuem romanum. Inuenies idem apud Virgiliũ At pater omnipotens densa inter nubila telum Contorsit: nõ ille faces & fumea tædis:& reliqua:Eleganter autem illius quidem materia elusit. Ex huius autem uera & uehementi materia expressit iracũdiam. Et singula quidem enumerabimus: ex quibus apud rhetores pathos nascitur: quibus ostendemus usum Maronem;Sed nõnunq̃ Virgilius in una re ad augendum pathos duobus aut pluribus locis coniunctis utitur: ut in Turno ab ætate:Miserere parentis Longæui. A loco: Quem nunc mœstum patria ardea longe diuidit. & circa Cassandram ex modo: ecce trahebatur. Ex habitu corporis Passis priameia uirgo crinibus. Ex loco. A templo adytisq; mineruæ:& circa Agamẽnonem a patria:Ipse mycenæus. A fortuna:Magnorum ductor achiuum. A necessitudine. Coniugis. A loco Prima inter limina subsedit adulter. Tacite quoq; quasi per diffinitionẽ pathos mouere solet:quum q̃rẽs miserationem mouet: nõ dilucide dicitur:sed datur intelligi:ut quum Mezentius dicit: Nũc alte uulnus adactum. Quid enim aliud ex hoc intelligẽdum est:q̃ hoc altum uulnus eẽ amittere filium. Et rursus idẽ: Hæc uia sola fuit qua perdere posses. Sed hic scilicet accipiendum est perire esse amittere filium. Et Iuturna quum queritur:ꝙ adiuuare fratrem prohibeatur:Immortalis ego. Quid eni sequitur non est imortalitas in luctu uiuere: Hæc ut dixi uim diffinitionis habent:& a poeta eleganter introducta sunt.

Pathos circa rem.

Sunt & in arte rhetorica ad pathos mouendum etiam hi loci qui dicuntur circa rem: & mouendis affectibus peropportuni sunt: ex quibus primus ẽ a simili. Huius species sunt tres exẽplũ:parabola: imago. Græcæ παραδειγμα:παραβολη εικὼν. Ab exemplo. Virgilius.

Pathos ab exemplo

Si potuit manes accersere coniugis orpheus
Threicia fretus cythara fidibusq; canoris.
Si fratrem pollux alterna morte redemit.
Quid thæseaꝰ magnum quid memorem alciden. Antenor potuit mediis elapsus achiuis. Hæc enim omnia misericordiam mouent: quoniam indignum uidetur negari sibi: quod aliis indultum est. Deinde uide unde auget inuidiam: Si potuit manes accersere coniugis orpheus. Habes

causam disparem.manes illic coniugis:hic patris:illic accersere:hic uidere threicia fretus cithara.Hic misericordiã eius irrisit:Si fratrẽ pollux alterna morte redemit.Itqꝫ reditqꝫ uiã totiẽs.Hoc iam a modo.Plus est enĩ sæpe ire:q̃ semel.Quid thesea: magnum quid memorẽ alciden? Hic propter egregias ꝑsonas nõ habuit quid minueret:uel quid augeret. Verum quod illis elucebat:hoc sibi iactat cũ iis esse cõmune.Et mi genus ab ioue summo.Simile est & illud ab indignatione. Quid enim ait Iuno Pallas ne exurere classem Argiuum.Iam hoc plus est classem uictricem:q̃ reliquias fugientium.Deinde causam minuit.Vnius ob noxã & furias aiacis oilei.Quam minuit ut noxam diceret: quod leuis culpæ nomen est. Et unius:quod facile possit ignosci:& furentis: ut nec culpa sit. & alibi. Mars perdere gentem immanem lapithum ualuit. uides easdem obseruationes:gentẽ & immanem. Deinde aliud exemplum:Cõcessit in iras ipse deum antiquam genitor calydona dianæ:Antiquam ut plus honoris accederet ex uetustate. Deinde in utroqꝫ causam minuit.Quod scelus aut lapithis tantum aut calydone merente. Noxa

p Arabola uero:quoniã magis hoc poetæ cõuenit: sæpissime pathos mouit.Quũ aut miserabilẽ aut iracũdũ uellet ĩducere.Miserabilẽ sic. Qualis populea mœrens philomela sub umbra. Qualem uirgineo demessum pollice florem.& aliæ plurimæ patheticæ parabolæ:in quibus miseratus est.Quid de ira? Ac ueluti pleno lupus insidiatus ouili.Dum fremit a d caulas. Et Mugitus ueluti fugit quum saucius aram Taurus. Et alia plura similia qui quærit inueniet. Pathos parabola

e T imago quæ est a simili pars tertia : idonea est mouendis affectibus. Ea fit quum aut forma corporis absentis describit: aut omnino quæ nulla est fingitur. Vtrũqꝫ Virgilius eleganter fecit.Illud prius circa Ascaniũ:O mihi sola mei super astyanactis imago . Sic oculos sic ille manus sic ora ferebat:Fingit uero quum dicit:quam fama secuta est Candida succinctam latrantibus inguina monstris. Sed prior fama ΟΙΚΤΡΟΝ hæc ΔΕΙΝΩΣΙΝ:idest prior misericordiam cõmouet: horrorem secũda.Sicut alibi. Et scissa gaudens uadit discordia palla: Quã cõsanguineo sequitur bellona flagello. & oĩa illa q̃ de forma dixit.Sed illud nimium pathetice.Furor impius intus sæua sedens super arma:& centũ uinctus ahenis Post tergum nodis fremet horridus ore cruento. Pathos ab imagine

d Iximus a simili:nunc dicamus a minore pathos a poeta positum. Nempe quum aliquid proponitur quod per se magnum sit:deinde minus ostenditur q̃ illud quod uolumus augeri:sine dubio infinita miseratio mouetur. Vt ẽ illud: O felix una ante alias priameia uirgo Hostilẽ ad tumulũ troiæ sub mœnibus altis Iussa mori.Primũ ꝙ ait felix:comparationẽ sui fecit:deĩde posuit a loco: hostilẽ ad tumulũ. & a modo quod nõ minus acerbũ est:Iussa mori:Sic ergo hæc accipiẽda sunt q̃uis hostilẽ Pathos a minori.

ad tumulũ:quãuis iussa mori: felicior tñ q̃ ego: q̃a sortitus nõ ptulit ullos. Simile ẽ & illud O terq; quaterq; beati. Et qd̃ de pasiphæ dicit: Prœtides iplerunt falsis mugitibus agros: Deĩde ut minus hoc esse mõstraret: At nõ tam turpes pecudũ tñ ulla secuta ẽ Cõcubitus. Quid illud nõne uehemẽter patheticũ ẽ a minore? Nec uates helenus: quum multa horrẽda moneret: Hos mihi p̃dixit luctus: nõ dira celæno. Quid hic intelligimus: nisi oĩa quæ passus erat minora illis uisa: q̃ patris mortem?

Pathos a maiore

a Maiore negauerũt quidã rẽ augeri posse. Sed elegãter hoc circa didonẽ Virg. induxit. Nõ aliter q̃ si imissis ruat hostibus oĩs carthago: aut antiq̃ tyrus. Dixit. n. nõ minorẽ luctum fuisse ex unius morte: q̃ si tota urbs: qd̃ sine dubio esset maius: ruisset. Et Homerus idem fecit.

Pathos a loco pter spem.

Est apud oratores & ille locus idoneus ad pathos mouendũ: quod dicitur: pter: spem. Hũc Virgilius freqũeter exercuit: Nos tua ,pgenies cæli quibus annuis arcẽ. & cætera. Et dido. Hũc ego si potui tantũ sperare laborẽ. Et pferre soror potero: Aeneas euãdro. Et nũc ille qdem spe multũ captus inani Fors & uota facit. Et illud: Aduena nostri: Quod nunq̃ ueriti sumus: ut possessor agelli Diceret hæc mea sunt ueteres migrate coloni. Inuẽio tñ posse aliquẽ ex eo: qd̃ iã spauerit: mouere pathos: ut Euãder: Haud ignarus erã quãtũ noua gloria i armis. Et p̃dulce decus.

Pathos de similitudine passionis

o Ratores ομοιοπαθειαν uocant: quotiens de similitudine passionis pathos nascit̃: ut apud Virgilium: Fuit & tibi talis Anchises genitor. Et patriæ strinxit pietatis imago. Et dido: me quoq; per multos similis fortuna labores.

Pathos ad inanimalia & muta

Est & ille locus ad permouendum pathos in quo sermo dirigit̃ uel ad inanimalia: uel ad muta: quo loco oratores freqũẽter utunt̃. Vtrũq; Virgilius bene pathetice tractauit: uel quũ ait dido: Dulces exuuiæ dum fata deusq; sinebant: uel quum Turnus: Tuq; optima ferrũ terra tene. & idẽ alibi: Nũc o nũq̃ frustrata uocatus hasta meos. Et Rhebe diu res siqua diu mortalibus ulla est: uiximus.

Pathos ab addubitatione

Facit apud oratores pathos ẽt addubitatio: quã græci απορησιν uocãt. Est eni uel dolẽtis uel irascẽtis: dubitare qd agas. En qd ago? Rursus ne ,pcos irrisa priores experiar? Et illud de Orpheo: Quid faceret? quo se rapta bis cõiuge ferret? Et de Niso. Quid faciat? qua ui iuuenẽ: qbus audeat armis eripe? & Anna pmouet̃: Quid primũ deserta q̃rar? comitẽ ne sororẽ?

Pathos ab attestatiõe.

Et attestatio rei uisæ apud rhetores pathos mouet. Hoc Virgilius sic exequitur. Ipse caput niuei fultũ pallantis & ora: Vt uidit leuiq; patens in pectore uulnus. & illud. Impleuitq; sinum sanguis.
Et moriensq; suo se in sanguine uersat.
Et Crudelis nati monstrantem uulnera cernit.
Et Ora uirum tristi pendebant pallida tabo.
Et Voluitur euryalus leto: pulchrosq; per artus It cruor.

Et uidi egomet duo de numero quum corpora nostro.

f Acit hyperbole:idest nimietas pathos:per quam exprimitur uel ira uel misericordia. Ira ut quum forte dicimus milies ille perire debuerat: quod est apud Virgilium. Omnes per mortes animā fontē ipse dedissem. Miseratio quum dicit: Daphni tuum pœnos etiam igemuisse leones Interitum. Nascitur præter hæc de nimietate uel amatorium:uel alterius generis pathos. Si mihi non hæc lux toto iam longior anno est. Et illud seorsum: Maria ante exurere turno: q̄ sacras dabitur pinus. Et non si tellurem effundat in undas.

Pathos p hyperbolen

c Xclamatio quæ apud græcos ἐκφώνησις dicitur: mouet pathos. Hæc fit interdum ex persona poetæ:nōnunq̄ ex ipsius quem inducit loquentem. Et poetæ quidem persona est.
Mantua ue miseræ nimium uicina Cremonæ.
Infelix ut cūq; ferēt ea facta nepotes. Crimen amor uestrū. & alia similia.
Ex persona uero alterius: Dii capiti ipsius generiq; reseruent. Et Dii talia graiis Instaurate:pio si pœnas ore reposco. Et dii talē terris auertite pestē.

Pathos p exclamationē

Contraria huic figuræ ἀποσιώπησις quod est taciturnitas. Nā ut illic aliqua exclamādo dicimus:ita hic aliqua tacēdo subducimus. Quæ tamē intelligere possit auditor. Hoc aūt præcipue irascentibus conuenit: ut Neptunus. Quos ego. sed motos præstat cōponere fluctus. Et. Mnesteus: Nec uincere certo.
Quāq̄ o. sed superent:quibus hoc neptune dedisti. Et Turnus:
Quanq̄ o si solitæ quicq̄ uirtutis adesset. Et in bucolicis:
Nouimus & qui te transuersa tuentibus hircis:
Et quo:sed faciles nymphæ irisere: sacello. Sed & miseratio ex hac figura mota est a Sinone: Donec calchante ministro. Sed quid ego hæc autē nequicq̄ ingrata reuoluo.

Pathos per silentium.

Nascitur pathos & de repetitione:quàm græci ἐπαναφορὰν uocant: quum sententiæ ab iisdem nominibus incipiunt.
Hinc Virgilius: Eurydicen uox ipsa & frigida lingua.
Ah miseram eurydicen anima fugiente uocabat:
Eurydicen toto referebant flumine ripæ. Et illud:
Te dulcis coniunx:te solo in littore secum:
Te ueniente die:te decedente canebat. Et illud:
Te nemus angitiæ:uitrea te fucinus unda
Te liquidi fleuere lacus.

Pathos ex repetitione

ἐπιτίμησις:quæ est obiurgatio:habet & ipa pathos:idest quū obiecta iisdem uerbis refutamus: Aeneas ignarus abest: ignarus & absit.

Pathos per obiurgationem

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLAris & illustris Saturnaliorum. Liber. v.

p

Ost hæc quum paulisper Eusebius quieuisset: omnes inter se consono murmure Virgilium non minus oratorem: q̃ poetam habendum ꝓnunciabant: in quo & tanta ornandi disciplina: & tam diligens obseruatio rhetoricæ artis ostenderetur. Et Auienus dicas mihi inquit uolo doctorum optime; si concedimus (sicut necesse est) oratorẽ fuisse Virgiliũ: siquis nũc uelit orãdi artem consequi: Vtrum magis ex Virgilio: an ex Cicerone proficiat. Video quid agas inquit Eusebius: quid intendas: quo me trahere coneris: eo scilicet quo minime uolo: ad comparationem Maronis & Tullii. Verecũde enim interrogasti: uter eorum præstantior: quando quidem necessario is plurimum collaturus sit: qui ipse plurimũ præstat. Sed istã mihi necessitatẽ altam & profundam remittas uolo: quia nõ nostrum inter illos tãtas componere lites: Nec ausim in utrãuis partem talis sententiæ autor uideri. Hoc solũ audebo dixisse: quia facundia mantuañi multiplex & multiformis est: & dicendi genus omne cõplectitur. Ecce enim in Cicerone uestro unus eloquentiæ tenor ẽ: ille abundans & torrens & copiosus. Oratoꝝ autem nõ simplex nec una natura est: sed hic fluit & redundat: cõtra ille breuiter & circũcise dicere affectat. Tenuis quidã & siccus & sobrius amat quandã dicendi frugalitatem: alius pingui & luculenta & florida oratiõe lasciuit. In qua tanta oĩum dissimulatione: unus omnino inuenitur Virgilius: qui eloquentiam ex omni genere conflauerit.

Virgilii laus

r Espondit Auienus: Apertius uellem me has diuersitates sub personarum exemplis doceres. Quattuor sunt inquit Eusebius genera dicendi. Copiosum in quo Cicero dominatur. Breue in quo Salustius regnat. Siccum quod Frontoni ascribitur. Pingue & floridum in quo Plynius secundus quondam: & nunc nullo ueterum minor noster Symmachus luxuriatur. Sed apud unum Maronem hæc quattuor genera reperies. Vis audire illum tanta breuitate dicentem: ut artari magis & cõtrahi breuitas ipsa non possit? Et campos ubi troia fuit. Ecce paucissimis uerbis maximam ciuitatẽ hausit & absorpsit: non reliquit ille nec ruinam. Vis hoc ipsum copiosissime dicat? Venit summa dies & ieluctabile tempus Dardaniæ: fuimus troes: fuit ilium & ingens Gloria teucrorum. ferus omnia iuppiter argos Transtulit: incensa danai dominantur in urbe. O patria: o diuum domus ilium: & inclyta bello Mœnia dardanidum. Quis cladem illius noctis: quis funera fando Explicet? aut possit lachrymis æquare labores? Vrbs antiqua ruit multos dominata per

Dicẽdi genera quattuor

Absorpsit

annos. Quis fons: quis torrens: quod mare tot fluctibus: quot hic uerbis inundauit. Cedo nūc siccum illud genus elocutionis: Turnus ut anteuolans tardū præcesserat agmen: Viginti lectis equitum comitatus: & urbi Improuisus adest: maculis quem thracius albis Portat equus cristaq; tegit galea aurea rubra. Hoc idē quo cultu: q̄ florida oratione quum libuerit ꝓfertur? Forte sacer cibele choreus olimq; sacerdos Insignis lōge phrygiis fulgebat in armis. Spumātemq; agitabat equum: quē pellis ahenis In plumā squāmis auro conserta tegebat. Ipse peregrina ferrugine clarus & ostro Spicula torquebat Lycio gortynia cornu: Pictus acu tunicas & barbara tegmina crurum. Sed hæc quidem inter se separata sunt. Vis aūt uidere quēadmodū hæc quattuor genera dicendi Virgilius ipse ꝑmisceat? & faciat unū quoddā ex omni diuersitate pulcherrimū tēperamentum? Sæpe etiā steriles īcendere profuit agros: Atq; leuē stipulā crepitantibus urere flāmis. Siue īde occultas uires & pabula terræ Pinguia cōcipiunt: siue illis omne ꝑ ignem Excoquitur uitiū: atq; exudat inutilis humor. Seu plures calor ille uias & cæca relaxat Spiramenta: nouas ueniat qua succus in herbas. Seu durat magis & uenas astringit hiātes: Ne tenues pluuiæ rapidi ue potētia solis Acrior: aut boreæ penetrabile frigus adurat. Ecce dicēdi genus: quod nusq̄ alibi dep̄hendes: in quo nec p̄ceps breuitas: nec infinita copia: nec ieiuna siccitas: nec lætitia pinguis.

Sunt præterea stili dicendi duo dispari moralitate diuersi. Vnus est maturus & grauis: qualis Crasso assignatur. Hoc Virgilius utitur: quum Latinus præcipit Turno. O p̄stans animi iuuenis quantū ipse feroci Virtute exuperas: tanto me impēsius æquū est Consulere: & reliqua. Alter huic cōtrarius ardens & erectus & infensus: quali est usus Antonius. Nec hunc apud Virgiliū frustra desideraueris. Haud talia dudum Dicta dabas: morere. & fratrē ne desere frater. Vides ne eloquentiā oīum uarietate distinctā: quā quidē mihi uidetur Virgilius: nō sine quodā p̄sagio quo se oīum ꝓfectibus p̄parabat: de īdustria ꝑmiscuisse. Idq; nō mortali: sed diuino īgenio p̄uidisse: atq; adeo nō aliū ducem secutus q̄ ipsam rerum oīum matrē naturā. Hanc p̄texuit uelut in musica concordia dissonoꝝ. Quippe si mūdum ipsum diligēter īspicias: magnā similitudinē diuini illius & huius poetici operis īuenies. Nā qualiter eloquentia Maronis ad oīum mores ītegra est: nunc breuis: nunc copiosa: nunc sicca: nunc florida: nunc simul oīa: īterdum lenis aut torrens: sic terra ipsa hic læta segetibus & pratis: ibi siluis & rupibus hispida: hic sicca arenis: hic irrigua fontibus: pars uasto aperitur mari. Ignoscite: nec nimium me uocetis: qui naturæ rerum Virgilium cōparaui. Intra ipsum enim mihi uisum ē: si dicerem decem rhetoꝝ qui apud athenas atticas floruerunt: stilos īter se diuersos hunc unum permiscuisse.

Stili dicendi duo

Tunc Euāgelus irridēti similis: Bene inq̄t opifici deo a rure mātuano

poetam comparas:quem græcos rhetores quoꝝ fecisti mentionem: nec omnino legisse asseuerauerim. Vnde enim ueneto rusticis parentibus nato inter siluas & frutices educato:uel leuis græcarum noticia litteraꝝ.

Et Eustachius: Caue inquit Euangele græcoꝝ quēquam de summis autoribus tātā græcæ doctrinæ hausisse copiā credas: quātā solertia Maronis uel assecuta est:uel in suo opere digessit:Nā præter philosophiæ & astronomiæ amplam illā copiā:de qua supra disseruimus: non parua sunt alia quæ traxit a græcis:& carmini suo tanq̄ illic nata conseruit.

Et Prætextatus oratus sis inquit Eustachi:ut hæc quoq; cōmunia nobiscum uelis:quantū memoria repente incitata suffecerit. Oēs prætextatum secuti ad disserendum Eustachium ꝓuocauerūt. Ille sic incipit.

Quæ Virgilius traxit a græcis dicturū ne me putatis ea quæ uulgo nota sunt:ꝙ Theocritum sibi fecerit pastoralis operis autorē: ruralis Hesiodū:& ꝙ in ipsis georgicis tēpestatis serenitatisq; signa de Arati phænomenis traxerit: Vel ꝙ euersionem troiæ cū sinone suo & equo ligneo cæterisq; oibus quæ librū secundū faciunt: a Pisandro pene ad uerbū transcripserit:qui iter græcos poetas eminet ope:quod a nuptiis Iouis & Iunonis icipiens uniuersas historias quæ mediis oibus sæculis usq; ad ætatem ipsius Pisandri contigerunt:i unam seriem coactas redegerit: & unū ex diuersis hiatibus temporꝝ corpus effecerit. In quo opere iter historias cæteras interitus quoq; troiæ in hunc modum relatus est. Quæ fideliter Maro interpretando fabricatus est sibi iliacæ urbis ruinam. Sed & hæc & talia ut pueris decantata prætereo. Iam uero æneis ipsa nō ne ab Homero sibi mutuata est: Errorem primū ex odyssea: deinde ex iliade pugnas: quia opis ordinem necessario rerū ordo mutauit. quum apud Homerū prius iliacum bellū gestum sit:deinde reuertenti de troia error contigerit Vlyxi. Apud Maronē uero Aeneæ nauigatio bella quæ postea in Italia sunt gesta:ꝓcesserit. Rursus Homerus quū uellet iniquū græcis Apollinē facere:cām struxit de sacerdotis iniuria. Hic ut troianis Iunonem faceret infestā:causaꝝ sibi cōgeriem cōparauit. Nec illud cū cura magna relaturus sum:licet ut existimo nō oibus obseruatū: ꝙ quū primo uersu ꝓmisisset productū sese de troiæ littoribus Aeneā. Troiæ qui primus ab oris Italiā fato profugus lauinaq; uenit Littora. Vbi ad ianuam narrandi uenit:Aeneæ classē nō de troia:sed de sicilia ꝓducit. Vix e cōspectu siculæ telluris in altū Vela dabāt læti: qđ totū homericis filis texuit: Ipse enī uitans in poemate historicorū similitudinē q̄bus lex est icipere ab initio rerū: & continuā narrationem ad finē usq; ꝑducere:ipse poetica disciplina a rerum medio cœpit:& ad initium post reuersus ē. Ergo Vlyxis errorem nō icipit a troiano littore describere: sed facit eum primo nauigantē de isula calypsonis:& ex persona sua ꝑducit ad phæacas. Illic in cōuiuio Alcinoi regis narrat ipse quēadmodum de troia ad calypsonē usq; ꝑuene

rit. Post phæacas rursus Vlyxis nauigationem usq; ad ithacam ex perso-
na ꝓpria poeta describit. Quē secutus Maro: Aeneam de sicilia ꝓducit:
cuius nauigationem describēdo ꝑducit ad libyam. Illic in cōuiuio Dido
nis narrat ipse Aeneas usq; ad siciliam de troia nauigationē suam: & addi
dit uno uersu: qd' iam copiose poeta descripserat: Hinc me digressum ue
stris deus appulit oris. Post africā quoq; rursus poeta ex persona sua iter
classis usq; ad ipsam describit italiam. Interea mediū æneas iam classe te-
nebat Certus iter. Quid ꝙ & omne opus uirgilianum uelut de quodā
homerici operis speculo formatum est: Nam & tempestas mira imitatiōe
descripta est. Versus utriusq; qui uolet conferat: Vt Venus in nausicaæ
locum Alcinoi filiæ successit. Ipsa autem Dido refert speciem regis Alci-
noi conuiuium celebrantis. Scylla quoq; & charybdis & circe decenter
attingitur: & pro solis armentis: strophades insulæ finguntᷣ. At pro cōsul
tatione inferorum: descensus ad eos cum comitatu sacerdotis inducitur.
Ibi Palinurus Elpenori: sed & infesto Aiaci infesta Dido: & Tyresiæ con
siliis: Anchisæ monita respondent. Iam prælia Iliadis: & uulnerum non si
ne disciplinæ perfectione descriptio: & enumeratio auxiliorum duplex: &
fabricatio armoꝝ: & ludicri certaminis uarietas: ictumq; inter reges & ru-
ptum fœdus: & speculatio nocturna: & legatio reportans a Diomede re-
pulsam: Achillis exemplo: & super Pallante: ut patroclo lamentatio. & al
tercatio ut Achillis & Agamennonis: ita Drancis & Turni. Vtrobiq; enī
alter suū: alter publicum cōmodum cogitabat. Pugna singularis Aeneæ
atq; Turni: ut Achillis & Hectoris: & captiui inferiis destinati: ut illic Pa
trocli: hic Pallātis: Sulmone creatos Quattuor hic iuuenes: totidē quos
educat ufens Viuentes rapit inferias: quos imolet umbris. Quid ꝙ pro
Lycaone homerico: qui inter fugientes depræhensus nō mirum si ad pre
ces confugerat: nec tamen Achilles propter occisi Patrocli dolorem pe-
percit: simili conditione Magus in medio tumultu subornatus est. Inde
mago procul infensam contenderat hastam. Et quū ille genua amplectēs
uitā supplexq; petisset: respondit: Belli cōmertia turnus Sustulit ista pri-
or iam tum pallante perēpto. Sed & insultatio Achillis in ipsum Lycao-
nem iam peremptū in Tarquitū a Marone transfertur: Ille ait.

ἐνταῦθοι νῦν κεισο μετιχθυσιν οισ ὠτει λησ
αιμᾶ πολιχμησοῦται ακηδεεσ ουδὲ σε μητὴρ
ενθεμενη λεχεεσσι γοησεται αλλα σκαμανδροσ
οισει δεινηεισ εισωαλὸσ ἐυρέακολπον: & cætera. At hic no-
ster. Istic nunc metuende iace: & reliqua Et si uultis me & ipsos proferre
uersus ad uerbū pene translatos: licet omnes præsens memoria non sug
gerat: tamen qui se dederint obuios annotabo.

νευρην μεν μαζῶπελᾶσεν τοξω δεσιδηρον

Totam rem quanto compendio lingua ditior explicauit Vester: licet pe-

riodo usus:idem tamen dixit.
Adduxit longe:donec curuata coirent
Inter se capita:& manibus iam tangeret æquis
Leua aciem ferri:dextra neruoq; papillam.
αλλοτε δη την νησον ελειπομεν ουδε τισ αλλη
φαινετο γαιαων αλλ ουρανοσ ηδε θαλαττα
δη τοτε κυανεην νεφελην εστησε κρονιων
νηοσ υπερ γλαφυρησ ηχλυσε δε ποντοσ υπ αυτησ
Nec iam amplius ulla Apparet tellus cælū undiq; & undiq; pontus

Curuata in molis faciem circūstetit unda. Et de tartaro ille ait.
Τοσσον ενερθ αιδεω οσον ουρανοσ εστ απο γαιησ.
Bis patet in præceps tantum:tenditq; sub umbras
Quantus ad ætherium cæli suspectus olympum.
αυταρ επει ποσιοσ και εδητυοσ εξ ερον εντο
Postq̄ exempta fames:& amor compressus edendi.
ωσ εφατ ευχομενοσ του δ εκλυε μητιετα ζευσ
Τω δ ετερον μεν εδωκε πατηρ. ετερον δ ανενευσεν
νηων μεν οι απωσασθαι πολεμον τε μαχην τε
δωκε σοον δ ανενευσε μαχησ εξ απονεεσθαι
Audiit & uoti phœbus succedere partem
Mente dedit:partem uolucres dispersit in auras.
και παιδων παιδεσ τοι κεν μετοπισθε γενονται
Hic domus æneæ cunctis dominabitur oris:
Et nati natorum & qui nascentur ab illis.
Et alibi ille ait.
και τοτε δυσσηοσ λυτο γουνατα και φιλον ητορ
οχθησασ δ αρα ειπε προσ ον μεγαλητορα θυμον
Hic de duobus unum fabricatus est.
Ex templo æneæ soluuntur frigore membra:
αξον δη εγχοσ διομηδεοσ ηδε και αυτον
πρηνεα δοσ πεσεειν σκαιων προπαροιθε πυλαων
Armipotens præsens belli tritonia uirgo
Frange manu telum phrygii prædonis:& ipsum
Pronum sterne solo:portisq; effunde sub ipsis.
ητ ολιγη μεν πρωτα κορυσσεται αυταρ επειτα
ουρανω εστηριξε καρη και επι χθονι βαινει
Ingrediturq; solo & caput inter nubila condit.
Ille de somno ait.

Dulcis & alta quies placidæq; simillima morti.

καὶ μὰ τόδε σκῆπτρον. τὸ μὲν οὔποτε φύλλα καὶ ὄζους
φύσει, ἐπεὶ δὴ πρῶτα τομὴν ἐν ὄρεσσι λέλοιπεν
οὐδ᾽ ἀναθηλήσει: περὶ γάρ ῥά ἑ χαλκὸς ἔλεψε
φύλλα τε καὶ φλοιόν. νῦν αὖτέ μιν υἷες ἀχαιῶν
ἐν παλάμῃς φορέουσι δικασπόλοι οἵτε θέμιστας
πρὸς Διὸς εἰρύαται. ὁ δέ τοι μέγας ἔσσεται ὅρκος
Vt sceptrum hoc (dextra sceptrum nam forte gerebat)
Nunq̃ fronde leui fundet uirgulta neq; umbram:
Q uum semel in siluis imo de stirpe recisum
Matre caret: posuitq; comas & brachia ferro:
Olim arbos nunc artificis manus ære decoro
Inclusit. patribusq; dedit gestare latinis.

s Ed iam si uidetur a collatione uersuum trãslatorum facesso: ut nec uniformis narratio pariat ex satietate fastidium: & sermo ad alia nõ minus præsenti causæ apta uertatur. Perge quæso inquit Auienus omnia quæ de homero subtraxit inuestigare. Q uid enim suauius: q̃ duos præcipuos uates audire idem loquentes? Q uia quum tria hæc ex æquo impossibilia putentur: uel Ioui fulmẽ: uel Herculi clauam: uel uersum Homero subtrahere: Q uod & si fieri posset: alium tamẽ nullum deceret: uel fulmen præter Iouem iacere: uel certare præter Herculem robore: uel canere quod cecinit Homerus: Hic opportune in opus suũ quæ prior uates dixerat transferendo fecit ut sua esse credantur. Ergo pro uoto omniũ feceris: si cum hoc cœtu cõmunicata uelis quæcunq; uestro noster poeta mutuatus est. Cedo igitur Eustachius ait. uirgilianum uolumẽ: quia locos eius singulos inspiciens: homericorum uersuum promptius admonebor. Q uũq; Symmachi iussu famulus de bibliotheca petitum librũ detulisset: temere uoluit. Eustachius. Et dum uersus quos fors obtulisset inspiceret: uide te inquit portum ad ciuitatem Didonis ex ithaca migrantẽ. Impossibilia tria.

Est in secessu longo locus: insula portum
Efficit obiectu laterum: quibus omnis ab alto
Frangitur inq; sinus scindit sese unda reductos.
Hinc atq; hinc uastæ rupes: geminiq; minantur
In cælum scopuli: quorum sub uertice late
Aequora tuta silent: tum siluis scæna coruscis
Desuper: horrentiq; atrum nemus iminet umbra:
Fronre sub aduersa scopulis pendentibus antrum:
Intus aquæ dulces: uiuoq; sedilia saxo:
Nympharum domus. hic fessas non uincula naues
Vlla tenent: unco non alligat anchora morsu.
φόρκυνος δέ τίς ἐστι λιμὴν ἁλίοιο γέροντος
ἐν δήμῳ ἰθάκης δύο δὲ προβλῆτες ἐν αὐτῷ

ακται απορρωγεσ λιμενοσ ποτι πεπτηυιαι
αι τ ανεμων σκεπωωσι δυσαηων μεγα κυμα
εκτοσθεν τοσθεν δεταvευ δεσμοιο μενουσι
νηεσ ευσελμοι οταν ορμου μετρον ικωνται
αυταρ επι κρατοσ λιμενοσ τανυφυλλοσ ελαιη
αγχοθι δ αυτησ αντρον απηρατον ηεροηδεσ
ιρων νυμφαων αι νηιαδεσ καλεονται
εν δε κρητηρεσ τε και αμφιφορηεσ εασι
λαινοι ενθα δε πειτα τιθαι βωσσουσι μελισσαι

e T quũ rogasset Auienus:ut non sparsim sed ab initio per ordinem annotaret:ille manu retractis in calcem foliis: sic exorsus est.

Aeole nanq; tibi diuum pater atq; hominum rex
Et mulcere dedit fluctus & tollere uento:
Sunt mihi bis septem præstanti corpore nymphæ:
Quarum quæ forma pulcherrima deiopeam
Cõnubio iungam stabili:propriamq; dicabo.

Tempestas Aeneæ Aeolo cõcitante cũ allocutiõe ducis res suas cõclamantis de Vlyxis tempestate & allocutiõe descripta est: in qua Aeoli locum Neptunus optinuit. Versus quoniam utrobiq; multi sunt;non inserui. Qui uolet legere ex hoc uersu habebit exordium.

Hæc ubi dicta:cauum conuersa cuspide montem
Et apud Homerum de quinto odyssææ.

ωσ ειπων συναγε νεφελασ εταραξε δε ποντον
χερσι τριαιναν ελων πασασ δ ορωθυνεν αελλασ
παντοιων ανεμων.

Vt primum lux alma data est exire locosq;
Explorare nouos:quas uento accesserit oras:
Qui teneant(nam inculta uidet)homines ne: feræue:
Quærere constituit:sociisq; exacta referre.

εζομενοσ δ ωρμαινε κατα φρενα και κατα θυμον
ωμοι εγω τεων αυτε βροτων εσ γαιαν ικανω
ηροι γ υβρισαι γε και αγριοι. ουδε δικαιοι
ηε φιλοξεινοι και σφιν νοοσ εστι θεουδησ
αλλ αγε γω αυτοσ πειρησωμαι ηδε ιδωμαι.

Nulla tuarum audita mihi neq; uisa sororum:
O q̃ te memorem uirgo:nãq; haud tibi uultus
Mortalis:nec uox hominem sonat:o dea certe
An phœbi soror:an nympharum sanguinis una.

γουνουμαι σε ανασσα θεοσ νυ τοι η βροτοσ εσσι
ει μεν τισ θεοσ εσσι τοι ουρανον ευρυν εχουσιν
αρτεμιδι σε εγωγε διοσ κουρη μεγαλοιο

ειδοσ τε μεγεθοσ τε φυην τεγγισ αει σκω
O dea si prima repetens ab origine pergam:
Et uacet annales nostrorum audire laborum:
Ante diem clauso componet uesper olympo

At uenus obscuro gradientes aere sepsit:
Et multum nebulæ circum dea fudit amictu:
Cernere nequis eos neu quis contingere possit:
Moliriue moram: aut ueniendi poscere causas
και τοτο δυσσευσ ωρτο πολιν δι μεν αυταρ αθηνη
πολλην ηερα χευε φιλα φρονεουσ οδυσηι
μητισ φαιηκων μεγαθυμων αντιβολησασ
κερτομεοι τε πεεσσι και εξερεοιτο τισ ειη.
Q ualis in eurotæ ripis aut per iuga cynthi
Exercet diana choros: quam mille secutæ
Hinc atq; hinc glomerantur oreades: illa pharetram
Fert humero: gradiensq; deas supereminet omnes.
Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.
Talis erat dido: talem se læta ferebat.
οιη δ αρτεμισ εισι κατουρεα ιοχεαιρα
η κατα τηυγετον περιμηκετον ηερυμανθον
τερπομενη καπροισι και ωκειησ ελαφοισι
τη δε θ αμα κουραι νυμφαι διοσ αιγιοχοιο
αγρονομοι παιζουσι. γεγηθε δε τε φρενα λητω
πασαων δ υπερ ηγε καρη εχει η δε μετωπα
ρεια δ αριγνωτη πελεται καλαι δε τε παγαι
ωσ ηγ αμφιπολοισι μετεπρεπε παρθενοσ αδμησ
Restitit æneas: claraq; in luce refulsit
Os humerosq; deo similis: nanq; ipsa decoram
Cæsariem nato genitrix: lumenq; iuuentæ
Purpureum & lætos oculis afflarat honores.
Q uale manus addunt ebori decus: aut ubi flauo
Argentum pariusue lapis circundatur auro.
Τον μεν αθηναιη θηκε διοσ εκγεγαυια
μειζονα τ εισιδεειν και πασσονα κα δ δε καρητοσ
ουλασ ηκε κομασ υακινθινω ανθει ομοιασ
ωσ δ οτε τισ χρυσον περι χευεται αργυρω ανηρ
ιδρισ. ον ηφεστοσ δεδαεν και παλλασ αθηνη
τεχνην παντοιην χαριεντα δε εργα τελειει

ωσ αρα τω κατεχευε χαριν κεφαλητε και ωμοισ
Coram quem quæritis adsum
Troius æneas libycis ereptus ab undis.

Conticuere omnes intentiq; ora tenebant.
Infandum regina iubes renouare dolorem:
Troianas ut opes & lamentabile regnum
Eruerint danai.
σοι δεμα κηδεα θυμοσ επετραπετο στονοεντα
ειρεσθοφρετι μαλλον οδυρομενοσ στοναχιζω
Pars stupet innuptæ donum exitiale mineruæ
Et molē mirantur equi:primusq; thymœtes
Duci intra muros hortatur.& arce locari:
Siue dolo:seu iam Troiæ sic fata ferebant:
At capys:& quorum melior sententia menti
Aut pelago danaum insidias suspectaq; dona
Præcipitare iubent:subiectisq; urere flammis:
Aut terebrare cauas uteri & tentare latebras:
Scinditur incertum studia in contraria uulgus.
ωσ ο μεν ειστηκει τοι δακριτα πολλαγορευον
ημενοιαγχαυτωτριχα δεσφισιν ηνδανεβουλη
ηε διατμηξαι κοιλον δορυνηλει χαλκω
ηκαταπετραων βαλεειν ερυσαντασ επακρησ
ηεααν μεγαγαλμα θεων θελκτηριον ειναι
Vertitur intetea cælum:& ruit oceano nox
Inuoluens umbra magna terramq; polumq;.

Hei mihi qualis erat:quantum mutatus ab illo
Hectore:qui redit exuuias indutus achillis:
Vel danaum phrygios iaculatus puppibus ignes:

Iuuenisq; chorebus
Mygdonides illis qui ad troiam forte diebus
Venerat insano cassandræ incensus amore:
Et gener auxilium priamo phrygibusq; ferebat.

Sic animis iuuenum furor additus.inde lupi ceu
Raptores atra in nebula:quos improba uentris
Exegit cæcos rabies:catuliq; relicti
Faucibus expectant siccis:per tela per hostes
Vadimus haud dubia in mortem:mediæq; tenemus
Vrbis iter:nox atra caua circũuolat umbra.

Improuisum aspris ueluti qui sentibus anguem
Pressit humi nitens:trepidusq; repente refugit
Attolentem iras & cærula colla tumentem:
Haud secus androgeus uisu tremefactus abibat.
ὼσ δοτετισ δρακόντα ιδὼνπαλινορσὸσ ἀπέστη
ουρεὸσ ενβησσησ.υποτὲτρομόσ ελλαβεγυ̃ια
αψδαναχώρησεν ὼχροστέ μινέιλε παρειάσ
ὼσ αυθισ καθομιλον εδυτρὼων αγερωχων
δεισασ ατρεὼσ υιὸν αλεξανδρὸσ θεοειδησ.
Q ualis ubi in lucem coluber mala gramina pastus
Frigida sub terra lisum quem bruma tegebat:
Nunc positis nouus exuuiis nitidusq; iuuenta
Lubrica conuoluit sublato pectore terga
Arduus ad solem:& linguis micat ore trisulcis:

Non sic aggeribus ruptis quũ spumeus amnis
Exiit:oppositasq; euicit gurgite moles
Fertur in arua furens cumulo:camposq; per omnes
Cum stabulis armenta trahit.

Ter conatus ibi collo dare brachia circum̄
Ter frustra comprensa manus effugit imago
Par leuibus uentis uolucriq; simillima somno.
τρισ μεν εφορμηθην ελεειν τε με θυμοσ ανωγε
τρισ δε μοι εκ χειρῶν σκιη εικελον η και ονειρω
επτατο.
Alia tẽpestas Aeneæ hic. & illic Vlyxis nũerosis ābæ uersibus
Sed hæc incipiunt ita.
Postq̄ altũ tenuere rates: nec iam amplius ullæ. Ille ait

Accipe & hæc manuum tibi q̄ monumenta mearum
Sint puer.

Tendunt uela noti: fugimus spumantibus undis
Qua cursum uentusq; gubernatorq; uocabant.

Dextrum scylla latus. leuũ implacata charybdis
Obsidet: atq; imo barathri ter gurgite uastos
Sorbet in abruptum fluctus: rursusq; sub auras
Erigit alternos: & sydera uerberat unda.
At scyllam cæcis cohibet spelunca latebris
Ora exertantem: & naues in saxa trahentem:
Prima hominis facies: & pulchro pectore uirgo
Pube tenus: postrema immani corpore pistris
Delphinum caudas utero commissa luporum.
Præstat trinacrii metas lustrare pachyni
Cessantem longos & circunflectere cursus:
Quam semel informem uasto uidisse sub antro
Scyllam & cæruleis canibus resonantia saxa.
Homerus de charybdi & de scylla.
ενθεν μεν γαρ σκυλλη εθερωθι δε δια χαρυβδισ
δεινον ανερροιβδησε θαλασσησ αλμυρον υδωρ
ητοι οτεξεμεσειε λεβησ ωσ εν πυρι πολλω
πασαναμορ μυρεσκε κυκωμενη υψοσε δαχνη

ακροισι σκοπελοισι ε παμφοτεροισιν επιπτεν
αλλοταν αυθισ αναβρωξειεγε αλμυρον υδωρ
πασεν τοοθε φανεσκε κυκωμενη αμφι δε πετρη
δεινον βεβρυχει υπενερθε δε γαια φανεσκε
ψαμμω κυανεη.
O mihi ſola mei ſuper aſtyanactis imago:
Sic oculos ſic ille manus ſic ora ferebat.
κεινου γαρ τοιοι δε ποδεσ τοιαι δετε χειρεσ
οφθαλμωντε βολαι κεφαλη τεφυπερθετε χαιται
Ter ſcopuli clamorem inter caua ſaxa dedere:
Ter ſpumam eliſam:& rorantia uidimus aſtra.

Qualis coniecta cerua ſagitta:
Quam procul incautam nemora inter creſia fixit
Paſtor agens telis:liquitq; uolatile ferrum
Neſcius: illa fuga ſyluas ſaltuſq; peragrat
Dictæos:hæret lateri letalis arundo.

Dixerat.ille patris magni parere parabat
Imperio:& primum pedibus talaria nectit
Aurea:quæ ſublimem aliis ſiue æquora ſupra
Seu terram rapido pariter cum flamine portant.
Tum uirgam capit.hac animas ille euocat orco
Pallentes:alias ſub tartara triſtia mittit.
Dat ſomnos adimitq;:& lumina morte reſignat.
Illa fretus agit uentos: & turbida tranat
Nubila.
ωσ εφατου δ απιθησε διακτοροσ αργειφοντησ
αυτικεπειθυπο ποσσιν εδησατο καλα πεδιλα
αμβροσια χρυσειατ αμιν φερον ημεν εφυγρην
ηδ επα πειρονα γαιαν αμα πνοιησ ανεμοιο
ειλετο δε ραβδον τη τανδρων ομματα θελγει
ων εθελει τουσ δαυτε και υπνωοντασ εγειρει
την μετα χερσιν εχων πετατο κρατυσ αργειφοντησ.
Ac ueluti annoſam ualido quum robore quercum
Alpini boreæ nunc hinc nunc flatibus illinc
Eruere inter ſe certant: it ſtridor: & alte

Consternunt terram concusso stipite frondes.
Ipsa hæret scopulis:& quantum uertice ad auras
Aetherias tantum radice in tartara tendit.

Et iam prima nouo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens aurora cubile.
ηῶσ δεκλεχεῶν παραγαυοῦ τιθῶνοιό
ωρνυτι ναθαρατοισι φόωσ φερη η δε βροτοῖσι
Vt pelagus tenuere rates:nec iam amplius ulla
Occurrit tellus: maria undiq; & undiq; cælum:
Olli cæruleus supra caput astitit imber
Noctem hyememq; ferens:& inhorruit unda tenebris.

Vinaq; fundebat pateris:animamq; uocabat
Anchisæ magni:manesq; acheronte remissos.
οινον αφυσσαμενοσ χαμα διο χεε δευε δε γαῖαν
ψυχην κικλησκῶν πατροκλῆοσ δειλοιο
Leuibus huic hamis consertam auroq; trilicem
Loricam:quam demoleo detraxerat ipse
Victor apud rapidum simoenta sub ilio alto.
τῶ μεν εγω δωσω το δε φασγανον αργυρόηλον
καλον θρηικιον το μεν αστεροπαῖον απηυρων.
Et cursoꝝ certamẽ utrobiq; simile:& qa uersibus ẽ apud utrũ
q; numerosis:locũ loco similẽ lector iueniet.Initia hæc sunt.
Hæc ubi dicta locum:capiunt:signoq; repente
ὼσ εφὰτ ὢρνυτο δ αυτικ οιλησσ ταχυσ αιὰσ
αν δ ὀδυσευσ πολυμητισ ἔπειτα δε νεστοροσ υἱοσ
Pugilum certamen apud hunc incipit:
Constitit indigitos extemplo arrectus uterq;. Apud illum:
αντα δ ανασχομενω χερσι στιβαρησιν αμα μφω
συνρεπεσον συν δεσφι βαρειαι χειρεσ εμιχθεν.
Si uelis comparare certantes sagittis:inuenies hæc utriusq; principia.
Protinus æneas celeri certare sagitta:
αυταρ ο τοξευθησι τιθη ιοεντα σιδηρων
καδ δε τιθη δεκα μεν πελεκεασ δεκα δ ημιπελεκκα

Capita locorum ubi longa narratio eſt: dixiſſe ſufficiet: ut quid unde natum ſit: lector inueniet.

Dixerat. & tenues fugit ceu fumus in auras:

ψυχη δε κατα χθονοσ ηυτε καπνοσ ωχετο τετριγυια

Aeneas quo deinde ruis? quo proripis inquit?

Q uem fugis? aut quis te a noſtris complexibus arcet:

Ter conatus erat collo dare brachia circum:
Ter fruſtra compreſſa manus effugit imago.

τρισ μεν εφορμηθην ελεειν δε με θυμοσ ανωγε
τρισ δε μοι εκ χειρων σκιη εικελον η και ονειρω
επτατο.

Sepultura Palinuri formata eſt de Patrocli ſepultura. Hæc incipit.
Principio pinguem tædis & robore ſecto. Ille ſic ait.

κηδεμονεσ δε παραυθι μενον και νηεον υλην
ποιησαν δε πυρην εκατομπεδον ενθα και ενθα. Et alibi.

Ipſa uero utriuſq; tumuli inſignia q̃ paria?

At pius æneas ingenti mole ſepulcrum
Impoſuit: ſuaq; arma uiro remumq; tubamq;
Monte ſub aerio: qui nunc miſenus ab illo
Dicitur: æternumq; tenet per ſecula nomen.

αυταρ επει νεκρον τε καη και τευχεα νεκρου
τυμβον χευαντεσ και επι ςηλην ερυσαντεσ
πηξαμεν ακροτατω τυμβω ευηρεσ ερετμον

Tum conſanguineus leti ſopor:

ενθ υπνω συμβλητο κασιγνητω θανατοιο. και τω νηδυμοσ υπνοσ επι βλεφαροισιν επιπτεν νηγρετοσ ηδυςοσ θανατω αγχιςα εοικωσ.

Q uod te per cæli iocundum lumen & auras
Per genitorem oro per ſpes ſurgentis Iuli
Eripe me his inuicte malis: aut tu mihi terram
Iniice: nãq; potes: portuſq; requirere uelinos.

νυν δε σε των οπιθεν γουναζομαι ου παρεοντων
προσ τ αλοχου και πατροσ ο σ ετρεφε τυτθον εοντα
τηλεμαχου θ ον μουνον ενι μεγαροισιν ελειπεσ
μη μ ακλαυςον αθαπτον ιων οπιθεν καταλειπησ
νοσφισθεισ μη τοι τι θεων μηνιμα γενωμαι
αλλα με κακκηαι συν τευχεσιν ασσα μοι εςιν
σημα τε μοι χευαι πολιησ επι θινι θαλασσησ.

Nec non & tityon terræ omnipotentis alumnum
Cernere erat:per tota nouem cui iugera corpus
Porrigitur: rostroq; immanis uultur adunco
Immortale iecur tondens:fœcundaq; pœnis
Viscera:rimaturq; epulis:habitatq; sub alto
Pectore nec fibris requies datur ulla renatis.
και τιτυον ιδον γαιης ερικυδεος υιον
κειμενον εν δαπεδω ο δε πεννεα κειτο πελεθρα
γυπε δε μιν εκατερθε παρημενω ηπαρ εκειρον
δερτρον εσω δυνοντες ο δουκ απαμυνετο χερσι
λητω γαρ ελκυσε διος κυδρης παρακοιτιν
πυθωδ' ερχομενην δια καλλιχορου πανοπηος
Non mihi si linguæ centum sint oraq; centum
Ferrea uox:omnis scelerum comprendere formas:
Omnia pœnarum percurrere nomina possem.
πληθυν δ' ουκ αν εγω μυθησομαι ουδ' ονομηνω
ουδ' ει μοι δεκα μεν γλωσσαι δεκα μεν στοματ' ειεν
φωνη δ' αρρηκτος χαλκειον δε μοι ητορ ενειη
Hinc exaudiri gemitus iræq; leonum
Vincla recusantum & sera sub nocte rudentum:
Setigeriq; sues atq; in præsepibus ursi
Sæuire:ac formæ magnorum ululare luporum:
Quos hominum ex facie dea sæua potentibus herbis
Induerat circe in uultus ac terga ferarum.
ευρον δ' εν βησσησι τετυγμενα δωματα κιρκης
ξεστοισιν λαεσσι περισκεπτω ενι χωρω
αμφι δε μιν λυκοι ησαν αρεστεροι ηδε λεοντες
τους αυτη κατεθελξεν επει κακα φαρμακε δωκεν
Quid petitis? quæ causa rates? aut cuius egentis
Littus ad ausonium tot per uada cærula uexit?
Siue errore uiæ seu tempestatibus acti:
Qualia multa mari nautæ patiuntur in alto.
ω ξεινοι τινες εστε ποθεν πλειθ' υγρα κελευθα
η τι κατα πρηξιν η μαψιδιως αλαληοθε
οια τε ληιστηρες υπειρ αλα τοι αλοωνται.
ψυχας παρθεμενοι κακον αλλοδαποισι φεροντες.
Cum sese e pastu referunt:& longa canoros.
Dant per colla modos: sonat amnis & asia longe
Pulsa palus.
των δ' ως ορνιθων πετεηνων εθνεα πολλα
χηνων η γερανων η κυκνων δουλιχοδειρων

ἀσίω ἐν λειμῶνι καϋστρίου ἀμφι ῥέεθρα
ἔνθα καὶ ἔνθα ποτῶνται ἀγαλλόμεναι πτερύγεσσι
κλαγγηδὸν προκαθιζόντων σμαραγεῖ δέ τε λειμών.
Illa uel intactæ ſegetis per ſumma uolaret
Gramina: nec teneras curſu læſiſſet ariſtas:
Vel mare per medium fluctu ſuſpenſa tumenti
Ferret iter:celeris nec tingeret æquore plantas.
αἱ δ' ὅτε μὲν σκιρτῷεν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν
ἄκρον ἐπ' ἀνθερίκων καρπὸν θέον οὐδὲ κατέκλων
ἀλλ' ὅτε μὲν σκιρτῷεν ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης
ἄκρον ἐπὶ ῥηγμῖνος ἁλὸς πολιοῖο θέεσκον
Veſcitur æneas ſimul & troiana iuuentus
Perpetui tergo bouis & luſtralibus extis.
τοῖσι δὲ βοῦν ἱέρευσεν ἄναξ ἀνδρῶν ἀγαμέμνων
ἄρσενα πενταέτηρον ὑπερμενεῖ κρονίωνι
νώτοισιν δ' αἴαντα διηνεκέεσσι γέραιρεν
Poſtq̃ exempta fames & amor compreſſus edendi:
Rex euandrus ait.
αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο
τοῖς ὁ γέρων πάμπρωτος ὑφαίνειν ἤρχετο μῆτιν
Euandrum ex humili tecto lux ſuſcitat alma:
Et matutini uolucrum ſub culmine cantus.
Conſurgit ſenior:tunicaq; inducitur artus:
Et tyrrhena pedum circundat uincula plantis:
Tum lateri atq; humeris tegeeum ſubligat enſem:
Demiſſa ab leua pantheræ terga retorquens.
Nec non & gemini cuſtodes limine ab alto
Procedunt:greſſumq; canes comitantur herilem.
ἕζετο ὀρθωθεὶς μαλακὸν δ' ἔνδυνε χιτῶνα
καλὸν νηγάτεον, περὶ δ' αὖ μέγα βάλλετο φᾶρος
ποσσὶ δ' ὑπαὶ λιπαροῖσιν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα
ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισι βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον
βῆ δ' ἴμεν εἰς ἀγορήν, παλάμῃ δ' ἔχε χάλκεον ἔγχος
οὐκ οἶος, ἅμα τῷ δὲ δύω κύνες ἀργοὶ ἕποντο
O mihi præteritos referat ſi iuppiter annos:
Qualis eram quum primam aciem præneſte ſub ipſa
Straui:ſcutorumq; incendi uictor aceruos:
Et regem hac herilum dextra ſub tartara miſi:
Naſcenti cui tris animas feronia mater
Horrendum dictu dederat: terna arma mouenda
Ter leto ſternendus erat:cui tum tamen omnis

Abſtulit hæc animas dextra:& totidem exuit armis.
ει Δῶσ ηβωοιμι βιη τεμοι εμπεδοσ ἔιη
ωσ οποτη λειοισι και ημιν νεικοσ ετιχθη
αμφι βοηλασιν οτεγῶκτανον ιπ πομενηα
Q ualis ubi oceani perfuſus lucifer unda:
Q uem uenus ante alios aſtrorum diligit ignes:
Extulit os ſacrum cælo tenebraſq; reſoluit.

En perfecta mei promiſſa coniugis arte
Munera:ne mox aut laurentes nate ſuperbos
Aut acrem dubites in prælia poſcere turnum.
Dixit: & amplexus nati cytherea petiuit:
Arma ſub aduerſa poſuit radiantia quercu.
αὐταρ επει Δη τευξε σακοσ μεγα τέ ςιβαρόντε
τευξαρα οι θωρηκα φαεινοτερον πυροσ αυγησ
τευξε Δε οι κορυθα βριαρην κροταφοισ αραρυιαν
καλην Δαι Δαλεην επι Δε χρυσεον λοφον ηκε
τευξε Δε οι κνημιΔασ εανου κασσι τεροιο
αυταρ επει παντοπλα καμεκλυτοσ αμφιγυηεισ
μηογροσ αχιλληοσ θηκε προπαροιθε αειρασ
Ille deæ donis & tanto lætus honore
Expleri nequit:atq; oculos per ſingula uoluit:
Miraturq;: interq; manus & brachia uerſat.
τερ πετ οΔεν χειρεσσιν εχων θεου ἀγλαα Δωρα
αυταρ επει φρεσιν ηισι τεταρπετο Δαι Δαλα λευσσων
Iri decus cæli:quis te mihi nubibus actam
Detulit in terras?

Nec ſolos tangit atridas Iſte dolor.

Sed uos o lecti: ferro quis ſcindere uallum
Apparat: & mecum inuadit trepidantia caſtra?

Q uod ſupereſt læti bene geſtis corpora rebus
Procurate uiri: & pugnam ſperate parari.
νυν Δερχεσ θ επι Δειπνον ινα συναγωμεν αρηα

Sic ait illachrymans: humero simul exuit ensem
Auratum: mira quem fecerat arte lycaon
Gnosius: atq; habilem uagina aptarat eburna.
Dat niso mnestheus pellem horrentisq; leonis
Exuuias: galeam fidus permutat alethes.
τυδείδη μὲν ἔδωκε μενεπτόλεμος θρασυμήδης
φάσγανον ἀμφῆκες. τὸ δ' ἑὸν παρὰ νηΐ λέλειπτο
καὶ σάκος ἀμφὶ δέ οἱ κυνέην κεφαλῆφιν ἔθηκε
ταυρείην ἄφαλόν τε καὶ ἄλοφον ἥτε καταῖτυξ
κέληται. ῥύεται δὲ κάρη θαλερῶν αἰζηῶν
μηριόνης δ' ὀδυσῆι δίδου βιὸν ἠδὲ φαρέτρην
καὶ ξίφος
Protinus armati incedunt: quos omnis euntes
Primorum manus ad portas iuuenumq; senumq;
Prosequitur uotis: nec non & pulcher iulus
τὼ δ' ἐπεὶ οὖν ὅπλοισιν ἔνι δεινοῖσιν ἐδύτην
βὰν ῥ' ἰέναι λιπέτην δὲ παραυτόθι πάντας ἀρίστους.
Egressi superant fossas: noctisq; per umbram
Castra inimica petunt: multis tamen ante futuri
Exitio. passim somno uinoq; per herbam
Corpora fusa uident. arrectos littore currus
Inter lora rotasq; uiros simul arma iacere
Vina simul: prior hyrtacides sic ore locutus.
Euryale audendum dextra: nunc ipsa uocat res
Hac iter est: tu ne qua manus se attollere nobis
A tergo possit: custodi: & consule longe.
Hæc ego uasta dabo. & lato te limite ducam.
τὼ δὲ βάτην προτέρω διά τ' ἔντεα καὶ μέλαν αἷμα
αἶψα δ' ἐπὶ θρηκῶν ἀνδρῶν τέλος ἷξον ἰόντες
οἱ δ' εὗδον καμάτῳ ἀδηκότες ἔνθεα δέ σφιν
καλὰ παρ' αὐτοῖσι χθονὶ κέκλιτο εὖ κατὰ κόσμον
τριστοιχεὶ παρὰ δέ σφιν ἑκάστῳ δίζυγες ἵπποι. Et paulopost:
τὸν δ' ὀδυσεὺς προπάροιθεν ἰδὼν διομήδεϊ δεῖξεν
οὗτός τοι διόμηδες ἀνήρ. οὗτοι δέ τοι ἵπποι
οὓς νῶϊν πίφαυσκε δόλων ὃν ἐπέφνομεν ἡμεῖς
ἀλλ' ἄγε δὴ πρόφερε κρατερὸν μένος. οὐδέ τί σε χρὴ
ἑστάμεναι μέλεον σὺν τεύχεσιν ἀλλὰ λὺ' ἵππους
ἠὲ σύ γ' ἄνδρας ἔναιρε μελήσουσι δ' ἐμοὶ ἵπποι.
Sed non augurio potuit depellere pestem.
ἀλλ' οὐκ οἰωνοῖσιν ἐρύσατο κῆρα μέλαιναν.
Et iam prima nouo spargebat lumine terras

Tithoni croceum linquens aurora cubile.
ηωσ Δεκ λεχεων παραγαυουτ ιθωνοιο
ωρνυθιν αθανατοισι φοωσ φερη ηΔε βροτοισιν.

Mater Euryali ad dirum nũcium: ut excussos de manibus radios: & pensa demitteret: ut per muros & uirorum agmina ululãs & coma scissa decurreret: ut effunderet dolorem in lamentationũ querelas: totum de Andromacha sumpsit lamentante mortem mariti.

O uere phrygiæ: neq; enim phryges.
ωμοι απηλητηρεσ αχαιιΔεσ ουκετ αχαιοι
Quos alios muros: quæ iam ultra mœnia habetis?
Vnus homo & uestris o ciues undiq; septus
Aggeribus tantas strages impune per urbem
Ediderit? iuuenum primos tot miserit orco?
Non infelicis patriæ ueterumq; deorum
Et magni æneæ segnes miseretq; pudetq;?

Tela manu iaciunt: quales sub nubibus atris
Strymoniæ dant signa grues: atq; æthera tranant
Cum sonitu: fugiuntq; notos clamore secundo.
Τρωεσ μεν κλαγγη τενοπη τισαν ορνιθεσ ωσ
η υτεπερ κλαγγη γερανων πελει ουρανοθι προ
αι τε πει ουν χειμωνα φυγον και αθεσφατον ομβρον
κλαγγη ταιγε πετονται επωκεανοιο ροαων
Ardet apex capiti: cristisq; ac uertice flamma
Funditur: & uastos umbo mouet aureus ignes.
Non secus ac liquida siquando nocte cometæ
Sanguinei lugubre rubent: aut syrius ardor
Ille sitim morbosq; ferens mortalibus ægris
Nascitur: & leuo contristat lumine cælum.
Δαιε οι εκ κορυθοσ τε και ασπιΔοσ ακαματον πυρ
αςερο πωρινω εναλιγκιον οςε μαλιςα
λαμπρον παμφαινησι λελουμενοσ ωκεανοιο
Τοιον οι πυρ Δαιεν απο κρατοσ τε και ωμων. Et alibi
παμφαινονθ ωσ τ αςηρ επησυμενοσ πεΔιοιο
οσ ρα τ οπωρησ εισιν αριζηλοι Δε οι αυγαι
φαινονται πολλοισι μετα ςασι νυκτοσ αμολγω
ο τε κεν ωριωνοσ επικλησιν τε καλεουσι

λαμπρότατος μὲν ὅγ᾽ ἐστί κακὸν δέ σῆμα τέτυκται
καί τε φέρει πολλὸν πυρετὸν δειλοῖσι βροτοῖσι
Stat ſua cuiq; dies:breue & irreparabile tempus
Omnibus eſt uitæ.

Fata uocant:metamq; dati peruenit ad æui.

Per patrios manes & ſpes ſurgentis iuli
Te precor hanc animam ſerues natoq; patriq;.
Eſt domns alta:iaent penitus defoſſa talenta
Celati argenti:ſunt auri pondera facti
Infectiq; mihi:non hic uictoria teucrum
Vertitur aut anima una dabit diſcrimina tanta
Dixerat.æneas contra cui talia reddit:
Argenti atq; auri memoras:quæ multa talenta
Natis parce tuis.belli commercia turnus
Suſtulit iſta prior iam tum pallante perempto.
Hoc patris anchiſæ manes:hoc ſentit iulus
Sic fatus galeam leua tenet:atq; reflexa
Ceruice orantis capulo tenus abdidit enſem.
ζώγρει ατρέος υἱὲ σὺ δ᾽ ἄξια δέξαι ἄποινα
πολλὰ δ᾽ ἐν ἀντιμάχοιο δόμοις κειμήλια κεῖται
χαλκός τε χρυσός τε πολύκμητός τε σίδηρος.
ζώγρει· αὐτὰρ ἐγὼν ἐμὲ λύσομαι ἔστι γὰρ ἔνδον
χαλκός τε χρυσός τε πολύκμητός τε σίδηρος
τῶν κ᾽ ὔμμιν χαρίσαιτο πατὴρ ἀπερείσι᾽ ἄποινα
εἴ κεν ἐμὲ ζωὸν πεπύθοιτ᾽ ἐπὶ νηυσὶν ἀχαιῶν
Impaſtus ſtabula alta leo ceu ſæpe peragrans:
Suadet enim ueſana fames:ſeu forte fugacem
Conſpxit capream aut ſurgentem in cornua ceruum:
Gaudet hyans imane:comaſq; arrexit & hæret
Viſceribus ſuper incumbens:lauit improba teter
Ora cruor:
Sic ruit in denſos alacer mezentius hoſtes.
ὥστε λέων ἐχάρη μεγάλῳ ἐπὶ σώματι κύρσας
εὑρὼν ἢ ἔλαφον κεραὸν ἢ ἄγριον αἶγα
πεινῶν
Spargitur & tellus lachrymis:ſparguntur & arma.
δεύοντο ψάμαθοι δεύοντο δὲ καὶ τεύχεα φωτῶν
δάκρυσι

Cingitur ipse furens certatim in prælia turnus:
Iamq; adeo rutulum thoraca indutus ahenis
Horrebat squamis:surasq; incluserat auro:
Tempora nudus adhuc:lateriq; accinxerat ensem
Fulgebatq; alta decurrens aureus arce.
κνημιδασ μεν πρωτα περι κνημησιν εθηκεν
καλασ αργυρεοισιν επισφυριοισ αραρυιασ
δευτερον δαυ θωρηκα περι στηθεσσιν εδυνεν
αμφι δαρωμοισιν βαλετο ξιφοσ αργυροηλον
χαλκεον αυταρ επειτα σακοσ μεγα τε στιβαροντε
ειλετο του δαπανευθε σελασ γενετο ηυτε μηνησ
Purpureus ueluti quum flos succisus aratro
Languescit moriens:lassoq; papauera collo
Demisere caput:pluuia quum forte grauantur:
μηκων δωσ ετερωσε καρη βαλεν ητ ενι κηπω
καρπω βριθομενη νοτιησι τε ειαρινησι
Et hæc quidem iudicio legentium relinquenda sunt:ut ipsi æstiment qd debeant de utriusque collatione sentire.Si tn̄ me cõsulas:nõ negabo.nõ nunq̃ Virgilium in transferendo densius excoluisse:ut in hoc loco.
Q ualis apes æstate noua per florea rura
Exercet sub sole labor:quum gentis adultos
Educunt fœtus:aut quum liquentia mella
Stipant:et dulci distendunt nectare cellas:
Aut onera accipiunt uenientum:aut agmine facto
Ignauum fucos pecus a præsepibus arcent.
Feruet opus:redolentq; thymo fragrantia mella.
ηυτε εθνεα εισι μελισσαων αδιναων
πετρησ εκ γλαφυρησ αιει νεον ερχομεναων
βοτρυδον δε πετονται επανθεσιν ειαρινοισιν
αι μεν τενθα αλισ πεποτηαται αι δε τε ενθα
Vides descriptas apes a Virgilio opifices ab Homero uagas? Alter discursum & solam uolatus uarietatem:alter exprimit natiuæ artis officiũ.
In his quoq; uersibus Maro extitit locupletior interpres.
O socii(neq; enim ignari sumus ante malorum)
O passi grauiora:dabit deus his quoq; finem.
Vos & scyllæam rabiem penitusq; sonantes:
Accestis scopulos:uos & cyclopea saxa
Experti:reuocate animos:mœstumq; timorem
Mittite:forsan & hæc olim meminisse iuuabit
Per uarios casus:& reliqua.
ω φιλοι ου γαρ πωτι κακων αδαημονεσ ειμεν

ου μεν δη τογε μειζον επει κακον η οτε κυκλωψ
ειλει εν σπηι γλαφυρῷ κρατερηφι βιηφι
αλλα και ενθεν εμη βουλη αρετη τε νοω τε
εκφυγομεν. και ϖου των δε μνησεσθαι οιω

Vlyxes ad socios unam cõmemorauit erumnam. Hic ad sperandã præsentis mali absolutionem: gemini casus hortatur euentu. Deinde ille obscurius dixit: hic apertius. forsan & hæc olim meminisse iuuabit. Sed & hoc quod noster adiecit: solatii fortioris est. Suos enim nõ tantum exemplo euadẽdi: sed & spe futuræ felicitatis animauit: ꝑ hos labores nõ solũ sedes quietas: sed & regna ꝓmittens. Hos quoqꝫ uersus inspicere libet.

Ac ueluti summis antiquam in montibus ornum
Quum ferro accisam crebrisqꝫ bipennibus instant
Eruere agricolæ certatim: illa usqꝫ minatur:
Et tremefacta comam concusso uertice nutat:
Vulneribus donec paulatim euicta supremum
Congemuit: traxitqꝫ iugis auulsa ruinam.

ο δ εν κονιησι χαμαι πεσεν αιγειρος ως
η ρα τ ενειαμενη ελεος μεγαλοιο πεφυκει
λειη αταρ τε οι οζοι επακροτατη πεφυασι
την μεν θ αρματοπηγος ανηρ αιθωνι σιδηρω
εξεταμ οφρα ιτυν καμψη περικαλλει διφρω

Magno cultu uester difficultatẽ abscidendæ arboreæ molis expressit. uerum nullo negocio homerica arbor abscinditur.

Haud segnis strato surgit palinurus: & omnes
Explorat uentos: atqꝫ auribus aera captat.
Sydera cuncta notat tacito labentia cælo
Arcturum pluuias hyadas geminosqꝫ triones
Armatumqꝫ auro circunspicit oriona.

αυταρ ο πηδαλιω ιθυνετο τεχνηεντως
ημενος ουδε οι υπνος επι βλεφαροισιν επιπτε
πληιαδας τε εισορωντι και οψε δυνοντα βοωτην
αρκτον θ ον αμαξαν επικλησιν καλεουσιν
η τ αυτου στρεφεται και τ ωριωνα δοκευει

Gubernator qui explorat cælum: crebro reflectere ceruicem debet captando de diuersis cæli regionibus securitatem sereni. hoc mire & uelut coloribus Maro pinxit. Nam quia arcturus iuxta septentrionem est: taurus uero in quo sunt hyades & orion: in regione austri sunt: crebram ceruicis reflexionem in palinuro sydera consulente descripsit. Arcturum inquit: Ecce intuetur partem septentrionis. deinde pluuias hyadas ecce ad austrum flectitur. Geminosqꝫ triones. Rursus ad septẽtriones uertit aspe

ctum armatumq; auro circunspicit oriona. Iterum se ad austrum reflectit. Sed & uerbo circunspicit uarietatem sæpe se uicissim conuertentis ostẽdit. Homerus gubernatorem suum semel inducit intuentem pleiadas: quæ in australi regione sunt: semel booten & arcton: quæ sunt in septentrionali polo.

Nec tibi diua parens generis nec dardanus autor.
Perfide: sed duris genuit te cautibus horrens
Caucasus: hyrcanæq; admorunt ubera tigres.

νηλεεσ ουκ αρα σοι γε πατηρ ην ιπποτα πηλευσ
ουδε θετισ μητηρ. γλαυκη δε σε τεκε θαλασσα
πετραι τ' ηλιβατοι ὁτι τοι νοοσ εστιν απηνησ

Plene Virgilius non petitionem solam: sicut ille quem sequebatur: sed educationem quoq; nutricationis tanq̃ bellualem & asperam criminat̃. addidit enim de suo: Hyrcanæq; admorunt ubera tygres: quoniam uidelicet in moribus inolescendis magnam fere partem nutricis ingenium & natura lactis tenet: quæ infusa tenero & mista parentum semini adhuc recenti: ex hac gemina concretione unam indolem configurat. Hinc est qđ prouidentia naturæ similitudinem natorum atq; gignentiũ ex ipso quoq; nutricatu præparãs fecit cum ipso partu alimoniæ copiã nasci. Nã postq̃ sanguis ille opifex in penetralibus suis omne corpus effinxit atq; aluit: aduentante iam partus tempore: idem ad corporis materni superna conscendẽs in naturã lactis albescit: ut recẽs notis idem sit altor: qui fuerat fabricator. Quamobrem non frustra creditum est: sicut ualeant ad fingendas corporis atq; animi similitudines uis & natura seminis: non secus ad eandẽ rem lactis quoq; ĩgenia & ꝓprietates ualere. Neq; in hominibus id solum: sed in pecudibus quoq; animaduersum: Nam si ouium lacte hædi aut caprarum agni forsitan alantur: constat ferme in iis lanam duriorem: in iis capillum gigni teneriorem. In arboribus etiam & frugibus indolem uel detractãdam uel augendam maior plærũq; uis & potestas est aquaꝝ & terraꝝ quæ alunt: q̃ ipsius quod iacitur seminis. Ac sæpe uideas lætã nitentẽq; arborem si in locũ alteꝝ transferat̃ succo terræ deterioris elanguisse. Ad criminãdos igitur mores defuit Homero quod Virgilius adiecit.

Non tam præcipites biiugo certamine campum
Corripuere: ruuntq; effusi carcere currus:
Nec sic immissis aurigæ undantia lora
Concussere iugis: proniq; in uerbera pendent.

μαστιγαδαι ἐνελαυνε κατωμαδον οἱ δε οἱ ἱπποι
υψοσ αειρεσθην ρι μφα πρησσοντε κελευθον

Graius poeta equorum tantum meminit flagro animante currentium: li-

cet dici non posset elegantius q̃ quod adiecit ὑψόσ᾽ ἀειρέσθην: quo expressit: quem nam dare poterat impetum cursus. Verum Maro & currus de carcere ruentes: & campos corripiendo præcipites mira celeritate descripsit: & accæpto breui semie de homerico flagro: pinxit aurigas concutientes lora undantia & pronos in uerbera pendentes: nec ullam quadrigarum partẽ intactam reliquit: ut esset illi certaminis plena descriptio.

Magno ueluti quũ flamma sonore
Virgea suggeritur costis undantis aheni:
Exultantq; æstu latices: furit intus aquæ uis:
Fumidus atq; alte spumis exuberat amnis:
Nec iam se capit unda: uolat uapor ater ad auras:
ὡσ δὲ λέβης ζεῖ ἔνδον ἐπειγόμενος πυρὶ πολλῷ
κνίσην μελδόμενος ἁπαλοτρεφέος σιάλοιο
πάντοθεν ἀμβολάδην ὑπὸ δὲ ξύλα κάγκανα κεῖται

Græci uersus aheni continent mẽtionem multo igne ebuliẽtis: & totum ipsum locum hæc uerba ornãt. Nam scaturigines ex omni parte emergentes sic eleganter expressit. In latinis uersibus tota rei pompa descripta est: sonus flammæ Et per hoc quod ille dixerat: exultantes æstu latices: & amnem fumidũ exuberantem spumis: atq; intus furẽtem: unius enim uerbi non reperiens similem dignitatem compẽsauit quod deerat copiæ uarietate descriptionis. adiecit post omnia: nec iam se capit unda: quo expressit: qđ semꝑ usu euenit suppositi nimietate caloris. Bene ergo se habet poeticæ tubæ cultus: omnia quæ in hac re eueniunt compræhendens.

Portam quæ imperio ducis est cõmissa recludunt
Freti armis: ultroq; inuitant mœnibus hostem:
Ipsi intus dextra ac leua pro turribus astant
Armati ferro & cristis capita alta coruscis.
Quales aeriæ liquentia flumina circum
Siue padi ripis: athesim seu propter amœnum
Consurgunt geminæ quercus: intonsaq; cælo
Attolunt capita. & sublimi uertice nutant.
ἠ τοὶ ἐν δὲ πύλῃσι δύο ἀνέρε εὗρον ἀρίστω
υἷας ὑπερθύμους λαπιθάων αἰχμητάων
ἕστασαν ὡς ὅτε δρύες οὔρεσιν ὑψικάρηνοι
αἵτ᾽ ἄνεμον μίμνουσι καὶ ὑετὸν ἤματα πάντα
ῥίζῃσι μεγάλῃσι διηνεκέεσσ᾽ ἀραρυῖαι
ὣς ἄρα τὼ χείρεσσι πεποιθότες ἠδὲ βίηφι
μίμνον ἐπερχόμενον μέγαν ἄσιον οὐδὲ φέβοντο

Græci milites Polipoetes & leonteus stant pro portis. & imobiles asium aduenientem hostem: uelut fixæ arbores operiuntur. Hactenus est græca descriptio. Verum uirgiliana Bitiam & Pandarum portam ultro reclu

dere facit oblaturos hosti: quod pro uoto quærebant: ut compos castrorum fieret: per hoc futurus in hostium potestate. Et geminos heroas modo turres uocat: modo describit luce cristarum coruscos. Nec arborũ ut ille similitudinem prætermisit: sed uberius eam pulchriusq; descripsit. Nec hoc negauerim cultius a Marone prolatum.

Olli dura quies oculos & ferreus urget
Somnus: in æternam clauduntur lumina noctem:
ωσ ομεν αυθι πεσὼν κοιμησατο καλκεον υπνον

In aliquibus par pene splendor amborum est: uti

Spargit rapida ungula rores
Sanguineos: mixtaq; cruor calcatur arena.

Et luce coruscus ahena

Quærit pars semina flammæ.
σπερματα πυρὸσ
Indum sanguineo ueluti uiolauerit ostro
Si quis ebur.
ωσ δοτε τισ τε λεφαντα γυνὴ φοινικι μιηνη
Si tangere portus
Infandum caput ac terris adnare necesse est:
Et sic fata iouis poscunt: hic terminus hæret:
At bello audacis populi uexatus & armis
Finibus extorris: complexu auulsus iuli
Auxilium imploret: uideatq; indigna suorum
Funera: nec quum se sub leges pacis iniquæ
Tradiderit: regno aut optata luce fruatur:
Sed cadat ante diem mediaq; inhumatus harena.
δοσ μοιοδυσηα πτολιπορθιον οικαδικεσθαι
αλλει οιμοιρεσι φιλουστι δεειν και ικεσθαι
οικον ευκτιμενον και ενεσ πατριδα γαιαν
σψε κακὼσ ελθοι ολεσασ απο παντασ εταιρουσ
νηοσ επαλλοτριησ ευρη δεν πηματαοικω
Proxima circeæ raduntur littora terræ:
Diues inaccessos ubi solis filia lucos
Assiduo resonat cantu: tectisq; superbis
Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum
Arguto tenues percurrens pectine telas.
ναιεν ευπλοκαμοσ. την δεν δοθι τετμενεουσαν
πυρ μεν επεσχαροφιν μεγακαιετο τηλοσε δερδμη

κεδρου τε ευκεατοιο θυου τανα νησον οδωδει
δαιομενων η δενδον αογδιασουσ οπι καλη
ιστον εποιχομενη χρυσειη κερκιδ υφαινεν
Mœonio regi quem ſerua licinia furtim
Suſtulerat:uetitiſq; ad troiam miſerat armis.

Ille autem expirans:non me quicunq; es inulto
Victor nec longum lætabere:te quoq; fata
Proſpectant paria:atq; eadem mox arua tenebis.
ου θην ουδ αυτος δηρον βαιηι αλλα τοι ηδη
αγχι παρεστηκε θανατος και μοιρα κραταιη
χερσι δαμεντ αχιληος αμυμονος αιακιδαο
Ad quem ſubridens miſta mezentius ira:
Nũc morere.aſt de mediuũ pater atq; hominum rex Viderit.
τον και τεθνηωτα προσηυδα διος αχιλλευς
τεθναθι κηρα δ εγω τοτε δεξομαι οπποτε κεν δη
ζευς εθελη τελεσαι ηδ αθανατοι θεοι αλλοι.
Qualis ubi aut leporem aut candenti corpore cygnum
Suſtulit alta petens pedibus iouis armiger uncis.
Quæſitum aut matri multis balatibus agnum
Martius a ſtabulis rapuit lupus.
ωρμησεν δε αλεις ως αιετος υψιπετηεις
οστ εισι πεδιον δε δια νεφεων ερεβεννων
αρπαζων η αρνα μαλην η πτωκα λαγωον
Vndiq; clamor
Tollitur.inuadunt & foſſas aggere complent.

Et quia non eſt erubeſcendum.ſi minorem ſe Homero uel ipſe fateatur: dicam in quibus mihi uiſus ſit gracilior autor.
Tum caput orantis nequicq̃ & multa parantis
Dicere deturbat terræ:truncumq; reliquit.
Hi duo uerſus de illo tranſlati ſunt:
η και ο μεν μιν εμελλε γενειου χειρι παχειη
αψαμενος λισσεσθαι ο δ αυχενα μεσσον ελασσε
φασγανω αιξας απο δ αμφω κερσε τενοντε
φεγγομενου δ αρα του γε καρα κονιησιν εμιχθη
Vide nimiam celeritatẽ ſaluo pondere:ad quã nõ potuit conatus Maro

nis accedere. In curruli certamine Homerus alterum currū paululū ante cedentem:& alterū pene coniunctum sequendo qua luce signauit.
ωκαδεπειτα.
αιφηρητιαδαο ποδωκεεσ εκφερον ιπποι
τασ δε μετεξεφερον διομηδεοσ αρσενεσ ιπποι
τρωιοι ουδε τι πολλον ανευθεσαν αλλα μαλ εγγυσ
αιει γαρ διφρου επιβησομενοισιν εικτην
πνοιηι δευμηλοιο μεταφρενον ευρε ετω μω
θερμετεπαυτω γαρ κεφαλασ καταθεντε πετεσθην
Humescunt spumis flatuq; sequentum.
Mirabilior ē celeritas cōsequētis priorē cursu pedū apud eundē uatem.
ιχνια τυπτε ποδεσσι παροσ κονιν αμφιχυθηναι
Est autem huius uersus hic sensus. Si per solū puluerem forte curratur: ubi pes fuerit de terra a currente sublatus: uestigium sine dubio signatū uidetur:& tamen celerius cogitatione puluis qui ictu pedis fuerat excussus uestigio supfundit̃. Ait enim diuinus poeta:ita proximū fuisse qui sequebat̃:ut occupar & antecedentis uestigiū anteq̃ puluis ei superfunderet̃. At hic uidet̃ idē significare cupiens qđ ait:Calceq; terit iam calcedio res. Vide & in hoc Homeri cultū η και ανακλινθεισ πεσεν υπτιοσ.
Iste ait:Ceruicem inflexam posuit
Hos quoq; uersus(si uidetur)comparemus.
αρματα δαλλοτε μεν χθονι πιλνατο πολλυβοτειρη
αλλοτε δαιξασκε μετηορα
Iamq; humilis iamq; ætati sublime uidetur
Aera per tenerum ferri.
πασαων δυπερ η γε καρη εχει ηδε μετωπα
Gradiensq; deas supereminet omnes.
εσπετε νυν μοι μουσαι ολυμπια δωματεχουσαι
υμεισ γαρ θεαι εστε παρεστε τε ιστε τε παντα
Et meministis enim diuæ:& memorare potestis.

Clamores simul horrendos ad sydera tollit
Qualis mugitus fugit quum saucius aram
Taurus:& incertam excussit ceruice securim:
Inspecto hic utriusq; filo quantā distātiā depræhēdes. Sed nec hoc mius elegāter:qđ de tauro ad sacrificiū tracto loquēs meminit & Apollinis: & Neptuni. His aūt duobus præcipue rē diuinam fieri tauro testis est ipse
Taurum neptuno taurū tibi pulcher apollo. (Virgilius.

ηυθε πυρ αιδηλον επιφλεγει ασπετον υλην
ουρεος εν κοριφησ εκαθεν δε φαινεται αυγη
ωσ δοτε χειμαρροι ποταμοι κατορεσφι ρεοντεσ
εσ μισγαγγειαν συμβαλλετον ομβριμον υδωρ
κρουνων εκ μεγαλων κοιλησ εν τοσθε χαραδρησ
των δετε τηλόσε δουπον εν ορεσιν εκλυε ποι μην
In ſegetem ueluti quum flamma furentibus auſtris
Incidit:aut rapidus montano flumine torrens.
Sternit agros: ſternit ſata læta boumq; labores.
Præcipiteſq; trahit ſiluas.ſtupet inſcius alto
Accipiens ſonitum ſaxi de uertice paſtor.
Et duas parabolas temerauit:ut unam faceret:trahens hinc ignẽ:inde torrentem.& dignitatem neutris impleuit.
ωσ δανεμοι δυο ποντον ορινετον ιχθυοεντο
βορεησ καὶ ζεφυροσ τωτε θρηκηθεν αητον
ελθον τεξαπινησ αμυδισ δε τε κυμακελαινον
κορθυεται πολλον δε παρεξ αλα φυκοσ εχευαν
Aduerſi rupto ceu quondam turbine uenti
Confligunt zephyruſq; notuſq; & lætus eois
Eurus equis: ſtridunt ſiluæ: ſæuitq; tridenti
Spumeus atq; imo nereus ciet æquora fundo.
Demet huic uitium quod ſuperius incurrit: de duabus græcis parabolis unam dilucidius conſtruendo.
τοισιν δικμενον ουρον ιει εκαεργοσ αϖολλων
Proſequitur ſurgens a puppi uentus euntis.
Quod noſter dixit ικμενον:ueſter ait:Surgens a puppi ſatis decore.
Sed extollunr epitheta quæ tot & ſic apta uento noſter impoſuit.
συν δε δυω μαρψασ ωςε σκυλακασ ποτι γαιη
κοπτεκ δεγκεφαλοσ χαμαδισ ρεε.δευε δε γαιαν
τουσ δε διαμελιςι ταμων ωπλισατο δορπον
ησθιε δοςε λεων ορεσιτροφοσ ουδ απελειπεν
εγκατ ατε σαρκας ε και οςεα μυελοεντα
Viſceribus miſerorum & ſanguine ueſcitur atro:
Vidi egomet duo de numero quum corpora noſtro
Præhenſa manu magna medio reſupinus in antro Frangeret ad ſaxum.
Narrationẽ facti nudã & breuẽ Maro poſuit. Cõtra Homerus ϖαθοσ miſcuit:& dolore narrandi inuidiam crudelitatis æquauit.
την δε μετ ιφιμεδιαν αλωηοσ παρακοιτιν
εισι δον η δη φασκε ϖοσειδαωνι μιγηναι
και ρετεκεν δυο ϖαιδε μινυνθαδιω δε γενεσθην
ωτον τ αντιθεον τη λεκ λειτον τε φιαλτην

τοὺς δὴ μηκίστους θρέψε ζείδωρος ἄρουρα
καὶ πολὺ καλλίστους μετά γε κλυτὸν ὠρίωνα
ἐννέωροι γάρ τοι γε καὶ ἐννεαπήχεες ἦσαν
εὖρος ἀτὰρ μῆκός γε γενέσθην ἐννεόργυιοι
οἵ καὶ ἀθανάτοισιν ἀπειλήτην ἐν ὀλύμπῳ
φυλόπιδα στήσειν πολυάικος πολέμοιο
ὄσσαν ἐπ' οὐλύμπῳ μέμασαν θέμεν αὐτὰρ ἐπ' ὄσσῃ
πήλιον εἰνοσίφυλλον ἵν' οὐρανὸς ἀμβατὸς εἴη

Hinc & aloidas geminos imania uidi Corpora:qui manibus magnum re ſcindere cælum Aggreſſi:ſuperiſq; ioue de trudere regnis. Homerus magnitudinē corporum alte lateq; dimenſus eſt:& uerborum ambitu mem bra depinxit. Veſter ait immania corpora: nihilq; ulterius adiecit:menſurarū nomina nō auſus attingere. Ille de conſtruendis montibus conatum inſanæ molitionis expreſſit. Hic aggreſſus reſcindere dixiſſe conatus eſt cælū. Poſtremo locū loco ſi cōpares:pudendā inuenies differentiam.

ὡς δ' ὅτ' ἐν αἰγιαλῷ πολυηχέϊ κῦμα θαλάσσης
ὄρνυτ' ἐπασσύτερον ζεφύρου ὕπο κινήσαντος
πόντῳ μὲν τὰ πρῶτα κορύσσεται αὐτὰρ ἔπειτα
χέρσῳ ῥηγνύμενον μεγάλα βρέμει ἀμφὶ δέ τ' ἄκρας
κυρτὸν ἐὸν κορυφοῦται ἀποπτύει δ' ἁλὸς ἄχνην

Fluctus uti primo cœpit quum albeſcere ponto:Paulatim ſeſe tollit mare:& altius undas Erigit:inde imo conſurgit ad æthera fundo. Ille cū marino motu & littoris fluctus ab initio deſcribit: hoc iſte præteruolat. Deinde quod ait ille.

πόντῳ μὲν τὰ πρῶτα κορύσσεται

Maro ad hoc uertit Paulatim ſeſe tollit mare. Ille fluctus incremēto ſuo ait ſublime curuatos littoribus illidi:& aſperginem collectæ ſordis expuere:quod nulla expreſſius pictura ſignaret. Veſter mare a fundo ad æthera uſq; perducit. Dixerat: idq; ratum ſtygii per flumina fratris Per pice torrentis atraq; uoragine ripas Annuit: & totum nutu tremefecit olympum.

ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε κρονίων
ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος
κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο μέγαν δ' ἐλέλιξεν ὄλυμπον

Phidias quū Iouem olympium fingeret: interrogatus de quo exemplo diuinam imitaretur effigiem: reſpondit archetypum Iouis in his ſe tribus Homeri uerſibus inueniſſe. Nam de ſuperciliis & crinibus totum ſe Iouis uultū collegiſſe:quod utrunq; uidetis a Virgilio prætermiſſum. Sane concuſſum olympum nutus maieſtate non tacuit. Iuſiurandum uero ex alio Homeri loco ſumpſit:ut tranſlationis ſterilitas hac adiectiōe compenſaretur. Ora puer prima ſignans intonſa iuuenta Prætermiſſa gratia

incipientis pubertatis minus gratam fecit latinam descriptionem.

ωσ δοταν εντε κυνεσσι και ανδρασι θηρευτησι
καπριοσ ηε λεὼν στρεφεται σθενει βλεμεαινων
οι δετε πυργηδον σφεασ αυτουσ αρτυναντεσ
αντιοι ισανται και ακοντιζουσι θαμειασ
αιχμασ εκ χειρῶν του δουπωτε κυδαλιμον κηρ
ταρβει ουδε φοβειται αγηνοριη δε μιν εκτα
ταρφεά τε στρεφεται στιχασ ανδρων πειρητιζὼν
οππητι θυσηι τητε εικουσι στιχεσ ανδρων.

Vt fera: quæ densa uenantum septa corona Contra tela furit: seseq; haud nescia morti Iniicit & saltu supra uenabula fertur. Videtis i angustum latinā parabolā sic esse cōtractā: ut nihil possit esse ieiunius: græcam cōtra & uerbo℞ & re℞ copia pompā ueræ uenationis iplesse: In tanta ergo differentia pene erubescendum est comparare.

φραξαντεσ δορυ δουρι σακοσ σακέι προθελυμνῳ
ασπισ αρ ασπιδ' ερειδε κορυσ κορυν ανερα δ' ανηρ

Haud aliter troianæ acies aciesq; latinæ Concurrunt: hæret pede pes densusq; uiro uir. Quanta sit differentia utriusq; loci: lectori æstimandum relinquo.

ορνισ γαρ σφιν επηλθε περησεμεναι μεμαὼσιν
αιετοσ υψιπετησ επ αριστερα λαον εεργων
φοινηεντα δρακοντα φερων ονυχεσσι πελωρον
ζωον ετ ασπαιροντα και ουπω ληθετο χαρμησ
κοψε γαρ αυτον εχοντα κατα στηθοσ παρα δειρην
ιδνωθεισ οπισω ο δ απο εθεν ηκε χαμαζε
αλγησασ οδυνησι μεσω δ ενι καββαλ ομιλω
αυτοσ δε κλαγξασ πετετο πνοιησ ανεμοιο

Vtq; uolās alte raptum quū fulua draconē Fert aquila: iplicuitq; pedes: atq; unguibus hæsit. Saucius at serpēs sinuosa uolumia uersat. Arrectisq; horret squāmis: & sibilat ore: Arduus in surgēs: illa haud minus urget obunco Luctantē rostro: simul æthera uerberat alis. Virgilius solā aquilæ prædam refert: nec homericæ aqlæ omē aduertit: q̄ & sinistra ueniēs uincentiū ꝓhibebat accessum: & accæpto a captiuo serpente morsu prædam dolore deiecit: factoq; tripudio solistimo cum clamore dolorem testante ꝑteruolat quibus omnibus uictoriæ præuaricatio significabatur. His prætermissis quæ animam parabolæ dabāt: uelut exanime in latinis uersibus corpus remansit. Parua metu primo mox sese attollit in auras: Ingrediturq; solum: & caput inter nubila condit.

ητ ολιγη μεν πρωτα κορυσσεται αυταρ επειτα
ουρανω εστηριξε καρη και επι χθονι βαινει

Homerus εριν: hoc est cōtentionē a paruo dixit incipere: & postea in icre

mentũ cælum usq; subcrescere. Hoc idẽ Maro de fama dixit sed in congrue. Neq; enim æqua sunt argumẽta cõtentionis & famæ: quia cõtẽtio & si usq; ad mutuas uastationes ac bella ꝓcesserit: adhuc cõtentio est: & manet ipsa quæ creuit. Fama uero quũ in imensum ꝑdit: fama esse iã desinit: & fit notio rei iam cognitæ. Quis eni iam famã uocet: quũ res aliqua a terra in cælũ nota sit? Deinde nec ipsam hypbolẽ potuit æquare. Ille cælũ dixit: hic auras & nubila. Hæc aũt ratio fuit nõ æquãdi oĩa quæ ab autore trãscripsit: q̃ in oĩ operis sui ꝑte alicuius homerici loci imitationẽ uolebat ĩserere: nec tamẽ humanis uiribus illã diuinitatẽ ubiq; æquare: ut in illo loco quẽ uolo oĩum nostrũ iudicio in cõmune pensari. Minerua Diomedi suo pugnãti dũtaxat flammaꝝ addidit ardorẽ: & inter hostiũ cædes fulgor capitis uel armorum pro milite minatur.

Cõtentionis & famæ cõparatio

δαῖέ οἱ ἐκ κόρυθός τε καὶ ἀσπίδος ἀκάματον πῦρ
ἀστέρ' ὀπωρινῷ ἐναλίγκιον ὅς τε μάλιστα
λαμπρὸν παμφαίνῃσι λελουμένος ὠκεανοῖο
τοῖόν οἱ πῦρ δαῖεν ἀπὸ κρατός τε καὶ ὤμων

Hoc miratus supra modũ Virgilius ĩmodice ẽ usus. Modo.n.ita de Turno ait. Tremunt sub uertice cristæ Sanguineæ: clypeoq; micantia fulmina mittũt. Modo idẽ ponit de Aenea. Ardet apex capiti cristisq; ac uertice flãma Fundit': & uastos umbo uomit æreus ignes. Quod q̃ ĩportune positũ sit: hic appet: q̃ necdũ pugnabat Aeneas: sed tantũ in naui ueniẽs apparebat. Alio loco: Cui triplici crinita iuba galea alta chimæra Sustiet: ætneos efflantẽ faucibus ignes. Quid qđ Aeneas recẽs allatis a Vulcano: & ĩ terra positis mirat' Terribilẽ cristis galeã flãmasq; mouẽtẽ. Vultis aliã fruendi auiditatẽ uidere loci huius: cuius supra meminimus fulgorẽ correptus?

Seruo uoluit loquẽti Ioui assignare parẽ reuerẽtiã. Nã quũ & ĩ prio uolumie: & ĩ.iiii. & ĩ.ix. loqt' q̃dã Iuppiter sine tumultu: Deniq; post Iunõis & ueneris iurgiũ: ĩsit: eo dicẽte. Deũ domus alta silescit: & tremefacta solo tellus silet arduus æther. Tũ zephyri posuere: ꝓmit placida æquora põtus: tãq̃ nõ idẽ sit q̃ locutus sit paulo añ sine ullo mũdi totius obsequio. Similis opportunitas ẽ in eiusdẽ Iouis lãce quã ex illo loco sumpsit.

καὶ τότε δὴ χρύσεια πατὴρ ἐτίταινε τάλαντα
ἐν δ' ἐτίθει δύο κῆρε τανηλεγέος θανάτοιο
τὴν μὲν ἀχιλλῆος. τὴν δ' ἕκτορος ἱπποδάμοιο
ἕλκε δὲ μέσσα λαβών ῥέπε δ' ἕκτορος αἴσιμον ἦμαρ
ᾤχετο δ' εἰς ἀΐδαο λίπεν δέ ἑ φοῖβος ἀπόλλων

Nam quum iam de Turno prædixisset Iuno.
Nunc iuuenem imparibus uideo concurrere fatis:
Parcarumq; dies & lux inimica propinquat:

Manifestumq; esset: Turnum utiq; periturum: sero tamen:
Iuppiter ipse duas æquato examine lances.
Sustinet: & fata imponit diuersa duorum.

Sed hæc & alia ignoscenda Virgilio: qui studii circa Homerum nimieta te excedit modum. Et re uera non poterat non in aliquibus minor uideri: qui per omnem poesim suam hoc uno est præcipue usus archetypo. Acriter enim in Homerum oculos intēdit: ut æmularetur eius non modo magnitudinem: sed simplicitatem & præsentiam orationis: & tacitam maiestatem. Hinc diuersarum inter heroas suos personarum uaria magnificatio: hinc deorum interpositio: hinc autoritas fabulosorum: hinc affectuum naturalis expressio: hinc monumentorum persecutio: hinc parabolarum exaggeratio: hinc torrentis orationis sonitus: hinc rerum singularum cum splendore fastigium. Adeo autē Virgilio Homeri dulcis imitatio est: ut & in uersibus uitia quæ a nōnullis imperite repræhenduntur: imitatus sit: eos dico quos græci uocant.

Virgilius nimium Homeri æmulator.

Quos hic quoq; Homericum stilū approbans nō refugit: ut sunt apud ipm acephali: arietat in portas: parietibus textū cæcis iter: & similia. Vt ēt q in medio uersu breues syllabas pro lōgis habēt. Et duros obice postes. Cōsiliū ipe pater & magna icœpta latinus. Syllabæ lōgiores sunt. Quin ptinus oia. Vulcano decoquit humorē. Et spumas miscēt argēti uiuaq;. sulphura. Et arbutus horrida. Sunt apud Homerum uersus uulsis ac rasis similes: & nihil differentes ab usu loquendi. Hos quoq; tanq̄ heroice incomptos adamauit.

Omnia uincit amor: & nos cedamus amori.
Nudus in ignota palinure iacebis arena.
Sunt amœnæ repetitiones: quas non fugit. Vt
Pan etiam arcadia mecum si iudice certet:
Pan etiam arcadia dicat se iudice uictum.

Homerica quoq; epitheta quātū sit admiratus imitādo cōfessus ē: & mille taliū uocabulo℞: q̄bus uelut syderibus micat diuini carminis uariata maiestas. Ad hæc a uestro respondet. Male suada fames. Auricomos ramos. Centū geminus briareus. Adde & fumigerā noctē: & quicqd i singulis pene uersibus diligēs lector agnoscit. Sæpe Homerus iternarrandum: uelut ad aliquē dirigit orationē. Nec hoc Virgilius omisit. Migrātes cernas: totaq; ex urbe ruentes. Totūq; istructo marte uideres Feruere leucaten. Et pelago credas inare reuulsas Cycladas. Et studio i cassum uideas gestire lauandi. Itē diuinus ille uates res uel paulo uel multo añ transactas opportune ad narrationis suæ seriē reuocat: ut & historicum stilū uitet: nō p ordinē dirigēdo quæ gesta sunt: nec tamē præterito℞ nobis notitiam subtrahat. Theben asiæ ciuitatem: aliasq; plurimas Achilles anteq̄ irasceretur euerterat. Sed Homeri opus ab Achillis ira sumpsit exordiū.

Ne igitur ignoraremus:quæ prius gesta sunt:fit eorum tẽpestiua narratio. Item ne ignoraremus:quo duce classis græcorum ignotum sibi troiæ littus inuenerit:quum de Calchante quereretur ait:

και νηεσσ ηγησατα χαιῶν ιλιον εισω
ην δια μαντοσυνην την οι πορε φοιβοσ απολλων

Et ipse Calchas narrat omen quod græcis nauigantibus de serpente passerum populatore contigerit. Ex quo denunciatum est exercitum annos decem in hostico futurum. Alio loco senex idẽ:ut referendis fabulis amica & loquax ætas res refert uetustas.

Et sequentia. Virgilius omne hoc genus pulcherrime æmulatus est. Nã memini hesionæ uisentẽ regna sororis Laomedontiadẽ Priamum. Et atq; equidẽ memini teucrũ sidona uenire. Et Qualis erã quũ primã aciẽ ꝑne ste sub ipsa Straui. Et de furto uel pœna Caci tota narratio nec uetustissima tacuit:quin & ipsa notitiæ nostræ autoris sui imitator ingereret. Nãq; ferũt luctu cygnũ phaethontis amati:& similia. Vbi uero enumerant auxilia:quæ græci catalogũ uocant:eundẽ autorẽ suum conatus imitari: in nõnullis paululũ a grauitate homerica deuiauit. Primũ ꝙ Homerus prætermissis athenis: ac lacedæmoniis: uel ipsis mycænis: unde erat rector exercitus:boeotiam in catalogi sui capite locauit: nõ ob loci aliquã dignitatem:sed notissimũ promontorium ad exordiũ sibi enumeratiõis elegit. Vnde ꝓgrediens modo mediterranea: modo maritima iuncta describit. Inde rursus ad utrũq; sitũ cohærentiũ locoꝝ disciplina describẽtis uelut iter agentis accedit. Nec ullo saltu cohærentiã regionũ in libro suo hiare permittit: sed hoc hiandi more procedens redit unde digressus est: & ita finitur quicquid enumeratio eius amplectitur. Contra Virgilius nullum in cõmemorandis regionibus ordinem seruat: sed locorum seriem saltibus lacerat. Adducit primum clusio & cosis Massicum. Abas hunc sequitur:manu populoniæ iluæq; comitatus. Post hos Asilam misere pisæ. Quæ in q̃ longinqua sint hetruriæ parte: notius est: q̃ ut annotandum sit. Inde mox redit cærete:& pyrgos:& grauiscas:loca urbi proxima:quibus ducem Asturem dedit. Hinc rapit illum Cygnus lyguriam. Ocnus mantuam. Sed ne in catalogo auxiliorum Turni: si uelis situm locorum mente percurrere:inuenies illum continentiã regionum secutum. Dein

Deuiauit.

de Homerus omnes quos in catalogo enumerat: etiã pugnantes uel prospera uel sinistra sorte cõmemorat. Et quum uult dicere occisos: quos catalogo non inseruit: non hominis: sed multitudinis nomen inducit. Et quotiens multam necem significare uult: messem hominum factam dicit: nulli certum nomen facile extra catalogum uel addens in acie: uel detrahens. Sed Maro noster anxietatem huius obseruationis omisit. Nam & in catalogo nominatos præterit in bello: & alios nominat ante non dictos. Sub Massico duce mille manus iuuenum uenisse dixit: qui mœnia clusi quiq; cosas liquere. Deinde Turnus naui fugit: qua rex clusinis aduectus osinius oris: quem Osinium nunquã ante nominauit. Et nunc ineptum est: regem sub Massico militare. Præterea nec Massicus nec Osinius in bello penitus apparẽt: sed & illi quos dicit: fortẽq; gyam fortemq; sergestum. Pulcher quoq; Equiculus: & mauortius hæmon: & fortissimus Vmbro: & Virbius hippolyti proles pulcherrima bello nullum locum inter pugnantium agmina uel gloriosa uel turpi commemoratione meruerunt. Astur: itemq; Cupauo: & Cygnus insignis Cygni Phaethontisq; fabulis nullam pugnæ operam præstant: quum Alesus & Sacrator ignotissimi pugnent: & Atinas ante non dictus. Deinde in his quos nominat: fit sæpe apud ipsum incauta confusio. In nono Corinæum sternit Asilas. Deinde in duodecimo. Ebusum Corinæus interficit Obuius ambustum torrem corinæus ab ara Corripit: & uenienti ebuso plagamq; ferenti Occupat os. Sic & Numam quem Nisus occidit: postea Aeneas persequitur fortemq; Numam. Camertem in decimo Aeneas sternit. At in duodecimo. Iuturna formam assimulata camerti. Clorea in undecimo occidit Camilla: in duodecimo Turnus. Palinurus Iasides: & Iapyx Iasides: Quero an fratres sint. Hyrtacides est Hippocoon: & rursus Hyrtacides Corinæum sternit Asilas. Sed potuerunt duo unum nomen habuisse. Vbi est illa in his casibus Homeri cautio: apud quem quum duo Aiaces sint: modo dicit λόκρῶν ἡγεμονεύεοι λησσ ταχυσ αιασ. modo τελαμώνιοσ αιασ. Item alibi. Aiaces duo.

Nec desinit: quos iungit nomine isignibus separare: ne cogatur lector suspiciones de uarietate appellatiõis agitare. Deĩde in catalogo suo curauit Virgilius uitare fastidiũ: quod Homerus alia rõne nõ cauit: eadẽ figura sæpe repetita. Hic aũt uariat: uelut dedecus aut crimẽ uitans repetitionẽ. Primus init bellũ tyrrhenis asper ab oris: Filius huic iuxta lausus. Post hos insignẽ fama p gramina currũ: Tũ gemini fratres: nec pnestinæ fundator. At Mesappus equũ domitor. Ecce sabinorũ prisco de sãguine. Hic agamẽnonios. Et te mõtosæ. Quin & marubia uẽit de gẽte sacerdos. Ibat & hippolyti ples. Has copias fortasse putat aliqs diuinæ illi simplicita-

ti præferendas. Sed nescio quomodo Homerũ repetitio illa unice decet. Et est genio antiqui poetæ digna enumerationiq; conueniens. q in loco mera nomina relaturus non incuruauit se:neq; minute torsit: deducendo stilum per singulorum uarietates: sed stat in consuetudine percensentiũ tanq̃ per aciem dispositos enumerans. Q uod non aliis q̃ numerorum fit uocabulis. Et tamen egregie ubi oportet de nominibus ducum uariat. Illam uero enumerationis congestionem apud Homerum Maro admiratus ita expressit:ut pene eum dixerim elegantius transtulisse.

Et similia. Ad quod exemplum illa uirgiliana sunt.

Agmina densentur campis: argiuaq; pubes
Aruncæq; manus rutuli ueteresq; sicani
Et sacranæ acies & picti scuta labici.
Q ui saltus thyberine tuos sacrumq; numici
Littus arant: rutulosq; exercent uomere colles
Circæumq; iugum: quis iupiter anxuris aruis
Præsidet: & cætera. V terq; in catalogo suo post difficilium rerum uel nominum narrationem: infert fabulam uersibus amœnioribus : ut lectoris animus recreetur. Homerus inter enumerandam regionem & urbiũ nomina: facit locum fabulis:quæ horrorem satietatis excludant.

Et reliqua: quibus protraxit iocunditatem. Virgilius in hoc secutus autorem in priore catalogo modo de auentino: modo de Hippolyto fabulatur. In secundo cygnus ei fabula est:& sic amœnitas intertexta fastidio narrationum medetur. In omnibus uero georgicorũ libris hoc idẽ summa cum elegantia fecit. Nam post præcepta quæ natura res dura est:ut legentis animum uel auditum nouaret: singulos libros uel acciti extrinse-

cus argumenti interpositione conclusit:primum de signis tempestatum: de laudatione rusticæ uitæ secundum:& tertius desinit in pestilentiā pecorum.quarti finis est de Orpheo & Aristeo non ociosa narratio. Ita in omni opere maronis homerica lucet imitatio.

Homerus omnem poesim suā ita sentētiis farsit:ut singula eius αϖοφθεγματα uice ꝓuerbiorū in omniū ore funganť. ut ου γαρ πωτισ εομ γονομ αυτοσ ανεγμω.ϖαυροι γαρτοι ϖαιδεσ ομοιοι ϖατρασι γενοντο.ουγαρτ αιψα θεωμ τρεϖεται νοοσ αιεμ εοντωμ Et alia innumerabilia:quæ sentētialiter profernntur.Nec hæc apud Virgilium frustra desideraueris.Non omnia possumus omnes. Omnia uincit amor.Labor improbus omnia uincit. Vsq; adeo ne mori miserum est: Stat sua cuiq; dies.Dolus an uirtus quis in hoste reqret? Et quid quæq; ferat regio:& quid quæq; recuset.Auri sacra fames. Et ne obtundam nota referendo:mille sententiaꝝ talium aut in ore sunt singulorum:aut obuiæ intentioni legentis occurrunt. Sententiæ Virgilii.

In nōnullis ab homerica secta Haud scio casu ne an sponte discis fortutunā:Homerus nescire maluit:& soli decreto quā μοιραν uocat omnia regenda committit:adeo ut hoc uocabulum τυχη in nulla parte homerici uoluminis nominetur.Contra Virgilius non solum nouit & meminit: sed omnipotētiā quoq; eidem tribuit:quā & philosophi qui eam noiant: nihil sua ui posse:sed decreti:siue prouidentiæ ministram esse uoluerunt: Et in fabulis seu in historiis nōnunq̄ idem facit.

Aegeon apud Homerum auxilio est Ioui.Hunc contra Iouem armāt uersus maronis.Eumedes Dolonis proles bello præclara aio manibusq; parentem refert:quū apud Homerum dolo imbellis sit. Nullam commemorationē de iudicio Paridis Homerus admittit. Idem uates Ganymedem nō ut Iunonis pellicem a Ioue raptum:sed Ioui alium poculorū ministrum in cælum a diis ascitum fert:uelut decorum. Virgilius tantā deā quod cuiuis de honestis fœminæ deforme est:uelut specie uictam Paride iudicante doluisse:& propter catamiti pellicatum:totam gentem eius uexasse commemorat.

Interdum sic autorem suum dissimulanter imitatur:ut loci inde descripti solam dispositionem mutet:& faciat uelut aliud uideri.Homerus ingenti spiritu ex perturbatione terræ ipsum Ditem patrem territum prosilire & exclamare quodāmodo facit.

Hoc maro non narrationis:sed parabolæ loco posuit:ut aliud esse uidetur. Nõ secus ac si qua penitus ui terra dehiscens Infernas reseret sedes & regna recludat Pallida diis inuisa. superq; immane barathrũ Cernatur: trepidentq; immisso lumine manes. Hoc quoq; simulando surripuit. Nã quum ille dixisset deos sine labore uiuere. θεοὶ ῥεῖα ζώοντες. Hoc idem dixit occultissime: Dii iouis in tectis iram miserãtur inanem Amborum: & tantos mortalibus esse labores: quibus ipsi scilicet carent.

Quid Virgilio contulerit Homerus: hinc maxime liquet: ꝙ ubi rerũ necessitas exegit a Marone dispositionem inchoandi belli: quam non habuit Homerus: quippe qui Achillis iram exordium sibi fecerit: quæ decimo demum belli anno contigerit: laborauit ad rei nouæ partum: ceruum fortuito saucium fecit causam tumultus. Sed ubi uidit hoc leue nimisq; puerile: dolorem auxit agrestium: ut impetus eorum sufficeret ad bellũ. Sed nec seruos Latini: & maxime stabulo regio curantes: atq; ideo quid fœderis cum troianis Latinus icerit: ex muneribus equorum & currus iugalis non ignorantes: bellum generi deum oportebat inferre. Quid igitꝰ deorum maxima deducitur e cælo. & maxima furiarum de tartaris asciscitur. Sparguntur angues uelut in scæna parturientes furorem. Regina nõ solum de penetralibus reuerentiæ matronalis educitur: sed & per urbem mediam cogitur facere discursus. Nec hoc contenta siluas petit accitis reliquis matribus in societatem furoris. Bacchatur chorus quondam pudicus & orgia insana celebrantur. Quid pluraꝰ maluissem Maronem & in hac parte apud autorem suum: uel apud quẽlibet græcorum aliũ quod sequeretur habuisse. Alium non frustra dixi: quia non de unius racemis uindemiam sibi fecit: sed bene in rem suam uertit quicquid ubicunq; inuenit imitandũ: adeo ut de argonauticoꝝ quarto quoꝝ scriptor est Apollonius: librũ æneidos suæ quartum totũ pene formauerit: ad Didonẽ uel Aeneã amatoriã continẽtiã Medeæ circa Iasonẽ transferendo: qđ ita elegantius autore digessit: ut fabula lasciuientis Didonis: quã falsam nouit uniuersitas: per tot tamẽ sæcula speciem ueritatis obtineat. & ꝓ uero per ora oium uolitet: ut pictores fictoresq; qui figmentis liciorum contextas imitantꝰ effigies: hac materia uel maxime in efficiendis simulacris tanq̃ unico argumento decoris utuntur: nec minus histrionũ perpetuis & gestibus & cantibus celebratꝰ. Tantum ualuit pulchritudo narrandi: ut oẽs phœnissæ castitatis conscii: nec ignari manũ sibi iniecisse reginã: ne paterertꝰ dãnũ pudoris: cõniueãt tñ fabulæ: & intra cõscientiã ueri fidẽ frementes malint ꝓ uero celebrari: qđ pectoribus hũanis dulcedo fingẽtis ĩfudit.

Aeneidos q̃rtus sumptus ab Apolloio argonauticorum scriptore

Videamus utrũ attigerit & pindaꝝ: quẽ Flaccus imitationi inaccessum fatetur. Et minuta quidem atq; rorantia q̃ inde subtraxit. relinquo. Vnum uero locum: quem tentauit ex integro pene transcribere: uolo cõmunicare uobiscum: quia dignus est: ut eum uelimus altius intueri. Nã

Quum pindari carmen quod de natura atq; flagrantia montis ætnæ cõpositum est: æmulari uellet: eiusmodi sententias & uerba molitus est: ut Pindaro quoq; ipso qui nimis opima & pingui facundia existimatus est: insolentior hoc quidem in loco tumidiorq; sit. Atq; uti uosmetipsos eius quod dico arbitros faciam: carmen Pindari quod est super monte ætna quãtulum mihi est memoriæ dicam. Aetna iuxta imitationem Pindari.

κιὼν δουρανία συνέχει νιφόεσσαιτ νὰ πανέτεσ χιόνοσ οξειὰσ τι
θηνατασ ερευγονται απλατου πυροσ αγνοταται ἐκ μυχῶν πη
γαιποταμοὶ δα μεραισι μεν προχεσ ὑτιρόον καπνου αιθῶνοσ
αλλευορφναισι πετρασ φοινιοσσα κυλινδαμενα φλοξεσ βαθει
αν φερεισοντου πλακαγυν παταγω κειηο δαφαιςοιυ κροῦ
νουσ ερπετον δεινοτατουσ ανὰπεμπει. τερασ μεν θαυμασιον προσιδεσθαι θαυμα δε κ παρεον των ακουσαι.

Audite nunc Virg. uersus: ut incohasse eum uerius q̃ perfecisse dicatis.

Portus ab accessu uentorum immotus: & ingens
Ipse: sed horrificis iuxta tonat ætna ruinis.
Interdumq; atram prorumpit ad æthera nubem
Turbine fumantem piceo & candente fauilla:
Attollitq; globos flammarum: & sydera lambit.
Interdum scopulos auulsaq; uiscera montis.
Erigit eructans: liquefactaq; saxa sub auras
Cum gemitu glomerat: fundoq; exæstuat imo.

In principio Pindarus ueritati obsecutus dixit quod res erat: quodq; illic oculis depræhenditur: interdiu fumare ætnam: noctu flammigare. Virgilius autem dum in strepitu sonituq; uerbo℞ conquirendo laborat: utrũq; tempus nulla discretione facta confundit. Atq; ille græcos quidem fontes imitatus ignes eructare: & fluere amnes fumi: & flammarum fulua & tortuosa uolumina in plagas maris ferre quasi quosdam igneos amnes lu culente dixit. At hic uester atram nnbem turbine pieco & fauilla fumãte ροον καπνου αιθωνα interpretari uolens crasse & immodice congessit. globosq; flãma℞ quod ille κρουνουσ dixerat: duriter posuit & ακυρωσ. Hoc uero inenarrabile est: q nubem atram fumare dixit turbine piceo & fauilla candente. Non enim fumare solent: neq; atra esse: quæ sunt cãdẽtia: nisi forte candente dixit peruulgate & improprie pro furenti non pro relucenti. Nam candens scilicet a candore non a calore dictũ. Quod aũt scopulos eructari & erigi: eosdemq; ipsos statim liquefieri: & gemere atq; glomerari sub auras dixit: hoc nec a Pindaro scriptum: nec umq̃ fando auditum: & oĩum quæ monstra dicuntur: monstruosissimũ est. Candens.

Postremo graiæ linguæ q̃ se libenter addixerit: de crebris quæ usurpat uocabulis æstimate. Dirus Vlyxes. Spelæa ferarum. Dædala tecta. Rhodopeiæ arces. Altaq; panchæa: atq; gætæ: atq; hebrus: & actias orithya. Et Thyas ubi audito stimulant trieterica baccho Orgia: nocturnusq; uo Græca uocabula q̃ libẽter Virgi. usurpauerit.

eat clamore citheron. Et non tibi tyndaridis facies inuisa lacænæ. Et Ferte simul fauniq; pedem dryadesque puellæ. Et hinc atque hinc glomerātur oreades. Et Pars pedibus plaudunt choreas. Et Milesia uellera nymphæ Carpebant hyalisa tyro fucata colore. Et Drynoq; xanthoq; lygeaque phyllodoceque. Et Melite panopæaque uirgo: Nesea spioque thaliaq; cymodeceque. Et alcandrumq; haliumque noemonaq; prytaninq;. Et Amphyon dircæus in atteo aracyntho. Et Senior glauci chorus: inousque palæmon. Versus est Parthenii: quo grammatico in græcis Virgilius usus est. Hic ait: Glauco & panopeæ & inoo melicerte: Et tritonesq; citi. Immania cete. Adeo autem & declinationibus græcis delectatur: ut Mnesthea dixerit ꝓ Mnestheum. Sicut ipse alibi: Nec fratre Mnestheo. Et pro Orpheo dicere maluerit Orphi: græce declinando: ut Orphi caliopea lino formosus apollo. Et uidimus o ciues diomede. Et talium nominum accusatiuus græcus est in e desinens. Nam siquis eum putat latine dixisse Diomedem: sanitas metri in uersu desiderabitur. Deniq; omnia carmina sua græce maluit inscribere bucolica: georgica: æneis: cuius nominis figuratio a regula latinitatis aliena est. Sed de his hactenus quorū plura omnibus: aliqua nonnullis romanorum nota sunt. Ad alia uenio quæ de græcarum litterarum penetralibus eruta nullis cognita sunt: nisi qui græcam doctrinam diligenter hauserunt. Fuit enim hic poeta ut scrupulose & anxie: ita dissimulanter: & quasi clanculo doctus: ut multa trāstulerit: quæ unde translata sint difficile sit cognitu.

In exordio georgicorum posuit hos uersus.

Liber & alma ceres uestro si munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutauit arista:
Poculaq; inuentis acheloia miscuit uuis.

Achelous cur ꝓ aqua accæptum.

Nihil in his uersibus grāmaticorum cohors discipulis suis amplius tradit: nisi illud opera Cereris effectum: ut homines ab antiquo uictu desisterent: & frumento pro glandibus uterentur. Liberum uero uitis repertorem præstitisse humano potui uinum: cui aqua admisceretur. Cur autē acheloum amnem potissimum Virgilius: quum aquā uellet intelligi: nominauit: nemo uel quærit: uel omnino subesse aliquid eruditius suspicatur. Nos id altius scrutati animaduertimus: doctum poetam antiquissimorum græcorum more sicut docebit autoritas elocutum. apud quos ꝓprie in aquæ significatione ponebatur achelous. Neq; id frustra: nam causa quoq; eius rei cum cura relata est. Sed prius q̄ causam propono. Illud antiquo poeta teste monstrabo: hunc morem loquendi peruagatum fuisse: ut acheloum pro quauis aqua dicerent. Aristophanes uetus comicus in comedia cotalo sic ait: Grauabor inquit uino cui aqua non fuisset admixta. i. mero. Cur autē sic loqui soliti sunt: Ephorus notissimus scriptor historiarum libro secundo ostendit his uerbis:

Potest ne lucidius ostendi acheloum a græcis ueteribus pro quacunque aqua dici solitum. Vnde doctissime Virgilius ait uinũ acheloo Liberum patrem miscuisse. Ad quam rem & si satis testium est: cum Aristophanis comici: & Ephori historici uerba prodiderimus: tamen ultra prograedie-mur. Didymus enim grãmaticorũ longe eruditissimus posita causa. quã superius Ephorus dixit: alteram quoq; adiecit his uerbis:

Licet abunde ista sufficiant ad probationem moris antiqui: quo ita loquẽdi usus fuit: ut achelous commune omnis aquæ nomen haberetur: tamẽ his quoq; & Euripidis nobilissimi tragœdiarum scriptoris addetur autoritas: quam idem Didymus grammaticus in his libris quos Τραγωδουμενης λεξεως scripsit: posuit his uerbis:

Sunt in libro septimo illi uersus: quibus hernici populi: & eorum nobilissima ut tunc erat ciuitas anagnia enumerantur. Quos diues anagnia pascit. Hernici philosophi.

Quos amasene pater: non illis omnibus arma
Nec clypei currusue sonant. pars maxima glandis
Liuentis plumbi spargit. pars spicula gestat
Bina manu: fuluosq; lupi de pelle galeros
Tegmen habent capiti: uestigia nuda sinistri
Instituere pedis: crudus tegit altera pero

Hunc morem in italia fuisse: ut uno pede calciato: altero nudo iretur ad bellum: nusq̃ adhuc quod sciam repperi: sed eam grecorum nonnullis cõsuetudinem fuisse locupleti autore iam palam faciam. In qua quidem re mirari est poetæ huius occultissimam diligentiam. Qui quum legisset hernicos quorum est anagnia: a pelasgis oriundos: appellatosque ita: a pelasgo quodam duce suo: qui Hernicus nominabatur: morem quem de ætolia legerat hernicis assignauit: qui sunt uetus colonia pelasgorum. & Hernicum quidem hominem pelasgũ ducem hernicis fuisse Iulius Higinus in libro. ii. urbiũ non paucis uerbis probat. Morem uero ætolis fuisse uno tantũmodo pede calciato in bellũ ire: ostendit clarissimus Euripides scriptor tragicus. In cuius tragœdia quæ Meleager inscribitur: nũtius inducitur describẽs: quo quisq; habitu fuerit ex ducibus: qui ad aprũ capiendũ conuenerant. In eo hi uersus sunt.

Mos eundi in bellũ alter pede nudo.

Pelasgus Hernicus

Animaduertis diligẽtissime uerba Euripidis a Marone seruata. Ait. n. ille:

Et eundem pedem nudum Virgilius quoq; dixit: Vestigia nuda sinistri

quid sibi uelit macro uide quum don in eunucho dicat reticemus dolores.

instituere pedis. In qua quidem re: quo uobis studium nostrũ magis cõprobetur: nõ reticebimus rem paucissimis notã: repræhensum Euripidẽ ab Aristotele: qui ignorantiã istud Euripidis fuisse cõtẽdit: œtolos enim non leuũ pedem habere nudũ: sed dextrũ. Quod ne affirmem potius q̃ probem: Aristotelis uerba ponam ex libro quem de poetis secũdo supra dixit. In quo de Euripide loquens ait:

Quũ hæc ita sint: uidetis tñ Virgilium Euripidẽ autore q̃ Aristotele uti maluisse. Nã ut hæc ignorauerit tã anxie doctus minime crediderim. Iure aũt ꝓtulit Euripidẽ. Est.n. ingẽs ei cũ græcaꝝ tragœdiaꝝ scriptoribus familiaritas: qđ uel ex ꝑcedẽtibus licet: uel ex his q̃ mox dicent: opinari. In li. iiii. i describẽda Elissæ morte ait: ꝙ ei crinis abscissus eẽt his uersibus

Crinis absci ditur mori- entibus

Nondum illi flauum proserpina uertice crinem,
Abstulerat: stygioq; caput damnauerat orco.

Deinde Iris a Iunone missa abscidit ei crinẽ: & ad orcũ refert. Hãc Virgilius nõ de nihilo fabulã fingit: sicut Aurelius: uir alias doctissimus: Cornutus extimat: qui adnotationem eiusmodi apposuit his uersibus. Vnde hæc historia ut crinis auferẽdus sit moriẽtibus: ignorat: Sed assueuit poetico more aliqua fingere: ut de aureo ramo. Hæc Cornutus. Sed me pudet ꝙ tantus uir græcaꝝ etiã doctissimus litteraꝝ ignorauit Euripidis nobilissimam fabulam Alcestim: In hac enim fabula in scæna Orcus inducitur gladium gestans: quo crinem abscidit Alcestidi: & sic loquitur.

Proditũ est (ut opinor) quẽ secutus Virgilius fabulã abscindendi crinis induxerit. αγνισαι autem dicunt diis consecrare: unde poeta noster ait ex Iridis persona. Hũc ego diti sacrum iussa fero: teq; isto corpe soluo.

Nunc quia pleraq; & omnia quæ supradixi instructa autoritate tragicorum probaui: id quoq; quod a Sophocle tractũ est: annotabo. In libro enim quarto Virgilius Elissam facit postq̃ ab Aenea relinquit. uelut ad sacricolaꝝ sagarũq; carmina & deuotiones fugientẽ: & inter cætera ait: se dandi amoris gratia herbas quæsitas: quæ æneis falcibus secarẽtur. Hæc res nonne quæstione digna est? Vnde Virgilio Aeneæ falces in mentem uenerint? Ponam itaq; uirgilianos uersus, mox & inde Sophoclis: quos Maro æmulatus est:

Falcibus & messæ ad lunam quæruntur ahenis
Pubentes herbæ nigri cum lacte ueneni.

Sophoclis autem tragœdia id de quo quærimus etiam titulo præfert.

Inscribitur enim rizotomoi:in qua Medæam describit maleficas herbas secantem:sed auersam:ne ui noxii odoris ipsa interficeretur: & succũ quidem herbarum in cados æneos refundentem. Ipsas aũt herbas æneis falcibus execantem. Sophoclis uersus hi sunt:

Falx ænea in sacris.

Hæc sophocles. Quo autore sine dubio Virgilius protulit æneas falces. Omnino aũt ad rem diuinam pleraq; ænea adhiberi solita multa indicio sunt:& in his maxime sacris:qbus delinire aliquos aut deuouere:aut deniq; exigere morbos uolebãt. Taceo illud palutinũ quũ ait: Mecum habet pagus morbus æs. & ꝙ alibi Virgilius: Curetũ sonitus crepitantiaq; æra. Sed Carminii curiosissimi & docti uerba ponã:qui in libro de italia secundo sic ait:Prius itaq; & thuscos æneo uomere uti cũ cõderent urbes solitos:in traiecticiis eoꝶ sacris inuenio:& in sabinis ex ære cultros:in quibus sacerdotes tonderentur. Post hæc Carminii uerba longum fiat:si uelim percensere q̃ multis in locis græcoꝶ uetustissimi æris sonos tanq̃ rem ualidissimam adhibere soliti sunt. Sed præsenti operi docuisse nos sufficit:falces æneas Maronis exemplo græci autoris inductas:

Vomer æneus in signandis mœnibus urbis.

In libro nono Virgilius posuit hos uersus.

Stabat in egregiis arcentis filius armis
Pictus acu chlamydem & ferugine clarus hibera
Insignis facie:genitor quem miserat arcens
Eductum matris luco syme tia circum
Flumina:pinguis ubi & placabilis ara palici.

Quis hic Palicus deus uel potius qui dii Palici(nã duo sunt)apud nullum penitus autorẽ latinũ qđ sciã repperi:sed de græcoꝶ penitissimis litteris hanc historiã eruit Maro. Nã primum ut symetus fluuius cuius his uersibus meminit:in sicilia ẽ:ita & dii Palici i sicilia colũtur:quos primũ oium Aeschylus tragicus uir utiq; siculus in litteras dedit. Interpretationem quoq; nois eoꝶ:quã græci αιτυμολογιαν uocãt:expssit uersibus suis. Sed priusq̃ uersus Aeschyli ponã paucis explanãda est historia Palicorum. In sicilia symetus fluuius est. Iuxta hũc nympha Thalia compressu Iouis grauida:metu Iunonis optauit:ut sibi terra dehisceret: qđ & factum est. Sed ubi uenit tẽpus maturitatis infantũ:quos aluo illa gestauerat:reclusa terra est:& duo infantes de aluo Thaliæ progressi emerserũt: appellatiq; sunt Palici ἀπο του παλινικεσθαι:qm̃ prius in terrã mersi: denuo inde regressi sunt. Nec longe inde lacus breues sunt: sed imẽsum ꝓfundi:aquaꝶ scaturigine semp ebuliẽtes:quos incolæ crateras uocant: & noie dellos appellãt:fratresq; eos Palicoꝶ extimãt:& habent in cultu maximo:præcipueq; circa exigendũ iuxta eos iusiurandũ:præsens & effi

Palici dii *hanc et silenus autor grecus hist. tãgit sed uarie*

Symetus flu.

Crateres lacus.

cax numē ostendit̄. Nā quū furti negati uel eiuscemodi rei fides quærit̄: & iusiurandū a suspecto petitur: uterq; ab omni cōtagione mundi: ad crateras accedunt: accæpto prius fideiussore a pſona quæ iuratura est: de soluendo eo quod peteret̄: si addixisset euentus. Illic inuocato loci numine testatū faciebat esse iurator: de quo iuraret. Quod si fideliter faceret: discedebat illæsus. Si uero subesset iuriiurando mala cōsciētia: mox in lacu amittebat uitam falsus iurator. Hæc res ita religionē fratrū cōmendabat: ut crateres quidem implicabiles uocarent̄. Nec sine diuinatione est Palicorum templū. Nā quū siciliā sterilis annus arefecisset: diuino Palicorū responso admoniti siculi: Heroi cuidam certū sacrificium celebrauerunt: & reuertit ubertas: Qua gratia siculi omne genus frugum congesserunt in aram Palicorum. Ex qua ubertate ara ipsa pinguis uocata est. Hæc est omnis historia: quæ de Palicis eorūq; fratribus i græcis tantūmodo litteris inuenit̄: quas Maro nō minus q̄ latinas hausit. Sed hæc quæ diximus autoritatibus approbanda sunt. Aeschyli tragœdia ē: quæ inscribit̄ ætna. In hac quū de Palicis loqueretur: sic ait.

Hæc Aeschylus

Calias autem in septima historia de rebus ita scribit:

Hactenus Calias. Polemon uero sic ait: in libro qui inscribitur.

Hæc Polemon. Sed & Anaxagoras in tertia historia sua de loci diuinitate ita scribit.

Absoluta ē extimo & autoribus idoneis afferta explanatio uirgiliani loci quē litteratores nostri nec obscurū putant: contenti uel ipsi scire uel insinuare discipulis: Palicū dei esse cuiusdā nomē. Quis sit aūt deus iste uel unde sit dictus: tam nesciunt: q̄ scire nolūt: quia nec ubi quærāt suspicantur: quasi græcæ lectionis ex partes.

Nec illos uersus relinquemus intactos q̄ sunt in primo γεοργικων.

Humida solstitia atq; hyemes orate serenas
Agricolæ, hyberno lætissima puluere fara.

Lætus ager nullo tantum se misia cultu
Iactat:& ipsa suas mirantur gargara messes.

Sēsus hic quū uideat̃ obscurior:pauloq̃ pplexius q̃ poetæ huius mos ẽ pnūciatus:tñ habet i se aīaduertēdā q̃stionē ex græca antiq̃tate uenietē. Quæ sint ista gargara q̃ Virgilius esse uoluit fertilitatis exēplar. Gargara hæc igit̃ sunt i misia:q̃ est hellespōti puincia. Sed significatio nois & loci duplex ē. Nā & cacumē mōtis idæ:& oppidū sub eodē mōte hoc noie uocat̃. Homerus significationē cacumis ita posuit γαργαρον ακρὸν. Hic gargarū pro excelsissimo mōtis loco accipi cōuenire & ipe sēsus idiciū fac:nā de Ioue loq̃t̃. Sed & alibi eodē Homero teste māifestius exprimit̃. Et Epicharmus uetustissimus poeta i fabula q̃ iscribit̃ troes:ita posuit: Misia

Ex his liq̃do claret:gargara cacumē idæ mōtis appellitari. Pro oppido autē gargara q dixerint:enumerabo. Ephorus notissimus historiaꝝ scriptor i libro quīto sic ait: Claret.

Nec Ephorus solus: sed etiam Phileas uetus scriptor in eo libro qui inscribitur asia:sic meminit.

Arati etiā liber elegion fertur in quo de Diotimo quodā poetā sic ait.

Ex his uersibus etiā ciuiū nomē inotuit: q̃a gargares uocant̃. Quū igit̃ cōstet gargara nūc pro mōtis cacumine: nūc pro oppido sub eodē mōte posito accipienda. Virgilius non de summo mōte:sed de oppido loquit̃. Cur tamē gargara posuerit:ut locū frugū feracē:req̃ramus. & oēm q̃dem illā misiā opimis segetibus habitā satis cōstat:scilicet ob humorem soli. Vnde Virgilius in supradictis uersibus quū dixisset. Humida solstitia: i tulit:nullo tantū se misia cultu iactat:atq̃ diceret: Ois regio quæ opportunos habuit humores æquiparabit fœcūditates aruoꝝ misiæ. Sed Homerus quum ait: Gargara oppidum

Humidū designat subiacētē mōti agrū. Nā polypidata significat fontibus abūdantē. Vnde hæc gargara tāta frugū copia erat:ut qui magnum cuiusq̃ rei numeꝝ uellet exprimere:pro multitudine imensa gargara nominaret: Testis Alceus:qui in cælo tragœdia sic ait:

Gargara ut uidetis manifeste posuit p multitudie. Nec alter aristomenes.

Aristophanes aūt comicus cōposito noie ex arena & gargaris inumera

bilé:ut eius lepos ē:nūcq̧ conat̃ exprimere:In fabula.n.Acharneusin ait:

aūt seor sum pro multis Varro sæpe in menippeis suis posuit.Sed aristo phanes adiecit gargara ad significationē numerositatis innumeræ.Est ergo secūdū hæc sēsus hoꝝ uersuū talis.Quū ea sit āni tēperies:ut hyems serena sit:solstitiū uero ībricū:fructus optime ꝓueniūt.Hæc autem adeo agris necessaria sunt:ut sine iis:nec illi natura fœcundissimi misiæ agri responsuri sint opinioni fertilitatis:quæ de his habet̃. Addit misiæ nominatim gargara:ꝗ ea urbs posita ī imis radicibus idæ mōtis:defluētibus inde humoribus irriget̃:possitq̧ uideri solstitiales ībres nō magnope desiderare.Hoc ī loco ad fidē sensui faciēdā: ꝗ uliginosa sint nō sola gargara ꝓuīcia mōtis:sed & uniuersæ misiæ arua:adhiberi pōt testis Eschylus.

Quid de græcis ī hoc loco traxerit diximus. Addemus p̄terea hoc cū iocūditatis gratia:& ut liqueat Virgiliū nostrū undiq̧ ueteꝝ sibi ornamēta traxisse:unde hoc dixerit:hyberno lætissima puluere farra.In libro.n.uetustissimoꝝ carminū q ante oīa q̄ a latinis scripta sūt:cōpositus ferebat̃:inuenit̃ hoc rusticū uetus canticū: Hyberno puluere:uerno luto grandia

Poculorū uariæ figuræ

farra Camille metes. Noīa poculoꝝ Virgilius plærūq̧ græca pōit: ut carchesia:ut cymbia:ut cātaros:scyphos. De carchesiis ita:Cape meonii carchesia bacchi:oceano libemus ait.

Et alibi.Hic duo rite mero libans carchesia baccho:

De cymbiis:Inferimus tepido spumantia cymbia lacte.

De cantaro:Et grauis attrita pendebat cantarus ansa.

De scyphis:Et sacer ipleuit dextrā scyphus. Ea aūt cuius figuræ sint:q̄sue eoꝝ fecerit mētionē:nemo q̄rit: cōtēti sc ire huiuscemodi esse pocula. Et scyphos qdē cātarosq̧ cōsueta uulgi noīa ferēdū si trāseāt.Sed de carchesiis cymbiisq̧ q̄ apud latinos haud scio an unq̄ repperias:Apud græcos aūt sunt rarissima:nō uideo cur cogant̃ inqrere: qd sibi noua & pegrina græca noīa uelint.Est aūt carchesiū poculū græcis tātūmō notū. Meminit eius Pherecides ī libris historiaꝝ aitq̧ Iouē Alcumenæ p̄ciū cōcubitus carchesiū aureū dono dedisse.Sed Plautus īsuetū nomē reliqt.aitq̧ ī fabula amphytriōe:paterā datā:quū lōge utriusq̧ poculi figura diuersa sit.Patera enī ut & ipm nomē idicio ē:planū ac patens ē.Carchesiū uero ꝓcerū & circa mediā ptem cōpressum ansatū mediocriter ansis a summo ad ifimū ptingētibus.Asclepiades aūt uir iter græcos apprime doctus ac diligēs:carchesia a nauali re existimat dicta. Ait enī naualis ueli partē iferiorē paternā uocari: at circa mediā ferme partē τραχηλον dici: sūmam uero partem carchesium nominari: & inde diffundi in utrunq̧ ueli latus:eaq̧ cornua uocantur. Nec solus Asclepiades meminit huius poculi:sed & alii illustres poetæ:ut Sappho:quæ ait

Carchesium (beside "na græca noīa uelint.Est aūt carchesiū poculū…")

…acrinus. lib xix et cap xi macro… carchesio. et p̄cipue cymbio. (handwritten, beside "bitus carchesiū aureū dono dedisse…")

Patera (beside "sa sit.Patera enī ut & ipm nomē idicio ē…")

Sophocles in fabula quæ inscribitur:

Hæc de carchesiis ignoratis latinitati & sola græcia celebratis. Sed nec cymbia i nostro sermone reperies. Est enim a græcorum paucis relatum. Cymbia.
Phelimon notissimus comicus in phantasmate ait:

Anaxandrides etiam comicus in fabula a græcis:

Meminit eius & Demosthenes in oratione q̃ est i Midiam. Cybia autem hæc ut ipsius nois figura idicat: diminutiue a cymba dicta quod & apud græcos & apud nos ab illis trahentes: nauigii genus ẽ. Ac sane animaduerti ego apud græcos multa poculoꝝ genera a re nauali cognominata: ut carchesia supra docui: ut hæc cymbia pocula ꝑcera ac nauibus similia. Meminit huius poculi Eratosthenes uir lōge doctissimus in epistola ad Agetorẽ lacedæmoniũ his uerbis: Fuerũt: q̃ cymbiũ a cissimbio ꝑ sincopã dictũ existimauerunt. Cissimbii aũt (ut de Homero taceam: qui hoc poculũ Cyclopi ab Vlyxe datũ memorat) multi faciũt mẽtionẽ: uolũtq; nōnulli ꝓprie cissimbiũ ligneũ eẽ poculũ ex hedera: idest κισσοῦ. Et Nicãder qdã colophōius i prio hialicō sic ait: Cissimbium.

Sed & Callimachus meminit huius poculi:

Qui aũt cissimbiũ ex hedera factũ poculũ οἰονεὶ κισσοῦ nō dici arbitrant: Euripidis autoritate niti uident: qui in Andromacha sit ait.

Hæc de cymbio. Sequit ut quãdo cantaꝝ & poculi & nauigii genus eẽ supradiximus: probetur exemplis. Et pro poculo quidem nota res ẽ: uel ex ipso Virgilio: qui apertissime proprium Liberi patris poculũ assignat Sileno. Sed id ut supra polliciti sumus etiã pro nauigio poni solitum debemus ostendere. Menander in nauclero. Cantarus

Et sacer ipleuit dextrã scyphus: scyphus Herculis poculũ est: ita ut Liberi patris cãtarus: Herculẽ uero fictores ueteres nō sine cã cũ poculo fecerũt: & nōnunq̃ cassabundũ & ebriũ: nō solũ q; is heros bibax fuisse phibet: sed etiã q; antiqua historia est. Herculẽ poculo tanq̃ nauigio uentis imensa maria trãsisse. Sed de utraq; re pauca ex græcis antiqtatibus dicã Et multibibũ heroa istũ fuisse: ut taceã quæ uulgo nota sunt: illud nō obscuꝝ argumẽtũ est: qđ Ephippus i Busiride iducit Herculẽ sic loquẽtẽ. Scyphus Hercules multibibus

Est etiã historia non adeo notissima: nationẽ q̃dam hoium fuisse ꝑpe he-

Calix.

raclea͂ ab Hercule co͂stituta͂ cylicra͂oꝝ co͂posito noie ατωο τησ κυλικοσ Quod poculi genus nos una littera imutata calice͂ dicimus. Poculo au͂t Hercule͂ ductu͂ ad εγητηρα hispaniæ isula͂ nauigasse: & Piniastis egregius scriptor græcoꝝ dicit:& Pherecides autor e͂:quoꝝ uerba subdere supersedi: quia ꝓpiora sunt fabulæ q͂ historiæ. Ego tn͂ arbitror no͂ poculo Hercule͂ maria tra͂suectu͂:sed nauigio:cui scypho nome͂ fuit: ita ut supra cantarꝝ & carchesiu͂:& a cymbis deriuata cymbia:oia hæc asseruimus nauigioꝝ uocabula. Noia quoq; Virgilius no͂nu͂q͂ ex antiquissimis græcoꝝ historiis mutuat᷑. Scitis apud illu͂ una͂ ex comitibus Dianæ Opin uocari:Quod nome͂ uulgo fortasse temere ipositu͂:uel etia͂ fictu͂ putatur ab ignora͂tibus isidiosu͂ poeta͂ cognome͂ qđ a ueteribus græcis scriptoribus ipsi Dianæ fuerat ipositu͂ comiti eius assignare uoluisse. Sed Virg. sic ait.

Opis nympha

Velocem interea superis in sedibus opin
Vnam ex uirginibus sociis sacraq; caterua
Compellabat:& has tristis latonia uoces Ore dabat: Et infra
At triuiæ custos iam dudum in montibus opis.

Opin inquit comitem & socia͂ Dianæ. Sed audite unde uirgilius hoc nomen accæperit:qui ut dixi quod epitheton ipsuisce legerat:sociæ eius iposuit. Alexander ætolus poeta egregius in libro q͂ inscribitur musæ: refert quanto studio populus ephesius dedicato te͂plo Dianæ curauerit ꝑmiis propositis:ut qui tunc erant poetæ ingeniosissimi: in dea͂ carmina diuersa componerent. In his uersibus Opis no͂ comes Dianæ: sed Diana ipsa uocata est. Loquitur autem (ut dixi de populo ephesio:

Apparuit (ni fallor) Opin Diana͂ dicta͂:& uirgiliu͂ de nimia doctrina hoc nome͂ in eius comite͂ tra͂stulisse. Excessere oe͂s adytis arisq; relictis dii. Hoc un͂ Virgilius dixerit:nullus inq͂rit:sed co͂stat illu͂ de Euripide traxisse:q i fabula troadibus iducit Apolline͂:quu͂ troia capie͂da ee͂t. ista dice͂te͂.

Qui uersus doce͂t unde Virgilius usurpauerit discessisse deos a ciuitate iam capta. Nec hoc sine autoritate græcæ uetustatis est:quod ait: Ipsa Iouis rapidum iaculata e nubibus ignem.

Euripides eni inducit Minerua͂ uentos co͂tra græcoꝝ classem a Neptuno petente͂:dicente͂q;:debere illu͂ facere qđ Iuppiter fecerit:a quo in græcos fulme͂ accæperit. Apud Virgiliu͂ Pan niueo lanæ munere lunam illexisse perhibetur in nemora alta uocans. Munere sic niueo lanæ si credere dignum est:& reliqua. In hoc loco Valerius Probus uir perfectissimus notat: nescire se hanc historiam siue fabulam: quo referat autore. Quod tantum uirum fugisse miror. Nam Nicander huius est au-

tor historiæ:poeta:quē Didymus grāmaticorꝝ oīum quiq; sint: quiq; fuerint instructissimus:fabulosum uocat. Quod sciens Virgilius adiecit: si credere dignū:adeo se fabuloso usum autore fatetur.

In tertio libro cursim legitur:neq; unde translatū sit q̄rit:Quæ phœbo pater oīpotēs:mihi phœbus apollo Prædixit & cætera: In talibus locis grāmatici excusantes imperitiā suā:inuētiōes has īgenio magis q̄ doctrinæ Maronis assignāt.nec dicūt eum ab aliis mutuatum:ne nominare autores cogantur. Sed affirmo doctissimum uatem etiam in hoc Aeschylum eminentissimum tragœdiarum scriptorem secutum: qui in fabula quæ latina lingua sacerdotis inscribitur: sic ait.

Ecquid clarꝝ factū:īnde sumpsisse Virgiliū:q Apollo ea uaticinet:quæ sibi Iuppiter fatur:Probatū ne uobis ē: Virgiliū:ut ab eo ītelligi nō pōt: qui sonū latinæ uocis ignorat:ita nec ab eo posse: qui græcā nō hauserit extrema satietate doctrinā.Nā si fastidiū facere nō timerē: ingentia poteram uolumia de his quæ a penitissima græcorum doctrina trāstulisset:implere.Sed ad fidem rei propositæ relata sufficient.

Virgi. nō recte ītelligi sine eruditiōe græca.

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS & illustris Saturnaliorum. Liber. vi.

De his quæ a latinis Maro transtulit.

h Ic prætextatus: mirū inq̄t in modū digessit Eustachius q̄ de græca antiq̄tate carmini suo Virgilius īseruit:Sed meminimus:uiros inter oēs nostra ætate lōge doctissimos:Furiū: Cecinnāq; Albinū ꝑmisisse se ꝑdituros: quid idē Maro de antiquis scriptoribus traxerit:Quod nūc ut fiat tempus admonet. Quumq; omnibus idem placeret: tum Furius albinus:Et si uereor: ne dum ostēdere cupio quātū Virgilius noster ex antiquorꝝ lectiōe profecerit:& quos ex omnibus flores: uel quæ in carminis sui decorē ex diuersis ornamenta leuauerit:occasionē repræhendendi uel imperitis uel malignis ministrem: exprobantibus tanto uiro alieni usurpationem:nec considerantibus hunc esse fructum legendi. æmulari ea q̄ in aliis probes: & quæ maxime īter aliorum dicta mireris:in aliquē usum tuum opportuna deriuatione conuertere: quod & nostri tam inter se q̄ a græcis:& græcorum excellentes inter se sæpe fecerunt. Et ut de alienigenis taceā:possē pluribus edocere quātū se mutuo cōpilarint bibliothecæ ueteris autores: Quod tñ opportune alias(si uolentibus uobis erit)

ꝓbabo: Vnum nunc exemplũ ꝓferam: quod ad ꝓbanda quæ assero pene sufficiet. Affranius enim togataꝝ scriptor in ea togata quæ cõpitalia iscribit: nõ inuerecunde respõdens arguẽtibus: ꝙ plura sumpsisset a Menandro: Fateor inquit sumpsi: non ab illo modo: sed ut quisq̨s habuit qđ cõueniret mihi: quodq̨ me nõ posse melius facere credidi: etiam a latino. Quod si hæc societas & rerũ cõmunio poetis scriptoribusq̨ oĩbus inter se exercẽda cõcessa ẽ: quis fraudi Virgilio uortat: si ad excolẽdũ se: q̃dam ab antiquioribus mutuatus sit? Cui etiã gratia hoc noĩe ẽ habẽda: ꝙ nõnulla ab illis in opus suũ quod æterno mãsurũ ẽ: trãsferẽdo: fecit ne oĩno memoria ueteꝝ deleret: quos (sicut p̃sens tẽpus ostendit) nõ solũ lectui uerum etiã risui habere iam cœpimus. Deniq̨ & iudicio transferendi: & modo imitandi consecutus est: ut quod apud illũ legerimus alienũ: aut illius esse malimus: aut melius hic quã ubi natum̃ est: sonare miremur. Dicam itaq̨ primũ quos ab aliis traxit uel ex dimidio sui uersus: uel pene solidos. Post hoc locos integros cum parua quadã mutatione trãslatos: sensusue ita transcriptos: ut unde essent eluceret: Immutatos alios: ut tamen origo eorum non ignoraretur. Post hæc quædã de his quæ ab Homero sumpta sunt: ostendam non ipsum ab Homero tulisse: sed prius alios inde sumpsisse: & hunc ab illis quos sine dubio legerat: transtulisse.

Virgilius.

Vertitur interea cælum & ruit oceano nox.

Ennius in sexto.

Vertitur interea cælum cum ingentibus signis.

Virgilius.

Axem humero torquet stellis ardentibus aptum

Ennius in primo.

Qui cælum uersat stellis fulgẽtibus aptũ. Et in tertio.
Cælũ prospexit stellis fulgentibus aptũ. Et in decimo.
Hic nox præcessit stellis ardentibus apta.

Virgilius.

Conciliumq̨ uocat diuum pater atq̨ hominum rex.

Ennius in sexto.

Tum cum corde suo diuum pater atq̨ hominum rex.

Virgilius.

Est locus hesperiam graii cognomine dicunt.

Ennius in primo.

Est locus hesperiam quam mortales perhibebant.

Virgilius.

Tuq̨ o thybri tuo genitor cũ flumine sancto

Ennius in primo.

Teq̨ pater thyberine tuo cum flumine sancto.

Virgilius.

Accipe daq; fidem: sunt nobis fortia bello Pectora.

Ennius in primo.

Accipe daq; fidem(fœdusq; feri bene firmum.

Virgilius.

Et lunam in nimbo nox intempesta tenebat.

Ennius in primo.

Q uum superum lumen nox intempesta teneret:

Virgilius.

Tu tamẽ interea calido mihi sanguine pœnas psolues.

Ennius in primo.

Nec pol homo quisq̃ faciet impune animatus
Hoc: nisi tu. mihi nam calido das sanguine pœnas.

Virgilius.

Concurrunt undiq; telis Indomiti agricolæ

Ennius in tertio.

Postq̃ defessi sunt: stant & spargere sese:
Hastis ansatis concurrunt undiq; telis.

Virgilius.

Summa nituntur opum ui.

Ennius in quarto.

Romani scalis summa nituntur opum ui. Et in. xvi.
Reges per regnum statuasq; sepulcraq; quærunt.
Aedificant nomen. summa nituntur opum ui.

Virgilius.

Et mecum ingentis oras euoluite belli.

Ennius in sexto.

Q ui potis ingentis oras euoluere belli.

Virgilius.

Ne qua meis dictis esto mora: iuppiter hac stat

Ennius in septimo:

Non semper uestra euertit: nunc iuppiter hac stat:

Virgilius.

Inuadunt urbem somno uinoq; sepultam.

Ennius in octauo.

Nunc hostes uino domiti somnoq; sepulti.

Virgilius.

Tollitur in cælum clamor: cunctiq; latini

Ennius in septimodecimo.

Tollitur in cælum clamor exortus utrisq;.

Virgilius.

Q uadrupedãte putrem sonitu quatit ungula campũ

Ennius in ſexto.

Explorant numidæ: totam quatit ungula terram. Et in.viii.

Cum ſequitur ſummo ſonitu quatit ungula terram. Et i.xvii.

It eques:& plauſu caua concutit ungula terram:

Virgilius.

Vnus qui nobis contando reſtituit rem.

Ennius in.xii.

Vnus homo nobis contando reſtituit rem.

Virgilius.

Corruit in uulnus:ſonitum ſuper arma dederunt

Ennius in.xvi.

Concidit: & ſonitum ſimul inſuper arma dederunt.

Virgilius.

Et iam prima nouo ſpargebat lumine terras.

Lucretius in.ii.

Quum primum aurora reſpargit lumine terras.

Virgilius.

Flammarum longos a tergo inuoluere tractus.

Lucretius in.ii.

Non ne uides longos flammarum ducere tractus.

Virgilius.

Ingeminant abruptis nubibus ignes.

Lucretius in.ii.

Nunc hinc nunc illinc abruptis nubibus ignes.

Virgilius.

Belli ſimulacra ciebat.

Lucretius in.ii.

Componunt:complent: belli ſimulacra cientur.

Virgilius.

Simulacraq; luce carentum.

Lucretius in.iiii.

Quum ſæpe figuras.

Contuimur miras:ſimulacraq; luce carentum.

Virgilius.

Aſper acerba tuens retro redit.

Lucretius in.v.

Aſper acerba tuens immani corpore ſerpens.

Virgilius.

Tithoni croceum linquens aurora cubile.

Furius in primo annali.

Interea oceani linquens aurora cubile.

Virgilius

Q d' genus hoc hoiũ: quæue hũc tã barbara morẽ:

Furius in.vi.

Q uod genus hoc hoium saturno sancte create.

Virgilius

Rumoresq; serit uarios:ac talia fatur.

Furius in.x.

Rumoresq; serunt uarios:ac multa requirunt.

Virgilius

Nomine quẽq; uocans reficitq; in prælia pulsos.

Furius in.x.

Nomine quẽq; ciet.dictorum tempus adesse.
Commemorat. Deinde infra.
Confirmat dictis:simulatq; exuscitat acris
Ad bellandum animos:reficitq; ad prælia mentes.

Virgilius

Dicite pierides:non omnia possumus omnes.

Lucretius in.v.

Maior erat natu:non omnia possumus omnes.

Virgilius

Diuersi circunspiciunt:hoc acrior idem.

Pacuuius in Medea.

Diuersi circunspicimus:horror percipit.

Virgilius

Ergo iter incœptum peragunt rumore secundo.

Sueuius in libro.v.

Redeunt referuntq; petita rumore secundo.

Virgilius

Nunq̃ hodie effugies:ueniam quocunq; uocaris.

Neuius in equo troiano.

Nunq̃ hodie effugies:quin mea manu moriare.

Virgilius

Vendidit hic auro patriam:dominumq; potentem
Imposuit:fixit leges pretio atq; refixit:

Varius de morte

Vendidit hic latium populis:agrosq; quiritum
Eripuit:fixit leges pretio atq; refixit.

Virgilius

Vt gemma bibat:& sarano dormiat ostro.

Varius de morte.

Incubet & tyriis:atq; ex solido bibat auro.

Virgilius
Talia sæcla suis dixerunt currite fusis.
Catullus.
Currite ducentes subtegmina currite fusi
Virgilius
Felix heu nimium felix si littora tantum
Nunq̃ dardaniæ tetigissent nostra carinæ.
Catullus.
Iuppiter oĩpotens utinam non tempore primo
Gnosia cecropiæ tetigissent littora puppes.
Virgilius
Magna ossa lacertosq; exuit.
Ennius in.xvii.
Magna ossa lacertiq; apparent homini.
Virgilius
Placidam per membra quietem Irrigat.
Furius in primo.
Mitemq; rigat per pectora somnum.
Lucretius in.iiii.
Nũc qbus ille modis sõnus p mẽbra q̃etẽ Irrigat.
Virgilius
Camposq; liquentes.
Lucretius in.vi.de mari simile.
Et liquidam molem camposq; natantes.
Virgilius
Et geminos duo fulmina belli scipiadas.
Lucretius in.iii.
Scipiades belli fulmen chartaginis horror.
Virgilius
Et ora tristia tentantum sensu torquebit amaror
Lucretius in.ii.
Fœdo pertorquet ora sapore.
Virgilius
Morte obita qualis fama est uolitare figuras.
Lucretius in.i.
Cernere uti uideamur eas audireq; coram.
Morte obita quorum tellus amplectitur ossa.
Hinc est & illud Virgilii
Et patris anchisæ græmio complectitur ossa.
Virgilius
Ora modis attolens pallida miris.

Lucretius in.i.
Sed quædam simulacra modis pallentia miris.
Virgilius
Tum gelidus toto manabat corpore sudor.
Ennius in.xvi.
Tunc timido manat ex omni corpore sudor
Virgilius
Labitur uncta uadis abies.
Ennius in.xiiii.
Labitur uncta carina:uolat super impetus undas.
Virgilius
Ac ferreus ingruit imber.
Ennius in.viii.
Hastati spargunt hastas:fit ferreus imber.
Virgilius
Apicem tamen incita summum Hasta tulit
Ennius in.xvi.
Tamen inde uolans secũ abstulit hasta Insigne.
Virgilius
Puluerulentus eques furit:oẽs arma requirunt.
Ennius in.vi.
Ballatum pecudes quatit:omnes arma requirunt.
Virgilius
Nec uisu facilis nec dictu affabilis ulli.
Actius in Philoctete.
Quem neq; tueri contra neq; affari queas.
Virgilius
Aut spoliis ego iam raptis laudabot opimis:
Aut leto insigni.
Actius in armorum iudicio.
Nam tropheũ ferre me a forti uiro pulchrum est.
Si autem & uincar:uinci a tali nullum est probrum.
Virgilius
Nec si miserum fortuna sinonem
Finxit:uanum etiã mendacemq; improba finget.
Actius in Telepho.
Nam si a me regnum fortuna atq; opes
Eripere quiuit:& uirtutem nequiuit:
Virgilius
Disce puer uirtutem ex me uerumq; laborem:
Fortunam ex aliis.

Actius in armorum iudicio.

Virtuti is par:dispar fortunis patris.

Virgilius

Iam iam nec maxima iuno:
Nec saturnius hæc oculis pater aspicit æquis.

Actius in Antigona:

Iam iam neq; dii regunt
Neq; profecto deum summus rex omnibus curat.

Virgilius

Nũ capti potuere capi? nũ icẽsa cremauit Troia uiros?

Ennius in.x.quũ de pgamis loqret.

Quæ neq; dardaniis campis potuere perire
Nec quum capta capi.nec quũ combusta cremari.

Virgilius

Multi præterea quos fama obscura recondit.

Ennius in alexandro.

Multi alii aduentant:paupertas quorũ obscurat noia.

Virgilius

Audentes fortuna iuuat.

Ennius in septimo.

Fortibus est fortuna uiris data.

Virgilius

Recoquunt patrios fornacibus enses
Et curuæ rigidum falces conflantur in ensem.

Lucretius in quinto.

Inde minutatim processit ferreus ensis.
Versaq; in obscurum species est facilis æneæ.

Virgilius

Pocula sunt fontes liqdi atq; exercita cursu flumina

Lucretius in quinto.

Adsedare sitim fluuii fontesq; uocabant.

Virgilius

Quos rami fructus:quos ipsa uolentia rura
Sponte tulere sua: carpsit.

Lucretius in quinto.

Quod sol atq; imbres dederat:quod terra crearat.
Sponte sua:satis id placarat pectora donum.

Post uersus ab aliis uel ex integro uel ex parte translatos: uel quædam immutando uerba tanq̃ succo alio tinctos: nunc locos locis componere: sed & animo ut unde formati sint: quasi de speculo cognoscas.

Virgilius.

Nec sum animi dubius uerbis ea uincere magnum
Quam sit:& angustis hunc addere rebus honorem.
Sed me parnasi deserta per ardua dulcis
Raptat amor:iuuat ire iugis qua nulla priorum
Castaliam molli deuertitur orbita cliuo.

Lucretius in primo.

Nec me animi fallit q̃ sint obscura:sed acri
Percussit thyrso laudis spes magna meum cor:
Et simul incussit suauem mi in pectus amorem
Musarum:quo nunc instinctus mente uigenti
Auia pieridum peragro loca nullius ante
Trita solo.

Accipe & alterum locum Maronis illi unde traxerat comparandũ ut eundem colorem ac pene similem sonum loci utriusq; reperias.

Virgilius.

Si non ingentem foribus domus alta superbis
Mane salutantum totis uomit ædibus undam:
Nec uarios inhiant pulchra testudine postes.
Et mox.
At secura quies & nescia fallere uita
Diues opum uariarum:at latis ocia fundis:
Speluncæ uiuiq; lacus:at frigida tempe:
Mugitusq; boum mollesq; sub arbore somni
Non absunt illic saltus ac lustra ferarum:
Et patiens operum paruoq; assueta iuuentus

Lucretius in secundo.

Si non aurea sunt iuuenum simulacra per ædes
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris.
Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur:
Nec domus argento fulgens auroq; renidens:
Nec cytharam reboant laqueata aurataq; templa
Cum tamen inter se prostrati in gramine molli
Propter aquæ riuum sub ramis arboris altæ:
Non magnis opibus iocunde corpora curant:
Præsertim quum tempestas arridet:& anni
Tempora conspargunt uiridantis floribus herbas.

Virgilius.

Non umbræ altorum nemorum non mollia possunt.
Prata mouere animum:non qui per saxa uolutus
Purior electro campum petit amnis.

Lucretius in secundo.

Nec teneræ salices atq; herbæ rore uigentes.
Fluminaq; ulla queunt summis labentia ripis
Oblectare animum:subitamq; auertere curam.

Ipsius uero pestilentiæ:quæ est in tertio georgicorum: color totus & liniamenta pene omnia tracta sunt de descriptione pestilẽtiæ quæ est in. Vi. Lucretii. Nam uirgiliana incipit.

Hic quondam morbo cæli miseranda choorta est
Tempestas:totoq; autumni incanduit æstu:
Et genus omne neci pecudum dedit:omne ferarum.

Lucretii uero sic incipit.

Hæc ratio quondam morborum & mortifer æstus
Finibus in cecropis funestos reddidit agros:
Vastauitque uias:exhausit ciuibus urbem.

Sed quatenus totum locum utriusq; ponere satis longum est: excerpam aliqua:ex quibus similitudo geminæ descriptionis appareat.

Virgilius ait.

Tum uero ardentes oculi atq; attractus ab alto
Spiritus interdum gemitu grauis:imaq; longo
Ilia singultu tendunt:it naribus ater
Sanguis:& oppressas fauces premit aspera lingua

Lucretius ait:

Principio caput incensum feruore gerebant:
Et duplices oculos suffusa luce rubentes.
Sudabant etiam fauces intrinsecus atro
Sanguine:& ulceribus uocis uia septa cohibat.
Atq; animi interpres manabat lingua cruore
Debilitata malis:motu grauis:aspera tactu.

Virgilius sic ait.

Hæc ante exitium primis dant signa diebus.

Et quæ darent signa: supra rettulit: id est

Demissæ aures:sincerus ibidem
Sudor & ille quidem morituris frigidus aret:
Pellis & attactu tractanti dura resistit.

Lucretius ait.

Multaq; præterea mortis tunc signa dabantur
Perturbata animi mens in mœrore metuque:
Triste supercilium:furiosus uultus & acer:
Sollicitæ porro plenæque sonoribus aures:
Creber spiritus:aut ingens raroq; coortus.
Sudorisq; madens per collum splendidus humor

Tenuuia sputa minuta croci contracta colore:
Salsaque per fauces raucas uix edita tussis.

Virgilius.

Profuit inserto latices infundere cornu
Leneos. ea uisa salus morientibus una.
Mox erat hoc ipsum exitio.

Lucretius ait.

Nec ratio remedii communis certa dabatur.
Nam quod alii dederat uitalis aeris auras
Voluere in ore licere: & cæli templa tueri
Hoc aliis erat exitio: letumque parabat.

Virgilius ait.

Præterea nec iam mutari pabula refert.
Quæsitæque nocent artes: cessere magistri.

Lucretius ait:

Nec requies erat ulla mali: defessa iacebant
Corpora mussabat tacito medicina timore:

Virgilius ait.

Ipsis est aer auibus non æquus: & illæ
Præcipites alta uitam sub nube relinquunt.

Lucretius ait.

Nec tamen omnino temere illis sedibus ullã
Comparebat auis: nec tristia secla ferarum
Exibant siluis: languebant plæraque morbo:
Et moriebantur:

Non ne uidentur nobis membra huius descriptionis ex uno fonte manasse? Sed rursus locos alios cõparamus.

Virgilius.

Gaudent perfusi sanguine fratrum.
Exilioque domos & dulcia limina mutant.

Lucretius in tertio.

Sanguine ciuili rem conflant: diuitiasque
Conduplicant auidi cædem cæde accumulantes:
Crudeles gaudent in tristi funere fratris.

Virgilius.

Multa dies uariusque labor mutabilis æui
Rettulit in melius: multos alterna reuisens
Lusit: & insolido rursus fortuna locauit.

Ennius in octauo.

Multa dies in bello conficit unus.
Et rursus multæ fortunæ forte recumbunt.

Haud quaq̃ quenq̃ semper fortuna secuta est.

Virgilius.

O præstans animi iuuenis:quantum ipse feroci
Virtute exuperas:tanto me impensius æquum est
Consulere:atq; omnes metuentem expendere casus.

Actius in Antigona.

Q uanto magis te istiusmodi esse intelligo:
Tanto antigona magis me par est tibi
Consulere & parcere.

Virgilius.

O lux dardaniæ spes o fidissima teucrum.& reliqua

Ennius in Alexandro.

O lux troiæ germane hector
Q uid ita cum tuo lacerato corpore miser.
Aut qui te sic respectantibus tractauere nobis?

Virgilius.

Frena pelectronii:lapithæ gyrosq; dedere
Impositi dorso:atq; equitem docuete sub armis
Insultare solo:& gressus glomerare superbos.

Varius de morte

Q uem non ille sinit lentæ moderator habenæ:
Q ua uelit ire:sed angusto prius ore coercens
Insultare docet campis:fiugitq; morando.

Virgilius.

Talis amor daphnim:qualis quũ fessa iuuencum
Per nemora atq; altos quærendo bucula lucos
Propter aquæ riuum uiridi procumbit in ulua
Perdita:nec seræ meminit decedere nocti.

Varius de morte.

Ceu canis umbrosam lustrans gortynia uallem:
Si ueteris potuit ceruæ comprehendere lustra:
Sæuit in absentem.& circum uestigia lustrans
Aethera per nitidum tenues sectatur odores.
Non amnes illam medii:non ardua tardant.
Perdita nec seræ meminit decedere nocti.

Virgilius.

Nea tua funera mater
Produxi:pressiue oculos:aut uulnera laui.

Ennius in Ctesiphonte.

Neq; terram̃ iniicere neq; cruenta
Conuestire mihi corpora licuit

Neq; miseræ lauerae lachrymæ salsum sanguinem.

Virgilius.

Nãq; canebat uti magnum per inane coacta
Semina: terrarumq; animæq; marisq; fuissent:
Et liquidi simul ignis:ut iis exordia primis
Omnia: & ipse tener mundi concreuerit orbis.
Tum durare solum:& discludere nerea ponto
Cœperit:& rerum paulatim sumere formas.
Iamq; nouum terræ stupeant lucescere solem.

Lucretius in qnto ubi de cõfusione orbis ante hunc statum loquitur.

His neq; tum solis tota cerni lumine claro
Altiuolans poterat:neq; magni sydera mundi:
Nec mare nec cælum:nec deniq; terra nec aer:
Nec similis nostris rebus res ulla uideri.
Sed noua tempestas quædam: molesq; cohorta
Diffugere inde loci partes cœpere : paresq;
Cum paribus iungi res:& discludere mundum
Membraq; diuidere: & magnas disponere partes.

Et infra.

Hoc est a terris magnum secernere cælum
Et seorsum mare uti secreto humore pateret.
Seorsus item puri secretiq; ætheris ignis

Et infra.

Omnia enim magis hæc ex leuibus atq; rotundis.

Virgilius.

Cum fatalis equus saltu super ardua uenit
Pergama: & armatum peditem grauis attulit aluo.

Ennius in alexandro.

Nam maximo saltu superauit
Grauibus armatis equus
Qui suo partu ardua perdat pergama.

Virgilius.

Tum pater omnipotens rerũ cui summa potestas
Infit: eo dicente deum domus alta silescit:
Et tremefacta solo tellus.silet arduus æther:
Tum uenti posuere: p̃mit placida æquora pontus.

Ennius in Scipione.

Mundus cæli uastus constitit silentia:
Et neptunus sæuus undis asperis pausam dedit.
Sol equis iter repressit ungulis uolantibus.
Consistere amnes perennes:arbores uẽto uacant.

Virgilius.

Itur in antiquam syluam stabula alta ferarum:
Procumbunt piceæ: sonat icta securibus ilex:
Fraxineæq; trabes:cuneis & fissile robur
Scinditur:ac uoluunt ingentes montibus ornos.

Ennius in sexto.

Incedunt arbusta per alta securibus cædunt:
Percellunt magnas:quercus exciditur ilex.
Fraxinus frangitur:atq; abies consternitur alta.
Pinus proceras peruertunt:omne sonabat
Arbustum fremitu syluai frondosai:

Virgilius.

Diuersi magno ceu quondam turbine uenti
Cõfligũt:zephyrusq; notusq;:& lætus eois Eurus eq̃s.

Ennius in decimoseptimo.

Concurrunt ueluti uenti quum spiritus austri
Imbricitor aquiloq; suo cum flamine contra:
Inde mari magno fluctus extollere certant.

Virgilius.

Nec tamen:hæc cum sunt hominũq; boumq; labores
Versando terram experti nihil improbus anser

Lucretius in quinto.

Sed tamen interdum magno quæsita labore
Quum iam per terras frondent atq; omnia florent:
Aut nimiis torrens feruoribus æthereus sol
Aut subiti perimunt imbres gelidæq; pruinæ:
Flabraq; uentorum uiolento turbine uersant:

Sunt alii loci plurimorum uersuum:quos Maro in opus suum cum paucorum imutatione uerbo℞ a ueteribus transtulit. Et quia longum est uni uersos uersus ex utroq; transcribere: libros ueteres notabo ut qui uolet illic legendo æqualitatẽ loco℞ conferendo miretur. In primo æneidos tempestas describitur:& Venus apud Iouẽ queritur de periculis filii:& Iupiter eam de futurorum prosperitate solatur. Hic locus totus sumptus a Neuio ẽ ex primo libro belli punici. Illic enim æque Venus troianis tempestate laborantibus cum Ioue queritur:& sequuntur uerba Iouis filiam consolantis spe futurorum. Item de Pandaro & Bitia aperiẽtibus portas: locus acceptus est ex libro quintodecimo Ennii: qui induxit histros duos in obsidione erupisse portam: & stragem de obsidente hoste fecisse. Nec Tullio compilando dummodo undiq; ornamenta sibi conferret: abstinuit. O fama ingens ingentior armis Vir troiane: Nempe hoc ait: Aeneam famam suam factis fortibus supergressum: quum plærumq;

fama sit maior rebus. Sensus hic in Catone Ciceronis his uerbis contingebat in eo: quod plærisq; cõtra solet: ut maiora oĩa re q̃ fama uiderentur: Nã sæpe euenit ut expectatio cognitione: aures ab oculis uincerent: Itẽ ꝓximus huic lõgo: sed ꝓximus iteruallo. Cicero in Bruto: Duobus igit summis Crasso & Antonio Lucius Philippus ꝓximus accedebat: sed longo iteruallo: tñ ꝓximus. Sũt quædã apud Virgiliũ quæ ab Homero creditur trãstulisse: sed ea docebo a nostris autoribus sumpta: Qui priores hæc ab Homero in carmina sua traxerãt: quod primũ summus homericæ laudis cumulus: ẽ quod quũ ita a plurimis aduersus eũ uigilatum sit: coactæq; oĩum uires manũ cõtrafecerint. Ille uelut pelagi rupes immota resistit. Homerus de Aiacis forti pugna ait. Hunc locum Ennius in. xv. ad pugnam Celii tribuni his uersibus transfert.

Vndiq; conueniunt: uelut imber tela tribuno
Configunt parmam: timuit hastilibus umbo
Aerato sonitu galeæ: sed nec pote quisq̃
Vndiq; intendo corpus discerpere ferro.
Semper abundantes hastas frangitq; quatitq;:
Totum sudor habet corpus: multumq; laborat.
Nec respirandi fit copia præpete ferro.
Histri tæla manu iacientes solicitabant.

Hinc Virg. eũdem locũ de incluso Turno gratia elegãtiore composuit.

Ergo nec clypeo iuuenis subsistere tantum
Nec dextra ualet: obiectis sic undiq; telis
Obruitur: strepit assiduo caua tempora circum
Tinnitu galea: & saxis solida æra fatiscunt.
Discussæq; iubæ capiti: nec sufficit umbo
Ictibus: ingeminant hastis & troes & ipse
Fulmineus mnestheus: tum toto corpore sudor
Liquitur: & piceum (nec respirare potestas)
Fulmen agit fessos: quatit æger anhelitus artus.

Homerus ait.

Furius in quarto annali

Pressatur pede pes: mucro mucrone: uiro uir.

Hinc Virgilius ait.

Hæret pede pes: densusq; uiro uir:

Homeri est.

Hunc secutus Hostius poeta in libro secundo belli historici ait.

Non si mihi linguæ centum atq; sint ora totidem uocesq; liquatæ.

Hinc Virgilius ait.

Non mihi si linguæ centum sint oraq; centum

Homerica descriptio est equi fugientis:in hæc uerba.

Ennius hinc traxit.

Et tum sicut equus qui de præsepibus actus
Vincla suis magnis animis abrupit:& inde
Fert sese campi per cærula lætaq; prata
Celso pectore: sæpe iubam quassat simul altam:
Spiritus ex anima calida spumas agit albas.

Virgilius.

Qualis ubi abruptis fugit præsepia uinclis. & cætera.

Nemo ex hoc uiles putet ueteres poetas q̄ uersus eo℞ scabri nobis uidẽtur. Ille.n.stilus Enniani sæculi auribus solus placebat & diu laborauit ætas secuta:ut magis huic molliori stilo acqesceret. Sed ulterius nemoror Cecinnã:qn & ipe ꝑdat:q̄ meminit Maronẽ ex antiqtate trãstulisse.

Tum Cecinna in uersibus uel in locis quantum sibi Maro ex antiquitate quæsiuerit:Furius ut memor & ueteris & nouæ autorum copiae disseruit. Ego conabor ostẽdere hũc studiosissimũ uatẽ & de singulis uerbis ueterum aptissime iudicasse iseruisse lecta operi suo uerba quæ nobis noua uideri facit incuria uetustatis: ut ecce addita: pro inimica & iesta: qs nõ extimet poetã arbitrio suo nouum uerbũ sibi uoluisse fabricari affixa & per hoc infesta: hoc iam dixerat Lucilius in nono his uersibus.

Additus pro infesto

Si mihi non prætor fiet additus:atq; agitet me:
Non male sit ille ut dico me extenderat unus.

Vomere

Virgilius.

Manc salutantum totis uomit ædibus undam.

Pulchre uomit undam & antique. Nam ait Ennius.

Vomitoria i spectaculis

Et tyberis flumen uomit in mare saxum.

Vnde & nunc uomitoria in spectaculis dicimus: unde homines glomeratim ingredientes in sedilia se fundunt.

Agmen

Agmen pro actu & ductu quodam ponere non inelegans est: ut leui fluit agmine tybris: immo & antiquum est.

Ennius enim in quinto ait.

Crepitãtibus flamis

Quod per amœnam urbem leni fluit agmine flumen.

Quod ait:Crepitantibus urere flammis: non nouum usurpauit uerbum sed prior Lucretius in sexto posuit.

Nec res ulla magisq̄ phœbi delphica laurus

Terribili sonitu flamma crepitante crematur.

Tũ ferreus hastis:Horret ager:horret mire se hẽt. Sed & Ennius i.ix. Horret ager.
Horrescit telis exercitus asper utrũq;. Et in Erectheo
Arma arrigunt horrescunt tela. Et in Scipione:
Sparsis hastis lõgis cãpus splẽdet & horret.Sed & añ oẽs Homerus.

Splendet tremulo sub lumine pontus.Tremulum lumen de imagine rei ipsius expressum ẽ.Sed prior Ennius in Menalippe.Lumen sic tremulo terra & caua cærula candent. Et Lucretius in.vi. Præterea solis radiis iactatur aquai humor.& in lucem tremulo rarescit ab æstu. Tremulum lumen

Hic candida populus antro iminet & lentæ texunt umbracula uites. Sũt qui extimẽt hoc uerbũ umbracula Virgilio autore cõpositũ: quum Varro reꝝ diuinaꝝ lib.x.dixerit nõnullis magistratibus in oppido id genus umbraculi cõcessum.Et Cicero in.v.de legibus.Vis ne igitur(quoniam sol paululũ a meridie iam deuexus uidetur:neq; dũ satis ab his nouellis arboribus omnis hic locus opacatur)descendatur ad lirim: eaq; q̃ restant in illis alnorum umbraculis persequamur: Similiter i Bruto.Sed ut & Theophrasti doctissimi hominis umbraculis. Vmbracula.

Transmittunt cursu campos:atq; agmina cerui
Puluerulenta fuga glomerant: quod ait speciose transmittunt pro transeunt. Sic & Lucretius in secundo. Trãsmittere.
Et circumuolitant equites:mediosq; repente
Transmittunt ualido quatientes impete campos.
Sed & Pestanus Iubonensis sic ait: Pedibus equos transmisimus quod est transiuimus.

Quam tota cohors imitata relictis Ad terram defluxit equis. Defluere ad terram.
Sic Furius in primo.
Ille graui subito deuinctus uulnere habenas
Misit equi lapsusq; in humũ defluxit & armis Reddidit æratis sonitũ.

Tum durare solum & discludere nerea ponto Cœperit.Ferit aures nostras hoc uerbum discludere:ut nouum.Sed prior. Lucretius in quinto.
Diffugere inde loci partes cœpere paresq;
Cum paribus iungi res:& discludere mundum.

Pastorem tityre pingues Pascere oportet oues:deductũ dicere carmẽ. Deductum carmen
Deductũ pro tenui & subtili elegãter positũ ẽ.Sic aũt & Affranius i uirgine uerbis pauculis respõdit:Tristi uoce deducta:malleq; se nõ qeuisse. Dixit itẽ apud Cornificiũ Deducta mihi uoce garrienti. Sed hæc ab illo fluxerunt:quod Põponius in atelania quæ kalendæ martiæ iscribit: ait. Vocẽ deducas oportet:ut mulieris uideãt uerba.Iube mõ afferat unus: ego uocẽ reddã tenuẽ & tremulã:Et infra:Etiam nũc uocẽ deducam.

Proiecta saxa Proiectaq; saxa pachynni Radimus. Proiecta si secũdũ cõsuetudinẽ dicat̃: itelligit̃ abiecta. Si secũdũ ueteres: ꝓiecta porro iactarat alibi ait. Proiecto dũ pede leuo Aptat se pugnæ. Sed & Sisenna in secũdo dixit: Et marsi ꝓpius succedũt:atq; ita scutis ꝓiectis tectis saxa certati lẽta manibus cõiiciũt i hostes. Et i eodẽ: Vetus atq; igẽs erat arbor ilex: q̃ circũ ꝓiectis ramis maiorẽ partẽ loci summi tegebat. Et Lucretius in tertio.

Quamlibet immani proiectum corporis extet.

Tempestiua pinus. Et tempestiuam siluis euertere pinum.

Hoc uerbũ de pino tempestiuã a Catone sumpsit:q ait: Pineã nucẽ quũ effodies:luna decrescẽte eximito post meridiẽ sine uẽto austro. Tum uero erit tempestiua:quum semen suum maturũ erit.

Inseruit opi suo & græca uerba. sed nõ primus hoc ausus: Autoꝝ eni Lychni. ueteꝝ audaciã secutus ẽ. Depẽdẽt lychni laqueatibus aureis. Sicut Ennius i.ix. Lychnoꝝ lumina bis sex. Et Lucretius i.v. Quin ẽt nocturna tibi terrestria q̃ sunt lumina pẽdẽtes lychni. Lucilius i.i. Porro chænopoda chnopodos lychnosq;:& diximus cemnos ante pedes lecti atq; lucer-Aethra nas. Et qđ dixit. Nec lucidus æthra sydera polus: Ennius prior dixerat in xvi. Interea fax occidit:oceanũq; rubra tracti obruit æthra: Et Illius i theutrante Flãmineã p æthrã alte feruidã ferri facẽ. Dædala Circae: qa Lucretius dixerat:Dædala tellus. Reboant siluæq; & magnus olympus:quia ẽ apud Lucretiũ:Nec cythara reboant laqueata aurataq; tecta. Sed Hac licentia largius sunt usi ueteres:partius Maro. Quippe illi dixerũt & pausam & machærã & acotiã & malacem: & alia similia. Nec nõ & punicis oscisq; uerbis usi sunt ueteres:quoꝝ imitatiõe uirgilius pegrina uerba nõ Vri respuit:ut i illo: Siluestres uri assidue. Vri eni gallica uox ẽ: qua feri bo-Camurus ues significãtur. Et camuris hirtæ sub cornibus aures. Camuris peregri-Camera. nũ uerbũ est:idest i se redeũtibus. Et forte nos quoq; hac rõne cameram figurauimus: Multa quoq; epitheta apud Virgilium sunt q̃ ab ipso facta creduntur:sed & hæc a ueteribus tracta mõstrabo:Sũt aũt ex his alia simplicia:ut gradiuus. mulciber:alia cõposita:ut arcitenẽs:uitisator. Sed pri-Mulciber. us de simplicibus dicã:Et distictos mulciber afros. Mulciber est Vulcanus ꝙ ignis sit:& oĩa mulceat ac domet. Actius in Philoctete:Heu mulciber arma ignauo iuicta es fabricatus & manu. Et Egnatius de rerũ natura libro primo:Deniq; mulciber & ipse ferens altissima cæli contingũt. Petulci hædi hædiq; petulci floribus insultent. Lucretius in.ii.

Præterea teneri tremulis in uocibus hædi
Corniferas norunt matres agniq; petulci

Liq̃di ignis. Illud audaciæ maximæ uideri possit: quod ait in bucolicis. Et liquidi simul ignis pro puro uel lucido:seu pro effuso & abundanti: nisi prior hoc epitheto Lucretius usus fuisset in sexto.

Hac etiam fit uti de causa mobilis ille

Deuolet in terram liquidi calor aureus ignis.

Tristis pro amaro translatio decens ē.ut tristesq; lupini. Et ita Ennius in libro sabinarum.iiii.Neq; triste quæritat sinapi:neq; cepe mœstū. Auritos lepores non Maro primus usurpat:sed Afraniū sequitur: qui in prologo ex persona Priapi ait:Nam quod uulgo prædicat aurito me parēte natū: non ita est.& ut composita subiungam: quod ait Virgilius. Tristis.p amaro Auritus lepus

Vidit thuricremis quum dona imponeret aris. Thuricremis

Iam Lucretius in secundo dixerat.

Nam sæpe ante deum uitulus delubra decora
Thuricremas propter mactatus concidit aras.

Quā pius arcitenens. Hoc epitheto usus est Neuius belli punici libro secundo. Deinde pollens sagittis inclytus arcitenens sanctisq; delphis prognatus pythius apollo. Idem alibi. Arcitenens

Cum tu arcitenens sagittis pollens dea.
Sed & Hostius libro secundo belli histrici.
Dia Minerua simul autem inuictus Apollo. Arcitenens,latonius.

Etiam syluicolæ fauni. Syluicolæ

Neuius libro primo belli punici.

Syluicolæ homines belliq; inertes.

Actius in Bacchis.

Syluicolæ ignota inuisentes loca

Despiciens mare ueliuolum. Veliuolum.

Liuius in Helena

Tu qui permensus ponti maria alta ueliuola.

Ennius in decimoquarto.

Quum procul aspiciunt hostes accedere uentis Nauibus ueliuolis.

Idem in Andromache

Rapit & ex alto naues ueliuolas.

Vitisator seruans curuam sub imagine falcem. Vitisator

Actius in Bacchis.

O Dionise pater optie uitisator semela genitus euchia.

Almaq; curru Noctiuago phœbe. Noctiuago

Egnatius de rerum natura libro primo.

Roscida noctiuagis astris labentibus phœbe
Pulsa loco cessit concedens lucibus altis

Tu nubigenas inuicte bimembres. Bimembres

Cornificius in Glauco

Centauros fodere bimembres

Caprigenumq; pecus nullo custode per herbas Caprigenū

Pacuuius in Paulo.

Quāuis cāprigeno pecori grandior gressio est.

Actius in Philoctete.

Caprigenum trita ungulis. Idem in Minotauro.

Taurigeno semine ortum fuisse: an humano.

Decēter & his epithetis Virgilius usus est. pro sagitta uolatile ferrum: & pro romanis gentem togatam: quorum altero Sueuius: altero Laberius usus est. Nam Sueuius in libro quinto ait.

Volucrūq; uolatile telum. Ac Laberius in ephœbo: Licentiam ac libidinem ut tollam petis togatæ stirpis. Idem infra: Iccirco ope dilatatum est dominium togatæ gentis.

Figuras uero quas traxit de uetustate: si uolentibus uobis erit quum repentina memoria suggesserit enumerabo. Sed nunc dicat uolo Seruius quæ in Virgilio notauerit ab ipso figurata nō a ueteribus accepta: uel ausu poetico noue quidem sed decenter usurpata. Quottidie enim romanæ indoli enarrando eundem uatem: necesse est habeat huius annotationis scientiam promptiorem.

Figuræ Virgilianæ.

p Lacuit uniuersis electio: In reliqua suffecti etiā adhortati sunt Seruium: ut quæ in se refusa sunt annotaret. Ille sic incipit. Vates iste uenerabilis uarie modo uerba modo sensus figurando multum latinitati leporis adiecit qualia sunt hæc. Supposita de matre nothos furata creauit: ut ipsa creauerit quos creari fecerit: Tepidaq; recentem Cæde locum: quū locus recēs cæde noue dictus sit. Et hæc ait: & socii cesserunt æquore iusso: pro eo quod iussi cesserunt: Et cæso sparsurus sanguine flāmas: qui ex cæsis uidelicet profunditur. Vota deū primo uictor soluebat eoo: pro quæ diis uota sunt: & me consortem nati cōcede sepulchro. Alius dixisset: Et me consortem nato concede sepulchri: & Illa Viam celerās per mille coloribus arcum: idest per arcum mille colorum: & Hic alii spolia occisis direpta latinis Coniiciunt igni: pro in ignem: & Corpore tela modo atq; oculis uigilantibus exit. Tela exit: pro uitat. & Senior leto canentia lumina soluit. pro uetustate senilia. Excisæ arboris antro. pro cauerna. & Frontem obscenam rugis arat: arat non nimie: sed pulchre dictum. Ter secum ærato circūfert tegmine syluam: pro iaculis. & Vir gregis: pro capro: & illa q̄ pulchra sunt. Aquæ mons: telorum seges: ferreus imber: ut apud Homerum.

Et dōa laboratæ cereris. & Oculisq; aut pectore noctem accipit. & Vocisq; offensa resultat imago. & Pacemq; per aras exquirunt. & Paulatim abolere sycheum incipit. Sæpe etiam uerba pro uerbis pulchre ponit. Oraq; corticibus sumunt horrenda cauatis: ora pro personis. & Discolor unde auri per ramos aura refulsit. Quid ē enim aura auri? aut quemadmodum aura refulget? Sed tamen pulchre usurpauit: & Simili frōde-

scit uirga metallo:q̃ bene usus est frondescit metallo? & Nigri cum lacte ueneni:nigro imponere nomen lactis. & Haud aliter iuste qbus est Mezentius iræ: Odio esse aliquem usitatum:iræ esse inuentum Maronis ē. Item de duobus incipit dicere & in unum definit: Interea reges ingenti mole latinus Quadriiugo uehitur curru:ut est apud Homerum.

Et protinus orsilochum & buthen duo maxima teucrum
Corpora:sed buthen aduersum cuspide fixit:& cætera.
Iuturnam misero fateor succurrere fratri Suasi:
Quū solitū sit dici:Iuturnæ suasi.& Vrbem quā statuo uestra est.& Tu modo quos ī spem statues submittere gētis. Præcipuū iam inde a teneris impēde laborē:p̱ in eos impēde.Facit pulcherrimas repetitiōes. Nā neq; Parnasi uobis iuga:nā neq; pindi ulla morā fecere:quæ uobis quæ digna uiri pro talibus ausis? Vidistis quo Turnus equo:quibus ibat in armis? Nec interpositiones eius ociosæ sunt. Si te nulla mouet tantaꝝ gloria rerum. At ramum hunc(aperit ramū q ueste latebat)Agnoscas. Vt sceptꝝ hoc(dextra sceptrū nā forte gerebat) Nunq̃ fronde leui. Et illa mutatio elegantissima est:ut de quo loquebat̃ subito ad ipsum uerba cōuertens. Vt bello egregias idem disiecerit urbes: Troiāq; œchaliāq; & duros mille labores Rege sub euristheo fatis iunonis iniquæ Pertulerit: tu nubigenas inuicte bimembris:& reliqua. Illa uero intermissio:quos ego:sed motos præstat componere fluctus:tracta est a Demosthene

Hæc uero q̃ poetica indignatio:Proh iuppiter ibit:Hic ait: Hæc miseratio. O patria o rapti nequicq̃ ex hoste penates.& illa trepidatio: Ferte citi ferrum:date tela:& scandite muros:Hostis adest. Et cōquestio Me ne igitur socium summis adiūgere rebus:Nise fugis? Quid illa excogitatio nouoꝝ intellectuū:ut Mētitaq; tela:& ferrūq; armare ueneno. & Cultusq; feros mollire colēdo:Exuerint syluestrem animū:& uirgineūq; alte bibit acta cruorem:ut apud Homeꝝ de hasta:
Et Pomaq; degenerant succos oblita priores: & Glacie cursus frenaret aquaꝝ:& mistaq; ridēti colocasia fundet acantho:est mollis flāma medullas Interea:& tacitum uiuit sub pectore uulnus.& duro sub robore uiuit Stupa mouens tardū fumū:& Sæuitq; canū latratus in auras:& Cælataq; amnē fundens pater Inachus urna:& affixæ uenis.animasq; in uulnera ponunt. Ei quicqd de apibus dixit in uiroꝝ fortium similitudinem: ut adderet quoq; mores & studia: populos & prælia. Quid plura? ut & quirites uocaret:dies me deficiet si oīa persequi a Virgilio figurata uelim. Sed ex his quæ dicta sunt oīa similia lector diligens annotabit.

Quum Seruius ista differeret Prætextatus Auienū Eustachio insusur-

rantem uidens:quid age inquit Eustachi: uerecundiã Auieni probi adolescentis iuua:& ipse publicato nobis quod imurmurat Eustachius iam inquit:multa de Virgilio Seruiũ gestit interrogare: quoꝝ enarratio respicit officiũ litteratoris:& tẽpus indulgeri optat:quo de obscuris ac dubiis sibi a doctiore fiat certior. Et prætextatus. Probo inquit mi Auiene qđ ea de qbus ambigis:clam te eẽ nõ pateris: Vnde exoratus sit a nobis doctissimus doctor:ut te secũ negociũ habere patiatꝰ. qa in cõmune ꝓficient q̃ desideras audire. Ne tu modo ultra cesses aperire Seruio uiã de Virgilio differẽdi. Tunc Auienus totus cõuersus in Seruium:dicas uolo inqt doctoꝝ maxime:qd sit ꝙ quũ Virgilius anxie semp diligẽs fuerit in uerbis pro causæ merito uel atrocitate ponendis:incuriose & abiecte in his uersibus uerbũ posuit. Candida succinctã latrantibus inguina mõstris Dulichias uexasse rates:uexasse enim uerbum est leuis ac parui incõmodi:nec tam atroci casui cõgruens. Quũ repente hoies a bellua imanissima rapti laniatiq; sint. Sed & aliud huiuscemodi depræhendi: Quis aut eurysthea duꝝ:aut illaudati nescit busiridis aras? Hoc enim uerbũ illaudati nõ est idoneũ ad exprimẽdã sceleratissimi hois detestationẽ: qui ꝙ hoies oium gentium imolare solitus fuit:nõ laude dignus est:sed detestatione execrationeq; totius generis humani dignus est:Sed nec hoc uerbum ex diligentia uirgiliana uenire mihi uidetꝰ. Per tunicã squalentem auro:non enim cõuenit dicere auro squalentem. qm̃ nitori splendoriq; auri cõtraria sit squaloris illuuies. Et seruius:De uerbo uexasse ita responderi posse arbitror uexasse graue uerbum est:tractũq; ab eo uidetꝰ quod est uehere in quo inest iam uis quædã alieni arbitrii:nõ eni sui potens est q uehitꝰ. Vexasse aũt quod ex eo inclinatum est:ui atq; motu ꝓcul dubio uastiore ẽ: nã qui fertꝰ & raptatꝰ:atq; huc atq; illuc distrahitꝰ:is uexari ꝓprie dicitꝰ: sicuti taxare pressius crebriusq; est:q̃ tangere unde id procul dubio inclinatum est:& iactare multo fusius largiusq; est q̃ iacere:unde id uerbum tra ductũ est. Quassare etiã q̃ quatere grauius uiolẽtiusq; est. Nõ igitꝰ quia uulgo dici solet uexatũ esse quẽ fumo aut uento aut puluere laborare uidemus:ꝓpterea debet uis uera atq; natura uerbi depire: quæ a ueteribus qui ꝓprie & signate locuti sunt:ita ut decuit obseruata ẽ. M. Catonis uerba sunt:ex oratione quã de achæis scripsit. quũq; Annibal terrã Italiã laceraret atq; uexaret:uexatã Italiã dixit Cato ab Annibale quãdo nullum calamitatis aut sæuitiæ aut imanitatis genus reperiri queat: quod in eo tẽpore italia nõ perpessa sit. M. Tullius quarto in Verrẽ quæ ab isto sic spoliata atq; direpta est:nõ ut ab hoste aliquo:q tamẽ in bello religionem & cõsuetudinis iura retineret:sed ut a barbaris ꝑdonibus uexata esse uideatur. De illaudato aũt duo uidentꝰ responderi posse. Vnum est eiusmodi: Nemo quisq̃ tã efflictis est moribus:qn faciat:aut dicat nonnunq̃ aliqd quod laudari queat. Vnde hic antiquissimus uersus uice prouerbii cele-

Ambigis:

Vexasse.

Taxare
Iactare
Quassare

Illaudatus

bratus est.Sed.n.qui in omni re atq; in omni tempore omni laude uacat: is illaudatus ẽ:isq; oium pessimus deterrimusq; ẽ. At sicuti ois culpæ priuatio inculpatũ facit:inculpatus aũt instar est absolutæ uirtutis.Illaudatus quoq; igiť finis est extremæ malitiæ.Itaq; Homerus non uirtutibus appellãdis:sed uitiis detrahẽdis laudare ampliter eam solet. Hoc.n.est. Inculpatus

Epicurus quoq; simili modo maximam uoluptatem priuationem detractionemq; omnis doloris definiuit his uerbis.

Eadem ratione idem Virgilius inamabilẽ dixit stygiam paludẽ. Nam sicut illaudatum κατασερησιν laudis:ita inamabilẽ ꝑ amoris σερησιν detestatus est.Altero modo illaudatus ita defendiť.Laudare significat prisca lingua nominare:appellareq;.Sic in actiõibus ciuilibus autor laudari diciť:quod est nominari.Illaudatus ergo est:quasi illaudabilis idest nũq̃ nominãdus:sicuti quondã a cõmuni cõsilio asiæ decretũ est:uti nomen eius:qui templũ Dianæ ephesiæ incẽderat: ne quis ullo in tẽpore nominaret.Tertiũ restat ex his quæ repræhensa sunt:ꝙ tunicam squalentẽ auro dixit.Id aũt significat copiã densitatẽq; auri in squamaꝝ speciẽ intexti. Squalere enim dictũ ab squamaꝝ celebritate asperitateq;:quæ in serpentum pisciumue coriis uisunť.Quã rem & alii & hic idẽ poeta locis aliquot demõstrat. Quẽ pellis inquit ahenis In plumam squamis auro cõserta tegebat.Et alio loco:Iamq; adeo rutilũ thoraca indutus ahenis Horrebat squamis. Accius in pelopidibus ita scribit. Eius serpentis squamæ squalido auro & purpura prætextæ.Quicquid igiť nimis inculcatũ obsitumq; aliqua re erat:ut incuteret uisentibus facie noua horrorẽ: id squalere dicebatur.Sicut in corporibus incultis squamosisq; alta cõgeries sordium squalor appellatur:Cuius significationis multo assiduoq; usu totũ id uerbum ita contaminatum est:ut iam squalor de re alia nulla q̃ de solis inquinamentis dici cœperit. Gratũ mihi est Auienus inquit correctum: quod de optimis dictis male opinabar.Sed in hoc uersu mihi uidetur deesse aliquid:Ipse quirinali lituo paruaq; sedebat Succinctus trabea. Si.n. nihil deesse concedimus:restat ut fiat lituo & trabea succinctus:quod est absurdissimum.quippe quũ lituus sit uirga breuis in parte q̃ robustior ẽ incurua:q̃ augures utunť.Nec uideo qualiter possit lituo succinctus uideri.Respondit Seruius sic hoc dictũ esse:ut plæraq; dici ꝑ defectionem solent:ueluti cũ diciť.M.Cicero homo magna eloquẽtia. Et Roscius histrio sũma uenustate.Nõ plenũ hoc utrũq;:neq; perfectũ est:sed enim ꝑ pleno ac ꝓfecto audiť:ut Virgilius alio in loco: Victorẽ buten imani corpore:idest corpus imane habentẽ.Et itẽ alibi.In mediũ geminos immani pondere cestus Proiecit ac similiter:Domus sanie dapibusq; cruẽtis. Sic igiť id quoq; dictũ uideri debet:Ipse quirinali lituo; idest lituũ quirinalẽ

Laudare qd significat

Squalere

Squalor

Lituus

tenes: Quod minime mirandũ foret: si ita dictum fuisset: Picus quirinali lituo erat: sicuti dicimus statua grandi capite erat. Et est aũt: & erat: & fuit plærũq; absunt cũ elegantia: sine detrimẽto sentẽtiæ. Sed qm̃ litui facta mentio est prætermittendum nõ est: quod posse quæri animaduertimus: utrũ a tuba lituus auguralis appellet᷑: an tuba a lituo augurum lituus dicta sit. Vtrũq; enim pari forma & pariter in capite incuruũ est. Sed si (ut quidam putant) tuba a sonitu lituus appellata est ex illo. Homeri uersu λιγξεβιοσ: necesse est ut uirga auguralis a tubæ similitudine lituus uocetur. Vtit᷑ aũt uocabulo isto Virgilius pro tuba: ut ibi: Et lituo pugnas insignis obibat & hasta. Subiecit Auienus. Maturate fugã: quid sit parũ mihi liquet. Cõtraria enim mihi uidet᷑ fuga maturitati: unde quid de hoc uerbo sentiendũ sit: quæso me doceas. Et Seruius: Nigidius homo oium bonaꝝ artium disciplinis egregius. Maturare inquit est quod neq; citius: neq; serius: sed mediũ quiddam & temperatũ ẽ: bene atq; proprie Nigidius. Nam & in frugibus & in pomis matura dicunt᷑ quæ neq; immitia sunt: neq; caduca & nimium cocta: sed tempore suo tẽperate adulta. Hãc interpretationẽ nigidianam diuus Augustus duobus uerbis græcis eleganter exprimebat. Nã & dicere in sermõibus: & scribere in epistolis solitum ferunt: σπευδεβραδεωσ: per qd̃ monebat: ut ad rem agendã simul adhiberet᷑ & industriæ celeritas: & tarditas diligẽtiæ: Ex qbus duobus cõtrariis fit maturitas. Sic ergo Virgilius iducit neptunũ discessum uentis imperantẽ: ut & tam cito discedant tanq̃ fugiãt: & tamẽ flãdi mediocritatẽ in regressu teneãt tanq̃ mature: idest temperate abeũtes. Veret᷑ enim ne in ipso discessu classi noceãt: dum raptu nimio tanq̃ per fugã redeunt. Idem Virgilius maturare & properare tanq̃ plene cõtraria scitissime separauit his uersibus: Frigidus agricolas si quando cõtinet iber: Multa forent quæ mox cælo ꝓperãda sereno Maturare datur. Bene & elegãter duo ista uerba diuisit. Nãq; i properatu rei rusticæ per tempestates & pluuias: quoniã & necessitate ociũ est: maturari põt: per serenas uero: qm̃ tempus instat ꝓperari necesse ẽ. Sane quũ significandũ est coactius qd & festinatius factũ: rectius hoc dicit᷑ præmature factũ: quã mature. Sicuti Afranius dixit i toga: cui tituli nonen est: appetis dominatum: Petens præmature præcocem. In quo uersu animaduertendũ est: ꝙ præcocem inquit nõ præcoquẽ. Est enim casus eius rectus nõ præcoquis. sed præcox. Hic Auienus rursus interrogat. Quũ Virgilius iquit Aeneã suũ tãquã oium pium a contagione atrocis uisus apud inferos uindicauerit: & magis eum fecerit audire reoꝝ gemitus: quã ipsa uidere tormẽta: in ipsos uero campos pioꝝ licenter iduxerit: cur hoc tantũ uersu ostendit illi partẽ locoꝝ: quibus impii cohibebant᷑. Vestibulũ ante ipsum primisq; in faucibus orci. Qui enim uestibulum & fauces uidet: intra ipsam ædem iam sine dubitatione successit: aut si quid aliud de uestibuli uocabulo intelli-

Maturare

Premature.

Præcox. cis.

gendum:scire desidero. Ad hæc Seruius: Plæraq; sunt uocabula quibus uulgo utimur:nō tamen liquido animaduertimus: quid ea ex uera ꝓprietate significent:sicuti est uestibulum in sermonibus celebre atq; obuium uerbum:nō in oibus tamen qui illo facile utunt̄ ad liquidū expectatum. Putant enim uestibulū esse partem domus priorē quā atriū uocant. Sed Cecilius Gallus uir doctissimus in libro de significatiōe uerboꝝ: quæ ad ius ciuile pertinēt secūdo: Vestibulum dicit esse nō in ipsis ædibus. neq; ædiū partē:sed locum ante ianuā domus uacuū. per quē de uia aditus ac cessusq; ad fores ædium fit. Ipsa enim ianua ꝓcul a uia fiebat area intersita quæ uacaret. Quæ porro huic uocabulo ratio sit queri multum solet. sed q̄ scripta apud idoneos autores legi: ꝓferre in mediū non pigebit. Ve ꝑticula sicuti quædā alia: tū intentionē significat: tū minutionem. Nam uetus & uehemens alteꝝ ab ætatis magnitudine cōpositū elisumq; ē: alterū a nimio impetu & ui mentis instructū. Vecors aūt & uesanus priuationem significat sanitatis & cordis. Diximus aūt supius eos qui amplas domus antiquitus faciebant: locū ante ianuā uacuū relinquere solitos: q̄ inter fores domus & uiā medius esset: In eo loco qui dominū eiusdē domus salutatū uenerāt: prius q̄ admitterent̄: consistebāt: & neq; in uia stabant: neq; itra ædes erāt: Ab illa ergo gtādis loci cōsistione: & quasi quadam stabulatione uestibula appellata sunt spatia: in qbus multū staretur ab aduenientibus prius q̄ intromitterent̄ in domū. Alii consentientes uestibula eadē esse quæ diximus: in sensu tamē uocabuli dissentiunt. Referunt eni; nō ad eos q adueniunt: sed ad illos qui in domo cōmanēt: quoniā illic nunq̄ consistūt: sed solius transitus causa ad hunc locū ueniunt exeundo siue redeūdo. Siue igit̄ secundū priores p augmeutū: siue p secundos per diminutionē intelligendū est: tamen uestibula cōstat aream: quæ a uia domū diuidit. Fauces aūt iter angustū est: per qđ uestibulū de uia flectit̄. Ergo Aeneas: quū uidet fauces atq; uestibulū domus impioꝝ nō est intra domū. nec cōtactu ædiū execrabili sæuoq; polluit̄: sed de uia uidet loca inter uiam & ædes locata.

[Margin: Vestibulum — *hec de uestibulo ex vi et cap. v. gellij sumpta sunt*; Vetus; Vehemens; Vecors; Vesanus; Fauces.]

Bidētes hostiæ qd essent: inquit Auienus: interrogaui quēdam de grāmaticoꝝ cohorte. & ille bidētes oues esse respōdit: iccircoq; lanigeras adiectū: ut oues planius demonstrarent̄. Esto inquā oues bidentes dicant̄. Sed quæ ratio huius in ouibus epitheti scire inquam uolo. Atq; ille nihil cunctatus: oues iquit bidētes dictæ sunt: q. duos tm̄ dentes habeāt. Tūc ego ubi terraꝝ quæso te inq̄ duos solos p naturā dentes habere oues aliquando uidisti? Ostentū enim hoc est factis piaculis procurandū. Tum ille petmotus mihi: & irritatus: quære inquit ea potius quæ a grammatico quærenda sunt. Nam de ouiū dentibus opiliones percunctātur: Facetias ego nebulonis hominis risi: & reliqui. Sed te percūctor quasi ipsius uerborum naturæ conscium. Tum Seruius, de numero dentiū quē ille opi

[Margin: Bidentes. — *omnia hec de bidētib ad uerbū ex gell. lib. xvj cap. vi sumpta sunt*]

natus est:reprehendendus a me nō est:quum ipse iam riseris. Verum̄ procurandum mihi est: ne illud obrepat: ꝙ bidentes epithetum sit ouium. quum Pmponius egregius attellanarum poeta in gallis transalpinis hoc scripserit: Mars tibi uoueo facturum: si unq̄ rediero: bidente: uerre. Publius autem Nigidius in libro quem de extis composuit: bidentes appellari ait: non oues solas: sed omnes bestias bimas. Neq; tamen dixit: cur ita appellentur. Sed in cōmentariis ad ius pontificum pertinentibus: legi bidennes primo dictas. d. littera ex superfluo (ut saepe assolet) interiecta: sicut pro reire redire dicitur: & pro reamare redamare: & redarguere ꝓ rearguere. Ad hiatum enim duarum uocalium procurandum: interponi solet. d. littera. Ergo bidennes primum dictae sunt quasi biennes. & longo usu loquendi corrupta est uox: & ex bidennibus bidentes dictae. Higinus tamen: qui ius pontificum non ignorauit: in. v. librorum: quos de Virgilio fecit: bidentes appellari scripsit hostias: quae per aetatem duos dentes altiores haberent: per quos ex minore in maiorem transcendisse constaret aetatem.

Iterum querit Auienus in his uersibus Frena pelethronii lapithae gyrosq; dedere impositi dorso: atq; equitem docuere sub armis Insultare solo & gressus glomerare superbos cur Virgilius equi officium equiti dederit. Nam insultare solo: & glomerare gressus: equi constat esse: nō equitis. Bene inquit Seruius: haec tibi quaestio nata ex incuria ueteris lectionis. Nam quia seculum nostrum ab Ennio: & omni bibliotheca uetere desciuit: multa ignoramus quae non laterent: si ueterum lectio nobis esset familiaris. Omnes enim antiqui scriptores: ut hominem equo insidentem ita & equum quum portaret hominem: equitem uocauerunt: & equitare non hominem tantum: sed equum quoq; dixerunt Ennius libro annalium. vii. ait. Deniq; ui magna quadrupes eques: atq; elephanti proiiciūt sese. Nunquid dubium est quin equitem in hoc loco ipsum & equū dixerit? quū addidisset illi epitheton quadrupes? Sic & equitare quod uerbum e uocabulo equitis inclinatum est: & homo utens equo: & equus sub homine gradiens dicebatur. Lucillius nāq; uir apprime linguae latinae scius equum & currere & equitare dicit hoc uersu. Nempe hunc currere equum nos atq; equitare uidemus. Ergo & apud Maronem: qui antiquae latinitatis diligens fuit: ita intelligendū est: atq; equitē docuere sub armis. Idest docuerunt & equum portantem hominem insultare solo: & gressus glomerare superbos.

Eques & equitare.

Subiecit Auienus: Quū iam trabibus cōtextus acernis Staret equus scire uellem in equi fabrica casu ne an ex industria hoc genus ligni nominauerit. Nam licet unum pro quolibet ligno ponere poeticae licentiae sit: solet tamen Virgilius temeritatem licentiae non amare: sed rationis certae uim rerum uel nominum eligere.

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLAris & Illustris Saturnaliorum. Liber.vii.

p Rimis mensis post epulas iam remotis:& discursim uariantibus poculis minutoribus: Prætextatus:Solet cibus inquit quũ sumitur tacitos efficere:potus loquaces.At nos & iter pocula silemus: tanq̃ debeat seriis:uel etiã philosophicis carere tractatibus tale conuiuiũ.Et Symmachus: Verũ ne ita sentis Vecti:ut philosophia cõuiuiis itersit: & non tanq̃ censoria quædã: & plus nimio uerecũda materfamilias penetralibus suis contineatur : nec misceant se libero: cui etiã tumultus familiares sunt:quũ ipsa huius sit uerecundiæ: ut strepitũ nõ modo uerboꝝ:sed ne cogitationum quidẽ in sacrarium suæ quietis admittat. Doceat nos uel peregrina istitutio & disciplina a parthis petita:qui solẽt cũ cõcubinis nõ cũ cõiugibus inire conuiuia:tanq̃ has & in uulgus ꝓduci:& lasciuire quoq; illas non nisi domi abditas tueri deceat tectũ pudorẽ.An ego censeã ꝓducendã philosophiã:quo rethorica uenire ars:& ꝓfessio popularis erubuit? Isocrates eni græcus orator qui uerba prius libera sub numeros ire primus coegit:quũ in conuiuio a sodalibus oraret̃:ut aliqd i mediũ de æloquẽtiæ suæ fonte ꝓferret:hãc ueniã deprecatus est.Quæ p̃sens iquit locus & tẽpus exigit:ego nõ calleo. quæ ego calleo:nec loco p̃senti sunt apta:nec tempori.Ad hæc Eustachius:Probo Symmache ꝓpositũ tuũ:q̈ philosophiã ea quã maximã putas obseruatione uenerraris:ut tantũ intra suũ penetral existimes adorandã.Sed si pp hoc a cõuiuiis exulabit ꝓcul hinc facessant & alũnæ eius: honestatẽ dico & modestiã:nec minus cũ sobrietate pietatẽ. Quã enim haꝝ dixerim minus esse uenerabilẽ? Ita fit ut ab eiusmodi cœtibus relegatus matronarum taliũ chorus libertatẽ cõuiuioꝝ solis cõcubinis idest uitiis & criminibus abdicat.Sed absit:ut philosophia quæ in scholis suis sollicite tractat de officiis cõuiuialibus:ipsa cõuiuia reformidet:tanq̃ nõ possit rebus asserere:quæ solet uerbis docere:aut nesciat seruare modũ: cuius ĩ oibus humanæ uitæ actibus terminos ipsa cõstituit. Neq; eni ita ad mẽsas inuito philosophiã:ut nõ se ipsa moderet̃:cuius disciplina est:reꝝ oium moderationẽ docere.Vt ergo inter te & Vectiũ uelut arbitrali iudicatiõe cõponã:aperiam quidẽ philosophiæ triclinioꝝ fores.Sed spõdeo sic interfuturã:ne mẽsuram notæ sibi ac sectatoribus suis dispensationis excedat. Tũc Furius:Quia te unicũ Eustachii inquit sectatorẽ philosophiæ nostra ætas tulit:oratus sis:ut modũ dispensationis quã das ei conuiuanti: nobis ipse patefacias.Et Eustachius:Primũ hoc eã scio seruaturã:ut secũ æstimet præsentiũ ingenia cõuiuaꝝ.Et si plures peritos:uel saltem amato

Isocrates

Penetral.

tis sui in conuiuii societate repperit: sermonem de se patietur agitari: quia uelut paucæ litteræ mutæ dispersæ inter multas uocales in societatē uocis facile mansuescunt: ita rariores imperiti gaudentes consortio peritorum: aut consonant si qua possunt: aut rerum talium capiuntur auditu. Si uero plures ab institutione huius disciplinæ alieni sint: prudentibus q pauciores interrerunt: sanciet dissimulationem sui: & patietur loquacitatem maiori parti amiciorē sociare: ne rara nobilitas a plebe tumultuosiore turbetur. Et hæc est una de uirtutibus philosophiæ. quia quū orator nō aliter nisi orando probetur: philosophus non minus tacendo pro tempore: q̄ loquēdo philosophatur. Si ergo pauci aderunt doctiores: in cōsensum rudis consortii salua & interquiescente ueri notione migrabunt: ut omnis discordiæ suspicio facessat. Nec mirū si doctus faciet: quod fecit quondā

Pisistratus Pisistratus athenarum tyrānus: qui quū filiis suis rectum dando consilium non obtinuisset assensum: atq; ideo esset in simultate cū liberis: ubi hoc æmulis causam fuisse gaudii cōperit: ex illa discordia sperātibus in domo regnātis nasci posse nouitatē: uniuersitate ciuium cōuocata ait: succensuisse quidem se filiis nō acquiescentibus patriæ uoluntati: Sed hoc sibi postea uisum paternæ aptius esse pietati ut in sententiā liberorū ipse cōcederet. Sciret igitur ciuitas sobolem regis cū patre esse cōcordem. Hoc cōmento spem detraxit insidiantibus regnātis quieti. Ita in omni uitæ genere præcipueq; in lætitia cōuiuiali: omne quod uidetur absonum: in unā concordiam soni salua innocentia redigendum est. Sic Agathonis cōui-

Agathonis conuiuiū. uium. quia Socrates Phædros: pausanias: & Erisymmachos habuit. Sic ea cœna quam Callias doctissimus dedit: Charniadam dico: Antisthenē: & Hermogenem cæterosq; his similes: uerbum nullum nisi philosophū sensit. At uero Alcioni uel Didonis mensa quasi solis apta delitiis habuit hæc Ioppam: illa Poliphemum cithara canentes. Nec deerant apud Alcionum uiri saltatores: & apud Didonem Bitias: sic hauriens merum: ut se totum superflua eius effusione proluerct. Nonne siquis aut inter phæacas: aut apud pœnos sermones de sapientia erutos conuiuialibus fabulis miscuisset: & gratiam illis cœtibus aptam perderet: & in se risum plane iuste moueret? Ergo prima eius obseruatio erit æstimare conuiuas. Deinde ubi sibi locum patere uiderit: nō de ipsis profunditatis suæ inter pocula secretis loquet̄: nec nodosas & anxias: sed utiles quidē facilesq; quæstiones mouebit: Nā sicut inter illos qui exercitii genus habēt in mediis saltare cōuiuiis: siquis ut se amplius exerceat: uel ad cursum: uel ad pugillatū: sodales lacessiuerit: quasi ineptus relegabit̄ ab alacritate consortii: Sic apud mensam qn̄ licet aptis philosophandū est: ut crateri liquoris ad lætitiā nati adhibeat̄ nō modo nympharum: sed musarum quoq; admistione temperies: Nam (sicut fateri necesse ē) in omni cōuentu aut tacendū est: aut loquendum. Quæramus: silentium ne conuiuiis: an & opportunus ser-

mo conueniat. Nā si sicut apud athenas ariopagitæ tacentes iudicant: ita inter epulas oportet semp sileri: Nō est ultra quærendū inter mēsas philosophādū nec ne sit. Si uero nō erūt muta cōuiuia: cur ibi sermo pmittit̃ ihonestus: honestus ꝓhibet̃? maxie quū non minus quā dulcedo uini: hilarēt uerba cōuiuium: Nā si Homeri latentē prudentiā inscruteris altius: delinimentū illud quod Helena uino miscuit: nō herba fuit: non ex idia succus: sed narrandi opportunitas: q̃ hospitem mœroris oblitū flexit ad gaudium. Vlyxis enim præclara facinora filio præsente narrabat.

πάντα μὲν οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι οὐδ᾽ ὀνομήνω
ὅσσοι Ὀδυσσῆος ταλασίφρονός εἰσιν ἄεθλοι
ἀλλ᾽ οἷον τόδ᾽ ἔρεξε καὶ ἔτλη καρτερὸς ἀνὴρ
δήμῳ ἔνι Τρώων ὅτι πάσχετε πήματ᾽ Ἀχαιοί

Ergo paternā gloriam & singula eius fortia dicendo: animū filii fecit alacriorem. & ita credita est contra mœrorē uino remediū miscuisse. Quid hoc inquis ad philosophiam? Immo nihil tam cognatū sapientiæ: quā locis & tēporibus aptare sermones: personarū quæ aderunt æstimatione in mediū uocata: Alios enim relata incitarūt exempla uirtutū: alios beneficioꝝ: nōnullos modestiæ: ut & qui aliter agebāt: sæpe auditis talibus ad emendationē uenirent. Sic aūt uitiis irretitos: si & hoc cōuiuiis exegerit loquēdi ordo: feriet philosophia nō sentientes: ut Liber pater thyrso ferit p obliquationē circūfusæ hederæ latente mucrone: qa nō ita ꝓfitebit̃ in cōuiuio censorē: ut palā uitia castiget. Ceteꝝ his obnoxii repugnabunt: & talis erit cōuiuii tumultus: ut sub huiusmodi iuitati uideant̃ edicto. Bacchus quō modo ferit

Quod superest: læti bene gestis corpora rebus
Procurate uiri: & pugnam sperate parari.

Aut ut Homerus breuius & expressius dixit:

Ergo si opportunitas necessariæ rep̃hensionis emerserit: sic a philosopho ꝓficiscetur: ut & tecta & efficax sit. Quid mirū si feriet sapiēs ut dixi nō sentiētes: quū interdū sic reprehendat ut rep̃hensus hilaretur? Nec tantum fabulis suis: sed iterrogationibus quoq; uim philophiæ nihil ineptū loquētis ostēdet. Hāc ergo nullus honestus actus: locusue: cœtusue excludat: quæ ita se aptat: ut ubiq; sic appareat necessaria: tanquā abesse illā nefas fuerit. Et Auienus: Nouas mihi duas disciplinas uideris inducere: interrogādi uel rep̃hendendi: ut alacritas utrinq; iis ad quos sermo est excitet̃: quū dolor semp rep̃hensionē uel iustā sequat̃. Vnde hæc quæ leuiter attigisti fac quæso enarrando planiora. Primum iquit Eustachius hoc teneas uolo: non de ea me reprehensione dixisset: quæ speciem accusationis habet: sed quæ uituperationis instar est: hoc græci scōma uocāt: nō minus quidem amarum q̃ accusatio: si importune ꝓferatur. Sed a sa- Scōmma

piente sic proferetur:ut dulcedinẽ quoq; non careat.Et ut prius tibi de iterrogando respondeã. Qui uult amœnus esse cõsultor: ea interrogat q̃ sunt iterrogato facilia respõsu:& quæ scit illũ sedula exercitatiõe didicisse.Gaudet enim quisqs ꝓuocatur ad doctrinã suã in mediũ ꝓferendam: quia nemo uult latere quod didicit:maxime si scientia quã labore quæsiuit:cũ paucis illi familiaris: & plurimis sit icognita:ut de astronomia: uel dialectica cæterisq; similibus.Tũc enim uident̃ conseq fructum laboris: quum adipiscuntur occasionem publicandi quæ didicerant sine ostentationis nota:qua caret qui non ingerit:sed inuitatur ut proferat. Cõtra magne amaritudinis est:si coram multis interroges aliquem: quod non optima scientia quæsiuit. Cogitur enim aut negare se scire: quod extremũ uerecundiæ damnũ putant:aut respondere temere:& fortuito se euentui ueri falsiue cõmittere.Vnde sæpe nascitur iscitiæ proditio: & omne hoc infortunium pudoris sui imputat consulenti. Nec nõ & qui obierunt maria & terras:gaudent quum de ignoto multis uel terrarũ situ: uel sinu maris interrogantur:libenterq; respondent:& describũt modo uerbis:modo radio loca:gloriosissimũ putantes quæ ipsi uiderant aliorum oculis obiicere. Quid duces & milites: qui fortiter a se facta semper dicturiunt: & non tacent arrogantiæ metu? Non ne si ut hæc referant inuitentur: mercedem sibi laboris extimant persolutam? remunerationem putantes iter uolentes narrare quæ fecerant? Adeo autem id genus narrationum habet quendam gloriæ saporem:ut si inuidi uel æmuli forte præsentes sint: tales interrogationes obstrependo discutiant: & alias inserendo fabulas prohibeant illa narrari:quæ solent narranti laudem creare. Pericula quoq; præterita uel erumnas penitus absolutas qui euasit:ut referat: gratissime prouocatur. Nam qui adhuc in ipsis uel paululum detinetur: horret admonitionem:& formidat relatum.Ideo Euripides expressit:adiecit enĩ σώθεντα:ut ostenderet post finem malorum gratiam relationis incipere.Et poeta noster adiiciendo olim: quid aliud nisi post emensa infortunia futuro tempore iuuare dicit memoriam sedati laboris? Forsan & hæc olim meminisse iuuabit.Nec negauerim esse malorum genera: quæ non uult qui pertulit uel transacta meminisse. Nec minus interrogatus offenditur:q̃ quum in ipsis malis fuit:ut qui carnifices expertus est:& tormenta membrorũ:ut qui infaustas pertulit orbitates:uel cui nota quondã afflicta censoria est.Caue interroges:ne uidearis obiicere.Illum sæpe si potes ad narrandum prouoca: qui recitando fauorabiliter excæptus est: uel qui libere & feliciter legationem peregit: uel ab imperatore comiter affabiliterq; suscæptus ẽ:uel siquis tota pene classe a piratis occupata: seu igenio seu uiribus solus euasit:qa uix implet desideriũ loquẽtis rerũ taliũ uel lõga narratio.Iuuat:si quẽ dicere iusseris amici sui repẽtinã felicitatẽ. quantus illi honor acreuerit:quã sponte non audebat uel tacere uel dice-

Dicturiunt.

ret modo iactantiæ modo malitiæ metu. Qui uenatibus gaudet: interrogetur de siluæ ambitu: de ambage lustrorum: de uenationis euentu. Religiosus si adest: da illi referendi copiam: quibus obseruationibus meruerit auxilia deorum: quantus illi cerimoniarum fructus: quia & hoc genus religionis existimant: numinum beneficia non tacere. Adde quia uolunt & amicos se numinibus extimari. Si uero & senex præsens est: habes occasionem qua plurimum illi contulisse uidearis: si eum interroges: uel quæ ad illum omnino nō Pertinent. Est enim huic ætati loquacitas familiaris. Hæc sciens Homerus quandam congeriem simul interrogantium Nestori fecit offerri:

Senibus loquacitas ē familiaris

Tot loquēdi semina interrogādo congessit: ut pruritum senectutis expleret. Et Virgilianus Aeneas gratum se ad oīa præbens Euandro: uarias illi narrādi occasiones ministrat. Neq; enim de una re aut altera requirit: sed singula lætus Exquiritq; auditq; uirū monumēta priorꝝ. Et Euāder consultationibus captus scitis q̄ multa narrauerit.

Hæc dicētem fauor excæpit omniū. Sed mox subiecit Auienus. Vos omnes qui doctorum doctissimi adestis orauerim: ut hortau uestro Eustachius quæ de scōmate paulo ante dixerit: animetur aperire. Oibusq; ad hoc ꝓuocātibus ille cōtexuit. Præter categoriā quæ est ψογοσ: & præter Διαβολην quæ delatio est: sunt alia duo apud græcos nomina lœdoria: & scōma: quibus nec uocabula latina reperio: nisi forte dicas lœdoriam exprobrationē esse ad directam cōtumeliam: Scōma enim pene dixerim morsum figuratū: quia sæpe fraude uel urbanitate tegitur: ut aliud sonet: aliud itelligas. Nec tamē semp ad amaritudinē pergit: sed nōnunq̄ iis in quos iacit̄ & dulce est. Quod genus maxime uel sapiens: uel alias urbanus exercet: præcipue inter mēsas & Pocula: ubi facilis ē ad iracundiam ꝓuocatio. Nā sicut in præcipiti stantē uel leuis tactus ipellit: ita uino uel īfusum uel aspersum paruus quoq; dolor icitat in furorem. Ergo cautius in cōuiuio abstinendum scōmate: quod tectam intra se habet iniuriam. Tanto enim pressius hærent talia dicta: q̄ directe lœdorie: ut hami coangulosi q̄ directi mucrones tenacius infigunt̄: maximeq; dicta huiusmodi risum p̄sentibus mouent: quo uelut assensus genere confirmat̄ iniuria. Est enim lœdoria huiusmodi: Oblitus ne es quia salsamenta uendebas? Scōma autem: qđ diximus sæpe cōtumeliā esse celatā: tale ē. Meminimus quādo brachio te emungebas. Nā quum res eadē utrobiq; dicta sit: illud tamē lœdoria est. quod apte obiectū ex ꝓbatūq; est: hoc scōma: qđ figurate. Octauius q natu nobilis uidebat̄: Ciceroī recitāti ait: Nō audio quæ dicis. Ille respōdit Certe solebas bene foratas habere aures. Hoc eo dictum est: quia Octauius libys oriūdus dicebat̄: quibus mos ē aurem forare. In eundem Ciceronem Laberius: quum ab eo ad cōsessum

Lœdoria

Scomma

Lœdoria
Scomma

non reciperetur:dicente recipere te nisi anguste sederemus:ait ille minus mordaciter:Atqui solebas duabus sellis sedere.obiiciens tāto uiro lubricum fidei.Sed id quod Cicero dixit:nisi anguste sederemus:scomma ē in .C.Cæsarem:qui i senatū passim tam multos admittebat:ut eos.xiiii.gradus capere nō possent.Tali ergo genere quod fœtum cōtumeliæ ē:abstinēdum sapienti sup cæteris in cōuiuio ē:Sunt alia scōmata minus aspera edentatæ belluæ morsus:ut Tullius in consulē qui uno tantū die cōsulatū peregit.Solent inqt esse flamines diales: modo cōsules diales habemus. Et in eundē:Vigilantissimus ē consul noster: qui in consulatu suo somnum nō uidit.Eidemq; exprobranti sibi. q̄ ad eundem cōsulem non uenisset:Veniebam inquit:sed nox me cōpræhendit.Hæc & talia sunt:q̄ plus urbanitatis:minus amaritudinis habent : ut sunt & illa de nōnullis corporis uitiis aut parū aut nihil gignētia doloris:ut si in caluitiū cuiusq̄ dicas uel in nasum:seu curuam erectionē:seu socraticā depressionē.Hæc eni quanto minoris infortunii sunt:tanto lenioris doloris.Cōtra oculorū orbitas non sine excitatione cōmotionis obiicitur. Quippe Antigonus

Theocritus chius

rex Theocritum chium:de quo iurauerauerat q̄ ei parsurus esset occidit: ꝓpter scomma ab eodē de se dictū.Quum enim quasi puniendus ad antigonū raperetur:solantibus eum amicis:ac spē pollicentibus:q̄ omnino clæmentiam regis experturus esset:quum ad eius oculos uenisset: respōdit: Ergo impossibilem mihi dicitis spem salutis. Erat autem antigonus uno orbatus oculo: & importuna urbanitas maledicacem luce priuauit. Nec negauerim philosophos quoq; incurrisse nōnunq̄ per indignationē hoc genus scommatis. Nam quum regis libertus ad nouas diuitias nuper erectus philosophos ad conuiuium congregasset:& irridendo eorum minutulas quæstiones:scire se uelle dixisset:cur & ex nigra & ex alba fa-

Aridices philosophus

Scōmatum duæ spēs.

ba pulmentū unius coloris edat.Aridices philosophus indigne ferens:tu nobis inquit absolue:cur de albis & nigris loris similes maculæ gignantur.Sunt scommata quæ in superficie habēt speciem cōtumeliæ: sed interdum non tangunt audientes:quum eadem si obnoxio dicantur exagitant: ut contra sunt quæ speciem laudis habent : & personam audientis

L.Quintus prætor.

efficiunt contumeliæ plenam. De priore prius dicam. Lucius Quintus prætor de prouincia nuper reuerterat: obseruata quod mireris domitiani temporis præturæ maxima castitate.Is quum æger assidenti amico diceret: frigidas se habere manus: renidens ille ait. At qui eas de prouincia calidas paulo ante reuocasti. Risit Quitus: delectatusq; est: quippe alienissimus a suspicione furtorum. Contra si hoc diceretur male sibi consci det sua furta recolenti:exacerbasset auditum.Critobolū famosæ pulchritudinis adolescentem Socrates quū ad comparationem formæ prouocaret:iocabātur:nō irridebat.Certe si dicas cōsumatarū diuitiarum uiro:tibi excito creditores tuos:aut si nimis casto:gratæ sūt tibi meretrices: qa con

tinuā eas largitatē ditasti:utiq; delectabuntur: scientes his dictis suā conscientiā non grauari. Sicut cōtra sunt: quæ sub specie laudis exagitāt: sicut paulo ante diuisi. Nam si timidissimo dixero: Achilli uel Herculi cōparandus es: aut famosæ iniquitatis uiro: ego te Aristidi in æquitate ꝑpono: sine dubio uerba laudē sonantia ad notā uitupationis suæ uterq; tracturus est. Eadem scommata eosdē modo iuuare modo mordere possunt pro diuersitate ꝑsentiū ꝑsonaꝝ. Sunt eni quæ si corā amicis obiiciant̃ nobis: libenter audire possimus. & uxore uero seu parentibus: magistris ue ꝑsentibus dici in nos aliqđ scomma nolimus: nisi forte tale sit: quod illoꝝ censura libenter accipiat: Vt siqs adolescentem corā parentibus uel magistris irrideat: q; insanire possit cōtinuis uigiliis: lectionibusq; nocturnis: aut uxore præsente: q; stulte faciat uxorium se præbendo: nec ullam elegantiam eligendo formarum. Hæc enim & in quos dicuntur: & præsentes hilaritate perfundunt. Cōmendat scomma & conditio dicentis: si ī eadem causa sit: ut si alium de paupertate pauper irrideat: si obscure natum natus obscure. Nam Tharsius Amphias quū ex hortulano potens esset: & in amicū quasi degenerem nōnulla dixisset: mox subiecit: Sed & nos de eisdem seminibus sumus: & omnes pariter lætos fecit. Illa uero scommata directa lætitiam cum in quem dicuntur infundunt: si uirum fortem uituperes quasi salutis suæ prodigum: & pro aliis mori uolentem: aut si obieceris liberali: q; res suas profundat minus sibi q̃ aliis consulendo. Sic & Diogenes Antisthenem Cynicum magistrum suum solebat ueluti uituperando laudare. Ipse me aiebat mendicum fecit ediuite: & pro ampla domo in dolio fecit habitare. Melius autem ista dicebat: q̃ si diceret: gratus illi sum: quia ipse philosopum me & consumatæ uirtutis uirum fecit. Ergo quum unum nomen scommatis sit: diuersi continentur in eo effectus. Ideo apud lacedæmonios iter cætera exactæ uitæ īstituta: hoc quoq; exercitii genus Lycurgo est institutum: ut adolescentes & scommata sine morsu dicere: & ab aliis in se dicta perpeti discerent. Ac siquis eorum in indignationem ob tale dictum prolapsus fuisset: ulterius ei in alterum dicere non licebat. Quum ergo uideas mi Auiene (instituenda est enim adolescentia tua: quæ ita docilis est: ut dicenda præcipiat) quum uideas inquā: anceps omne esse scommatum genus: suadeo in cōuiuiis in quibus læticiæ insidiabitur ira: ab eiusmodi dictis facessas: & magis quæstiones conuiuiales uel proponas: uel ipse dissoluas. Quod genus ueteres ita ludicrum non putarunt: ut & Aristoteles de ipsis aliqua conscripserit: & Plutarchus: & uester Apuleius. Nec contemnendum sit: quod tot philosophantium curam meruit. Ludicrum

Et Prætextatus: Hoc quæstionum genus quum & senilem deceat ætatem: cur soli iuueni suadetur? Quin agite omnes qui adestis hæc apta cōuiuio fabulemur: nec de cibatu tantū: sed & si qua de natura corporū: uel alia: ꝑsente maxie Disario nostro: Cibatu

cuius plurimũ ad hoc genus quæstionũ poterit ars & doctrina cõferre: sortiamurq;(si uidet᷑)ut per ordinẽ unusquisq; ꝓponat quã soluendam existimet quæstionem. Hic assensi omnes. Prætextato anteloquiũ detule runt:orantes ut quum ipse cœpisset:cæteris ex filo consultationis eius:i terrogandi constitueretur exemplum.

Anteloquiũ

Cibus ne simplex:an multiplex digestu facilior sit.

Tum ille quæro inquit:utrũ simplex an multiplex cibus digestu facilior sit:quia multos hũc:nõnullos illũ sectantes uidemus. Et ẽ quidẽ superba ac cõtumax: & ueluti sui ostentatrix cõtinentia: cõtra amœnam se & comem appetẽtia uult uideri. Quũ ergo censoria sit una: delicata altera:scire equidem uelim:q̃ seruandæ aptior sit sanitati. Nec longe petẽdus assertor est:quũ Disarius adsit:qui qđ cõueniat corporibus humanis nõ minus callet:q̃ ipsa natura huius fabricæ autor & nutrix. Dicas ergo uelim:quid de hoc quod q̃rit᷑ medicinæ ratio pſuadeat:Si me Disarius inq̃t aliquis ex plebe impitoꝝ de hac q̃stione cõsuluisset:quia plebeia ingenia magis exemplis q̃ rõne capiunt᷑:admonuisse illũ contentus forem istitutionis pecudũ:quibus quũ simplex & uniformis cibus sit: multo saniores sunt corporibus humanis:& inter ipsas illæ morbis implicantur:quibus(ut altiles fiant)offæ cõpositæ & quibusdã cõdimentis uariæ farciũtur. nec dubitaret posthac: quũ aduertisset aĩalibus simplici cibo utentibus familiarem sanitatẽ:ægrescere aũt quæ saginant᷑: & cõposita uarietate crudescere. Fortasse illũ attentiorem exemplo altero fecissem:ut consideraret nullũ unq̃ fuisse medicoꝝ circa curas ægrescẽtiũ tam audacis negligentiæ:ut febrienti uariũ & nõ simplicẽ cibũ daret. Adeo cõstat q̃ facilis digestu sit uniformis alimonia: ut ei uel cũ infirma sit natura sufficiat: Nec tertiũ defuisset exemplũ:ita esse uitandam ciboꝝ uarietatem:ut uaria solent uina uitari. Quis enim ambigat: eum qui diuerso uino utitur: in repentinam ruere ebrietatem? nec dum hoc potus copia postulante? Tecum autem Vecti: cui soli perfectionem disciplinarũ omnium contigit obtinere:non tam exemplis:q̃ rõne tractandum est: quæ & me tacente clam te esse non poterit. Cruditates eueniũt:aut qualitate succi:in quẽ cibus uertitur: si non sit aptus humori qui corpus obtinuit:aut ipsius cibi multitudine:non sufficiente natura ad omnia quæ congesta sunt concoquenda. Ac primum de succi qualitate uideamus. Qui simplicem cibum sumit:facile quo succo uel corpus eius iuuetur: uel grauet᷑:usu docente cognoscit. Nec eñi ambigit cuius cibi qualitate possessus sit: quũ unum sumpserit:& ita fit:ut noxa cuius causa deꝑhensa est: facile uitet᷑. Qui aũt multiplici cibo alitur: diuersas patit᷑ q̃litates ex diuersitate succoꝝ. Nec cõcordãt humores ex materiæ uarietate nascentes: nec efficiũt liquidum purumue sanguinem:in quem iecoris ministerio uertuntur: & in uenas cũ tumultu suo trãseunt. Hinc morboꝝ scaturigo: qui ex repugnantium sibi humorum discordia nascuntur. Deinde quia non omnium

Noxa

quæ esui sunt:una natura est:non oia simul coquuntur:sed alia celerius: tardius alia:& ita fit ut digestionū sequentiū ordo turbet͛.Neq; enim cibi quem sumimus:una digestio est:sed ut corpus nutriat: quattuor patit͛ digestiones:quaꝝ unā oēs:uel ipsi quoq; ebetes sentiūt:alias occultior ratio dephendit.Q uod ut oībus liqueat:paulo altius mihi cā repetēda est. Q uattuor sunt nobis uirtutes:quæ administrandā alimoniā receperunt. Q uaꝝ una dicit͛ ΔΕΚΤΙΚΗ q̄ deorsum trahit cibaria cōfecta mādibulis. Q uid eni tam crassam materiā per fauciū angusta fulciret: nisi eā uis naturæ occultior hauriret? Hausta uero nō cōtinuo lapsu p omne corpus succedētibus sibi foraminibus peruiū ad imū usq; descēdūt: & talia q̄lia accæpta sunt: egeruntur.sed salutare officiū digestionis expectāt.Secundæ hoc cura uirtutis ē:quā græci quia retentatrix ē uocant ΚΑΤΕΚΤΙΚΗΝ. Tertia quia cibū in aliud ex alio mutat:uocat͛ ΑΛΛΟΙΩΤΙΚΗ.Huic obsequunt͛ oēs:qa ipsa digestióibus curat. Vētris eni duo sunt orificia.Q uorū superius erectū recipit deuorata:& in follē uentris recōdit.Hinc ē stomachus qui paterfamilias dici meruit:quasi oē animal solus gubernans. Nam si ægrescat:uita in ancipiti ē: titubante alimoniæ meatu:cui natura tanq̄ rōnis capaci uelle ac nolle cōtribuit. Inferius uero demissum intestinis ad iacentibus inserit͛:& inde uia ē egerēdi.Ergo in uentre fit prima digestio uirtute ΑΛΛΟΙΩΤΙΚΗ in succum uertente quicqd accæptū est. cuius fex retrimenta sunt.q̄ per intestina inferiore orificio tradēte labuntur: & officio quartæ uirtutis:cui ΑΠΟΚΡΙΤΙΚΗ nomē est: procuratur egestio. Ergo postq̄ in succum cibus reformat͛:hic iam iecoris cura succedit. Est aūt iecur cōcretus sanguis:& iō habet natiuū calorē: qui cōfectū succū uertit in sanguinē.Et sicut cibū in succū uerti prima est:ita succū transire in sanguinē secunda digestio ē. Hunc calor iecoris administrandum per uenaꝝ fistulas in sua quæq; mēbra dispergit:pte quæ ex digestis frigidissima ē in lyenem refusa:qui ut iecur caloris:ita ipse frigoris domiciliū est. Nam ideo oēs dexteræ partes ualidiores sunt:& debiliores sinistræ:quia has regit calor uisceris sui:illæ cōtagione frigoris sinistra obtinētis hebetant͛.In uenis aūt & arteriis:q̄ sunt recæptacula sanguinis & spiritus:tertia fit digestio.Nā accæptū sanguinē quodā modo defæcant:& qđ in eo aquosum ē:uenæ in uesicā refundunt:liquidū uero purumq; & altilē sanguinē singulis totius corporis mēbris ministrāt.Et ita fit:ut cibum solus uēter accipiat:eius alimōia dipsa p uniuersos mēbroꝝ meatus:ossa quoq; & medullas & ungues nutriat:& capillos.Et hæc ē quarta digestio: q̄ in singulis membris fit: dum quod unicuiq; mēbro datum ē: ipsi mēbro fit nutrimentū.Nec tamen huic totiens defæcato retrimēta sua de sunt: quæ quum mēbra omnia in sua sunt sanitate:per ocultos euanescūt meatus: Si qua uero pars corporis ægrescat: in ipsam quasi infirmiorē ultía illa quæ diximus retrimēta labunt͛.Et hinc nascunt͛ causæ quæ ΡΕΥΜΑΤΑ

Digestiōes cibi quattuor

Mandibulis. Faucium.

Curat digestionibus

Retrimenta

Iecur quid

Lyen

Dexteræ partes cur ualidiores:sinistræ minus.

Vrina quō fit

Retrimenta

medicis uocare mos est. Si enim fuerit ultimi succi iusto uberior multitudo: hāc a se repellit pars corporis illa: q̄ sanior ē: & sine dubio labit̄ in īfirmā: quæ uires nō habet repellēdi. Vñ & alieni recæptio distēdit locū: in quē ceciderit: & hic creant̄ dolores. Hæc ē ergo triplex cā uel podagræ: uel cuiuslibet ex cōfluētia morbi.i. multitudo humoris: fortitudo mēbri a se repellētis: & recipiētis īfirmitas. Quū igit̄ asseruerimus: q̄ttuor i corpore fieri digestiōes: quaꝝ altera pendet ex altera: & si p̄cedens fuerit ipedita: nullus fit sequētis effectus: recurramus aio ad illā primā digestionē: quæ in uētre cōficitur: & inuenietur qd impedimēti ex multiformi nascat̄ alimonia. Diuersoꝝ enim ciboꝝ diuersa natura ē: & sunt q celerius: q tardius digerunt̄. Quū ergo prima digestio uertit̄ in succū: quia nō simul accæpta oīa uertunt̄: quod prius uersum ē: dum alia tardius uertunt̄: acescit: & hoc sæpe ēt eructādo sentimus. Alia quoq; qbus tarda digestio ē: uelut ligna humida: q̄ urgente igne fumū de se creāt: sic illa imīnēte igne naturæ: fumant: dū tardius coquunt̄: siqdem nec hoc sensum eructantis euadat. Cibus aūt simplex nō habet cōtrouersam morā: dum simplicē in succū uertitur. Nec digestio illa turbat̄: dum oēs sibi pro statuta momentoꝝ dimēsione succedūt. Siqs aūt (quia nihil impatiētius impitia) rationes has dedignet̄ audire: extimās nō impediri digestionē: nisi sola ciboꝝ multitudine: nec uelit de qualitate tractare. Hic quoq; multiformis alimonia dephendit̄ causa morboꝝ. Nā pulmentoꝝ uarietas recipit uaria condimenta: qbus gula ultra q̄ naturæ necesse est: lacessit̄: & fit inde congeries: dum pruritu desiderii amplius: uel certe de singulis parua libantur. Hinc Socrates suadere solitus erat illos cibos potusue uitādos: qui ultra sitim famēue sedandā ꝓducunt appetētiā. Deniq; uel ꝓpter hoc edendi uarietas repudiet̄: quia plena ē uoluptatis: a qua seriis & studiosis cauendū est. Quid.n. tā cōtrariū: q̄ uirtus & uoluptas? Sed modū disputationis facio: ne uideat hoc ipm in quo sumus (licet sobriū sit) tamē qa uariū est: accusare conuiuium.

Morborum causæ

Hæc quū Prætextato & cæteris ꝓna assensiōe placuissent. Euāgelus exclamauit nihil tā indignū toleratu: q̄ q aures nostras græca ligua captiuas tenet: & uerboꝝ rotunditati assentire cogimur circūuenti uolubilitate sermonis: qa ad extorquendā fidē agit in audiētes tyrānū. Et quia his loquēdi labyrinthis ipares nos fatemur: age Vecti hortemur Eustachiū: ut recæpta cōtraria disputatiōe: quicqd pro uario cibo dici pōt: uelit cōmunicare nobiscū: ut suis telis ligua uiolenta succūbat: & græcus græco eripiat hūc plausum: tanq̄ cornix cornici oculos effodiat. Et Symmachus: Rem iocūdā Euāgele amarius postulasti. Audere.n. cōtra tam copiose & elegāter inuēta: res est q̄ habeat utilē uoluptatē: sed non tanq̄ ingeniis insidiātes & gloriosis tractatibus inuidētes hoc debemus expetere. Nec abnego potuisse me quoq; tanq̄ palinodiam canere. Est.n. retho-

tica prælusio:cõmunes locos in utramuis partem inuentorꝝ alternatione tractare. Sed quia facilius græcorꝝ inuentionibus a græcis forte aliis relata respondent:te Eustachii oramus omnes:ut sensa & inuenta Disarii cõtrariis repellendo:in integrũ restituas exautoratũ conuiuiorum leporem. Ille diu hoc a se officiũ deprecatus:ubi tot impellentium procerum quibus obuiandum nõ erat:hortaui succubuit. Obuiandũ

Bellũ inquit duobus mihi amicissimis cogor indicere. Disario & cõtinẽtiæ. Sed ab autoritate uestra tanq̃ ab edicto prætoriis impetrata uenia: gulæ patronũ (quia necesse est) profitebor. In primo speciosis magis quã ueris penes nos Disarius exemplis:ut docebitur:nostri cæpit ingeniũ. Ait enim pecudes uti simplici cibo:& ideo expugnari difficilius eaꝝ quã hominũ:sanitatẽ. Sed utrũq; falsum ꝓbabo. Nã neq; simplex ẽ animalibus mutis alimonia:nec ab illis quã a nobis morbi remotiores. Testatur unũ uarietas pratoꝝ quæ depascunť:q̃bus herbæ sunt amaræ pariter & dulces:aliæ succũ calidũ aliæ frigidũ nutrientes:ut nulla culina possit tã diuersa cõdire:q̃ in herbis natura uariauit. Notus est Eupolis inter elegãtes habẽdus ueteris comediæ poetas. Is ĩ fabula quæ inscribiť æges: inducit capras de cibi sui copia in hæc se uerba iactãtes: βοσκόμεθ᾽ ὕλης ἀπὸ παντοδαπῆς. Videť ne uobis ciboꝝ ista simplicitas:ubi tot enumerãtur uel arbusta uel frutices:nõ minus succo diuersa quã nomine? Quod aũt nõ facilius morbis hoies:quã pecudes:occupenť:Homero teste contentus sum:qui pestilentiã refert a pecudibus esse inchoatã:quãdo morbus anteq̃ in hoies posset irrepere:facilius captis pecoribus icubuit. Sed & quanta si mutis animalibus infirmitas:uitæ breuitas indicio est. Quid enim eoꝝ quibus noticia nobis in usu est:potest annos hois æquare? nisi recurras forte ad ea quæ de coruis atq; cornicibus fabulosa dicuntur. Quos tñ uidemus oibus inhiare cadaueribus:uniuersisq; seminibus insidiari:fructus arboꝝ persequi. Nã nõ minus edacitatis habẽt: q̃ de longæuitate eoꝝ opinio fabulať. Secundũ (si bene recordor) exemplũ est:solere medicos ægris simplicẽ cibũ offerre.nõ uariũ: quũ hunc offeratis (ut opinor) nõ quasi digestu faciliorẽ:sed quasi minus appetẽdũ:ut horrore uniformis alimoniæ:edendi desideriũ languesceret:quasi multis concoquẽdis ꝓ infirmitate nõ sufficiẽte natura. Ideo siquis ægrescentiũ uel de ipso simplici cibo amplius appetat:subducitis adhuc desiderãti. Ideo uobis cõmẽto tali nõ qualitas:sed modus quæritur. Quod autẽ in edendo sicut ĩ potando suades uaria uitari:habet latentis captionis insidias: quia nomine similitudinis coloratur. Cæterũ longe alia ciboꝝ ratio est. Quis enim unq̃ edendo plurimũ mente sauciatus est? quod in bibẽdo contingit. Fartus enĩ cibo:stomacho uel uẽtre grauať:infusus uino fit similis insano. Opinor quia crassitudo cibi uno ĩ loco permanẽs expectat administrationẽ digestiõis:& tũc demũ membris sensim cõfectus illabiť:potus Vinum quare inebriat.

ut natura leuior mox altum petit:& cerebrũ: quod ĩ uertice locatũ ẽst fe rit:fumi calentis aspergine:& ideo uaria uina uitant̃:ne res quæ ad possi dendũ caput repẽtina est:calore tã diuerso q̃ subito consilii sedẽ sauciet. Q uod æque in cibi uarietate metuendũ nulla similitudo:ratio nulla per suadet. In illa uero disputatiõe:qua digestionũ ordinẽ sermõe luculento & uario digessisti:illa oĩa quæ de natura humani corpis dicta sunt: & nihil nocent ꝓpositæ quæstioni:& eloquẽter dicta nõ abnego. Illi soli non assentior:ꝙ succos uarios de ciboꝝ uarietate cõfectos dicis cõtrarios eẽ corporibus:quũ corpora ipsa de cõtrariis qualitatibus fabricata sint. Ex calido enim & frigido:de sicco & humido cõstamus:Cibus uero simplex cui adest succũ de se unius qualitatis emittit. Scimus aũt similibus simi lia nutriri. Dic quæso unde aliæ tres qualitates corporis nutrient̃? Singu la aũt ad se similitudinẽ sui rapere testis est Empedocles: qui ait.

Assentior

Te aũt sæpe audio Hippocratis tui uerba cũ admiratione referentem.

Ergo si homo nõ unum:nutriendus est nõ ex uno. Nã & deus oĩum fa bricator:aerẽ:quo circũ fundimur:& cuius spiramus haustu:nõ simplicẽ uoluit habere q̃litatẽ:ut aut frigidus sit semp:aut caleat:sed nec cõtinuæ siccitati:nec perpetuo eũ addixit humori:quia una nos nõ poterat quali tate nutrire de ꝑmistis quattuor fabricatos. Ver ergo calidum fecit & hu mectũ. Sicca est æstas & calida. Auctũnus siccus & frigidus. Hyems hu mida pariter & frigida ẽ. Sic & elemẽta quæ sunt nostra principia:ex di uersitatibus etiã ipsa cõstãt:& nos nutriũt. Est enim ignis calidus & sic cus. Aer humectus & calidus. Aqua similiter humecta & frigida. Terra frigida pariter & sicca. Cur ergo nos ad uniformẽ cibũ redigis:quũ nihil nec in nobis:nec circa nos:nec in iis de qbus sumus uniforme sit? Q uod aũt acescere:uel nõnunq̃ fumare i stomacho cibũ : uis assignare uarieta ti:ut credamus:prnũcies oportet:aut semp eũ qui uario cibo utit̃ hæc pati:aut nunq̃ illũ pati qui simplicẽ sumit. Si uero & qui mẽsa fruit̃ co piosa hoc uitiũ sæpe nõ sentit:& q se uno cibo afficit:sæpe sustinet quod accusas:cur hoc uarietati:& nõ ꝑpetuo eũ edacitati assignas? Nam & de simplici auidus noxã patit̃ cruditatis:& in uario moderatus digestionis cõmodo fruit̃. At inquies:ipsa imoderatio ex ciboꝝ uarietate nascitur:ti tillãte gula:& ad assumenda plura q̃ necesse est ꝓuocante. Rursus ad ea quæ iam dixi reuoluor:cruditates de modo:nõ de qualitate ꝓuenire. Mo dum enim seruat:qui sui potẽs est. Et in mẽsa sicula uel asiana excedit im patiens:etiã si solis oliuis aut olere uescat̃. Et tñ ille copiosus:si modera tionẽ tenuit:sanitatis compos ẽ:cõtra insanus fit ille: cui merus sal cibus est:si hoc ipsum uoraciter inuaserit. Postremo si in his quæ sumimus ua

Noxa.

rietatem noxiã putas:cur potionum remedia quæ per os humanis uisceribus infunditis:ex tam cõtrariis ac sibi repugnantibus mista componitis? Succo papaueris admiscetis euphorbiũ:mandragorã:aliasq; herbas conclamati frigoris pipere temperatis. Sed nec monstruosis carnibus abstinetis:inserentes poculis testiculos castoꝝ:& uenenata corpora uiperarum: quibus admiscetis qcquid nutrit india: quicquid deuehit herbaꝝ: qbus creta generosa est. Quũ ergo ad custodiã uitæ hæc faciant remedia:q; cibus siqdem illa eã reuocent:iste cõtineat:cur illis ꝓuidere uarietatẽ laboras:istũ squalori uniformitatis adiicis? Post oia in uoluptatẽ censura cothurnati sermonis inuectus es:tanq̃ uoluptas uirtuti semp inimica sit: & nõ quũ in luxum spreta mediocritate ꝓlapsa est. Quid enim agit ipse seruus:nõ edẽdo nisi cogẽte fame:nec potãdo præter sitim: nisi ut de utroq; capiat uoluptatẽ? Ergo uoluptas nõ mox noïe ipso infamis est:sed fit modo utendi uel honesta uel arguẽda. Parũ est si accusata sit:& nõ etiã laudetur uoluptas. Nã cibus qui cũ uoluptate sumit: desiderio tractus i uẽtrẽ reconditur patula expectatione rapientẽ:& dũ animose fruit:mox eũ concoquit. Quod nõ ex æquo cibis euenit: quos nulla sui dulcedo commendat. Quod ergo accusas uarietatẽ quasi gulæ irritamentũ:quũ salus sit hominis:uigere appetentiam:qua deficiẽte languescit:& periculo fit ꝓpior. Nam sicut in mari gubernatores uento suo:etiã si nimius sit: cõtrahendo in minorẽ modum uela præteruolant: & flatum quũ maior est coercent:sopitũ uero excitare nõ possunt:ita & appetentia quũ titillatur & crescit:rationis gubernaculo temperatur. Si semel ceciderit:animal extinguit. Si ergo cibo uiuimus:& cibum appetentia solã cõmendat:elaborandum nobis est cõmento uarietatis:ut hæc semper prouocetur:quum præsto sit ratio:quæ intra moderatiõis suæ terminos temperet. Memineritis tamen lepido me cõuiuio adesse: nõ anxio. Nec sic admitto uarietatẽ: ut probem ubi quærunt æstiuæ niues:& hybernæ rosæ. Et dum magis ostẽtui:q̃ usui seruitur:siluaꝝ secretum omne lustratur:& peregrina maria sollicitantur. Ita enim fit:ut etiã si sanitatem sumentiũ mediocritas obseruata non sauciet:ipse tamen luxus morũ sit ægritudo.

Noxia

Appetentia Titillatur

Ostentui.

His fauorabiliter exceptis:Disarius:obsecutus es:inqt:Eustachi dialecticæ:ego medicinæ. Qui uolet eligere seqũda:usum cõsulat: & quid sit utilius sanitati experiẽtia docebit. Post hæc Flauianus. & alios quidẽ medicos idem dicentes semper audiui: uinum inter calida censendum. Sed & nunc Eustachius quũ causas ebrietatis attingeret: prædicabat uini calorem. Mihi aũt sæpe hoc mecũ reputanti uisa est uini natura frigori propior q̃ calori:& in medium profero:quibus ad hoc extimandum trahor:ut uestrũ sit de mea extimatione iudiciũ. Vinum quantum mea fert opinio:sicut natura frigidum est:ita capax:uel etiam appetens caloris fit: quum calidis fuerit admotum. Nam & ferrum quum tactu sit frigidum:

Vinũ natura frigidum.

ψυχρὸν χαλκὸν λούσιν: si tamen solem pertulerit: cōcalescit: & calor aduena natiuum frigus expellit. Hoc utrum ita esse ratio psuadeat requiramus. Vinū aut fotu aut potu interioribus cōciliat. Vt superficiem curet adhibetur: quū infundit cuti. Quin frigidū sit nec medici inficias: eunt: calidum tamen in interioribus prædicant: quū non tale descendat: sed admistū calidis cōcalescat. Certe respondeāt uolo: cur stomacho ī lassitudinē degenerantī: ad instaurandas cōstrictione uires offerant ægrescēti uinū: nisi frigore suo lassata cogeret: & colligeret dissoluta. Et quū lasso (ut dixi) stomacho adhibeāt calidum: ne crescat ulterius lassitudo: a uini potu nō phibent defectū in robur hac curatione mutātes. Dabo aliud indicium accidētis uino q̄ ingētis caloris. Nā siquis aconitum nesciēs hauserit: nō nego haustu eū meri plurimi: solere curari. Infusum enim uisceribus trahit ad se calorē: & ueneno frigido quasi calidum iam repugnat. Si uero aconitum ipsum cū uino tritum potui datū sit: haurientem nulla curatio a morte defendit. Tūc enim uinū natura frigidū admistione sui frigus auxit ueneni. Nec in interioribus iā calescit: quia nō liberū: sed admistum alii: imo in aliud uersum descēdit ī uiscera. Sed & sudore nimio uel laxato uentre defessis uinū iugerit: ut in utroq; morbo cōstringat meatus: Insomnem medici frigidis oblinūt: modo papaueris succo: modo mādragora uel similibus: in quibus est & uinum. Nam uino somnus reduci solet: quod nō nisi ingētis frigoris testimoniū est. Deinde oīa calida uenerē prouocāt: & semen excitant: & generationi fauent. Hausto aūt mero plurimo: fiunt uiri ad coitum pigriores. Sed nec idoneum cōcæptioni ferunt: quia uini nimietas ut frigidi: facit semē exile uel debile. Hoc uero uel manifestissimam extimationis meæ habet assertionem: q; quæcunq; nimium algentibus: eadem contingunt ebriis: fiunt enim tremuli pallidi graues & saltu tumultuantis spiritus. Artus uero & membra quatiūtur. Idem corporis torpor ambobus: eadem linguæ titubatio. Multis etiam morbus ille: quem παράλυσιν græci uocant: sic nimio uino: ut multo algore contingit. Respice etiam quæ genera curationū adhibeātur ebriis. Non ne cubare sub multis operimentis iubentur: ut extinctus calor refoueatur? non & ad calida lauacra ducuntur? nō illis unctionū tempore calor corporis excitatur? Postremo qui fiunt crebro ebrii: cito senescunt. Alii ante tempus cōpetentis ætatis uel caluicio: uel canicie insigniuntur: quæ non nisi iopia caloris eueniūt. Quid aceto frigidius: quod culpatū uinū est? Solum enim hoc ex oībus humoribus crescentē flammā uiolenter extinguit: dum p frigus suū calorē uincit elementi. Nec hoc ptereo: q; ex fructibus arboꝝ illi sunt frigidiores: quoꝝ succus imitatur uini saporē: ut mala seu simplicia seu granata seu cydonia: quæ cotonea uocat Cato. Hoc ideo dixerim: q; me sæpe mouit & exercuit mecū disputantem: quia ī medium pferre uolui quid de uino extimauerim sentiendū. Ceteꝝ cōsulta-

Aconitū pol. ī mis. cap. lxi. aconitū legit̄ pro cicuta positū admiratur

tionem mihi debitam nõ omitto. Te enim Disari cõuenio: ut quod quærendũ mihi occurrit absoluas: Legisse apud græcũ philosophũ memini: (ni fallor) ille: Aristoteles fuit: in libro quẽ de ebrietate cõposuit. Mulieres raro in ebrietatẽ cadere: crebro senes: nec cãm uel huius frequẽtiæ uel illius raritatis adiecit. Et quia ad naturã corporꝝ tota hæc quæstio ptinet: quã nosse & industriæ tuæ & pfessiõis officiũ est: uolo te causas rei: quã ille sententiæ loco dixit: si tñ philosopho assentiris aperire.

Tum ille recte & hoc Aristoteles ut cætera: nec possum non assentiri uiro cuius inuentis nec ipsa natura dissentit. Mulieres inquit raro inebriantur: crebro senes. Rationis plena gemina ista sententia: & altera pendet ex altera. Nã quũ didicerimus quid mulieres ab ebrietate defendat: iã tenemus quid senes ad hoc frequẽter impellat. Cõtrariã enim naturã sortita sunt muliebre corpus: & corpus senile. Mulier humectissimo ẽ corpe. Docet hoc & leuitas cutis & splendor: docent præcipuæ assiduæ purgationes supfluo exonerãtes corpus humore. Quũ ergo epotũ uinũ in tã largũ ceciderit humorẽ: uim suã perdit: & fit dilutius: nec facile cerebri sedem ferit: fortitudine eius extincta. Sed & hæc ratio iuuat sententiæ ueritatem: ꝙ muliebre corpus crebris purgationibus deputatũ: pluribus consertum foraminibus: ut pateat i meatus: & uias præbeat humori in egestionis exitum confluenti. Per hæc foramina uapor uini celeriter euanescit. Contra senibus siccũ corpus est: quod pbat asperitas & squalor cutis. Vnde & hæc ætas ad fletũ fit difficilior: qđ est idiciũ siccitatis. Intra hos uinũ nec patit̃ contrarietatẽ repugnãtis humoris: & integra ui sua adhæret corpori arido: & mox loca tenet quæ sapere homini ministrant. Dura quoqꝫ esse senũ corpora nulla dubitatio est: & ideo etiã ipsi naturales meatus in mẽbris durioribus obserant̃: & hausto uino exhalatio nulla cõtingit: sed totũ ad ipsam sedem mentis ascendit. hic fit ut & sani senes malis ebriorũ laborent: tremore membroꝝ: linguæ titubãtia: abũdantia loquendi: iracũdiæ concitatiões: quibus tã subiacẽt iuuenes ebrii: q̃ senes sobrii. Si ergo leuem pertulerint impulsum uini: nõ accipiũt hæc mala: sed incitant: qbus ætatis ratione iã capti sunt. Probata oĩbus Disarii disputatiõe subiecit Symmachus: Vt spectata ẽ tota ratio quã de muliebris ebrietatis raritate Disarius inuenit: ita unũ ab eo ptermissum ẽ: nimio frigore: qđ in eaꝝ corpe est: frigescere haustũ uinũ: & ita debilitari: ut uis eius q̃ elanguit: nullũ calorem possit: de quo nascitur ebrietas excitare.

a D hæc horus: Tu uero Symmache frustra opinaris frigidã mulierũ esse naturã: quã ego calidiorẽ uirili (si tibi uolẽti erit) facile pbabo. Humor naturalis in corpe: qñ ætas trãsit pueritiã: fit durior: & acuit̃ in pilos. Ideo tũc & pubes & genæ & aliæ ptes corpis uestiunt̃. Sed i muliebri corpe hũc humorẽ calore siccante: fit iopia piloꝝ: & ideo in corpore sexus huius manet cõtinuus splẽdor & leuitas est. Est & hoc i illis indi

Mulieres curarius: Senes crebrius inebriantur.

Mulierũ naturã calidiorem cẽ uirili.

Pili quare in uiro & nõ in fœmina.

cium caloris:abūdantia sanguinis cuius natura feruor ē.Quí ne urat corpus si insidiat:crebra purgatōe subtrahit.Quis ergo dicat frigidas:quas nemo pōt negare plenas caloris:qa sanguinis plenæ sūt: Deide licet urēdi corpa defunctoꝝ usus nostro sæculo nullus sit: lectio tñ docet eo tpe:quo igni dari honor mortuis habebat:si qñ usu uenisset ut plura corpa simul incēderent:solitos fuisse funerū mīstros denis uiroꝝ corpibus adiicere singula muliebria:& unius adiutu:quasi natura flamei & ideo celeriter ardētis:cætera flagrabāt.Ita nec ueteribus calor mulierū habebat incognitus.Nec hoc tacebo:ꝙ quū calor semp generatiōis causa sit:fœminæ ideo celerius q̄ pueri fiunt idoneæ ad generādū:quia calent amplius. Nā & secūdū iura publica duodecimus annus in fœmina: & quatuordecimus in puero definit pubertatis ætatem.Quid plura: Nō ne uidemus mulieres qñ nimium frigus est:mediocri ueste cōtentas:nec ita operimētis plurimis inuolutas:ut uiri solent: scilicet naturali calore contra frigus quod aer ingerit repugnāte:

Responsio ad prædicta.

aD hæc renidens Symmachus:Bene inqt Horus noster tentat uideri orator ex cynico:qui in cōtrariū uertit sensus:quibus pōt muliebris corpis frigus ꝓbari.Nā qđ pilis:ut uiri nō obsident:inopia caloris ē. Calor est enim:q pilos creat. Vñ & eunuchis desunt: quoꝝ naturam nullus negauerit frigidiorē uiris.Sed & i corpe humano illæ partes maxime uestiunt:qbus amplius inest caloris.Leue aūt ē mulieꝝ corpus:quasi naturali frigore denset.Comitat enim algorē densitas:leuitas densitatē.Qđ uero sæpe purgātur:nō multi sed uitiosi humoris indiciū est.Indigestum est enim & crudū quod egeritur:& quasi infirmū effluit: nec habet sedē: sed natura quasi noxiū & magis frigidū pellitur. Quod maxime ꝓbat: quia mulieribus quū purgant:etiam algere contingit. Vñ intelligit frigidū esse quod effluit:& ideo in uiuo corpe nō manere quasi iopia caloris extinctū.Qđ muliebre corpus iuuabat ardētes uiros:nō caloris: sed pinguis carnis & oleo similioris argumētū est.quod nō illis cōtingeret ex calore.Quod cito admonent generatiōis:nō nimii caloris:sed naturæ ifirmioris est:ut exilia poma celerius maturescūt:robusta serius. Sed si uis itelligere in generatiōe uerā rōnem caloris:cōsidera uiros lōge diutius pseuerare i generādo:q̄ mulieres i pariēdo.Et hæc tibi sit idubitata ꝓbatio in utroq; sexu:uel frigoris uel caloris.Nā uis eadē in frigidiore corpe celerius extinguit:in calidiore diutius pseuerat.Qđ frigus aeris tolerabilius uiris ferūt:facit hoc frigus suū.Similibus eni similia gaudēt.Ideo ne corpus eaꝝ frigus horreat:facit cōsuetudo naturæ:quā sortitæ sūt frigidiorē. Sed de his singuli ut uolunt iudicent. Ego uero ad sortem cōsulendi uenio:& quod scitu dignū extimo:ab eodē Disario quæro & mihi usq; ad effectū nimio amico:& cū in cæteris tum in his optime docto.Nuper in Tusculano meo fui:cū uindimiales fructus ꝑ ānua solēnitate legerent.

Eunuchis cur pili desūt.

Erat uidere permiſtos ruſticis ſeruos haurire uel de expreſſo:uel de ſponte fluente muſtũ:nec tamen ebrietate capi. Quod in illis præcipue admirabar:quos impelli ad inſaniã paruo uino nouerã. Quæro quæ ratio de muſto ebrietatem:aut tardam fieri faciat:aut nullam.

a Dhæc Diſarius:Omne quod dulce eſt cito ſaciat:nec diuturnã deſiderii ſui fidem tenet.Sed in locũ ſacietatis ſuccedit horror:In muſto autem ſola dulcedo eſt:ſuauitas nulla:Nam uinum cum infantia eſt dulce:quũ pubeſcit:magis ſuaue q̃ dulce eſt.Eſſe aũt harum duarum rerum diſtantiam certe Homerus teſtis eſt:qui ait:

Vocat enim mel dulce:& uinũ ſuaue.Muſtũ igitur quũ needũ ſuaue ẽ: ſed tantũmodo dulce:horrore quodã tantũ ſumi de ſe nõ patitur:quãtũ ſufficiat ebrietati.Addo aliud naturali ratione:ebrietati dulcedinem repugnare:adeo ut medici eos qui uſq; ad periculũ diſtẽdũt᷑:uino plurimo cogant uomere:& poſt uomitũ contra fumũ uini qui remanſit in uenis:panem offerũt melle illitũ:& ita hominẽ ab ebrietatis malo dulcedo defendit.Ideo ergo nõ inebriat muſtũ:in quo eſt ſola dulcedo.Sed & hoc idonea ratiõe deſcẽdit:ꝙ muſtũ graue eſt:& flatus & aquæ ꝑmixtiõe & pondere ſuo cito in inteſtina delabitur:ac ꝓfluit:nec manet in locis obnoxiis ebrietati.Delapſum uero relinquit ſine dubio in homine ambas qualitates naturæ ſuæ:quarum altera in flatu: altera in aquæ ſubſtantia eſt. Sed flatus quidem quaſi æque ponderoſus in ima delabit᷑: aquæ uero qualitas non ſolũ ipſa non impellit in inſaniam:ſed & ſi qua uinalis fortitudo in homine reſedit:hanc diluit & extinguit.Ineſſe aũt aquã muſto uel hic docetur:ꝙ quũ in uetuſtate procedit:fit mẽſura minus:ſed acrius fortitudine:quia exhalata aqua qua molliebat᷑: remanet uini ſola natura cũ fortitudine ſua libera:nulla diluti humoris permiſtiõe mollita.

Muſtũ quare nõ ebriat.

Muſtũ naturalẽ aquã in ſe habere.

p Oſt hæc Furius Albinus:Ego quoq; ꝓ uirili portione Diſarium noſtrum inexercitum non relinquo.Dicas quæſo quæ cauſa difficile digeſtum facit iſicium:quod ab inſectione inſitium dictum:amiſſione.n. literæ:poſtea quod nunc habet nomen obtinuit: quum multum in eo digeſtionem futuram iuuerit tritura tam diligẽs: & quicquid graue erat carnis aſſumpſerit:conſumationemq; eius multa ex parte confecerit.Et Diſarius.Inde hoc genus cibi difficile digerit᷑:unde putas ei digeſtionem ante prouiſam.Leuitas enim quam tritura præſtitit:facit ut innatet udo cibo: quem in medio uentris inuenerit:nec adhæreat cuti uentris:de cuius calore digeſtio promouetur:ſic & mox tritum atq; firmatum:quũ in aquã cõiicitur natat.Ex quo intelligitur: ꝙ idem faciens in uentris humorem ſubducit ſe digeſtionis neceſſitati.Et tam ſero illic coquit᷑: q̃ tardius cõficiunt᷑ quæ uapore aquæ q̃ quæ igne ſoluũtur.Deinde dum inſtãtius teritur:multus ei flatus inuoluit᷑:qui prius in uẽtre conſumẽdus eſt:ut tum

Iſitiũ cur difficile digeſtu ſit.

demum conficiatur quod remansit de carne iam liberum.

Carnes ualidiores quare aliqñ facilius digeruntur q̃ tenues:

h Oc quoq; scire habeo Furius inquit: quæ facit causa nõnullos carnes ualidiores facilius digerere q̃ tenues: Nam quum cito coquant offas bubulas: in asperis piscibus coquendis laborant. In his Disarius ait. Huius rei autor est nimia in homine uis caloris: quæ si idoneam materiẽ suscipit: libere congredit̃: & cito eam in concertatione consumit: Leuem modo præterit ut latentem: modo in cinerem potius q̃ in succum uertit: ut ingentia robora in carbonum frusta lucentia igne uertuntur: Paleæ si in ignem ceciderint: mox solũ de eis cinerem restat uideri. Habes & hoc exemplum non dissonum: q potentior mola ampliora grana confringit: integra illa quæ sunt minutiora transmittit: Vento nimio abies aut quercus auellitur: cannam nulla facile frangit procella.

Sinapi & piper cur apposita cuti uulnus excitent. deuorata nõ lædant.

Q uũq; Furius delectatus enarrãtis ingenio plura uellet interrogare: Cecinna se Albinus obiecit. Mihi quoq; desiderium est habẽdi paulisper negocii cum tã facunda Disarii doctrina. Dic oro te inquit: quæ facit causa: ut sinapi & piper si apposita cuti fuerint: excitent uulnus: & loca pforent: deuorata uero nullam uentris corpori inferant læsionem. Et Disarius: Species inquit & acres & calidæ superficiem cui apponuntur: exulcerant: quia integra uirtute sua sine alterius rei admistione utuntur ad noxiam. Sed si in uentrem recæpta sint: soluitur uis earum uentralis humoris alluuione: qua fiunt dilutiores. Deinde prius uertuntur in succum uẽtris calore: q̃ ut integra possint nocere.

Vina frigida in ægypto

Cecinna subiecit. Dum de calore loquimur: admoneor rei: quã semper quæsitu dignam putaui: Cur in ægypto quæ regionum aliarum calidissima est: uinum nõ calida: sed pene dixerim frigida uirtute nascat̃: Ad hoc Disarius: Visu tibi Albine compertum est: aquas quæ uel de altis puteis: uel de fontibus hauriuntur: fumare hyeme: æstate frigescere. Q uod fit non alia de causa: nisi q aere: qui nobis circunfusus est: propter temporis rationem calente: frigus in terrarum ima demergitur: & aquas inficit: quarum in imo est scaturigo. Et contra quũ hyemem aer præfert: calor in interiorea demergens aquis in imo nascentibus dat uaporem. Q uod ergo ubiq; alternatur uarietate temporis: hoc in ægypto semper est: cuius aer semper est in calore. Frigus enim ima petens: uitium radicibus inuoluitur: & talem dat qualitatem succo inde nascenti. Ideo regionis calidæ uina calore caruerunt.

Aquæ in puteis cur hyeme fumant: æstate frigescunt.

Aqua calida cur mota calidior fit.

T ractatus noster: Albinus inquit: semel ingressus calotẽ: nõ facile alio digredit̃: Dicas ergo uolo cur q in aquã descẽdit calidã: si se nõ mouerit: minus uritur: sed si agitatu suo aquã mouerit: maiorẽ sentit calorem: & toties aqua urit ãplius: quotiẽs nouus ei motus accesserit. Et Disarius calida inqt quæ adhæserit nostro corpori: mox præbet tactũ sui mansuetiorẽ uel qa cuti assueuit uel quia frigus accæpit a nobis. Motus uero aquã

nouam corpori applicat:& cessante assuetudine de quā paulo ante dixi-mus:semper nouitas auget sensum caloris. Cur ergo Albinus ait: æstate quum aer calidus flabro mouetur: non calorem:sed frigus acquirit:eandem enim rationem & in hoc feruore deberet motus augere. Non eadem ratio est:Disarius inquit:in aquæ & aeris calore. Illa enim corporis solidioris est:& crassā materies quum mouetur: integra ui sua superficiē cui admouetur inuadit. Aer motu in uentum soluitur: & liquidior se factus agitatu:flatus efficitur. Porro ut flatus illud remouet quod circūfusū nobis erat:erat autem circa nos calor. Remoto igitur per flatum calore: restat ut aduenam sensum frigoris præstet agitatus.

Aestate cur aer motus flabro:frigus acquirit.

Interpellat Euangelus pergentem cōsultationem.& exercebo inqt Disarium nostrum: si tamen minutis illis suis & rorantibus responsionibus satisfaciet consulenti. Dic Disari cur qui ita se uertunt: ut sæpe in orbē rotentur:& uertiginem capitis & obscuritatem patiuntur oculorum? Postremo si perseuerauerint:ruunt: quum nullus alius motus corporis hāc īgerit necessitatem. Ad hæc Disarius: Septē inquit corporei motus sunt. Aut enim accedit prorsum: aut retrorsum recedit: aut in dexteram leuāue deuertitur:aut sursum promouetur:aut deorsum: aut orbiculatim rotatur. Ex iis septem motibus: unus tantum in diuinis corporibus inuenitur:sphæralem dico:quo mouetur cælū:quo sydera:quo cætera mouentur elementa. Terrenis animalibus illi sex p̄cipue familiares sunt: sed nōnunq̄ adhibetur & septimus. Sed sex illi ut directi: ita & innoxii. Septimus idem qui gyros efficit:crebro conuersum turbat:& humoribus capitis inuoluit spiramentum: quod animam cerebro quasi omnes corporis sensus gubernanti ministrat. Hoc est autem spiramētum: quod ambiens cerebrum singulis uim suam sensibus præstat:hoc est quod neruis & musculis corporis fortitudinem præbet. Ergo uertigine turbatum: & simul agitatis humoribus oppressum languescit: & ministerium suum deserit. Inde fit iis qui rapiuntur in gyros hebetior auditus: uisus obscurior. Postremo neruis & musculis nullam ab eo uirtutem quasi deficiente sumentibus:totum corpus quod iis sustinetur & in robur erigitur: desertū iam fulcimentis suis labitur in ruinam. Sed contra hæc omnia consuetudo: quam secūdum naturam pronūciauit usus:illos iuuat:qui ī tali motu sæpe uersantur. Spiramentum enim cerebri. quod paulo ante diximus: assuetum rei iam non sibi nouæ:non pauescit hunc motum: nec ministeria sua deserit. Ideo cōsuetis etiam iste agitatus innoxius est. Euangelus. Irretitum te iam Disari teneo:& si uere opinor: nusq̄ hodie effugies. Et alios enī in arte tibi socios:& ip̄m te audiui sæpe dicentē: cerebro nō eē sensum:sed ut ossa:ut dētes:ut capillos:ita & cerebrū eē sine sensu. Verū ne ē hæc uos dicere solitos? an ut falsū refelles Disari? Verū ait ille. Euāgelus:Ecce clausus es:ut enī concedā tibi præter capillos in hoīe aliqd esse

Rotātes se in orbē cur uertiginē patiuntur.

ſine ſenſu:quod nõ facile perſuaſum eſt:tamen cur ſenſus oẽs paulo ante dixiſti a cerebro miniſtrari:quũ cerebro nõ ineſſe ſenſum ipſe fatearis? Põt ne excuſari huius cõtrarietatis auſũ? uel ueſtri oris nota uolubilitas.

Et Diſarius renidẽs:Retia quibus me irretitũ tenes:nimis rara ſunt:nimis patula.Ecce me Euangele ſine niſu inde exemptũ uidebis.Opus naturæ eſt:ut ſenſum uel nimiũ ſicca:uel nimiũ humecta nõ capiant. Oſſa dentes cum unguibus & capillis nimia ſiccitate ita denſata ſunt: ut penetrabilia nõ ſint effectui animæ:quæ ſenſum miniſtrat.Adeps:medulla:& cerebrum ita in humore atq; mollicie ſunt : ut eundem effectum animæ quem ſiccitas non recipit:mollicies iſta nõ teneat.Ideo tam dentibus: unguibus:oſſibus:& capillis:q̃ adipi:medullis:& cerebro:ſenſus ineſſe non potuit:Et ſicut ſectio capilloꝝ nihil doloris ingerit ita ſi ſecetur uel dens: uel os:ſeu adeps:ſeu cerebrum:ſeu medulla:aberit omnis ſenſus doloris. Sed uidemus inquies tormentis affici:quibus ſecantur oſſa:torqueri homines & dolore dentium. hoc uerum quis abneget? Sed ut os ſecetur: omentum quod impoſitum eſt oſſi:cruciatũ dum ſectionem patitur:importat. Quod quum medici manus tranſit: os iam cum medulla quam continet habet indolentiam ſectioni ſimilem capillorum. Et quum dentium dolor eſt:non os dentis in ſenſu eſt: ſed caro quæ continet dentem. Nam & unguis quãtus extra carnem creſcendo pergit:ſine ſenſu ſecat̃: qui carni adhæret iam facit ſi ſecetur dolorem: non ſuo:ſed ſedis ſuæ corpore:ſicut capillus dum ſuperior ſecatur:neſcit dolorem: ſi auellatur ſenſum accipit a carne quã deſerit. Et cerebrum quod tactu ſui hominẽ uel torquet uel frequenter interimit:non ſuo ſenſu:ſed ueſtitu ſui:ideſt omẽti:hunc importat dolorem. Ergo diximus quæ in homine ſine ſenſu ſint: & quæ hoc cauſa faciat:indicatum eſt.Reliqua pars debiti mei de eo eſt: cur cerebrum: quum ſenſum non habeat: ſenſus gubernet. Sed de hoc quoq; tentabo ſi potero eſſe ſoluendo.Senſus de quibus loquimur:quinq; ſunt:uiſus:auditus:odoratus: guſtus & tactus. Hi aut i corpore ſunt: aut circa corpus:ſoliſq; ſunt caducis corporibus familiares. Nullo enim diuino corpori ſenſus ineſt.Anima uero omni corpore:uel ſi diuinum ſit: ipſa diuinior eſt.Ergo ſi dignitas diuinorum:corporum ſenſum dedignatur:quaſi aptum caducis:multo magis anima maioris eſt maieſtatis:q̃ ut ſenſu egeat.Vt autem homo cõſtet:& uiuum animal ſit: anima præſtat: quæ corpus illuminat.Porro illuminat inhabitãdo: & habitatio eius i cerebro eſt.& ſphæralis enim natura:& ad nos de alto ueniens:partẽ in homine alterã inſphæralẽ tenuit:& quæ ſenſu careat: qui nõ eſt aĩæ neceſſarius. Sed qa neceſſarius aĩali eſt: locat in cauernis cerebri ſpiramentũ de effectibus ſuis.Cuius ſpiramẽti natura hæc ẽ:ut ſenſus & ingerat & gubernet.De his ergo cauernis quas uentres cerebri noſtra uocauit antiquitas:naſcunt̃ neruoꝝ ſeptẽ συζυγιαι:cui rei nomen quod ipſe uoles la-

Cerebrũ ſenſu carẽs quõ oĩ corpori ſẽſus miniſtret.

Omentum

tinum facito. Nos enim σύζυγιαν neruorum uocamus: quum bini nerui pariter emergunt: & in locū certum desinūt. Septē igitur neruorum συζυγιαι de cerebri uentre nascētes uicem implent fistularū: spiramentū sensificū ad sua quæq; loca naturali lege ducētes: ut sensum uicinis & lōge positis mēbris animalis infundāt. Prima igitur neruorum taliū petit oculos: & dat illis agnitionem spēm & discretionē colorum. Secūda in aures se diffundit: per quā eis innascit̃ notitia sonorum. Tertia naribus iseritur: uim ministrans odorandi. Quarta palatū tenet: per quod de gustibus iudicatur. Quinta ui sua corpus omne iplet. Oīs enim pars corporis mollia & aspera: frigida & calida discernit. Sexta de cerebro means stomachum petit: cui maxime sensus ē necessarius: ut quæ desunt appetat: superflua respuat: & in hoīe sobrio se ipse moderetur. Septima συζυγια neruorum infundit sensum spinali medullæ: quæ hoc est animali: quod est naui carina: Et adeo usu aut dignitate præcipua est: ut longum cerebrum a medicis sit uocata. Ex hac deniq; ut cerebro diuersi nascuntur meatus uirtutē tribus animæ propositis ministrantes. Tria sunt enim quæ ex animæ ꝓuidentia accipit corpus animalis: ut uiuat: ut decore uiuat: & ut immortalitas illi successione quæratur. His tribus propositis ut dixi: animæ per spinalem medullam præbetur effectus. Nam cordi & iecori & spirandi ministerii: quæ omnia ad uiuendū pertinēt: uires de spinalibus quos diximus meatibus ministrantur. Neruis etiam manuum: pedū: aliarumue partium per quas decore uiuitur: uirtus inde ꝑstatur. Et ut successio procuretur: nerui ex eadem spinali medulla pudendis: etiā matrici: ut suū opus ipleāt ministrantur: Ita nulla in homine pars corporis sine spiramento: quod in uentre cerebri locatū est: & sine spinalis medulæ beneficio cōstat. Sic ergo fit: ut quum ipsum cerebrum sensu careat: sensus tamē a cerebro in oē corpus proficiscatur.

Euge Gracculus noster Euangelus ait: tam plane nobis ostendit res opertu naturæ tectas: ut quicqd sermone descripsit: oculis uidere uideamur. Sed Eustachio iam cedo: cui præripui cōsulendi locum. Eustachius modo: uel uir oium dissertissimus Eusebius: uel qcūq; uolent alii ad exercitiū cōsultationis accedant. Nos postea liberiore ocio congrediemur.

Ergo ait Eusebius habendus mihi sermo ē Disari tecū de ætate: cuius ianuā iam pene ambo pulsamus. Homerus πολιοκροτάφους uocat. *vide poli · i · p(ri)mo alexādri p(ro)blem(atum)* Quæro utrū ex parte poetico more totū caput significare uelit: an ex aliqua rōne canos huic ꝑcipue parti capitis assignet? Et Disarius: Et hoc diuinus ille uates prudēter ut cætera. Nā pars anterior capitis humidior occipitio ē: & ide crebro solet icipere canicies. Et si pars anterior (ait ille) humidior ē: cur caluitiū patit̃: quod nō nisi siccitate contingit? Opportuna inqt Disarius obiectio: sed ratio nō obscura est. Partes enim priores capitis fecit natura rariores: ut quicquid superflui aut fumei flatus circa ce-

Canicies cur prius in anteriore parte capitis.

Caluiciū cur in anteriore parte capitis

rebrum fuerit:euanescat p plures meatus. Vnde uidemus i siccis defun-ctorum capitibus uelut quasdam futuras: quibus hemispæria (ut ita dixerim) capitis illigant̃. Quibus igitur illi meatus fuerint ampliores: humorem siccitate mutant:& ideo tardius canescunt: sed nõ caluicio carẽt. Si ergo siccitas caluos efficit:ut posteriora capitis sicciora esse dixisti:cur caluum occipitiũ nunq̃ uidemus? Ille respõdit:Siccitas occipitii nõ ex uitio:sed ex natura ẽ:Ideo oĩbus sicca sunt occipitia. Ex illa aũt siccitate caluiciũ nascit̃:quæ per malã tẽperiẽ quã græci ακρασιαν uocare solẽt contingit. Vnde capillo crispi:qui ita tẽperati sunt:ut capite sicciore sint:tarde canescũt:cito in caluiciũ transeunt. Cõtra qui capillo sunt rariore:non eo facile nudant̃:nutriente humore qđ φλεγμα uocitatur:sed fit illis cita canicies. Nã ideo albi sunt cani:quia colorẽ humoris quo nutriuntur imitant̃. Si ergo senibus abundantia humoris capillos in caniciẽ tinguit: cur senecta opinionẽ exactæ siccitatis accæpit? Quia senecta ille inqt extincto per uetustatem naturali calore:fit frigida:& ex illo frigore gelidi & supflui nascunt̃ humores. Ceterꝝ liquor uitalis lõgæuitate siccatus ẽ. Inde senecta sicca est inopia naturalis humoris:humecta est abundantia uitiosi ex frigore procreati. Hinc ẽ ꝙ ex uigiliis ætas grauior efficitur: quia somnus qui maxime ex humore contingit:de non naturali humore nascitur. Sicut est multus in ĩfantia: quæ humida est abundantia non superflui:sed naturalis humoris. Eadem ratio est:quæ pueritiam canescere non patitur:quum sit humectissima:quia non ex frigore nato phlegmate humida est:sed illo naturali & uitali humore nutritur. Ille enim humor: qui aut de ætatis frigore nascitur:aut cuiuslibet uitiositatis occasione contrahitur:ut superfluus: ita & noxius est. Hunc uidemus in fœminis ubi nõ crebro egeratur: extrema minitantem. Hunc in eunuchis debilitatem tibiis ingerentem: quarum ossa quasi semper in supfluo humore natantia naturali uirtute caruerũt: & ideo facile ĩtorquent̃ dum põdus suppositi corporis ferre nõ possunt:sicut canna põdere sibi imposito curuatur.

Crispi capillo tarde canescunt.

Cani quare sunt albi.

Et Eusebius. Quoniam nos a senectute usq; ad eunuchos traxit superflui humoris disputatio:dicas uolo: cur ita acutæ sint uocis: ut sæpe mulier an eunuchus loquatur nisi uideas ignores. Id quoq; facere superflui humoris abundantiam ille respondit. Ipse eni αρτηριαν per quã sonus uocis ascendit: efficiens crassiorem:angustat uocis meatum: & ideo uel fœminis uel eunuchis uox acuta est:uiris grauis: quibus uocis transitus habet liberũ & ex ĩtegro patentem meatum. Nasci autem i eunuchis & in fœminis ex pari frigore:parem pene importuni humoris abundantiam:etiã hinc liquet:ꝙ utrũq; corpus sæpe pinguescit. Certe ubera prope similiter utriq; grandescũt. His dictis cum ad ĩterrogandũ ordo. Seruium iam uocaret: naturali pressus ille uerecundia usq; ad proditionẽ coloris erubuit:Et Disarius:Age Serui non solum adolescentium: qui tibi

Vox in fœminis & eunuchis quare tenuior sit.

æque insunt: sed senum quoq; omnium doctissime cōmascula frontē: & seqstrata uerecundia quā in te facies rubore īdicat: confer nobiscū libere quod occurrerit iterrogatibus tuis: nō minus doctrinæ collocaturus: q̄ si aliis cōsulētibus ipse respōdeas. Q uūq; Diutile tacentē crebris ille hortatibus excitaret. hoc inqt Seruius ex te q̄ro: quod mihi cōtigisse dixisti. Q uæ facit cā: ut rubor corpori ex aī pudore nascat'? Et ille natura inqt: quū quid ei occurrit honesto pudore dignū: imū petēdo penetrat sangui nē: quo cōmoto atq; diffuso cutis tinguit': & inde nascit' rubor. Dicūt ēt physici: q̄ natura pudore tacta ita sanguinē ante pro uelamēto tendat: ut uidemus quēq; erubescentē manū sibi ante faciē frequenter opponere. Nec dubitare de iis poteris quū nihil aliud sit rubor: nisi color sanguinis. Addit Seruius. Et qui gaudēt cur rubescūt? Disarius: gaudiū inquit extrinsecus cōtingit. Ad hoc aīoso cursu natura festinat: quā sanguis comitando quasi alacritate itegritatis suæ cōpotem: tinguit cutē. Et inde simi lis color nascit'. Idē refert. Cōtra qui metūt quā rōne pallescūt? Nec hoc Disarius ait i occulto est. Natura eni quū quid de extrinsecus contingentibus metuit: in altum tota demergit': sicut nos quoq; quum timemus: latebras & loca nos occulētia quærimus. Ergo tota descendēs ut lateat: trahit secum sanguinē: quo uelut curru semp uehit': hoc demerso: humor dilutior cuti remanet: & inde pallescit. Ideo timentes & tremunt: quia uirtus animæ itrorsum fugiens neruos relinquit: quibus tenebatur fortitudo mēbrorū: & inde saltu timoris agitant'. Hinc & laxamentū uentris comitat' timorē: quia musculi quibus claudebantur retrimētorum meatus: fugientis itrorsum animæ uirtute deserti: laxant uincula: quibus retrimenta usq; ad digestionis opportunitatem continebantur. Seruius his dictis: uenerabiliter assensus obticuit.

Cōmascula.

Diutile

Rubor ex pudore quare i facie nascat'

Gaudentes quare rubescunt.

Pallor cur metuentes arguat.

Tremor unde ꝓcedit.

Timētes quare laxamentū corporis patiuntur.

Laridum

Sal quare cōseruat carnes

Tūc Auienus qa me ordo ait ad similitudinē cōsultatiōis applicat: reducēdus ē mihi ad cōuiuiū sermo: q lōgius a mensa iā fuerat euagatus: & ad alias transierat qōnes. Sæpe apposita salita carne: quā laridū uocamus (ut opinor) q̄si large aridū: q̄rere mecū ipse cōstitui: qua rōne carnē ad diuturnitatē usus admistio salis seruet. Hoc licet extimare mecū possim: malo tamen ab eo: qui corpora curat certior fieri. Et Disarius: Oē corpus suapte natura dissolubile & marcidū est: & nisi quodā uinculo cōtineat': facile defluit. Cōtinent' aūt quādiu inest aīa reciprocatione aeris: q̄ uegetant' cōceptacula spiritus: dū semp nouo spirādi nutriūtur alimēto. Hoc cessante p aīæ discessum mēbra marcescūt: & omne pōdere suo conflictū corpus obterit'. Tum sanguis etiā qui quandiu fuit cōpos caloris: dabat mēbris uigorem: calore discedente uersus isaniem: non manet intra uenas: sed foras exprimitur: atq; ita laxatis spiramentis effluit tabes feculenta. Id fieri sal admistus corpori ꝓhibet. Est. n. natura siccus & calidus: & fluxum quidem corporis calore cōtrahit: humorem uero siccitate uel

Sal siccus & calidus

coercet:uel exorbet.Certe humorem ſale differri ſiue conſumi fit hinc cognitu facile:ꝙ ſi duos panes pari magnitudie feceris: unũ ſale aſperſum: ſine ſale alterũ:inuenies;indigentem ſalis:pōdere propēſiorem:ſcilicet humore in eo per ſalis penuriam permanente.

Vinũ defecatum ualidius ſed iſirmius

Etiam hoc a Diſario meo quæſitũ uolo:cur defecatũ uinum ualidius ſit uiribus: ſed iſirmius ad pmanēdum: & tam bibentem cito permouet: q̄ ipſum ſi manſerit facile mutatur? Quod cito inquit Diſarius pmouet: hæc ratio ē:quia quanto penetrabilius in uenas efficitur bibentis:tāto fit liquidius fece purgata.Ideo aũt facile mutatur:ꝙ nullo firmamento nixũ undiq; ſui ad noxam patet. Fex enim uino ſuſtinendo & alendo: & uiribus ſufficiendis quaſi radix eius eſt.

Fex cur cæteris iſũdo ſtat: in melle in ſuperficie

Et hoc q̄ro Auienus ait:cur fex in imo ſubſidit oium niſi mellis:mel ſolũ eſt qđ in ſummũ fecē expuat:Ad hoc Diſarius:Fecis materia ut ſpiſſa atq; terrena cæteris laticibus pōdere p̄ſtat:melle uincit̄.Ideo in illis grauitate deuergens ad fundũ decidit:in melle uero:ut leuior:de loco uicta ſurſum pellit̄.Quoniā ex iis q̄ dicta ſunt:igerũt ſe ſimiles q̄ones:cur Diſari ita mel & uinũ diuerſis ætatibus habent̄ optia?mel quod recētiſſimũ: uinũ qđ uetuſſimũ.Vnde ē & illud ꝓuerbiũ:quo utunt̄ gulones. Mulſum qđ ꝓbe tēperes miſcēdũ eē nouo hymettio:falerno & uetulo.Propterea inqt ille:quia iter ſe ingenio diuerſa ſunt. Vini eni natura humida ē:mellis arida.Si dicto modo addubitaueris:mediciæ cōtēplator effectũ. Nā quæ udanda ſunt corporis:uino fouētur: q̄ ſiccanda ſunt: melle detergunt̄.Igit̄ longinqtate tēporis de utroq; aliqd exorbēte uinũ meracius fit:mel aridius:& ita mel ſucco priuat̄:ut uinũ aqua liberatur.

Mel recētiſſimũ. uinũ uetuſtiſſimum cur optima

Vdanda

Nec hoc qđ ſequit̄ diſſimile quæſitis eſt:cur ſi uaſa uini atq; olei diutinc ſemiplæna cuſtodias.uinũ ferme in acorē corrumpitur:oleo cōtra ſapor ſuauior cōciliatur.Vtrũq; Diſarius ait:ue℞ ē.In illud enim uacuum: quod ſuperne liquido caret:aer aduena incidit: qui tenuiſſimũ quoq; humorē elicit & exorbet.Eo ſiccato uinum quaſi ſpoliatũ uiribus prout igenio ibecillum aut ualidũ fuit:uel acore exaſperatur:uel auſteritate reſtringitur.Oleum autem ſuperuacuo humore ſiccato:uelut mucore qui in eo latuit abſterſo:acquirit nouā ſuauitatē ſaporis.Rurſus Auienus:Ait Heſiodus quum ad mediũ dolii peruentum eſt:cōparcēdũ:& cæteris eius partibus ad ſatietatē dicit abutendum:optimũ uinum ſine dubio ſignificans:quod i dolii medietate cōſiſteret. Sed & hoc uſu ꝓbatum ē:in oleo optimũ eſſe quod ſupernatat:in melle quod in imo ē: Quæro igitur cur oleum quod in ſummo eſt:uinum quod in medio:mel quod ifundo optima eſſe credant̄.Nec cunctatus Diſarius ait:Mel quod optimũ eſt:reliquo pōderoſius ē.In uaſe igitur mellis pars quæ in imo eſt utiq; præſtat pondere:& ideo ſupernatante prætioſior eſt.Contra in uaſe uini pars inferior admiſtione fecis non modo turbulenta: ſed etiam ſapore deterior

Vini uaſa ſemiplena cur i acorem corrumpātur.oleo ſuauior ſapor conciliet.ur.

Vinũ cur in medio uaſis optimũ Oleũ cur i ſũmo uaſis optimum eſt. Mel cur iſundo uaſis optimum eſt.

est. Pars uero summa aeris uicinia corrumpitur: cuius admistione fit dilutior: Vnde agricolæ dolia non cōtenti sub tectū reposuisse: defodiunt: & operimentis extrinsecus illitis muniūt: remouētes in quātū fieri pōt a uino aeris contagionē: a quo tam manifeste læditur: ut uix se tueatur in uase pleno & ideo aeri minus peruio. Cæterꝶ si nō hauseris: & locū aeris admistioni patefeceris: reliquū quod remansit: omne corrūpitur. Media igitur pars quantū a cōfinio summi utriusq;: tantū a noxa remota est: & q̄si nec turbulenta nec diluta.

Adiecit Auienus. Cur eadē potio meratior uidet̃ ieiuno: q̄ ei qui cibū sumpsit? Et ille: Venas inedia uacuefacit: saturitas obstruit. Igit̃ quū potio per inanitatem penitus influit: quia nō obtusas cibo uenas iuenit: neq; fit admistione dilutior: per uacuū means gustatu fortiore sentit̃. Hoc quoq; sciendū est mihi: Auienus inquit: Cur qui esuriēs biberit aliquantulū famē subleuat? qui uero sitiens cibū sumpserit: non solū non domat sitim: sed magis cupidinem potus accendit. Nota est inquit Disarius causa. Nā liquori quidem nihil officit: quin sumptus ad omnes corporis partes quoquo uersus permanet: & uenas cōpleat. Et ideo inedia quæ inanitem fecerat: accæpto potus remedio: quasi iam nō in totū uacua recreatur. Cibatus uero utpote cōcretior & grādior: in uenas nō nisi paulatim confectus admittitur. Ideo sitim quā reperit nullo solatio subleuat: immo quicquid foris humoris nactus ē: exorbet: & inde penuria eius quæ sitis uocatur auget̃. Nec hoc mihi Auienus ait ignoratū relinquo: cur maior uoluptas est quū sitis potu extinguitur: q̄ quum fames sedatur cibo? Et Disarius: Ex prædictis quoq; liquet. Nā potionis totus haustus in omne corpus simul penetrat: & in oium partium sensus facit unam maximā & sensibilem uoluptatē. Cibus aūt exiguo subministratu paulatim penuriā consolatur. Ideo uoluptas eius multifariā cōminuitur. Hoc quoq; (si uidetur) addo quæsitis: cur qui auidius uorant: facilius satias capiūt: q̄ qui eadem quieti ederint. Breuis est inqt illa responsio: Nā ubi auide deuoratur: tunc multus aer cū eduliis infert̃ ꝓpter hiatū rictus: & crebritatē respirandi. Igit̃ ubi aer uenas compleuit: ad abiiciendū fastidium pro cibo pensat̃. Ni molestus sum Disari patere plus nimio ex discendi cupidine garrientē: & dicas quæso cur edulia satis calida: satis facilius comprimimus ore: q̄ manu sustinemus: & si quid eoꝶ plus feruet q̄ ut diutius mandi possit: ilico deuoramus: & tamē aluus nō perniciose uritur. Et ille. Intestinus calor qui in aluo ē: quasi multo maior uehemētiorq;: quicquid calidum accipit magnitudine sua circūuenit ac debilitat. Ideo præstat si quid ori feruidum admoueris: non ut quidam faciūt hiare: ne nouo spiritu feruori uires ministres: sed paulisper labra cōprimere: ut maior calor qui de uentre & ore opitulatur: comprimat minorem calorē Manus aūt ut rem feruidam ferre possit: nullo proprio iuuatur calore.

Potio quare meracior ieiunis: q̄ cibatis

Potio cur famem aliquātulum extinguit nō cibus sitim

Auidius uorantes cur facilius satiētur Satias.

Calida edulia cur facilius ore q̄ manu tolerētur

Aluus

Aqua niualis cur noxia
Noxa

Iam dudum inquit Auienus nosse aueo: cur aqua quæ oblita globis niuium perducitur ad niualem rigorē: nō minus in potu noxia ē q̄ ex ipa niue aqua resoluta. Scimus. n. quot quantæq; noxæ epoto niuis humore nascant': Et Disarius: adde aliqd ante quæsitis: aqua eni ex niue resoluta etiā si igne calefiat & calida bibatur: æq; noxia est: ac si epota sit frigida: Ergo nō solo rigore: niualis aqua pniciosa ē: sed ob aliā cām quā nō pigebit apire autore Aristotele: qui in physicis q̄stionibus suis hāc posuit: & i hūc sensum (ni falor) absoluit. Ois aqua inqt habet in se aeris tenuissimi portionē: quo salutaris est: habet & terreā fecē: qua ē corpulēta post terrā. Quū ergo aeris frigore & gelu coacta calescit: necesse ē per euaporatione uel exprimi ex ea aurā illā tenuissimā: qua descendēte cōueniat in coagulū: sola terrea in se remanēte natura: Quod hinc apparet: qa quum fuerit eadē solis aqua calore soluta minor modus eius repit': q̄ fuit ante q̄ cōgelasceret. Deest: qđ euaporatio solū in aqua salubre consumpsit. Nix ergo q̄ nihil aliud ē q̄ aqua i aere dēsata: tenuitatē sui quū dēsaret' amisit: & iō ex eius resolutæ potu: diuersa morbo℞ genera uisceribus īseminãt'.

Noxia

Vina cur nūq̄: uel raro cō gelascant.

Nominatū gelu: ueteris q̄ me solebat agitare admonuit qōnis: cur uina aut nunq̄ aut raro: cōgelascāt: cæteris ex magna pte humoris nimietate frigoris cogi solitis. Nū qa uinū semina q̄dam in se caloris hēt: & ob eā rem Homerus dixit αιθοπα οινον: nō ut quidā putant ,ppter calorem: an alia quæpiā cā est: quā quia ignoro scire cupio. Ad hæc Disarius: Esto uina naturali muniant' calore: nū oleū minus ignitū est: aut minorē uim in corporibus calefactādis habet. & tamē gelu stringit'. Certe si putas ea q̄ calidiora sunt difficilius cōgelascere: cōgruens erat nec oleū cōcrescere: & ea q̄ frigidiora sunt facile gelu cogi. Acetū aūt oium maxīe frigorificū est: atq; id tñ nunq̄ gelu stringit'. Num igit' oleo magis cā est coaguli celerioris: qđ & leuigatius: & spissius est: faciliora. n. ad coeundū uident' q̄ leuatiora densioraq; sunt. Vino aūt nō contingit tāta mollities: & est q̄ oleū multo liquidius. Acetū uero & liquidissimū est inter cæteros humores: & tanto acerbius: ut sit acore tristificū: & exēplo marinæ aquæ: q̄ ipa quoq; amaritudine sui aspera ē nunq̄ gelu cōtrahit'. Nam qđ Herodotus historia℞ scriptor contra oium ferme qui hæc q̄sierunt opinionē scripsit: mare bosphoricū: quod & cimeriū appellat: earūq; partiū mare omne qđ scythicū dicitur: gelu cōstringi & cōsistere: aliter est ac putat'. Nā non marina aqua cōtrahitur: sed qa plurimū in illis regionibus fluuio℞ est: & paludū in ipsa maria īfluentiū: supficies maris cui dulces aquæ innatāt congelascit. & icolumi aqua marina uidetur i mari gelu: sed de aduenis undis coactum. Hoc & in ponto fieri uidemus: in quo frusta quædā & ut ita dixerim supficies gelidæ ferunt' contractæ de fluuialiū uel palustriū unda℞ multitudīe: i quas licet frigore cōcretæ tamē sunt natātes quasi leuatiores marina. Plurimū aūt aqua℞ talium influere pōto & totā superficiem

Acetū cur nō congelascat

Mare quō cō gelascit.

eius infectam esse dulci liquore:propter quod ait Salustius:mare ponticum dulcius q̃ cætera: est hoc quoq; testimonio: q̄ si in pontum uel paleas uel ligna:seu quæcũq; alia natãtia ꝓieceris: foras extra põtum feruntur in propontidem:atq; ita in mare quod alluit asiæ oram: quum cõstet in pontum influere maris aquam: nõ effluere de ponto. Meatus eni qui solus de oceano receptas aquas in maria nostra transmittit: in freto est gaditano:quod hispaniã aphricãq; interiacet. Et sine dubio inũdatio ipsa ꝑ hispaniense & gallicanum littora:in tyrrhenum prodit: inde hadriaticum mare facit:ex quo dextra in partheniũ: leua in Ioniũ & directim in ægæũ pergit.atq; ita igreditur in pontũ.Quæ igitur ratio facit ut riuatim aquæ de ponto fluant:quum foris influentes aquas pontus accipiat? Sed constat utraq; ratio. Nam superficies ponti propter nimias aquas quæ de terra dulces influunt:foras effluit:deorsum uero intro pergit influxio. Vnde probatum est:natantia quæ(ut supra dixi)iaciuntur:in pontum foras pelli.Si uero colũna decederit introrsum mari. Et hoc sæpe usu probatũ est:ut grauiora quæq; in fundo ꝓpontidis ad ponti interiora pellant̃. Riuati.

Adiecta hac,una consultatione reticebo:cur omne dulciũ magis dulce uidetur quum frigidũ est:q̃ si caleat? Respõdit Disarius:calor sensum occupat: & gustatum linguæ feruor interpedit. Ideo ex asperatione oris ꝓuenta suauitas excluditur.Quod si caloris absit iniuria:tum demũ potest lingua:incolumi blandimento:dulcedinem pro merito eius excipere. Præterea succus dulcis per calorem non impune penetrat uenarum receptacula:& ideo noxa minuit uoluptatem. Dulcia cur frigida magis dulcia sit:q̃ calida. Prouenta.

Successit Horus: & quum multa inquit de potu & cibatu quæsisset Auienus unum maxime necessarium(sponte an oblitus ignoro)prætermisit:cur ieiuni magis sitiant q̃ esuriãt. Hoc in cõmune nobis Disari si uidetur absolues:Et ille.Rem tractatu dignã:inquit: Hore quæsisti:sed cuius ratio in aperto sit.Quũ enim animal ex diuersis cõstet elemẽtis: unũ est de his quæ corpus efficiunt:quod & solum: aut maxime ultra cætera: aptum sibi quærat alimentũ:calorẽ dico:qui liquorem sibi semper exigit ministrari.Certe de ipsis quatuor elemẽtis extrinsecus uidemus nec aquã nec aerẽ:neq; terrã aliquid quo alatur:aut quod cõsumat exigere:nullãq; noxã uicinis uel appositis sibi rebus inferre. Solus ignis alimenti ꝑpetui desiderio quicquid offendit absumit. Inspice & primæ ætatis infantiam: q̃tum cibũ nimio calore cõficiat:& contra senes cogita facile tolerare ieiuniũ:quasi extincto in ipsis calore:qui nutrimentis recreari solet. Sed & media ætas si multo exercitio excitauerit sibi naturalem calorem:animosius cibũ appetit.Cõsideremus & animalia sanguine carẽtia: quæ nullũ cibum quærant penuria caloris.Ergo si calor in appetentia semper ẽ:liquor autem propriũ caloris alimentũ est:bene in nobis quũ ex ieiunio corpori nutrimenta quærunt̃:præcipue calor suũ postulat: quo accæpto corpus Ieiunii cur magis sitiãt q̃ esuriant.

omne recreatur:& patientius expectat cibum solidiorem.

His dictis:Auienus annulum de mensa rettulit:qui illi de breuissimo dexteræ manus digito repēte deciderat. Quūq; a præsentibus quæreret: cur eū aliena manu & digito & nō huic gestamini deputatis potius insereret:ostēdit manū leuā ex uulnere tumidiorē. Hinc Horo nata quæstionis occasio:Et dic inquit Disari:omnis enim situs corpus pertinet ad medici notionem:tu uero doctrinam & ultra q̄ medicina postulat cōsecutus es:dic inq̄:cur sibi cōmunis assensus annulū in digito: q minimo uicinus est:quē etiam medicinalē uocant:& manu præcipue sinistra gestandum esse ꝑsuasit. Et Disarius:de hac ipsa quæstiōe sermo qdam ad nos ab egypto uenerat:de quo dubitabā:fabulā ne:an uerā rationē uocarem. sed libris anatomicoꝝ postea cōsultis:uerū repperi:neruū quendam de corde natū priorsum pergere usq; ad digitū manus sinistræ minimo ꝓximū: & illic desinere implicatū cæteris eiusdem digiti neruis:& ideo uisum ueteribus:ut ille digitus annulo tanq̄ corona circūdaret̄. Et Horus:adeo inqt Disari uerū ita ut dicis ægyptios opinari:ut ego sacerdotes eoꝝ quos ꝓphetas uocant:quū in templo uidissem circa deoꝝ aras hunc in singulis digitū cōfectis odoribus illinire:& eius rei causas inquisissem:& de neruo quod iam dictū est principe eoꝝ narrante didicerim:& insuper de numero qui per ipsum significat̄. Complicatus enim senariū numerū digitus iste demonstrat:qui omnifariā plenus perfectus atq; diuinus ē. Causasq; cur plenus sit hic numerus:ille multis asseruit:ego nūc ut præsentibus fabulis minus aptas relinquo. Hæc sunt quæ in ægypto diuinarum oīum disciplinarū cōpote:cur ānulus huic digito magis inserat̄ agnoui. Inter hæc Cecina Albinus:Si uolētibus erit uobis inqt:in mediū profero quæ de hac eadem cā apud Ateium Capitonē pontifici iuris īter primos peritū legisse memini:q quū nefas esse sanciret deoꝝ formas insculpi annulis:eo usq; processit:ut & cur hoc digito uel in hac manu gestaret̄ annulus:nō taceret. Veteres inquit nō ornatus:sed signādi cā annulū secū circūferebāt. Vnde nec plus habere q̄ unum licebat:nec cuiq̄ nisi libero: quos solos fides decerneret:quæ signaculo continet̄. Ideo ius annulorū famuli nō habebāt:Imprimebat̄ aūt sculptura materiæ annuli:siue ex ferro siue ex auro foret:& gestabat̄:ut quisq; uellet quacūq; manu : quolibet digito. Postea inqt usus luxuriātis ætatis:signaturas pretiosis gēmis cœpit insculpere:& certatim hæc oīs imitatio lacessiuit:ut de augmento pretii quo sculpendos lapides parassent:gloriaret̄. Hic factū est: ut usus annuloꝝ exemptus dexteræ:quæ multū negocioꝝ gerit in leuam relegaretur:quæ ociosior ē:nc crebro motu & officio manus dexteræ : pretiosi lapides frangerentur. Electus aūt inquit ipsa leua manu digitus minimo proximus:quasi aptior cæteris:cui cōmendaret̄ annuli pretiositas. Nam pollex:qui nomen ab eo ꝙ pollet:accæpit:nec in sinistra cessat:nec minus

Annulus cur indigito minimo proxio feratur.

Priorsum

q̃ tota manus semper in officio est. Vnde apud græcos ἀντίχειρ inquit uocat̃:quasi manus altera. Pollici uero uicinus:nudus: & sine tuitione al terius appositi uidebat̃. Nã pollex ita inferior est:ut uix radicem eius ex cedat. Medium & minimũ uitauerunt inquit:ut ineptos: alterũ magnitu dine:breuitate alterũ:& electus est:qui ab utroq; claudit̃: & minus offi cii gerit:& ideo seruando annulo magis accõmodatus. Hæc sunt quæ le ctio pontificalis habet. Vnusquisq; ut uolet:uel hetruscam:uel egyptiam opinionẽ sequat̃. Inter hæc Horus ad cõsulendũ seuerus:scis inqt Di sari:præter hunc uestitũ qui me tegit:nihil mea nominis censu:aliud ha bere. Vnde nec seruus mihi ẽ:nec ut sit opto:sed omnem usum:qui uiuo ministrandus est:ego mihimet subministro. Nuper ergo quũ in hostiensi oppido morarer:sordidatũ palliũ meũ in mare diutile laui:& sup littus so le siccaui:nihiloq; minus eædẽ in ipso:post ablutionẽ:maculæ sordiũ ui sebant̃. Quũq; me res ista stupefaceret:assistens forte nauta : q̃n potius ait in fluuio ablue palliũ tuũ:si uis emaculatũ. Parui:ut uerũ ꝓbarem:& aqua dulci ablutũ atq; siccatũ uidi splendori suo redditũ. Et ex illo cãm requiro:cur magis dulcis aqua:q̃ salsa idonea sit sordibus abluendis. Iam dudũ Disarius inquit:hæc quæstio ab Aristotele & ꝓposita & soluta est. Ait.n.aquã marinã multo spissiorẽ esse:q̃ est dulcis:imo illam esse feculẽ tam:dulcẽ uero purã atq; subtilẽ. Hic facilius ait:uel imperitos nãdi susti net mare:quũ fluuialis aqua quasi infirma & nullo iumẽto fulta mox ce dat:& in imũ pondera accæpta trãsmittat. Ergo aquã dulcem dixit: quasi natura leuẽ celerius imergere in ea quæ abluenda sunt: & dũ siccat̃ secũ sordiũ maculas abstrahere:marinã uero quasi crassiorẽ:nec facile penetra re purgãdo:ꝓpter sui densitatẽ:& dum uix siccat̃ non multũ sordiũ secũ trahere. Quũq; Horus iis assentire uideret̃: Eustachius ait. Ne decipias quæso credulũ qui se quæstionẽq; suã cõmisit fidei tuæ. Aristoteles.n.ut nõnulla alia:magis acute q̃ uere ista disseruit. Adeo aũt aquæ dẽsitas nõ nocet abluendis:ut sæpe q aliquas species purgatas uolunt:ne sola aqua uel dulci tardius hoc efficiãt:admisceãt illi cinerẽ:uel(si defuerit)terrenũ puluerẽ:ut crassior facta celerius possit abluere. Nihil ergo impedit mari næ aquæ densitas. Sed nec ideo qa salsa est:minus abluit. Salsitas eni fin dere:& uelut aperire meatus solet:& iõ magis elicere debuit abluenda. Sed hæc una cã est:cur aqua marina nõ sit ablutioni apta:quia pinguis ẽ sicut & ipse Aristoteles sæpe testatus ẽ:& sales docẽt:quibus in esse qd dam pingue nullus ignorat. Est & hoc indicium pinguis aquæ marinæ: q quũ inspargit̃ flãmæ:nõ tam extinguit:q̃ pariter accẽdit̃:aquæ pingue dine alimoniã igni subministrãte. Postremo Homerũ sequamur: qui so lus fuit naturæ cõscius. Facit.n. Nausicaã Alcinoi filiã abluẽtem uestes: quũ sup mare eẽt:nõ in mari:sed in fluuio. Idẽ locus Homeri docet nos marinæ aquæ quiddã inesse pingue permistũ. Vlyxes.n.quũ iã dudũ ma

Aqua dulcis cur abluẽdis sordibus ma gis idonea sit q̃ salsa.

Species.

Aqua magis Pinguis.

re euasisset:& staret siccato corpore.ait ad Nausicaæ famulas.
αμφιπολοι ϛηθουτω αποπροθεν οφρεγωαυτοσ
αλμην ωμοισι ναπολουσομαι αμφι δε λαιω
χρισομαι.ηδη γαρ δηρον αποχροοσ εϛιναλοιφη
Post hæc quũ descendisset in fluuium:diuinus uates:quin in omni re na turã secutus est:expressit qđ fieri solet:ut qui ascendunt de mari si in sole steterit:aqua quidẽ celeriter sole siccet̃:maneat aũt in corporis superficie ueluti flos quidã:qui & in detergendo sentietur.Et hæc est aquæ marinæ pinguedo quæ sola impedit ablutionem.

Simulacra maiora ueris cur in aqua uideantur.

Et quia a cæteris expeditus mihi te paulisper indulges:modo aũt nobis de aqua sermo fuit:quæro cur i aqua simulacra maiora ueris uident̃:qđ genus apud popinatores pleraq; sitamẽtorũ cernimus ꝓposita ampliora specie q̃ corpore:quippe uidemus i doliolis uitreis aquæ plenis & oua globis maioribus:& iecuscula fibris tumidioribus:& buluas spiris ingẽtibus & oĩno ipsum uidere:qua nobis rõne constat:quia solent de hoc nõ nulli nec uera nec uerisimilia sentire.Et Disarius aqua iquit dẽsior est aeris tenuitate:& iõ eam cunctatior uisus penetrat: cuius offensa ꝑcussa uidendi acies scindit̃:& i se recurrit.Scissa dum redit iã nõ directo ictu: sed undiq; uersum incurrit liniamẽta simulacri:& sic fit ut uideat̃ imago archethypo suo grãdior.Nam & solis orbis matutinus solito nobis maior apparet:quia interiacet iter nos & ipsum aer adhuc de nocte roscidus: & grandescit imago eius tanq̃ in aquæ speculo uisatur. Ipsam uero uidendi naturã nõ insubide introspexit Epicurus:cuius i hoc nõ est(ut extimo)i ꝓbãda snĩa:astipulãte præcipue Democrito:quia sicut in cæteris:ita & in hoc paria senserunt.Ergo censet Epicurus ab oibus corporibus iugi fluore quæpiã simulacra manere:nec unq̃ tantulã morã interuenire: quin ultra ferant̃ inani figura cohærentes corporũ exuuiæ: quarũ recæptacula in nostris oculis sunt:& iõ ad deputatã sibi a natura sedẽ proprii sensus recurrũt.Hæc sunt quæ uir ille cõmemorat:quibus si occurris obuius: expecto quid referas.Ad hæc renidens Eustachius in ꝓpatulo ẽ inquit:qđ decepit Epicurũ.A uero.n.lapsus est:aliorũ quattuor sensuũ secutus exẽplũ:qa in audiẽdo & gustãdo & odorãdo atq; tãgẽdo nihil e nobis emitti mus:sed extrinsecus accipimus:qđ sensum suũ moueat.Quippe & uox ad aures ultro uenit:& auræ in nares influũt:& palato ingerit̃ qđ gignat saporẽ:& corpori nostro applicant̃ tactu sentiẽda.Hic putauit & ex oculis nihil foras ꝓficisci:sed imagines rerũ iu oculos ultro meare.Cuius opinioni repugnat:ꝙ i speculis imago aduersa cõtẽplatorẽ suũ respicit: quũ debeat(si quidẽ a nobis orta recto meatu ꝓficiscit̃)posterã sui ptẽ quũ discedit ostẽdere:ut leua leuã:dextera dexterã respiciat.Nã histrio ꝑsonã sibi detractã ex ea parte uidet:qua induit: scilicet nõ faciẽ:sed posteriorẽ cauernã.Deinde interrogare hũc uirũ uellẽ:an tũc imagines e rebus auo

Solis orbis in mare maior.

Insubide.

Propatulo.

lant:quum est qui uelit uidere:an & quum nullus aspicit:emicāt undiq; simulacra. Nā si qđ primū dixi teneat:quæro cuius imperio simulacra p̄sto sint intuenti:& quotiēs quis uoluerit ora cōuertere:totiēs se & illa cō uertant. Sin secūdo inhæreat:ut dicat perpetuo fluore rerū oium manare simulacra:quæro q̄diu cohærētia pmanent nullo coagulo iuncta ad pma nendū. Aut si manere dederimus:quēadmodū aliquē retinebūt colorem cuius natura quū sit incorporea:tamē nunq̄ potest esse sine corpore. De inde quis pōt in animū inducere:simul atq; oculos uerteris icurrere ima gines cæli:maris:littoris:prati:nauiū:pecudū:& innumerabiliū præterea rerū:quas uno oculoꝝ iactu uidemus:quum sit pupilla quæ uisu pollet: oppido parua. Et quonā mō totus exercitus uisitur:an de singulis militi bus ꝓfecta simulacra se cōgerūt:atq; ita collata tot milia penetrāt oculos intuētis? Sed quid laboramus opinionē sic inanē uerbis uerberare: quū ipsa rei uanitas se refellat? Cōstat aūt uisum nobis hac ꝓuenire rōne. ge nuum lumen e pupilla quacūq; eā uerteris: directa linea emicat. Id oculo rum domesticū pfluuium si reperit in circūfuso nobis aere lucē:per eam directim pgit:q̄diu corpus offendat. Et si faciem ueteris:ut circunspicias: utrobiq; acies uidendi directa ꝓcedit. Ipse aūt iactus:quē diximus de no stris oculis emicare:incipiens a tenui radice in sūma fit latior:sicut radii a pictore fingunt̄. Ideo p minutissimū foramē contēplās oculis:uidet cæli ꝓfunditatē. Ergo tria ista nobis necessaria sunt ad effectū uidendi: lumē qđ de nobis emittimus:& ut aer qui iteriacet lucidus sit:& corpus:quo offenso desināt intentio. Quæ si diutius pgat:rectā intentionē lassata nō obtinet:sed scissa in dexterā leuāq; diffundit̄. Hinc est ꝙ ubicūq; terraꝝ steteris:uideris tibi quādā cæli cōclusionē uidere:& hoc est qđ horizon tem ueteres uocauerūt:quoꝝ indago fideliter depræhēdit directā ab ocu lis aciem p planū cōtra aspiciētibus nō pergere ultra centū octoginta sta dia:& inde in orbē iā recuruari. Per planū ideo adieci:quia altitudines lū gissime aspicimus: quippe qui & cælū uidemus. Ergo in omni horizon tis orbe ipse qui intuet̄ centron est. Et quia diximus q̄tum a centro acies usq; ad partē orbis extendit̄:sine dubio in horizonte Διαμετρος orbis trecentoꝝ sexaginta stadioꝝ est:& si ulterius qui intuetur accesserit: seu retrorsum recesserit:similē circa se orbē uidebit. Sicut igitur diximus quū lumen quod pergit e nobis:per aeris lucem in corpus inciderit: impletur officium uidēdi. Sed ut possit res uisa cognosci:renunciat uisam speciem rationi sensus oculoꝝ:& illam aduocata memoria recognoscit. Ergo uide re oculoꝝ est iudicare ratiōis:memoriæ meminisse:quia trinū est officiū quod uisum complet ad dignoscendā figurā:sensus:ratio memoria: Sen sus rē uisam rōni refundit. Illa quid uisū sit recordat̄. Adeo aūt intuendo necessariū est rōnis officiū:ut sæpe i uno uidēdi sensu:etiā aliū sensū me moria suggerēte ratio depræhēdat. Nā si ignis appareat: scit eū & ante ta

Visui tria esse necessaria.

Horizon

ctum ratio calere. Si nix sit illa quæ uisa est:intelligit in ipsa illa ratio etiã tactus rigorem. Hac cessante:uisus inefficax est:adeo ut q remus i aqua fractus uidetur:uel q turris eminus uisa quum sit angulosa:rotunda existimatur:faciat rationis negligẽtia:quæ si se intenderit:agnoscit in turre angulos:& in remo integritatem. Et omnia illa discernit:quæ academicis dãnandorũ sensuũ occasionẽ dederunt : quũ sensus unus inter certissimas res habendus sit comitante ratione:cui nõnunq̃ ad discernendã speciem nõ sufficit sensus unus. Nã si eminus pomi qd malũ dicit:figura uisatur: nõ omnino id malũ est. Potuit enim ex aliqua materia fingi mali similitudo. Aduocandus est igit sensus alter:ut odor uidelicet. Sed potuit inter congeriem malorũ positũ auram odoris ipsius cõcæpisse. Hic tactus consulendus est:qui põt de pondere iudicare: Sed metus est ne ipse fallatur: si fallax opifex materiã quæ pomi pondus imitaret:elegit. Cõfugiẽdum est igit ad saporẽ:qui si formæ cõsentiat:malũ esse nulla dubitatio ẽ. Sic probatur:efficatiam sensuum de rõne pendere. Ideo deus opifex oẽs sensus in capite id est circa sedem rationis locauit.

His dictis fauor ab oibus exortus ẽ admirantibus dictorũ soliditatem: adeo ut attestari uel ipsum Euãgelũ non pigeret. Disarius deide subiecit: Isti plausus sunt:qui puocãt philosophiã ad uẽdicãdos sibi de aliena arte tractatus:unde sæpe occurrit i manifestos errores:ut Plato uester dum nec anatomica:quæ medicinæ ppria ẽ:abstinet:risum de se posteris tradidit: Dixit eni diuisas esse uias deuorãdis cibatui & potui:& cibũ q̃dem p stomachũ trahi:potum uero p αρτηριαν:quæ τραχεια dicit: fibris pulmonis allabi. Quod tm̃ uirũ uel extimasse:ue in libro retulisse mirãdum est:uel potius dolẽdũ. Vnde Erasistratus medicorũ uete rũ nobilissimus i eũ iure inuectus ẽ: dicẽs illũ retulisse longe diuersa q̃ ratio deprehendit. Duas eni esse fistulas instar canaliũ:easq ab oris faucibus pficisci deorsum:& p earũ alterã induci delabiq i stomachũ esculẽta oia & poculẽta: ex eoq ferri in uentriculum: qd græce appellat:ηκατωκοιλια:atq illic subigi digeriq:ac deinde aridiora ex his retrimẽta in aliũ cõuenire:quod græce κολον dicit:humidiora aũt p renes i uesicã trahi: & p alteram de duabus supioribus fistulã quæ græce appellat τραχεια αρτηρια spm̃ a sũmo ore in pulmonẽ:atq inde rursum i os & i nares cõmeare:pq eundẽ uocis fieri meatũ. Ac ne potus cibusue aridior quẽ oporteret i stomachũ ire: pcederet ex ore: laberet q in eã fistulã p quã spũs reciprocat: ex eaq offensione intercluderetur aiæ uia: ipositã esse arte quadã & ope naturæ επιγλωττιδα:quasi claustrũ mutuũ utriusq fistulæ quæ sibi sunt coherentes:eãq επιγλωττιδα inter edẽdũ bibẽdũq operire ac ptegere την τραχειαν:ne qd ex esca potu ue incideret in illud quasi æstuãtis animæ iter:ac ppter ea nihil humoris influere i pulmonẽ ore ipso arteriæ cõmunito. Hæc Erasistratus cui (ut extio) uera rõ cõsẽtit. Quũ.n.cibus nõ

squalidus siccitate:sed humoris tēperie mollis uētri iferēdus sit:necesse ē eandē uiā ambobus patere: ut cibus potu tēperatus p stomachū i uētrē condat̃:nec aliter natura cōponeret:nisi qđ salutare esset aiali.Deide quū pulmo & solidus & leuigatus sit:siqd spissum in ipm deciderit:queadmo dum penetrat:aut trāsmitti pōt ad locū digestionis: quū cōstet: si quādo casuali qd paulo dēsius i pulmonē uiolētia spiritu trahēte deciderit:mox nasci tussim nimis asperā: & alias quassationes usq; ad uexationē salutis. Si aūt naturalis uia potū in pulmonē traheret:quū corpulenta bibuntur uel quū haurit̃ potus admistus granis:seu ex re aliqua densiore: quid iis sumptis pulmo pateret̃. Vñ επιγλώττισ a natura ꝓuisa est:quæ quū cibus sumit̃ opimento sit arteriæ:ne qd p ipsam in pulmonē spiritu passim trahēte labat̃.Sicut quū sermo emitēdus est: iclinat̃ ad opiendā stomachi uiā:ut αρτηριαν uoci patere pmittat:Est & hoc de expientia notū:q̄ q sensim trahūt potū:uentres habent humectiores:humore q paulatim sumptus est diutius pmanente.Siqs uero auidius hauserit: humor eodem impetu trahit̃:p̄terit in uesicā: & sicciori cibo ꝓuenit tarda digestio.Hæc aūt differētia nō nasceret̃:si a pricipio cibi & potus diuisi eēnt meatus.Quod autem Alcæus poeta dixit:& uulgo canitur.

Ideo dictum est:quia pulmo re uera gaudet humore: sed trahit quantum sibi extimat necessarium. Vnde satis fuisset philosophoꝝ oium principi: alienis abstinere:q̄ minus nota proferre.

Ad hæc Eustachius paulo cōmotior:nō minus te inquit Disari philosophis q̄ medicis iserebā:sed mō uideris mihi rē cōsensu generis humani decātatā:& creditā obliuioni dare:philosophiā artē esse artiū:& disciplinā disciplinaꝝ:& nūc in ipsam inuehit̃ parricidali ausu medicia:quū philosophia illic habeat̃ angustior:ubi de rōnali pte.i. de incorporeis disputat:& illic iclinet̃:ubi de physica:quod est de diuinis corporibus:uel cæli uel sydeꝝ tractat.Medicina aūt physicæ ptis extrema fex ē: cui rō est cū testeis terrenisq; corporibus.Sed quid rōnē noiaui:quū magis apud ipsa regnet cōiectura q̄ rō:Quæ ergo coniicit de carne lutulenta:audet in eq tare philosophiæ:de icorporeis & uere diuinis certa rōne tractāti. Sed ne uideat̃ cōis istā defensio tractatū uitare pulmonis:accipe cās:quas platonica maiestas secuta est.επιγλώττισ quā memoras: inuentū naturæ ē ad tegēdas detegēdasq; certa alternatiōe uias cibatus & potus:ut illū stomacho trāsmittat:hūc pulmo suscipiat. Propterea tot meatibus distictus est:& iterpatet rimis.nō ut spiritus egressiōes hēat:cui exhalatio occulta sufficeret:sed ut p eos siquid cibatus in pulmonē deciderit: succus eius mox migret i sedē digestionis.Deide αρτηρια si quo casu scissa fuerit:potus nō deuorat̃:sed quasi scisso meatu suo: reiectat̃ foras: incolumi stomacho:qđ nō cōtigeret:nisi αρτηρια uia eēt humoris.Sed & hoc i pro

patulo ē:quia qbus æger ē pulmo:accēdunť in maximā sitim: sed nō eueniret:nisi esset pulmo receptaculū potus. Hoc quoq; ītuere:q; aīalia quibus pulmo nō ē:potū nesciūt:Natura enī nihil sup̄fluū:sed mēbra singula ad aliquod uiuēdi ministeriū fecit:qđ quū deest:usus eius nō desideratur. Vel hoc cogita:qa si stomachus cibū potūq; suscipet:sup̄fluus foret uesicæ usus. Poterat.n.utriusq; rei stomachus retrimēta ītestino tradere: cui nūc solius cibi tradit.nec opus esset diuersis meatibus quibus singula traderenť:sed unus utriq; sufficeret ab eadē statione trāsmisso. Mō aūt scorsum uesica:& ītestinū seorsum saluti seruit:quia illi stomachus tradit: pulmo uesicæ:Nec hoc p̄tereundū est:q; ī urina quæ ē retrimētū potus: nullum cibi uestigiū rep̄itur:sed nec aliqua qualitate illoꝶ retrimentorū uel coloris uel odoris inficiť. Quod si in uētre simul fuissent:aliqua illarum sordiū qualitas inficereť. Nā postremo lapides qui de potu in uesicam nascunť:cur nunq̄ in uentre coalescūt: quum nō nisi ex potu fiant: & nasci in uentre quoq; debuerint: si uenter esset recæptaculū potus. In pulmonē defluere potum nec poetæ nobiles ignorant. Ait enim.

Eupolis in fabula:quæ inscribitur cœlaces:

Euripides uero huius rei manifestissimus astypulator ē. Quū igitur & ratio corporeæ fabricæ:& testiū nobilis autoritas astipuleť Platoni: nō ne quisquis cōtra sentit:insanit.

Ouū ne prius extiterit an gallina.

Inter hæc. Euāgelus gloriæ græcoꝶ īuidēs & illudēs:facessāt ait hæc: quæ īter uos ī ostētationē loq̄citatis agitanť:quin potius si quid callet uestra sapiētia:scire ex uobis uolo:ouū ne prius extiterit:an gallina? Irridere te putas Disarius ait:& tn̄ quæstio quā mouisti:& īquisitu & scitu digna ē. Tu enī me tibi de rei utilitate cōparans cōsuluisti:utrū prius gallina ex ouo:an ouū ex gallina p̄diit. Sed hoc ita seriis īserendū ē:ut de eo debeat uel anxie disputari. Et p̄ferā q̄ in utrāq; partē mihi dicēda subueniēt:relicturus tibi utrū eoꝶ uerius malis uideri:Si cōcedimus oīa quæ sunt:aliquando cœpisse:ouū prius a natura factū iure extimabiť. Semp.n.quod īcipit:imp̄fectū adhuc & īforme ē:& ad p̄fectionē sui p̄ p̄cedentis artis & tēporis additamēta formať. Ergo natura fabricās auē ab īformi rudimēto cœpit:& ouū in quo necdū est species extitit p̄cedente paulatim maturitatis effectu. Deinde quicquid a natura uariis ornatibus cōparatū ē: sine dubio cœpit a simplici: & ita cōtextionis acessione uariatū est. Ergo ouum uisu simplex & undiq; uersum pari specie creatū est:& ex illa uarietas ornatū quibus cōstat auis species absoluta ē. Nā sicut elemēta prius extiterunt:& ita reliqua corpora de cōmixtiōe eoꝶ creata sunt: ita rōnes seminales quæ in ouo sunt:si uenialis erit ista trāslatio:uelut quædā gallinæ elemēta credēda sūt. Nec īportune elemētis de quibus sunt oīa: ouū cōparauerim. Oī.n.genere animātiū quæ ex coitiōe nascunť:īuenies ouū aliquoꝶ esse p̄ncipiū īstar elemēti. Aut.n.gradiunť animātia: aut serpūt:

aut nando:uolandoue uiuunt. Ingradientibus lacertæ & similia ex ouis creant᷑. Quæ serpunt ouis nascunt᷑. Exordio uolantia uniuersa de ouis ꝓdeunt excæpto uno qđ incertæ naturæ est. Nã uespertilio uolat qdem pellitis alis:sed inter uolãtia nõ habendus ẽ:qui quatuor pedibus graditur:formatosq; pullos parit:& nutrit lacte quos generat. Nãtia pene oĩa de ouis oriunt᷑ generis sui:crocodilus uero ẽt de testeis qualia sunt uolãtium.Et ne uidear plus nimio extulisse ouum elementi uocabulo: cõsule initiatos sacris Liberi patris: in qbus hac ueneratione ouũ colitur : ut ex forma tereti ac pene sphærali atq; undiq; uersum clausa & icludẽte intra se uitam mũdi simulacrũ uocet᷑.Mundũ aũt consensu oium cõstat uniuersitatis esse principiũ.Prodeat q priorẽ uult essẽ gallinã:& in hæc uerba tentet qđ defendit asserere.Ouũ rei cuius ẽ:nec initiũ nec finis ẽ. Nã initiũ semen ẽ.finis auis ipa formata.Ouũ uero digestio ẽ seminis. Quũ ergo semẽ aĩalis sit:& ouũ seminis:ouum ãte aial esse nõ potuit: sicut nõ põt digestio cibi fieri ante q̃ sit q edit. Et tale ẽ dicere ouũ ante gallinã factũ:ac siqs dicat:matricẽ ante mulierẽ factã:Et qui interrogat queadmodũ gallina sine ouo esse potuit:similis ẽ interrogãti quonã pacto hoies facti sunt ante pudẽda de quibus hoies ꝓcreant᷑. Vnde sicut nemo recte dicet:hoiem seminis esse:sed semẽ hois:ita nec oui gallinã:sed ouũ eẽ gallinæ.Deide si cõcedamus:ut ab aduersa pte dictũ est:hæc q̃ sunt:ex tẽpore aliqđ sumpsisse principiũ. Natura primũ singula aĩalia perfecta formauit:deinde ppetuã legẽ dedit:ut cõtinuaret᷑ ꝓcreatione successio. Perfecta aũt in exordio fieri potuisse: testimonia sunt nũc quoq; nõ pauca animãtia:q̃ de terra & imbre pfecta nascunt᷑:ut in ægypto mures:& i aliis ranæ:serpẽtesq;:& similia.Oua aũt nunq̃ de terra sũt ꝓcreata:qa in illis nulla pfectio.Natura uero pfecta format:& de pfectis ista ꝓcedũt:ut de integritate ptes.Nã ut cõcedã ouũ auiũ esse seminaria:uideamus qd de semine ipso philosophoꝝ diffinitio testat᷑:q̃ ita sancit.Semen generatio est ad eius ex quo ẽ similitudinem pergens.Nõ potest aũt ad similitudinẽ pergi rei quæ necdum est:sicut nec semen ex eo qđ adhuc nõ substitit: emanat.Ergo in primo reꝝ ortu itelligamus:cũ cæteris aĩantibus:q̃ solo semine nascunt᷑:de quibus nõ ambigit᷑:quin prius fuerint: q̃ semen suũ:aues quoq; opifice natura extitisse pfectas.Et quia uis generãdi iserta sit singulis:ab his iam procedere nascendi modos: quos pro diuersitate animãtiũ natura uariauit.Habes Euãgele utrobiq; quod teneas:& dissimulatã paulisper irrisione tecum delibera quid sequaris. Semẽ quid.

Et Euãgelus: Quia ex iocis seria facit uiolẽtia loquendi:hoc mihi absoluatis uolo:cuius diu me exercuit uera deliberatio.Nuper.n.mihi de tyburti agro meo exhibiti sunt apri:quos obtulit sylua uenãtibus.Et quia diutine cõtinuata uenatio ẽ plati sunt alii iterdiu: noctu alii. quos pduxit dies itegra carnis icolumitate durarũt:q uero p noctẽ lunari plẽitudie lu-

Carnes pecudum cur nocte magis q̃ die putrescat.

cente portati sunt:putruerunt.Quod ubi scitum ẽ:qui sequẽti nocte deferebant:ifixo cuicũq; parti corporis acuto æneo:apros carne itegra ptulerũt. Quæro igitur:cur noxam quã pecudibus occisis solis radii nõ dederunt:lunare lumen effecerit? Facilis est inquit Disarius:& simplex ista responsio. Nullius.n.rei fit aliquãdo putredo: nisi calor humorq; cõuenerint. Pecudũ aũt putredo nihil aliud est: nisi quũ defluxio quædã latens soliditatẽ carnis in humorem resoluit. Calor aũt si temperatus sit & modicus:nutrit humores:si nimius:exiccat:& habitudinẽ carnis extenuat. Ergo de corporibus enectis: sol ui maioris caloris haurit humorẽ: lunare lumen in quo est manifestus calor: sed occultus tepor: magis difundit humecta. Et inde prouenit iniecto tempore & aucto humore putredo. His dictis:Eustachium Euãgelus intuens:si rõni dictæ assentiris ait: annuas oportet:aut si est quod moueat:proferre non pigeat:quia uis uestri sermonis obtinuit:ne inuita aure uos audiam. Omnia inquit Eustachius a Disario & luculente:& ex uero dicta sunt. Sed illud pressius intuendũ ẽ: utrum mensura caloris sit causa putredinis.ut ex maiore calore non fieri:& ex minore ac temperato prouenire dicatur. Solis enim calor qui nimium feruet:quando annus in æstate ẽ: & hyeme tepescit:putrefacit carnes æstate:non hyeme. Ergo nec luna propter summissiorem calorẽ diffundit humores. Sed nescio quæ proprietas quam græci ιδιωμα uocãt: & quædam natura inest lumini quod de ea defluit:quæ humectet corpora:& uelut occulto rore madefaciat:cui admistus calor ipse lunaris putrẽfacit carnem: cui diutile fuerit infusus. Neq; enim omnis calor unius est qualitatis: ut hoc solo a se differat: si maior minorue sit. Sed esse in igne diuersissimas qualitates nullam secum habentes societatem rebus manifestis probatur. Aurifices ad formandum aurum nullo nisi de paleis utuntur igne:quia cæteri ad producendam hanc materiam inhabiles uidẽtur. Medici in remediis concoquendis magis sarmentis: q̃ ex alio ligno ignẽ requirunt:Qui uitro soluendo firmandoq; curant:de arbore cui myricæ nomen ẽ igni suo escam ministrant. Calor de lignis oleæ:quum sit corporibus salutaris:perniciosus ẽ balneis:& ad dissoluẽdas iuncturas marmorum efficaciter noxius ẽ. Ergo nõ mirũ:si rõnem ꝓprietatis quæ singulis inest:calor solis arefacit:lunaris humectat. Hinc & nutrices pueros alentes operimentis obtegunt: quum sub luna præterunt: ne plenos ꝑ ætatẽ naturalis humoris amplius lunare lumen humectet. & sicut ligna uirore humida:accæpto calore curuantur:ita & illorum membra contorqueat humoris adiectio. Hoc quippe notũ est: quia siquis diu sub luna somno se dederit:ægre excitatur:& proximus fit insano:pondere pressus humoris:qui in omne eius corpus diffusus atq; dispersus est. proprietate lunari: quæ ut corpus infundat omnes eius aperit & laxat meatus. Hinc ẽ

Artemis luna cur dicatur.

ꝙ Diana:quæ luna est αρτεμισ dicitur quasi αεροτεμισ hoc est aerem

ſecans:Lucina a parturientibus inuocatur:quia proprium eius munus ē diſtendere rimas corporis:& meatibus uiam dare: quod eſt accelerando partu ſalutare.Et hoc eſt quod eleganter poeta Timoteus expreſſit. Lucina cur luna

Nec minus circa inanima lunæ proprietas oſtēditur.Nam ligna quæ uel iam plena:uel adhuc creſcente deiecta ſunt: inepta ſunt fabricis: quaſi p humoris conceptionem.Et agricolis curæ eſt frumenta de areis non niſi luna deficiente colligere:ut ſicca permaneant. Contra quæ humecta deſi deras:luna creſcente conficies.tunc & arbores aptius ſeres: maxime quū illa eſt ſuper terram:quia ad incrementa ſtirpium neceſſarium eſt humoris alimentum.Aer ipſe ꝓprietatem lunaris humoris & patitur & prodit. Nam quum luna plena eſt:uel quum naſcitur: & tunc enim a parte qua ſurſum ſuſpicit plena ē:aer aut in pluuiam ſoluitur:aut ſi ſurdus ſit:multum de ſe rotis emittit. unde alcman. lyricus dixit rorem aeris & lunæ filium.Ita undiqꝫ uerſum probatur:ad humectādas diſſoluendaſqꝫ carnes ineſſe lunari lumini proprietatem: quam magis uſus q̄ ratio depræhēdit. Quod autem dixiſti Euāgele de acuto æneo(ni fallor coniectura mea)a uero non deuiat.Eſt enim in ære uis acrior quam græci ſtipticam uocant. Vnde ſquamas eius adiiciunt remediis: quæ contra perniciem putredinis aduocantur.Deinde qui in metallo æris morantur:ſemper oculorum ſanitate pollent.Et quibus ante palpebræ nudatæ fuerant:illic cōueſtiuntur. Aura enim quæ ex aere procedit in oculos incidens haurit & exiccat quod male influit. Vnde & Homerus modo.

Has cauſas ſecutus appellat. Ariſtoteles uero autor eſt:uulnera quæ ex æreo mucrone fiunt:minus eſſe noxia:q̄ ex ferro:faciliuſqꝫ curari:qa ineſt inquit æri uis quædam remedialis & ſiccifica: quam demittit in uulnere. Pari ergo ratione infixum corpori pecudis lunari repugnat humori.

Macrobii Aurelii Theodoſii uiri cōſularis & illuſtris ſaturnaliorum libri impreſſi Brixiæ per Angelum Britānicum. M.CCCCCI. Die. xviii. menſis Ianuarii.

Regiſtrum.

a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t u. Omnes ſunt quaterni præter u qui eſt ternus.

Macrobii de Somno Scipionis: nec
non de Saturnalibus libri: sum-
ma diligentia suo nitori resti-
tuti sunt: In quo plusq̃ ter
mille errores corrigun
tur: græcũq; quod
i olim impressis
deerat fere oĩ
bus locis re
ponitur.

Macrobius Lectoribus.

Qui mutilus dudum & crebris erroribus auctus
Macrobius nulli pene legendus eram
Taberii ac Pyladæ cura magnoq; labore
Nunc iterum mihimet redditus ecce legor

Index Vocabulorum Macrobii.

Finis.

la segn. g è traspòsta

RARE 85-B
2390

H 476
158, (4) ff.
cc JL 8/94

THE J. PAUL GETTY CENTER
LIBRARY